



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>







FRANCISCI
PETRARCHAE
DE REMEDIIS
vtriusque Fortunæ,
LIBRI DVŌ.

Editio Quinta, prioribus longè castigatior.

Cum Indicibus locupletissimis.



Apud Esaiam le Preux.

M. D. C. XIII.

R: C.

J. D. M. H.

DE ORIGINE
VITA, CONVERSA-
TIONE: ET STUDIO-
rum suorum successu, ipsius-
met Auctoris E-
pistola.

Fran. Petrarcha posteritati S.



VERIT tibi forsitan, de me al-
quid auditū, quanquā & hoc
dubium sit, an exiguū, & ob-
scurum lōgē nomē, seu loco-
ū seu temporū, peruēturum
sit. Et illud forsitan optabis nosse, quid homi-
nis fuerim, aut quis operū exitus meorū, eo-
rum maximē, quorum ad. refama peruene-
rit, vel quorum tenue nomen audieris? Et de
primo quidem variaz erunt hominum voces,
ita enim fermē quisque loquitur, vt impel-
lit non veritas, sed voluptas, nec laudis,
nec infamiaz modus est. Vestro de grege v-
nus: fui autem mortalis homuncio, nec ma-
gnae admodum, nec vilis originis, familia

(vt de se ait Augustus Cæsar) antequam. Natura quidem, non iniquo neque inuerecundo animo, nisi ea consuetudo contagiosa nocuisset, Adolescentia me sedellit, Iuuentu corripuit, Senectus autem correxit, experimentoque perdocuit, verum illud, quod diu ante perlegeram: quoniam adolescentia, & voluptas vana sunt: immo ætatum, temporumque omnium conditor, qui miseros mortales de nihilo tumidos, aberrare sinit interdum, vt peccatorum suorum, vellent memores se cognoscant. Corp⁹ iuueni, non magnarum virium, sed multæ dexteritatis obtigerat: forma non gloriore excellenti, sed quæ placere, viridioribus annis, posset: colore viuido, inter candidum, & nigrum: viuacibus oculis, & visu per longum tempus, acerrimo, qui, præter spem supra sexagesimum ætatis annum me destituit, vt, indignanti mihi ad ocularium confugiendum esset auxiliu. Tota ætate sanissimu corpus. senectus inuasit, & solita morborum acie circumuenit: Honestis parentibus, Florentinis origine, fortuna mediocri & (vt verum fatear) ad inopiam vergente, sed patria pulsis. Aretij in exilio natus sum, anno huius ætatis vltimæ, quæ à CHRISTO incipit, M. CCC. III. die Lunæ, ad auroram, Cal. Augusti. Diuitiarum contemptor eximius, non quod diuitias non optarem, sed labores, curasque oderam, opum comites in sepa-

inseparabiles, non ut ista cura esset, lautarum
 facultas epularum: ego autem tenui victu, &
 cibis vulgaribus vitam egi latius, quam cum
 exquisitissimis dapib⁹ omnes Apitij successo-
 res. Conuiuia quæ dicuntur (cùm sint cômef-
 sationes, modestiæ & bonis morib⁹ inimicæ)
 semper mihi displicuerunt: laboriosum, & in-
 utile ratus sum, ad hunc finem vocare alios,
 nec minus ab aliis vocari. Conuiuere autem cū
 amicis adeo iucundum, ut eorum superuētū
 nō gratius habuerim, nec vnquam volens, si-
 ne ocio cibū sumpserim. Nihil mihi magis,
 quā pompa, displicet, non solum quia mala,
 & humilitati contraria, sed quia difficilis, &
 quieti aduersa est. Amore acerrimo, sed vni-
 co, & honesto, in adolescētia laboraui, & diu-
 tius laborassem, nisi iā repescentē ignē, mors
 acerba, sed utilis, extinxisset. Libidinum me
 prorsus expertem dicere posse optare quidē,
 sed, si dicam, mētiar: hoc secure dixerim, me,
 quanquam feruore ætatis & cōplexionis, ad
 id raptum, vtilitatē illam tamen semper ani-
 mo execratum. Mox verò ad quadragesimum
 annum appropinquās, dum adhuc & calor
 satis esset, & virium, non solum factum illud
 obsecnum, sed eius memoriā omnem sic ab-
 jeci, quasi nunquam fœminam aspexissem.
 Quod inter primas felicitates meas memo-
 ro, Deo gratias agēs, qui me adhuc integrum,

& vigentem, tam vili, & mihi semper odioso
 seruitio liberauit. Sed ad alia procedo. Senti
 superbiam, in aliis, non in me, & cum paruas
 fuerim sepe, minor iudicio meo fui. Ita mihi
 persæpe, nocuit aliis nunquam. Amicitiarum
 appetentissimus honestarum, & fidelissimus
 cultor fuit, intrepidè glorior, quia scio me ve-
 rù loqui, indignatù in animi, sed offèntarum
 obliuiosissimè, beneficiorù permemoris. Prin-
 cipum, ac Regum familiaritatibus, & Nobili-
 um amicitis, usque ad inuidiam, fortunatus
 fui. Sed hoc est suppliciù senescentiù, vt suorum
 sæpissimè mortes fleat. Maximi Regù, & meæ
 ætatis, amarunt, & coluerunt me, cur autem,
 nescio, ipsi viderint. & ita cum quibusdà fui,
 vt ipsi quodammodo mecum essent, & emi-
 nentiæ eorum nullum tedium, còmoda multa
 perceperim. Multos tamen eorum, quos valdè
 amabā, effugi, tantus fuit mihi insitus amor
 libertatis, vt cuius, vel nomen ipsum, liberta-
 ti, vel illi esse còtrarium videretur, omni stu-
 dio declinarem. Ingenio fui æquo potius, quā
 acuto, ad omne bonum, & salubre studium a-
 pto: sed ad moralem præcipuè philosophiā, &
 ad poeticam prono. Quā ipsam, processu tē-
 poris, neglexi, sacris literis delectatus, in qui-
 bus seū dulcedinē abditam, quam aliquando
 contèpserā, poeticis literis, non nisi ad orna-
 tum, reseruatis. Incubui vnice, inter multa, ad
 notitiam

De origine & vita sua.

notitiam vetustatis, quoniam mihi semper ætas ista displicuit: ut, nisi me amor charorum. in diuersum traheret, qualibet ætate nat⁹ esse semper optauerim, & hæc obliuisci nifus, animo me aliis semper inferere. Historicis itaq. delectatus sum, non minus tamē offensus eorū discordia: secutus in dubio, quo me vel veri similitudo rerum, vel scribentium traxit auctoritas. Eloquio, ut quidam dixerunt, claro, ac potenti: ut mihi visum est, fragili, & obscuro: neque verò in communi sermone cū amicis, aut familiaribus, eloquentiæ vnquam cura me attigit: mirorque eam curam Augustum Cæsare accepisse. Vbi autē res ipsa, vel locus, vel auditor aliter poscere visus est, paulò animatus sum, idq. quam efficaciter, nescio, eorū, sit iudicium corā quibus dixi. Ego, modò benè vixissem, qualiter dixissem, parui facerem: vêtosa gloria est, de solo verborum splendore, famam querere. Tempus mecū sic, vel fortuna, vel voluntas mea, nunc vsque partita est. Primum illum vitæ annum, neque integrum Aretij egi, vbi in lucē natura me protulerat: sex sequētes, Ancisæ, paterno in rure, supra Florentiam quatuordecim passuum millibus, reuocata ab exilio Genitrice: octauum Pisis: nonū, ac deinceps, in Gallia Transalpina, ad lætaram Rhodani ripam (Auinio vrbi nomē) vbi Romanus Pontifex, turpi in exilio, CHRISTI

tenet Ecclesiam, & tenuit dñi: licet, ante Te,
paucos ānos Vrbānus V. eam redūxissē vide-
retur in suam sedem: sed res, vt patet, in nihi-
lum rediit, ipso, quod grauius fero, tūc etiam
superstite, & quāsi boni operis pœnitēte. Qui,
si modicum plus vixisset, haud dubiē sēfisset,
quid mihi, de eius abitu videretur. Iam cala-
mus erat in manib⁹, sed ipse cōfestim glorio-
sum principium ipsum, cum vita destituit in-
fœlix. Quam fœliciter ante Petri aram mori,
& in domo propria potuisset. Siue enim suc-
cessores eius, in sua sede māfissent, & ipse bo-
ni operis auctor erat: siue abiissēt, & tātō ipsi⁹
clarior virtus, quantō illorum culpa conspe-
ctior. Sed hęc lōgior, atque incidēs est quere-
la. Ibi igitur, vêtosissimi amnis ad ripam, pue-
ritiam sub parentibus: ac deinde sub vanita-
tibus meis, adolescētiam totam egi: nō tamē
sine magnis digressionibus. Namque hoc tē-
pore Carpentoras ciuitas parua, & illi ad o-
riētem proxima, quadriennio integro me ha-
buit, in que his duabus aliquantulum Gram-
maticæ, Dialecticæ, ac Rhetoricæ, quātum æ-
tas potuit, didici, quantum scilicet in scholis
disci solet: quod, quātulū sit, clarissime lector,
intelligis. Inde ad Montem Pessulanum legū
ad studium profectus, quadriēnium ibi alte-
rum: inde Bononiā, & ibi triennium expen-
di, & totum Iuris ciuilis Corpus audiui futu-
ras

rus magni prolectus adolescēs, vt multi opinabantur, si cœpto insisterē. Ego verò studiū illud omne destitui, mox vt me Parentū cura destituit, non quia Legū mihi nō placeret auctoritas, quę, absq. dubio, magna est, & Romanae antiquitatis plena, qua delector: sed quia earū vsus nequitia hominū deprauatur: itaq. piguit perdiscere, quo inhonestē vti nollē, & honestē vix possē, & si vellent, puritas incitiē tribuēda esset. Itaque secundū & vigesimū annum agēs, domum redij: domum voco, Aunitionense illud exilium, vbi ab infantie meę sine fueram. Habet enim cōsuetudo proximā vim naturę. Ibi ergo iā nosci ego, & familiaritas mea à magnis viris expeti cœperat. Cur autem, nescire nunc me fateor, & mirari: tūc equidem nō mirabar vt qui mihi more ætatis, omni honore dignissimus viderer. Ante alios expetitus, fui à Columnensium clara, & generosa familia: quę tūc Romanam curiam frequentabat, dicam melius, illustrabat: à quibus accitus, & mihi, nescio, an & nunc, at tūc certē indebito in honore habitus, ab illustri, & incōparabili viro Iacobo de Colūna, Lōberienti tunc Episcopo, cui nescio an parē viderim, seu visurus sim, in Vasconiam ductus, sub collibus Pyreneis, æstatē prope cœlestē, multa & domini, & comitum iucunditate, transegi, vt semper tempus illud, memorādo,

suspirem. Inde rediens, sub fratre eius Ioanne de Columna Cardinale, multos per annos, nō quasi sub domino, sed sub patre, immō ne id quidem, sed cū fratre amātissimo, immō mecum, & propria mea in domo fui. Quo tēpore iuuenilis me impulit appetitus, vt & Gallias, & Germaniam peragrarem: & licet aliæ causæ fingerentur, vt profectiōē meam, meis maioribus approbarem, vera tamen causa erat, multa videndi ardor, ac studium. In qua peregrinatione Parisios primum vidi, & delectatus sum inquirere, quid verum, quidue fabulosum de illa vrbe narraretur: inde reuersus, Romam adij, cuius videndæ desiderio ab infantia ardebam, & huius familiæ magnanimitū genitorem, Stephanum de Columna, virum cuilibet antiquorum parem, ita colui, atque ita sibi acceptus fui, vt inter me, & quemlibet filiorum, nil diceres interesse. Qui viri excellentis amor, & affectus vsque ad vitæ eius extremū, vno erga me semper tenore, permāsit, & in me nunc etiam viuit, nequāquam desinet, nisi ego ante desidero. Inde etiam reuerius, cum omnium, sed in patris illius tardiosissimæ vrbis fastidium, atque odiū, naturaliter animo meo insitum, ferre nō possum: diuerticulum aliquod, quasi portū, querens, reperi vallem perexiguam, sed solitariā, atque amœnam, quæ Clausa dicitur, quinde-

De origine & vita sua.

circa passuum millibus ab Auinione distantē:
vbi fontium rex omnium Sorga oritur. Cap-
tus loci dulcedine, libellos meos, & meipsū
illuc transtuli. Longa erit historia, si pergam
exequi, quid ibi, multos ac multos egerim per
annos. Hæc est summa, quod quicquid ferē o-
pusculorum mihi excidit, ibi vel actū, vel cor-
ruptum, vel conceptum est: quæ tam multa fue-
runt, vt, vsque ad hanc ætatem, me exerceant,
ac fatigent. Fuit enim mihi vt corpus, sic in-
genium magis pollēs dexteritate, quàm viri-
bus. Itaque multa mihi facilia cogitatu, quæ
executione difficilia prætermisi. Hic mihi i-
psa locorū facies suggestit, vt Bucolicū Carmē,
hylæstre opus, aggredider, & Vitæ solitariæ
libros duos, ad Philippum semper magnū vi-
rum, sed paruum tunc Episcopum Cavallicē-
sem, nunc magnum Sabinensem episcopum
Cardinalem, qui mihi iam solus omnium ve-
terum superstes: nō me episcopaliter, vt Am-
brosius Augustinū, sed fraterne dilexit, ac di-
ligit. Illis in montibus vaganti, sexta quadam
feria, maioris hebdomadæ, cogitatio incidit,
& valida, vt de Scipione Africano illo primo,
cuius nomē, mirum vnde, à prima mihi ætate
charum fuit, poeticum aliquid Heroico car-
mine scriberem. Quod tūc magno ceptū im-
petu, variis mox distractus curis, intermisit
sed subiecti de nomine, Africæ nomen libro

dedi: operi nescio, qua vel sua, vel mea fortuna, dilecto multis, antequam cognito. Illis in locis morā trahenti (dictu mirabile) vno die, & ab vrbe Roma Senat⁹, & de Parisiis Cancellarij Studij ad me literæ peruenerūt, certatim me ille Romā, ille Parisius, ad percipiendam lauream poëticam euocantes: quib⁹ ego iuueniliter gloriabundus, & me dignum iudicans, quo me dignum tanti viri iudicarent: nec meritum meum, sed aliorum librans testimonia: parumper tamen hæsitauī, cui potius aurem darem. Super qua, consiliū Ioānis de Columna, Cardinalis supranominati, per literas expetiī. Erat enim adeo vicinus, ut cum sibi sero scripsissem, die altero, ante horā tertiam, responsum eius acciperem: cuius cōsiliū secutus, Romanæ vrbis auctoritatem, omnibus præferendam statui: & de approbatione consilij eius, mea duplex ad illam extat epistola. Iui ergo, & quamuis ego, more iuuenum, rerum mearum benignissimus iudex essem, erubui tamen, de me ipso testimoniū sequi, vel eorum à quibus euocabar, quod proculdubio non fecissent, nisi me dignū oblato honore iudicassent. Vnde Neapolim primum petere institui, & veni ad illum summum, & regem, & philosophum Robertū, non regno, quam literis clariorem: quem vnicū regem, & scientiæ amicū, & virtutis, nostra ætas habuit,

De origine & vita sua?

habuit, ut ipse de me, quod sibi visum esset, censeret, à quo qualiter visus, & cui quam acceptus fuerim, & ipse nunc miror, & tu, si noveris, lector, puto mirabere. Audita autē adventus mei causā, mirum in modum exhilaratus est, & iuvenilem cogitans fiduciam, & forsitan cogitans honorem, quem petetē, sua gloria non vacare, quod ego eum solum iudicem idoneum, è cunctis mortalibus, elegisē. Quid multa? Post innumeras verborum collationes, variis de rebus, ostensāque sibi Aphricam illam meam, qua usq; adeo delectatus est, ut eā sibi inscribi, magno pro munere posceret. Quod negare nec potui, certē nec volui. Super eo tādē, pro quo venei, certū mihi deputavit diem, & à meridie ad vespēram me tenuit: & quoniam, crescente materia, brevē tempus apparuit, duobus proximis diebus idem fecit, sic triduū excussa ignorantia n ea, die tertio, me dignum laurea iudicavit. Eam mihi Neapoli offerebat, & ut assentiret, precibus, etiam multis, urgebat. Vicit amor Romæ, venerandam tantī Reges instantiam. Itaque inflexibile propositum meū cernens, literas mihi, & nuncios ad Senatū Romanum dedit, quibus de me iudicium suum, magno favore professus est: quod quidē tunc iudicium regium, & multorum, & meo in primis iudicio consonū fuit. Hodie & ipse,

& mecum, & omnium idem sentientium, iudicium non probo. Plus in eum valuit amor, & ætatis fauor, quàm veri studium. Veni tamen, & quamlibet indignus, tâto tamen fretus, sisusq. iudicio, summo cum gaudio Romanorum, qui illi solénitati interesse potuerūt, Lauream Poëticam, adhuc scholasticus rudis adeptus sum: de quibus etiam, & carmine, & soluta oratione, epistolæ meæ sunt. Hæc mihi Laurea, scientiæ nihil, plurimum verò quæsiuit inuidiæ. Sed hæc quoque historia longior est, quàm poscat hic locus. Inde ergo digressus, Parmam veni, & cum illis de Corrigia, viris in me liberalissimis, atque optimis, sed inter se malè concordibus, qui tunc urbē illam tali regimine gubernabant, quale nec ante in memoria hominum habuerat ciuitas illa, nec ætate hac, vt auguror, habitura est: aliquantulum tempus peregi, & suscepti memor honoris, sollicitusq. ne indigno collatus videretur: cum die quodam in montana conscendens, fortè trans Entiam amnem, Reginis in sinibus, syluam, quæ Plana dicitur, abissem, subito, loci specie, perculsus, ad intermissā Africā stilum verti, & feruore animi, qui sopitus videbatur, excitato, scripsi aliquantulum die illo, post cōtinuis diebus, quotidie aliquid: donec Parmam rediens, & repostam, ac tranquillam nactus domum, qui postea emptæ,

nunc

De origine & vità sua.

nunc etiam meares, tanto ardore opus illud non magno in tempore ad exitum deduxi, ut ipse quoque nunc stupeam. Inde reuersus ad fontem Sorgiæ, & ad solitudinem transalpinā redij, cum iam quartum, & tricesimum ætatis annum post iter, a relinquerem: diuq. & Parmæ, & Veronæ versatus, & vbique, Deo gratias, charus habitus, multò amplius quàm valerem. Longum post tempus, viri optimi, & cuius, nescio, an è numero dominorum quisquā similis, sua ætate vir fuerit, immò verò scio, quòd nullus, Iacobi de Carrharia iunioris famæ præconio, beneuolentiam adeptus, nūciis quoque & literis, vsque trans alpes, quando ibi eram, & per Italiam, ubicunque fui, multos per annos, tantis precibus fatigatus sum, & in suam sollicitatus amicitiam, ut quamuis de scilicet nil sperarem, decreueram tãdem ipsum adire, & videre, quid sibi hæc magni, & ignoti viri, tanta vellet instantia. Itaque serò quidem Patavium veni, vbi ab illo clarissimæ memoriæ viro, non humanę tantum, sed, sicut in cœlum scilicet animæ recipiuntur, acceptus sum, tãto cum gaudio, tãmq. inestimabili charitate, ac pietate, ut quia æquare eam verbis posse non spero, silentio opprimenda sit. Inter multa, sciens me clericalem vitam à pueritia tenuisse, ut me non sibi solum, sed etiam patriæ arctius astringeret, me Canonici

cum Paduæ fieri fecit, & ad summam, si vita
 sibi longior fuisset, mihi erroris, & itinerum
 omniū finis erat. Sed, heu, nihil inter morta-
 les diuturnum, & si quid dulce se obtulerit a-
 maro mox sine concluditur. biennio nō inte-
 gro cum mihi, & patriæ & mundo cum dimi-
 sisset. Deus abstulit, quo nec ego, nec patria,
 nec mūdus (nō me fallit amor) digni eramus.
 Et licet filius sibi successerit prudentissimus,
 & clarissimus vir, & qui per paterna vesti-
 gia, me charum semper, atque honoratum ha-
 buit: ego tamen, illo amisso, cū quo magis m-
 hi, præsertim de ætate, convenerat, redij rurs⁹
 in Gallias, stare nescius: non tam desiderio
 visa millies, reuiscēdi. quā studio, mo-
 re egorū, loci mutatione, &c.
 diis contulendi.

I N D E X

INDEX CAPITVM EL bri prioris,

Operis Francisci Petrarchæ de Remedio utrius- que Fortune.

De ætate florida.	43
De forma corporis.	47
De valetudine corporis.	50
De sanitate restituta.	51
De viribus corporis.	52
De velocitate corporis.	54
De ingenio.	55
De memoria.	57
De eloquentia.	59
De virtute.	62
De virtutis opinione.	64
De sapientia.	67
De religione.	71
De libertate.	72
De patria gloriosa.	75
De origine generosa.	80
De origine fortunata.	85
De lauto victu.	86
De conuiuio.	91
De vestitu cultuque corporis.	95
De ocio & quiete.	98
De suau odore.	102
De dulcedine musica.	106
De choreis.	109
De pilæ ludo.	113
De ludo alex & calculorum.	114
De ludo taxillorum prospero.	116
De histri onibus.	119
De ludo palæstrarum.	121

De variis spectaculis.	125
De equo agili.	130
De canibus.	133
De numerosa famulatu.	136
De magnificencia ædium.	139
De artium munitione.	140
De supellectili preciosa.	143
De gemmis.	144
De gemmarum poculis.	153
De gemmarum signis.	158
De rabulis pictis.	160
De statuis.	162
De vasis corinthiis.	165
De librorum copia.	169
De scriptorum fama.	175
De magisterio.	179
De variis titulis studiorum.	180
De titulis negotiorum.	184
De militari dignitate	186
De amicitiiis regum.	188
De amicorum abundantia.	190
De amicis incognitis nisi per famam.	193
De amico vnico fideli.	196
De diuitiarum copia.	199
De inuentione.	202
De inuentione thesauri.	203
De fœnore.	204
De fertilitate terræ.	206
De viri dariis.	210
De gregibus & armentis.	213
De elephantibus.	214
De delectatione simiar.	215
De pauonibus.	216
De piscinis.	218
De auariis anibusque loquentibus.	222

De con-

I N D E X.

De coniugij claritate.	213
De vxore formosa.	228
De vxore foecunda & facunda.	229
De optima dote.	230
De gratis amoribus.	232
De ortu filiorum.	241
De filio infante festiuo.	242
De insigni natorum forma.	243
De filij fortitudine.	246
De filia castitate.	247
De optimo genero.	249
De secundis nuptiis.	250
De natorum coniugio.	251
De nepotibus.	253
De adoptione filij.	255
De excellenti præceptore.	266
De insigni discipulo.	258
De patre bono.	260
De matre amantissima.	261
De piis fratribus bonisque sororibus.	262
De bono domino.	264
De serenitate aëris.	267
De prospera nauigatione.	269
De carceris exitu.	271
De tranquillo statu.	281
De votiua pectus apprehensione.	274
De potentia.	276
De gloria.	278
De beneficiis in multos collatis.	280
De amore populi.	282
De occupata tyrannide.	285
De regno & imperio.	288
De exercitu armato.	297
De classe instructa.	300
De machinis & balistis.	301

De thesauro reposito.	303
De vindieta.	304
De spe vincendi.	308
De victoria,	311
De inimici morte.	312
De spe pacis.	314
De pace & induciis.	315
De pontificatu.	318
De felicitate.	321
De spe bona.	322
De hereditatis expectatione.	328
De alchimia.	331
De promissis aruspicum.	333
De lato rumore.	338
De filii vel amici expectatione.	339
De expectatione meliorum temporum.	343
De aduentu principis.	345
De fama spe.	346
De gloria ex ædificiis sperata.	349
De sperata gloria ex conuiuiis.	352
De multiplici spe.	352
De pace animi sperata.	354
De spe vite æternæ,	355

*Francisci Petrarca de Remediis,
vtriusque Fortune, indi-
cis libri prioris,*

FINIS

INDEX

INDEX CAPITVM

Libri posterioris.

De deformitate.	370
De imbecillitate.	375
De aduersa valitudine.	377
De ignobili patria.	378
De originis obscuritate.	380
De obscœna origine.	387
De seruitute.	391
De paupertate.	396
De damno.	398
De tenui victu.	405
De originali inopia.	408
De numerosæ prolis grauitate.	408
De amissa pecunia.	413
De vadimonio.	423
De temporis amissione.	424
De aduerso ludo taxillorum.	428
De sponsa alteri adiudicata.	ibid.
De vxoris amissione.	429
De importuna vxore.	433
De raptu coniugis.	435
De vxore impudica.	436
De vxore sterili.	442
De filia impudica.	442
De aduentitio dedecore	445
De infamia.	447
De quæsito ex indignis laudib. pud.	451
De amicis infidelibus.	453
De ingratis.	454
De seruis malis.	458
De seruis fugitiuis.	461
De vicinis importunis.	462

De inimicitiiis.	464
De praecepta facultate vindictae.	466
De odio populari.	468
De inuidia.	469
De contemptu.	470
De promissa muneris tarditate.	472
De repulsis.	473
De iniusto domino.	476
De indocto praeceptore.	479
De discipulo indocili ac superbo.	481
De nouerca.	482
De duritie paterna.	483
De filio contumace.	487
De discordi fratre.	489
De amisso patre.	491
De amissa matre.	492
De amisso filio.	498
De infantis casu misero.	495
De filio qui alienus inuentus est.	497
De amisso fratre.	500
De morte amici.	503
De absentia amicorum.	505
De graui naufragio.	507
De incendio.	509
De graui negotio.	511
De duro itinere.	512
De sterilitate annua.	516
De villico malo ac superbo.	519
De furtis.	520
De rapinis.	522
De dolo malo.	623
De habitatione angusta.	825
De carcere.	826
De tormentis.	922
De	De

De iniusto iudicio.	330
De exilio.	333
De patria obsessa.	397
De patria euerfa.	340
De metu perdendi in libello.	341
De ftulto & temera colle.	343
De inconfulto & pricipissima mi,	344
De infausto pralio.	345
De bello civili.	348
De discordia fluctuante.	350
De ambiguo ftatu.	353
De vulneribus acceptis.	354
De rege fine hio.	357
De amiffo regno.	359
De proditione.	363
De amiffa tyrannide.	364
De perditis arcibus.	369
De feneftrute.	372
De podagra.	382
De fcabie.	384
De inquietudine fomniorum.	388
De celebritate nominis.	389
De dolore malis ex hominum moribus.	393
De minutis tadiis rerum variarum.	394
De terræ motu.	604
De peſte latiffime ſcruante.	607
De triftitia & miseria.	608
De ægritudine dentium.	616
De ægritudine tibiarum.	606
De cæcitate.	620
De auditu perditio.	624
De tadio vitæ.	627
De grauitate corporis.	628
De grauis ingenij tarditate.	630

De iuopi & infirma memoria.	632
De eloquentiæ defectu.	633
De amissione linguæ.	636
De virtutis inopia.	638
De auaritia.	641
De inuidia.	642
De ira.	643
De torpore animi.	646
De luxura.	647
De superbia.	648
De febribus.	650
De dolore iliaco.	652
De totius corporis dolore.	653
De furore.	666
De veneno.	667
De metu mortis.	669
De voluntaria in seipsum manu.	677
De morte.	684
De morte ante diem.	690
De morte violenta.	695
De morte ignominiosa.	698
De morte repentina.	700
De ægrotante extra patriam.	701
De morte extra patriam.	702
De morte in peccatis.	709
De moriente sollicito, quid de patrimonio ac liberis futurum sit.	712
De moriente anxio quid vxor ex mortuo sit actura.	715
De moriente sollicito, quid post se patriz euenturum sit.	717
De studio famæ in morte.	710
De moriente sine filiis.	721
De moriente qui meruit in sepultus abiici	724

FRANCISCI PE-
TRARCHAE
Elogia.

IOANNIS BOCATIL



FRANCISCVS Petrarcha cœ-
lestis homo profectò & nostro
æuo Poëta clarissimus, nonne
specta Babylone occidentali
atque Pont. Max. beneuolentia,
quam omnes ferè Christiani summoperè cu-
piunt & procurant, & pileatorum orbis car-
dinum aliorumque Principum, in Vallem
clausam abiit insignem Galliæ solitudinem,
locum ubi Sorgia fontium rex oritur, & ibi-
dem omnem ferè floridam iuuentutem suam
villici vnus contentus obsequio, meditando
atque componendo consumpsit. Fecit equi-
dem, stant vestigia stabuntque diu, parua do-
mus & hortulus, & dum Deo placet, testes vi-
uunt plurimi. Et paulo post. Credámne igi-
tur tantæ dementiæ fuisse Platonem, vt Fran-
ciscum Petrarcham vrbe pelliendum iusserit?
qui à iuuentute sua cœlibem vitam ducens,
adeò ineptæ Veneris spurcitas horret, vt

noſtentibus illum, ſanctiſſimum fit exemplar
honesti. Cui mendacium letalis eſt hoſtis, qui
vitiſſimum omnium execrator eſt, & venera-
bile veritatis ſacramentum, virtutum decus &
læticia, & catholicæ ſanctitatis norma, pius,
mitis, atque deuotus, & adeò verecundus, vt
inde dicatur Parthenias alter. Eſt & inſuper
Poeticæ gloriæ facultatis, Orator ſuauis & fa-
ciliſſimus, cui cum omnis pateat Philoſophiæ fi-
nus, eſt illi ingenium, præter humanum per-
ſpicax, memoria tenax, & rerum omnium,
prout homini poteſt eſſe notitia plena, ex quo
opera eius, tam proſaica quàm metrica, quæ
plura extant, tanto ſplendore refulgent, tanta
ſuauitate reſolent, tanto florido ornatu ſpe-
ctabilia ſunt, & lepore ſonantium verborum
melliſſua, & ſententiarum ſucco mirabili ſa-
pida, vt cœleſtis ingenij artificio potiùs, quàm
humani fabrefacta credantur. quid multa di-
xerim? proſectò hominem ſuperat, & in lōgū
mortalium vires excedit. Neque ego has lau-
des prædico, quaſi antiquum hominem, & lō-
gis ante ſeculis deſunctum commēdem, quin-
immo, dum Deo placet, viuētis atque valen-
tis merita refero, quæ morſores egregij, ſi nō
literulis meis creditis, oculata fide, videre po-
teſtis. Nec dubito vt ex eo contingat, quod vt
plurimum famoſis viris contingere cōſuevit,
ſic ait Claudianus: Minui præſentia famam.
imò.

Elogia.

imò audactor assero, quia huius superet præsentia famam, tanta enim morum maiestate, tanta suavis eloquentiæ facundia, tanta etiam urbanitate & composita senectute conspicuus est, ut de eo quod apud Senecam moralē Philosophum de Socrate, dici possit. Auditores scilicet eius, plus ex moribus, quàm ex verbis traxisse doctrinæ.

Amplissimum hoc quidem, & liquidò veritati datum, etsi amicitiae atque amoris mutuo attributum videri possit, apud eos nēpe, qui stulta æmulatione, alienas laudes in suspensionem rapiunt libenter. sincera verò illa atque subtili testificatione Magni illius D. Erasmi Roterodami, quid potest esse laudabilius? cuius quidem de hoc nostro, verba hæc sunt.

D E S. E R A S M I R O T E -
rodami.

I Taq; reflorescētis eloquētiæ Princeps, apud Italos videtur fuisse Franciscus Petrarcha, sua ætate celebris ac magnus, nunc vix est in manibus, ingenium ardens, magna rerum cognitio, nec mediocris eloquendi vis.

Ex his siquidem intelligi maximè potest, ornamenta illa innumerabilia quæ dicendi magistro (à quo Philosophia abesse nocuit) & necessaria & propria sūt, P E T R A R C H A ꝑ cumulatè adfuisse. Quod verò raro in man-

bus fit, id petulantia huius seculi tribuendum puto, quo aures teretes & religiosas, verborum volubilitate demulcere, quam sententiarum pondere prehensare magis consuetum, Certè virum hunc emunctissimi iudicii, multa & in se & in aliis desiderasse, aliam quoque in eius mente reconditam habuisse eloquentia speciem, quàm exprimere nec illi nec alij vlli ha-ctenus concessum, in Libro, quo de Sua ipsius & aliorum Ignorantia grauer sanè & probe disputat, facile deprehèditur. id quod nec Ludouicus Viues, vir in omni, literatura singularis, nec Franciscus Floridus præcocis & elegantissimi ingenij iuuenis, césuris suis dissimularunt, quorum verba ascribam.

LVD OVICI VIVIS.

F Rāticus Petrarcha ad hinc annos paulo plures ducentis Bibliothecas tam diu clausas referauit primus, & puluerem situmque è monumentis maximorum autorum excussit : quo nomine plurimum ei Latinus sermo debet : Non est omnino impurus, sed squalorem sui seculi non valuit prorsum detergere, &c.

FRANCISCI FLORIDI

Sabini.

Q Vid tu? censēs ne Dantem, Franciscū Petrarcham, & Ioannē Bocarium Latine

tinæ linguæ fuisse imperitos? minimè quidē.
immò & plurimum laudis inter eos meruit
Petrarcha, qui primus apud Italos (nisi fallor)
Latinam linguam diù sepultam, ex ruderibus
& vetustate, in lucem asserere adortus est.
quod tamē cum parum foeliciter succederet,
vel quia bona optimorum librorum pars de-
sideraretur, vel quòd opus maius esset quàm
quod ab vno exactè perfici posset, ad Etru-
scā linguā se inuitus contulit, quod ipse edito
de hac re carmine confitetur: tātum abest vt
quisquam inficliari valeat. Nec aliud sanè cla-
mant eius opera latinè scripta, quæ summum
ingenium, nec mediocrem eruditionē osten-
dunt.

Horum iudicium multo magis confirmat
elogium illud Maximi illius Historici Pauli
Loui, qui & parcus alieni operis laudator, se-
uerè quoque auris arbitrio semper superbus.
Etruscæ tamē eloquentiæ palmā PETRAR-
CHAE tribuit, ac Gottica barbarie adobru-
tarum literarum Latinarum, alterum facit
quasi parentem & assertorem. inquit enim:

PAVLI IOVII NOVO-
comensis.

Franciscus Petrarca eodē ciue magistro
que suo Dante, Etruscæ linguæ facultate

constitutam planè, & certis adornatam numeris, flagranter exceptit, tanta ingenij solertia duriora molliendo & singulari suauitate, variis modis flectendo numeros ut enatam dudum, & vix dum flores ostendentem eloquentiam, ingenti cultura, ad absolutæ maturitatis fructum, summumque idè exactæ elegantiae fastigium perduxerit, eamque laudem sit consecutus, ut in eo poësis genere amatorioque præsertim, castitate, candore, dulcedine nobilium Poëtarum & primus & ultimus, sanis à scribendo deterriticis, existimetur. Sed tanti viri iudicium illudens fortuna grauer fefellit, quum hæc æternæ felicitatis spiritum habitura, tanquam temporaria despiceret, ut ex latina Aphrica, vnde ei in Capitolio insignis laurea præmium fuit, certiorē & nobiliorem gloriam adsequeretur. Sed debeamus plurimum ingenuo sudore semper æstuantī, dum literas à multo æuo misère sepultas, è Gothicis sepulchris excitaret, modo enim tanquam Italicae linguae conditorem & Principem, ab incomparabili diuini ingenij virtute veneremur.

IOANNIS HEROLDI.

In doctrina & differendi ratione PET
ERARCHA hic noster, religione

pius, grandis verbis, sententiis admodum instructus, totus grauis apparet: in Historiis si omninè perfectum neges, satis tamen elegantem, nusquam infantem reperies. In Epistolis est acer, vehemens, nōnunquam dulcis & perfacetus, legendus quidem omnibus, præsertim de Rebus Senilibus, habet enim quo ingenium non solum acuatur, verum etiam & ali possit. Quis igitur neget, vel hunc P E T R A R C H A M, vel etiam alios viros huic similes, à Rebus publicis benè institutis, meritò colit? quum etiam in maximis Reipub. occupationibus studia doctrinæ nunquam intermiserint: semper aliquid elucubraverint negotiis obruti: vel à regendis rebus publicis, totos se ad rerum cognitionem transtulerint, ut hominum mentes excellentissimorum suorum ingeniorum inuentis, ad honestatem virtutisque fingerent, omnèque suum tempus ea vna in re consumpserint? Quis credet Ciceronem ipsum conseruatæ Romæ, quam lingue Latine ac Philosophiæ assertæ gloriæ fructum legisse vberiore? quid enim rogo, ea ex vrbe, quam ex ferro & facibus truculentissimi parricidæ Catilinæ, eripuerat vigilantissimus Cos, præter stupendas illas ruinas, extat? cum tamen Oratoris illius

clarissimi in dicendo maiestas, ac Philosophi-
summi, præclara tot literarum monumenta,
in ipso Urbis interitu, non modò Latini ser-
monis puritatem, verum penè ipsam etiam
ciuitatem Rémque pub. tueantur, testi-
monium ac exemplar optimo-
rum suorum consiliorum
exhibeant.



FRANCISCI PETRARCHÆ, PHI-

*loſophi, poeta, oratorisq; clariffimi, de Remedijs
varijsq; Fortuna, ad Azonem*

Corregium, Principem

Parmenſem, ami-

cūm ſuum.

EPISTOLARIS PRÆFATIO.



V M res, fortunâsque hominum cogito, incertôsque, & subitos rerum motus. nihil ferme fragilius mortalium vita, nihil inquietius inuenio: ita cunctis animantibus Naturam, miro remedij genere cōſuluiffe video, ignorantia quadam fui; nobis ſolis memoriam, intellectum, providentiam; diuinas, ac præclaras animi noſtri dotes, in perniciem, & laborem verſas. Tam ſuperuacuis enim ſemper, nec inutilibus modò, ſed damnofis, atque peſtiferis curis obnoxij, & præſenti torque-mur, & præterito, futurôq; angimur; vt nil magis metuere videamur, quàm, ne quando fortè parum miſeri ſimus. Tanto ſtudio miſeriarum cauſas, & dolorum alimenta conquirimus, quibus vitam, quæ, ſi ritè ageretur, feliciffima proſus, ac iucundiffima rerum erat, miſerandum, ac triſte negotium effici-mus: cuius initium cæcitas, & obliuio poſſidet; progreſſum labor, dolor exitum, error omnia. Quod ita eſſe, quiſquis vita ſua curſum, æcri iudicio remetietur, intelliget. Quem quietum, quæſo? Quem tranquillum? Quem non laborioſum magis, atque anxium diem egimus? Quod vquam tam ſecurum, aut tam lætam manere vidi-

mus, ut non ante crepusculum, sollicitudo, mor-
 rorque surriperet? Cuius mali etsi ipsis in rebus
 multa insit occasio, nisi tamen nos fallit amor,
 nostri causa maior; siue [ut ingenuè fateamur]
 culpa omnis in nobis est. Ut vero sileam reliqua
 omnia quibus undique tradimur, quod illud est
 bellum, quamque perpetuum, quod cum Fortu-
 na gerimus, cuius nos poterat facere virtus sola
 victores? Nos ab illa, volentes, scientesque desci-
 uimus. Soli igitur imbecilles, exarmati, non a-
 quo Marte cum implacabili hoste congregimur;
 quos illa vicissim, ceu leue aliquid, attolit, ac
 deiicit, & in gyrum rotat, ac de nobis ludit: vinci
 tolerabilius foret; nunc etiam ludibrio habemur.
 Id verò quid aliud, quam leuitas, & molli-
 cies nostra fecit? Idonei visi sumus, qui pilæ in
 morem, huc illuc tam facile iactaremur, anima-
 lia æui breuissimi, sollicitudinis infinitæ, quibus
~~illis~~is, cui puppim littori, cui animum consilio
 applicemus, pro consilio interim sit pendere, ac
 præter præsens malum, & à tergo, quod doleat,
 & ante oculos semper habere, quod terreat.
 Quod, præter hominem, animantium nulli acci-
 dit, quibus, præsentia euasisse, plenissimam secu-
 ritatem tribuit. Nobis ob ingenium, & acumen
 animi, semper, quasi cum Cerbero tricipiti hoste,
 iustandum est. Ut ratione caruisse propè melius,
 in nosmetipsos, æthereæ naturæ præstantioris ar-
 ma vertentibus, huic malo obitare subdifficile
 est, vetustate iam, & consuetudine radicato: eni-
 tendum tamen; in quam rem, præter generosi
 animi conatum, cui nihil est arduum, nihil in-
 expugnabile, & sapientum hominum crebra
 colloquia [quamuis id genus iam rarecat] & mul-
 to maxime iugis lectio, ac peruigil, scriptorum-

q̄tis

que nobilium monumenta profuerunt, modò salubribus monitis consensus animi non defuit: quem vnum in terris, sani consili viuum fontem asseuerare non verear. Quamobrem si vel plebeijs scriptoribus, pro affectu nudo, gratiam aliquando habitam scimus, siue pro eo, quòd iter apparuisse sequentibus visi erant, quanta[oro te] gratia, claris ac probatis Scriptoribus est habenda; qui multis, ante nos sæculis, in terram versi, diuinis ingeniis, institutisque sanctissimis nobiscum viuunt, cohabitant, colloquuntur? Interque perpetuos animorum fructus, ceu totidem lucida sydera, & firmamento veritatis affixa, ceu totidem suaues, ac felices auræ, totidem industrij, ac experti nautæ, & portum nobis quietis ostendunt, & eò voluntatum nostrarum lenta carbasia promouent, & fluitantis animæ gubernaculum regunt, quoad tantis procellis agitata confusa, tandem sistat, ac temperet. Hæc est enim vera philosophia; non quæ fallacibus alis attollitur, & steriliūm disputationum ventosa iactantia per inane circunuoluitur; sed quæ certis, & modestis gradibus compendio ad salutem pergit. In hoc te studium hortari, amicum fortè, sed profectò necessarium non est. Nam te variæ lectionis, multiplicisque notitiæ auidum fecerat fortuna, quæ [vt aiunt] magnæ rerum partis imperium tenet; turbibo quodam, ac profundo negotiorum, & curarum pelago iactandum dedit. Cæterum non vt legendi otium, sic noscendi desiderium eripuit, quominus semper literatorum hominum delectatus amicitia, & conuictu, & occupatissimis diebus, otiosas horas, quoties licuit, furatus, quotidie instructior, quotidie rerum memorabilium doctor fieri velles: vbi illa, quæ

nulli cedis, memoria, sæpè te pro libris vti solitum, ipse tibi sum testis. In quod, si ab ineunte ætate pronuseras, eò nunc putandus es pronior, quo ferotinus, matutino viatote feruentior, atque animo saltem promptior esse solet; quandoquidem hæc vulgaris est querela; crescere iter, diemque decrescere; quod vtrique nobis in hoc vitæ tramite accidit, ad vespèram propinquantibus, & vitæ multum superesse cernentibus. Non mihi igitur es hortandus, vt facias quod semper auidissimè fecisti. Admonuisse suffecerit, vt intendas animum, ne qua te hinc humanarum rerum cura dimoueat, quæ plerosque mortalium, post egregios labores, in ipsa consummatione maximorum operum auertit. Hoc adiecto, vt quia simul omnia, vel legere, vel audire, & meminisse non potes, vtilissimis quidem, & (quando breuitas est amica memoriæ) breuissimis quoque te fulcias. Non quod ego suadeam operosiora illa, & maiora sapientiæ consulta negligere, quibus te in ordinario (vt ita dicam) fortunæ certamine tueare; sed vt his interim breuibus, ac præcis sententiis, quasi quibusdam expeditis, atque continuis armis, contra omnes insultus, omnemque repentinum impetum, hinc illinc iugiter sis instructus. Duplex enim est nobis duellum cum fortuna, & vtroque quodam modo par discrimen. Cuius non nisi partem vnicam vulgus nouit, eam scilicet, quæ vocatur aduersitas. Philosophi, etsi vtrunque nouerint, hanc tamen ipsam difficiliorem arbitrantur. Itaque notum illud Aristotelis in Ethicis, suo iure diffinientis: Difficilius esse tristitia sustinere, quàm à delectabilibus abstinere. Quem secutus Seneca ad Lucilium scribens: Maius est, inquit, difficilia perstringere, quàm

quàm lata moderari. Quid dicam? Ausimne tantos inter viros hiscere? Durum quidem, & temeritatis parata suspicio, nouo homini vetusta tangenti. Hinc auctoritate igitur, hinc etate permoueor; sed alterius magni cuiusdam, & antiqui viri succurrit auctoritas. Neque enim impetrari potest, quin quale quidque videatur ei, talem quisque de illo opinionem habeat. Marci Bruti sunt verba scribentis ad Atticum, quibus vix aliquid verius dici reor. Quid enim de re qualibet iudicare possum, nisi quod sentio? nisi fortè compellar, vt iudicio iudicem alieno; quod qui facit, iam non ipse iudicat, sed iudicata commemorat. Ego itaque reuerenter tantorum hominum omniumque sic sentientium iudicia prateruectus, si de proprio loqui velim. Scio quidem aliàs variè de virtutibus disputatum, neque semper difficilioribus principatum, dari; neque fortuito vltimum inter virtutes locum obtinuisse modestiam; siue eam temperantiam dici maius. Quantum tamen ad id de quo agitur, attinet, difficilius prosperæ Fortunæ regimen existimo, quàm aduersæ; aliquantòque, fateor, apud me formidolosior, & [quod constat] insidiosior est Fortuna blanda, quàm minax: quod, vt sic opinor, non me scribentium fama, non verborum laquei, nodique sophismatum, sed rerum experientia, vitæque huius adigunt exempla, & magnum difficultatis argumentum, raritas. Nam qui damna, qui pauperiem, qui exilium, qui carcerem, qui supplicium, qui mortem, & peiores morte, graues morbos, æquo animo tulerunt, multos vidi: qui diuitias, qui honores, qui potentiam, nullum. Ita sæpenuerò, me spectante, contra omnem aduersæ Fortunæ violentiam inuictos, ludo facili

prosperior strauit; humanique robur animi, quod minz non fregerant, inflexere blanditiz. Nescio enim quomodo, mox vt mitior esse cœperit Fortuna, incipit mensemollita tumidior fieri, & tuz sortis obliuionem, adiuncta prosperitate, concipere. Neque de nihilo dictum est, iâmque apud nostros homines in prouerbum venit: Magni laboris esse, ferre prosperitatem, Neque casu Flaccus ait: *Bene ferre magnam disce Fortunam.* Difficilem nempe censebat artem, quæ, nisi studio adhibito, nesciretur. Cæterum Seneca ipse Fortunæ partem illam, quæ sibi difficilior visa erat, & est, haud dubiè, prima fronte rigidior, breui admodum sermone perstrinxerat. Is libellus passim in manibus vulgi est. Cui ego nil addere, nil detrachere meditor, quod & magno ingenio conflatum opus, nostram dedignatur limam; & mihi meis rebus intento, nec comere aliena, nec carpere est animus. Sed quoniam & virtus, & veritas publicæ sunt, neque studium antiquitatis obesse debet posteritatis industriæ, cui excitandæ, atque adiuuandæ noscitur institutum; de hoc ipso tecum loqui aliquid, quodque ille Gallioni suo tunc præstitit, id Azonio meo nunc, quantum hoc defesso iam, & occupato semper ingenio dabitur, præstare propositum est mihi, insuper & partem alteram ab illo, seu obliuione, seu iudicio prætermittam, attingere. Vtrique autem, sciens, pauca permiscui, non Fortunæ cuiuspiam, sed virtutis, aut vitij, excellentiæ, aut defectus; quod etsi extra propositum ipsa quidem, effectu tamen haud dissimili, & lætos quoque, mœstosque animos factura viderentur. Quibus in rebus, quome gesserim ingenio, tu censebis, occupationum memor, ac temporis, qui

qui paucissimis diebus coeptum, perfectumque opus, admirans videris. Ego solus fidei iudex sum. Studui hercle non ut vnum quodque mihi speciosius, sed ut tibi, atque aliis [si tamen alius quisquam hæc attigerit] utilius visum est conquirere: denique finis meus is, qui semper in hoc genere studiorum fuit, non tam scilicet, scribentis laus, quàm legentis utilitas; si qua ex me percipi, aut sperari potest, ad id maximè respexi; ne armarium enoluere ad omnem hostis suspicionem, ac strepitum sit necesse; quin mali omnis, & nocentis boni, atque vtriusque Fortunæ remedium brene, sed amica profectum manu, quasi duplicis morbi, ut non inefficax antidotum, in exigua pixide omnibus locis, atque temporibus ad manum [ut aiunt] & in promptu habeas. Nam [ut dixi] vtraque Fortunæ facies metuenda, veruntamen vtraque toleranda est; & hæc quidē freno indiget, illa solatio; hinc animi elatio reprimenda, illuc refouenda, ac subleuanda fatigatio. Hanc ergo varietatem cogitanti mihi, non modò, cùm de hoc vellem aliquid scribere, tu occurrebas dignus eo munere, quo vterque nostrum communiter vteretur, ut ait Cicero, sed etiam tu me solus, ut scriberem, excitabas non quidem verbo, ut qui coeptorum nihil conscius sis tantorum, sed rebus ipsis, & in vtranque partem abundante materia. Multos in equuleo Fortunæ habitos, multos in deliciis scimus; multos magno impetu rotatos, nec scandentium desunt exempla, nec ruentium, nec sum ne scius, quosdam ex altiore fastigio prolapsos. Quot Romani Imperatores; quot externi Reges, vel hostium, vel suorum manibus, è summo solio detracti, vitam simul, & imperium amittere? Anne omnia à ve-

tuſtate inuitemur? & exules nuper, & captiuos,
 & in acie caſos & domi capite trun cos, [quod-
 que duriffimum relatu eſt] & laqueo enectos,
 foedéque laniatos Reges nouimus. Tibi, cui cor
 regium natura dederat, nec dedit regnum For-
 tuna, nec abſtulit; ad quem, in cæteris, illa tam
 variè egerit, vix, quod ſciam, noſtra ætas inueni-
 et. Iam imprimis valetudine proſperrima, & cor-
 poris viribus dudum frētus, vſque ad ſtuporem
 omnium, quæ te norant, intra non multos annos,
 ter desperatus à Medicis, ter vitam ac ſalutem
 tuam in ſolo Medici cæleſtis auxilio poſuiſti: ſic
 ab illo tandem ſanitati redditus, vt penitus tuum
 illum priſtinum robur amiſeris; non inferiore
 miraculo dexteritatis eximæ atque inſolitæ gra-
 uitatis; vt qui olim penè Aëripes fuerit, nunc
 accliuiſ, aut ſeruorum manibus equi tergo impoſi-
 ſitus, aut humeris pñxus, lentis terram paſſibus
 metiaris. Patria tua vno propè tempore te do-
 minum vidit, atque exulem, ita tamen, vt nihil
 obſcurior exilio videretur. Nulli ferè noſtrorum
 hominum par principum fauor, nulli par fuit
 iniuria; vt cum paulò ante certatim in amicitiam
 tuam niterentur, iidem ipſi de nulla alia re con-
 cordes, in tuum mox exitium, quaſi communi-
 cato conſilio conſpirarent. Et pars quidem tuum
 caput inſidiis peteret, auro prius, ac gemmis, lar-
 giſſiſque muneribus, tot per annos propitiæ,
 ac fauentis Fortunæ, & [quæ hominibus grauior
 iactura eſt] Amicis, atque clientibus, vniuerſa-
 que familia, duris quidem, ſed diuerſis tormen-
 torum, ac mortium generibus ſpoliatum: pars,
 quæ clementior fuit, illud ingens patrimonium,
 terras, homines, domos, oppida inuaderet, vt
 qui modò te viderant, mox è ſummiſ opibus ad
 inopiam

inopiam redactum, ceu aliquod Fortunæ prodigium mirarentur, Amicorum [vt dixi] pars periit. In superstitibus periit fides, fugitque [quod affolet] cum prosperitate fauor hominum, vt dubitare posses, an amicorum prius, an fidei feres interitum. Accessit in medio rerum æstu agritudo penè vltima, & tam morti proxima, vt quem viuere amplius non posse, persuasum esset, extinctum fama vulgaret. Et hic morbus, hæc paupertas, hic laborum cumulus, pulsus patria, procul domo, in alienis terris, ac laribus circumtonante bello, semiobsessum oppræsserant: ne, quod omnino interim tibi cum his amicis, si quos aut virtus fecerat, aut Fortuna dimiserat, seu colloquij, seu literarum posset esse commercium, nihil omnium præter carcerem defuit, ac mortem; quanuis nec carcer defuerit, dum fidissima coniunx, & pars tuorum viscerum nati omnes, natæque ab hostibus capti, essent; nullo prorsus tibi relicto solatio tantæ prolis. Nec mors quidem, dum & tu secum assidue luctare-
ris, & vnus ex filiis iam tunc teneram, & inson-
tem animam in carcere posuisset. Quid multa?
Impletum in te vno vidimus, quod de duobus
summis viris Caio, Mario, Magnoque Pompeio
legimus; quid boni scilicet, & quid mali possit,
haud vnquam læta tristibus miscentem in te
tussque pignoribus, secretim explicuisse Fortu-
nam, cuius olim, cum blanditias non tam inso-
lenter, vt plerique feliciū, tum verò minas nup-
er, atque impetum, tam forti, tamque inuito
animo tulisti; vt vel ad hoc vnum inutilis, qui
antea tuum nomen oderant, te amandum, mi-
randūq; præbueris. Habet enim hoc propriū
virtus vt in amorem sui bonos erigat, in stupo-

rem malos. Idque cū omnis virtus habeat, tū præcipuè fortitudo, cuius inter Fortunæ turbines, ac tenebras rerum terribiliū. & tranquillitas gravior, & lux ipsa conspectior est. Mihi verò nō solū ad antiquum tui amorem [quod impossibile factū rebar] multū nouę beneuolentię adieceris sed aliō festinantem calamum, ad hæc non suo tempore scribenda, deflexeris; vt & in scriptis meis animi tui vultum, velut in speculo cōtempleris; & si quid tibi minus excultum apparuerit, quod bona fide displiceat. ad hunc modum formes atq; ita te instituas, vt seu solitis, seu nouis artibus, quæ innumerabiles ei sunt tecum posthac Fortuna variaue rit, nulla te species rerum turbet. Sed paratus ad omnia promptus ad singula, dulcia pariter, & amara despicias. Fidentissimè ab aduerso Maroniano illud exclamans:

-----*Non ullū laborum*

O Virgo, noua mi facies, inopināne surgit;

Omnia percepi, atque animo mecum antè peregi.

Nec me fallit, vt in corporibus hominum, sic in animis multiplici passione affectis, medicamenta verborum, multis inefficacia visum iri. Sed nec illud quoque me præterit, vt inuisibiles animorum morbos, sic inuisibilia esse remedia. Falsis opinionibus circumuenti, veris sententiis liberandi sunt; vt qui audiendo ceciderant, audiendo consurgant. Ad hæc, qui, quæ habuit, libens egenti obtulit amico, quantulumcunque est, pleno amicitie functus est munere. Animum enim spectat amicitia, non rem; quæ parua licet, magni amoris indicium esse potest. Ego quidem, vt magnificum quodque tibi opto, sic quid aptius hoc tempore largiar, non habeo; quod si validum senseris, ipsa, quæ pretium rebus facit, vtilitas commendabit.

dabit. Si inualidum, excusabit amor nostri. Sic autē ad legendū venies, quasi quatuor illarū famosiores & consanguinearū passionēs animi; spes, seu cupiditas, & gaudium, metus, & dolor, quas duę sorores, & quis partibus prosperitas, & aduersitas peperere, hinc illinc humano animo insultent: quę verò arcī præsudet ratio, his omnibus vna respondeat, clypeoq; & galea, suffque artibus, & propria vi, sed celesti magis auxilio circumfrentia hostium tela discutiat: ea mihi de tuo ingenio spes est, vt vnde victoria stet, facile iudices. Non te diutius traham; sed, vt propositum meum noscas, index operis epistola præmittenda erat, quam si adcribendam duxeris, vtrunque metiens, videto, ne longior præsatio libellum breuē, non aliter quā prægredē caput exiguum corpus premat. Nihil est enim, sine mensura, ac partium proportionē formosum.

De Etate Florida. *DIALOGVS I:**INTERLOCVTORES,**Gaudium. & Spes; Ratio.*

*Quid, demens, tantū gaudei inuenilibus annis.
Cum fugiat volucris lata iuuenta pedes?*

GAVDIVM, ET SPES.

A Etas florida est; multū super est vitæ. *R. A.*
TIO. En prima mortalium vana spes, q̃ multa hominū millia & fefellit & fañet. *G. & S.*
Florida est etas. *R.* Inane gaudiū & breue: flos iste, dum loquimur, arefcit. *G. & S.* Etas integra est. *R.*
Quis integram vocet, cui multū deest, & quantulū sit, quod restat, incertum est? *G. & S.* Atqui lex est, certa viuendi. *R.* Quis hāc legem tulit, aut q̃ istud legitimū tēpus est vitæ? Iniquissima verò lex, quę non omnibus vna est: immo tā varia, vt nihil ince-

tius hominum in vita, quàm ipsius vitæ modus sit. *GAV.* Est tamen & modus aliquis, & vitæ meta, quam sapientes statuerunt viri. *RA.* Metam vitæ statuere; non qui accipit, sed qui dat illam Deus potest. Intellico autem: septuagesimū, aut si natura potentior est; octuagesimum cogitatis annum; atque ibi metam figitis. quò prouectos maneat labor, & dolor: nisi fortè longiùs spem promouit is, qui ait: Numerus dierum hominum, vt multum, centum anni; quò, quàm rari veniant, videmus: sed vt sit omnium, quod paucorum est, quantulum tamen nunc etiam id est *GAV.* Multum sanè. Est enim iuuenum vita senior, & à senectute remotior, & à morte. *RA.* Falleris. Et si nil tutum homini, illa tamen periculosior vitæ pars, quam securitas nimia reddit incautam. Nil est alteri vicinius, quàm mors vitæ. Cum distantissimæ videantur, contiguae sunt: semper illa præterlabitur: semper hæc instat. Quocunque fugeritis, præstò est, & ceruicibus imminet. *GAV.* Iuuenta nunc saltem præsens est, & senectus absens. *RA.* Nil mobilius iuuenta, nihil insidiosius senectute. Illa non stat, mulcendoque fugiens abit: ista per tenebras, atque silentium pedetentim subiens, impruidos ferit: & dum longinqua fingitur, in foribus est. *GAV.* Aetas in ascensu est. *RA.* Insidiosissimæ rei fidis. Ascensus iste, descensus est. Vita brevis, tempus instabile, furtim, nullo pedum strepitu, inter somnum, & locos effluit: &, O, si hæc temporum celeritas, vitæque breuitas, vt in fine, sic in principio nota esset; nunc intrantibus infinitum quiddam, exeuntibus nihil; & quod sæcula videbantur, vix totidem sunt momenta. Sic tum demum fraus noscitur, dum vitari nequit; vnde est, quòd sæpe
frustrà

frustrà huic consulitur ætati: incredula simul & inexperta est, & contemptrix alieni consilij, in opè sui. Itaque iuueniles errores, licet innumerabiles, & immensos, his ipsis tamen occultos, & incognitos, quorum sunt; nil melius, quàm senectus detegit: & dissimulantium, conniuentiumque luminibus ingerit; nec prius, quod esse debuistis, aduertitis, quàm, quod esse voluistis, effecti estis, fierique iam aliud non potestis. Quod, si quis in tempore, aut per semetipsum intelligere posset, aut docenti credere; ille mihi vnus ex millibus præclarus, ac felix surget adolescens; nec tam multis anfractibus ageret vitam, cuius vnica tuta, & recta per virtutem via est. *G.* Ætas indecerpta est. *R.* Quomodo indecerpta est, quæ, ex quo esse cœperit, assidue carpitur; & quæ minutissimis portiunculis, dum datur, eripitur? Si quidem motu perpetuo cælum rotat, momenta horas; horæ diem rapiunt? is alium diem trudit, isque alium: & nunquam quies. Sic menses prætereunt, sic anni, sic & ætas currit, & præperat: & vt Cicero ait: *Volat*: Quodque ait Maro, *Celeres neque commouet alas*. Ita ceu naui iter agētibz, nec sentientibus, qui vehuntur, sæpè nec cogitantibus, finis adest. *G.* *AV.* Ætas incipiens, ab extremo procul abest. *R.* Intra brevis viæ spatium nihil est procul. *G.* *AV.* At nulla pars à fine distantior, quàm principium. *R.* Nulla quidem: sed tunc rectè diceretur, quando omnes æquis spatiis viuerent. Nunc pluribus viis, & sæpius prima ætas in mortem incidit: quo fit, vt plerunque vicinior sit extremo, qui remotior videbatur. *G.* *AV.* Certè florentissima est Ætas. *R.* Et si ad hoc pauci animum aduertant, tamen, ex quo loqui cœpimus, mutatio aliqualis incessit, & mo-

46 P E T R A R C I . D E R E M E D I O
 dō per singulos syllabarum tractus , vitæ quid
 excidit : aliquid de caduco , ætatis flore subtrahi-
 tur. Quid autem [quæso] plus habet hic mollis , &
 nitidus adolescens , quàm ille durus , & squamo-
 sus senex , præter hunc , quem loquimur , ætatis bre-
 uem scilicet , & caducam , immo assidue cadentem
 florem ? Vbi quid tam dulce , tam iucundum non
 inuenio ; cū sciat dicto citius se futurum , quod
 ille nunc est ; vel si nescit , insaniat . Nisi fortè è duo-
 bus aliàs capitali simul supplicio addictis , ille fœ-
 licior est habendus , qui nouissime iussus est dare
 colla securibus , qui mihi quodammodo ipsa dila-
 tione miserior videatur : quanquam non est par
 horum conditio , & illorum : huic enim interueni-
 re aliquid potest , vnde collegæ supplicium euad-
 dat , & viuat : iuuenem senio eripere sola mors po-
 test . Ad summam , paruo temporis in spatio non
 stat magna felicitas , & ingentibus animis , breue
 nihil , optabile est . Expergiscimini consopiti : tem-
 pus est , caligantēque oculos aperite . Assuescite
 iam tandem æterna cogitare , & amare , & optare ;
 simul autem peritura contemnere . Condiscite ab
 his sponte discedere , quæ nobiscum diu esse non
 possunt , & animo illa relinquere , antequàm relin-
 quamur . G. & S. Ætas est stabilis , virēisque . R. A.
 Mentiuntur , qui nescio quam ætatem stabilem
 dicunt . Nil volubilius tempore ; tempus verò est
 vehiculum ætatum omnium ; & hoc stabile
 fingitis ? O vanitas : nihil est sta-
 bile ; nunc maxime
 raperis .

De

Discite Mortales fragili non fidere forma.

Qua casu damno moribus esse solet.

GAV.

Forma corporis eximia est *RA*. Nihilo firmior
est illa, quam tempus, cum eo veniens, cum eo-
dem fugit. Sis te si potes, tempus, poterit forsitan
& forma consistere. *GAV*. Forma corporis egre-
gia est. *RA*. Fragili niteris fundamento. Corpus ip-
sum umbrę in morem praterit: tu momentaneū
corporis accidens tibi mansurum spondes; Ruere
queunt accidentia, stante subiecto, nequeunt, illo
ruente, non ruere. Atqui cunctis ex qualitatibus,
quę mortali cum corpore fugiunt, nulla veloci-
or, quam forma; quę mox ut amœnum flosculum
ostenderit, ipsos in oculos mirantium, atque lau-
dantium evanescit; brevis hunc pruina perusse-
rit, levis hunc aura decusserit, subito vel inimicę
manus ungue decerpitur, vel praterirentis morbi
calce deprimitur. Denique gloriare, & exulta, ut
libet; venit, ecce, magnis passibus, quę te velo te-
nui latentem detegat: quanti esset forma viui ho-
minis, mors ostendit; nec mors sola, sed senectus,
& paucorum spatium annorum; immo vel vnius
lucis repentina febricula. Postremo ut nihil exter-
num incidat, per sese stando, durandoque consu-
mitur; & in nihilum redit; neque tantum gaudij
veniens tulit; quantum fugiens fert doloris. Hęc
[ni fallor] expertus erat aliquando formosus ille
Romanus Princeps Domitianus; qui amico scri-
bens; scias, inquit, nec gratius quicquā decore, nec
breui⁹. Quamuis, etiāsi durabile, perpetuūq; na-

ruræ donum esset, non intelligo, quid tanto
 pere expetendum habeat iste non solidus, nec
 in ipso homine, nisi superficie tenuis. fulgens de-
 cor, multaque fœda contegens, & horrenda leuif-
 simaque curis obtentu, sensibus blandiens & il-
 ludens? Veris igitur, ac mansuris bonis delectari
 conuenit; non falsis, atque labentibus, *G. A.* For-
 ma corporis elegantissima est. *T. A.* Habes volum-
 oculis. laqueum pedibus, alis viscum; haud faci-
 le, seu vera discernere, seu virtutem sequi poteris,
 seu in altum euolare animo: multos ad honesta
 pergentes forma detinuit, detorsitque cōtrariam
 in partem. *G. A. V.* Forma corporis mira est. *R. A.*
 Bene ais. mira. Nam quid hac vanitate mirabilius?
 quot delectabilibus abstinent formosi iuuenes?
 quot suscipiunt labores? quanta sibi inferunt sup-
 plicia, vt formosiores non sint quidem, sed appa-
 reant: vnus formæ studio, & valetudinis, & volu-
 ptatis immemores? Quantum verò, inter comen-
 dum, tempus effunditur? quot honesta interim?
 quot vtilia? quòt postremo necessaria negligun-
 tur? Tuum igitur breue, caducumque bonum, &
 inane gaudium, sine inuidia tibi habeto, Habes
 hostem tuum domi[quodq; peius est] delectabilē,
 ac blādum. Habes raptorem quietis, ac temporis:
 perpetuumque tortorē: habes materiam laboris;
 vberimam discriminum causam; fomenta libidi-
 num; nec minorem querendi odij, quàm amoris
 aditum. Fies mulierculis forsā amabilis, odiosus
 viris, aut fortè suspectus. Nulla re magis, quàm
 forma corporea cōiugalīs zelus accenditur. Nul-
 la enim res ardentius appetitur, quàm forma. Nul-
 la animum mouere potentior, atque ideo nulla
 suspectior. *G.* Forma corporis magna est. *R.* Solet
 hæc stultos adolescentes, quò non expedit, virgere,
 dum

dum bono suo, vt libitum, sic licitum, frui putant;
 neque, quid deceat, attendunt? quæ sæpè iam mul-
 tis acerbi, ac turpis interitus causa fuit. *GAV.*
 Forma corporis rara est. *RA.* Ad brevissimum
 tempus erit: quando oris habitus hic, colorque
 mutabitur. Cadet flaua cæsaries, reliquæ albe-
 scent; teneras genas, & serenam frontem squallen-
 tes arabunt rugæ; lætas oculorum faces, & lucida
 sydera mœsta teget nubes; leue dentium ebur, ac
 candidum, scaber fitus obducat, atque atteret, vt
 non colore tantum, sed tenore alio sint; recta cer-
 uix atque agiles humeri curuescent; guttur le-
 ue crispabitur; aridas manus, & recuruos pe-
 des suspiceris tuos non fuisse. Quid multa? Ve-
 niet dies, quo te in speculo non agnoscas. Et hæc
 omnia, quæ abesse multum existimas; ne quid
 improvisis monstris attonitus, non prædictum
 dicas, hinc iam tibi, si viuis, dicto citius euentura
 denuncio; qui si mihi nunc credis, nunc te par-
 cius miraberis transformatum. *G.* Interim
 forma clara est. — *R.* Quid hic dicam breuius,
 quam illud Apuleij Medaurensis: *expecta paulis-
 ser, & non eris.* *G.* Forma corporis hætenus
 excellens est. *R.* Quàm malleam formam ani-
 mi excellentem. Est enim & sua animæ pulchri-
 tudo, multo suauior; certiorque, quam corpo-
 ri; & ipsa quoque suis legibus decorè ordinis, at-
 que apta suarum partium dispositione subsistens.
 Illam optare; illi operam impedere dignum erat,
 quam nec dies longa detereret; nec morbus ex-
 tingeret, nec mors ipsa. Nunc caduca mirami-
 ni. *G.* Certe nunc saltem insolita forma est.
R. In hac, vt in aliis multis, optanda mediocri-
 tas. Sin hac tali forma, nec tibi placueris, nec nisi
 quædeet, aliis placere curaueris, vniuersæque sue

ris castè, sobriè, modestè, non exigua tuę laudis accessio est futura. G. Præclara facies animum honestat. R. Immo quidem exprobrat, & sapius in periculum trahit. Quid verò attinet gloriari eo, quod neque tuum sit, neque diutius servare possis? Quod habuisse, nulli; proiecisse multis gloriosum fuit? Mitto alios; Spurinam non naturalis forma nobilitat, sed accersita deformitas. G. Ut virtus animi corporis formæ iuncta sit, studeo. R. Si id effeceris, tum demum verè mihi tunc vndique fortunatus fueris; formæque clarius videbitur, & virtus gratior. Quamvis enim errare, sibi visum esse, qui ait, *Gratior est pulchro veniens se corpore virtus*, scribat Seneca; mihi tamen iure reprehensus videretur, si dixisset, maior, aut perfectior, aut altior. Nunc quia dicendo gratior, nō rem ipsam, sed spectantium iudicia respicit, non mihi visus est errare Vergilius, qui hoc ait. Et ad summam, ut nihil in se solidum habet formæ gratia, nihil optabile; sic, si vltro obuenerit, virtuti addita, neque vtriusque de pretio error sit, hanc illius ornamentum dici patiar, vel non inamœnum visui; breue tamen, ac fragile: solam verò, pondus animæ dixerim, atque infaustum tristic insignis ludibrij.

De Valetudine corporis prospera.
DIALE. III.

*Sapius agrotat mens sano in corpore, nusquam
Dei habet mala mens, corpore quàm valido.*

GAV.

Quid, quòd valetudo prospera est. R. A. Quicquid de forma modò diximus, repetitum puta. GAV. Valetudo corporis firma est. R. A. En senectus ab aduerso, mille morborum

borum armata generibus: contra valetudinem interea voluptas militat; familiare certamen. *G.* Valetudo corporis tuta est. *R.* Inconsulta iucunditas; quæque negligentes, & incautos facere soleat possessores suos; & sæpè morbos accersere, quos valetudini propriæ diffidentis intentio declinasset. *G.* Valetudo corporis bona est. *R.* Bene vtere: alioqui leue bonum; quin & graue malum; si [vt solita est] culpæ cuiuspiam causa sit. Multis periculosa, & pestilens sanitas fuit, qui tutius ægrotassent. *G.* Valetudo corporis optima est. *R.* Res pergrata, multumque vtilis, seu corpore quid agendum, seu animo est. Sed, vt quarundam radicibus herbarum inest vis veneni, quæ dum aliarum rerum immixtione purgata est, salubre poculum è pluribus fit, quod ex vno pestiferum fuisset: sic corporea sanitas, ne noxia, sit habentem, non aliter quàm adiuncta animi prospera valetudine, temperanda est. Nusquam peius, quàm in sano corpore æger animus habitat.

De Sanitate restituta. DIAL. IIII.

*Est melius valeas animo, quàm corpore, multis;
Credo mihi, nocuit conualuisse malis.*

GAV.

Longa ægitudine liberatus gaudeo. *R. A.* Gratiorem fateor sanitatem redditam, quàm retentam. Ingratissimi mortales bona vestra vix aliter, quàm perdendo cognoscitis; & perdita ergò vos cruciant; & recuperata lætificant. *G.* Grauißima febris me destituit. *R.* Grauißimas febres Medici dicunt, quæ ipsis in ossibus, & medullis æstuant. Quantò illæ sunt grauiiores, quæ in anima intus latent: his te ma-

b ij

ximè liberatum velim. G. Ægritudo abiit. R. Ægritudo præsens sapè profuit; dum debilitatis viribus corporis, animæ sanitatem peperit. Consequenter igitur, & digressa nocuit, & animæ lumen imminuit, & corporis auxit insolentiā: quāvis mala, quamvis pessima ægritudo videatur; oportabile malum tamen, quod mali remedium sit maioris. G. Tandem ægritudo longior finem habet. R. O stultissime; sic tu reris mortem effugisse, ad quam curris assidue? nunc propinquior mortis, quàm dum illi contiguus videaris. Irremediabile vobis est iter; neque vlla eius in parte substituitur, neque diuersorium, neque lentior usque gressus; & somnus & vigilia, & labor, & requies, & morbus, & sanitas, æquè sunt gradus ad mortem. G. Ancipiti ægritudine absolutus sum. Creditricem habes infallibilem: dilata solutionis dies est; sed non cassa ratio. Habes ægrotare iterum, & mori.

De Viribus corporis: D I A L. V.

*Insanit, qui robusto de corpore fidit;
Excellit vires corporis ingenium.*

G A V.

Virium satis; immo multum contigit. R. Quæ de forma, ac valetudine dicta sunt, relege. Similium similis disciplina est. G. Multum est virium. R. Vide, ne quid aggrediare viriū fiducia, quod imbecillis appareas. G. Abundè est virium. R. Taurina gloria. G. Plurimum est virium. R. Plusculum elephanti. G. Virium nimis est. R. Facile crediderim id quidem. Sæper excoessus autè in vitium vergit, seu ipsum est vitium. G. Nimis est virium. R. Nuncieta hæc, si ad mediocritatem redeat, bene

bene erit. Quid si ad defectum transeat? Quid si
 hoc robur fragilitas insignis excipiat? Crede mi-
 hi, nullæ tantæ usque corporum vires, quæ vel la-
 bore immodico, vel morbo acri, vel cuncta vin-
 cente senio, non frangantur: infatigabilis, & inui-
 cta vis animi est. G. Ingens robur est corporis.
 R. Nemo Milone robustior; clariores multi.
 G. Vastum & prævalidum corpus est. R. Præ-
 stantissima rerum virtus, mole corporea non e-
 get, in animis habitans. G. Nihil his viribus
 difficile. R. Immo impossibilia permulta, at-
 que illud imprimis, ut qui corpore spem posuit,
 in altum scandat. G. Iam supra hominum vi-
 res sunt. R. Hac in re qui superior cunctis ho-
 minibus euaserit, multis tamen animantibus in-
 ferior erit. G. Nihil his viribus metuendum.
 R. Immo nunc maximè. In magnam enim virium
 fiduciam, magnis viribus accingitur fortuna; &
 interdum ex æquo congredi indignans, ut o-
 stendat quàm fragile animal est homo [dum si-
 bi etiam robustissimus videtur] giganteos viros
 leui prælio confecit. Herculem ab omnibus in-
 uictum vis latentis malivicit. Milonem ipsum
 cunctis celebratum, & cognitum palæstris, arbor
 una detruit, lacerandumque feris obtulit. Sic
 robur illud eximium, sine exemplo, fissæ quercus
 robori impar inuentum est. Tu viribus tuis fi-
 dis? G. Vires immensæ suppetunt. R. Omne
 immensum laborat mole sui. G. Vires in au-
 gmento sunt. R. Natura fermè rerum omnium
 hæc est, ut cum ad summum peruenerint, descen-
 dant, idque non æquo gressu. Ascensus enim len-
 tior, descensus præceps; hæc quoque vires cum
 crescere desierint, non consistunt; & primò qui-
 dem clanculum, post apertius tandem ruent. O-

omnes res mortalium, præter animum solum. æquò fugiunt; sed non æquè omnium fugæ vestigia apparent; nisi fortè minùs eunt animalia, quæ vel tenebris, vel tacito repùt nisu; vel, quoniam id quoque traditur, itineris indicium caudis premunt. G. Corporis mei viribus glorior. R. Quid faceres tuis? Cogita verò quantarum ipse sis virium; istæ enim non tuæ sunt, sed hospitiij, immò carceris vires tui. Vanum est autem, cum ipse sis fragilis, forti habitaculo [dicam melius] forti aduersario gloriari. G. Viribus meis lætor. R. Quid hic dicam? nisi poëticum illud? *Non longum latavere, inque latissia locum veniens querela.* Meministi, ut is ipse tam validus, quem bis modò memorari, de suis viribus in senectute conqueritur.

De Velocitate corporis. DIAL. VI.

*Currimus ad mortem citiùs, vel tardiùs omnes
At pretium vite, quæ bene currit, habet.*

G A V.

Sed pernicitas multa est. R. Refert, quònam cursus intendatur; multos sua velocitas in exitium tulit. G. Pernicitas mira est. R. Currite mortales, ut libet; cæli velocitas vos præcurrit, & ad senium, & ad mortem applicat. Illud vobis cursum eripiet, motum illa. G. Pernicitas summa est. R. Eò temè, ubi desinat. G. Pernicitas inaudita est. R. Illò properat, ubi tarditas multa erit. G. Pernicitas infinita est. R. Sit quanta libet: ubi se exerceat, non habebit. Siquidem puncti vicem terra omnis obtinuit. G. Pernicitas inæstimabilis est. R. Hæc ingenij laus est, cui maria & cælum, & æternitas, & naturæ spatia, recessusque, & arcana

arcana rerū omnium patent. Corpus puncti, momentūque ambitu circumscriptum, quō sua pernitas latura, atq; vbi dispositura est? Nōne enim vt latissimē pateat hoc spatium, seu temporum, seu locorum, nihilominus quocūque se flexerit, ad sepulchrum currit? Illā saltem angustia sine vllis, aut astrologicis cōiecturis, aut geometricis demonstrationibus notā sunt. Ita eō curritur, vbi profecto non curritur. *G.* Incredibilis mihi modō pernitas est. *R.* Cū omnes homines excesseris, lepusculam non æquabis. *G.* Pernitas stupenda est. *R.* Hæc plerosque pendentibus, & præruptis locis comitata, plano calle destituit; quosdam per propugnacula turrium, per antennas nauium, per confraga montium innocuē volitantes, post leui pedis offēdiculo, in via publica prolapsos, extinctosque nouit ætas nostra. Anceps est, contrāque naturam insueta grauium corporum hæc leuitas, volucrēmque hominem non diu factura. Nam etsi inoffensa processerit, fessa tamen citō desinet: breue robur hominis, breuiorque pernitas, *G.* Valde nunc agilis sum. *R.* Et asellus agilis iuuenta, & senio piger pardus. Spatio leuitas ingrauescet. Prima ætas stimulos habet, frenos vltima: quicquid es, non eris diu; & si esse cupis, cura vt sis bonus. Senium virtus sola non metuit.

De Ingenio. DIAL. VII.

*Serpentina placet prudentia, callida vulpis
Astuta mens est infidiosa nimis.*

GAV.

AT ingenium est velox. *R.* Ad virtutes vtinam. Alioquin quō velocius, eō propius ruina. *GAV.* Ingenium expeditum est.

b lllj

R. A. Si & bonis artibus applicabile, pretiosa animi suppellex; si minus, onerosa, periculosa, laboriosa. *G. A. V.* Ingenium peracutum est. *R. A.* Ingenij non acumen, sed æquabilitas, atque constantia, veram laudem, & perpetuam merentur: quorundam acumen tenui cuspide frangitur; primoque molimine deficiet: validissima etiam, si ad ultimum extenuentur, infirma sunt; sic robur omne tenuitas atterit. *G. A. V.* Acutissimum ingenium est mihi. *R. A. V.* Nihil sapientiz odiosius acumine nimio. Nihil verò philosophanti molestius quàm sophista: ideo inuisam Palladi finxere veteres araneam, cuius subtile opus, ac tenues telæ sunt, sed fragiles, nullique vsui. Vt mucronis ergo, sic ingenij acies sit; non penetret modò, sed subsistat. *G. A. V.* Promptum, & versatile ingenium est. *R. A.* Hoc Mar. Catoni Censorio tributum est, quòd literis simul, atque armis, bellicisque omnibus, & vrbanis, ac rusticis artibus æquè foret idoneus; quod ex parte Græci suo tribuunt Epaminondæ; Persæ autem Cyro. Tuum hoc versatile quonam vergat, nec versutum sit, neue aliquid non agile, sed leue potius, & inconstans habeat, cauero. Aliud est enim non posse consistere, aliud facillè ire posse, quòd velis. *G. A. V.* Ingenium est excellens. *R. A.* Multàm refert, quo in genere excellas: huius enim quoque verbi significatio vaga est: verumque est, vbi intenderis ingenium, valere. Malo igitur ingenium bonum, quàm excellens; quòd illud in malum flecti nequit; hoc in diuersa volubile est. Nam & Crispus Lucium Catilinam magna vi animi fuisse, ait; sed ingenio malo, prauoque. *G.* Ingenium magnum est. *R.* Bonum cupio, & modestum, magnitudo sola

sola suspecta est. Sæpè magnum ingenium magnorum initium malorum fuit. Raro autem magni errores, nisi ex magnis ingeniis prodire.

De Memoria. DIAL. VIII.

*Est aliquid, bene qui meminit, sed saepe tenax;
Accidit ingenio, quod meminisse dolet,*

GAV.

MEMORIA ingens data est. R. Ampla ergo domus tēdij, & Atrium fumosarum imaginum, ubi multa displiceant. G. Memoria est multarum rerum. R. Multis in rebus pauca delectant, plurima cruciant, & sæpè delectabiliū mœsta recordatio est. G. Rerum adest variarum memoria. R. A. Si bonarum, bene, si malarum, quid hinc gaudes? parūne triste est, vel tulisse mala, vel vidisse, nisi vel quotidie recurrerent, vel sub oculis sint semper? G. Memoria diuersarum rerum suppetit. R. Et culparum, & delictorum & scelerum, & ignominiarum, & repulsarum & dolorum, & laborum, atque discriminum; quamuis huic vltimę voluptas quędam [vt aiunt] sit adiuncta memorię. In quo tamen intelligitur, non tam præteritorum malorum cogitatio, quàm præsentis boni delectatio iucunda esse. Itaque neminem laboris, ac periculi meminisse iuuat, nisi quietum aut securum: paupertatem letè meminit, sed diues: morbum, sed incolumis; sed liber, carcerem; sed solutus, vincula; sed reuersus, exilium. Sola ignominię memoria, in mediis licet honoribus tristis est. Adeò nihil delicatius, vel iacurabilius, quàm fama. GAV. Memoria multiformis est, & multorum temporum. R. A. In recordatione multiplici multiplex molestia,

Quzdam nempe conscientiam vellicant , quzdam pungunt, quzdam vulnerant. Alia confundunt, alia exterrent, alia deiciunt : vnde fit , vt memorantium ora rubor , pallorque vicissim in silentio oecupent, quod pessimis hominum plerunque accidit, incessusque sit varius, vox incerta , & quz sunt eiusmodi , animi memoria laborantis indicia. G.. Memoria prompta est. R. Mallem, voluntas pia, castumque desiderium & honesta consilia , & actus innocui, & vita probri nescia. G. Memoria apprimè tenax est. R. Vnde hæc igitur obliuio cælestium præceptorum ; quz tam pauca sunt numero? Vnde obliuio Dei vnus ? Vnde obliuio sui met? G. Memoria admodum tenax est. R. Terrenarum , & inutilium rerum credo : quoniam verò , & quò vaga hæc , volatilisque memoria ? quz cum cælum, terramque peragrauerit, in seipsam nesciens reuerti, quod vnum necessarium ac salubre erat, obliuiscitur. In qua ei si fortè aliquid delectationis interdum, sæpè tamen anxietatis est plurimum, nec immeritò. The mistocles, cum ei quidam memorandi artem à Simonide tunc inuentam polliceretur : Mallem se ait obliuionis artem , quàm memoriz discere. Et licèt hoc ille suo quodam iure respondisse videatur , vt qui naturæ dono illo supra fidem excelleret : cuiusque memoriam innumeræ quidem rerum, atque verborum imagines prægrauarent; ferè tamen omnibus conuenit: ita omnes & dediscenda discitis , & discenda dediscitis; in his tantum, quorum utilis esset obliuio, memoriam exercentes , inque id naturæ finibus non contenti , insaniam arte laxatis. G. Memoria omnipotens est. R. Titulus hic vnus

suus est Deo. Multipotens dicere voluisti. Si qua tamen insignis memoriae vis est [quod omni curiositate melius fuerit] damnosa reiiciat, stringat utilia, neque tam sedulo, quae delectent, aggreget, quam quae profint. *G.* Memoria optima est. *R.* Optimo nihil est melius, quod si fidem dicto quaeris, ut in optimis te memorem praebes oportet. Memento peccati tui, ut doleas, memento mortis, ut desinas, memento diuinæ iustitiæ, ut timeas, memento misericordiæ, ne desperes.

De Eloquentia. D I A L. I X.

Eloquio multi adiuti, multi periire.

Hec quantum miseris lingua nocere potest.

G A V.

AT præclarum est eloquium. *R.* Magnum, fateor, instrumentum gloriæ, sed anceps, cuspidē gemina. Et hoc quoque qualiter uti scias, refert plurimum. *G.* Eloquium torrens est, & rapidum. *R.* Haud ineptē quidam stulti, atque improbi eloquentiam furiosi gladio æquiparant, utrumque enim publicē inermem esse expedit. *G.* Eloquium clarum est. *R.* Clarum aliquid variē dicitur. Clarus sol, clarum incendium. *G.* Præfulgidum eloquium est. *R.* Et lugubres comete & infestī gladij, & hostiles galeæ fulgent. Ut fulgore eloquentiæ gloriosus sit sanctitate & sapientia temperetur. *G.* Copia eloquij ingens est. *R.* Si quidem iuncta modestiæ, magnum aliquid superaque communem hominum mensuram, non inficior, alioqui mutum esse præstabat. *G.* Eloquentiæ satis est. *R. A.* Satis eloquentiæ, parū sapientiæ fuisse in homine illo sce-

lestissimo apud Crispū legis: neq; is quidē gloriā
 eloquentiē quæsiuit vllā, quanquam altiore iudi-
 cio non eloquentia, sed loquacitas illa fuit. Verus
 enim orator, hoc est, eloquentiæ magister, nisi vir
 bonus, esse non potest. Quod si bonus & sapiens,
 putabas ad oratorias laudes, perfectūque mu-
 nus eloquentiæ hunc verborū impetum, qui sæ-
 pe procacibus, atque inuerecundis vberior est, si-
 ue hanc ipsam etiā disendi peritiā satis esse; fal-
 lebaris: linguæ volubilitas, atque verborum co-
 pia & ars etiā quædam, sceleratis, piisque commu-
 nis esse possunt. Id quod quæris, bonorum est, nō
 omnium quidem, sed paucissimorum: ita vt mali
 omnes huius laudis extorres sint, ad quam scili-
 cet, animi bona, quibus carent, virtus & sapientia
 requiruntur. Quod, vt sic esse nō intelligas, dicā.
 Sed memineris duarum, de quibus loquor, rerū:
 diffinitiones in mentem redeant, quarum altera
 Catonis, Ciceronis est altera. Ille ait: Orator est,
 vir bonus dicendi peritus. Iste autē nihil est, in-
 quit, aliud eloquentia, nisi copiosē loquens sa-
 pientia. Ex his vides ad oratoris, atque eloquen-
 tiæ essentiam, & bonitatem, & sapientiam exigi:
 nec tamē sufficere, nisi & peritia adsit, & copia.
 Ita vt primæ illæ duæ virum bonum, sapientemq;
 duntaxat: hæ autem solæ nec bonum, nec sapien-
 tem nec loquentem quidem efficiant, sed loqua-
 cem. Omnes verò coniunctæ perficiant oratorem,
 eiusque artificium: quod profectō rarius, atque
 altius est, quā putent, qui in multiloquio situm
 sperant. Tu ergo si oratoris nomen, & eloquentiæ
 verā laudem quæris, virtuti & sapientiæ primū
 stude. G. Eloquentia plena atque perfecta est.
 R. Pleno atque perfecto nihil deest: deerit autem
 multum, si præmissa defuerint. Antè igitur quā
 de v-

de vniuerso pronuncies, hoc vnum tacitus tecum
 volue. *G.* Eloquentia summa est. *R.* Supra sum-
 mum nihil est: his ergo cessantibus, iam summa
 non erit, sed caducum quiddam, & informe, cui
 fundamentum fastigiũque detraxeris. *G.* Elo-
 quentia dulcis & ornata est. *R.* Dulcedo, & orna-
 tus iste nescio quid blandum, seu doloſum, non vi-
 rile, nec sincerum præfert: sed non pluris est apud
 rectos iudices suavis, & compta viri fallacis ora-
 tio, quàm vel meretricis fucus, vel mellitum vi-
 rus, vel phrenetici robur, vel auari aurum: quic-
 quid est, quanuis appareat, ac mulceat, si prin-
 cipium essentialẽ defuerit, nihil penitus, aut nihilo
 proximum videri debet. *G.* Eloquentiæ fiducia
 magna est. *R.* Magna sæpe fiducia magnis pericu-
 lis viam fecit, vt animum attollat, atque adiuuet,
 frænum accipiat, sese norit, quod agendum instat,
 examinet, absit insolentia pariter, & contemptus.
 Sin progressa liberius, virium obliuisci cœperit,
 iam non fiducia, sed temeritas, & audacia est, qua
 nihil est à sapiente remotius: hæc in rebus omni-
 bus agendis, vt aspectu pretiosior, sic affectu peri-
 culosior ignauia est. Illa enim domi pigros, & in-
 glorios tenet, hæc impellit ardentēs, & quos æsti-
 mabatur promotura, præcipitat: hæc sæpe bella-
 cissimos viros ostendit imbelles, cautissimos pro-
 bauit incautos, vt quæ ad te redeam, qui di-
 sertissimi videbantur, infantissimos patefecit.
GAU. Eloquentia ingens est. *R.* Vt sit hi-
 storico fides, inter vitia iufinita eloquentiam
 habitasse, verique locum teneat authoritas, ne-
 que dubium sit, quod eloquentiæ princeps in
 Rhetoricis scribit, eloquẽtiã sine sapiẽtiã esse nõ
 posse: quæ vt liquet, superioribus aduersatur: ista
 tamen quolibet modo sumpta eloquentia, cer-

te quò maior, eò dānosior, funestiorq; si sola est. *G.*
Eloquētia singularis est. R. Hęc est, quæ singulares
 viros, & Græcos, & nostros in perniciem traxit:
 quod ita esse Demosthenes, & Cicero, & Anto-
 nius nō negabunt. *G.* Eloquentia plausibilis est. *R.*
 Si innocēter absque iactantia vtare: vix vlla re ci-
 tius multitudinis amorē tibi concilies, & gloriam
 quæras, si quo, nisi meræ virtutis artificio, quæri
 potest. sin arroganter atque improbè, perfacile ti-
 bi discrimen, & multorum odia tibi confluaueris.
 Sapientis dictum est cuiusdam: Mors & vita in ma-
 lingu. Non vnus verò tantum hominis, sed
 multorum. Quorundam linguæ totas euertēre
 Respub. euertētque. Pessimum, nocentissimū-
 que hominis mali membrum, lingua est. Nil hæc
 mollius, nil durius. *G.* Eloquentia sonora est. *R.* Et
 sonorum fulmen. *G.* Eloquentia florida est. *R.* Et
 floridum Aconitum. Denique versā, vt libet, & re-
 uersā, & gloriæ habes viam arduam, & inuidiæ
 pronam valde.

De Virtute. DIAL. X.

- *Virtutem iactas, vitiorum pondere pressus.*
- *Affectas, Virtus est, cohibere suos.*

GAV.

NVnquid non saltem licet de virtute gloria-
 ri? *RA.* Vt liceat, in illo tantum licet, qui
 virtutis & omnis boni auctor solus, atque
 largitor est. *GAV.* Magna est animi virtus.
RA. Vide autem, ne quò maior creditur, mi-
 nor sit. *GAV.* Spectata virtus in rebus dubiis
 est. *RA.* Proprium est virtutis, non quid actum,
 sed quid agendum sit, nec quid adsit sibi, sed quid
 desit attendere: vnde est, vt sæpe illam non de
 quæsito gloriantem, sed de quærendo sollicitam
 videā-

videamus. Dicerem, si liceret, auaram, aut certe auaritiæ similem esse virtutem. Iugiter sitit, quotidie inardescit, quò plus quæsierit, eò sibi pauperior videtur, & plus appetit. Nullus ei desiderij modus est. Nullus sat magnus cumulus meritorum. *GA V.* Virtus supra humanum morem est. *RA.* Vereor ne superbix sit ista professio, non virtutis. *GA V.* Virtus longè clarissima est. *RA.* Fundametum veræ virtutis, humilitas, nec tanta claritas vlla est, quam elatio non obscuret. Scit ille, qui clarissimus creatus, seque ipsum effere, non obscurus tantum, sed princeps meruit fieri tenebrarum. Quod si illi accidit, quid alij de se sperent? *GA V.* Virtus eximia est. *RA.* Non solet esse virtus iactatrix, aut miratrix sui, sed imitatrix alieni. Itaque semper anhelans, semper alius aspirans, dum se comparat, parvipendit. *GA V.* Virtus consummata est. *RA.* Nunquam hoc virtus de se iudicat, non confidit, nihil arrogat. Scit hoc tempus esse militiæ, non triumphi, atque adeò nunquam torpet, & semper in adu est: semper, quasi nunc incipiens, accingitur. Quæ omnia perfecisse, seque vndique consummatam credit, crede mihi, non est virtus, error est virtuti obuius, atque aduersus. Quisquis ad summam peruenisse credit, in hoc primum fallitur, quòd vbi credidit esse, non est. Deinde, quòd illinc ferentem viam aberrando, deserit, dumque quod nò habet, anticipat, quòd habere potuisset, sponte sua negligit: liquidem nil tam profectui aduersum, quam perfectionis opinio. Nemo studet agere, quòd peregisse se putat. Error hic sæpe magna parantibus obstitit, iamque alta presentibus. *GA V.* Virtus pro humana capacitate plena est. *RA.* Si omnem vitam ante oculos

ponis, p[er]que dies singulos actum, ac v[er]borum,
 & cogitatum rationem à te ipso exis, incorru-
 ptus rerum arbiter tuarum, videbis quantum va-
 cui in animis sit, quantum vitia occupent. G. At
 saltem communis, & mediocris est virtus. R. In
 rebus altissimis vix mediocritas locum habet: ve-
 rum habeat, non tamen hæc gaudij materia, sed
 laboris ac studij est. Nam quod ad summa dispo-
 nitur, donec eo peruenitur, non quiescet. G. A-
 liqua est virtus. R. Huius quoque iudicium
 linque alijs. Et si qua est virtus, non ibi finis gau-
 dij, sed in illo, ad quem vera per arduum virtus
 ducit. Eam nempe philosophiam profiteamur, quæ
 non fruendum virtutibus, sed vtendum docet.
 Nondum plenè igitur gaudendi tempus est, tot
 nunc etiam vitæ periculis circumfusis. sed optan-
 di potius, sperandique. Gaudisurum te, sperare po-
 tes, sic tamen, vt metuas doliturum. G. Si quid
 boni est, sentio vnde sit, & in illo gaudeo: quic-
 quid autem deest, scio vnde poscendum sit, &
 de illo spero. R. Hæc est virtus, & iam tutum
 iter ad verum gaudium inuenisti.

De Virtutis opinione. DIALOG. XI.

- *Conscia mens prauæ, non clari nomine gaudet,*
- *Displicet ingenuis gloria falsa viris.*

GAV.

Quisquis ego sum, opinio de me hominum
 bona est. R. Opinio rem non mutat. G. Bo-
 num me communis habet opinio. R.
 Quid si malus tu, nonne opinio falsa est? Scien-
 tem certè falso gaudere, dementia est. G. Opi-
 nione vulgari bonus dicor. R. Nihil est, quod
 non sibi fingere possit opinio. Bonum autem, seu
 malum, quod in animis habitat, neque diuersis
 opinio;

opinionibus, neque sermunculis variatur. Non si cuncti igitur te mortales bonum dixerint, bonus fies. *GAV.* Bonum mihi saltem est nomen. *RA.* Melius esse nomen bonum, quam diuitias multas. Hebræorum Sapiens ait, Idemque alibi: Melius nomen bonum, quam vnguenta pretiosa, & valorem boni nominis: & odorem famæ his verbis expressit, comparatione scilicet auri, & vnguenti. Quomodo autem, seu nomen, seu aliud quicquam esse potest bonum, si sit falsum? Quaecunque igitur sit nomen impij, non sit ideo minor impietas. Non inani igitur nomine gloriatur, sed illud eiusdem Sapientis audiat: Nomen, inquit, impiorum putrescet. Et illud alterius: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiae nostræ. Illa si intus tibi obstrepat, quid tibi proderunt adulantium susurri, quid blanditiis, aut fictionibus partum nomen? E radice mala nihil boni oritur. Neque hinc ortum nomen bonum dixeris, cum verum dicere non possis. *GAV.* Bene de me sentiunt ciues mei. *RA.* Non refert, quid de te alij sentiant, sed quid tu. *GAV.* Bene de me loquuntur ciues. *RA.* Noli credere; quid loquantur nesciunt, & cupidè mentiuntur, pruritu quodam linguæ, in vtranque partem nimio, & consuetudine in naturam versa. *GAV.* Bene de me plurimi loquuntur. *RA.* Ignorantibus credere, quid est aliud, quam volentem falli? *GAV.* Bene de me loquitur vicinia. *RA.* Dulciloquio forsan, aut muneribus delinita, aut de te aliquid sperans. Nunquam, vel amanti credideris, vel speranti. *GAV.* Vicini mei nomen meum celebrant. *RA.* Alter alterum decipit, omnes te. *GAV.* Bonum mihi testimonium ciues dant. *RA.* Est intus in anima testis incorruptior, certiorque: Conscien-

etiam tuam interroga: illi crede. *G. AV.* Bene de
 me homines opinantur. *R. A.* Opinio ambigua
 nomen est rei: certissima res est virtus. *G. AV.* Ego
 ipse mihi vir bonus videor. *R. A.* Ergo es malus.
 Boni enim, sibi displicent, seque accusant. *G. AV.*
 Et mihi videor, & aliis bonus. *R. A.* Quid si tu ma-
 lus, illi autem stulti? *G. AV.* Bene de me sperant
 ciues. *R. A.* Curane spes ciuium falsa sit. Turpe
 est de se sperantes, cum possis aliud, frustrari.
G. AV. Credo sim, de quo non frustra sperent mul-
 ti. *R. A.* Si id esses, id non crederes. Malum est
 alios, pessimum autem seipsum fallere. *G. AV.*
 Omnes me virum bonum putant. *R. A.* Quid si tu
 contrarium seis? *G. AV.* Omnes me virum bonum
 dicunt. *R. A.* Et tu credis omnibus? Num te autem
 dici pudet, quod non es? sed est hoc nobis insitum
 inter cuncta mirabile, de nobis nostrisque de re-
 bus, quanuis occultis, plus cuicunque, quam no-
 bis credere, iuxtaque Flacci sententiam. Et men-
 dacem, timore infamiam, & falsa gloria delectari.
G. AV. Totum vulgus vna voce me laudat. *R. A.*
 Nulla prouisor ad errorem, atque ad præcipitium
 via est, quam per vulgi vestigia. Quicquid penè
 vulgus laudat, vituperio dignum est. *G. AV.* Cun-
 ctis hominibus placeo. *R. A.* Placentes hominibus
 Deus spernit & placere hominibus, displicere est
 Deo: contraria contrariis gaudent. *G. AV.* Viri bo-
 ni nomen habeo. *R. A.* Vitæ constantia, honestate,
 seruandum est, alioqui facile euanesceat: ventus est
 enim. *G. AV.* Multæ sunt in populo laudes meæ,
R. A. seuisti in agro arido arbores caducas. *G. AV.*
 Magnæ inter doctos etiam laudes meæ sunt. *R. A.*
 Si veræ durabunt, & ut ait Cicero, radices agent,
 & propagabuntur. At si fictæ, celeriter tanquam
 foliuli decident. *G.* Omnes vno ore meam præ-
 dicant

dicant virtutem. *R. A.* Non in hominum statu, neque in propria virtute, quanvis vera, sed in ipso virtutum omnium autore gloriandum. Qui contrarium facit, non modò non assequitur assertione hominum, quod non habet, sed id ipsum, quod habet, vel imminuit, vel amittit. *G. AV.* Vulgus omne me prædicat. *R. A.* Dixi, & repeto, quicquid vulgus cogitat, vanum est quicquid loquitur, falsum est quicquid improbat, bonum est, quicquid approbat, malum est, quicquid prædicat, infame est, quicquid agit, stultum est. I nunc, insanorum sermunculis gloriare.

De Sapientia. DIALOG XII.

*Est Sapiens, qui dissimulat sapientiam habere,
Est sapiens vitam qui tenet innocuam.*

G. AV.

Sapientiam consecutus sum. *R.* Rem magnam, si vera esset, & inseparabilem à virtute. Si illam igitur approbasses: hæc probata esset: sed vtraque opinione aliquantò facilior est quàm re. *G.* Sapiens sum. *R.* Crede autem mihi, nunquam, si verè esses, hoc diceres. Sapiens enim quantum est, quod sibi desit, intelligit, non gloriatur itaque, sed suspirat. *G.* Sapientem me profiteor. *R.* Bene irent res, si tot essent sapientes, quot sapientiæ professores. Nunc illud perdifficile est hoc vero facillimum. *G.* Sum sapiens. *R.* Si verè sapiens esse vis noli id quidem opinari. Credere se sapientem, primus ad stultitiam gradus, proximus est profiteri. *G.* Studio ad sapiëntiam perueni. *R.* Vtique sic ad illam peruenitur. Sed an tu peruenesis, recogita. Non est enim res studiij brevis, egens aliquot annorum ut reliquæ artes, tota, vel longissima opus est vi-

c ij

ta. Si quis[ut aiunt] tota die currens peruenit ad vesperam, satis est. Notum est illud Platonis, ut alia multa præclarissimum, quod Ciceroni placet, & mihi: Beatum, cui etiam in senectute contigerit, ut sapientiam, verasque opiniones assequi possit. Hastu an calle medio obuias habueris, an nescio quo pennato equo vectus ante tempus attigeris, incertum, tam citò sapiens euasisti? *GA.* Sapientiz perfectionem cœlitus accepi. *RA.* Est, fateor, cœleste donum sapientia, sed magnus certè vir erat, & cœli amicus, qui dicebat: Non quòd iam acceperim, idè perfectus sum. *GA.* Sapientiam cupida mente comprehendì. *RA.* Ut pecuniz, rerumque multarum, mala, sic sapientiz cupiditas bona est. Sed an tu tantæ rei capax sis, video. Certè, ille idem: Ego me, inquit, non arbitror comprehendisse. Et ille quoque permagnus erat, qui cum Deo de seipso loquens, sic aiebat: imperfectum meum viderunt oculi tui. Hoc est proprium Sapientis, imperfectionem suam nosse, ac fateri. *GA.* Sapiens dicor. *RA.* Non te tuæ, neque alienæ vnquam voces, sapientem fecerunt, sed res ipsa. *GA.* Sapiens vulgò dicor. *RA.* Vulgus insanos sapientes dicere, & sapientes insanos, iure suo didicit, quod est, ut falsa pro veris, veræque pro falsis habeat. Nihil est à virtute vel à veritate remotius, quàm vulgaris opinio. *GA.* Omnes prædicant me sapientem. *RA.* Ad famam fortasse aliquid, ad sapientiam nihil omnino. Sentio autem: superscriptionibus inniteris literarum, quibus nihil est liberalius: non satis est facere sapientes, qui non sunt, sed egregios & insignes faciunt, ac verecundos: serenissimos insuper, & illustres, ut iam simplex sapientiz titulus sit pudori, qui quàm paucis conueniat, stupor est: obsoleuit tamen in-

tex

ter titulos clariores, quos qui scribend
mulant, sciunt se mentiri. Sed vrbani
dacio, fieri volunt. Vos qui legitis
do, sed citra verum sistere illos rati
re fallimini. Nemo est, qui de suis rebus
get. Omnes aliis de se credunt. Vis autem
scire quàm sis sapiens, verte oculos retrò. Re
cordare, quoties in hoc vitæ cursu cespitaueris,
quoties aberraueris, quoties offenso pede cecide
ris, quot pudenda, quot dolenda, quot poenitenda
commiseris; tunc, si audes, te dicitò sapientem:
credo autem, non audebis. *G. A. V.* Scio me sapien
tem. *R. A.* Literarum forsàn vis dicere. Sunt enim
planè literati aliqui verè, licet pauci, sapientes au
tem, pene nulli. Aliud est sapienter loqui, aliud sa
pienter viuere, aliud dici, aliud esse sapientem.
Fuère, qui dicerent sapientem nullum. Id, quàm
verum, falsumve sit, non disputo. Certè nimis præ
rupta sententia est, & ad desperationem prona, &
studio aduersa sapientiæ. Hebræi Sapientem Salo
monem suum prædicant, qui, quàm sapiens esset,
turba coniugum pellicumque testatur, multoque
maximè Diis alienis cultus exhibitus. Romani Sa
pientem Lælium, & Catonem. Græcia ipsa, dum
floruit, septem habuisse dicitur Sapientes. Ij quo
que hoc titulo indigni sequentibus visi erant. Qui
excusant, dicunt, nò eos illum sibi titulum assump
sisse, sed ab errâtibus populis traditum, possedis
se. Vnus tantùm fuit, sua possessione, suoq; sapiens
iudicio, stultissimus omnium Epicurus. Quem ti
tulū cū Metrodoro participare voluit, nec honori
ficum amici donū ille respuit, seq; etiam Sapiēte
dici, æquanimiter tulit, vt sua illa, qualis qualis
gloria, error esset alterius. Vn' quoq; sapiēs Socra
tes oraculo dict' Apollinis, forsà ideo, vt vnū illū

pienti proximum, falso testimonio, falsus Deus
 ta. damentiam, atque insolentiam irritaret. Hæc de
 v. antiquis sapientibus dixerim. Felicior ætas no-
 stra quæ non vnum, duosve, vel septem, sed in sin-
 gulis vrbibus, ceu pecudum, greges numerat sa-
 pientum. Nec mirum sanè, multos esse, qui tam fa-
 cile fiant. Venit iuuenis stultus ad templum, præ-
 ceptores illum sui prædicant, celebrant, seu amo-
 re, seu errore: tumet ille, vulgus stupet, plaudunt
 affines, & amici. Ipse iussus, in cathedram scandit,
 cuncta iam ex alto despicens, & nescio quid con-
 fusum murmurans, tunc maiores certatim, ceu di-
 uina locutum, laudibus ad cælum tollunt, tinniūt
 interim campanæ, strepunt tubæ, volant annuli, fi-
 guntur oscula, vertici rotundus, & niger pannus
 imprimitur. His peractis descendit sapiens, qui
 stultus ascenderat. Mira prorsus transformatio,
 nec Nasoni cognita. Sic fiunt hodie sapientes. Ve-
 rus sapiens fit aliter. *G.* Sapiens sum. *R.* Solent qui
 de se magnificè sentiunt, præfidenter maiora viri-
 bus aggredi, inque nisu medio prolapsi, suo vel pe-
 riculo vel pudore condiscere, quàm iusti fuerint
 rerum æstimatores suarum. Præstat igitur [mihi
 crede] falsas opiniones abiicere, insolentiam de-
 ponere, insipientiam circumspicere, & optare, ne
 qua experiendæ sapientiæ necessitas indidat, quæ
 declaret te de nihilo gloriatum. Hæc rectior, tu-
 tiórque quærendæ sapientiæ via est. *G. A.* Credo
 ego ad sapientiam peruenisse. *R. A.* At, si mihi ob-
 sequeris, ad illam potiùs assurgendo, nitendoque
 peruenies, quàm credendo. Nihil altius ascendit,
 quàm humilitas operosa.

De Religione.

*Orphanos, viduâ que inuisere, spernere mundum.
Hac Christo vera Religione places.*

GAV.

Religione gloriâ perfectâ. R. Religio optima, ac perfectâ vna est, supra Christi nomen, supraque petram firmissimam fundata: reliquæ omnes superstitiones vanæ, & deuiæ, & erroneæ sunt, quibus est iter ad tartarum, atque ad mortem, non hanc momentaneam, sed æternam. Et quot putas, quantique viri huius veræ religionis inopiam mirabilem passi sunt, cunctis in rebus altis altiores? Habent illi, quod æternum gemant, habes tu vnde gloriæris, & gaudeas, non in te quidem, sed in eo, qui te summa in re tantò maiori bus præferre dignatus est, quâ nil maius, nil melius tibi tribui poterat in hac vita, de qua loqui aliquid vberius non grauaret, ni res Ipsa cœlesti lumine penè iam omnibus nota esset. G. Piis sacris initiatus sum. R. Pia sacra religionis huius sunt tantummodò, reliquarum omnium sunt furor, ritusq; sacrilegi. Neque tamen initiatum esse sufficit. Malus est fortè, quàm putas, deuoto licet animo dulce negotium. Non enim Deum nosse satis est quod & dæmones faciunt, qui oderunt. Amor, & cultus exigitur, his ex rebus constans, quæ vti nam tam bene implerentur ab hominibus, quàm sciuntur. G. De vera religione mihi placeo. R. Place re sibi, superbire est. Hæc autè verâ religio, quæ te Deo religat, Deum tibi, humilitatē piis mētib; inserit, insolentiâ extirpat. Sic tibi igitur gaudere permissum, ut quātò lētior, quātōq; religiosior tāto sis melior, & operib; bonis affluētior. Illi gratias

c. iiij.

agens, qui tibi ex hac mortali vita rectum iter ostendit ad æternam vitam. *GAV.* Veram Religionem [Deo gratias] sum adeptus. *R.A.* Bene agis, Deo gratias. Custodi autem illam bene ab erroribus, à negligentia, à peccatis, & sic habe, si hanc assecutus es, & in ea te exerceas, ut dignum est, cessare controuersiam, de qua modò litigauimus, cū sit scriptum sacris in literis: Pietas est sapientia: & per alium: Initium sapientiæ est timor Domini. Neque id ipsum tacitum in prophanis. Cuius rei Lactantius meminit Institutionum secundo. Affirmat, inquit, Hermes, eos qui cognouerunt Deum, non tantum ab incurribus dæmonum tutos esse, verum etiam ne fato quidem teneri. Vna, inquit, custodia pietas. Etenim pius homo, neque dæmoni pessimo, neque fato subiacet. Deus enim liberat piū ab omni malo. Namque vnicum atq; solum bonum est hominibus pietas. Quid sit autem pietas ostendit alio loco his verbis: Pietas. n. scientia est Dei. Eandemque sententiam Asclepium in sermone quodam regio latius explicasse confirmat. Vides, ut obstinatissimi duo pagani vestram circumuelant veritatem: tanta est veri vis, ut linguas sæpe hostium ad se trahat.

De Libertate. DIALOG. XIV.

*Non liber, qui peccatu infernis, habetur,
Libertas, sed ubi Spiritus est Domini.*

GAV.

IN Libertate natus sum. *R.A.* Non qui nascitur liber, sed qui moritur, liber est. Multum fortune licet in nascentem, in extinctum nihil. Expugnat vrbes munitissimas, armatos fundit exercitus, potentissima regna subuertit. Inexpugnabilis arx, sepulchrum. Illic regnum ver-
mibus

mibus, non fortunæ. Itaque limen illud ingressi soli mortalium, vitæ huius ab insultibus tuti sunt. Tu te liberum iactas, & ignoras, non dico ad sepulcrum, sed an liber hodie in cubiculum sis iturus. Libertas vestra tenuissimo nitens filo, sicut alia, quibus fidentis, omnia, tremula semper, & caduca est. *GAV.* Liber sum. *R.* Idcirco te [vt reor] liberum dicis, quia dominum nullum habes, sed Annæum audi Senecam: Bona, inquit, ætas est, forsitan habebis. Nescis, qua ætate Hecuba seruire cœpit, qua Cræsus, qua Darij mater, qua Plato, qua Diogenes? His ille te admonet exemplis. Multa sunt alia, vel tacita Senecæ, vel ignota. Nunquid non Artiliū Regulū meministi: indignum prorsus hoc ludibrio; passum tamē? Nunquid tibi recentior annis Valerianus excidit? quorum ille modò dux, hic autem princeps populi Romani, moxque ille Carthaginensium, hic Persarum servus: ille truci supplicio peremptus; hic longa & misera contabuit servitute. Quid Macedoniæ, Numidiæque Reges? hinc Persen, hinc Siphacem memorem atque Ingurtham? regni omnes è culmine, Romana lapsos in vincula. Mitt o veteres regum casus. Ætas tua quosdam è regia trussit in carcerem, eundemque vna hora, & primū regem, & vltimum servum vidit. Siquidem eodē quisque miserior servus est, quò felicius liber fuit. Noli igitur libertate tumescere, quoniam non ex liberis modò, sed ex regibus tam subito servi fiūt. Nec miraberis cū secundum Platonis sententiam, non minùs ex servis etiam reges fiant, Mutantur assiduè res humanæ. Nihil sub cœlo stabile. Quis in tantâ vertigine firmum aliquid, ac mansurum speret? Neque verò te liberum hinc duxeris, quòd esse dominum tibi nō vides, quòd po-

rentibus ortus ingenuis, nec in acie captus nec vendatus sis. Sunt vobis inuisibiles animorum domini. & in ipsa hominum origine latens pestis est. Nascendi genus obnoxium peccato, qua nulla grauior seruitus fingi potest. Sunt occulti hostes, & bella clandestina: sunt, quæ miseras animas nundinentur, quas [heu] vili pretio venditis, voluptates foedissimæ dominarum, quæ vos inenodabili laqueo victos tenent, Ite nunc, & libertate gloriamini. Sed vos cæci, nihil, nisi corporeum videtis. Vnde eum, qui vni mortali subest domino seruum dicitis: Illum vetò, qui mille immortalibus tyrannis opprimitur, liberum iudicatis: eleganter, vt reliqua. Profectò autem liberum non facit fortuna, sed virtus. *G.* Liber sum. *P.* Planè. Si prudens es, si iustus, si fortis, modestus, si innocens, si pius. Horum siquid abfuerit, pro ea te parte seruum scito. *G.* In libera patria natus sum. *R.* vrbes quoque tu liberas. tua ætate. per exiguo flexu rerum, post paululum seruas nosti. Quod si vel notiora, vel clariora sunt vetera, Lacedæmon & Athenæ liberrimæ vrbes, ciuile primùm, mox externum passæ sunt iugum. Hierosolyma sancta vrbs, & libertatis æternæ mater, temporaliter & Romanis seruiuit, & Assyriis, nunc seruit Ægyptiis. Roma ipsa non solum libera, sed domina gentium, suorum primùm ciuium, post etiam vilissimorum hominum serua fuit: nemo vnquam libertati, nemo vel imperio suo fidat.

De

*Quid refert, qua sis patria satis? omnibus una:
Quarenda est nobis, non peritura domus.*

GAV.

Gloriosa in patria natus sum. *R.* Plus negotij habes, ut in lucem venias. Fulgent minutio ra etiam astra per noctem, & Bootes ad solis radios habet, & lucifer. *G.* Clarissimæ patriæ ciuis sum. *R.* Bene, si virtutum hospes, vitiorum hostis: fortunæ enim est illud, hoc tuum. *G.* Patria mihi felix ac nobilis est. *R.* Refert qua nobilitate. Hanc numerus incolarum, hanc insignis opum magnitudo, hanc spectata fertilitas, hanc situs ipse nobilitat. Salubris aer, clari fontes, mare proximum, tuti portus, opportuni amnes. Nobilis patria vulgo dicitur vini ferax, olei, frumenti, frequens armentis, ac gregibus, auri scatebris, & argenti. Bonam terram dicitis, vbi fortes equi, vbi pingues boves, vbi teneri hœdi, vbi dulcia demum poma nascuntur: vbi autem boni viri, id nec quæritis quidem, nec quæsitum dignum ducitis, æstimatores egregij. Atqui summa patriæ laus, sola virtus est ciuium. Rectè ergo Virgilius gloriam, ac felicitatem cum describeret Romanam, nihil horum, ad quæ sola respicitis, dignatus attingere, vnam vrbis, & imperij magnitudinem, atque altitudinem attigit animorum. Felicem denique prole virum dixit. Ea est enim vera vrbiū felicitas, vera nobilitas. *GAV.* Præclara ciuibz bonis patria est. *RA.* Quid si tu obscurus? Quid si claritas ipsa te prodet, eque latebris eruet, & inapertum trahet? promptius in luce notaberis. *GAV.* Famossissima est patria. *RA.* Non tam

ponis, pérque dies singulos actum, ac verborum,
 & cogitatum ratione in   te ipso exigis, incorru-
 ptus rerum arbiter tuarum, videbis quantum va-
 cui in animis sit, quantum vitia occupent. G. At
 saltem communis, & mediocris est virtus. R. In
 rebus altissimis vix mediocritas locum habet: ve-
 rum habeat, non tamen hæc gaudij materia, sed
 laboris ac studij est. Nam quod ad summa dispo-
 nitur, donec eo peruenitur, non quiescet. G. Ali-
 qua est virtus. R. Huius quoque iudicium
 linque aliis. Et si qua est virtus, non ibi finis gau-
 dij, sed in illo, ad quem vera per arduum virtus
 ducit. Eam nempe philosophiam profitemur, qu e
 non fruendum virtutibus, sed vtendum docet.
 Nondum plen  igitur gaudendi tempus est, tot
 nunc etiam vit  periculis circumfusus. sed optan-
 di potius, sperandique. Gaudisurum te, sperare po-
 tes, sic tamen, vt metuas doliturum. G. Si quid
 boni est, sentio vnde sit, & in illo gaudeo: quic-
 quid autem deest, scio vnde poscendum sit, &
 de illo spero. R. Hæc est virtus, & iam tutum
 iter ad verum gaudium inuenisti.

De Virtutis opinione. DIALOG. XI.

- *Conscia mens pravi, non clare nomine gaudet,*
- *Displicet ingenuis gloria falsa viri.*

GAV.

Quisquis ego sum, opinio de me hominum
 bona est. R. Opinio rem non mutat. G. Bo-
 num me communis habet opinio. R.
 Quid si malus tu, nonne opinio falsa est? Scien-
 tem cert  falso gaudere, demerentia est. G. Opi-
 nione vulgari bonus dicor. R. Nihil est, quod
 non sibi fingere possit opinio. Bonum autem, seu
 malum, quod in animis habitat, neque diuersis
 opinio;

opinionibus, neque sermunculis variatur. Non si cuncti igitur te mortales bonum dixerint, bonus fies. *GAV.* Bonum mihi saltem est nomen. *RA.* Melius esse nomen bonum, quàm diuitias multas. Hebræorum Sapiens ait, Idemque alibi: Melius nomen bonum, quàm vnguenta pretiosa, & valorem boni nominis: & odorem famæ his verbis expressit, comparatione scilicet auri, & vnguenti. Quomodo autem, seu nomen, seu aliud quicquam esse potest bonum, si sit falsum? Quaecunque igitur sit nomen impij, non sit idem minor impietas. Non inani igitur nomine gloriatur, sed illud eiusdem Sapientis audiat: Nomen, inquit, impiorum putrescet. Et illud alterius: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiae nostræ. Illa si intus tibi obstrepit, quid tibi proderunt adulantium susurri, quid blanditiis, aut fictionibus partum nomen? E radice mala nihil boni oritur. Neque hinc ortum nomen bonum dixeris, cum verum dicere non possis. *GAV.* Bene de me sentiunt ciues mei. *RA.* Non refert, quid de te alij sentiant, sed quid tu. *GAV.* Bene de me loquuntur ciues. *RA.* Noli credere; quid loquantur nesciunt, & cupidè mentiuntur, pruritu quodam linguæ, in vtranque partem nimio, & consuetudine in naturam versa. *GAV.* Bene de me pluri mi loquuntur. *RA.* Ignorantibus credere, quid est aliud, quàm volentem falli? *GAV.* Bene de me loquitur vicinia. *RA.* Dulciloquio forsan, aut muneribus delinita, aut de te aliquid sperans. Nunquam, vel amanti credideris, vel speranti. *GAV.* Vicini mei nomen meum celebrant. *RA.* Alter alterum decipit, omnes te. *GAV.* Bonum mihi testimonium ciues dant. *RA.* Est intus in anima testis incorruptior, certiorque: Conscien-

tiam tuam interroga: illi crede. *G. AV.* Bene de me homines opinantur. *R. A.* Opinio ambigua nomen est rei: certissima res est virtus. *G. AV.* Ego ipse mihi vir bonus videor. *R. A.* Ergo es malus. Boni enim, sibi displicent, seque accusant. *G. AV.* Et mihi videor, & aliis bonus. *R. A.* Quid si tu malus, illi autem stulti? *G. AV.* Bene de me sperant ciues. *R. A.* Cur ne spes ciuium falsa sit. Turpe est de se sperantes, cum possis aliud, frustrari. *G. AV.* Credo sim, de quo non frustra sperent multi. *R. A.* Si id esses, id non crederes. Malum est alios, pessimum autem seipsum fallere. *G. AV.* Omnes me virum bonum putant. *R. A.* Quid si tu contrarium seis? *G. AV.* Omnes me virum bonum dicunt. *R. A.* Et tu credis omnibus? Num te autem dici pudet, quod non es? sed est hoc nobis insitum inter cuncta mirabile, de nobis nostrisque de rebus, quanuis occultis, plus cuicunque, quam nobis credere, iuxtaque Flacci sententiam, Et mendacem, timore infaniam, & falsa gloria delectari. *G. AV.* Totum vulgus vna voce me laudat. *R. A.* Nulla prouisor ad errorem, atque ad precipitium via est, quam per vulgi vestigia. Quicquid penè vulgus laudat, vituperio dignum est. *G. AV.* Cunctis hominibus placeo. *R. A.* Placere hominibus Deus spernit & placere hominibus, displicere est Deo: contraria contrariis gaudent. *G. AV.* Viri boni nomen habeo. *R. A.* Vitæ constantia, honestate, seruandum est, alioqui facile euanesceat: ventus est enim. *G. AV.* Multæ sunt in populo laudes meæ, *R. A.* seuisti in agro arido, arbores caducas. *G. AV.* Magnæ, inter doctos, etiam laudes meæ sunt. *R. A.* Si veræ durabunt, & vt ait Cicero, radices agent, & propagabuntur. At si fictæ, celeriter tanquam flosculi decident. *G.* Omnes vno ore meam prædicant

dīcant virtutem. *R. A.* Non in hominum statu, neque in propria virtute, quanvis vera, sed in ipso virtutum omnium autore gloriandum. Qui contrarium facit, non modò non assequitur assertione hominum, quod non habet, sed id ipsum, quod habet, vel imminuit, vel amittit. *G. AV.* Vulgus omne me prädicat. *R. A.* Dixi, & repeto, quicquid vulgus cogitat, vanum est quicquid loquitur, falsum est quicquid improbat, bonum est, quicquid approbat, malum est, quicquid prädicat, infame est, quicquid agit, stultum est. I nunc, insanorum sermunculis gloriare.

De Sapiētia. *DIALOG XII.*

Est Sapiens, qui dissimulat sapiētiā habere,

Est sapiens vitā qui tenet innocuā.

G. AV.

Sapiētiā consecutus sum. *R.* Rem magnā, si vera esset, & inseparabilem à virtute. Si illam igitur approbasses: hæc probata esset: sed vtraque opinione aliquantò faciliore est quā re. *G.* Sapiens sum. *R.* Crede autem mihi, nunquam, si verè esses, hoc diceres. Sapiens enim quantum est, quod sibi desit, intelligit, non gloriatur itaque, sed suspirat. *G.* Sapiētem me profiteor. *R.* Bene ires res, si tot essent sapiētes, quot sapiētiæ professores. Nunc illud perdifficile est hoc vero facillimum. *G.* Sum sapiens. *R.* Si verè sapiens esse vis noli id quidem opinari. Credere se sapiētem, primus ad stultitiā gradus, proximus est profiteri. *G.* Studio ad sapiētiā perueni. *R.* Vtique si ad illam peruenitur. Sed an tu peruenetis, recogita. Non est enim res studiū brevis, egens aliquot annorū ut reliquæ artes, tota, vel longissima opus est vi-

12. Si quis[ut aiunt] tota die currens peruenit ad
 vesperam, fatis est. Notum est illud Platonis, ut
 alia multa præclarissimum, quod Ciceroni placet,
 & mihi: Beatum, cui etiam in senectute contige-
 rit, ut sapientiam, verasque opiniones assequi
 possit. Has tu an ealle medio obuias habueris,
 an nescio quo pennato equo vectus ante tempus
 attigeris, incertum, tam citò sapiens euasisti? *GA.*
 Sapientiz perfectionem cœlitus accepi. *RA.* Est,
 fateor, cœleste donum sapientia, sed magnus certè
 vir erat, & cœli amicus, qui dicebat: Non quòd
 iam acceperim, idè perfectus sum. *GA.* Sapientiam
 cupida mente comprehendi. *RA.* Ut pecu-
 niz, rerumque multarum, mala, sic sapientiz cu-
 piditas bona est. Sed an tu tantæ rei capax sis, vide-
 to. Certè, ille idem: Ego me, inquit, non arbitror
 comprehendisse. Et ille quoque permagnus erat,
 qui cum Deo de seipso loquens, sic aiebat: imperfe-
 ctum meum viderunt oculi tui. Hoc est proprium
 Sapientis, imperfectionem suam nosse, ac fateri.
GA. Sapiens dicor. *RA.* Non te tuæ, neque alie-
 næ vnquam voces, sapientem fecerunt, sed res i-
 psa. *GA.* Sapiens vulgò dicor. *RA.* Vulgus infa-
 nos sapientes dicere, & sapientes infanos, iure suo
 didicit, quod est, ut falsa pro veris, verasque pro fal-
 sis habeat. Nihil est à virtute vel à veritate remo-
 tius, quàm vulgaris opinio. *GA.* Omnes præ-
 dicant me sapientem. *RA.* Ad famam fortasse ali-
 quid, ad sapientiam nihil omnino, Sentio autem:
 superscriptionibus inniteris literarum, quibus ni-
 hil est liberalius: non satis est facere sapientes, qui
 non sunt, sed egregios & insignes faciunt, ac ve-
 recundos: serenissimos insuper, & illustres, ut iam
 simplex sapientiz titulus sit pudori, qui quàm
 paucis conueniat, stupor est: obsoleuit tamen in-
 ter

ter titulos clariores, quos qui scribendo sic accumulanti sciunt se mentiri. Sed urbani, vel mendacio, fieri volunt. Vos qui legitis non veros modo, sed citra verum sistere illos rati publico errore fallimini. Nemo est qui de suis rebus interroget. Omnes aliis de se credunt. Vis autem noscere quàm sis sapiens, verte oculos retrò. Recordare quoties in hoc vitæ cursu cespitaueris, quoties aberraueris, quoties offenso pede cecideris, quot pudenda, quot dolenda, quot poenitenda commiseris; tunc, si audes, te dicito sapientem: credo autem, non audebis. *GAV.* Scio me sapientem. *RA.* Literarum forsan vis dicere. Sunt enim planè literati aliqui verè, licet pauci, sapientes autem, pene nulli. Aliud est sapienter loqui, aliud sapienter viuere, aliud dici, aliud esse sapientem. Fuère, qui dicerent sapientem nullum. Id quàm verum, falsumve sit, non disputo. Certè nimis prærupta sententia est, & ad desperationem prona, & studio aduersa sapientiæ. Hebraei Sapientem Salomonem suum prædicant, qui, quàm sapiens esset, turba coniugum pellicumque testatur, multoque maximè Diis alienis cultus exhibitus. Romani Sapientem Lælium, & Catonem. Græcia ipsa, dum floruit, septem habuisse dicitur Sapientes. Ij quoque hoc titulo indigni sequentibus visi erant. Qui excusant, dicunt, nò eos illum sibi titulum assumpsisse, sed ab errantibus populis traditum, possedisse. Vnus tantum fuit, sua possessione, suoq; sapiens iudicio, stultissimus omnium Epicurus. Quem titulū cū Metrodoro participare voluit, nec honorificum amici donū ille respuit, seq; etiam Sapiētē dici, æquanimiter tulit, vt sua illa, qualis qualis gloria, error esset alterius. Vn' quoq; sapiēs Socrates oraculo dict' Apollinis, forsā idèò, vt vnū illū

70 *DE RELIGIONE.* *QUÆSTIO IV.*
 sapienti proximum, falso testimonio, falsus Deus
 adamentiam, atque insolentiam irritaret. Hæc de
 antiquis sapientibus dixerim. Felicior ætas no-
 stra quæ non vnum, duosve, vel septem, sed in sin-
 gulis vrbibus, ceu pecudum, greges numerat sa-
 pientum. Nec mirum sanè, multos esse, qui tam fa-
 cile fiant. Venit iuuenis stultus ad templum, præ-
 ceptores illum sui prædicant, celebrant, seu amo-
 re seu errore: tumet ille, vulgus stupet, plaudunt
 affines, & amici. Ipse iussus, in cathedram scandit,
 cuncta iam ex alto despiciens, & nescio quid con-
 fusum murmurans, tunc maiores certatim, ceu di-
 uina locutum, laudibus ad cælum tollunt, tinniūt
 interim campanæ, strepunt tubæ, volant annuli; fi-
 guntur oscula, verticī rotundus, & niger pannus
 imprimitur. His peractis descendit sapiens, qui
 stultus ascenderat. Mira prorsus transformatio,
 nec Nasoni cognita. Sic fiunt hodie sapientes. Ve-
 rus sapiens fit aliter. *G.* Sapiens sum. *R.* Solent qui
 de se magnifice sentiunt, præfidenter maiora viri-
 bus aggredi, inque nisu medio prolapsi, suo vel pe-
 riculo vel pudore condiscere, quàm iusti fuerint
 rerum æstimatores suarum. Præstat igitur [mihi
 crede] falsas opiniones abiicere, insolentiam de-
 ponere, insipientiam circumspicere, & optare, ne
 qua experiendæ sapientiæ necessitas incidat, quæ
 declaret te de nihilo gloriatum. Hæc rectior, tu-
 tiórque quærendæ sapientiæ via est. *G. A. A.* Credo
 ego ad sapientiam peruenisse. *R. A.* At, si mihi ob-
 sequeris, ad illam potiùs assurgendo, nitendoque
 peruenies, quàm credendo. Nihil altiùs ascendit,
 quàm humilitas operosa.

De Religione.

*Orphanos, viduâque inuisere, spernere mundum.
Hac Christo vera Religione places.*

GAV.

Religione gloriâ perfecta. *R.* Religio optima, ac perfecta vna est, supra Christi nomen, supraque petram firmissimam fundata: reliquæ omnes superstitiones vanæ, & deuiæ, & erroneæ sunt, quibus est iter ad tartarum, atque ad mortem, non hanc momentaneam, sed æternam. Et quot putas, quantique viri huius veræ religionis inopiam mirabilem passi sunt, cunctis in rebus altis altiores? Habent illi, quod æternum gemant, habes tu vnde gloriæris, & gaudeas, non in te quidem, sed in eo, qui te summa in re tantò maioribus præferre dignatus est, quæ nil maius, nil melius tibi tribui poterat in hac vita, de qua loqui aliquid vberius non grauaret, nisi res Ipsa cœlesti lumine penè iam omnibus nota esset. *G.* Piis sacris initiatus sum. *R.* Pia sacra religionis huius sunt tantummodò, reliquarum omnium sunt furores, ritusq; sacrilegi. Neque tamen initiatum esse sufficit. Maius est fortè, quàm putas, deuoto licet animo dulce negotium. Non enim Deum nosse satis est quod & dæmones faciunt, qui oderunt. Amor, & cultus exigitur, his ex rebus constans, quæ vti nam tam bene implerentur ab hominibus, quàm sciuntur. *G.* De vera religione mihi placeo. *R.* Place-re sibi, superbire est. Hæc autè verà religio, quæ te Deo religat; Deum tibi, humilitatē piis mensibus inserit, insolentiâ extirpat. Sic tibi igitur gaudere, permissum, ut quātò letior, quātòq; religiosior tāto sis melior, & operib. bonis affluētior. Illi gratias

agens, qui tibi ex hac mortali vita rectum iter ostendit ad æternam vitam. *GAV.* Veram Religionem [Deo gratias] sum adeptus. *R. A.* Bene agis, Deo gratias. Custodi autem illam bene ab erroribus, à negligentia, à peccatis, & sic habe, si hanc assecutus es, & in ea te exerceas, vt dignum est, cessare controuersiam, de qua modò litigauimus, cū sit scriptum sacris in literis: Pietas est sapientia: & per alium: Initium sapientiæ est timor Domini. Neque id ipsum tacitum in prophanis. Cuius rei Lactantius meminit Institutionum secundo. Affirmat, inquit, Hermes, eos qui cognouerunt Deum, non tantum ab incurisibus dæmonum tutos esse, verum etiam ne fato quidem teneri. Vna, inquit, custodia pietas. Etenim pius homo, neque dæmoni pessimo, neque fato subiaceret. Deus enim liberat hominem ab omni malo. Namque vnicum atq; solum bonum est hominibus pietas. Quid sit autem pietas ostendit alio loco his verbis: Pietas. n. scientia est Dei. Eandemque sententiam Asclepium in sermone quodam regio latius explicasse confirmat. Vides, vt obstinatissimi duo pagani vestram circumuelant veritatem: tanta est veri vis, vt linguas sæpe hostium ad se trahat.

De Libertate. DIALOG. XIV.

*Non liber, qui peccatu infernis habetur,
Libertas, sed ubi Spiritus est Domini.*

GAV.

IN Libertate natus sum. *R. A.* Non qui nascitur liber, sed qui moritur, liber est. Multum fortunę licet in nascentem, in extinctum nihil. Expugnat vrbes munitissimas, armatos fundit exercitus, potentissima regna subuertit. Inexpugnabilis arx, sepulchrum. Illic regnum ver-
mibus

mibus, non fortunæ. Itaque limen illud ingressi
 soli mortalium, vitæ huius ab insultibus tuti sunt.
 Tu te liberum iactas, & ignoras, non dico ad sepul-
 crum, sed an liber hodie in cubiculum sis iturus.
 Libertas vestra tenuissimo nitens filo, sicut alia,
 quibus fident, omnia, tremula semper, & caduca
 est. *GAU.* Liber sum. *R.* Idcirco te [vt reor] li-
 berum dicis, quia dominum nullum habes, sed
 Annæum audi Senecam: Bona, inquit, ætas est, for-
 sitan habebis. Nescis, qua ætate Hecuba seruire
 cœpit, qua Cræsus, qua Darij mater, qua Plato,
 qua Diogenes? His ille te admonet exemplis.
 Multa sunt alia, vel tacita Senecæ, vel ignota.
 Nunquid non Attilium Regulum meministi: in-
 dignum prorsus hoc ludibrio; passum tamē? Nun-
 quid tibi recentior annis Valerianus excidit? quo-
 rum ille modò dux, hic autem princeps populi
 Romani, moxque ille Carthaginensium, hic Per-
 farum seruus: ille truci supplicio peremptus; hic
 longa & misera contabuit seruitute. Quid Mace-
 doniæ, Numidiæque Reges? hinc Persen, hinc Si-
 phacem memorem atque Ingurtham? regni om-
 nes è culmine, Romana lapsos in vincula, Mitto
 veteres regum casus. Ætas tua quosdam è regia
 trusit in carcerem, eundemque vna hora, & primū
 regem, & vltimum seruum vidit. Siquidem eō
 quisque miserior seruus est, quō felicior liber fuit.
 Noli igitur libertate tumescere, quoniam non ex
 liberis modò, sed ex regibus, tam subito serui fiūt.
 Nec miraberis cū secundum Platonis senten-
 tiam, non minùs ex seruis etiam reges fiant, Mu-
 rantur assiduè res humanæ. Nihil sub cœlo sta-
 bile. Quis in tantâ vertigine firmum aliquid, ac
 mansurum speret? Neque verò te liberum hinc du-
 xeris, quòd esse dominum tibi nō vides, quòd po-

rentibus ortus ingenuis, nec in acie captus nec vendatus sis. Sunt vobis inuisibiles animorum domini, & in ipsa hominum origine latens pestis est: Nascendi genus obnoxium peccato, qua nulla grauior seruitus fingi potest. Sunt occulti hostes, & bella clandestina: sunt, quæ miseras animas nundinentur, quas [heu] vili pretio venditis, voluptates foedissimæ dominarum, quæ vos inenodabili laqueo victos tenent, Ite nunc, & libertate gloriamini. Sed vos cæci, nihil, nisi corporeum videtis. Vnde eum, qui vni mortali subest domino seruum dicitis: Illum verò, qui mille immortalibus tyrannis opprimitur, liberum iudicatis: eleganter, vt reliqua. Profectò autem liberum non facit fortuna, sed virtus. *G.* Liber sum. *P.* Planè. Si prudens es, si iustus, si fortis, modestus, si innocens, si pius. Horum si quid abfuerit, pro ea te parte seruum scito. *G.* In libera patria natus sum. *R.* vrbes quoque tu liberas. tua ætate, per exiguo flexu rerum, post paululum seruas nosti. Quod si vel notiora, vel clariora sunt vetera, Lacedæmon & Athenæ liberrimæ vrbes, ciuile primùm, mox externum passæ sunt iugum. Hierosolyma sancta vrbs, & libertatis æternæ mater, temporaliter & Romanis seruiuit, & Assyriis, nunc seruit Ægyptiis. Roma ipsa non solum libera, sed domina gentium, suorum primùm ciuium, post etiam vilissimorum hominum serua fuit: nemo vnquam libertati, nemo vel imperio suo fidat.

De

*Quid refert, qua sis patria satis? omnibus una:
Quarenda est nobis, non peritura domus.*

GAV.

Gloriosa in patria natus sum. R. Plus negotij habes, ut in lucem venias. Fulgent minutiora etiam astra per noctem, & Bootes ad solis radios habet, & lucifer. G. Clarissimæ patriæ ciuis sum. R. Bene, si virtutum hospes, vitiorum hostis: fortunæ enim est illud, hoc tuum. G. Patria mihi felix ac nobilis est. R. Refert qua nobilitate. Hanc numerus incolarum, hanc insignis opum magnitudo, hanc spectata fertilitas, hanc situs ipse nobilitat. Salubris aer, clari fontes, mare proximum, tuti portus, opportuni amnes. Nobilis patria vulgo dicitur vini ferax, olei, frumenti, frequens armentis, ac gregibus, auri, scatebris, & argenti. Bonam terram dicitis, ubi fortes equi, ubi pingues boves, ubi teneri hoedi, ubi dulcia demum poma nascuntur: ubi autem boni viri, id nec quæritis quidem, nec quæ situ dignum ducitis, æstimatores egregij. Atqui summa patriæ laus, sola virtus est ciuium. Rectè ergo Virgilius gloriam, ac felicitatem cum describeret Romanam, nihil horum, ad quæ sola respicitis, dignatus attingere, vnam urbem, & imperij magnitudinem, atque altitudinem attigit animorum. Felicem denique prole virum dixit. Ea est enim vera urbium felicitas, vera nobilitas. GAV. Præclara ciuibus bonis patria est. RA. Quid si tu obscurus? Quid si claritas ipsa te prodet, eque latebris eruet, & in apertum trahet? promptius in luce notaberis. GAV. Famosissima est patria. RA. Non tam

infamis esset Catilina nisi tam famosa in patria natus esset. Caio etiam & Neroni alter infamiz acerbus Imperium accessit, & mundi natos in vertice fortunæ fauor extulit; quò latius noscerentur. *GAV.* Nobilissima in patria viuo. *R. A.* Multorum aut contemptui patens, aut inuidiæ: sine altero in magna vrbe vix viuatur, illud tutius, hoc clarius malum. Vtriusque autem hæc ipsa, quam prædicas natalis soli nobilitas, causa est. Tot inter oculos nullæ sunt latebræ. *GAV.* Notissima ex patria sum. *R. A.* Malim per te patria, quàm tu propter patriam notus sis: nisi verò per te fulseris, quid tibi lux patriæ præter tenebras allatura est? Multos habuit claritas magnæ vrbis obscuros, quos abundè claros parui ruris obscuritas habuisset. *GAV.* Inclyta mihi patria est. *R. A.* Est quæ suas sibi laudes habeat, tuasque participet, quicquid bene gesseris, prima quodammodo patriæ lauserit. Fuit qui Themistoclis gloriam Athenis ascribere niteretur, qui planè pergrauiter, & vt talem virum decuit respondit. Cum enim sibi Seriphi angustæ, & ignobilis Insulæ quidam incola inter iurgia obiecisset, non eum suam, sed patriæ gloria clarum esse, Neque hercle ait, aut ego obscurus, si Seriphius aut tu si Atheniensis, clarus esses. Non splendori patriæ, sed virtuti propriæ fidebat. Virilius planè quàm Plato, maior licet ille philosophus. Sed existunt interdum in magnis etiam ingeniis magni, & mirabiles errores. Is ergo inter cætera, magnæ suæ felicitatis claritatem patriæ ascribebat. Vt enim totum noris hac in parte excellentis viri animum, aiebat Plato se pro multis gratias agere. Rectè id quidem, modò intelligat, cui quibusue pro donis gratiæ sūt agenda. Ille verò naturæ gratias

tias agebat. Primum quòd hominem eum, non mutum animal, quòd marem, & non foeminam, quòd græcum, & non barbarum, quòd Atheniensem, & non Thebanum, denique quòd Socratis ætate, non alio tempore genuisset, ut scilicet esset à quo doceri posset, atque instrui. Vides inter gratulandi gloriandique causas, ut Atheniensem quoque ponat originem. Quid hic dicam forsitan expectas? Ego verò, & si de hoc vno sermo sit institutus, quando tamen tanti viri mentio iucidit, quid de hoc toto illius sermone, & aliis sit visum, & mihi etiam videatur, dicam similiter. Scio quosdam, claros, & disertos viros incunctanter asserere, nihil vnquam ab aliquo esse dictum delirius, quorum in sententiam, quin [ut dici solet] eam pedibus, parum abest. Nam quid quæso attinet his gaudere? Quæro enim quid si barbarus, quid si mulier natus esset? An non multi barbari multis græcis, & virtute, & ingenio meliores extiterunt? An non foeminae aliquæ & rerum gloria, & inuentione artium, quibusdam viris optabiliores? Quid denique si Bos; quid si Asinus nasceretur? quid ad hunc ipsum de quo loquimur, Platonem? qui tam non Plato esset, sed id potius quod natura parens edidisset, nisi fortè Pythagoricæ credebatur insaniz, è corpore in corpus animas commigrare, quo nihil vnquam certè stultius, nihil impudentius, non dicam à Philosopho, sed ab homine dictum fuit, nihil magis veritati dissonum, ac pietati, nihil demum à quo religiosæ aures magis abhorreant. Quid deinde, an Atheniensem nasci, clarum aded, ut non æquè clarum esse posset alibi, Thebis etiam natum esse? An non Home rus, & Pythagoras ipse, & Democritus, & Anaxagoras, &

Aristoteles, & mille alij alibi, quàm Athenis nati, clarique habiti, non minùs quàm qui nati sunt Athenis? Ac ne à Thebis abeam, quas spernere Graij solent; an non si ingenium quærarur, Thebis natusest Pindarus, quem imitatione inaccessibilem Flaccus ait? Si rerum claritas gestarum, Liber pater, atque Hercules, tam famosi, vt Alexander Macedo contemptor omnium fermè mortalium, illos duos, vt altissimum, atque vltimum signum gloriæ sibi proponeret imitandos? Sin vtrunque, nonne recenti memoria, & penè ante oculos, erat, Thebanus Epaminondas, summus philosophus, summus dux, Græcorumque omnium, recto subiudice, omnis æui princeps? Hic est qui Lacedæmones penè funditus evertit, & Athenienses Platonis sic exterruit, vt eo mortuo, quasi summo terrore liberati, illico se in luxum ignauiamque resoluerint: quo adhuc etiam apud Thebas florente, quot Athenis inertium, & stultorum milia fuerint, quis facile animo meriatur? Non igitur quòd Athenis, sed quòd talis natus esset, ac generus, h. e. rals ingenio taliq;ue animo, tali denique & parentum indulgentia, & rerum temporalium facultate, vt erudiri posset, & ad omne bonum opus insitui, gratias agere decuit tam anxie doctum virum illi Deo, qui hæc ei dederat, non Socrati, non Athenis, cuius in schola & in qua vrbe, quot & iniqui fuerint, & indocti opinari promptius sit, quàm nòscere. Et vt urbem sileam habuit schola illa inter multos Alcibiadem & Critiam, illum patris hostem, hunc scruissimum tyrannorum, quibus quid præceptor Socrates contulerit, Plato ipse respondeat, vel sic intelligens, quàm inane est, quòd terreni doctrina præceptoris discipulorū auribus instreper, nisi gratia
magistri

magistri cœlestis aspiret, sine qua nihil omnino Socratem potuisse, quanquam Dei mendacis oraculo, ut prædictum est, sapientissimum iudicatum, inter duas tamen simul vxores procacissimas anus, ipse vel alius quantumlibet eum excuset ineptissime conuersatum. Sed hæc & reliqua incidenter, præter vnum illud, quo Platonem talem virum hac eadem vanitate gloriosæ patriæ implicitum fuisse cognosceres, non ut magni comitis clypeo tuum tegas errorem, sed ut accuratius illum vites, cui succubuisse summa etiam cernis ingenia. *G. A. V.* Ampla in patria vitam ago. *R. A.* Multa sunt amplæ vrbis incommoda, distat templum, distat forum. Illud animo nocet, hoc corpori, distant opifices, atque amici. Qua quidem nulla durior distantia, quos laboriosum visere negligere inhumanum. Audis, ut de hoc queritur Flaccus: *Cubat hic in colle Quirini, Hic extremo in Auentino, visendus vterque.* Quocunque ire decreueris, ceu peregrinè profecturus, domui tuæ dispone, quando, & an redeas, incertum, & ipse reditus cum labore est. Sæpe etiam cum errore, ferro, ac magnete iter agitur, hac eas facilius, hac rectius, hac curiam, hac theatrum vites, hac balneum effugias, hac macellum, hi & mille alij sunt vrbiū scopuli, inter quos nauigans, domum tuam, quasi alterum orbem petis, vix te ad illam peruenturum sperans. Et hoc quoque apud ipsum Flaccum legis: *Vt Philippus orator, Domum dum redit, fore nimum distare carinas, Jam grandis natus sequitur.* Hæ paruo in oppido modestiæ cessant omnes. Quicquid quaeritur, iuxta est. *G. A. V.* E paruo oppido in immensam urbem commigraui. *R. A.* E tranquillo portu procellosum sponte pelagus ingredi temeritas

est. Nec miror, ideo quia lati euentus. Fecit hoc tamen & gens Claudia, è Sabinis Romam petens, è Tusculo Marcus Cato, ex Arpino Marius, & Cicero, successitque feliciter. Sed vbinam tales viri? non tuto quidem in exemplum trahitur, quicquid raris, & summis ingeniis attentatum est. Postquam tamen soluisti funem, omni studio inter difficultates enitere, inter alta consurge, consilio ceptum regens, [quod hic boni dixerim] plures erunt ad virtutem stimuli. Erunt fortè quos ad gloriam sequi velis. Erit vbi te exerceas, vbi cum paribus possis de laude contendere, pudebitque testium tantorum. Multis sæpè, quod vis animi non dabat, contulit vis pudoris, & ad ignauiam profigendam sæpè plus spectator valuit, quàm virtus. Et hi hercle quorum proximè memini, & accitus Curibus Numa Pompilius, Corduba profectus Seneca, Leptique veniens Seuerus, multi que alij ex aliis locis, vbique futuri magni viri, vt aliquantò maiores Romæ essent, æmulatio virtutis, & illustrium copia exemplorum præstitit. Stude ergò, quod vnicum bonum est, in hac tua commigratione, ne pereat, neu nil aliud migrando quæsieris, quàm vt te coram pluribus, nouæ patriæ fulgor nudet.

De Origine generosa. DIAL. XVI.

- *Quid frustra exultas clarorum nomine auorum?*
- *Et falsum nomen nobilitatis habes.*

GAV.

O Rigo generosa est. *RA.* Rursus mihi redis ad ineptias, quid ad te? *GAV.* Propago vetus, & gloriosa est. *RA.* Alieno gloriari ridiculosa iactantia, auorum merita, nepotum

tum degenerantium notæ sunt, nec aliud magis posterorum maculas aperit, quàm maiorum splendor, ac gloria. Sæpe alteri commodum virtus alteriustulit. Veram laudem, nisi de proprio sum-
 pseris, ab alio non expectes. *G.* Magna est nobilitas antiquorum meorum. *R.* Mallem per te alij quàm tu per alios noscereris. Verùm age aliquid & tu vnde sis nobilis. Nam & illi, nisi aliquid egissent laude dignum, nunquam nobiles fuissent. *GAV.* Multa sanguinis est claritas. *RA.* Omnis propemodum sanguis est concolor, sicubi fortè alter altero clarior inuentus sit, non id nobilitas efficit, sed sanitas. *GAV.* Magna est claritas parentum. *RA.* Quid si maior obscuritas tua est? Corpus semper, & patrimonium sæpe à parentibus accipitis, claritatem, & qui habet, rarò in filium transfert, & qui non habet, aliquoties in filio illam videt. Quantùm patre clarior Cæsar, quantùm obscurior Africani filius? Qui, si per manus tradi claritas posset, quàm clarus futurus esset, intelligis. Sed amare illum potuit pater, illustrare non potuit, infinitam suæ lucis eclipsin passus in filio. Sic quod pretiosissimum habet hæreditas, iudicio testantis eximitur, nec nisi de vilissimis rerum est tanta illa solemnitas testamenti. Mille ego nunc tales clarissimorum hominum obscurissimos, hæredes enumerem, si vacet, & si expediat, summam teneas. *GAV.* Ingens claritas gentis est. *RA.* Nil tibi amplius ea claritas præstabit, quàm ut latere nequeas, si velis. Ita in primis iucundissimum tibi vitæ latibulum, & secretus rerum trames eripitur. Quicquid ages, erit vulgi fabula. Qualiter domi viuas, & quid cœnes, nosse vicinorum studium, & veluti exploratores ad te pater auisque

remiserint, sic totum rei familiaris arcanum, & quotidiani victus ratio. Quid cum filiis, quid cum seruis, quid denique cum vxore; & ad vnum actus omnes, ac verba, de rebus licet minimis inquirantur, quoque altius stomacheris ab his maxime quorum nihilo intererit. Hic igitur tuæ claritatis est fructus, utque si vel modicum aberres, dedecus gentis, & monstrati desertor itineris, longe inexcusabilis habere. Hoc est enim suum ac perpetuum gentilitiæ claritatis, reliqua illa communia, vnde cunque partum decus infestant, quoniam difficile est clara recondere. *GAV.* Clarissime natus sum. *RA.* Stulte, claritas non nascendo, quaritur, sed viuendo: sæpe etiam, quod miraberis, moriendo. *GAV.* In multa luce natus sum. *RA.* Turpitudinem caue, quæ obiectu lucis insignior fit, atque conspectior. Id ni feceris, in tenebris natum fuisse melius foret. Adulteri, & fures, & omnis turpium cohors tenebras quarunt. Sola lucem non refugit foeda hæc, falsa nobilitas, cognoscique appetit, cui vnum vitandæ infamiæ, consilium sit, nesciri. *GAV.* Antiqua nobilitas est generis. *RA.* Antiqua igitur virtus fuit, sine qua vera nobilitas non est. *GAV.* Peruetusta nobilitas est. *RA.* Vetustas nimia claritatem rebus eripit, & parit obliuionem. Quot fuerunt nobiles familiæ, quarum hodie memoria nulla est? Quot tu ipse florentissimas videris, quæ paucis annis fermè ad nihilum redierint? Vnde præfagium facias de his modò florentibus, de quæ his nunc primùm erumpentibus, caputque tollentibus. Omnia tempus inuinit, consumitque. Senescunt non modò familiæ, sed vrbes, mundus ipse [nisi fallimur] ad extremum vergit. Tu qui vetustate gloriaris, vide ne

de ne gloriam ipsa vetustas extinxerit, neu iam radix aruerit, cuius floribus vis ornari. Omne quod in tempore oritur, cum tempore occidit. Vt utraque nobilitas tempore incipit, tempore desinit, & quam longa dies peperit, longiorque auxit, longissima subruit. Fieri potest, ut quo te nobilem fingis, esse desieris, esses fortè nobilior, si seriùs incepiſſes. G. Inuetearta nobilitas est. R. 4. Inanis ambitio, neò suo merito, sed aliorum obliuione subnixa. Confusa ne ipse sunt omnia, & perplexa ſucceſſionum ſeries. Hæc inter tibi accidit, non nobilior vteſſes, ſed ignotior. Origo cunctorum vna eſt. Vnus parens humani generis, vnus ſons vniuerſorum, qui viciffim modo turbidus, modo nitidus ad vnumquemque veſtrum peruenit, ea lege, ut quod paulò antè clarum erat, mox obſcurum fiat, & quod obſcurum, clarum. Ita non de fonte dubitatio eſt, ſed quibus aluocolis hæc clari ſanguinis [ut dicitis] ad vos vnda profluxerit. Hinc eſt, ut qui heri arabat, hodie militet, & qui per vrbes medias ardentem cornipedem aureis habenis regere ſolitus, ſuperbus inceſſerat, per ſqualentem campum pigros boves humili pugione ſollicitet, verumque Platonium illud liber opinari, neminem regem non ex ſeruis oriundum, neminem ſeruum non ex regibus. Ita verò viciffitudo hæc, & conditio ſtatum humanorum variabilis atq; inconstans eſt, ut iterabilis quoque ſit ſemel & pluries ne mirearis, ſi vel arator ad militiam, vel miles redeat ad aratrum. Ingens rerum mortalium rota eſt. Ea quia tractus eſt longior, breuis hunc vita non percipit, quod niſi ſic eſſet, & ligones regum, & agreſtium diademata cernerentur. Nunc hominum memoriam occupatam, intentamque aliis

tempus fallit. Et hæc est illa tota vestra nobilitas, quæ tumidi, clarique inceditis, vanum genus. *GAV.* Auorum clara prosapia est. *R.* Quousque vagaberis? de te agitur. Tu mihi nescio quos in tuum locum substituere niteris, qui pro se fortè aliquid, pro te nihil, nisi ipse tuis testibus causam instruxeris, responsuri sint. Proinde aui isti vel proavi clari fuerint, tum scilicet, dum è vulgari acie virtutum sese alis attollere cœperant. Ea nobilitas radix vltima, sed perge altius, exquire acrius, proauorum atavos obscuros inuenies, & ignotos. Ad sumam, hæc nominum, atque imaginum claritas, & perbreuis est, & quantulacumque est, tua certè non est. Desine igitur tuum nomen alienis obumbrare virtutibus, ne, vnoquoque suum reposcente, nudus ipse de proprio rideare. *GAV.* Nobilis sum. *RA.* Quantum sit nobilior rusticus vir fortis, quàm ignauus nobilis, scies, quum libraueris, quantò sit melius nobilitatem fundare, quàm euertere. Si exemplis eges, domi militiæque affluunt, passimque legentibus occurrunt, vt per te ipsum mentor, censorque reliquorum fias. Ex omnibus duo paria hominum expendisse suffecerit. Altera igitur in lance Marium & Tullium, in altera horum aduersarios Aulum & Clodium constitue, quò examen vergat, & quantum Roma cedat Arpino, quis tam cæcus, vt non videat? *GAV.* Nobilis natus sum. *RA.* Iam dixi. Verus nobilis non nascitur, sed fit. *GAV.* Insignis nobilitas, saltem ista vulgaris à parentibus est relicta. *RA.* Ipsa claritas non nascendo quæritur, sed viuendo. Vnum hic quoque bonum video. Familiaria virtutum exempla non deerunt, & domestici duces, quorum pudeat deseruisse vestigia. Id si labi sinis, quid nisi famosum, & difficile malum

malum est. nobilitas ? Nescio autem quomodo difficilior est suorum imitatio, quàm exterorum: fortè ne videatur hæreditarium bonum virtus. Non libens dico, sed res ipsa loquitur. Rarò excellentis viri filius excellens fuit.

De Origine fortunata. DIAL. XVII.

Indulget Fortuna malis, ut ledere possit,

Fit casus lenior, si minùs alius erit.

GAV.

IN magnæ genitus sum fortuna: R. Vitam ab inquietudine auspicatus es: haud equidem improprie tempestatem Fortunam vocant nautæ. Magna quoque fortuna, magna est tempestas: magna verò tempestas, & consiliis magnis eget, & visibus. Habes non lætitiæ materiam, sed curarum. G. In amplissima fortuna natus sum. R. Tunc fortè felicius censes magno in mari, quàm exiguo in flumine natum esse: quod si nemo sanus dixerit, quid perinde felicius habet nasci in palatio, quàm in casa? ubique ortos terra parens excipit. ? In magna fortuna natus sum. R. Aduerso sydere voluisti funem: quodd si in tempestate dies acta est, cura ut nox te inueniat in portu. G. In alto natus sum. R. Turbinibus rerum pates, lætitandi spe prærepta. Scitum est illud Lyrici poetæ: *Sapius ventis agitur ingens Pinus, & celsa grauiore casu Decidunt turres, feriuntque summos fulmina montis.* Ut clarum fatear in alto nasci, nec tranquillum certè, nec tutum est. Altitudo quantalibet humana per se ipsam inquieta est, perpetuòque fremens tonitru. Vnde miror quid ita displiceat Sænece, Me scenatis illud: Ipsa enim altitudo attonat summa. Nam cum alij hoc verbo vsi sint, cur solus il-

d iij.



le reprehenditur? Nil præterea tam altum, quod non & solitudini, & labori, & inuidiæ, & paupere, & mœrori, & in finem morti peruium sit. Et sane omnem fastum, eminentiamque mortalium sola mors in planum redigit. G. Alto & magno in statu natus sum. R. Iam primum ex alto graues lapsus, & magno rara quies in pelago est: nec in improcipitium metuas, nec naufragium in sicco. G. Principium fortunatum fuit. R. Finem respice, ut reliquis, sic fortunæ suo multum licet in regno. Quò fortunatius principium, eò finis est incertior. Nōne vides, ut res hominum turbinis more voluntur? ut quietum mare tempestas turbida, lucidum mare, nubilus vesper insequitur? ut inter initia planum iter in confragosum desinit, sic prosperitatis insolentiam improuisa calamitas, & latissimæ cursum vitæ mœsta mors claudit, & sæpè primordio dissimillimus finis est. G. In alto cœpi. R. Vide ubi desinas. Vita omnis à fine describitur, & finem planè senties, qui principium non sensisti. G. In summa fortuna editus sum. R. Et seruorum filios in folio vidimus, & filios regum in ergastulis.

De Lauro victu. DIAL. XVIII.

*Fœundi calices, amor immoderatus edendi,
Enervant vires corporis, æque animi.*

G. A. V.

IN lautissima educor familia. R. Multū tibi hoc videtur, parum est, eritque mox nihil. An id eò magis tibi quàm duro agricolæ vermes parcent, an cibo molliore vescantur auidius? Non iocor tecū, nec te terreo. Scis etsi fortè dissimules, te illi conuiuio preparatā escā, & fortè iam cœnæ tempus instare, certè autem longius abesse iam non pos-

non posse. Nam & brevis est lux, famelicique conuiæ, & quæ mensam instruit mors impigra, quid tibi tunc laetitiae istæ profuturæ sint videris. O. Lautissimè ab infantia educatus sum. R. O pessima pueritiæ rudimenta, neglectis bonis artibus, exquisitis cibis, & peregrinis poculis assuetus à puero præclarissimam in spem adoleuisti. Sapores atque odores nosse, mirarique doctus eximie, opiparas mensas, & vasa aurea venerari, neque fero, vt virorum fortium mos fuit, famem sitimque communibus lenire, sed ambitiosa semper nausea, & damnosis stomachi sarcinis manè illis occurrere, cum tot in heremo sancti viri esurierint, tot in castris gloriosi duces, parè, sobriè, atque asperè vixerint. An si tibi geminis atque epulis obseſſo, hinc Curius Fabricius, Cornelianus lecta suis manibus olera cœnantes fictilibus atque arantes ad vesperam ieiuni: Quintius ac Serranus, aut post hos Cato Censorius consul in Hispaniam nauigans, vnde triumphator rediit, non alio quàm quo remiges vino vsus, omnes notissimi hostes voluptatis occurrerent: illinc Paulus atque Antonius fontis ad ripam missum cœlitus partientes panem, non verecundia ac dolore faucibus hareret iners cibus, & attoniti gustus titillatio illa lentesceret? Cogitates ab his viris victu tam tenui tamque humili labore gaudentibus, & seruata patriam, subactosque nobilissimos reges ac populos; & [quæ victoriarum difficillima est] carnem propriam, ac mundam, & inuisibiles hostes animæ debellatos: te inter amplas dapes, ac superbam requiem vili perdomitum voluptate? O. A. Lautissimus victus est. R. A. Sentio: omne in eo est, vt ad fundum miseria curiositas fœda perueniat: nihil est actum ci-

bi ac potus elegantia, nisi accedat & copia, im-
 mo verò redundantia, atque fastidium. Nec suc-
 currit, ut Augustus Cæsar, qui fortassis paululū
 te lautior esse potuerat, cibi [sic enim de illo tra-
 ditur] minimi fuit, & vulgaris ferè. Sileo quibus
 vesci solitus, ne quasi rusticanus paterfamilias
 contemptui tibi sit, interque fasianos, & sicedu-
 las ac pavones tuos, illius principis secundarius
 panis, & caseus bubulus, & minuti pisciculi ri-
 deantur. At quantò melius fasiani isti vestri, &
 mensarum decus eximium, & gulæ summa felici-
 tas apud Colchon semper, & Phasidem latuif-
 sent, quàm huc ad corrumpendum orbem no-
 strum, & irritandas illecebras aduolassent! Quan-
 tò fuit honestior ætas illa, de qua Naso ait. *Pisces
 adhuc illis populis sine fraude natabat: Ostreaque in
 conchis tuta fuere suus. Nec Latium norat, quam præbet
 Ionia diues: Nec quæ pygmao sanguine gaudet, ausis.* G.
 Vino fruor electissimo. R. A. Malè, sed propriè,
 ais, fruor: hic est finis vester, ad hoc nati estis.
 Quantò autem tutius sitim vestram vinum de-
 bile, vel lymphis debilitatum, siue purus etiam
 rarius extingueret? Certè princeps ille, de quo
 nunc loquebar, vini quoque parcissimus [nam &
 id scribitur] fuit, ter non amplius super cœnam
 bibens, dum in castris esset. Vos ter decies ante
 cœnam bibitis, & in cœna centies, nec numero
 quantitas cedit, & castra ipsis vinosiora sunt vr-
 bibus. Nulla nisi ab ebriis vel expeditio, vel cer-
 tamen. Non bibebat ille interdiu, vos diebus, &
 noctibus non cessatis. Ille sitiens pro portione,
 perfusum aqua frigida panem, vel lactuculæ
 thyrsus, vel succosi pomi morsum, vel frustum
 cucumeris capiebat, at vos sitim omni lenocinio
 aucupantes, illam vinis ardentibus, & bibendo
 aliam

aliam sitim parituris extinguitis [dicā verius] accenditis. Nec in animum venit, bibere vos sanguinem terræ, ac venenum cicute, dum sic vinū bibitis, vt Alexandro Macedoni scripsit Androdes. Quibus si ille præceptis obtemperauisset, profecto amicos in temulentia non interemisset, vt ait Plin. nec ipse insuper tandem in temulentia periisset. Hæc eadem cibi indifferentis ac potus parcitas in cunctis ferè claris ducebus, atque principibus fuit, & in Iulio Cæsare singularis, quæ quantum vestræ sit præferenda libidini, somnus vester illorum induitrix, & gestarum rerum gloriæ collatus, indicio est. G. Lautissimo fruor vi-
 ctu. R. Si honestis etiam rebus frui vetitum, quā-
 tō magis inhonestis, ac turpibus? Nec te pudet: in eo, quod ad caduci corporis seruitium spectat, im-
 mortalis animæ fructum ponis. Epicureum dogma, sed infame, olimque reiectum, denique cun-
 ctis ex voluptatibus, quæ corporeis sensibus ob-
 repunt, animæ illas esse foedissimas, diffinitū est, quæ tactu, gustūque sese ingerunt, quod illæ ma-
 ximè vobis cū belluis sint communes, & in bel-
 luinos mores rationale animal incuruent, quo ni-
 hil abiectius humana fors patitur. G. Lautis, & va-
 riis cibus delector. R. Et delectare, & fruire, si nil
 melius nosti, si nil peius; pudeat more pecudis pa-
 bulo gaudere, aut reconditorium ferculorum fie-
 ri, & suum dolio munus epipere: denique sic ha-
 bero non posse te hanc, quam probas, vitam diu
 pati, fastidio est vicina facietas, ieiunium ci-
 bos condit. Nil nisi dulce ac sapidum gustat fa-
 mes. Nil tam lautum, quod non nausea reddat
 insipidum ac sordidum. Ipsi etiam, qui delecta-
 tioni huic intendunt, appetitu & raritate illam
 acri fatentur, vt reliqua & copia frequentiaq; cō-

rundi, & in nihilum sapè, & in contrarium verti. Ipse demum professor voluptatis Epicurus requiem victum, quasi vnicum suæ professionis auxilium & laudavit & coluit. Quodque sobrietati ac modestiæ tribuunt honesti viri, hoc ille tribuit voluptati, ut quamlibet vivendi viam eligas diversis finibus vnum callem convenire noveris, vno victu utendum, tenui semper ac modico, nisi quem honestis ex causis rara forte licentia, sed illa sobrietate laxaverit. Victus hic siccos, & validos, & aspectu placidos facit, & odore corporis nec sibi nec aliis molesto. Confer his madidos, æstuantes tremulos, olentes, & ut Ciceronis utar verbis, confer & sudantes, & ructantes, tunc videbis quid inter frugalitatem intersit, & crapulam, & si non virtus ut aspectus ipse monstrabit recta quonam vergat electio, ut vix sit quispiam tægulæ servus, qui acriter re discussa, non sobrietatem longè illi præterendam fateatur. Si hæc spernis ut levia, nunquid & morbos hinc nascentes, mortemque contemnes? Quæ licet per se ipsam magnis animis contemnenda sit; naturaliter atque honestè, seu certè non turpiter innecta, sic turpibus causis accersita morte, nil æquius, nilque formidabilius. An verò non audis ecclesiasticum consultorem? Noli audis esse, inquit, in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim esciserit intimitas, & auditas appropinquabit usque ad choleeram. Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinens est addiciet vitam. *GAU.* Lautis, & multiplicibus utor cibis. *RA.* Affellum tuum, si nimis presseris, opprimes, si mollius paue-
ris, calcitrabit, venter verò depositarius malæ fidei est, non inefficax consilium videtur ad om-
nes, &

nes, & præsertim gula illecebras comprimendas,
exitum contemplari.

De Conuiuiis. D I A L. X I X.

*Sape bonos mores rapiunt conuiuium, mensâ;
Sape perit probitas, ingenuusque pudor.*

G A V.

C Onuiuiis glorior. *R. A.* Lautus victus volu-
ptatis, conuiuia sunt furoris. Quid enim
nisi pompaticus furor est, multos diuites, à
negotiis honestioribus fortassis abstractos, hono-
rifico tædio vnum in locum cogere, & multos
ventres, aut vacuos melius mansuros, aut suo
gratius implendos arbitrio, exquisitis & nociuis
cibis infarcire; vbi vt vni morem gesseris palato,
multis tædio fueris atque fastidio? Rarò enim in-
ter conuiuias conuenit, verumque deprehendi-
tur quod ait ille: *Tres mihi conuiua propè dissentire*
videntur: Poscentes vario multum diuersa palato.
Quid dem? quid non dem? Quid des, Flacce, seu
quid facias? nisi vt penitus nihil des, & hanc cu-
ram illis linquas, quibus nulla cura altior est. A-
gant quodlibet, qui agere nil aliud sciunt. Nam
si tres discordant, quid centum facient, aut mil-
le? Vix sine tacitis saltem aberat lamentis. Hoc
malè sapuit, illud malè oluit, hoc præferendum
fuit, illud gelidum, illud intempestiuum. Hoc
mœsto oblatum, hoc irato vultu. Crudum illud,
hoc lacerum. Ille famulus segnis, hic præceps.
Hic surdaster, hic contumax. Hic clamore of-
fendit, hic silentio. Ille illotis vasis aquam repi-
dam, hic vinum molle porrexit. His querelis
non tam aula, quam via resonant, & plateæ, nec
immeritò. Nam quid attinet iucundiùs domui
suz pransuros, precibus fatigare, aut quorsum &

tundi, & in nihilum sapè, & in contrarium verti. Ipse demum professor voluptatis Epicurus requiem victum, quasi vnicum suæ professionis auxilium & laudavit & coluit. Quodque sobrietati ac modestiæ tribuunt honesti viri, hoc ille tribuit voluptati, ut quamlibet vivendi viam eligas diversis finibus vnum callem convenire noveris, vno victu utendum, tenui semper ac modico, nisi quem honestis ex causis rara forte licentia, sed illa sobrietate laxaverit. Victus hic siccos, & validos, & aspectu placidos facit, & odore corporis nec sibi nec aliis molesto. Confer his madidos, æstuantes tremulos, olentes, & ut Ciceronis utar verbis, confer & sudantes, & ructantes, tunc videbis quid inter frugalitatem intersit, & crapulam, & si non virtus ut aspectus ipse monstrabit recta quonam vergat electio, ut vix sit quispiam tægulæ servus, qui acriter re discussa, non sobrietatem longè illi præterendam fateatur. Si hæc spernis ut levia, nunquid & morbos hinc nascentes, mortemque contemnes? Quæ licet per se ipsam magnis animis contemnenda sit; naturaliter atque honestè, seu certè non turpiter innecta, sic turpibus causis accersita morte, nil æquius, nilque formidabilius. An verò non audis ecclesiasticum consultorem? Noli audus esse, inquit, in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. In multis enim esciserit infirmitas, & auditas appropinquabit usque ad choleeram. Propter crapulam multi perierunt, qui autem abstinens est adiciet vitam. *GAU.* Lautis, & multiplicibus utor cibis. *RA.* A fellum tuum, si nimis presseris, opprimes, si molliùs paue-
ris, calcitrabit, venter verò depositarius malæ fidei est, non inefficax consilium videtur ad om-
nes, &

nes, & præsertim gula illecebras comprimendas,
exitum contemplari.

De Conuiuiis. D I A L. X I X.

Sape bonos mores rapiunt conuiuium, mensâ;

Sape perit probitas, ingenuisq; pudor.

G A V.

C Onuiuiis gloriatur. *R. A.* Lautus victus voluptatis, conuiuia sunt furoris. Quid enim nisi pompaticus furor est, multos diuites, à negotiis honestioribus fortassis abstractos, honorifico tædio vnum in locum cogere, & multos ventres, aut vacuos melius mansuros, aut suo gratius implendos arbitrio, exquisitis & nociuis cibis infarcire; vbi, vt vni morem gesseris palato, multistædio fueris atque fastidio? Rarò enim inter conuiuias conuenit, verùmque deprehenditur quod ait ille: *Tres mihi conuiuia propè dissentire videntur: Poscentes vario multum diuersa palato. Quid dem? quid non dem? Quid des, Flacce, seu quid facias? nisi vt penitus nihil des, & hanc curam illis linquas, quibus nulla cura altior est. Agant quodlibet, qui agere nil aliud sciunt. Nam si tres discordant, quid centum facient, aut mille? Vix sine tacitis saltem abeunt lamentis. Hoc malè sapuit, illud malè oluit, hoc præferendum fuit, illud gelidum, illud intempestiuum. Hoc mœsto oblatum, hoc irato vultu. Crudum illud, hoc lacerum. Ille famulus segnis, hic præcept. Hic surdaster, hic contumax. Hic clamore offendit, hic silentio. Ille illotis vasis aquam tepidam, hic vinum molle porrexit. His querelis non tam aula, quàm via resonant, & plateæ, nec immeritò. Nam quid attinet iucundius domui suæ pransuros, precibus fatigare, aut quorsum &*

sumptus inutilis, & superuacuu labor, atque vnum in atrium turba conueniens, nisi ut te viciniæ ostentes, & quasi de conuiujs tuis pedester agas voluptuarium triumphum? Sic tubis cymbala concrepant, utque appareat pompæ omnia tribui, charitati nihil. Finge postridie vnum aliquem conuiuarum tantulo egere, quanti sua constitit paropsis, nunquam id à conuiuij domino impetrabit. Nempe non id illi præstitum, sed sibi. Quæ quamuis ita esse non sit dubium: solent tamen, ubi ad mensam ebrij deierant, assermantque aliquid, percussis epulis, his ferme verbis uti: Per hanc, inquiunt, quam simul facimus charitatem: quibus ritè respondeatur. Immo verò per hanc ebrietatem, & hanc crapulam. Vera enim charitas demum esset, si ieiuni, & sicci, quæ in vestram perniciem effunditis, in vsum pauperum verteretis, tunc charitatem, non improprie iuraretis, nunc ad vestra conuiuia fastidiosi diuites coguntur, famelici pauperes excluduntur. Vobis scilicet æstimantibus gloriosum claris hospitibus abundare. Nec deest, præter vulgus [fontem omnis erroris] author insignis. Est enim: ut mihi videtur, ait Cicero; valde decorum patere domos hominum illustrium hospitibus illustribus. Planè, vir egregie, qui referre vicem valeant, sed egentibus clausas esse. Quæ in re haud indignè forsitan notatum à Lactantio Ciceronem nouimus, qui profecto illud melius alibi, sed eodem libro: Hoc maxime, inquit, officium est, ut quisque maxime opis indigeat; ita ei potissimum opitulari. Quod contrà fit à plerisque; à quo enim plurimum sperant, etiam si ille his non eget, tum ei potissimum inserviunt. Bene nunc ais, Cicero, & verè:

verè: nam & ita fieri debet, & à plurimis contrà fit. Sed [vt ad rem redeam] si querelis, ac fastidio conuiuarum vis carere, conuiujs abstine. Habent vtcunque fortassis, qui conuiuio interfuere, quod arguant, quod grauentur: qui hoc ipsum arguit, quòd conuiuio non intersit, non iam ille conuiua est: sed impudentissimus parasitus, cuius lingua non pluris existimanda, quàm gula est: quæ non modo non metuenda est, sed optanda, nonnunquam, dicente Satyrico.

Nam quæ comedia,

Mimus quis melior plorante gula?

Tales aliqui apud Comicos describuntur; latiusque risum excitant, quid, nisi coràm auditò, queant facere? Hæc denique summa est: conuiualem censuram, non conuiuando euascentis, parasiticos morsus ac rabiem ridendo, & contemnendo fugaueris: non est alia ad quietem via. G. Conuiujs vaco.

R. A. Pulchrum tibi studium elegisti: quid huic gustui conueniat, quid illi; quibus aut compescenda fames ferculis, aut irritanda salsamentis. En præclaram vtilemque Philosophiæ partem; quis primus, quis secundus, & quis tertius ingratum stomachum cibus premat, quis vini fumus cerebro grauiores nebulas effundat? G. Conuiujs delector. R. Si sic accipiatur, vt verbum sonat, & vt senserunt maiores nostri, nominis huius authores, non modò non arguam, sed laudabo. Dulce est enim, & optabile, & honestum amicis conuiuere: sed commestrationem conuiuium appellatis turpissimæque rei pulcherrimum nomen imponitis, quasi verò non possit cum amicis viuì aliter, quàm comedendo & bibendo, & non melius cogitando, & loquendo cùm & docto homini, & erudito [vt ait Cicero ipse] viuere sit, cogitare, & nil

nil profecto sit dulcius noto ac fido colloquio
 amicorum. Nolite ergo rem foedam pulchro velo
 tegere: Translucet enim, & quod conuiuium di-
 citur, commestatio esse cognoscitur, Audite po-
 tius Apostolum Paulum, clara voce, à malis nos,
 inter cetera, commestationibus, & ebrietatibus
 dehortantem, & videre ne ad turpia, nominū splē-
 dore rapiamini. Conuiuia me delectant. *R.* Dic
 quod est, Comestiones, potationes, epulationes,
 viscerationes. Hæc si delectat accipere, vilis tu, vi-
 lis rei debitor: at si dare, stultus tu, stultæ sollicitu-
 dinis seruus es. Conuiuiis gloriam quero. *R.* Mos est
 veteri querere ibi, vbi, quod quæritis non
 est. Spero gloriam conuiuiis. *R.* Falsa est gloria,
 verus error. Alexandrum Macedonem conuiuiis
 indulisse vsque ad finestam ebrietatem legimus:
 Lucium Verum vsque ad profluium amentis im-
 pensæ, flebilemque Imperij iacturam. Quæro al-
 ios duos, quem mihi sanum principem, quem so-
 brium regem his intentum dabis? Nam philoso-
 phos ac poetas egregios memorare necessarium
 non est, multoque miris sanctos viros, & omnino
 omnes grande aliquid, piūve animo agitantes;
 quibus omnibus, haud dubiè, tota ea res infamis,
 & iniusta est. *GAU.* Gloria mihi apud vul-
 gus, & multorum gratia ex conuiuiis parta est.
R. Viliūque mercis ingens pretium, coquum
 fieri, vt gula complaceas alienæ. Credo autem
 sunt, quos gula urget, frenat inopia: his nihil est
 gratius, quàm aliena cura & impena freno il-
 lo absolui, quodque per se nequeunt, per alios
 adipisci. Qui hoc eis præstant, clari apud il-
 los dum id faciunt, & famosi sunt. Finge desi-
 nere simul desinent clari esse. Tandem, vt ego
 quoque iam desinam, hæc summa est: con-
 uiuiarum.

uiuorum conditio delicata est. & querula, longē-
que difficilis. De paratilis breuem accipe regu-
lam: dum illos astatim paueris, rodent, arridebūt,
plaudent manibus, laudabunt, virum optimum li-
beralemque, patriæ patrem dicent. Nihil ad vlti-
mum Graia adulationis omiserint, de qua Satyri-
cus loquens adulandi gentem prudentissimam, &
comedam nationem asseruit, & reliqua pueris
quoque notissima: sin aliquando cessaueris, &
quidem sponte, auarum, sordidum, miserum, dif-
famabunt. Sin inopia homunculum non malum
certè, sed stolidum, & ineptum, tēque, tuamque
domum fugient, vt scopulum. Tunc intelliges il-
lud Flacci:

Disserunt cadis cum face siccatis amici.

De his quidem loquitur amicis. Veri enim ma-
ximè in aduersis hærent, & illas domos auidius
frequentant, quas fortuna deseruit. His ineptiis,
hisque difficultatibus vt occurras in tempore, &
conuiuas tumidos, & scurras aridos, horumque
omnium voces, & sententias disce contemnere:
& sic habeto; nihil loci recto esse iudicio, vbi to-
tum voluptati tribuitur, nil virtuti. Caducum de-
nique, malis artibus partum nomen, eamque
vulgò, quæ gloria dicitur, apud doctos infamiam
esse, non gloriam.

De Vestitu cultuque corporis. DIAL. XX.

*Vile quod exornas nudo tam corpus amictu,
Quod, vas fortè ausdis vermibus esse erui?*

G. V.

AT egegè vestior. R. Quæ pura sunt, nu-
da videri amant. Mos est, foeda coloribus
abdere. G. Exquisitissimè induor. R. Pu-

debit cultus exterioris, quoties, quid eo tegatur, cogitabis. Insana enim ambitio est, sumum tegere purpura. *GAV.* Mundissimè vestior. *R. A.* Non audisti, quid illi vir fortissimus apud Crispum dicat: Munditias mulieribus, laborem viris conuenire. *GAV.* Vestitus insignis, ac mollis est. *R. A.* Superbia vexillum, nidusque luxuriæ. *GAV.* Vestis singularis, ac insolita est. *R. A.* Non obiiciam tibi sacros pauperes seminudos, & rigidos, atque hirsutis togis hybernū frigus arcentes. Scio quidē quod peccatrix opulentia sanctam spernit inopiā. Ille idem ditissimus hominum Augustus, cuius altercatione retrò tertia memini, veste non temerè alia, quàm domestica vsus est, ab vxore & sorore & filia, neptibusque confecta. Nam & hoc quoque de illo scriptum est. Sic ille cunctorum dominus, paucas quidem, sibi que iunctissimas foeminas fatigabat. Tu fortassis, aliorum seruus, disiunctissimas fatigas gentes. Tibi nent, tibi petunt, tibi texunt Belgæ, tibi Persæ, tibi Seres, tibi Indi, tibi Tyrius murex natat, tibi fragrans bacca hispidis pendet arbusculis, tibi oues albicant Britannicæ, tibi indica sandix rubet, vterque tibi fudat Oceanus. Augustoque autem vxor & filia sororque cum septibus. Eo vsque decreuit virtus, creuitque superbia: sic contrario delectaris; exempla modestiæ viluerunt. In victu igitur ac vestitu multi, optimo principum contempto, post pessimos abiēre: Caium dico & reliquos, quorum ventri, ac tergo, nec ciuilis vnquam, nec virilis, nec Romanus certè, nec humanus, sed insanus, & nunc foemineus, nunc diuinus, ab omni autem parte perfusus, atque monstrificus cultus fuit. *GAV.* Exquisitissimè induor. *R.* Operosior ornatus, & superstitiosæ curæ intentus formosis forme gratiam

gratiam imminuit; & fulgore suo, deformium
 mendas prodit, oculosque prætereuntium ad spe-
 ctandum excitat: Itaque nulla re peius sibi con-
 sulit deformis homo, quàm dum formosus vult
 videri. Vestis insignior, cultusque corporis qui ad
 formam quæritur, risus inouet. *GAU.* Electissi-
 mis coloribus exornor. *RA.* Natura rerum hu-
 manà artè non vincitur. Sæpe etiam, quasi indi-
 gnans se tentari, quò maiore nisu premitur, tegi-
 turque, eò magis ac magis atrollitur, eminetque:
 nativam mortalis corpusculi foeditatem, nec colo-
 res alterant, nec odores: quin, aut magis conspe-
 ctam efficiunt, aut suspectam. *GAU.* Pretiosis, ac
 variis ornamentis ambior. *RA.* Pone in fere-
 tro aureo pallidum cadauer, gemmis illud ostrò-
 que circunda, quò plus ornatus, & plus erit hor-
 roris, neu quod loquor ad iniuriam trahas, origo
 nominis inquirenda est. Siquidem à cadendo di-
 citur cadauer, cur non vt mortui; sic viventis re-
 ctè dicitur? Nempe illud cecidit, hoc casurum
 est, caditque continuè. *GAU.* Nouus, & in-
 solitus cultus est mihi. *RA.* Non est locus vt
 defleam, vtque execrer ludibria hæc habituum
 externorum, quos vobis ab extremis mundi fi-
 nibus furibunda præsens ætas intulit. Sed dii ho-
 minesque malè oderint hæc belluas humana effi-
 gie, ferino animo, lingua latina, barbaricòue ha-
 bitu, compto fœmineam ad mollitiem capillo,
 moribus, ad aprinam duritiem, horridis, atque
 incultis, hinc obscœna corporum impudentissi-
 mè detegentes, illinc mentium leuitatem, vano
 vertice volucrum plumis extantibus, apertissi-
 mè designantes. An verò tam vigiles magistræ,
 an tam dociles discipuli plus odij mereantur in
 dubio est, quorum ingenii effectum vides, vt

inter mimos, ducésque, inter scorta & matronas,
propè iam nil interfit aspectu. Nec dum sistit, sed
in dies serpens crescit, & variatur insania.

De Otio & Quiete. DIALOG. XXI.

Nulla est certa quies, cunctis crux una ferenda est:

Post, si castabili, fata, quiete frui.

GAV.

Otium, quiesve è laboribus obtigit. *R.* Duo
humanæ vitæ bona gratissima, nisi usus im-
modicus mala illa grauissima fecerit, quod
multis fecit, & totidem corporis, atque animi pe-
stes, tumorem corpori parientes, animoque rubi-
ginem. *GAV.* Otio fruor iucundissimo. *RA.* Vtor
dic. Nulla hic re fruendum, sed vtendum multis,
habet doctrina salubrior. *GAV.* Delectabile otium
est mihi. *R.* Refert multum hoc ipsum otium qua-
le sit. Duas nempe species otij diffiniunt; operosi
alteram, atque ipsa in requie laborantis, ac circa
honestæ studia solliciti: quo nil est dulcius. Alte-
ram inertis, & languidi, & solam requiem comple-
xi, quo nil foedius, nil similius est sepulchro. De
primo igitur sæpè magna quædam opera, & mun-
do vtilia, & suis authoribus gloriosa proueniunt.
De secundo autem nihil vnquam, nisi inglorius
sopor, ac marcidus. Primum illud, ritè philoso-
phantibus, hoc secundum, pigris, ventri, somno-
que deditis peropportunum, vbi, nullo interpel-
lante edant licenter ac dormiant. *GAV.* Optata
perfruor quiete. *R.* Quies illa qua perfruendum
erit, vltimum finem habitura non est hic. Vide ergò,
qua gaudeas quiete. *G.* Quietem optatam reperi.
R. Quietem dicis, an accubitus vis dicere, an som-
numque mortis consanguineum poëtæ quidam alij
mortis imaginem dixere. Vtrique perproprie. *G.* Dor-
mio, &

mio, & quiesco. *R. A.* At qui & euntes saepe animo quiescunt, & sedentes iacentesq; ne animo laborant. Et somnus ipse animalium quies dictus, suos habet abditos dolores, visionumq; ac phantasmatū turbidos tumultus, atque horribiles, de quo Deū familiariter alloquens sanctus, & afflitus vir ille queritur. *G. AV.* Otiosus in thalamo requiesco. *R. A.* Vter, quæso, putas dulcius quiesceret, an Vacua suo in rure dormiens, an Scipio in Africa cum hostibus pugnans? Cato cum anguibus Regulū cum vtrisque? Nec quies sine gaudio, nec sine virtute verum gaudium esse potest. *G. AV.* Reiectis laboribus grato recreor sopore. *R. A.* Labor est materia virtutis, & gloriæ: hunc qui reiecit, illas reiecit. Contra, vitij, & infamiz materia sopor est nimius, qui multos ad perpetuum soporem vrget, atque præcipitat. Fouet ille libidinem, corpora prægrauat, eneruat animos, fuscatur ingenia, scientiam minuit, memoriam extinguit, parit obliuionem. Non sine causa insomnes industriique laudantur, Somno non laudatos cernimus, sed inflatos. Proinde ut somnum quidam mortem dicunt, sic vitam alij dixere vigiliam. Inter mortem verò & vitam vide quid eligas: vigilandum certè, quod sapientibus placet, ad hoc, saltem, ut longior vita sit. *G. AV.* Longo, & minimè interrupto fruor somno. *R. A.* Bene, si non curis mordacibus avaritiæ, ambitione metu, mœrore aut amore impio. Male autem, si non honesti studij cura cuiuspiam sopor abrumptur. Profecto, populis stertentibus, vigilant reges, sopitoque duces vigilant exercitu, quod & res docet, & Ilias probat Homerica. Nobilioribus animis curæ vigiles impendent, sed sobriæ ac salubres. Augustum Cæsarem principem maximum atque optimum, somni brevis ac

cepimus, eiusque etiam crebrius interrupti. Tu
 contrario gloriaris. *GAU.* Profundè dormio. *RA.*
 Et gulosi, & libidinosi, & iracundi, brutis animan-
 tibus, viuis tamen; somnolenti ac sopiti, duntaxat
 mortuis comparantur, & quod ad illam partem
 temporis attinet, nihil differre felices à miseris,
 philosophicam scis esse sententiam. Iure igitur, ut
 pars illa pro viribus euitanda, quæ solam inter ho-
 mines differentiam somniorum linquit, sic sectan-
 da contraria est, nil difficultatis allatura volenti-
 bus. Si pro leui enim gloria, aut lucro exiguo, &
 bellatores, & mercatores, & nautæ totis sub dio
 noctibus peruigilant, illi quidem inter hostium
 insidias, hi quolibet hoste peiores, inter fluctus, ac
 scopulos, tu propter veram gloriam, lucrûmque
 ingens, inter Dei laudes, ac libellos tuos partem
 noctium vigilare non poteris? *GAU.* Vigiliis de-
 fessus somno totus incubui. *RA.* Sic est: non mu-
 tatis stylum: cuncta ferè vno modo agitis, & quæ
 Deus ipse, vel natura, vel ars aliqua vobis ad ob-
 sequium dedit, in vestrum dedecus damnumque
 conuertitis, potum cibumque ad ebrietatem, &
 erapulam, otium & quietem ad somnolentiam,
 & marcorem, valetudinem ad voluptates, formam
 corporis ad libidinem, robur ad iniurias, inge-
 nium ad fraudes, scientiam ad superbiam, elo-
 quentiam ad discrimen, domicilium, ac vestitum
 ad pompam inanemque iactantiam, opes ad aua-
 ritiam & luxum, prolem & coniugium ad metum
 & sollicitudinem immortalem. Ite nunc, stupe-
 te, & querimini de fortuna, & malis vestris inge-
 miscite: de bonis mala facitis, deque cœlestibus
 donis, compedes vobis, ac laqueos, & vincula ani-
 mæ conflatis. *G.* Somno placido delector. *R.* At
 non modò reges, & duces, & principes, & Philo-
 sophi

sophi, & poëta: insuper & familiarum patres vigilant ac nocte confurgunt, quod ad sanitatem atque oeconomiam, & philosophiam utile ait Aristoteles. Sed fures etiam, & insidiatores [quodque est mirabilius] insani, & amatores, quos suarum muliercularum memoria, & desiderium excitat: tu vero non virtutis amore somnum oderis, vitiis amicum? utque elegantet ait Flaccus,

Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.

Vt te ipsum serues, non expergisceris?

Pudeat semper tantum in vobis posse turpes causas, & nil posse pulcherrimas. G. Nullo unquam interpellante, totis noctibus quiesco. R. Videtur quidem Aristoteles, quod superius attigi, ita vitam hominis partiri, ut dimidiam partem somno tribuat, dimidiamque vigiliæ, dum pro parte dimidia non differre studiosi vitam ait à stulti vita. Et si quidem pro somno noctem, pro vigilia diem vult intelligi: recta, fateor, ac vera est diuisio: æquis enim partibus tempus inter sese diuidunt. At si sic accipitur, æquas spatio inter partes, differentia certè alia in gense est. Nulla enim acrior, nulla altior cogitatio est, quàm nocturna, nulla pars temporis studentibus aptior. Si autem somnum ipsum dimidiam temporis partem dicit, mirabile dictum est, ex ore tam studiosi, tam docti hominis. Absit enim ab anima bene instituta, & studiis intenta, dimidium temporis dormire: cum quartum suffecerit quibusdā & tertium voluptuosis quoque sufficiat. Nocturnum quidem surgere qualibet anni parte consilium est. Absit ut nocte, non hybernā modò: sed æstiuā totā dormiant, qui grande aliquid molitur. Ceterū semel illā fregisse sufficiet fortassis, quodque vigiliarum anticipatum erit breui [si res poscat] meridiana vi-

ciffitudine reftaurari poteft. At brumalis horæ no-
ctis fæpius rumpenda, pfallendum, ftudendum, le-
gendum, fcribendum, cogitandum, contemplan-
dum, quærendum ingenio noui aliquid femp̃, &
quod ftudio quæfitum fuerit, memoria repeten-
dum. Audiendus quoque Hieron. ad Euftochium
fcribens, Noñtib. bis, terq; furgendum inquit reuo-
luenda de Scripturis, quæ memoriter retinemus.
Denique his ftudiis fatigati oculi, alterno fopore
recreandi & breui quiete recreari alterno exerci-
tio fatigandi erunt, ne totis noctibus dormiendo,
culcitra incumbendo, fepulta cadauera videami-
ni; motu crebro, atque honefto vos viuos, & virtu-
ti deditos comprobate.

De Sæui odore. DIAL. XXII.

*Quàm gratos, moriens tumulto exhalabis odore:
Gratus odor tines, putre cadaver eris.*

GAV.

S Vanibus delector odoribus. *R. A.* Hi vel victi,
vel veftitui fubferuiunt de quibus quid fci-
audiuifti. *G. AV.* Odoribus ftudeo. *R. A.* Odo-
rñ alij gulam alij libidinem irritant. Horum appe-
titus incontinentiæ notam fubit, & præfertim ve-
hemens. Alij propter feipfos expetuntur. Horum
ftudium non turpitudinis nempe, fed vanitatis ar-
guitur. Vnde eft vt muliebrium vnguentorum o-
dor aut dapum, quàm florum turpior, ac pomorũ
fit. Eadem ratio eft earum delectationum quæ au-
ribus oculifque percipiuntur. Si vnquam Ethicis
applicuifti animum, noñti hæc, neque te nunc do-
ceo, fed notæ veritatis ad memoriam retraho, vt
huius generis oblectamenta videas, vel fœda effe,
vel leuia. *G.* Odoribus operam do. *R.* Bonæ vtinam
famæ, cuius odor bonus quoque dicitur, malufq;
maior.

maior multò latiùsque sensibills, quàm aroma-
 tum, si terantur, aut sulphurum, si clementur. De
 his odoribus non nares, sed mens iudicat. *GAU.*
 Bonis odoribus delector. *RA.* Si sensui pares, &
 voluptati inhias, ut dictum est, aut obscœnum, aus
 inane. Si valetudinis curam geris: excusabile; mo-
 dò condimentum rerum omnium modus adfit.
 Confortat enim tabescentem spiritum odor le-
 vis, sed ad omnia valet illud Comicum: Nequid ni-
 mis. Est autem [ut in multis] in hoc quoque natu-
 rarum varietas infinita, non solum inter homi-
 nem atque hominem, sed inter gentem & gentem.
 Siquidem vera fama est, quàmque magni non re-
 spuunt authores, gens, quæ Gangis fontem acco-
 lit, omnis cibi experta, solo mali syluestris odore a-
 litur, peregrè profecturi, nil, nisi bonum illud ma-
 lum, ac vitale circumferunt, tam factoris impati-
 entes, ut sicut eos purus nutrit, sic infectus odor
 interimat. Delicata complexio, quæ sic viuat, &
 pereat. Hinc gens omnis ad ortum solis obueta,
 cœlique mollitie delinita, ut ciborum negligen-
 tior, sic egentior, atque appetentior est odorum,
 & inde nimirum hæc primum curiositas nos inua-
 sit. Assyrij, Arabes, & Sabei vestris armis edomi-
 ti: suis vos odoribus domuere, quibus aliquandiu
 rigida patrum & inuicta sobrietas obstitit vsque
 adeò, ut quingentesimo & sexagesimo quinto an-
 no urbis conditæ graui edicto à censoribus cauere-
 tur, ne quis in urbem ipsam vnguenta externa con-
 uheret. Non multò autem post, modernorum vi-
 tiis [ut a solet] veterum scita rumpentibus, in se-
 natum ipsum, edicti talis auctorem, victrix lasciu-
 ia penetrauit. *GAU.* Libenter bene oleo. *RA.* Pe-
 regrini odores atque omne artificium bene olēdi,
 proprii naturalis, nō boni odoris argumenta, & la-

rentium sunt signa defectuum. Ob hoc ipsum, atque ob illam, nedum viro, sed ne honesta quidem femina digna curam, solitam sensum viri fortis offendere. Meministi adolescentis illius, qui dum, ut erat vnguento illitus, pro collata præfectura Vespasiano principi gratias acturus, ante eum staret, ille, hausto mox odore, sub stomachans, aeri supercilio, voce aspera; Mallem, inquit, allium oboleuisses; sic increpitum sine honore, inhibitis, seu rescissis iam concessæ gratiæ literis, bene olidum dimisit. Ita cum semper dedecori sint odores huiusmodi, interdum etiam damno sunt, maxime ubi morum grauis, ac masculus censor sit. Quid quoddam quibusdam fuere periculo. Nam & illud nosse, ut Plantius Senatorij vir ordinis, triumphali proscriptione, metu mortis Salernitanis latebris abditus, vnguenti proditus odore, sibi quidem perniciem, proscriptoribus autem suis excusationem sœuitiæ quæsiuit. Nam quis non iure casum diceret eum, qui eo tempore Reip. tantoque priuato discrimine vnguentâ etiam nunc oleret? G. Artificiosis odoribus affueui. R. Desuesce, si consilium meum vis. Turpius est enim artificiosis, quam simplicibus assuetuisse. Omne quod turpe est, quo artificiosius, eò fit turpius. Honestatis ornamentum ars, inhonestatis est cumulus. Adde quod & foedius hodie quam olim: quamuis enim Roma [ut dixi] & quam Græcorum Romam propè dixerim, Lacedæmon, huic pesti ex Asia venienti, quasi armatæ hostium legioni, ferreis moribus, atque edictis obstiterint, ad extremum tamen molles vnguentorum simulque vitiorum acies fefellit excubias, in Europam transiit, & fortissimas gentes vicit. Et quoniam singula prosequi longum est, ex variis asperrimi, atque laboriosissimi viri mol-

lita

lira duritie, de reliquis coniecturam facito. Si quidem in medio bellorum æstu ille inuictus, ac barbarus, cruento cum exercitu vinctus est Annibal. Penetrabilia vnguenta, sed penetrabiliora sunt vitia. Itaque eneruati ducis ac militum, quorum tam stupenda primordia fuerant, qualem decuit exitus, fuit. Quo effectum est, vt cum multum Africani semper virtutibus, Annibalis tamen vnguentis aliquid deberetis: expediebat illis vt sicci essent, vobis vt vngerentur. Ex illo sane multis sæculis sic iste mos inualuit, vt labor stuporque sit legere, quæ de hac re in vtriusque literis scripta sunt. Et quid pluribus morer? vsque ad illius pedes, quò nil altius, vnguentum venit, quod ipse qui omnem mollitiem animorum atque omnes illecebras voluptatum extincturus aduenerat, passus est, non vnguento quidem, sed pietate delectatus, ac lachrymis offerentis. Iam verò pedetentim vsus hic abiit, vt cum in multis ætas vestra maiorum gloriæ impar sit, in hoc excellere videatur, quòd vnguentaria non est, & qui his capitur, non communi temporum, sed proprio quodam animi vitio laborat. *GA.* Bonis odoribus illicior & delector. *RA.* Fieri non potest, quin quæ delectabilia sunt natura, & illiciant, & dum presentia sunt, delectent, Sapientis Hebræi dictum est, Vnguento, & variis odoribus delectatur cor, quâuis vnguento quidem non tam mihi delectatio videatur inesse, quàm fastidium. Sed vt insit odoribus, meo certè consilio absentibus restituendum, contemptu & obliuione, presentibus utendum modicè, neque vllum his studium impendendum, ne te, vel tacitus ultimarum, viliumq; rerum mancipium fateare. Néue hunc articulum longius traham, inhonestis odoribus, vt rebus omnib.

virilem effœminantibus animum, vetitis ac seclufis, in reliquis Augustini sententiam amplector, qui de illecebra odorum inquit: Nō satago nimis, cum absunt, non requiro; cū adsunt, nō respuo; paratus eis semper carere. Idē fac ne quādo bonis odorib. malè oleas, aut odiosis mūditiis odiosus sis.

De Dulcedine Musica. DIAL. XXIII.

*Energant animas Cytharæ, Cantūsque, Lyraque,
Et vox, & numerus brachia mota suis.*

G. IV.

CAntu dele ſtor, ac fidibus. *R. A.* Ah quantō melius lachrymis atque ſuſpiriis! Præſtat enim flendo ad gaudium, quā gaudendo ad gemitum peruenire. *G. IV.* Cantibus, ſoniſque per mulceor. *R. A.* Et ferē cantu falluntur, & volucres, illud mirabilius; muſica quoque dulcedine piſces rangi. Nota tibi Arionis, & Delphinis eſt fabella; tam pro vera habita, vt iſſis annalibus ſit inſerta. Multi quidem ſcriptorum illuſtrium meminere miraculi; elegantiſ nemo quā Herodotus, Graia pater hiſtoriæ: aſtipulantur imagines æneæ, illic, vbi tātō pariculo incolumis primū terris appuſuſ eſt natantis piſcis tergo inſidens fidicen. Ad hæc Syrenes cantu fallere creduntur, illud verò nō creditum, ſed cōpertum, vt quotidie blādis verbis homo hominem fallit: & ad ſummam, nihil ad fallendum voce aptius. *G.* Muſica ſuauiſſime delinior. *R. A.* Et aranea [vt aiunt] antequā mordeat, & medicus linat antequā feriat, & anceps, & mulier, quem fallere vult, delinit; & prædo, quem perimit; & Polypus, quem demergit, amplectitur. Et quidē peſſimi hominum nūquam terribiliores ſunt, quā dum ſe geſtu, & voce leniſſimos oſtendunt, quod imprimis de Domitiano principe lectum eſt. Vix
vlla

vlla est sine suscipione delinitio. *GAV.* Cātu gaudeo, & exaltor. *R. A.* Caue. Nam scriptum est: Extrema gaudij luctus occupat: & rursus: Ante ruina exaltabitur spiritus. *G.* Cano dulciter. *R.* Nescis an vltimum. Ipse prædulciter mortī proximus olor canit. Plures enim gaudio, quàm tristitia periēre: solito duleiūs canentem inter ipsa soni suspiria expirasse, recens fama est. *G.* Cantu ac tibiis delector. *R.* Non immeritò quidem. Singuli enim dies te, & horæ, & momenta ad sepulchrum vehunt, quò cum cantu ferri, vester etiam mos est: & antiqui tibiis efferebantur. Vnde illud Statij Pampinij

Tibia cuitet oros / r'um produere manes.

Tibi vtraque funeris pompa placet, illuc [te licet ire non sentias] absque vlla requie properanti. *G.* Cantu moueor. *R.* At quid refert? Est haud dubiè in animis hominum generosis maximè, potentissima musica; sed effectus supra fidē variij: vt quæ omittam quibus res non eget, hos ad fatitiam inanem, hos ad sanctum & deuotum gaudiū, piāsque nōnnunquam lachrymas mouet. Quæ varietas in diuersas sententias magna traxit ingenia. Nempe Athanasius, vanitares fugiens, canendi vsum in Ecclesiis interdixit. Ambrosius pietatis exercitum appetens, vt caneretur, instituit, Augustinus vtrūque se passum, & difficile hinc sibi negotium dubietatis exortum, inter confessiones suas piè meminit. *G.* Delectat canere. *R.* Graia olim delectatio, nūc & vestra. Apud illos quidē cātus, ac fidiū ignarus quisquis esset, indoctus habebatur: quod Themistocli Attico, Græcorum clarissimo, eo q̃ lyrà in epulis recusasset, accidisse: Epaminōdā vere The-

banum, hanc fortassis infamiam declinantem, præclare fidibus cecinisse author est Cicero. Mirum, & Socrates. talis senex fidibus operam dedit: ne miremur Alcibiadem ab auunculo Pericle tibiarum studio traditum, apud illos honestissimo, ut, inter liberales artes, hanc quoque condisceret. Sed verecundum pueri laudemus ingenium, qui cum ab insigni tibie ine, ad id ipsum accito, oblatas tibias ori applicuisset, & collecto spiritu genas inflasset, animaduersa deformitate vultus, erubuit, atque abiectas tibias aspernatus fregit, meruitque, licet tenera ætas, exemplo esse, ut totius populi consensu tunc Athenis tibiæ usus obsolesceret. Ad vos, si non illud ardens musicæ studium perueniret, omnium principum mentes occupaturum: occupauit tamen aliquorum animos, pessimorum maximè. Caius quippe cantandi studiofissimus, saltandique fuit. Nero quantum citharæ studio deditus fuerit, & quantam curam vocis habuerit, ineredibile dictum est. Id enim stultum est, penitusque ridiculum, quod nocte illa, quæ sibi vitæ vltima, mundo autem respirandi vel modicum, prima fuit, inter querelas quas vicina mors, & præsens merus dolorque dictabant, illud crebrius, atque miserabilius defleuit, non quod tantus princeps, sed quod tantus musicus periret. Mitto alios: ad hanc vestram, quæ nunc agitur, ætatem, licet paratior, venit. tamè aurium voluptas, qua castè, ac sobriè delectari, humanitas quædam; capi autem, & molliter inuiscari, vanitas multa est. *GA.* Suauibus vocum modis cum delectatione detineor. *RA.* O si audires sanctorum suspiria! O si hinc aures tuas damnatorum gemitus, & lamenta percellerent! Hinc beatorum iubilus, & cantus angelici, atque illa coelestis harmonia [quæ Pythagoras

ponit,

Aristoteles evertit, Cicero noster instaurat, tibi autem pietas, fidesque suggerit esse ibi perpetuas ac prædulces voces, & si non cœlorum, at cœlestium incolarum, primam illam, & æternam causam, sine fine laudantium, Si hæc, inquam, omnia tuis auribus inferrentur, quàm clare discerneres, quis concentus dulcior, quæve salubrior? Nunc surdo sensui soni iudicium committis, de quo hætenus, parua quidem res nonnullis fortè videbitur, magnos tamen viros exercuit. Nec sine causa diuini Plato vir ingenij, musicam arbitratus est ad statum, siue correctionem morum Reip. pertinere.

De Choreis. DIALOG. XXIV.

*Convincant mollem spectata tripudia mentem,
Ille locus casto se pudore vacat.*

GAV.

Choreis gaudeo. R. Mirabar nisi fidium castus, & tibiz choreas sulcitarent & præscripto de mose, vanitatem vanitas sequeretur, verum maior, multoque deformior. Ex cantu enim dulcedo aliqua, & sæpe utilis, ac sancta percipitur; ex choreis nihil vnquam, nisi libidinosum, ac inane spectaculum, honestis inuisum oculis, viro indignum. G. Choreis cupidè intersum. R. Corpus animum tegit, ac detegit, manuum iactatio, pes mobilis, oculus vagus, ac perulās, tale aliquid arguunt in animo esse, qui non cernitur. Itaque cauendum valde est modestiæ cultoribus, ne quid effœminatum agant, aut loquantur. Occulti enim affectus, & pectorū latebræ sæpe parvis indiciis pateſcūt, motus, sessio, accubitus, gestus, risus, incessus, sermo, signa sūt animi. G. Dulcedinē quidā ex cho-

reis capio. *R. A.* O dulcedo ridicula! Finge enim te choream ducere, vel cernere, neque tibicinem audire atque ita stultas mulierculas, & viros, mulierculis molliores, in silentio circumferri, redire, ineptire: quid quæso vnquam absurdius, aut delirantius vidisti? Nunc motus inconditos, lyraz sonus, aut tibiaz, hoc est, amentia vna aliam regit.

GAV. Choreis delector. *R. A.* Non tam ibi delectatio præsens est quàm sperata delectationis auspiciū: Veneris præludium illud quidem; sono stupidas, ac misellas circumducere, arque vrgerè, & stringere, ac specie vrbauitatis atterere: libera ibi manus, liberi oculi, libera volant voces, pedum strepitus, & multorum cantus dissoni, & tubarum clangor, concursatio, & puluis, &, quæ sæpe ludis additur hostis pudicitia, & amica scelerum nox ipsa: Hæc sunt, quæ timorem ac pudorem pellunt; hi sunt libidinum stimuli; hæc laxamenta licentia. Et hæc est, ne me falli facilem putes, illa delectatio, quam simpliciter, & velut innocuè, chorearum appellatione profiteamini, & ludi tegmine, crimen obnubitis. Et si enim solos inter viros, seu solas inter, fœminas hæc nonnunquam fiant; illicitamen separatim exercentur. Quidve, congressi iterum acturi sint, simul discunt; ceu discipuli, qui magistro absente, quid, eo reuerso, loqui debeant, meditantur. Tolle radicitus hanc speciem ingeniosam, atque improbam: tolle libidinem, sustuleris & choream. Crede mihi, cum David rege, nemo ante dominum saltabit, ne quem fortè sua vxor irrideat; cum tamen nullus irrideatur ante dominam saltans, siue etiam pandurizans. *GAV.* Delectabiles sunt choreæ. *R. A.* Sententiam meam tenes. Si delectant, propter aliud delectant: per se enim tota quidem insul-

infulsa res est, & plus tædij allatura, quàm gaudij. Nam, quid omnino est aliud, in gyrum volui, quàm excire vertiginem, sineque termino viam ire inter locales septem motus, quos Plato dinumerat, hos. scilicet, ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, deorsum, ac circuitum? solus septimus infinitus est. Atque hunc ideò, quæ perpetua sunt; hoc est, cœlum, seruat, & sydera; hunc in terris perpetuus hominum agit furor, in cunctis ferè actibus, atque consiliis. Nec ullus Orpheus Ixioneam rotam sistit; sed visibilibus in choreis, ubi animorum volubilitas corpora secum voluit. Et idcirco, cum de omnibus dici possit, de his propriè dicitur, quod scriptum est: In circuitu impij ambulant. Hic ludus multorum dedecorum causa fuit. Sæpe ibi matrona diu seruatum decus perdidit. Sæpe infelix virguncula ipsa nuptiali die didicit quòd melius ignorasset. G. Honeſto tripudio libenter exerceor. R. Vellem aliud genus exercitij delegisses. Sed quò pergas, & quid velis, video, interdictum tolli, veniam dari, normamque præscribi. Quando igitur sic affectus es, seu is morbus, seu consuetudo est, qua mala, nihil peius; bona, nihil est melius: ea tibi in his omnibus lex erit, vt quibus carere penitus non potes, modestissimè vtaris, ac rarissimè, ne quid vlla in re molle, vel foemineum agas, sed vbique, non suis etiam in finibus, virilis rigor emineat, sitque tripudium, vel quisquis erit is ludus, fatigati animi relaxatio, & exercitium corporis, non voluptas enervatrix mentium. Exemplo libentius abstinuissem: summorum virorum imitatio non omnibus tuta est. Non omne pennatum animal, aquilam sequi potest. Imitatorum alij contrariū faciunt, alij yero aliud, nonnulli

idem aliter. Pauci ad plenum, quod imitantur, effingunt. Cato hic ultimus, Reip. curis pressum animum vino lenare solitus fertur. Fecit idem apud Græcos Solon. Hos aliquis sequi volens, vnum semper officium ager; bibet: quodque illis modicum, ac raram, huic immensum, & continuum: quod illis remedium, huic erit ebrietas. Facile idem in rebus aliis posset ostendi; sed hoc vnum intelligis, quid est, quod nunc tecum vovear? Ex quo tamen damnata rei patrociniū vt susciperem, coëgisti, summi viri exemplum, quod vel non sequaris, vel non mutes, accipe his ipsis, quibus apud Senecam est, verbis, in eo libro, in quo tranquillitatem animi, stilo inquiri: Scipio, inquit, triumphale illud, & militare corpus mouet ad numeros; non molliter se infringens, vt nunc mos est, etiam in incessu ipso, vltra muliebrem mollitiem fluentibus, sed vt antiqui illi viri solebant, inter lusum, ac festa tempora, virilem in modum, tripudiare: non facturi detrimentum, etiam si ab hostibus suis spectarentur. Quibus in verbis, quid de sua iam tunc ætate sentiret, perspicis. Felix, qui non vidit tuam: quamuis autem ille, & tripudij & vini remissionem probet; veniendumque nonnunquam vsque ad ebrietatem dicat. Quod à tam rigido ingenio dictum miror: Si fideli consilio vti vis, vino parcè vtere, tripudio abstine. Alia sunt honestiora remissionum genera, quibus fastidienti, fessoque animo medeare; in omnibus tamen optimum fuerit, quod hic ultimum dixit, attendere: & quæcunque ages, ita agere, tanquam te hostes tui videant, atque obseruent. Multò quidem est satius sic viuere, vt abstinentiam, & grauitatem suam infimisi stupeant; quàm vt lasciuia amici excusent,

excusent. Clarior fama est, cui, nec verum crimen obiiicere quisquam potest, nec falsum audet, quàm cui obiiicitur, sed purgatur. Accusatorem perfecta virtus exterret, mediocris irritat. Quod ad sobrietatem attinet, malim te Cæsari similem, què vini parcissimum, ne inimici quidem negauerint. [vt Trāquillus ait] quàm Catoni [non Censoriū illum senem loquor, de cuius sobrietate iam diximus] sed Vticensem, cui obiectam ebrietatem, Seneca sic refellit, vt dicat, facilius effecturum, quisquis obiecit, crimen honestum, quàm turpem Catonem. Quod ad id verò, de quo agitur, nullo modo tripudies malim, quàm vt Scipio: quòd si te illuc vrget animus, quò nolim, his te saltem duobus vti velim, vt si penitus tibi insedit illud Lyricum;

Nunc est bibendum, nunc pede libero

Pulsanda tellus; &c.

Sic vinum bibas, vt Cato, sic terram pede pulses, vt Scipio.

De Pila ludo. D I A L. XXV.

Exerce corpus lusu, non membra fangas;

Nam cunctis debet rebus inesse modus.

GAV.

AT delectat pilæ ludus. R. En aliud clamandi ludibrium, saltandisque. *GAV.* Libenter, pila luto. R. Odiosa vobis [vt videtur] est requies, vndique labores aucupamini; decoros vtinam. Nam si exercitio ludus hic quaeritur; vtrum precor honestiorem fatigationem furibunda iactatio, in qua nihil animo geri potest, an ambulatio tranquilla præstaret, vlli, & membrorum motus utilis, & ingenij agitatio honesta est

f j

Quem morem, philosophorum quidam sic fecerunt suum, ut hinc secta famosissima nomen sum-
 pserit. An tu verò Dionysium Syracusium, quàm
 Stagiritem Aristotelem sequi mauis? quando, vs
 studiosa deambulatione philosophum, sic tyran-
 num ludo hoc turbido delectari solitum accepi-
 mus, quanuis & modestos interdum animos vo-
 luptas hæc coeperit. Itaque & quintus Mutius
 Scauola ille augur, elegantissimè hoc ipsum fe-
 cit, & diuus Augustus post finem ciuiliū bello-
 rum ab exercitiis campestribus ad pilam transiit.
 Et M. Aurelius Antoninus [ut de eo scribitur] pi-
 la lusit apprimè. Nec tamen, vel quia ille diuini,
 atque humani iuris peritissimus, vel hi doctissi-
 mi, atque optimi principes fuerunt, ideo ludus
 præceps, & clamorosus placet. Si quidem morus, o-
 mnis vehementior, præsertim si clamore permis-
 tus sit, honestum dedecet ingenium.

De Ludo aleæ & calculorum. DIAL. XXVI.

Alicui exosus pelliculus foris horat;

Ludus habet laudem, si moderatus erit.

G A V.

Alez ludus, & calculorum placet. R. Dam-
 nosum illud, hoc inane, utroque tamen;
 idem ille Scauola, quodque alius, Augu-
 stus Cæsar altero uti solitus fertur. Neque rursus,
 ideo quòd ille à ceremoniis Deorum, atque ho-
 minum legibus, quas excellentissimè calluit, iste
 à curis summi imperij, quod diutissimè atque o-
 ptimè rexit tale sibi interdum laboris diuerticu-
 lum elegisset, hoc in te probauerim. Sunt enim
 & doctis ac magnis viris appetitus quidam pere-
 grini, & sui, quorum si, ut in doctrinis, sic in mo-
 ribus imitator fueris, facile labi queas: neque e-
 nim omnium, qui laudantur, laude digna sunt
 omnia.

omnia. G. Alea ludo delector. R. Quis non delectetur, supra pictam tabulam, consignatas numeris ossium quadraturas, crispanti cubito iactare, quaque ille direxerit, trepidantibus digitis, rotundas in aciem tabellas mittere? Gloriosum exercitium & præclarum nomen, & curtus, & laureas meriturum. G. A. Calculis libens ludo. R. O puerile studium! O perditum tempus! O curæ supernacæ! O ineptissimi clamores, stulta gaudia, iræque ridiculæ; deliros senes, impendere alucos; & pauculis lignis vagis, ac furtim insidiantibus, atque latrocinantibus! Vnde latruncularius ludus apud veteres dicebatur, quo luisse Simiam, author est Plinius. Miraris? Atqui propriè ludus est Simiæ, miscere calculos ac transferre, & post illidere, raptim iactare manus ac trahere, insultare aduersario, & collisis dentib. minari, irasci, altercari, fremere, vicissimq; interim [vt Flacci verbo utar] caput scalpere, ungues rodere, & ad summam, omnia facere, quæ prætereuntibus risum exequant. Nunquid enim horum aliquid, aut vtilum penitus amentis genus omittitis? Nonne ita torquemini, quasi, vel vestra, vel publica salus in dubio sit? Multi, credo, prælio vicissent, si quam ligneis aut eburneis impenderunt curam, veris milibus impendissent. Vix rei vllius tam intensam tamque ineptum studium inuenias. Sed hoc est in regno stultitiæ commune, vt quarum rerum minor est fructus; & cupiditas & delectatio maior sit. G. Alea delector. R. Ostendam tibi si consilio uti voles generosam atque honestam aleam, qua olim Athenis docti homines vsi sunt, vt fecis, scilicet diebus in concilio amicorum quisque de literis aliquid in medium proferat, non sophistica lubricum, vt illi, sed solidum, pro in-

genio proferentis, ad virtutem, aut beatam vitam
pertinens; Dehinc collatione facta, sine inuidia, si-
ne ira, qui inferiores, doctiorum iudicio vti erunt,
facili quidem multentur pecunia; hoc in philoso-
phicas vertatur coenas. Sic res vna, conuiuium sum-
ptum: exercitium studio, calcar ingenio ministra-
bit: quod hinc victos excitet, hinc victores. Hoc a-
lex genere, quo antiqui Saturnalia, vos pia festa,
& quo illi Atticas, vos Romanas noctes instruite.
Habes ludum, quo & ludere iuuet & luisse non
pudeat.

De Ludotaxillorum prospero. DIAL. XXVII.

*Amittit nummos, animi sed damna lueratur,
Tempus taxillis, qui terit omne suum.*

GAV.

I Vuat ad taxillos ludere. R. O vorago ingens,
inexplebilis! O patrimoniorum fluxus tristis,
ac subitus! O animi tempestas, & famæ nubes,
& scelerum stimulus, & ad desperandum via! Su-
periores, ut cunque ludi sunt, hic merus est dolor.
G. At mihi prosperi ludi huius euentus fuit. R. Ta-
xillorum nullus euentus prosper: mali omnes, &
miseri. Nam, & qui perdit, affligitur, & qui vincit,
illeicitur, inque insidias protrahitur. G. Prosperè
lusi. R. Præsens sæpe prosperitas futuræ calamita-
tis augurium fuit; & suas hæc pestis habet illece-
bras. Si qui talis ludunt, omnes perderent, nemo
vnquã luderet. Nunc lucrantur aliqui: sed lucrum
illud arra est dâni. G. Lusi, & vici. R. Bene; nisi in cæ-
pū sedis. Alioqui nullus cæpus planior: nullo in cæ-
po volubilior est fortuna. G. Lusi, & vici. R. Ludes
iterum & perdes. Quod vicisti autem, hinc at-
que il-

que illinc mille deripient : quod perdidideris, nemo restituet. Adde quod si quid est iustitiae, quod vincis, non sit tuum. At quod perdis, etsi non fiat alterius, tuum tamen esse desinit. Multa sunt undique, quae ab hac insania bonam mentem dehortentur, ac retrahant, nisi vos impetus quidam avaritiæ pulsus urgeret. *G. Vici in ludo taxillorum. R. Scito autem te ab exactore impio foedus centesimum accepisse, restitues quod vicisti, & de tuo adicies, ut non sit, qui repetat, per seipsum evanuerit, tuque insomnis, felix esse defieris. G. A. V. Vici, & dives factus sum. R. A. Cum nulla sit stabilis pecunia, sed sua potius rotunditate versatilis; tum præcipue, quæ taxillis quaeritur. Taxillorum ludus nihil ulli donat, eorum maxime, qui familiarius illum colunt, sed mutuat aliquid, & extorquet, eò semper inimicius, quò blandior visus erat. Nulli enim amarior est iactura, quàm lucri dulcedinem degustare orso. G. A. V. Lusi, & lucratus sum. R. Gaudere lucro taxillorum tale est, ac si dulci gauderas veneno. Vtrunque mox per venas erumpet. G. A. V. Ludo prospero delectatus sum. R. A. Peior est delectatio peccati, quàm peccatum ipsum. Sunt qui mala consuetudine penè coacti, peccant; neque post peccatum gaudent; sed tristantur; & si fieri posset, non peccasse maluerint. Quosdam vidimus, inter ipsas libidinum flammæ, quandam velut glaciem doloris, ac poenitentiae sentire; & si dei liceat, velle simul & nolle: peiorem licet in partem mali usus quadam vi, detortos, quos haud improbe quis speret, usu excusso, ad meliorem semitam posse conuerti. At, qui de peccato exultant, quid de his oro, reliquum spei est? G. A. V. Delector taxillorum ludo. R. Spero fore, ne semper*

neū diu etiam delecteris : voluitur assidue fundarum status urbium. Tu stabiles talos putas. Crede mihi, voluentur, & secum in lachrymas gaudium tuum voluent. Neque enim sic voluentur, ut vidisti : tunc inane tibi gaudium, nunc veros gemitus parabunt. *G.* Delectat ludere. *R.* Delectatio funesta, & turpis, corruptique animi. Ita enim, & conuicio dignus es. Nam quis quæso ingenuus, seu quis homo, & non potius atrox belua delectari queat ludi nomine, abundante nequitia, atque impietate foedissima? Vbi, præter hominum vultus, nil humanum sit, vultusque ipsi inscundia, ac moerore obfusi, confusi que clamoribus efferati, nec iam sint humani. Vbi decor non morum, non modestia sit verborum, non amor erga homines, non erga Deum reuerentia: sed iurgia, & rancores, & doli, & periuria, & rapina: vulnera & extremum, homicidia quoque. Nil in Deum fauius potest humana temeritas, diuini nominis blasphemias, quibus, ante omnes sceletum officinas, ille infelix ludus scatet. Vbi, quos forte tacitos pudor tenet, crebro tamen suspectantes, quid labiis cordis agant, sciunt ipsi. Quis huic ludum verus homo, non dicam tractare manibus, sed spectare oculis possit; & non angi prorsus, fugari que, scelesti spectaculi foeditate? *G.* Delector tamen hoc ludo. *R.* Vide, ne Cretensium imprecatio in tuum caput inciderit, mala consuetudine delectari, quo nil dictu leuius, nil euentu grauius, propiusque exitio est. *G.* Delector taxillorum ludo. *R.* Abiicienda est delectatio inhonesta; &, si non virtutis, at saltem famæ studio, & pudoris cura. Nam vix illud in actibus hominum inuenias, vbi tam clarè mores, & vitia detegantur. Vidisti alacriter in prælium descensuros, in hoc ludo tremere, atque

que orare flebiliter & suum numerum inuocare. Quosdam alibi magnanimos, ac tranquillos illic, pro parua pecunia, & precari, & irasci, & in finem furere. Quam multa, pro paucis nummis, sæpe ibi fecerunt viri fortes, quæ, pro ingenti thesauro, alibi non fecissent? Ibi enim vitiorum omnium sed imprimis iræ, atque auaritiæ regnum est. Meministi, vt Naso in eo libro, quo inhonestam quidem, ac superuacuum artem docet, vtile tamen interdum aliquid interserit: Amatrices monet, vt omni animi vitia celanda, ludo hoc, aut simili abstineant, ne conspectæ ira tumidæ aut auaritiæ inexhaustæ, amatoribus displiceant suis. Quanto id viris dignius præcipitur ne non modo hominum, sed Dei oculos omnia videntis & bonos animos, moresque ingenuos amantis offendant? G. Lusi, vici, gaudeo. R. A. Ludus turpis, damnosa victoria, gaudium inane. G. Vici, gaudeo. R. A. Omne de suo malo, gaudium stultum est. Proinde Tartareus quispiam ludi huius inuentor fuit: cuius insciji ludibrio ac nocte, scientes verò, miraculo subiaceant, ac stupori. Nam quid mirabilius, quàm quòd veteri prouerbio vulgatum, verumque iugi experientia deprehenditur? Omnes huiusmodi ludi magistros nudos esse, atque inopes, & egenos.

De Histrionibus. D I A L. XXVIII.

Sunt scæra fatui, sed inuulsi aulica turba;

Disiecti Domitii, quos lenis aura capit.

GAV.

D Elector histrionum iocis. R. Nobilior multo delectatio illa est, quæ de modulatione musica, liberali, scilicet, quadam arte percipitur; hæc solius vanitatis, & impudentiæ plena est. GAV. Histrionibus delector. R. A. Malim pau-

f ilij

peribus, malim amicis humilibus, malim tandem
solitudine delecteris. *GAV.* Histrones mihi ri-
sum mouent. *R.* Quid tu illis? quoties de se domi-
num ridentem risit Histrio? quoties se mirantis, a-
mentiam admiratus, finxit aliquid, quo falsò il-
lum, verè se autem delectaret? *G.* Histrones do-
ctos habeo: *R.* Habes de quibus rideas, quique te
rideant, & te rodant. Pestis diuitum peruetusta;
quæ ab Etruscis orta, Romæ creuit, adeò, eoque
educiæ est euecta, ut Æsopus hinc quæsitum pa-
trimonium incredibile, atque immensum, filio di-
miserit: & Roscius vagam, sparsamque rem, arte
colligerit, de Histronica librum scribens, in quo
artem suam oratoriæ, seque perinde Ciceroni æ-
quare non erubuit: eam, scilicet, ob causam, quòd
affectus animi, conceptusque abditos, quos Cice-
ro verbis ornatis variè pronunciaret, ipse alio mo-
do, sed effectu pari, gestibus aptis exprimeret. Et
sanè fuit ille mirus artifex; nec scio, quid tam du-
rum esse, vel tam triste potuerit, quod non facile
leniisset; non dico, qui facillimi, atque mitissimi
Ciceronis amicitiam ingenio meruit, dignusque,
pro quo tantus orator verba faceret, & de quo
scriptum opus, memoriæ posterorum traderet, est
habitus: sed qui, tetricum, ac superbum Syllæ a-
nimum inflexit, & ab illo omnium contemptore
admissus in gratiam, annuloque aureo donatus
est, qui tot graues, & seueros senes, senatūque
illum, per quem frena orbis agebantur, quoties
voluit, ad risum, ac lætitiā coegit; qui populū
Romanum, tantum & tam varium, sic illexit, ut
diurnum salarium de Publico mille denarios, sine
gregalibus, ac ministris, solus ipse perciperet. Ma-
gna merces, quamuis exigua fingatur moneta: nō
sine mira quadam, & insolita agilitate animi hoc
fieri

fieri posse consenserim, vt si quis vsquam Roscius affuerit, non tibi fortè sit vetitum quod Ciceroni licitum fuit; non solum ludis interdum, sed familiaritate eius, & ingenio vti. Est enim ingeniis, inter se quanquam studio & professione distantibus, multa cognatio. Vbi verò hunc quærimus? multum breui tempore nobilissimæ artium retrocessere, ne dicam histrioniam, quæ eò rediit, vt nunc illi deditos, corrupto gustu, falsoque iudicio esse non sit dubium: profectò enim consequens est, vt quibus mala bene sapiunt, bona illis ignota sint, & curis nobilibus infuetos esse, qui vilibus delectantur. *G.* Multi quotidie me frequentant histriones. *R.* Frequentare te desinent, quum tu diues, aut largus [dicam rectius] quum tu stultus, & prodigus esse desieris. *GAU.* Magna mihi acies histrionum est. *R.* Immo muscarum, quæ te vnctum comitentur, sic cumque destituant: nec destituisse suffecerit, nisi hunc plausum per sequatur infamia. Sunt linguæ, quibus quies, ac silentium, pœna est: nunquam verò, nisi de aliis loqui iuuat, aut falsò laudant aut liuidè detrahunt, & quorum nequeunt mordere diuitias, famam mordent. Vna est histrionum, atque parasitorum lex, vtriq; blanditiis armati, post fortunam eunt. Verum illis ventrè implese satis est. His alia fames cibi mētio, iniuriæ genus est: implenda cupiditas, fundo carens.

De Ludo palastrarum. DIAL. XXI.

*Et lucta, & cursu, saltu, & certare palastra,
Hac bene connensunt, sed moderata viris.*

GAU.

Palæstricis delector ludis. *R.* Si spectator vanus; si luctator insanus. *G.* Palæstricis exercitiis vaco. *RA.* In singulis verbis, cuius domini mancipium sis, apparet. Nempe hæc, vt su-

periora, corpori seruiunt, quod, vt paulò antè
 commemini & aliquantò honestiùs sine impetu
 & sine strepitu fieri potest. Et est agitatio quæ-
 dam animi nobilior, quam si nosses, hos corpo-
 reos conatus & sperneres, & odisses: sed vos ani-
 mum, quasi hospitem degenerem, atque inuisum
 corpus, vt dominum generosum, ac dilectū colitis:
 illi seritis, illi metitis, illi aratis. Iure id quidè;
 illud iniustiùs, quòd eò omnia refertis, curaque
 animi posthabita, noctes illi insomnes agitis, illi
 suspiratis, vota illi facitis, ingenuasque artes illi
 discitis, illi demum obsequimini, ac seruitis sum-
 ptuosissimo dominorum omnium, atque ingra-
 tissimo; cui, nec vnquam satis aliquid; nec, si quid
 aliquando defuerit, vlla vnquam memoria sit ac-
 cepti: huic tamen tali domino quicquid iusserit,
 paretis, atque esuriente animo huic vni non tan-
 tum necessaria, sed superuacua vndique, ac no-
 citura conuehitis: neque ea solùm quæ ad victum
 pertinent, ac vestitum, de quibus suo egimus lo-
 co, sed quæ ad ludos etiam, variàmque libidinem:
 non videntes, quàm vestris aduersa consiliis ipsa
 sit veritas, quæ disertissimo Ciceronis ore loqui-
 tur: vnde appareat, quòd qui corpus negligit, non
 se ille, sed fragile caducùmque domiciliùm; at
 qui animum, ille sese verè negligit. Neque enim
 ait, tu is es quem fortuna ista declarat; sed mens
 cuiusque, is est quisque; non ea figura, quæ digito
 demonstrari potest. *CAV.* Palæstræ delector exer-
 citio. *R. A.* Quadrigarum feruor, & equorum stre-
 pitus, & ardentes rotæ, per angustias inoffensæ, &
 instantium plausus, atque collisio; oleum, sudor,
 pulvis mirabilis, sed illa quidem oculorū seu au-
 rium, seu narium voluptas, heberatiq̃ue sensus,
 indicium ingens: qui, si sanus, integrq̃ue esset,
 non

non clamorum, atque tumultuum officinæ, quas palæstras vocant: sed observatio diligens palæstræ huius, quam nascentes ingrediuntur, quam viuentes atterunt, vnde digrediuntur obeuntes, atque vtilior quædam, honestiorque suauitas delectaret. G. Studio deditus sum palæstrico. R. Fuit hæc quidem apud veteres non vltima gloria; sed tam magna, vt seni illi Rhodio Diagora, qui & ipse palæstrita insignis fuerat, cum duo vno die filios palæstricis insignitos victoriis conspexisset, quasi nihil clarius iam restaret, quò aspirare posset in vita, Amicus alter Lacedæmonius senex diceret, Morere Diagora: nunc enim in cælum ascensurus es: tam magnum, tamque altum censebat, tres simul vnius familiæ palæstritas esse. Leuicula prorsus, & grætula verè laudis ætymatio, sed cõmunis adeò, vt magna etiam turbaret ingenia. Vnde & Plato tantus philosophus, Olympionices clarus fuit, inque hac arte multis notus euentibus, adolescens tamen. Amplitudo quidem [vnde Platonis nomen ortum putant.] roburque corporis, & ætatis feruor, iuuenilem animum impulerant ad experimentum virium: vbi cum summis quoque par esset, accessu temporis cognito, quid ageret, ad meliora se transtulit; Socratiq; similis fieri maluit, quàm Miloni. & sanè multa ætas excusat. Facile teneris annis ignoscitur. Vanitatis excusatio nulla est viro. G. Palæstre studiũ delectat. R. In hac sæpe vilissimus omnium superior fuit, & corporea mole animi virtus est oppressa. Quem tu mihi ducum vel heroum proferes, quẽ Milo non superet? qui per stadium, bouem viuum gestans humeris, cucurrit, eundemque, nudæ ictu manus occisum, vno die solus, haud grauatim integrum comedit. Mira res dictu, sed apud Histori-

eos vulgata. Quis huic igitur in palæstra sua re-
 gno par occurrerit? Atqui nihil indignius, quàm
 generosos spiritus tali belluæ succumbentes cer-
 nere & iccirco nobilibus animis, bene sibi fiden-
 tibus, summoperè providendum est, ne sua
 sponte descendant, vbi ab ignauissimis vinci
 queant. Quin tu, si contentionibus gaudes, id
 tibi sume certamen, in quo semper ferè superior,
 qui melior, non de corporum viribus, aut omni-
 nò de re vlla, vbi peior, idem esse possit, & vi-
 ctor. Non de opibus ergò, non de dignitate, non
 de potentia, sed de scientia, ac virtute conten-
 de, atque eo animo, non vt cuiusquam famæ ob-
 strepas, sed, vt alienæ laudis æmulatio tibi sit
 calcar ad gloriam, Nullæ ibi sint penitus partes
 inuidiæ, sed virtutis. Habes & hic exemplum
 Catonis huius ultimi, de quo Crispus: Non diui-
 tiis, inquit, cum diuite, neque de factione cum
 factiono, sed cum strenuo de virtute, cum mo-
 desto de pudore, cum abstimente de innocentia
 certabat. Honestissimum hoc palæstræ genus,
 quo te exerceas, non tantùm olympiz, sed vbi-
 que; non minùs in thalamo, quàm in foro, nec
 minùs in otio, quàm in actu, neque cum præ-
 sentibus modò: sed cum absentibus quoque,
 cumque ætatum omnium, ac terrarum viris illu-
 stribus. Semper enim memorabile, ac magni-
 ficum illud Scipionis apud Liuium, iudicauit Ma-
 ximo, inquit, cuique id accidere animo certum
 habeo, vt se, non cum præsentibus modò, sed cum
 omnis æui claris viris comparet. Tu quoque, vel
 de grege præsentium, si occurrat, quod vix spe-
 ro, vel ex omni memoria vetustatis, quemlibet
 tibi parem delige: cum quo non vlnis, aut casti-
 bus, sed ingenio, ac virtute luctabere, sine meru-
 peri-

periculi, sed immarcescibilis spe coronæ. Hoc de palæstris consilium: hæc sententia mea est.

De Variis spectaculis. DIAL. XXX.

*Si tauris te tam innat expugnare feroces,
Fac contra carnem bellageras propriam.*

GAV.

D Elector variis spectaculis. *R.* Circo forsan, & theatro: quæ duo loca bonis semper aduersa moribus fuisse notissimum; quod, quisquis malus ierit, redibit pessimus. Nā bonis, iter illud ignotum est: qui, si casu aliquo ignari ad-eant, contagio non carebunt. *GAV.* Circo delector, atque arena. *RA.* Atqui delectationes aliz vanum, seu libidinosum aliquid habuere, hæc vtrumque superadditamque scuitiam, & inhumanitatem habet, bonis animis rem indignam. Neque excusat, quod iis ipsis Romani olim, flos hominum, delectati sunt, recto namque iudicio vrbs illa, alioqui abundantissima bonorum omnium, atque illustrium exemplorum, nihil omnino reprehensibilius habuit, reliquisque deformius, sibi que inuicem, quàm hinc discordiarum, ciuiliū, hinc ludorum studium immodicum: quasi non sufficeret bellorum cruor domi, militarique; nisi cruenta pax esset, cruentæque etiam voluptates: nisi circo fortassis honestius quis theatrum dixerit, cui pariter inhiantes videas, non modò populum, sed senatum: atque ipsos mundi dominos, imperatores Romanorum. Sic spectaculis capiebantur illi etiam, qui humano generi speculum facti erant. Rem mirabilem dicam, sed cognitam, vulgatamque. Sic cunctorum animos theatri furor ille peruascerat, ut non modò coniuges Cæsarum, aut filias, sed virgines

quoque vestales in publicum, atque in turbas educeret, quarum pudicitia nihil exactius, nihil fama tenerius, nihil conseruatione secretius, vsque adeò, vt in eis omnis motus, omnis cultus, omnis sermo lasciuior nota dignus, ac supplicio haberetur; & tamen his ipsis in theatro locum assignasse legitur, non quicumque, sed summus, atq; optimus principum Augustus Cæsar. Neque minor est idè error quò magni errant, sed maior potius, atque conspectior. *G. A. V.* Libenter scenicos ludos specto. *R. A.* Rem, quæ nec honestè geritur, nec honestè cernitur, nec faciliè dictu est an lator infamior, an spectator, & an scena sit turpior, an orchestra, nisi quòd in illam sæpe quidem paupertas, in hanc vero semper vanitas trahit. In omni sanè delicto plurimum interest, vtrum inopia, an libidine, seu superbia quis delinquat. *G. A. V.* Amphitheatrispectaculis oblector. *R. A.* Damnoſa vndique, & publicè priuatimque nocens delectatio: quod faciliè colliges, si in animũ redeat ex historiis, rei huius initium progressusque, quanto publici census impendio, quantaque infanix proxima dæum cura, quanto demum populi studio, ac labore constiterit. Equidem & tot vana dinumerare difficile est; & tam vulgata superfluum, mille simul gladiatorum paria, non ludo tantum satis multa, sed prælio: elephantorum, tigridumque, & leonum, ac pardorum greges, onagrorum quoque, equorumque ferocium, atque animalium diuersissimi generis è toto orbe transmissos, omnium terrarum syluis, omniumq; gentium venatibus, Romano famulantibus theatro. Adde illam ædificandi luxuriam, exemplo carentem non imitatione cariturã, conuectas terra, pelagoq; marmoreas columnas in ludorũ vsum,

& at-

& artificum summis ingenius expolitas, & verti-
 tibz superbas, auro rutilante frondentibus; cu-
 ius princeps infamiz nominandus est Scaurus. Is,
 qui ædilis in theatri scenâ opus dierum paucorû,
 & quod paucis lignis ac funibz attolli poterat, suf-
 fecturum oculis populi talibus gaudentis, trecenta-
 rarum sexaginta talium columnarum monstra in-
 tulit, fecitq. opus [vt scriptû tenes] maximû om-
 niû, quæ vnquâ fuere humana manu facta, nō tē-
 poranea mora, verûm etiam æternitatis destina-
 tione; quo promeruit, vt verissimè diceretur,
 proscriptio primûm grani ciues; idem post, ædi-
 litate leuissîma, mores bonos, in exilium pepulisse;
 vt qui multi perditî temporis inapi plebeculæ,
 multarûmq. inusiliû impensarum P. R. author,
 & exemplum fuit. Sed, ô mirum ducti! innox furo-
 rē hunc vicere sequentiû furores, quibz effectum
 est vt miraculo operum, ac numero fateri oport-
 eat, præter Romam nihil mirandum fuisse in to-
 to orbe terrarû. Nam & hoc itidem scriptû vides.
 Penetrata terræ intima, perfoßæ silices, egestæ ru-
 pes abditæ, aduersû amnes in fistulas coacti inclu-
 sum, aut exclusum molibus iratum æquor, suspē-
 sa iuga montium, tentatîque mariû recessus; de-
 niq; stratû latè, signarûmq. nepotibus iter insa-
 niendi, & impleta in vobis spes, auorum, nunquâ
 scil. defuturâ esse luxuriâ. Et, vt cumulatius malû
 sit publicis damnis accidit calamitas priuatorum
 qui spectandi cupidine compediti, & quotidiani
 interin quæstus immemores, neque diem labi
 sentiunt, neque armatam, tergoque instantem re-
 spiciunt egestatem. Sic vicissim, & priuata in pu-
 blicam, & publica pernicies in priuatam vertitur.
 Neque verò patrimoniorum iactura grauior, quâ
 morum; vbi libido discitur, humanitasque dedi-

scitur. Proinde quid de spectaculis speraretis, iam inde ab exordio, primus regum vestrorum Romulus omen fuit, qui in his rigidam, tetricamque illam Sabinarum pudicitiam circumuenit: etsi ut-
 • cunque matrimonij honor, textit iniuriam. At quàm multis hoc postmodum, non ad coniugiũ, sed ad stuprum vagamque licentiam fuit via? Ad summam enim hoc teneas velim, pudicitiam spec-
 • taculari sæpe stratum, semperque impulsam. Et, ut fileam viros quibus is scelerum furore est, ut pe-
 • nẽiam adulterio glorientur, multarum ibi fa-
 • • ma periit, pudorque: multæ inde dõmum impu-
 • dicæ, plures ambigæ rediẽre: castior autem nul-
 • la. Iam verò, quæ corporum clades, ne quid pror-
 • • sus desit infortunij, quæue, non singulorum mo-
 • • dõ, sed populorum strages, indicio sunt, & risus subito versus in gemitum, relatæque funera thea-
 • • tris, & plaudentium choreis mixtæ lugentium co-
 • • hortēs. Audisti, ut Curio is, qui ciuili bello pro
 • Cæsaris partibus in Aphrica occubuit, Scaurum, quem opibus æquare non poterat, ingenio supe-
 • raret, non marmoreum [ut ille] sed ligneum thea-
 • • trum duplex tamen, & pensibile meditatus, popu-
 • lum victorem gentium ludis victum & periculis
 • • plaudentẽ suis mira arte suspendit: ut ridentes in-
 • • teriũs, stupentẽsque ipsi exteriũs, spectatoribus ri-
 • • sui fierent, ac stupori. Et miramur, Imperij spe ob-
 • • iecta vnus, licet magni exulis, animũ flectere po-
 • • tuisse, qui oculorum leui, breuique voluptate pro-
 • • posita, tot millia ciuium volubili spectaculo cir-
 • • cumuoluit? At nemo ibi periit, dicit aliquis: sed
 • • perire potuẽre, & periẽre alibi innumeri. Nẽue
 • • attingam nouas simul, ac veteres ruinas, quibus
 • • sæpe multi mortem simul, ac tumulum inuene-
 • • ro: sub Tyberio principe, celebri spectaculo apud
 • • Fide-

Fidenam urbem amphitheatri lapsu, oppressa, viginti hominum millia meministi. Hi spectaculorum fructus, hi sunt exitus. *GAU.* Spectaculis cum voluptate detineor. *RA.* Aut fictis amoribus, aut veris odiis. Primum equidem non est viri: secundum verò, nec hominis, spectare. Quis ferrum iugulo lætus exceperit? Quis feruido vulnere plus cruoris effuderit? Quis minùs conspecta morte palluerit? Quid crudelitatis ad scholam ire iuas? Non egetis præceptoribus; nimis dociles maiorum estis. Plura per vos domi discitis, quàm necesse est. Quid, si tam promptis ingeniis artifices scelerum, ac magistra errorum, plebs accesserint? Multos; quos imites natura fecerat, scuritiam spectacula docuere. Mens hominis in vitium prona, non virgenda utriusque, sed frenanda est; si sibi inquitur, agrè stabit: si impellitur, præceps ruet. Multum mali turibus inuehitur, sed multò plus oculis; illis, quasi fenestris, bipatentibus, in animum mors irrupit: nil potentiùs in memoriam descèdit, quàm, quod visu subit; facile audita prætervolant, conspectarum imagines rerum hærent etiam inuitis: nec tamen nisi volentibus ingerunt, nisi perrarò, atque ocyùs abituræ. Quò pergis igitur? Quis te rapit impetus? ut ad horam gaudeas, unde semper doleas, ut videas semel, quod vidisse milies poeniteat. Iugulari ferro hominem, aut ferarum dentibus: vnguibuscque discerpi, aut tale aliquid, quod & vigilem turbet, & sopitum terreat. Nescio quid hic dulce; seu non quid potius amarum, aut triste sentitis, nec ullum in vobis mætas infantiæ argumentum video, quàm quòd quotidie vos ad mortem miseras deliaementis illectos, & velut stygio sopore demersos, dulcedo amara, & delatio inamœna præcipitat. Vna est enim vobis

lex rerum fermè omnium. Quicquid cupitis, quicquid molimini, quicquid agitis, contra vos est.

De Equo agili. DIALOG. XXXI.

*Utile equus animal sape est, sed inutilis usus;
Cum stulto Domino est forma labore prior.*

GAV.

E Quo agili delector. *RA.* Ferocissimo, & inquietissimo animante, insomnique, & inexplata voragine. *GAV.* Equo libens circumuector. *RA.* Non multò est peius, mari turbido, quàm frementi equo rapi. Nullum animal insolentius domino suo est, nec ineptè iam equorum domitoribus in prouerbum venit bis equum male tacere; quòd nimis hinc humilis, hinc superbus sit, qui illis viribus, eaquè pernicitate pro vili cibo fieri alterius domariquè, & duris stringi fasciis, nodisque, & fune vinciri, freno frenati, ferro calciari pertusa clauis ungula; ferro vigeri, ferratum ferre victorem, turpem carcerem, ac graue seruium pati possit. Inde autem, quasi indomitus, non tantum pro libero sese gerat, sed, ut domini sui hostis, agat omnia. Si currendum est, stimulos non audit. Si subsistendum, frena mordicùs rapit. Si fremendum, torpet. Si latendum, fremit. Obsequiosum illud [ut perhibent] fidumquè animal, de quo tam multæ iactantur fabulæ, animal nobile, regium, optabile, colendum, dignumquè, quod enormi pretio comparetur, anxia nutriatur cura: Immodò verò animal, quod, si conferantur cum obsequiis cædia, nemo sapiens emat, nemo diligens pascat animal, & otij impatiens, & laboris illo tumidum hoc deiectum, nunc impetuosum animal, nunc ignaum, nunc audax, nunc trepidum, nunc volatile, nunc caducum, hinc culicum metuens, atque umbrarum-

rum, hinc dominum suum spernens, diversisque illum viis in discrimen trahens. Quis contumaciam, quis morsus, aut calces explicet? Quis hinnitus, & ascensionis impatientiam, & sessionis? Equidem, quot equorum mores, totidem equitū constat esse pericula. *GAU.* Equorum studio detineor. *RA.* Mirarer, nisi ingentes viros, usque ad ludibrium, captos hoc studio meminissem. Quis Alexandrum Macedonem non audiuit amato equo tumultum erexisse, urbemque de equi nomine appellatam? Sed nihil in illo mirabile vivente, impetus, & animi feruor fecit. Mirabilior in Augusto, quāvis minor ineptia, neq; enim urbem equo ille suo instituit, sed sepulchrum, idque ipsum illi gravitati atque ingenio impar fuit. Nam diui Iulij monstruosus sonipes, an ab ipso, an ab alio ante adē Veneris, marmorea sit consecratus effigie, dubitari potest. Minor multo, vel ætate, vel gloria: verum opibus ac Cæsareo nomine penè æqualis Antoninus Verus. Ut si leā, quem victū quemque amictū equo, quem immodicè amabat, exhibuit; certè & viventi simulachrū aureū fieri fecit, & mortuo sepulturā [quo grāvius stomachemur] in Vaticano extrui, tot inter sacra ossa ibi condita, & condenda. Vix credibilia loquimur, vera tamē. Horū similiūq; cōscius vates, heroum animas apud inferos quoq; equorum studio deditas facit, nec minor idē, sed maior est vanitas, quæ tam magnos ad se animos trahere potēs est. Nēue quis priscā tantū, nō modernā amentia suspicetur, redeat ad memoriā, nec lōgē seu loco; seu tempore requirēdus, adhuc enim vivit, nec dū senuit, & in terra Italica vobiscū degit, quem nominare non est necesse. fortunæ utique vir ingentis, nec parvi ingenij, consiliūque vir, alioqui magni animi, nec insulsi, ybi

quid seriò agendum incidit; qui tamen ægrotanti equo, quem amabat, aureum pulvinar, ac sericum cubile subtrauit. Cumque ipse interim podagra vinctus, atque immobilis, Medicorum legibus regeretur, nihilominus tamen, aut seruorum vectus manibus, aut equo altero vix iniectus, & suos Medicos secum ducens, equum ægrum suum bis, terque quotidie visitabat, illi suspirans, atque anxius, assidebat, illum leniter manu tractans, blando murmure solabatur. Quid multa? Nullum medicinæ genus intentatum, nil languenti amico debitum prætermisissimum fuit. Fabulam fortasse posteritas vocet; vera res, & magno in populo notata est. Sic vir fortis curam equi gessit, vt propriam, si extinctum luxit, vt filium. *GAU.* Delectat equitare. *RA.* Est id quidem vtile interdum, & celeritati adminiculum, & fatigationi remedium, & nobilitatis insigne; nec inficior, gloriosum vulgò extantem insigni equo vehi, & cunctis excellere, nec vertice solo, sed humeris, & toto penè corpore supra esse. Contrà verò laboriosissimus, & sæpe domino suo pestifer immitis equus. Optes iter pedibus agere, tam nulla est respirandi, vel minimùm, facultas, equestre periculum pedestre luto, seu puluere permutatum velis. Proinde multos media de morte rapuerunt equi, multos in mortem impulerunt, aut alliserunt, aut corporibus oppresserunt. Quid, quòd non vltimum belli semen equi sunt? Tolle equos, peregrinos terris incursum, partemque maximam bellicæ cladis abstuleris: vt, quod de ventis in natura, quodque de Iulio Cæsare in historia est questum; expediensne fuerit, aut flare ventos, aut Cæsarem nasci? & de equis similiter queri possit. Tam multa sunt utrinque contraria. Nec immerito Theophrastus

tò Thessalia, quæ prima equos reperit, domuitq;,
 prima aureum, argenteumque nummum cudit,
 prima pelagus rate tentauit. Martis seminarium vi-
 sa est; quod non semel, tot post sæculis, multo cla-
 roque sanguine paruit. *G. AV.* Quàm me, putas, iu-
 uet poëta noster, vbi nobilis equi spiritum, morés-
 que descripsit? *R. A.* Necte terret Hebræorum va-
 res, vbi ait: Ab increpatione tua, Deus Iacob, dor-
 mitauerunt, qui ascenderunt equos. Excute singu-
 la; non tam illud lene, quàm hoc asperum.

De venatu & aucupio. DIALOG. XXXII.

*Quid innatoptandum venatu perdere tempus,
 Quærere cùm possis commodiora tibi?*

G. AV.

AT canibus gaudeo. *R. A.* Nunc intelligo a-
 dolescentis imberbis gaudium, de quo
 Flaccus,

Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campis.

Vide autem ne, & quod sequitur, sis,

Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,

Vtilium tardus prænisor, prodignus aru,

Sublimis, cupidus, & amata relinquere pernix.

Hunc te. n. esse metuo, qui gaudium tuum in fu-
 gacissimis rebus loces. *G. AV.* Canibus, ac volucri-
 bus delector. *R. A.* Hoc insaniz decrat. Non satis
 est currere, ac vagari, volare etiam instituis. *G. AV.*
 Rides me; non volabo equidem, sed volantibus
 delectabor. *R. A.* At illæ delectationem tuam de-
 spicient abeunt, nec te noscent, & ingrata se vo-
 canti surdas exhibebunt, quid implumis facies? A-
 lata voluptas tua est. Finge redeant; damnosa redit
 occupatio; iterum clamabis, & oblitus melioris ne-
 gotij, diem perdes: iterum retrò accliuus, & oculos

g ii)

fixus in nubem, post aiculum tuam flebis; quasi nil necessarij operis vita ferat, ex commodo otiosi & lenti, vos voluerum seruos esse gloriâmini. Natura vobis duas manus fecerat, vos hanc frenaturatis, hanc vnguibus occupatis. Sic inutiles vndique, & volandi studio, manci effecti, ne nihil agere videamini, multo cum strepitu ante diem surgitis, & quasi sint hostes in limine, præcipitanter erumpitis; tota dehinc luce iactamini stagnis, sylvis, ac vepribus, implentes cuncta clamoribus dissonis, & incondito ululatu, inque hoc spiritum, nulli maiori rei habitem, effundentes: spiritum, quo maiores vestri bello terrebant hostes, pace iustitiam defendebant. Serò autem, re veluti bene gesta, domi sedetis altercantes, quàm bene, vel auis hæc volauerit, vel illa digesserit; quot sint caudæ, quot alarum plumæ superstitæ, quot emissæ. Nonne hæc omnis scientia vestra est? Hic amor, hæc felicitas, & hoc totum, quod creatori Deo, quod altrici patriæ, quod parentibus, quod amicis redditis? Accipitres, aut herodios vestros sonantes in nubibus, & laniatæ prædæ paululum & fudorem, & pulnerem, nocturnam perditæ lucis historiam. In hac. n. indefessi semper, & validi; delicati autem, & imbecilles ad feriam. Liuij historias, & Ciceronis orationes, sacrasque [nec pudet] literas, prolixitatis arguitis. Quis hæc inoffensis auribus audiat? Quis vos ferat, ad aliud natos, in his viuere, si modo viuitis, hoc agentes? *GA.* Canibus atque auibus delector. *RA.* Atqui ducum, & illustrium multo sequis, quosdam canibus delectari solitos audiui, eò usq; , vt Adrianus Imperator non equis solùm, sicut hi, quos suprà memorauimus, sed canibus quoque busta construxerit; oppidumque insuper eo loci,
vbi

ubi vrsam prospera venatione peremerat, manu
 sua, saepe & mactare solitus leonem: aubus nul-
 lum ferè: vnde & irrisum fecerunt à Vergilio Mar-
 cellinum Augusti nepotem, quòd dare his ope-
 ram adolescentulus videretur. *GAV.* Venatu li-
 benter exerceor. *RA.* Fuit hæc quondam La-
 tinorum, nunc Gallorum ars propria est, quod &
 res probat, & illorum scriptores aliqui glori-
 antur. Itaque vt fuscum Reges, quorum tota vi-
 ta venatio est; summus apud illos regum, quan-
 tum ab armis otij fuit, venatu [vt vides] assiduo
 semper exercitus, ad extremum morti proximus,
 venatu etiam lassitudinem senectutis, atque in-
 comoda refouet. Mirum dictu, in rege præse-
 ctum literato, nec à studiis melioribus abhorren-
 te: sed gentilitium hoc illi erat [vt perhibent] sit-
 que gentilitium, finite. Neque hæc gloriam
 Gallis Itali eripiant, neque velint de vanitate
 contendere. Nam, si errore deposito, in rem
 ipsam figis oculos, seminobilium vltimi ordinis
 exercitium hoc videbis, quos à rebus arduis tor-
 por quidam, & ignavia comes diffidentia; ab hu-
 milibus autem pudor, ac superbia dehortantur,
 & retrahunt. Ad honestum igitur nihil idoneis
 syluas colunt, non vitam solitariam acturi, cui
 non minùs, quàm politica se ineptos sciunt, sed
 feris, ac canibus, & volucribus conuicturi, quod
 non facerent, nisi illis similitudine aliqua iuncti
 essent: qui, flex hoc voluptatem quandam, seu
 solam temporis fugam quærunt, vtrinque stul-
 ti, voti compotes forsane uaserint. Sin, ne-
 scio quam, seu ingenij, seu magnificentia glo-
 riam aucupantur, errant. Quznam, quæso, non
 principibus modò, sed ingenuis est gloria, me-
 chanicis, immò & seruilibus delectari artibus.

atque negotiis? Vna horum excusatio. Nam qui libera libus studiis, quæ maiores coluerunt sui, atque omnino literis indixerunt bellum, quonam potius, quàm ad hostilia castra transfugerent? Sed pudebit forsitan, si ad antiqua respiciant, seque cum maioribus metiantur, ac comparèt. Sæpe quidem legere potuerunt & Platonem philosophantem, & Homerum poetantem, & Tullium orantem, & Cæsarem triumphantem, venantem, puto, non legerint.

De numeroso famulatu. DIAL. XXXIII.

Si grauis oblectat te turba domestica, curis:

Non requiem capies, nec bene tuus eris.

GAV.

Magno circumuehor famulatu. *RA.* Obsecor dicere voluisti. *GAV.* Magnus circumstat ordo famulorum. *RA.* Dic, quod est, hostium: à quibus [quo nihil est durius] nequeas cauere, quin latebras domus introspiciat, prodantque consilia, quæ nouerint, ut effundant, quique, præter furta continua, quod nulli vnquã accidit obsessio, vestiendi tibi interim, pascendique sint, inque ipsis penetralibus habendi. Durum, ac dubium belligenus, pace carēs, & induciis; ubi sub tuis signis, hostilis maros habet exercitus. *G.* Serui mihi multi sunt. *R.* Multi serui, multæ lites, multæque discordiæ, multa denique bella domestica, quorum, vel spectator foedus, vel laboriosus compositor sis oportet. Interque reos, & accusatores medius, seruis tuis seruias, iudex factus ex domino. *G.* Multos seruos habeo. *R.* Curiosissimū animal seruus ad inquirendum: negligentissimū ad obsequēdū: quid agas, & quid cogites, nosse vult: quid iubeas,

iubeas, ignorare. *GAV.* Seruos multos habeo. *R.* Melius pauci seruiunt, quā multi; siue idē, quod gratum obsequium turbam vitat, siue quod, vbi multi sunt, alter alterius respiciens manus, quiescit: laborem fugere, vt industriis pudor, sic inertibus gloria. Quod ita esse norūt omnes: nullus cōsulit. Nemo est, qui non multitudine delectetur. *G.* Mihi multi domi serui sunt. *R.* Vbi serui multi, multus strepitus, pauca seruitia, & secretum nullum. Quot seruorum linguæ, tot præconum tubæ, quot seruorum aures, atque oculi, tot domorum rimulæ, quibus illa etiam, quæ in fundo sunt, facile dilabuntur, pertusum vas ac futile, seruilis animus nihil continet. Quicquid infuderis mox effluet. *G.* Multos seruos domi habeo. *R.* Multos sibilos, linguasque vipereas, domesticæque pacis virus abditum, multos quoque profundos, & capaces ventres, ac lubrica guttura, procellam aulæ, thalamo dedecus, pestem penu, voraginēque perpetuam. Paucos seruos bene regere difficile est, multos impossibile. *G.* Multi mihi serui domi sunt. *R.* Melius solitudo tibi esset. Nihil est peius, quā dum malarum qualitatem rerum quantitas adiuuat, aut numerus: pauci serui mali, multi autem pessimi. *GAV.* Multi mihi seruiunt. *RA.* Rectè quidem, si promissio, & res ipsa, quæ promittitur, vnum essent. Nunc inter vtranque quid intersit sentiunt experti. Promittunt, fateor, promissisque Deos testes vocant; ne soli, scilicet, solos fallant. Exige autem promissi fidem, nulla erit. Multum esset, & abundè fidei satisfactum: modò ne violarentur, nè afficerentur iniuriis, quibus est obsequium promissum. Nunc promississe sat est: quid, quod præter seruiendi votum, omniū quoque notitiam profitentur? Vbi ad experiētiā ventum

est, norunt paucissima : volunt nihil, nisi quod venter, soporque suaferit, ac libido. Nil humilius, nilque abiectius horum ingressu, nil insolentius, nilque infidius progressu, nil inimicius demum, nil odiosius eorum egressu. Durum est cogitare [ne dicam pati] ut per dominorum domos in flatibus elatique ambulant, seruitiumque polliciti, dominum vsurpant, exercentque tyrannidem, & quasi ad vastandum conducti, non tantum deuorant vniuersa, sed spargunt, gulamque largitionibus adiuuant. De alieno prodigi, auarissimi ad rapinam : quos, quando ad se pudor, aut necessitas reflectit, ut se seruos esse meminerint, quam superbe, quam querule, quantoque cum murmure seruiant, quis ignorat? ut merito possit, non pretio emptum modò, sed gratuitum quoque seruitium huiusmodi fastidiri. Ad extremum, qui clandestinas domi agebant, ubi limen exceßerint, cum inuisis dominis apertas inimicitias linguis agunt, armis, si liceat, acturi. Et si quis horum fortassis conuiciis abstinet; non id prioris amor domini, sed sequentis timor efficit, cui ob hoc vilis suspectusque fieri metuit, de se similia coniectanti. Quibus ex rebus, nisi oculos timor obstrueret, sole clariùs cerneretur, quantò sit satius omni tali seruitio caruisse. *GAU.* Vtrunque mihi latus serui ambiunt. *RA.* Serui, nomine, re [ut dixi] hostes accerrimi, atque impij: & absque his viuere superbia vestra non potest. Inque hoc [ut in multis] malo vestro miseri gaudetis; in hoc maxime diuitias opratis, in hoc terras, & maria pererratis; in hoc aurum, & cumulat is & spargitis, ut acies hostium vestrorum densior sit in dies, atque inimicior: an fortasse non ita est, an aliud concors diuitum habet opinio? Nulla ferè alia se mediocris

fortu-

fortunæ bene institutam domum, opulentissimæ Persarum, aut Lydorum regiæ cedere, cum in multis excedat, quam quod illa plures pascit, & lautius. *GAV.* Seruorum me circumfusa tegit cohors.

R. A. Immò, sub obtentu seruitij, vrget, & comprimit, sonorisque compedibus vinctum trahit, vt & tibi iure optimo dici possit; Quid fecisti miser, vt tot custodibus indigeres? *GAV.* Serui me vndique circumuallant. *R. A.* Nulla fuga, nulla spes igitur est salutis. Malo quidem suo pertinaciter delectari, desperare dementiæ est. Atqui ob hoc vnum & optanda paupertas, & amanda erat, vt cum cæteris opum malis nexibus, tum vel maximè te seruorum dolis, ac fastidio liberaret.

De Magnificentiâ adium.

DIALOG. XXXIV.

Quid struis eductus immensis sumptibus aulæ?

Su memor, extinctum te brevis orna teget.

GAV.

Magnificentissimæ mihi sunt ædes. *R.* Quid hic dicam, nisi Tullianū illud: Ornanda dignitas, domo, non ex domo tota querenda, nec domo dominus, sed domino domus honestanda. *G.* Ornatissimæ ædes sunt. *R.* Quid hinc tumes? Architecti laus est, non tua. *G.* Adibus amplissimis habito. *R. A.* Vbi fures latitent, tu vageris, serui luxurientur, vulgus hæreat, liguriant parasiti, multiplicis tædij capax locus. *GAV.* Maximis ædibus habito. *R. A.* Vna est urbium, & domorum lex: non statim melius habitat, qui latius: neque enim quàm latè habites, sed quàm latè requiritur ad beatā vitā. Sæpe vel in palatiis regū, labor, dolorque habitant, vel in tuguriis inopum quies, & gaudium: quòd si amplitudo domus, aut forma

præstaret, nobilissima artium esset architectura. *R.* Regiis ædibus habito. *R. A.* Quasi verò curas, morbosque locus arceat, siue adprehendenda turrium fastigia, mors egeat scalis. Nonne in regia Tullus Hostilius habitabat, quando ictus est fulmine? In regia quoque Tarquinius Priscus, quando percussus est ferro? In regia denique Superbus, quando pulsus est regno? Nullus locus periculis inaccessus, nullum limen morti clausum. *G. A. V.* Habitatio mihi propria, atque perpetua est. *R. A.* Immò verò parui temporis incolatus: instat dies commi grandi. Ciuem fingis aduena es, conductum habitas. Veniet, qui te nudum laribus his exturbet. *G.* Clara quidem, & augusta domus est. *R. A.* Hinc digresso fusca erit, & angusta; sed & nunc, si verè domum tuam respicis, obscura, & arcta illa prorsus, & caduca est; quæque in dies, tantis adminiculis vix fulta, subsistat, assiduè fatiscens, casusque sui nuncia, & quæ certè, nec à ruina vltima longè sit, nec interim generosum incolam delectet, vt domus, sed angat vt carcer; vbi moras oderit, vnde optet absolui. I nunc ergo, vel alienis ædibus, vel tuo carcere gloriare.

De Arcium munitione. DIALOG. XXXV.

Quas aurspondus fortes non vinceret arces?

Nullaque non metuit saxa fata domus.

G. A. V.

MVnitissimis arcibus habito. *R. A.* In ædibus aliquid boni est: in arcibus mali multum. Illæ protegent ab æstibus, à ventis, ab imbris: hæ animum possidentis sollicitudinum procellis obiciunt, & securitatem pollicitæ, curas afferunt, & pauores. *G. A. V.* Arx mihi præualidis mœnibus cincta est. *R. A.* An excidit illud Spar-

Spartani dictum? qui amico patriæ muros ostentanti: si hos, inquit, foeminis extruxistis, rectè quidem, at si viris, turpiter. *GAU.* Arcem habeo fortissimam. *R. A.* Quid, nisi impatientia, & superbia, & avaritia vestra fecit, ut arcibus opus esset? Quando erat honestius, æquo iure cum hominibus vivere, & in plano, cultisque in agellis habitare, quietos carpentem somnos, quàm te rupibus hispidis inclusisse, nocturnis excubiis ululantem, teque tua miseria suspectum, & invidiosum omnibus reddidisse? An & Publicolæ factum excidit; qui, quamvis inter primos, urbem Romam servitio regio liberasset; sentiens tamen seipsum situ ædium suspectum plebei, ut seipsum [licet indigna] suspitione liberaret, domum suam de monte deposuit? *GAU.* Arx inexpugnabilis est mihi. *R. A.* An & illud vetus proverbum non audisti? Nullum inexpugnabilem locum esse, in quem assellus onustus auro possit ascendere. Trahit oppugnationem arx munita, non impedit. Restitit aliquantulum Senonum insultibus arx Tarpeia: Pœnorum Tarentina, donec utrique, opportuno remedio succursus est: illi Camillus affuit: huic Fabius. Sed an gemina arx Locrensis ab ipso defendi quiviit Hanibale? Profectò nec Ilion ipsum, nec Byrsa defendi potuit: nec Corinthus, quæ una per vetustam inexpugnabilis famam habuerat; sed hanc sibi Mummius victor eripuit. Nonne ante hos septuaginta annos Prenestina arx; qua nescio an ulla usquam fortior esset, atque munitior, ab illo magno hoste, quia armis non poterat, blanditiis, ac promissis fallacibus capta fuit, & diruta, & vix tandem, velut è longæva febre, fragilior resurrexit? Ad summam nihil inexpugnabile, tutum nihil ab humanis fraudibus est. *GAU.* Arce

subnixus munitissima, nil timeo. *R. A.* Arces pestiferam multis confidentiam praebuere. Multi, qui tuti sine arcibus in pace vixissent, arcium fiducia, ausi sunt, vnde ipsis in arcibus perire; ut illic potissimum audacia domaretur, vnde orta erat. Non sunt ad audendum irritandi animi, sed frenandi. Omnis magna securitas, nisi de Deo oritur, stulta est. *G. A.* Habito in arce munitissima. *R. A.* Ut sis aliquid, Arx haec tua, quid est aliud quaeso, quam refugium quoddam, & degeneres latebra ad perferendam obsidionem: quod [ut ait Livius] miserimum est in bello? Quando vnquam audiisti; vbi vnquam legisti Iulium Caesarem, vtrumque Africanum, Magnum Pompeium, Marium, Alexandrum, Pyrrhum Hannibalem, aliosque viros magni nominis, sese arcibus, continentes, & non potius arcibus insultantes? Arces scito non receptacula fortium, sed inertium esse latibula. Certè haec aetate Stephanus Columneus, cui omnis illustribus viris par, cum in eius auxilium, ad famam sui nominis venisset nobilis quidam vir externus, & incognitus, essentque die quadam graui, & ancipiti praelio, & ingenti turba hostium circumnenti, ille periculum videns, accessit propius, & vbi, inquit, O Stephane, arx tua est: Ille subridens, ut qui nec domum propriam quidem Romae haberet: manu ad pectus apposta; Haec quidem, inquit, Arx mea est. Vocem suo auctore dignissimam. Sic est autem, sancti & deuoti viri, omnem spem in Deo habent: Iusti, ac solliciti in virtute; fortes, & bellicosi in armis. Timidi, & ignaui in muris, atque arcibus.

*Eſt luxus, ſi multa nimium ſit arte ſupellex,
Temperibus priſcis parcior uſus erat.*

GAV.

IN ampla domo ſupellex eximia eſt. R. Superuacuo in ſpacio, pondus inutile. Illa furibus latebras dabit, hæc prædam; vtraque periculum tibi, alimentum incendio, atque luori. GAV. In domo ſpecioſa ſupellex copioſa eſt. RA. Illa, cum te loco moueris, deferenda eſt. Hæc ſi vti voſueris, ſapiſſimè transferenda eſt, & plus difficultatis allatura, quàm voluptatis, & plus oneris quàm honoris. GAV. Multa mihi, varij generis ſupellex domi eſt. RA. Iuge bellum non cum furibus modò, ſed cum muribus, tineiſque: & araneæ, & rubigo, fumusque, & puluis, & imber in vos dimicant. O diuites delicati, quibus armis hos hoſte ſarcebitis? GAV. Pretioſiſſima eſt ſupellex. RA. Non rei pretium, ſed contemptus, diuitem facit. Alioqui & quærendo cupiditas creſcit, & paupertas cupiendo. Ita ſit, vt nihil magis inopem faciat, quàm auari opes, quarum ſi æſtimatio exacta, verique iudicij ſequax contemptus, acceſſerit, ea demum veris diuitiis vera eſt via. Ego te diuitem, dum varia miraberis, non putabo; quanuis aurea ſtellantique gemmis ardentibus, tectum omne, ſupelleſtili, opertum refertumque tibi videam. GAV. Inuidioſa ſupellex, & præfulgida eſt. RA. Pro captu oculorum; ſeu forſitan animorum: verè autem oneroſa rerum colluuiſ, ac turbida. Sed auaritiâ nihil uſquam iniquius, nihilque miſerius; cuius famem, & quærenda excitant, & quæſita non ſapiunt; dùmque ſperata fulgebunt, poſſeſſa ſordescunt. Itaque, ſæpe diuitias

dum quæsisse putaueris, sollicitudinem, & nau-
 seam quæsiisti: hæ nunc tibi charæ sarcinæ, si vel
 chariores aliæ se ostēderint, vel stuporem assidui-
 tas dempserit, viles erūt. Esto autem; charæ sint, &
 maneat stupor; nōne etiam error manet, isque
 difficilis, atque perpetuus? Si quidem quærendi
 studium vnum fuit, seruandi labor est multiplex;
 nunquam deerit, quod reuisas, quod numeres,
 quod complices, quod excutias, quod abstergas,
 quod oculos simul, & mulceat, & offendat. *GAV.*
 Supellex immensa est. *RA.* O hominem, qui impe-
 dimentorū suorum magnitudine delactetur!

De Gemmis. DIALOG XXXVII.

*Gemma valet tanti, quanto dilectior illa est,
 Quæ calis sedes vnio certa patet.*

GAV.

Gemmarum fulgor, & species delectant. *RA.*
 Rerum, fateor, terrestrium, & mortalium,
 vanitatis pars non vltima: exiguo in lapillo
 patrimoniū magna claudentium: cuius pretium in-
 stabile, & incertum, quotidieque varium; quod à
 sola mercantium fama, & diuitum infanorum cre-
 dulitate dependeat; vnde diu spreta, inopinis pre-
 tiis attolluntur, & gemmarum famosissimæ, subi-
 ta premuntur infamia: nescio quibus notis erum-
 pentibus, non tam ipsis, de quibus agitur, in rebus,
 quàm in opinione hominum ista callentium. Præ-
 clara quidem illa prudentia, quæ neglecto cultu
 Dei, atque animi, & vtriusque notitia, interno-
 scendis lapidum venis inuigilat. Sed sic est mos.
 Neque nunc primum in pretio sunt, qui his pre-
 tia vastè fingunt. Vera enim pretia, vel nulla sunt
 penitus, vel ignota: quàm verò periculosa vanitas,
 quàm

quàm tremulum,quànque anceps iudicium. ipsos inter artifices, facile est iudicium, memoria repentis id , quod nuper accidit : vt perbreuem gemmam [carbunculus is erat] decem millibus aureorum ille vir fortunæ maioris. quàm ingenij, cùm emisset, diu se cunctatum fuisse iactabat, quòd naturalem & communem modum fulgor excedens. suspicionem faceret. eius artificij peritissimo cuidam, cuius consilio utebatur, non veram gemmam esse , sed vitreum aliquod , seu quidvis aliud in eam speciem , non natura genitum , sed , nescio qua supernaturali , & mira quadam arte conflatum. Quæ quidem hæsitatio, quid nisi confessio quædam erat , vitrum tale visui pulchrius esse , quàm gemmam? quanvis forsan illa solidior sit. De hoc tamen ipsi iudicent , qui , vel in hoc quæstu pecunias aliò vertendas honestius , vel in hoc , cognitum melioribus debitum tempus perdunt. Quòd si ista cunctatio iusta fuerit; quid hinc sequatur , quis non videt? Quænam scilicet ambitio & quanta sit cæcitas, non rei formam, ac substantiam, sed nudum nomen tanta mercede captantium. G. Nil mihi gemmis est charius. R. Credo hercle, nō virtus, non fama, non patria, non vita ipsa: vtque illa duo fileam, quibus vobis nihil est vilius. duo hæc vltima, cùmque his , diuitias ingentes. & quicquid pretiosissimum iudicatis, vnius gemmæ pretio, atque amoris succubuisse monstrabo; & exilio illam, & inopia, & si ita res tulisset, morte servatam. Cui enim, quæso, non est notum Nonij consilium? Romanus hic Senator, fuit, vir locupletissimus. gemmâque habuit viginti millibus æstimatam; gemmæ nomen Opalus. Mittit hunc India colorē penè omnium varietate præfulgidum.

Huius fama excitatus, accensusque cupidine Antonius Triumvir, homo omnium superbissimus, atque avarissimus; & cui, quicquid natura libitum, fortuna licitum fecisset, cum iniusto gemmarum desiderio [vt fit] crudele possessoris odium concepit; hinc in illo publico proscriptionis incendio; quo tot patriæ lumina periere. Nonij nomen arsurum cum reliquis, ob hoc vnum crimen, quod formosa tyrannoque placitæ dominus rei esset, insertum est. Ille autem, cui ponticus saltem fiber exemplo esset, vt perniciosæ iactura sarcinulæ libertatem redimeret, ac salutem illam ipsam sibi [vt auguror] præsentî discrimine chariorē sic amplexus au fugit, vt ea salua, nulla sibi, vel patrimonij, vel patriæ cura esset, eum illa paratus exulare, & mendicare, & ad extremum mori. Quis non magni æstimet, ad quam vir senatorius sic affectus sit? Et profectō fatendum alterum, aut magni pferij rem fuisse, aut parui animi possessorem. Sed quid horū? verius [vt diffiniam] non expectas? Etsi autem huius, ac reliquorum simile iudicium, ceu contagium animorum, latè serpens, vulgi mores infecerit: magna tamen ingenia, nec nummis delectari, nec omnino alia, quam virtutis pulchritudine tangi decet: nisi, vt per hæc breuia, quæ delectant oculos, experrecta mens, in amorem, ac desiderium æternæ pulchritudinis rapiatur, quæ de fonte, quicquid est pulchrum, prodit. *GAV.* Excellentibus gemmis allicior. *RA.* Hanc excellentiam non natura fecit, sed opinio, quæ apud quosdam Carbunculo palmam dedit; apud alios Adamanti. Ista vulgo, ac plerisque gemmariis xui huius æstimatio; ista veteribus quibusdam re- rum Scriptoribus probatur: secundum quos, non modo gemmarum, sed rerum omnium terre-
parum

rarum pretiosissimus Adamas. Regum olim, atque
 non omnium, sed præcellentium gemma fuit;
 hodie, quia nullius rei tantum, & tam velox, quam
 luxuriæ, & superbiæ incrementum est: multorum,
 non regum etiam esse cœpit, & iam plebis in di-
 gitos sensim venit. Huic proximam Indicam, at-
 que Arabicam margaritam locant; & huic itidem
 Smaragdum, nescio quidem, qua ordinis iniuria.
 Nam si illorum rubor, pallorque, gratus est, cur nõ
 æque horum candor vigorque oculis blandiatur?
 Iustiorque nunc etiam Saphyri querela; quo vix
 aliud terra parit cœlo similius sereno. Verum [ut
 dixi] furor hic hominum, non natura nobilitat: di-
 uitum nugæ inanes, atque otiosorum fabulæ;
 qui facile ista contemnerent, si quo vinctam ho-
 nestiore pacis, aut belli negotio tenerentur. C.
 Fulgidæ animum mouent gemmæ, & suauiter
 candidæ margaritæ. R. A. Mouent, aïs immo ster-
 nunt, calescant, molliunt & enervant. Quæ de re, si
 pergam virorum, ac mulierum exempla congere-
 re; non te doceam, sed obrundam. Vnum ex om-
 nibus; & id maximum, attingam; ut intelligas,
 quam periculosus iste furor sit infirmioribus ani-
 mis; qui eminentissimos, fortissimosque peruafe-
 rit. Magnus Pompeius continentissimus Romano-
 rum ducum, horum, dico, notissimorum; qui quan-
 tum magnitudine gestarum rerum cæteris ante-
 cellunt, tantum modestia virorum, vitæque fruga-
 litate maioribus cedunt suis; victor ab Hispa-
 nia pacato rediens occidente; compressisque
 prædonibus, & in vnum coactis locum; cui
 Conuenarum nomen ob hoc inditum; in sacra-
 rum id durat illic pyreneis in montibus, locorum
 forsitan asperitate, modestiam adiuuante, atque
 ætatis, victoriæque superbiam compescente,

masculum trophæum; puramque, & rigidam sui
 oris imaginem erexit, verè tunc magnus atque
 magnificus, quavis adolescens annis, moribus
 senex, maturusque animi. Idem postea, captis
 piratis, & oriente perdomito, quasi cum loco
 mutatus, ac tempore, atque alia parte orbis ipse
 alius reuersus, non militarem, sed fœmineum,
 seu diuinum potius in morem, vultus suos non
 iam viriles, sed solito molliores, non ære fictos,
 aut marmore, sed infuctis atque exquisitissimis
 margaritis in triumpho tulit. Exprobratio non le-
 uis, Eoi fastus vnum in caput expositi, non sine
 insultatione quadam victoris omnium populi, at-
 que excusatione principum sequentium. Quid
 non enim à Tyrannis Roma iam serua pateretur;
 quæ libera, ciuis amantissimi talem, hanc insolentiam
 aspexisset? Neque reliqua triumphi illius hu-
 milia magis, aut sobria: non arma, & equi domi-
 tarum gentium [vt mos erat] non captiui memo-
 rantur, aut currus, aut phaleræ: quod vilissimum
 in eo legimus, Aurum fuit, gemmæ omnia, & mar-
 garitæ. Inter multa, alueus ingens ibi, & ingen-
 tium thesaurorum ordo bicolor, ita vt singulæ gē-
 nis è singulis constarent, & vasa aurea, & vestes,
 & statuz, quin & luna quædam solido ex auro
 immensi ponderis, lectique auri, & coronæ pluri-
 mæ, magnis, & candidis margaritis intextæ. Deni-
 que mons aureus illic fuit, formæ illæ mirabiles
 in quadrum ductæ, ceruis, ac leonibus, & figuris
 variis animantium frequens, nec non arboribus,
 atque omni pomorum genere consitus, ramos au-
 reos regentibus margaritis, montis in vertice, lis-
 dem ex rebus horologium, artificio vbique vincē
 se materiam, voluebatur; mirabile prorsus ostentū
 his, qui mirari inania didicerunt. At his rebus, in-
 quies,

quies, delectator. Credo id quidem, téque hunc triumphum, & cupidè spectaturum reor, & cupidius ducturum, & cupidissimè posseffurum: id tibi passionati status animi suadet. Crede autem & tu mihi; hæc, quæ visum vsque adeò delectât, semper animæ, & sæpe corpori nocuerunt. Illius certe, quem loquimur, triumphantis gloriæ, nil unquã magis obfuit, nõ Thessalicus dies, non Ægyptia calamitas: tibi enim fortunæ succubuit nõ totus hic vitio totus, ibi aliena vis, aliena perfidia: hic sua fragilitas, sua fuit ambitio. Illic ergo potētia, & vitā, hic animi popularis, modestiæq; insignis, famam; magnisque laboribus partum Magni nomen imminuit. Mirum dictu, tanto victorior contra Hispanos, bellicosam gentem, quàm contra imbelles, & inermes Asiaticos apparuit, eoque mirabilius, quòd in ipsa quoque Asia, aliquandiu integer, atque inuictus; cùm se in templo Hierosolymæ omniū opulentissimo verè erectum atque abstinentissimum præbuisset: ad ultimum, vrgenti vitio non restitit; neque iam amplius vir singularis, atque vnicus, vt semper fuerat, sed quasi vnus ex multis, captus, deiectusque est: is gemmarum fulgor, ea vis margaritarum, idque auri pondus fuit. Vicerat iam antè pari prælio Alexandram Asia, sed parum est, vitius victum suis, vincere. Illud magnum, vicisse victorem sui, post quem, nullus fermè ducum stetit inter Asiæ delicias, quæ in orbem Latium transfueta, vestra vos in patria vicerunt. Nempe, si fateti verum vultis, vbique gentium victores, Asiatica victoria victi estis. I nunc, & amicas oculorum, animorum hostes, & victrices virorum fortium gemmas cole. G. Gemmis delectator ardentibus.

M. At hic variis, ille pallentibus: multiplex au-

petitus, vna vanitas. Audisti, vt Pyrrho illi, qui cū
Romanis bellum gessit, Achatēs fuit lapis, olim
pretiosissimus, hominum iudicio. Nunc eodem,
quo pretia rebus fiunt, variante, vilissimus: in quo
quidem species rerum diuersarum representari
solere oculis, fama est: hominum, iumentorum,
fluminum, nemorum, volucrum, ferarūque; nul-
la penitus manu artificis sed naturæ. In annulo sa-
nè regio [vt Solini verbo vtar] non impressis, sed
ingenitis figuris. Musæ nouem & Apollo erat
choreæ nobilis citharista; sparsis ita, nexisque inui-
cem gemmæ notis, vt tot imaginum, in tam paruo
spacio, vnaquæque suis discerneret insignibus;
præclaris vt ei erat annulus; addiditque gratiæ,
regis nomen. Pluris enim fiunt res illustrium,
Sed quid, oro, illi contulit Achatēs suus, an bello
inuictum, an non dicam mortis, non hostili gla-
dio, sed saxo, quod foeminea etiā torsit manus
exemptum fecit? Quid inquam, vel hunc Pyrrho
profuit habuisse? vel hoc nocuit caruisse Fabriciæ,
Curiōque; quibus ille victus, atque Italia pulsus
est ducibus? Affirmare autem neutri horum vn-
quam sessurū animo fuisse vt horrentem galeam
rigidūque, nec auro, nec gemmis, insignem gla-
dium, annulo regio permutaret. Sic mollia quæ-
que despiciunt viri fortes; quomodo verò annu-
lum regis ambirent, qui sola virtutis fiducia re-
gem ipsum, & regias opes, regnūque contempe-
rant? Contrā autem vos, animorum diffidentia,
cuncta miramini, &, quasi beatos factura, concu-
piscitis, virtus sola contemnitur. Est & gem-
mæ alterius fama, vetustior; quam Samiorum
Tyrannus Polycrates habuit; ferunt fuisse Sardo-
nicem. Is lapillus, inter multa pretiosa, dirissimi
hominis pretiosissimus habitus: quamobrem,
qui

qui nihil vnquam sensisset aduersi, palam obsequentis, & clanculum insidiantis fortunæ inuidiam placaturus, nauigio in altum prodiit, annulumque ipsum, in quo gemma erat, manu propria demersit. Vel sic saltem semel doliturus in vitâ; visus sibi callidè transgisse cum fortuna. si tot lætis hoc vnum triste pensaret. Illa verò, nec falli facilis, nec mulceri, mala bonis æqua lance componens, plusculum exigebat pro diuturno favore, breue quidem, sed prædurum; vt qui per omnem vitam felicissimus sibi, atque aliis visus esset, in morte miserrimus videretur, essetque miserrimus: hinc viriis, hinc suppliciis omnibus vnum caput vrgentibus. Itaque, velut oblatum respuens [ô fortunæ ludos] pisce quodam internuncio, qui tunc ore annulum excipiens, captusque illicò, mensæque eius appositus fuerat, annulum illi suum, non sine quodam spectantium stupore restituit. Eam gemmam multis post sæculis Augustus Cæsar, & pretio tactus, & miraculo, insertâ auræ coronæ ad adē Concordiæ dedicasse fertur. Hic rursus interrogo; quid hoc, vel tyranno profuit habuisse, patriâ affligenti, vel Pythoræ obfuit caruisse communē sibi cum illo patriâ, & domum propriam & amicos morum eius odio relinquenti? Nempe tyrannus ille patibulo affixus, omnium iudicio cum summum supplicium pateretur, maiore etiam dignus erat. Iste philosophus in pace obiens, pro Deo cultus; domus eius pro templo habitata est. Tantum inter illius gemmam atque huius pallium interfuit. Neque verò seu Polycrati tunc Sardonix ille, ne morsu volucrum semesus in cruce marcesceret, seu modo Ioanni Galliarum regi, ne acie victus in manus hostium deueniret, suus valuit prestare

carbunculus;quem die illa in digito eius inuen-
tum, ereptumque sibi, & post annos ab amico
quodam, orbe alio redemptum, remissumque,
cernere fuit; ac tangere rem pretij infiniti, sed nul-
lius efficaciz, nulliusque operæ: nisi cuius, & reli-
quæ id genus. Gemmas enim lucidas non nego, ne
sensui contradicam. Nego vtilēs, nego vllam vim
habere, nisi illam, quæ vulgò etiam fertur. Pos-
sunt feras auarorum quoque diuitum confringe-
re, atque arculas exhaurire. *GA.* Vt cunque
in pretio sunt gemmæ, hæcque animum dele-
ctant. *RA.* Atqui dementiæ summæ est, mul-
tam curam rebus impendere, quæ, etsi aliquid
videantur, in se nihil sunt. Hoc est enim er-
rore oculorum, ac præstigio delectari. Quid
in his laboras? quæ, non dico, felicitati non
conferunt; sed nec miseriz detrahunt præsen-
tes, neque contrario, absentes. Etsi multa e-
quidem hic à multis, & mirabilia scripta sint,
non veritati rerum, nec vtilitati legentium, sed
stupori operam dantibus; præcipuæque à Magis,
qui his nugis libros integros implere [tantum
erat otij] potuerunt. Mihi tamen hac in parte
cum Plinio secundo planè conuenit, & scripsisse
eos ego quoque non sine contemptu, & risu ge-
neris humani arbitror; ut, & stultam credulita-
tem vanis opinionibus implicarent, & seipso
nostris ineptiis oblectarent. *GA.* Delector gem-
mis, quibus credibile est aliquam vim inesse.
RA. Quænam illa sit, audisti: ut si alia, quantula
tamen illa est, mercatorum, ac scriptorum colla-
ta mendaciis, non Graia tantum arte confectis,
sed vestra etiam assensione auctis, atque firma-
tis; quæ multò est satius vel prudenter arguere,
vel magnificè contemnere, quàm callere om-
nia

nia gemmarum pretia, virtutésque, & vitia. Hic enim à Plinio [cuius multa placent] valde dissentio. Ille quidem falsasprehendendi artes, seu notitiam quandam pollicetur, quando, inquit. Etiam luxuriam aduersus fraudem muniri decet. Mea verò sententia, non munienda, neque armanda luxuria est. Sed inermis, & sola, circulatorum inter armatas acies deferenda, vt circumuenta sapius, & illusa, quando aliter non potest, saltem damnis, & fraudibus castigetur.

De Gemmarum poculis. D I A L. XXXVIII.

*Estilibus raro vasissaconitabibuntur;
Pocula sunt magna qualibet apta sui.*

GAV.

IVuat gemmis bibere. & Cauari gemmas ad pocula, luxuria vetus est: non vitrum modò, rem tagilem, ac profectò pulcherrimam mundissimamque despiciens, sed argentum, ipsumque aurum, humanæ olim cupiditatis vltimam metam. Inuentumque aliquid, quo auaritiam luxus excederet. Non sât digna mali causa. Vidit hoc Poëta, dum diceret.

Hic potis excidiis Vrbem miseròsque penates:

Vt gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro.

Malum ingens, nec iustitiæ tantum, sed humanitati obuium. Et vt scires vnde ortum, addidit, *Vt gemma bibat,* En ciuiliū par furorum causa; vt cū calix argenteus diuino cultui satis esset; aureus humano vsui parum sit, nisi pretium faciente periculo, gemmæ etiam, peregrino artificio, excauentur, quibus bibat infelix homuncio; & polluta mendaciis, atque spurcitiis labra, iucundiùs applicet, res & potui incommoda voluptatem in-

interpellâte metu, & apparatus operosa, & custodia difficilis, & salutis anceps, & venenis apertissima. Verum namque est illud alterius Poetae,

Nulla aconita bibuntur

Fist. libus: tunc illa time, cum pocula sumes

Gemmata.

G. Gemina bibere gloriosum reor. R. A. Superbia, dum se attollat, nec descensum cogitat, nec ruinam: carè libentiùs bibitis, quàm securè, ambitiosè, quàm sapidè. Sic vitia vitiis vincuntur, & gulam parciùs aliquantò sollicitat vini sapor, quàm insolentia scyphi color. Obstupescitis ad gemmarum radios: hunc stuporem nullo non pretio æstimandum arbitramini: non tantum pecuniæ, sed virtutis. Nonne enim ille Virgilianus euerfor patriæ, hoc ipso, de quo loquor, pretio, gemmam quaerit, iustitia, scil. & pietate, prope-rans his amissis, illam adipisci, & vt gemma bibat, ciuem, atque hominem obliuisci? G. A. Libenter gemmatis vtor poculis. R. A. Est fortasse alia desiderij tam intensi radix, neque solus fulgor allieit, sed aliqua latens virtus. Nam quis omnes gemmarum vires, atque virtutes explicet? Ita, dico, si omnium, quæ de his dicuntur aut scribuntur, pars septima vera esset; sed nec septuagesima vera est, neque profectò centesima. Quod si [vt Plinius ait] nulla fraus vitæ lucrosior, quis miretur, si & nulla numerosior? Non quod gemmarum, quàm cæterarum rerum crebrior sit contractus; quippe quas raritas pretiosas facit: sed quod nusquam rarior est veritas; neque etiam alicubi, vel experiendi minor copia vel maior licentia mentiendi, vel mendacij fructus vberior, vel impudentia liberior, vel consuetudo frequentior. Quod, si quid ex omnibus verum prorsus

prorsus est, an illud forsitan verum erit; quod &
 Magorum autoritas, & super illam fundata vul-
 gi habet opinio, ebrietati resistere Amethystos?
 Parumne igitur causę sit, cur ebrio forum poculis
 hæc gemma deferuiat? Ludo tecum. Sæpe ira io-
 cos parit. Nempe ut hoc vni tribuant, quid aliæ
 meruere? nisi quod voluptatis ingenium fuit, ut
 cum gustu bibentis deleatur visus, atque hinc
 illinc sensibus delinitis, ambitiosior, latiorque
 sit ebrietas. Hæc [ni fallor] & verior rei huius, &
 certior causa, cum in reliquis, tum in hac ipsa, quę
 aduersus ebrietatem, quasi belli dux eligitur, de
 qua triumphare sobrietas sola potest, uti vino
 modico, iuxta illius consultoris optimi senten-
 tiam, eoque ipso, non ad voluptatem, sed ad utili-
 tatem, & stomachi ægritudines depellendas, vino
 inquam exiguo, & fragili lymphisque perdomi-
 to. Meri autem potentis incendium, atque impetum,
 seu fuga euadere, seu aquarum diluuiis extingue-
 re ac frenare. Scire & meminisse in vino magno,
 ac feruido potuque crebro & nimio, multam pu-
 dosis ac doloris pœnitentięque materiam inesse;
 eam quocumque te verteris, oculis ingeri, neque
 à quoquam sanę mentis posse dissimulari. Hæc
 sunt arma contra monstrum illud vitia. Quis hic
 Amethysto, seu gemmis omnino vilis est locus?
 Mentiti sunt id Magi, fueruntque qui crederent,
 ut hoc sponfore sobrietatis, intrepidi biberent. Per-
 fidem quidem Magi, atque impudenter, ut plurima;
 fuisse credulum vulgus, ut omnia. Summa igitur
 rerum est: nihil aliud vobis hanc, reliquasque con-
 ciliat, quàm voluptas difficultatibus excita & in-
 censa, sed multò maxime superbia, & conditionis
 obliuio, timorque animi lethifer, quo cū nil peius
 sit hominum vitæ, miror quid ita nil gratius. Non

G. Cryſtallinis poculis libens vtor. *R. A.* Parco iam gemmis: concreta illas glacies excuſat, neſcio quid plus vitro habens: æquè enim frangitur, & ſarciſci nequit niſi quòd quæſitu difficilior, & vel de longinquo veniens, vel quæ propinqua eſt inter alpium ſcopulos, rupesque inuias, & argentes, tenui fune pendentibus eruenda: ob eamque rē charior, veſtræſque cupiditates irritare potentior. Itaque Neronem legis infelici percitum rumore, ceu damnis ex omnibus, cryſtallinos duos calices, forte eliſos, grauiffimè doluiſſe, ſeu quòd alter, puto, verior hiftoriæ ſenſus habet, ita feruidum præcipiti, & etati ſuæ inſenſum, & poſteris inuidentem, ne quis vnquam ex his biberet; manu propria colliffiſſe. En fortunæ durioris expiatio; nil inuentum, in quo grauius ſcruitæ magiſter iracundiam exerceret, in cryſtallum ſcruit, quo nullæ tunc ſibi deliciæ chariores. Excufatio minorum, dicat aliquis, imitari principem, ſed Nero nem ſequi nemo bonus optauerit. G. Cryſtallinis gaudeo. *R. A.* Nec attendis, quàm caduca, quàm fragilis delectatio tua ſit: ſed mos eſt veſter; naturæ propriæ ſimilia exoptatis, cùm & imbecillitas veſtra firmum aliquid, cui hæreret; & noſtri melior pars cœleſtis, altum aliquid, quod deſpectaret, & optare & quærere debuiffet. Vtrique debilia atque ima quæritis. Bene autem habet, quòd murrhina hodie lautitiis exceſſere. Veterum furor incredibilis, eadem illa victoria, quæ peregrina multa vobis intulit, ipſo, de quo diximus, triumphante Pompeio, in Italiâ, inque vrbe Romam tranſuectus, ex Aſia ſemen inutile, ſed terræ creditum præfertili, coloniſque impigris, itaque in breui aſtum, uſque adeò, vt murrhini vniſus pretium ſeptuaginta videas talenta, calicisſque

illius ab amante quodam cupidè conuulsum dentibus labrum, & miriamoris mirabiliorem exitū, vt cicatrix illa nobilitans vasculum, & famæ eius, & pretij esset argumentū. Non igitur hac in parte luxuria, qua nulli ceditis ætati neq; superbia minor est vestra, quàm maiorum. Sed vtriusque subducta materia est: murrhinis non solum vsui vestro deficientibus, sed ignotis; pro quibus noua luxuriæ species inualit. Auellana tādix ad pocula generosum lignum, ipsumque cicatricibus honestandum, furor nunc præcipuus Galliarum. Venerunt hos in vsus nuper arbores aliæ peregrinis nominibus aduenis & notis, aliis atq; aliis sed eadē vanitate; venientque, nec vllus erit nouitatu modus, donec vestris poculis murrhinorum iactantia victa sit. In vno planè, fateor auorum cessistis infania, quod illi succinos, nullo vsu; sola sed habendi libidine, mirabantur, interque delicias numerabant. Vnde & Nero ipse, non principum modò, sed hominum sæuissimus, malè dilectæ, & peius occisæ coniugis flauos erines hoc sub nomine ceuti tulum meditatus exitium adoptasse legitur, carne edito, Fuit namque [quod stupeas] trux illud ingenium amicum Mæss, in quo illos, quod aurei viderentur, succinos suos dixit. O fefoces, atque infauitæ blanditiæ, decorumque, & laudatum caput, calce impia ad inferos detrudendum. At vos succinos, & habetis & spernitis, aut certe modestius colitis, & parcius æstimatis.

De Gemmarum figis. DIAL. XXXIX.

In uariis rebus miramur acuminamentis.

Noscere nec rerum discimus artificum.

G AV.

• Signis gemma expressis mulceor. R. A. Accessit

[non inficior] ad naturæ decus quidam artis ornatus, & minutos in vultus, inque signorum vsum gemmas sculpi. Subtiliora quidem inter ingenij opera numeratum vbi & Amethystus inter lapides, vel impressioni facilis, vel successu prosper [ut perhibent] & inter artifices primum sibi Pyrgoteles sumpsit nomen: eò quod vnus è cunctis, sui generis idoneus Alexandro visus est, sculpenda sui oris imagini: qua postmodum diuus Augustus vsum est, cum gemma illa, qua erat vti solitus, in iocos hominum abiisset, ut Sphinx ænigmatica diceretur, ita ut præter exactionum difficultates, ipsa quoque signi perplexitas verecundissimo Principi parere videretur inuidiam. Huic proximus, vel ingenio; vel ætati Apollonides fuit & Cronius post hos, magni nominis, in hac arte, Dioscorides fuit; cuius cum opus exprimeret, nomen siluisse Plinium miror. Hic etenim, qui ipsius diui Augusti sculpsit effigiem, quæ ad extremum, & ipse dum vixit, & post eum, multi principum vni sunt: ea, vel Cæsarei oris veneratio, vel admiratio fuit artificis. Et nunc ego tanto de gemmis habito sermone, quas seu natura integras, solidasque voluptatibus vestris exhibet, seu ars cauat, quæro ex te, quantum amplius delectare animum deberet, sine pretio, aut labore parabilis splendor æthereus? Immo ne is quidem, sed qui huius, & illius fons, ac principium lucis est. Rutili Carbunculi, virides Smaragdi, sereni Saphyri; candidæ Margaritæ sic afficiunt, nec solis fulgor, aut syderum, nec terræ viror, aut arborum, nec serenitas æris, nec candor nitidus tangit Auroræ. Stupetis facies manu hominum, gemmis insculptas, nec artificis stupetis ingenium. Immo verò neque illum veneramini, totque iam

claris ad verum viis, agnoscit is, qui gemmas ipsas,
quique ingenium, qui manus, quique oculos fecit,
quibus hæc cernerentur, atque intelligerentur, & fierent. O semper vilium miratores rerum,
semperque nobilium contemptores!

De Tabulis pictis. DIAL. XL.

Sydera si spectes cæli; & nascentia terra;

Pictoris nunquam te manus afficiet.

G. V.

Pictis tabulis delector. *R.* Inanis delectatio,
nec minor vanitas, quam magnorum hominum sæpe fuit: nec tolerabilior, quam antiqua. Siquidem omne malum exemplum tunc fit pessimum, quando illi, vel authorum pondus adiungitur, vel annorum vndicunque ortæ consuetudinis robur ingens consueuerit, & ut bona in melius, sic mala in peius ætas prouehit. Sed vtinam, qui maiores nostros vanis in rebus facile vincitis, eosdem in seriis æquaretis, virtutemque cum illis, & gloriam miraremini, cum quibus pictas tabulas sine fine miramini. *G. V.* Valde utique pictas tabulas miror. *R.* O mirus humani factor animi, omnia mirantis, nisi se; quo, inter cuncta, non solum artis, seu naturæ opera, nullum mirabilius! *G. V.* Pictæ delectant tabulæ. *R. A.* Quid de hoc sentiam, ex iam dictis intelligere potuisti. Omnis quidem terrena delectatio, si consilio regeretur, ad amorem cœlestis erigeret, & originis admoneret. Nam quis vnquam, quæso riuus appetens, fontem odit? At vos graues, humi accliues, affixique, cœlum suspicere non audetis, & obliti opificem illum solis ac lunæ, tanta cum voluptate tenuissimas picturas aspicitis, atque vnde transitus erat ad alta, despicitis, illic metam figitis intel-

intellectus. *GAU.* Pictis tabulis delector vnicè.
RA. Penicello, & coloribus delectaris, in quibus
& pretium & ars placet ac varietas, & curiosa di-
persio. Sic exanguis viui gestus, atque immo-
bilium motus imaginum, & postibus illum erunt-
pentes effigies, ac vultuum spirantium lineamen-
ta suspendunt: ut hinc eruptiones paulò minùs pre-
stoleris vocet, & est hae in re periculum quòd his
magna maximè capiuntur ingeria. Itaque ubi
agrestis lato, & breui stupore prætereat, illic inge-
niosus suspirans, ac venerabundus inhareat. O-
perosum sanè; neque tamen huius est operis; ab
initio artis originem, ac incrementa retexere, &
miracula operum, & artificum industrias, & prin-
cipum in sanias, & enormia pretia, quibus hæc
trans maria mercati, Romæ in templis deorum,
aut Cæsarium in thalamis, inque publicis plateis,
ac porticipibus consecraverunt: neque id satis, nisi
ipsi huic arti dextras, atque animos maiori exer-
citio debitos, applicarent: quod iam ante nobili-
ssimi philosophorum Græciæ fecerant. Unde
effectum, ut pictura diu quidem apud vos, ut natu-
ra coniunctior, ante omnes mechanicas in pre-
rio esset. Apud Græcos verò [si quid Plinio cre-
ditis] in primo gradu liberalium habetur. Mit-
to hæc; quoniam & intentæ brevitati, & præsen-
ti proposito quodammodo sunt aduersa: videri e-
nim possunt morbum ipsum, cuius remedium pol-
licebar, alere, & rerum elaritas, stupentis amen-
tiam exensare. Sed iam dixi nihil errori detrahit
errantium magnitudo. Immo hæc quidem ideo
attigerim, ut liqueret, mali huius quanta vis esset,
ad quam tot, tantisque sit ingeniis conspiratum;
cui & vulgus errorum princeps & consuetudinum
genitrix, longa dies, cumulusque ingens omnium

malorum semper autoritas, accesserint; ut voluptas stuporque animos altiore furtim contemplatione dimoueat, distrahatque. Tu autem, si hæc ficta, & adumbrata fucis inanibus, usque adeo delectant, attole oculos ad illum, quios humanum sensibus, animam intellectu, cælum astris, floribus terram pinxit, spernes, quos mirabaris, artifices.

De Statuis. DIALOG. XL.

Ingenio factas statuas miraris, & artes;

At canens animo sint simulachra tuo.

GAV.

AT delector statuis. *RA.* Artes varix, fures idem; ipsarumque fons vnus artium, vnus finis, diuersa materia. *GAV.* Delectant statuarum. *A.* Accedunt hæc quidem ad naturam propius quam picturæ. Illæ enim videntur tantum hæc autem, & tanguntur, integrumque ac solidum, eoque perennius corpus habent: quam ob causam picturæ veterum nullæ usquam, cum adhuc innumerabiles supersint statuarum: vnde hæc ætas [ut in multis] erronea, picturæ inuentrix vult videri; siue, quod inuentioni proximum, elegantissima consumatrix limatrixque, cum in genere quolibet sculpturæ, cumque in omnibus signis, ac statuis longè inparem se negare [temeraria quamuis impudensque] non audeat. Cum præterea penè ars vna, vel si plures, vnus ut diximus, fons artium; Graphidem dico; atque ipsæ proculdubio sunt coeue pariterque floruerint. Siquidem vna ætas, & Appellem, & Pyrgotelem, & Lyfippum habuit; quod hinc patet, quia hos simul ex omnibus, Alexandri magni tumor maximus delegit; quorum primus, cum pingeret, secundus sculperet, tertius fingeret, atque in statuam excuderet, edicto vetitis vniuersis, qualibet ingenii, artisque fiducia faciem

faciem regis attingere. Nec minor hic ideo furor
 quam reliqui. Immo verò omnis morbus eò fu-
 nestior, quò stabiliore materia subnixus. *GAU.* At
 me statutz delectant. *RA.* Non te solum, aut ple-
 beis comitibus errantem putes, quanta olim di-
 gnitas statuarum, quantumve apud antiquos, cla-
 rissimosque hominum studium, desideriumque
 rei huius fuerit: & Augusti, & Vespasiani, ac reli-
 quorum, de quibus dicere nunc longum esset, &
 impertinens Caesarum ac Regum virorumque se-
 cundi ordinis illustrium solers inquisitio, & re-
 pertarum cultus, & custodia, & consecratio, indi-
 cio sunt. Accedit Artificum fama ingens non vul-
 go, aut mutis duntaxat operibus. sed latè sonanti-
 bus scriptorum literis celebrata; quæ tam magna-
 vtique, parua de radice nasci posse non videtur.
 Non fit de nihilo magnum tamen; magnum esse
 vel videri oportet, de quo seriò magni tractant.
 Sed his omnibus suprà responsum est. Eò autem
 spectant, vt intelligas, quanto nisu obstandum
 tam vetusto, & tam valido terrore. *GAU.* Variis
 delector statuis. *A.* Harum quippe atrium ma-
 nu naturam imitantium, vna est, quam plasti-
 cæ dixere. Hæc gypso, & cetis operatur ac tena-
 ci argilla: quæ cognatis licet artibus cunctis, a-
 micior sit virtuti, aut certè minus inimica, mode-
 stiz imprimis, & fragilitati; quæ magis fictiles,
 quam auræas Deorum atque hominum formas
 probant. Quid hic tamen delectabile? Quid quò
 cætos, aut terreatos vultus ames, non intelligo.
GAU. Nobilibus statuis delector. *RA.* Avaritiz
 consilium agnosco; preteritum, vt auguror non ara
 placet. Vnam tu auream, artificij mediocris,
 multis æneis, atque marmoreis, multoque maxi-
 mè plasticis præferendam duxeris. Haud insulse.

quidem, ut se habet, existimatio rerum præsens: hoc est autem aurum amare, non statuam, quæ, ut, ex vili materia nobilis, sic puro rudis ex auro fieri potest. Quanti verò tu statuam æstima- res, siue illam regis Assyrij ex auro, sexaginta cubitorum, quam non adorasse, capitale fuit, quamque hodie multi vtrò suam ut facerent, a- dorarent: siue illam cubitorum quatuor, quam ex ingenti topazio [mirum dictu] reginæ Ægy- ptiz factam legis, puto, non anxie quæreres cu- ius esset artificis, contentus de materia quæ suif- se. *GAV.* Artificiosa oculos delectant statua. *RA.* Fuere aliquando statua insignia virtutum, nunc sunt illecebra oculorum. Ponebantur his, qui magna gessissent, aut mortem pro Rep. obiissent. Quales decreta sunt Legatis à Rege Veientium interfectis. Quales liberatori Italiz Africano, quas illius magnitudo animi, ac spectata mode- stia non recepit, quasque post obitum recusare non potuit. Ponebantur ingeniosis, ac doctis viris, qualem postea legimus Victorino: nunc ponitur diuitibus magno pretio marmora pe- regrina mercantibus. *GAV.* Artificiosa pla- ceant statua. *RA.* Artificium ferè omnis reci- pit materia. Sentio autem: ut tua hæc omnis de- lectatio plena sit ingenii, materizq; nobilitas iun- cta, perficiet. Neque hic tamen aurum; quamuis Pindiasque conuenerit, vera delectatio vlla est, aut vera nobilitas. Fax terræ, licet rutila, incus, mal- lei forcipes, carbones, ingenium, laborque mecha- nicus. Quid hinc viro optabile, vereque magnifi- cum fieri possit, cogita? *GAV.* Nō delectari statuâ non possum. *RA.* Delectari hominum ingeniis, si modeste fiat, tolerabile, his præsertim qui inge- niis excellunt. Nisi enim obstat liuor, facile quisque quod i

quod in se amat, in alio veneratur. Delectari quoque sacris imaginibus, quæ spectantes beneficij celestis admoneant, pium sæpe, excitandisque animis vtile. Prophana autem, etsi interdum moueant, atque erigant ad virtutem, tum tepentes animi, rerum nobilium memoria recalescunt; amanda tamen, aut colendæ æquo amplius non sunt: ne, aut stultitiz testes, aut avaritiz ministræ; fidei sint rebelles, aut religioni veræ, & præcepto illi famosissimo, Custodite vos à simulacris; profectò autem si hic quoque illum aspicias, qui solidam terram, fretum mobile, volubile cœlum se cit, quique non fictos sed veros, viuosque homines, & quadrupedes terræ, pisces mari, cœlo voluetes dedit. Puto, ut Protogenem atque Apellem, sic etiam Polycletum spernes, & Phydiam.

De Vasis Corinthiæ. DIAL. XLII.

*Non tibi tam placeant cuiusvis vasa metalli;
E lignosapias non minus ipse cibis.*

GAV.

Quem non moueant vasa Corinthia? *RA.* Affluctum celestibus, terrena non quaerunt; sic collara illis modicum, sic nihil, sic denique tædium, atque fastidium graue sunt. Quomodo autem animus memor originis, cauernis terrestribus inhierant magni faciat, quod ex illis effoditur, dum cœlum, solemque, ac stellas, & seipsum videt, supremumque horum omnium artificem contemplatur? *GAV.* Corinthiis delector. *RA.* Nescis te non gelido tantum, & exanimi terræ partu sed officinæ nigrantis, ac squallentis fabri opere, ad postremum Romanæ prædæ reliquiis delectari? Ad historias redi: Mummius, dum Corinthum arinis captam, direptamque, flammis

absumeret, aureis simulque argenteis atque æneis
 quæcunque victorum fortè manus euaserant, sta-
 tuis, quarum abundantissima olim illa vrbs fuit,
 pari incendio liquefactis, omnium metallorum
 venæ vno ibi torrente fluxerunt; vnoque ex o-
 mnibus iam nobiliore metallo, & pretiosiori-
 bus vasis exordium, & à clade vrbs nomen luxu-
 riæ partum fuit; non quòd furor in ea vrbe con-
 surgeret, quæ ruebat, sed venturo furori materia
 parabatur. Ad hunc modum tunc Corinthus hu-
 ius fons fuit insanix. Nunc Damascus; inde hodie
 vasa mittuntur vestros captura oculos; animo-
 squæ. *GAV.* Vasis Corinthiis delector. *RA.* Mi-
 rarer magis, nisi Augustum modestissimum licet,
 atque grauissimum Principem, lectum esset apud
 egregios scriptores, delectatione hac vsque adeò
 correptum, præcipitemque actum, vt proscriptio-
 ne Triumvirali condemnasse aliquos, nullam a-
 liam ob causam, nisi huiusmodi vasorum de-
 siderio putaretur, atque eius ad statuam, famoso
 epigrammate appposito, ad æternam laudati du-
 cis infamiam, Corinthiarius diceretur: quod
 si credimus, inter hunc optimum, pessimum-
 que omnium Antonium, hæc in parte quid in-
 ter sit? nisi quòd hunc ad iniuriam causa mo-
 nit humilior, & est omne peccatum eò maius,
 quò & maior, qui peccat, & minor causa pec-
 candi: nec peccantis magnitudo, atque impe-
 rium, linguæ, vel calami vulnus euadunt, iudi-
 ciisquæ hominum eximuntur; illos magis in se
 acuunt atque irritant. Non parcit regum macu-
 lis vulgus loquax, & si palàm meruit, clam li-
 bertate vitur, & in cauernis sibilat, gannit in
 renebris, dubias voces in nubibus, acres versus
 in triuiis serit, subscribit statuis, nutu loquitur,
 silen-

silentio exclamat, minaturque oculis, lingua fer-
 rit. Sic sæpe; leuibus in causis, graues contrahuntur
 infamiae, & claris quoque nominibus obscura
 cognomina. Idque si principum maximo euenire
 potuit, quid priuati sperent, quibus esse debeat a-
 mica mediocritas, inimica luxuria? *GAU.* Co-
 rinthiis delector. *RA.* At, si pectus errori-
 bus, oculique fulgoribus clauderentur, liquidò
 appareret, quantum fictilia præferenda corin-
 thiis; quantum, vel paratu faciliora, vel iucun-
 diora usu, securiora seruatū, vel diuinis, huma-
 nisque cultibus aptiora; quod ad securitatem at-
 trinet, si vera hæc Cæsaris nota est, proscripti il-
 li securius vixissent si Corinthiis caruissent. At
 quo ad diuinum cultum, tum propitiam magis
 hominibus fuisse diuinitatem, dum fictilibus co-
 leretur, nec mihi dubium, nec Senecæ. Quod ve-
 rò ad humanum usum fictilia Tuberouis, quan-
 nis ut probrum graue ad populum, cæcis domi-
 no nocuisse suffragiis, certum sit. & præturæ re-
 pulsam peperisse; Maximoque Valerio factum
 populi populariter excusanti, indigna fuisse pu-
 blico munere videantur; ego tamen hic quoque
 cum Seneca sentio, apud quem illa multis laudi-
 bus efferuntur. Sunt enim parsimoniarum antiquarum, &
 Romanis aptissimarum moribus, quibus ut mo-
 desti patrisfamilias priuata domus, sic bene in-
 stituta urbis honesta Resp. regi debet, ut frena-
 to gressu metum teneat eius, qui in terris est, com-
 positi, ac tranquillī status. Itaque si *Q. A.* Alius
 Tubero fictilibus suis ante cellam Iouis exposi-
 tis, quibus ille frugalitatem, atque sobrietatem
 [utque ait Seneca] paupertatem in capitolio
 consecrabat, oculos populi iam laeserunt
 offendit, non est cuius egredi culpa, sed tempo-
 i iij.

rum. Iam tunc res ab illa prisca seueritate ad hanc mollitiem inclinabat , quæ primùm pateras , scyphosque aureos gemmatos, discum argenteum corymbiatum , lancem pampinatam, pateram hederatam mirari cœpit , & reliqua quæ Caius Imperator Claudio misit, Imperatori post futuro ; deinde alias atque alias furorum species , quæ magnificentiæ tribuuntur, nouissimè autem hisdiebus non hederas modò , vel pampinos , vel corymbos , sed ipsas cum incolis suis syluas , omne genus arborum , ac ferarum, & volucrum , & hominum vultus , & quæcunque vel oculus vidit , audiuitque auris , vel mens finxit, in auro expressa , vel argento , longa iam consuetudine non miratur , gemmis inhians , de quibus paulò antè tractauimus. Quid multa? Ipsum iam vilescit aurum, crescente superbia. Pridem verò, quæ laudas, Corinthia viluerunt, contemptusque de vera rerum vilium æstimatione , laudabilis futurus, de falsa nobilium admiratione damnabilis factus est. *GAIUS*. Ego verò corinthia nunc etiam miror. *R. A.* Corinthus vestris vltis facibus , sup vos vssit incendio, & murorum excidium suorum , in vestros animos vltis est. Neque id nouum: sæpe numero victores bellorum externorum , simul externis vitiis victi estis. Sic vos Scipio Asiaticus, & Manilius Volscus , Asiae victores , Asiaticis deliciis lectisque purpureis atque aureis vestibus, exquisitaque supellectili [quodque vilissimum] epulis, cocisque pessundedit. Sic Pompeius gemmis , ac margaritis : sic vos Mummius tabulis pictis atque Corinthiis subiugauit; Vt, dum de hostibus Duces vestri , & de vobis , vestrisque de moribus, hostilia triumpharèt. *GAIUS*. Cupidè Corinthiis vasis vtor. *R. A.* Neque vasa Corinthia, neque

que aurea meliorem tibi cibum faciunt. neque Samia peiorem; neque omnino de qualitate rerum, sed ex morbo animi. hæc vestra cupiditas orta est; seu ipsa potius morbus est animi. cui ut consulens conualescas, pro inutilium tot vasorum curis, vnam arripe utilem ac salubrem, ut scias, ipse tuum vas in sanctificatione, & honore [sicut scriptum est] non in passione desiderij, possidere.

De Librorum copia. DIAL. XLIII.

*Res bona librorum, si quis bene non erit uti,
Copia: sed fatuos copia saepe facit.*

GAV.

Librorum copia magna est. *RA.* Opportune admodum de his sermo oritur. Nam, ut quidam disciplinæ, sic alij voluptati, & iactantiæ libros quærun. Sunt qui hac parte suppellectilis exornent thalamos, quæ animis exornandis inuenta est; neque aliter his utantur, quàm Corinthiis vasis, aut tabulis pictis, ac statuis, cæteri que de quibus proximè disputatum est. Sunt qui potentu librorum, avaritiæ inferuiant, pessimi omnium non librorum vera pretia, sed quasi mercium æstimantes. Pestis mala, sed recens, & quæ nuper diuitum studiis obrepisse videatur. quæ vnum concupiscentiæ instrumentum, atque vna ars accesserit. *GAV.* Librorum larga copia est. *RA.* Operosa sed delectabilis sarcina, & animi iucunda distractio. *GAV.* Ingens est copia librorum. *RA.* Ingens simul laboris copia, & quietis inopia: huc illuc circumagendum ingenium, his atque illis prægrauanda memoria: quid vis dicam? Libri, quosdam ad scientiam, quosdam ad insaniam deduxere, dum plus hauriunt, quàm

digerunt, ut stomachis, sic ingeniis nausea sæpius nocuit, quàm fames, atque ut ciborum, sic librorum usus, pro utentis qualitate limitandus est. In rebus omnibus, quod huic parum, illi est nimium. Itaque sapiens non copiam, sed sufficientiam rerum vult. Illa enim sæpe pestilens, hæc semper est utilis. *AV*. Immensa copia librorum est. *RA*. Immensum dicimus, quod mensura caret sine qua humanis quid in rebus rectum, sibi-que conueniens, tu metire. Est in his etiam, quæ optima iudicantur, immensitas, atque immoderatio fugienda, semperque præ oculis habendum illud comitum, *Ne quid nimis*. *GAU*. Librorum inæstimabilis multitudo est. *RA*. Maior ne tibi, quàm Ptolomæo Philadelpho regi Ægypti? quem Alexandrinæ bibliothecæ quadraginta librorum millia coaceruasse compertum est, qui tamen, diuersis ex locis, diu magno studio quæsit, simul omnes arserunt, quod elegantæ regum, curæque opus egregium fuisse ait Liuius, quem Seneca reprehendit, non id elegantæ curæque regiæ opus dicens, sed studiosæ luxuriam: immò ne id quidem, sed seipsam, conquisitis spectaculis, inaniter ostentantis. Et Liuij tamen dictum, & Ptolomæi factum, utcunque forsitan regiæ opes excusent. Et in longum publicis vñibus prospiciēs regis intentio; in hoc certè laudabilis, quod sacras literas, mundo non vñiles modò, sed necessarias summa diligentia atque impenſa, per electos ad tantum opus viros, in Græcam linguam, ex Hebraico fonte transfudit. At quid facias, priuatis non æquantibus, sed superantibus apparatus regios? Sereno equidem Sammonico doctrinæ viro ingentis, sed maioris curæ, plurimarum literarum; sed plurium voluminum, duo & sexaginta

ta millia librorum fuisse legimus ; quos omnes Gordiano Iuniori, cuius patri fuisset amicissimus, ille moriens reliquit : magna prorsus hæreditas, & multis suffectura ingenijs? Num verò [quis dubitet] oppressura? Quid hic autem, quæso, si nil aliud egisset in vita, nullum illi vel scribendi studium fuisset, vel quærendi labor, nihil omnium, tot voluminibus comprehensorum, legere atque intelligere laborasset? At non satis habuit negotij libros ipsos, ac librorum titulos, & authorum nomina, & librorum formas, numerumque cognoscere? Pulcha verò ars, quæ de philosopho librarium facit. Crede mihi non est hoc nutrire scriptis ingenium, sed necare mole rerum, atque obruere, vel sortasse mediis in vndis, more Tantaleo, siti animam torquere, rebus attonitam, degustantem nil, atque omnibus inhiantem. *GAU.* Libri innumerabiles sunt mihi. *RA.* Et errores innumeri, quidam ab impiis, alij ab indoctis edifi, illi quidem religioni ac impietati, & diuinis literis, hi naturæ, ac iustitiæ, moribusque, & liberabilibus disciplinis, seu historiæ rerumque gestarum fidei; omnes autem vero aduersi, inque omnibus, & præsertim primis, ubi maioribus agitur de rebus, & vera falsis immixta sunt; perdifficilis, ac periculosa discretio est. Ut ad plenum authorum constet integritas, quis scriptorum inscitæ, inertiaque medebitur, corruptenti omnia, miscenti que? Cuius metu multa iam [ut auguror] magnis operibus clara ingenia reflexerunt, meritoque id patitur ignauissima ætas hæc, culinæ sollicita, literarum negligens, & cocos examinans non scriptores. Quisquis itaque pingere aliquid in membranis,

manuque calamus versare didicerit, scriptor habebitur, doctrinæ omnis ignarus, expertis ingenij, artis egens. Non quæro iam, nec quæror orthographiam, quæ pridem interiit, qualiter cunque utinam scriberetur, quod iubetur, appareret scriptoris infantia, rerum substantia non lateret. Nunc confusis exemplaribus, & exemplis, vnum scribere polliciti, sic aliud scribunt; ut quod ipse dictaueris, non agnoscas: an si redeat Cicero, aut Liuius, multi que alij veterum illustrium, ante omnes Plinius secundus, sua scripta relegentes intelligent, & non passim hæsitantes nunc aliena credent esse, nunc barbara? Inter humanarum inuentionum tot ruinas, literæ sacræ stant, cum maiore hominum studio, tum vel maximè protegente sua sancta poemata, suas sanctas historias, diuinæque suas leges, authore illarum Deo, suamque perennitatem suis inuentionibus largiente. Reliquarum nobilissimæ pereunt, etiam magna ex parte perire: sic ingentis damni nullum est remedium; quia nullus est sensus; neque id nouum hac in re, & virtutum & morum, damna ingentia negliguntur, cum tanto studio minoribus occurratur, literarum iacturam, inter minimas numeratis. Sunt, qui numerent inter lucra. Fuit nuper non in agris, aut in syluis, sed in maxima, florentissimaque, & [quod stupeas] vrbe Italiæ, neque is pastor aratorue, sed vir nobilis, magnique, apud suos ciues loci, qui iuraret, se magno pretio empturum, ne quis vquam suam patriam literatus incoheret, aut intraret. O vox faxei pectoris! Fertur tale aliquid sensisse Licinius infestus literis [ut scriptum est] quas virus, ac pestem publicam nominabat. Sed
origo

origo illum rustica forsan excuset. Et si enim vsque ad Ozsareum nomen ascendisset, naturam tamen non exuerat. Verum est enim illud Flaccii: *Fortuna non mutat genus*. Sed quid de nobilibus vestris dicam? qui non modò perire literas patiuntur, sed exoptant votis. Equidem hic rei pulcherrimæ contemptus, atque odium, breui vos in profundum ignorantia demerferint. Accedent [ne à proposito deerremus] & scriptores nulla frenati lege, nullo probati examine, nullo iudicio electi, non fabris, non agricolis, non textoribus, non vlliferè artium tanta licentia est; cum sit in aliis leue periculum, in hac graue, siue delectu tamen ad scribendum ruunt omnes, & cuncta vastantibus, certa sunt pretia. Nec verò hæc scriptorum magis humano more lucra captantium, quàm studiosorum, publicisque rebus præsidium culpa est; quibus nulla vnquam rei huius cura fuit: oblitis, quid Eusebio Palestinae Constantinus iniunxerit, vt libri scilicet non nisi ab artificibus, iisque antiquariis, & perfectè artem scientibus scriberentur. *GAU.* Librorum bona copia est. *RA.* Quid, si capax animus non est? Meministi Sabinum illum, apud Senecam, feruorum suorum scientia gloriantem? Quid inter te, atque illum interest, nisi quòd aliquantò tu stultior, vrerque equidem alieno; Verùm ille feruorum, & certè suorum; at tu librorum nil ad te pertinentium ingenio gloriaris. Sunt qui, quicquid in libris scriptum domi habent, nesci sibi videantur. Cumque vlla de re mentio incidit, hic liber, inquit, in armatio meo est; hoc tantum, idque sufficere opinantes, quasi simul in pectore sit, elato supercilio conticescunt: ridiculum genus. *GAU.* Libris affluo. *RA.* Quàm mal-

lem ingenio, & eloquentia, & doctrina multo-
 que maxime innocentia, & virtute. Sed hæc ve-
 nalia non habentur, vt libri; &, si haberentur, ne-
 scio an emptores totidem reperturi sint, quot li-
 bri. Illi enim muros vestiunt, hæc animos; qui,
 quando oculis non videntur, ab hominibus negli-
 guntur. At profecto si librorum copia doctos fa-
 ceret, aut bonos; doctissimi omnium, atque
 optimi sæpe esse possent, qui ditissimi, cuius sæpe
 contrarium videmus. *GAU.* Adminicula ad di-
 scendum libros habeo. *RA.* Vide autem ne im-
 pedimenta sint potius; nonnullis, ad vincen-
 dum, multitudo bellatorum, sic librorum mul-
 tudo multis ad discendum nocuit & ex copia, vt
 sit inopia orta est. Qui, si vltro adsint, non ab-
 iiciendi equidem, sed sequestrandi erunt, vt en-
 dumque melioribus, & cauendum, ne qui forsan
 in tempore profuturi essent intempestiui obsint.
GAU. Multi & varij mihi sunt libri. *RA.* Fal-
 lit sæpe viarum multiplicitas viatorem; &, qui
 vno calle certus ibat, hæsit in biuio, multoque
 maior est triuij error, aut quadriuij. Sic sæpe,
 qui librum vnum efficaciter elegisset, inutiliter
 multos aperuit euoluitque. Multa sunt onerosa
 discantibus, doctis pauca sufficiunt. Nimia, vtri-
 que sunt importuna; sed fortioribus humeris
 subuectantur agilius. *GAU.* Librorum nobilium
 magnum numerum contraxi. *RA.* Librorum nu-
 mero nemo [qui nunc occurrat] præter regem
 illum Ægyptium, nobilitatus est; neque id
 sibi tam numerus dedit, quam famosa transla-
 tio. Haud dubie mirum opus tot ingeniorum, nisi
 post, vnius ingenij miraculum maius esset. Calle
 alio niti oportet, vt ex libris gloriam quæras, non
 habendi, sed nascendi; neque bibliothecz, sed me-
 moriz

morjz committendi, cerebroque, non armario
concludēdi sunt, alioqui vel librario publico, vel
armario ipso gloriosior nemo erit. *G. V.* Egregios
multos libros seruo. *R. A.* Multos in vinculis tenes,
qui si forsitan erumperent, & loqui possent ad iu-
diciū te, priuati carceris euocarent. Nunc sicut
taciti multa quidem; nominatim illud, quod per-
sæpe vnus iners affluit auarus, quibus muliege-
ant studiosi.

De Scriptorum fama DIALOG. XLIV.

*Scripturum tot sunt monumenta, quot aurea cælo
Sæde a:atin; aucti stat tibi vera salus.*

G. V.

Quid, quod ipse libros scribo? *R. A.* Morbus
publicus, contagiosus, insanabilis. Omnes
sibi vsurpant scribēdi officium, quod pau-
corum est. Vnus hoc correptus malo, multos in-
ficit: æmulari enim prouum; imitari arduum;
vnde in dies crescit ægrotantium numerus, si-
mulque vis ægritudinis ingrauescit; quotidie plu-
res, quotidie peius scribunt; quoniam sequi faci-
lius, quàm assequi. Scitum, reque compertum, &
cum tempore clarius est illud sapientis Hebræo-
rum: Faciendi plures libros nullus est finis. *G. V.*
Scribo. *R. A.* Suis vtinam se finibus tenerent
homines, rerūque ordo constaret, qui morta-
lium temeritate confunditur; scriberent, qui
sciunt, & qui possunt; alij legerent, vel audirent. I-
tane parua enim animi voluptas intelligere est,
nisi manus ad calamum præsumptuosa festinet; &
quisquis libri particulam intellexit, seu intelle-
xisse visus est, sibi illicō libros scribere videa-
tur idoneus. Hæreret vtinam memoriæ vnus Ci-
ceronis nostri dictum, in Tusculani sui vestibm-

lo, ne quem lateat, claro scil. ac patenti loco positum: Fieri enim, inquit, potest, ut rectè quis sentiat, & id, quod sentit, eloqui politè non possit, & sequitur: Sed mandare quemquam cogitationes suas literis, qui eas, nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis. & otio, & literis. Sunt quidem Ciceroniana ista verissima, sed ea iam vsq; adeò vulgaris abusus est, ut nemo non sibi vni dictum putet; quod illi olim sacratissimo exuli, qui non de arescentibus riuulis, sed de ipso veri fonte potauerat, quæ scribebat, dictum est, & sæpius repetitum, Scribe: cui præcepto contemptores præceptorum omnium, omnes obediunt omnes scribunt. Quod si in his, qui alienos scribunt libros, magni diximus esse periculè, quantum putas in his, qui proprios recentesque, quib. dubias atq; damnatas mundo inuehunt disciplinas? Seu, quod in his malum est leuissimum, stilo obtundunt incondito, ac agresti; sic, ut cui vis desit ingenij, iactura saltem temporis, laborque aurium, radiumq; non deerit. Hic vestrarum hodie non alius fructus inuentionum, aut inficere, aut afficere: reficere autem, aut nunquam aut perrarò. Omnes tamen assiduè libros scribunt, nec ulli ætati tanta vel scribentium, vel differentium copia; tanta scientium atque eloquētium fuit inopia. Horum de libris accidit, quod ibidem Cicero idem ait. Ita que suos libros, inquit, ipsi legunt cum suis; nec quisquam attingit præter eos, qui eandem scribendi licentiam sibi permitti volunt. Quod quidem Ciceronis ætate rarum fuit, nunc commune. Omnes igitur attingunt, quia, scilicet, eandem licentiam volunt omnes: sic se mutuò cohortantur, impelluntq; scribentes inania, & laudantes, laudemque

que similibus, falsis de laudibus aucupantes. Hinc illa igitur scribentium audacia verumque confusio, ne tu valde tibi placeas, libros scribens. *AV.* Scribo libros. *R.* Melius fortassis illos legeres. optime autem in vitæ regulam lecta conuerteres. Tunc est utilis notitia literarum, dum in actum transit, seque ipsam rebus approbat, non verbis; alioqui verum sæpe deprehenditur, quod scriptum est scientiam inflare. Clarè, velocitèrque intelligere, multa simul, & grandia eademque tenaciter meminisse, & ornatè eloqui, & artificiosè scribere, & pronunciare suauiter: hæc omnia nisi ad vitam referantur, quid sunt aliud quàm inanis instrumenta iactantiæ, inutilisque labor ac strepitus? *G. AV.* Libros scribo. *R.* Forsan utiliùs arares campum, gregem pasceres, telam texeres, maria nauigares. Multi, quos natura mechanicos fecerat, illa inuita, atque oblucente, philosophantur; contrà, aliquos philosophiæ aptos natos in aruis, aut pascuis, in scamnis opificum aut nautarum transitis, fortuna detinuit. Vnde effectum, quod mirentur causarum inscij, vt in mari medio, aut rure in syluis inque officinis acria & erecta reperiantur ingenia, cum in scholis exigua ac deiecta sint; difficile enim vincitur natura, si vincitur. *G.* Scribo ardentè. *R.* Quantò ardentius olim multi, quorum ardor sic extinctus est, vt scripsisse illos nisi id alij scriberent, nesciretur. Nullum opus humanum semper durat & mortalis labor nihil efficit immortale. *G.* Scribo multa. *R.* Quantò plura alij? Quis Ciceronis libros aut Varronis enumeret? Quis Titi Liuij aut Plinij opera metiatur! Græcorum vnus sex millia librorum edidisse traditur. O ardentè spiritum si vera res est! O longum otium, ac tranquillum! Certè si vnum, duosve, aut

omnino paucos libros bene scribere, multi negotium est laboris: tot. vnum millia scripsisse, non tam facile est credere, quàm mirari. Summi tamen attestantur authores, quibus non credere durum sit; quique hunc numerum non auditu sibi, nec visu solo, sed eorum librorum lectione compertum dicant; quos, si vnum omnes legere potuisse mirabile, quantò mirabilius est scripsisse? Longum est enumerare qui viri apud nos, qui vetò apud Græcos, & quæ scripserint, quorum nullus ad plenum studiorum fortunatus fuit. Sed horum aliqua, illorum autem magna pars, quorundam omnia periere. Tu, de tuis, quid præ sagias, videto. Scribo, & ea mihi interim voluptas vnica. R. Si, ut ingenium exerceas, scribendoque aliis, te doceas; si, ut obliuiscaris temporum, præteritiq; memoria, tædium effugias, excuso; si, ut scribendi morbo quidem occulto, & insanabili medeari, misereor. Sunt namque [si nescis] qui non scribunt, nisi quia nequeunt desinere, & velut ex præcipiti decurrentes, volentesque subsistere, rapiuntur. GAV. Scribendi impetus ingens est. R. Melancholiæ species infinitas ferunt; alij lapides, iactant, alij libros scribunt; huic scribere furoris initium est, huic exitus. G. Scripsi multa, & scribo. RA. Si posteris profuturus, nihil satius; si tibi nudum nomena quæ siturus, nihil vanius. GAV. Multa scripsi. RA. O præclaram insaniam & mirantur, si membranæ solito chariores sunt! GAV. Scribo, & hinc famam spero. RA. Dixi iam melius forsitan arares, aut foderes, messem sperans. Humi enim tutius, quàm in vento, scribitur. Atqui famæ studium, & pertinax scribendi opera, ut quosdam claros, sic innumerabiles stultos, atque inopes in senium misit; nudosque

& loqua-

& loquaces spectaculum vulgo fecit. Ecce, dum scribitis, melioribus curis idoneum tempus elabitur. Extra vos rapti, sopiti que, non aduertitis, donec serò vos senectus excitet, ac paupertas. G. Scribo autem famæ cupidus. R. Mirum studium, de labore ventum quærere. Certè ego ventos optare, nauticum putabam.

De Magisterio. DIAL. XLV.

*Quàm pulchrum ducis, si diceris esse magister;
Sola magisterij nomina Christus habet.*

GAV.

AT magisterio insignitus sum. R. A. Mallem, fateor, disciplina: magistro enim indisciplinato & rudi nihil est turpius. *GAV.* Magister ex merito factus sum. R. A. Vt magister dignè sis non nisi discipulus meruisti, obsequentè, atque humilem te docilemque præbueris oportet; alioqui aberrasti in via. quæ ad magisterium ducebat: et si non ignorem, quosdam sine magistro, ad scientiæ gradum altissimum conscendisse; idque de se ipsis viros magni nominis prædicasse, literisque mandasse. Sed his labor & ingenium, & discendi ardor, & intentio, & assiduitas, & perseverantia pro magistro fuit; nec internus in silentio magister defuit. At nunc mihi de communibus sermo est. *GAV.* Magister dicor. R. A. Multis, ne magistri veri essent magisterij falsum nomen obstitit, dumque de se plus omnibus, quàm sibi, dumque, quod dicebantur, sed non erant, esse crediderunt; quod esse poterant, non fuerunt. G. Magisterio clarus sum. R. Vidisti vini acidi tabernam, picturis, aut floribus vernis insignè; ubi sitiens viator falli possit. Sed nūquid & caupo suis fallitur artibus. Sūt certè aliqui sic fallaciis affuefacti, ut lōgo

usu fallendi alios, ad extremum & se fallere incipiant; quodque diu suaserē aliis, aliquando persuadeant sibi, & quod falsum sciuerint, verum credant. Tu, vt libet magisterio gloriare: quod si digno obtigit. nihil noui sin indigno, duo hæc mala tecum attulit. vt & discere pudeat, & notior ignorantia tua sit.

De Variis titulis studiorum. DIAL. XLVI.

Quid doctrinarum titulo letaris inani?

Nota est indocto nulla Camana tibi.

GAU.

Titulis multis ac variis exornor. *R.* Fœcunda frondium est vanitas, sed inanis fructuum. *G.* Titulis multis abundo. *R.* Si veris, grauis sarcina: sin falsis, fœda, & pudenda. Quid opus est titulis, quibus aut labor insit, aut dedecus? Virtus vno, seu potius nullo titulo contenta, ipsa sibi est titulus. *G.* Theologiæ titulum sum adeptus. *R.* Erant olim huius scientiæ professores: hodie [quod indignans dico] sacrum nomen prophani, & loquaces Dialectici dehonestant; quod nisi sic esset, non hæc tanta tã subito pullulasset seges inutilium anagistorum. *G.* Philosophiæ titulū merui. *R.* Philosophia non sapientiā, sed amorē sapientiæ pollicetur. Quisquis hanc igitur vult, amando consequitur. Non est, vt quidā putant, operosus, aut difficilis hic titulus; dummodò verus amor sit, & vera, quā ames sapientiā; philosophus verus eris. Verū sanē sapientiā, non, nisi purgatæ, piæque animæ, vel intelligere possunt, vel amare. Ad id ergo res rediit, quod est scriptum: Pietas est sapientiā. Philosophi autem vestri huius scientiæ conscriptores, aut ignari; vt de Theologis nunc dicebam

debam, ad verbosam, nudamque Dialecticam
 sunt redacti. Itaque de Deo illi: hi autem de natura
 temerarie fabulantes, illi omnipotentissimam
 maiestatem ventosis sophismatibus circumscri-
 bunt, & subsannanti, ridentique Deo suæ insolentis
 infeitæ leges ponunt. Isti verò de naturæ arca-
 nis ita disputant, quasi è cœlo veniant, consilio-
 que Dei omnipotentis interfuerint; obliti, quod
 scriptum est: Sensum domini quis nouit? Aut
 quis consiliarius eius fuit? Neque nostrum au-
 dientes Ambrosium, qui sæpè id multis ac validis
 argumentis; eo autem libro, in quo fratris obitum
 luget præcisè admodum, breuiterque: Philoso-
 phi, inquit, de cœlo disputantes, quid loquantur,
 ignorant. *GAU.* Artes profiteor multas. *RA.* Fa-
 cillimum id quidem: multas nosse difficilius: me-
 lior sanè, tutiorque confessio quàm professio est.
 Illa enim humilitatis, & poenitentia; hæc leuita-
 tis, & insolentia plena est. Multò certè facilius in-
 dulgentiam confessi quærunt, quàm scientiam
 professi. *GAU.* Diuinæ, atque humanæ sapientia
 titulum consecutus sum. *R.* Sapientia titulis non
 eget; per se ipsam clara est. Quis lucernam, quæ so-
 vnquam soli, vt videretur, adhibuit? Multi, & cum
 his titulis, obscuri; & absque his, clarissimi euase-
 re. Sæpe nullum bonis; clarum, malis mercibus si-
 gnum fuit. *G.* quid quod poetica laurea comam
 construxit? *R.* Superior vnus est labor, verum quæ-
 rere; sed hic duplex, quærere, & ornare atque ad
 auxilium oblectationem fingere, magna res est ar-
 dua, difficilis, eoque rarissima: verò reimpè poetæ
 vtrique operam dant. Communes verò primum
 negligunt contenti phaleris, *R.* Rarum laurea par-
 tum decus. *RA.* Quæsitum vnde Republicam,
 semque familiarem vni post habeas cura. Quæsi-

tua iter ad inopiam, ni sedenti vltro prodiga tibi opes, conuehat fortuna: quælitum vnde aliis amens, aliis insolens videre. G. Mihi ipse lauream coronam decerpſi. R. Virentissima arbor, si decerpitur, confestim nisi ingenio vberi, vigiliq̃ studio rigetur aruerit. G. Parta mihi laurea. R. Partus labor, partus liuor, seu illa studiorum, seu armorum inferces est: tener ille ramulus, animo nihil omnium, signum vertici præbuit inane, ostendens te multis, quos melius latuisses. Quid aliud, quam te moribus obiecit inuidia? pace belloq̃ue, multis insignia nocuere. G. Artem oratoriam sum professus. R. Mirum audio: ea nempe in desuetudinem abiisse iam pridem visa erat; vt, quæ immensis & innumerabilibus rebus constat: vnde fit. vt Oratores ipsi etiam vti vti rariores semper fuerint: proinde fuere, qui dicerent; Oratoris proprium, de omni re copiose, ornatèq̃ue posse dicere: quanuis ea sententia, velut arrogantissima sit reiecta: quantis sanè de rebus, & si non de omnibus dicere habeat Orator; adhibita in singulis artificiosa, & dulci quadam eloquentia; quæ, per se ipsam, magna res est; & qua si lance libraueris, obstupesces, teq̃ue fortasse professionis temerariæ poenitebit; vt caueas, ne dum scire, vel infinita vel omnia vis videri; nihil scire videaris; & quod sepe accidit, sub scientiæ professione, multiplicis ignorantia delitescens necessatio in apertum, exeat. G. At liberalium sum Professor artium. R. Sepe etiam plus habet ea res audaciæ, quàm doctriæ. Ad vnā quāque artium brevis est vita. Vnus tu sufficis omnibus? Vna ars vni ingenio satis est, vt ad summum estuando, & anhelando perueniat. Multas degustasse, quantū cœpti necessitas exposcit, idq̃ ipsum nosse, quàm professum esse, modestius. Addam, quod doctis-

doctissimis visum est, vnam ipsam omni ex hoc
cognoscere, nulli etiam illustrium, contigisse. De
sola nempe Rhetorica notum illud Senecz: Ma-
gna, inquit, & varia res est eloquentia, nec adhuc
vlli sic indulgit, vt tota contigerit. Satis felix est,
qui in aliquam eius partem receptus est. Id sanè
quibus viris & quantis testibus verum probet, au-
disti. Quod cum ita sit, quid agant, & quid au-
diant, cogitent, agmina professorum penè iam vul-
gus equat, tam ruditate, quàm numero; quæ, nõ
vna quidem parte, sed nec vna arte contenta ex æ-
quo omnes inuadunt. O fiducia ingens! sed iam
publica. S. Quid de medicinæ tandem, iuriûmque
professione dictura es? R. Ad hoc ægri tui, clien-
tisque respondeant; quid illis vnquam ad salutem
corporis, victoriâque causarum titulus iste pro-
fuerit; tibi ad lucrum forsitan sæpe profuit. In hoc
artes, siue artium nomina queritis; &, quod solen-
tix defuerit, suppletur titulis, atque habitu; ve-
rûmque illud Satyrici.

Purpura vendit

Causidicum, vendunt amethistina.

Nec id minùs.

Vt redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos

Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens.

Postremò hæc tibi horum omnium summa e-
rit, esse quosdam raros, quorum solida, & honesta
sint studia, horum finis est veritas ac virtus. Hæc
est rerum notitia, morumque correctio; &, vel
vitæ mortalis ornamentum, vel æternæ aditus.
Reliquorum verò quæ ingens turba est; pars glo-
riam petit, præmium inane, sed fulgidum: ma-
iori autem parti vnus fulgor pecuniæ, finis est;
præmium non exiguum modo, sed sordidum, &

k iij

par. nec ingenuo dignum nisi. Hisque
titulus, vt dixi, habitus non spernendus
et id enim, quod intendunt, valet. Nepe
benè mortalium, & præsertim vulgi, ho-
gentis, animus, iudiciùmque vmbri elu-
na pars rerum opinionibus agitur. Ap-
tuiti deditos, titulis gloriari, alienum prorsus,
atque absonum: immò verò ne possibile quidem
reor. Multa profiteor. R. Præstat vnum bene fa-
cere quàm multa promittere. Bene irent res hu-
manæ; si quod profitentur homines, id essent.

De Titulis negotiorum. DIAL. XLVII.

Si te virtutes capiunt, quid quaris in an'a?

Seis Dominos dubiam semper habere fidem.

GAV.

Procurator Regis sum. R. Ergo hostis populi.
P. Procurator fisci sum. R. Et Reipub. inimi-
cus. G. Negotiorum gestor regius sum. R. Sua
negotia gerere, laboriosum est; quid censeas alie-
na, præcipuèque potentium? quibus placuisse
perpetua seruitus, displicuisse discrimen, superci-
lium graue paratùmque, pro leui etiam offensio-
ne, supplicium. *GAV.* Negotia regis ago. R. A. Ra-
tionem duro sub iudice redditurus; nisi omnium
spoliis, tuoque odio, & crimine vix implendam.
G. Regia negotia procuro. R. Vide ne cùm procu-
ratio ipsa difficilis, tum difficilior sit ratio, tanquàm
inextricabilis; vt quod de multis vidimus, patri-
monium, famam, tuùmque caput implicet. *GAK.*
Regius procurator sum. R. A. Displicendum mul-
tis; ad extremum domino; quodque periculosius,
Deo: proque leui regis emolumento, gratia regni
mala, & ingentia damna populorum vel dissimu-
landa, vel perpetranda. *GAV.* Procurator re-
gius

gius factus sum. *R.* Quo primum die inuisum hoc officium domustuæ limen attigit tibi vinere defuisti; libertas inde, & quies, & iucunditas abires, pro his seruitus, labor, occupatio, metus, dolor, afflictio, & mordaces subierunt curæ. Iam non visuis, etsi spires: occupatorum enim vita mors est, qui, cum miseri omnes sint, illi sunt omnium miserrimi, qui pro aliis, maximeque pro regibus, aut tyrannis, seu quibuscunque potentibus occupantur. *G.* At sum iudex. *R.* Siciudica, quasi mor ab alio iudicandus. Vnus est omnium iudex, Vnum tribunal incorruptum: ante illud stabitis, mortales. Quid falsi corio iudicis, sella iudiciariæ, impresso, & barbarica admonitione iustitiæ opus est? Ea in sella quisquis iudicum sedet: vbi, si iniuste iudicabitur nec pecunia, nec gratia, nec falsi testes nec indignæ preces, nec inanes minæ, nec diserti proderunt patroni. *G. A. V.* Consul patriæ meæ sum. *R.* Difficillima gloria, rarum est quidem sic consulere, ut pro sis & placeas: ut sit enim in verbo veritas, in consilio fides, in commisso silentium, in oratione suauitas, euentum fortuna moderabitur, is consilio pretium dabit. *G.* Præfectus vrbis sum. *R. A.* Belluam indomitam [utque ait Flaccus] Capita multorum tenui frenas loro, atque immensam solus agitatam magnis fluctibus puppim, regis. parua domus ægrè regitur, magnæ vrbis, quàm difficile sit regimen, videto. Parumne tibi curarum domi erat; qui publicas adoptasti? Quid, quòd non difficile modò iam officiū, sed vile est: præfectum vrbis, villicum Satyricus vocat, statum notans temporum illorum: qui, si tunc villicus, quid nisi nunc Syluicus, seu Syluanus sit. Cœperat ea ætate villa esse Roma, iam Sylua est. *G.* Sum præses prouinciæ. *R. A.* Honorato exilio damnatus o-

lem ingenio, & eloquentia, & doctrina multo-
 que maxime innocentia, & virtute. Sed hæc ve-
 nalia non habentur, vt libri; &, si haberentur, ne-
 scio an emptores totidem reperturi sint, quot li-
 bri. Illi enim muros vestiunt, hæc animos; qui,
 quando oculis non videntur, ab hominibus negli-
 guntur. At profecto si librorum copia doctos fa-
 ceret, aut bonos; doctissimi omnium, atque
 optimi sæpe esse possent, qui ditissimi, cuius sæpe
 contrarium videmus. *GAU.* Adminicula ad di-
 scendum libros habeo. *RA.* Vide autem ne im-
 pedimenta sint potius; nonnullis, ad vincen-
 dum, multitudo bellatorum, sic librorum mul-
 tudo multis ad discendum nocuit & ex copia, vt
 fit inopia orta est. Qui, si vltro adsint, non ab-
 iiciendi equidem, sed sequestrandi erunt, vt en-
 dumque melioribus, & cauendum, ne qui forsan
 in tempore profuturi essent intempestiui ob sint.
GAU. Multi & varij mihi sunt libri. *RA.* Fal-
 lit sæpe viarum multiplicitas viatorem; &, qui
 vno calle certus ibat, hæsit in biuio, multoque
 maior est triuij error, aut quadriuij. Sic sæpe,
 qui librum vnum efficaciter elegisset, inutiliter
 multos aperuit euoluitque. Multa sunt onerosa
 discantibus doctis pauca sufficiunt. Nimia, vtrif-
 que sunt importuna; sed fortioribus humeris
 subuectantur agilius. *GAU.* Librorum nobilium
 magnum numerum contraxi. *RA.* Librorum nu-
 mero nemo [qui nunc occurrat] præter regem
 illum Ægyptium, nobilitatus est; neque id
 sibi tam numerus dedit, quàm famosa transla-
 tio. Haud dubie mirum opus tot ingeniorum, nisi
 post, vnius ingenij miraculum maius esset. Calle
 alio niti oportet, vt ex libris gloriam quæras, non
 habendi, sed nascendi, neque bibliorhecæ, sed me-
 moriz

morjæ committendi, cerebroque, non armario concludēdi sunt, alioqui vel librario publico, vel armario ipso gloriosior nemo erit. *G. V.* Egregios multos libros seruo. *R. A.* Multos in vinculis tenes, qui si forsitan erumperent, & loqui possent ad iudicium te, priuati carceris euocarent. Nunc flent taciti multa quidem; nominatim illud, quod persæpe vnus iners affluit avarus, quibus muliegeant studiosi.

De Scriptorum fama DIALOG. XLIV.

Scriptorum tot sunt monumenta, quot aurea calo

Syde a: atin? am. u stat tibi vera salus.

G. V.

Quid, quod ipse libros scribo? *R. A.* Morbus publicus, contagiosus, insanabilis. Omnes sibi vsurpant scribēdi officium, quod paucorum est. Vnus hoc correptus malo, multos inficit: æmulari enim prouum; imitari arduum; vnde in dies crescit ægrotantium numerus, simulque vis ægritudinis ingrauescit; quotidie plures, quotidie peius scribunt; quoniam sequi facilius, quàm assequi. Scitum, reque compertum, & cum tempore clarius est illud sapientis Hebræorum: Faciendi plures libros nullus est finis. *G. A. V.* Scribo. *R. A.* Suis utinam se finibus tenerent homines, rerumque ordo constaret, qui mortaliū temeritate confunditur; scriberent, qui sciunt, & qui possunt; alij legerent, vel audirent. I. tane parua enim animi voluptas intelligere est, nisi manus ad calamum præsumptuosa festinet: & quisquis libri particulam intellexit, seu intellexisse visus est, sibi illicò libros scribere videatur idôneus? Hæreret utinam memoriæ vnum Ciceronis nostri dictum, in Tusculani sui vestib-

lo, ne quem lateat, claro scilicet ac patenti loco positum: Fieri enim, inquit, potest, ut rectè quis sentiat, & id, quod sentit, eloqui politè non possit, & sequitur: Sed mandare quemquam cogitationes suas literis, qui eas, nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis, & otio, & literis. Sunt quidem Ciceroniana ista verissima, sed ea iam usque adeò vulgaris abusus est, ut nemo non sibi vni dictum putet; quod illi olim sacratissimo exuli, qui non de arescentibus riuulis, sed de ipsò veri fonte potauerat, quæ scribebat, dictum est, & sæpius repetitum, Scribe: cui præcepto contemptores præceptorum omnium, omnes obediunt omnes scribunt. Quod si in his, qui alienos scribunt libros, magni diximus esse periculæ, quantū putas in his, qui proprios recentesque, quibus dubias atque damnatas mundo inuehunt disciplinas? Seu, quod in his malum est lenissimum, stilo obtundunt incondito, ac agresti; sic, ut cui vis desit ingenij, iactura saltem temporis, laborque auriū, tadiumque non decrit. Hic vestrarum hodie non alius fructus inventionum, aut inficere, aut afficere: reficere autem, aut nunquam aut perrarò. Omnes tamen assiduè libros scribunt, nec ulli ætati tanta vel scribentium, vel differentium copia; tanta scientium atque eloquētiū fuit inopia. Horum de libris accidit, quod ibidem Cicero idem ait. Itaque suos libros, inquit, ipsi legunt cum suis; nec quisquam attingit prætereos, qui eandem scribendi licentiam sibi permitti volunt. Quod quidem Ciceronis ætate rarum fuit, nunc commune. Omnes igitur attingunt, quia, scilicet, eandem licentiam volunt omnes: sic se mutuò cohortantur, impelluntque scribentes inania, & laudantes, laudemque

que similitum, falsis de laudibus aucupantes. Hinc illa igitur scribentium audacia verumque confusio, ne tu valde tibi placeas, libros scribens. *AV.* Scriboq; libros. *R.* Melius fortassis illos legeres. optimè autem in vitæ regulam lecta conuerteres. Tunc est utilis notitia literarum, dum in actum transit, seque ipsam rebus approbat, non verbis; alioqui verum sæpeprehenditur, quod scriptum est scientiam inflare. Clarè, velocitèrque intelligere, multa simul, & grandia eademque tenaciter meminisse, & ornatè eloqui, & artificiosè scribere, & pronunciare suauiter: hæc omnia nisi ad vitam referantur, quid sunt aliud quàm inanis instrumenta iactantiæ, inutilisque labor ac strepitus? *G. AV.* Libros scribo. *R.* Forsan utiliùs arares campum, gregem pasceres, telam texeres. maria nauigares. Multi, quos natura mechanicos fecerat, illa inuita, atque oblucente, philosophantur; contrà, aliquos philosophiæ aptos natos in aruis, aut pascuis, in scamnis opificum aut nautarum transiris, fortuna detinuit. Vnde effectum, quod mirentur causarum inscij, vt in mari medio, aut rure in syluis inque officinis acria & creta reperiantur ingenia, cùm in scholis exigua ac deiecta sint; difficile enim vincitur natura. si vincitur. *G.* Scribo ardentè. *R.* Quantò ardentius olim multi, quorum ardor sic extinctus est, vt scripserint illos nisi id alij scriberent, nesciretur. Nullum opus humanum semper durat & mortalis labor nihil efficit immortale. *G.* Scribo multa. *R.* Quantò plura alij? Quis Ciceronis libros aut Varronis enumeret? Quis Titi Liuij aut Plinij opera metiatur! Græcorum vnus sex millia librorum edidisse traditur. O ardentè spiritum si vera res est! O longum otium, ac tranquillum! Certè si vnum, duosve, aut

omnino paucos libros bene scribere, multi negotium est laboris: tot. vnum millia scripsisse, non tam facile est credere, quàm mirari. Summi tamen attestantur authores, quibus non credere durum sit; quique hunc numerum non auditu sibi nec visu solo, sed eorum librorum lectione compertum dicant; quos, si vnum omnes legere potuisse mirabile, quântò mirabilius est scripsisse. Longum est enumerare qui viri apud aros, qui verò apud Græcos, & quæ scripserint, quorum nullus ad plenum studiorum fortunatus fuit. Sed horum aliqua, illorum autem magna pars, quorundam omnia periere. Tu, de tuis, quid prælagias, vide totum. Scribo, & ea mihi interim voluptas vnica. R. Si; ut ingenium exerceas, scribendoque aliis, te doceas; si, ut obliuiscaris temporum, præteritiq; memoria, tædium effugias, exeufo; si, ut scribendi morbo quidem occulto, & insanabili medeare, misereor. Sunt namque [si nescis] qui non scribunt, nisi quia nequeunt desinere, & velut ex præcipiti decurrentes, volentesque subsistere, rapiuntur. *GAU.* Scribendi impetus ingens est. R. Melancholiæ species infinitas ferunt; alij lapides, iactant, alij libros scribunt; huic scribere furoris initium est, huic exitus. *G.* Scripsi multa, & scribo. *RA.* Si posteris profuturus, nihil satius; si tibi nudum nomen quæsiturus, nihil vanius. *GAU.* Multa scripsi. *RA.* O præclaram insaniam & mirantur, si membranæ solito chariores sunt! *GAU.* Scribo, & hinc famam spero. *RA.* Dixi iam, melius forsitan arares, aut foderes, messem sperans. Humi enim tutius, quàm in vento, scribitur. Atqui famæ studium, & pertinax scribendi opera, ut quosdam claros, sic innumerabiles stultos, atque inopes in senum misit; nudosque

& loqua-

& loquaces spectaculum vulgo fecit. Ecce, dum scribitis, melioribus curis idoneum tempus elabitur. Extra vos rapti, sopiti que, non advertitis, donec serò vos senectus excitet, ac paupertas. G. Scribo autem famæ cupidus. R. Mirum studium, de labore ventum quærere. Certè ego ventos optare, nauticum putabam.

De Magisterio. DIAL. XLV.

Quàm pulchrum ducis, si diceris esse magister;
Sola magisterij nomina Christus habet.

GAV.

AT magisterio insignitus sum. R. A. Mallem, fateor, disciplina magistro enim indisciplina nato & rudi nihil est turpius. GAV. Magister ex merito factus sum. R. A. Ut magister dignè sis non nisi discipulus meruisti, obsequentè, atque humilem te docilemque præbueris oportet; alioqui aberrasti in via quæ ad magisterium ducebat: etsi non ignorem quosdam sine magistro ad scientiæ gradum altissimum conscendisse, idque de se ipsis viros magni nominis prædicasse, literisque mandasse. Sed his labor & ingenium, & discendi ardor, & intentio, & assiduitas, & perseverantia pro magistro fuit; nec internus in silentio magister defuit. At nunc mihi de communibus sermo est. GAV. Magister dicor. R. A. Multis, ne magistri veri essent, magisterij falsum nomen obstitit, dumque de se plus omnibus quàm sibi, dumque quod dicebantur, sed non erant, esse crediderunt; quod esse poterant non fuerunt. G. Magisterio clarus sum. R. Vidisti vinum acidi tabernam, picturis, aut floribus vernis insignè; ubi sitiens viator falli possit. Sed nūquid & caupo suis fallitur artibus. Sūt certè aliqui sic fallaciis assuefacti, ut lōgo

usu fallendi alios, ad extremum & se fallere incipiunt; quodque diu suaserē aliis, aliquando persuadeant sibi, & quod falsum sciuerint, verum credant. Tu, vt libet magisterio gloriare: quod si digno obtigit, nihil noui, sin indigno, duo hæc mala tecum attulit, vt & discere pudeat, & notior ignorantia tua sit.

De Variis titulis studiorum. DIAL. XLVI.

Quid doctrinarum titulo letaris inani?

Nota est indocto nulla Camana tibi.

GAV.

Titulis multis ac variis exornor. R. Fœcunda frondium est vanitas, sed inanis fructuum. G. Titulis multis abundo. R. Si veris, grauis sarcina: sin falsis, fœda, & pudenda. Quid opus est titulis, quibus aut labor insit, aut dedecus? Virtus vno, seu potius nullo titulo contenta, ipsa sibi est titulus. G. Theologiæ titulum sum adeptus. R. Erant olim huius scientiæ professores: hodie [quod indignans dico] sacrum nomen prophani, & loquaces Dialectici dehonestant; quod nisi sic esset, non hæc tanta tã subito pullulasset seges inutiliū magistrorū. G. Philosophiæ titulū merui. R. Philosophia non sapientiā, sed amorē sapientiæ pollicetur. Quisquis hanc igitur vult, amando consequitur. Non est, vt quidā putant, operosus, aut difficilis hic titulus; dummodò verus amor sit, & vera, quā ames sapientiā; philosophus verus eris. Verā sanē sapientiā, non, nisi purgatz, piæque animæ, vel intelligere possunt, vel amare. Ad id ergo res rediit, quod est scriptum: Pietas est sapientiā. Philosophi autem vestri huius scientiæ contemptores, aut ignari; vt de Theologis nunc dicebam

debam, ad verbosam, nudamque Dialecticam
 sunt redacti. Itaque de Deo illi: hi autem de natura
 temerarie fabulantes, illi omnipotentissimam
 maiestatem ventosis sophismatibus circumscri-
 bunt, & subfannanti, ridentique Deo suæ insolentis
 infeitæ leges ponunt. Isti verò de naturæ arca-
 nis ita disputant, quasi è cœlo veniant, consilio-
 que Dei omnipotentis interfuerint; obliti, quod
 scriptum est: Sensum domini quis nouit? Aut
 quis consiliarius eius fuit? Neque nostrum au-
 dientes Ambrosium, qui sæpè id multis ac validis
 argumentis; eo autem libro, in quo fratris obitum
 luget præcisè admodum, breuiterque: Philoso-
 phi, inquit, de cœlo disputantes, quid loquantur,
 ignorant. *GAV.* Artes profiteor multas. *RA.* Fa-
 cillimum id quidem: multas nosse difficilius: me-
 lior sanè, tutiorque confessio quàm professio est.
 Illa enim humilitatis, & poenitentia; hæc leuita-
 tis, & insolentia plena est. Multò certè facilius in-
 dulgentiam confessi quærunt, quàm scientiam
 professi. *GAV.* Diuinæ, atque humanæ sapientia
 titulum consecutus sum. *R.* Sapientia titulis non
 eget; per se ipsam clara est. Quis lucernam, quæ so-
 lū, vñquam soli, vt videretur, adhibuit? Multi, & cum
 his titulis, obscuri; & absque his, clarissimi euase-
 re. Sæpe nullum bonis; clarum, malis mercibus si-
 gnum fuit. *G.* quid quòd poëtica laurea comam
 construxit? *R.* Superior vnus est labor, verum quæ-
 rere; sed hic duplex, quærere, & ornare atque ad
 aurium oblectationem fingere, magna res est ar-
 dua, difficilis, eoque rarissima: veri nempe poetæ
 vtrique operam dant. Communes verò priuim
 negligunt contenti phaleris, *R.* Rarum laurea par-
 tum decus. *RA.* Quæsitum vnde Rempublicam,
 semque familiarem vni post habeas curæ. Quæsi-

tura iter ad inopiam, ni sedenti vltro prodiga tibi
 opes, conuehat fortuna: quæsitum vnde aliis a-
 meus, aliis insolens videre. *G.* Mihi ipse lauream
 coronam decerpsi. *R.* Virentissima arbor, si decer-
 pitur, confestim nisi ingenio vberi, vigiliq̃ue stu-
 dio rigetur aruerit. *G.* Parta mihi laurea. *R.* Partus
 labor, partus liuor, seu illa studiorum, seu armorū
 inferces est: tener ille ramulus, animo nihil omniū,
 signū vertici præbuit inane, ostendens te multis,
 quos melius latuisses. Quid aliud, quàm te mori-
 bus obiecit inuidiæ? pace belloq̃ue, multis insi-
 gnia nocuere. *G.* Artem oratoriam sum professus.
R. Mirum audio: ea nempe in desuetudinem abiis-
 se iam pridem visa erat; vt, quæ immensis & inna-
 merabilibus rebus constat: vnde fit. vt Oratores i-
 p̃s etiam vatibus rariores semper fuerint: proin-
 de fuere, qui dicerent; Oratoris proprium, de om-
 ni re copiosè, ornatèq̃ue posse dicere: quanuis ea
 sententia, velut arrogantissima sit reiecta: quantis
 sanè de rebus, & si non de omnibus dicere habeat
 Orator; adhibita in singulis artificiosa, & dulci
 quadam eloquentia; quæ, per se ipsam, magna res
 est; æqua si lance libraueris, obstupesces, tēque for-
 tasse professionis temerariæ poenitebit; vt caueas,
 ne dum scire, vel infinita vel omnia vis videri; ni-
 hil scire videaris; & quod sepe accidit, sub scien-
 tiæ professione, multiplicis ignorantia delitescēs
 necessariò in apertum, exeat. *G.* At liberaliū sum
 Professor artium. *R.* Sepe etiam plus habet ea res
 audaciæ, quàm doctriñe. Ad vnā quāque ar-
 tium brevis est vita. Vnus tu sufficis omnibus? V-
 na ars vni ingenio fatis est, vt ad summum estuan-
 do, & anhelando perueniat. Multas degustasse,
 quantū cœpti necessitas exposcit, idq̃ ipsum nos-
 se, quàm professum esse, modestius. Addam, quod
 doctis-

doctissimis visum est, vnam ipsam omni ex parte cognoscere, nulli etiam illustrium, contigisse. De sola nempe Rhetorica notum illud Senecz: Magna, inquit, & varia res est eloquentia; nec adhuc ulli sic indulgit, vt tota contigerit. Satis felix est, qui in aliquam eius partem receptus est. Id sanè quibus viris & quantis testibus verum probet, audisti. Quod cum ita sit, quid agant, & quid audiant, cogitent, agmina professorum penè iam vulgus equat, tam ruditate, quàm numero; quæ, nõ vna quidem parte, sed nec vna arte contenta ex quo omnes inuadunt. O fiducia ingens! sed iam publica. S. Quid de medicinæ tandem, iuriûmque professione dictura es? R. Ad hoc ægri tui, clientæque respondeant; quid illis vnquam ad salutem corporis, victoriâque causarum titulus iste profuerit; tibi ad lucrum forsitan sæpe profuit. In hoc artes, siue artium nomina quæritis; & quod solentiz defuerit, suppletur titulis, atque habitu; verumque illud Satyrici.

Purpura vendit

Causidicum, vendunt amethistina.

Nec id minus.

Vt redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos

Nunc dederit nummos, nisi falsarit annulus ingens.

Postremò hæc tibi hõrum omnium summa erit, esse quosdam raros, quorum solida, & honesta sint studia, horum finis est veritas ac virtus. Hæc est rerum notitia, morumque correctio; & vel vitæ mortalis ornatum, vel æternæ aditus. Reliquorum verò quæ ingens turba est; pars gloriam petit, præmium inane, sed fulgidum: maiori autem parti vnus fulgor pecuniæ, finis est; præmium non exiguum modo, sed sordidum, &

k iiii

labori impar, nec ingenuo dignum nisu. Hisque omnibus titulus, vt dixi, habitus, non spernendus quidem: ad id enim, quod intendunt, valet. Nēpe omnium penē mortalium, & præsertim vulgi, horum ope egentis, animus, iudiciūque vmbri eluditur. Magna pars rerum opinionibus agitur. At virtuti deditos, titulis gloriari, alienum prorsus, atque absonum: immō verō ne possibile quidem reor. Multa profiteor. R. Præstat vnum bene facere, quàm multa promittere. Bene irent res humanæ; si quod profitentur homines, id essent.

De Titulis negotiorum. DIAL. XLVII.

Sic te virtutes capiunt, quid quaris in an'a?

Scis Dominos dubiam semper habere fidem.

GAV.

PROcurator Regis sum. R. Ergo hostis populi. G. Procurator fisci sum. R. Et Reipub. inimicus. G. Negotiorum gestor regius sum. R. Sua negotia gerere, laboriosum est; quid censeas aliena, præcipuēque potentium? quibus placuisse perpetua seruitus, displicuisse discrimen, supercilium graue, paratūque, pro leui etiam offensione, supplicium. *GAV.* Negotia regis ago. *RA.* Rationem duro sub iudice redditurus; nisi omnium spoliis, tuoque odio, & crimine vix implendam. G. Regia negotia procuro. R. Vide ne cū procuratio ipsa difficilis, tum difficilior sit ratio, tanquā inextricabilis; vt quod de multis vidimus, patrimonium, famam, tuūque caput implicet. *GAK.* Regius procurator sum. *RA.* Displicendum multis; ad extremum domino; quodque periculosius, Deo: proque leui regis emolumento, gratia regni, mala, & ingentia damna populorum vel dissimulanda, vel perpetranda. *GAV.* Procurator regius

gius factus sum. *R.* Quo primùm die inuisum hoc officium domustuæ linen attigit tibi vincere desisti; libertas inde, & quies, & iucunditas abires, pro his seruitus, labor, occupatio, metus, dolor, afflictio, & mordaces subierunt curæ. . . Iam non visis, etsi spires: occupatorum enim vita mors est, qui, cum miseri omnes sint, illi sunt omnium miserissimi, qui pro aliis, maximeque pro regibus, aut tyrannis, seu quibuscunque potentibus occupantur. *G.* At sum iudex. *R.* Siciudica, quasi mor ab alio iudicandus. . . Vnus est omnium iudex, Vnum tribunal incorruptum: ante illud stabitis, mortales. Quid falsi corio iudicis, seltæ iudiciariz, impresso, & barbarica admonitione iustitiæ opus est? Ea in sella quisquis iudicum sedet: vbi, si iniuste iudicabitur nec pecunia, nec gratia, nec falsi testes nec indignæ preces, nec inanes minæ, nec diserti proderunt patroni. *GAU.* Consul patriæ meæ sum. *R.* Difficillima gloria, rarum est quidem sic consulere, vt profus & placeas: vt sit enim in verbo veritas, in consilio fides, in commisso silentium, in oratione suauitas, euentum fortuna moderabitur, is consilio pretium dabit. *G.* Præfectus vrbis sum. *R.* Belluam indomitam [vtque ait Flaccus]. Capita multorum tenui frenas loro, atque immensam solus agitatam magnis fluctibus puppim, regis, parua domus agrè regitur, magnæ vrbis, quàm difficile sit regimen, videto. Parumne tibi curarum domi erat; qui publicas adoptasti? Quid, quòd non difficile modò iam officiũ, sed vile est: præfectum vrbis, villicum Satyricus vocat, statum notans temporum illorum: qui, si tunc villicus, quid, nisi nunc Syluicus, seu Syluanus sit. Cœperat ea ætate villa esse Roma, iam Sylua est. *G.* Sum præses prouinciæ. *R.* Honorato exilio damnatus o-

tium domesticum externa sollicitudine permu-
tasti. Dulce nihil aut. tranquillum speres; amara,
& turbida praesidentium. fors, festis diebus ludif-
que, & conuiujs arcentur, muneribus clausum li-
men & apertum litibus tectum iocis vacuum, ple-
num querimonijs, ac iurgijs. Quicquid langui-
dum, quicquid ægrum, quicquid marcidum in
prouintia visceribus latet, totum tibi tractandū,
curandūque obtrigit: durum opus, quanti nem-
pe negotij sit, multos corrigere, hinc patet, quod
sele corrigunt paucissimi.

De Militari dignitate. DIAL. XLVIII.

*Nulla fides pietas, que viris, qui castra sequuntur;
Est cupidus belli, mortis aperta via.*

GAV.

Militari cingulo exornatus sum. *R.* Pauca
ne tibi vitæ mala visa erant, nisi militiam
addidisses; qua vel inquietus semper, vel
inglorius, vel periculo expositus, vel contemptui
sis oportet. *Militiam sum professus. R. A.* Hanc
nascendo profitemini: quid professione alia opus
erat? Hic ferro corpus, hic animum dolis, hic ar-
gutijs linguam armat. Nemo vestrum est inermis,
hic ferit, hic ædificat, hic declamat, ille causas o-
rat, hic pedibus, ille equo, seu carpendo vehitur,
hic currit, hic nauigat, hic paret, ille imperat. Ne-
mo vestrum otiosus. Quænam hæc noua militia
est? Hic in castris, hic in rostris, hic in scholis, hic
in nemore, hic in agro, hic in pelago, hic in pala-
tio, hic domi, hic peregrè vitam agit: omnes mili-
tāt, neq. homines modo. sed militare in syluis Ca-
tulū, Flaccus ait. Et militantiū quidē multa sunt
genera. Militia vna est vita hominis super terram;
quam, qui militiam diffiniuit, ille mihi demum
vero

vero & acri iudicio rem librauit, modò militiæ prælium addidisset. *G.* Armata militiæ sum ascriptus. *R.* Quid armaris exterius? Intus in anima bellum est, illam vitia obsident atque oppugnant. Quis hic ferro locus, nisi illud ad ornatum corporis, non ad animæ tutelam induitur? Sunt enim, qui dicant, nihil pulchrius viro armato. Ecce, quid pedus, & quid caput ferreum pulchrius habeat, quam pacificum, & inerme, non video. Quando autem hæc voluptas tibi est, age, ferro membra constringito; imbrem, solémque galea excipies, ferro indutus, clypeo operiere, humi dormiens, classico excitabere: adeptus tibi magnum aliquid videbare, sed errabas anceps, & cruentum officium elegisti. Multæ sunt autem fraudes spei, multæ sunt, fateor, catenæ, quæ animos, boni illius, quod omnia appetunt inconsultè auidos, in exitium trahunt: neque inficior, quosdam militia ad amplissimas opes, siue etiã ad summum imperium peruenisse. Crede autem mihi, plures ad inopiam, ad carcerem, ad servitutem, ad violentiam, subitamque mortem, eodem tramite peruenerunt. Tu, ex quo militiam profiteri animus fuit, nisi dehonestare artificium tuum vis, semper animam in numerato habeas, oportet: semperque aures tuas Cæsarea vox illa circumtonet: Disce ferire; Disce mori. Syllaba una brevis, aut longior, tua facta variabit; vel occides; vel occides. Ad utrumlibet, horis, locisque omnibus te paratum exhibe. Hæ artes deliciae tue erunt. Sine verò satyricum loqui præmia militiæ numerantem: innumerabilia, equidem præfatus vix paucissima colligit, in quib. prima, & summa licentia est peccandi; præmiū hercle, non tam iustis viris optabile, quam armatis legibus [ut aiunt] inter arma silentibus. *G.* Militiæ filium ascriptum

R. Est id fermè vſitatum, vt militis filius, miles ſit. Non poteſt enim, niſi quam habet hereditatem, filio pater dare, Arcum, ſcutum, gladium & bellũ, & quod ludum conficit auro tinſta calcaria. Sed quod patri diximus, ſibi filius dictum ſciat. G. Belli dux, victoriis clarus ſum. R. Quantò melius patris dux, virtutibus clarus; eſſes. G. AV. Multa bella confeci. R. Quietem tibi; atque aliis abſtulisti: clarum opus ! Victoriis, ac triumphis notus ſum. R. Sæpe malum bono notiſ, & atra tempeſtas ſeruitate famoſior; denique paraſti buſto titulos, & vulgo fabulam; tibi nihil.

De Amicitia Regum. DIAL. XLIX.

*ſalturam fama, & rerum dat curia Regum;
In domibus Regum, rara auis eſt probitas.*

GAV.

QUæſiui mihi Regum amicitias. R. Homini verò amicitia rara eſt. Tu tibi Regũ fingis amicitias, quos fortunæ ſplendor, tumorque animi, omnium imparium contemptores facit. G. Regibus charus ſum. R. Vilis ergo tibi eſt anima, virtus, fama, quies, orium, ſecuritas: notus eſt mos Regum. Vix diligunt, niſi qui his omnibus neglectis, & abiectis, illorum ſe ſæuitiæ, ac libidinis, & auaritię ſeruum fecit. Si ergo es charus Regibus, non eſt, quod amplius de te quæram; vilis eſt tibi. G. Ego autem bonitate, ac virtute ſum charus regibus. R. Quid reſpondes Criſpo? Nam regibus, inquit, boni, quàm mali ſuſpectiores ſunt: ſemperque his aliena virtus formidoloſa eſt. G. Regi meo bonis artibus ſum charus. R. Quibus, quæſo, aucupio an venatu [horum enim ſtudioſum, in præcedenti te colloquio quodam notaui.] An vero militia, de qua proximè diſputatum eſt: quæ, niſi

nisi largo sanguine, magnisq; periculis honestetur non militię, sed militaris ignavię nomen tenet, nō Regū modō iudicio, sed vulgi. G. Bonis artib. regi charus sum. R. Vanitate an periculo an criminibus? fortassis homicidio, veneficio, lenocinio, proditione, blanditiis, atq; mendaciis, mala peste, sed publica, quanquam vsus excuset, & commendet vrbānitas. Hæ sunt quidem artes promerendis regibus aptiores; quibus inimicius nihil est, quā virtus, & literæ. In his igitur nulla spes ad amicitias regū; odij porius causa sunt. Sic inter sapientiā, ac fortunā rara est pax. G. Magnus apud regem sum. R. Maior ne, quā apud Alexandrū Lyfimachus, apud Tiberium Seianus? vtriusq; magnitudinem, & ruinam nosli. Et si de primo varient scriptores, linquo alios, longa est historia. G. Charus sum regi meo. R. Melius esses incognitus, melius forsitan odiosus: fugeres, quod nunc sequeris, discrimen. Peior est, auib. inuitantis aucupis blanda modulatio, quā villici sonitus deterrentis. G. *AV.* Meo sum charus regi. R. Sunt, quorum dubites, periculosiorne sit charitas, an odium: peiores serpentibus; quibus insunt veneni mixta remedia. In his verō nil, nisi pestilens, ac nocuum inest, seu oderint, seu diligant; propē par malum, nisi quod odium fugat amor detinet. Et ad summam, regum amicitie, præter regna ipsa nil vniquam inquietius, nilq; periculosius: etsi hoc periculum non ignorem, frustra sæpe multis optatum, sæpe magnis emptum, quæsitumque periculis. Sic est vsus hominum: sic periculis emitur pex riculum; multis vnum, magnis maximum. Mira res: bonum ingens spernitur gratuitum; magnis malis maius malum quæritur. G. Spero me Regi meo charum. R. Id, de quo speras, quale sit, cogi-

ta: fundamentum fragile, tremulum caducum: orebra, notæque regum indicant ruinæ: Vertex nubilosus, turbidus, inquietus: quod sic esse vita Regum probat tristis, occupata, difficilis. Vide ergo; ubi struxeris: ut fortuna, sic voluntas regum varia; & inconstans, ac semper incerta: quanquam, nec stantibus illis, boni aliquid ista res habeat, mali multum. G. Amicitiam regis mei, multis periculis: ac sudore promerui. R. A. Heu quanto tutius; quantoquo facilius Regis omnium amicitiam meruisses.

De Amicorum abundantia. D I A L. L.

Non tecum qui sunt, veri sunt semper amici:

Qui manet aduersi, rebus, amicus erit.

G A V.

Amicitiis abundo. R. Mirum tibi vni, rei huius abundantiam esse; cuius quidem, cunctis hominibus penuria tanta sit, ut, ex omnib. sæculis vix paucissima memorentur amicorum paria. Mihi amicitia multæ sunt. R. Fucata igitur. Veræ enim amicitia rarum bonum vsq; adeo, ut qui vnam, longa licet in ætate quæsierit; negotiator rerum talium sat industrius habeatur. G. Amicitia felix sum. R. Hoc scire non potes, nisi rebus aliis sis infelix. Verum enim est illud:

Felix se nescit amari

G. Amicitia certæ sunt. R. Ergo & aduersitas certa est. Verum est enim illud quoque:

Amicus certus in re incerta cernitur.

G. Amicitia multæ sunt. R. Huius rei iudicium experientiæ committe, non famæ, multa mendiri solita: pauciores erunt fortassis, quam reris. G. Amicitiarum nimis magna copia est. R. A. Mitte superuacua in rebus omnibus: qui quod satis est; habet, amplius non requirat. G A V. Amicorum

satis

satis magna copia est. *R.* At id ipsum neque populo Romano tum, dum maximè floreret, neque ulli mortalium contigisse, apud illustrem legis historicum. *G.* Amicitia multæ sunt. *R.* Dixi iam factæ igitur, aut equidem imperfectæ [vt philosophis placet] quoniam fieri potest, vt vno tempore cum altero amicorum sit gaudendum, flendumq; cum altero : aut inter illos, orto odio; vel hinc fidem, vel illinc, vel vtrinque; deserere sit necesse. *G. V.* Copia est utilium, ac delectabilium amicorum. *R. A.* Sentio; ad vulgares amicitias descendis, quæ tamen, ipsæ simul plures esse vix possunt; quod multis retribuere, familiariterque conuenire operosissimum sit, animo præsertim in executione cuiuspiam difficilis, atque ingētis operis occupato. *G. A. V.* Amicos, qui profint, & delectent, habeo. *R. A.* Caducæ amicitia, quarum delectatio, vel utilitas, fundamentum est. Nam, & stantibus illis tremunt; & recedentibus, ruunt. Id non possibile tantum, sed perfacile; imò verò propè necessarium, quod hæc plarumque vel fortunam sequantur, vel ætatem, fortunæque gratiam, quibus nihil incertius. At, quæ in virtute fundantur, immortales sunt, eo quod virtus ipsa quiddam stabile firmumque sit, & [vt verbo utar Aristotelis] mansurumque, quoniam mori nequit. Idèò, quos propter honestum dileximus, diligimus, vel extinctos. *G. A. V.* Amicos ni fallor, fidos habeo, *R. A.* Vide autem, ne fallaris, nève experiri cupias. Nam sæpe, cuius rei fuerat dulcis opinio, amarum fuit experimentum. *G. A. V.* Amicos, puto bonos habeo. *R. A.* Vnde id putes, etiam atque etiam examina; atque illud imprimis, quantum ipse ames. Sunt enim, qui non amant, & amari putant, quo nihil est stultius; isque communis error dantur; amorem pretio em credant,

qui mutuo quæritur amore. Generosissima res est
 bonus animus; non herbis, neque carminibus ma-
 gicis mouetur: non auro, aut gemmis, non, ad ex-
 tremum, ferro flectitur: amando vincitur colen-
 doque. Eoque hoc Hecastanis Græci philosophi
 amatorium notissimum; quod Seneca placuit, &
 mihi. Si vis amari, ama; quanquam & hoc ipsum
 sæpe frustra est, tam multæ, tamque imperscruta-
 biles, ac profundæ sunt pectorum cauernæ; tam
 venenosi, atque inhumani, & implacabiles quo-
 rundam animi, vt & culti spernant, & amari ode-
 rint; nec contenti nullam pio affectui vicem red-
 dere [quod nec belluis quidem, nisi atrocissimis
 accidit] exasperantur obsequi & [si credi potest]
 amore ad odium irritantur; quod periculosissimū,
 & inter vitæ mala grauissimum, humana simplici-
 tas experitur. *G.* Credo amicos optimos habere.
R. A. Est hoc quidem amicitia perpetuum epithe-
 ton, quod, etsi linguæ absit, adest intellectui. Ita-
 que breuius loqui potes. Dic amicos; vnà opti-
 mos dixeris. *G.* Habere amicos credo. *R. A.* Caue,
 ne falsum credas; ne quando te aliter credere ipsa
 res cogat. Abyssum animi metiri non est nomi-
 nis: nunc amicos vina conciliant? lachrymæ au-
 tem probant, & quod debuit primum esse, nouis-
 simum est. *G.* Amici in hoc statu rerum multi
 sunt. *R. A.* Rerum, credo, feliciū. Ita enim sermē
 accidit, vt etsi fortuna omnis amicitia egeat, illi
 tamen amicorum copia maior sit, cui rerum ex-
 terarum indigentia minor est, sic inopiam semper
 inopia, copiamque comiterur copia. Crescat siue
 adueniat egestas, decrescent, seu abibunt seu ve-
 rius detegentur amicitia; qui amici tui fuerunt,
 qui fortunæ, illa videbitur abeunte. Te tui sequen-
 tur. Illam sui; hæc melior, illa densior caterua. Nec
 est,

est, quod mirari debeas, vase exhausto, illos abscedere, qui solam vini dulcedinem sequebantur. Adversitas simulatorem abigit, fax potorem. *G.* Innumerales habere videor amicos. *R. A.* Bene ais, videor. Vnde tibi autem hæc opinio, cum omnium veræ amicitia ratæ sint; innumerabiles tuas esse? Persuasum autem debet esse in primis, nisi inter bonos, amicitias non constare; hinc iam certius æstimabis, quot, non dicam tibi, sed humano generi amicitia pura sint; cum numerare coeperis, quot sint boni. *G.* Amicos habeo complures. *R. A.* Notos dico, idque, quàm veraciter sis ducturus, in dubio est. Nullum enim animal, nulla merces difficilior cognitu, quàm homo. *AV.* Amici multi sunt mihi. *R. A.* Contubernales forsitan, aut conuiuz. Hi enim nisi epulæ defuerint, non decrunt. Amici autem semper pauci, sæpe nulli, sæpe [quod iniquissimum est] amici nomen, domesticus hostis tenet, & sub velo fictæ benevolentia, familiares insidiæ delitescunt. *G.* Supra necessitatem sunt amici. *R. A.* Apprimè necessarius ferè omnibus, maximeque potentibus, deest semper, quis scilicet inter tot assentatorum mendacia, verum loqui audeat, & velit; qua in re multis, amico vtilior hostis fuit. *G. AV.* Multos habeo amicos. *R. A.* Crede mihi, pluribus indiges sanctiorque esset orbis terrarum; & quietior, si tot essent amicitia, quot feruntur. *G. AV.* Amicum habeo. *R. A.* Multum est. Nil amico charius, nil rarius.

De Amicis incognitis nisi per samam: D I A L. L I.
Munera si dederis, multos numerabis amicos.

Assu sæpe manum contrahere, nullus eris.

G. A. V.

Fama præsens, absentes mihi peperit amicos. *R. A.* Est id quidem aliquando visum, ut non

174 *REI PUBLICÆ*
 solum incognitos, sed hostes quoque fama faciat
 amicos. Fecit Masinissam Scipioni: ut qui in omni
 Carthagenensium equitatu primus esse consueve-
 rat, in omni Romanorum equitatu, aduersus Car-
 thaginem primus esset: neque hostes tantum pro-
 prios; sed prædones; qui publici omnium morta-
 lium hostes sunt, eidem illi famæ splendor attra-
 xit; qui Lintherni ad eum in exilio habitantem, fa-
 cto agmine venientes, sic, ut primo aspectu terri-
 biles viderentur; ubi se suspectos intellexerunt, po-
 sitis minis, atque armis, & dimissis satellitibus, in-
 suetam mansuetudinem induti; soli prædonum
 principes accesserunt, eumque ceu numen aliquod,
 domumque eius, ut templum deuotissimum vene-
 rati; dextra illa victoriosa multis osculis fatigata,
 affixisque muneribus domus in limine, qualis
 Deorum aris affigi mos tunc erat, quasi ingenti lu-
 cro aucti, quod virum illum conspexissent, & tan-
 quam celesti visione a lacres abierunt. Hoc illi vi-
 ni contigit. Quæ res aliam: ubi eum, quæso reperies?
 Ut tamen aliis accidat, & nominis claritas absen-
 tem conciliet amicum [multum enim in rebus,
 non inficior, potest fama] nuquid tamen non ve-
 rendum erit, ne [quod ait quidam] Minuat præsen-
 tia famam? quam multi, quos absentes stupuerat,
 coram positos contempserunt? Tenera res est iudi-
 cium humanum: facile flectitur. G. Fama mihi ami-
 co trans alpes, & trans maria quæsiuit. R. Vestra
 ferè omnia friuola æquè, & inania sunt. Nam quis
 usus, aut quis fructus fuerit illius, à quo nec visus,
 nec videndus, quemue, nec videris, nec visurus va-
 quam sis? Vitia vestra præsentibus quoque amicitias
 inutiles faciunt & infidas; quamuis non sint illæ
 quidem, sed dicantur amicitie. Quid nunc igitur
 de his tuis amicitiiis speres? Vide, Obsequium a-
 micorum

micos parere ait Comicus. Immò hercle veriamini
 ci vix multis obsequiis pariuntur. Tu credis amicum
 paucis fortè, & ne tuis quidem verbis, quæfuisse?
 bonæ spei es. G. Fama ab extremo terræ mihi
 attulit amicum. R. A. Fama contraria illum tibi
 auferret, eoquæ facilius, quò patientiores malis
 quàm bonis relatis aures sunt. G. Fama mihi bonum
 peperit amicum. R. Vnde seis, quàm bonus sit,
 quem nūquam videris, rogo; cū illi ipsi, quos
 quotidie vides, atque alloqueris, quales sint, tanto
 in tempore, nondum scias. Sæpe vos credulitas
 vestra circumuenit: libenter creditis, quod optatis.
 Multum fidei famæ tribuitis mendaci. Speras eius
 animum videre cuius nunquam frontem videris,
 cū sint inter notissimos quoque, tot pectorum
 diuersoria, tot latebræ? Difficile est enim amicum,
 nisi in magna aduersitate, cognoscere; operosius
 est illum nosse, quàm quærere. Vna sæpe hora paucis
 verbis quæritur, qui vix multis annis, atque experimentis
 agnoscitur. Voco autem amicum, ut vulgus.
 Verus enim, non antè quæritur, quàm probetur.
 Nec amicum probant aliorum verba; certè nec
 propria sed experta charitas fidēsque. C. Amicum
 mihi de longinquo fecit fama. R. De te aliquid
 mentiendo, quispiam tibi amicum dedit. De te
 vera loquendo, vel forsitan mentiendo itidem,
 tibi hunc ipsum alter eripiet. Quibus viis fiunt
 crescuntquæ omnia, eisdem faciliè resolvuntur. Et
 natura vult, ut citò aucta, citò desinant.

De Amico unico fidei. DIAL. LII.

*Verus amicitia cultor pretiosior auro est,
 Et gemma. Sed enim, dic mihi, ubi inuenias?*

GAV.

I ij

Amicum vnum fidum, & expertum habeo.
 Sæpe, & experiendo, vestrum errat acumen; & dum vos ipsos peritissimos iudicatis, in hoc ipso, ac perinde, ceterarum rerum, in æstimatione fallimini. G. Scio ego [non æstimo] amici cum mihi esse fidelissimum. R. Et quot putas idem credentes; immò, vt sibi videbantur, & scientes; cū ad arctissimum ventum esset examen, sese lufos inuenerunt? Vnde verò tot quotidie de amicis prodeunt querelæ? nisi quia, quos fidissimos habebatis, inuenistis infidos. Nullius rei tam difficilis, quàm humani animi coniectura æstimatioque est. G. Nihil coniicio, nihil æstimo, vt dixi, sed scio amicum verissimum me habere. R. Habes rem, aut optimam, aut pessimum errorem. G. Nullum rei huius errorem habeo, sed amicum multis, ac magnis expertum casibus. R. Habes ergò rem dulcissimam, sanctissimamque; qua vna, post virtutem solam, nihil homini melius in hac vita, seu natura, seu casu aliquis, seu labor, ac studium dedit. Dulces, fateor parentes, dulces filij, dulces fratres: possunt tamen amarescere; nec parentes ideò, nec fratres quidem desierunt esse, nec filij cum dulces esse desierint; at amicus solus [dum sit verus] dulcis, & charus esse non desinit. Chari inquam, sunt parentes; nonne autem Iupiter Saturnum regno patrem expulit? Nicomedes, Prusiam Bithyniæ regem, suum patrem, consilia licet necandi filij agitantem, vita priuauit: & Ptolomæus, hinc philopator dictus, patre, ac matre, in super & fratre occisis; ad vltimum & vxore Euridice interfecta regnum Aegypti scortorum sic rexit arbitrio, vt nihil in regno proprium haberet, præter nudum, & inane regis nomen? Nonne & Orestes Clytemnestram matrem? Agrippinam Nero? Antipa-

ter Theſſalonicem interfecit? Chari filij: nonne Theſeus Hippolytum caſtiſſimum? Philippus rex Macedoniæ, Demetrium filium adoleſcentem optimi iuſſit occidi? Nonne & Ptolomæus alter, aduerſum pietati nomen, & ipſe quoque ſidiſſimus rex Ægypti, duos? Et Herodes rex Iudææ, vnum? Et Conſtantine Romanorum Imperator vnum quoque, Crispum filium interemit? Nonne Maleus, dux Carthaginienſium Carthalonem filium crucifixit? Quin & matres, quarum amor hinc intenſior, hinc mitior ſexus, in filios ſauierunt. Nota omnibus Medea. Quid Laodice Cappadociæ regina, quæ regnandi cupiditate, filios quinque maſtauit? Chari inquam, parentes [repero enim] chari filij, chari fratres. At [vt vno exemplo omnis claudatur impietas] Phraates rex Parthorum, omnium regum ſceleſtiſſimus, omniumque mortalium regnandi, non cupiditate, ſed rabie, furiis que actus, Orodem ſenem, & afflictum patrem, ad hæc & triginta fratres ſuos, dicti regis filios, ſuumque inſuper filium occidit, ne quis ſuper eſſet in Parthia, qui regnaret. Sed vetuſta hæc. Nunquid non & recentiore memoria inter patrem, & filium, de regno, in Britannia certatum audiuiſimus? & nudiuſtertius inter fratres in Hiſpania decertari vidimus? quanquam talium odiorum, & maxime fraternorum, crebra adeo, & noua & vetera ſint exempla, vt penè laborioſius ſit exquirere, qui amici fratres fuerint, quam qui hoſtes, vtrumque poſt ponimus. Remedia enim nunc, non exempla colligimus. Quid Præterea? An non chari coniuges, charæ vxores? Sed interrogabis Agamemnonem & Deiphobum; &, de veſtris, Claudium Cæſarem, ac minorem percuntaberis Africanum. Hi tibi, quam chari fuerint vxoribus

suis dicent: contrà verò Octauiam sciscitare, & Ar-
 sinocem, quid illa de Nerone suo, hæc de suo sentiat
 Ptolomæo. Illa de adoptiuo, hæc de naturali fra-
 tre, vtraque de marito. illa quidem in seipsa, hæc
 in filiis experta, testabitur. Eminentia, vt vides, &
 clara decerpimus: vulgus: & vrbes. & communem
 vitam hominum, his plenam querimoniis, præteri-
 mus. Quibus ita se habentibus, cum in omni gene-
 re illorum, qui charissimi videantur, odiis sæpe la-
 tentibus, sæpe etiam manifestis, multa infit amari-
 tudo; sola amicitia odiis vacat. Nemo vnquam
 non dicam occidit, aut perdidit amicum, sed ne læ-
 st quidem volens. Quamobrem si amicum ve-
 rum, qualem prædicas inuenisti, magnas te diui-
 tias inuenisse credito; illud vide, [vt magna pars
 hominum rebus dedita vilibus, nobiliumque con-
 temptrix, & agris, aut mercibus, quàm amicitiiis,
 ac virtutibus colendis intentior] quod optimum
 nactus es, negligas. Si tantam curam impenditis
 custodiz auri, & argenti, atque orientalium lapil-
 lorum, quæ sunt terræ fæces, & pelagi purgamen-
 ta; quanta diligentia amici cultui impendenda est,
 rei pretiosissimæ, ac diuinæ? Nequa vnquam re of-
 fensus, ne quo vnquam verbo alienatus effugiat, te
 sumque audias illud ecclesiasticum: Sicut qui di-
 mittit auem de manu sua, sic reliquisti proximū
 tuum, & non eum capies, non illum sequeris, quo-
 niam longè abest. Effugit enim, sicut caprea de la-
 queo, quoniam vulnerata est anima eius; vltra
 eum non poteris colligare. Proinde ingens bonum
 habes, ac suaue; operosum tamen, ac difficile, quæ-
 situ, inquam, operosum, & custodia. Magnus the-
 saurus est amicus, sed magna seruandus cura, ma-
 gno, si pereat, lugendus fletu.

*Quando foramen acus poterit penetrare camelus;
Tunc poterit dives regna videre poli.*

GAV.

Sed abundo opibus. R. Iam non miror, si & amicitias abundare visus eras. Non est nouum, neque insolitum, locupletū limina vulgaribus amicitias & simulatis obsequiis frequentari. G. Opum magna vis est mihi. R. Anceps, & onerosa felicitas, & quæ plus inuidiæ sit habitura, quàm gaudij. G. Diuitiæ exundantes sunt. R. Non statim ideo exundans quies, exundansque incunditas: vix diuitem inuenias, qui, non sibi melius fuisse in mediocritate, vel honesta etiam paupertate, fateatur. G. Multæ mihi accreuerunt diuitiæ. R. Securitas, gaudium, tranquillitas decreuere, quæ, si cum illis crescerent, non amari tantum diuitias peterem, sed hortarer. G. Opes multas habeo. R. Habes rerum quasitu difficilem, custoditu anxiam, amissu flebilem. G. Magnæ mihi diuitiæ sunt. R. Sparsæ si fuerint, decrescunt, seruatz non te diuitem, sed occupatum, non dominum facient, sed custodem. G. Diuitias habeo ingentes. R. Vide ne potius habere; hoc est, ne non diuitiæ tuæ sint, sed tu illarum, neque illæ tibi seruiant, sed tu ipsis. Nam, si nescis, plures multo sunt, qui habentur, quàm qui habent; multoque crebriores, quos propheticus sermo notat; Viros diuitiarum, quàm diuitias virorum; sic vos vestra cupiditas, vilitasque animi, de dominis seruos facit. Vsus quidem pecuniarum notus est, ut naturæ necessaria comparentur; pauca simul, & exigua, longèque facilia: quicquid excesserit, graue est; nec iam diuitiæ, sed vincula, sed compedes; nec iam corporis

l. iiii.

ornamenta, sed impedimenta animi, & sollicitudinum, atque formidinum acerui. *G.* Diuitiis plenus sum. *R.* Caue ne te rumpant. Omnis enim plenitudo quærit exitum. Multis mortem attulere diuitiæ, requiem ferè omnibus abstulere. *G.* Opes habeo immensas. *R.* Bonis moribus rem aduersam. Nimia opes, non modò singulorum hominum, sed populi Romani corruerunt mores, miramurque illam, & eximiam fregere virtutem; qui tam diu clarus, & tam diu iustus, atque integer, quàm diu pauper fuit: in egestate victor gentium, & quod est gloriosius, victor sui; domitorque vitiorum; à diuitiis victus est, atq; pessundatus; nota loquor. Quid nunc tibi de diuitiis sit sperandum, vides. *G.* Diuitiis affluo. *R.* Quantum mallem virtutibus abundares. *G.* In diuitiis requiesco. *R.* Consopiti estis in vepribus, miseri. Grauis sopor, qui non sentit aculeos. Venit ecce, quæ vos excitet & exponat luce clarius, id, quod scriptum est: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

De inuentione Aurifodina. DIALOG LIV.

*Quærit avara manus lucrum per saxa, per ignes;
Abdita nec tellus tutâ manere potest.*

GAU.

Aurifodinam inueni. *R. A.* Hæc spes opum, multis inopiæ, nonnullis exitij causa fuit: dum, neglectis omnibus aliis curis, hic vini deditis, & laboris plurimum, & lucri modicum res habuit; dum ad hanc auri cupidinem coelo, & sole derelicto, in tenebris æuam agere didicerunt, cæco, & noxio, ante tempus, vapore consumpti. *GAU.* Aurifodinam casus obtulit. *R. A.* Ut auer-

auerſus à contemplatione cœleſtium, terreſtribus
inhies; neque tantummodò humi accliuſ, ſed ſub
terra merſus, infelicius viuas, & breuiùs. G. Aurifo-
dinam ingredior. R. Nero Cæſar, ſuprema illa ſua
nocte terribili, & miſera, ſed ſibi debita, vt quod-
dam ſpecus ingrediens, ignominioſam mortem &
ludibria populiperſequentis euaderet, à ſuis ad-
monitus, negauit viuum ſub terram ſe iturum. Tu
nullo metu impellente, ſed auaritia rapiète, viuus
iſ ſub terram: neque hinc te alium cœli limen re-
tinet, illinc atræ telluris horror excludit. Quid mi-
rum; per omnes terras quærendę diuitiæ, homines
fatigant, quando & ſub terram quæſitæ, & effoſæ,
tartareos exagitant manes. Vtq̃ue ait Naſo:

Itum eſt in viſcera terra.

*Quaſque recondiderat, ſtygiſque admonerat umbris,
Effodiuntur opes irritamenta malorum.*

G. Aurifodinam inueni. R. Vetus eſt verbum: Sæ-
pe vnus leporem mouet, alter capit. Inueniſti præ-
dam, quàm plurimi concupiſcant; vnus rapiat, &
tu ille forſitan vnus non ſis. Circum optabilia ſit
concurſus, & periculum eſt, inueniſſe vnum, quod
cupiant multi: nullus partiri velit. Hæc eſt cauſa,
cur, cùm Italia [vt ait Plinius] metallorum omniũ
fertilitate nullis cedat terris, interdictum id vete-
re conſulto patrum, atque occultatum eſt, vt Ita-
liæ parceretur. G. Auriferam terrã fodio. R. Labor
certus, euentus ambiguus. Quid, ſi multum inue-
nias, ſed non tibi? quid, ſi tibi inueniſſe peius ſit,
& nihil inueniſſe erat melius? Humano ſæpe gau-
dio mœroreſt proximus. G. In aurifodinam deſcē-
di. R. Inter homines quæri ſolet, quod inuentum,
mergat in tartara; tu apud tartarum quæris, quod

te tollat ad superos. G. Aurifodinam reperi. R. Pro-
num iter ad inferos inuenisti.

De inuentione Theſauri. D I A L. LV.

*Collige theſauros quos nulla arugo peredit;
Nectine, nec quos fur malus abripies.*

G A V. *

Theſaurum reperi. ? Caue dolos, & infidias
fortunæ. Hamis eſca præſtenditur: Viſcus, &
laquei blandum aliquid præſeferunt. G A.
Theſaurum inueni. ? Multis theſaurus mors fuit:
vt nullum corpori periculum ſit, diſcrimen eſt in-
gens animæ. Non ſatiant opes deſiderium immò
nec mitigant; ſed accendunt: humana cupiditas
ſucceſſibus inardescit, & crescente auro, creſcit au-
ri ſitis, & quærendi ſtudium, minuiturque virtus,
quæ vna mors animæ eſt. G. Theſaurum mihi ſors
obtulit. R. Pondus infeſtum, contrariumque mo-
deſtiæ. Nil ſibi non arrogat, quem repens fortuna
beauerit. G. Inſcius in theſaurum incidi. R. Tutius
forſan in colubrum incidiffes, Cùm enim diuitiæ
auri, & argenti; virtutum inopiam afferre ſoleant;
idque ſit omnibus proprium, tum præcipuè repen-
tinis; quòd aliz, ſi ſenſim nocent, dum & vero ali-
quid detrahunt in dies, & opinionibus falſis robur
adiiciunt, hæc ſubitum pariunt ſtuporem, improbi
ſoque impetu mentem turbant. G. Theſaurum in-
uentum domi abdidi. R. Quod in hac tua lætiti-
æ ſummum eſt, inueniſti grauem, & inutilem terræ
ſæcem: pudeat cœleſtis naturæ animum his attol-
li. G. Theſaurus inſperatus obtigit repentè. R. Hūc
manſurum credis; at repentè deſinet. Quæcunque
ſerè citò creſcunt, citò occidunt. Subitæ opes, quæ
ſi felicitas ſomniantis,

De

Ingens est usura malum, mala pestis in Vrbe;

Impia non aliud tarta mœnis habent.

GAV.

Pecuniam in tuto fœnore posui. R. Est & qui bene inuentis, malè vtitur, & qui malè inuentis, peiùs & pessimè. Tu pecuniam inuenisti non vt diues fieres; sed vt malus, non tam malus [vt auguror] futurus, ni pecuniam inuenisses. Sūt enim, qui successibus nequiores fiunt; non Dei munus agnoscetes, neque illi saltem similes, de quo scriptum est: Confitebitur tibi, cū benefeceris ei; sed apertam sibi cœlitus nequitiz semitam existimantes. Inuenisti ergo pecuniā, qua dedecus mercareris, & exanime metallum animæ tuæ sarcinam faceres infelix. G. Fœnus bene posui. R. Malum non bene poni dixeris, sed deponi. Siquidem malum pondus excusseris bene erit; alioqui, vbicunque posueris, dum ad te pertineat, malum esse non desinet. GAV. Fœnus optimum bene collocaui. RA. Quomodo bene collocetur malum videris. Sanè quantò opimius malum, tantò est peius. Notum illud Dauidicum: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum. Quantò ergo ditior fœnerator, tantò & nequior, tantò maior avaritia, maior impietas. GAV. Fœnori studeo. RA. An nulla artium erat, cui melius studeres? An erant multæ, sed huic aptius erat ingenium? An quid rei est, vt huic vni studio animum applicares, quo, nescio, an aliud vsquam fœdius inuenire potueris, aut vilius; aut tam miseri prorsus & deiecti animi, tanquam inertis iudicium? Tot vndique patent artes: tot viuendi viæ, pessimam omnium elegisti: quodd quietior visa est, sedere, scil. & numerare dies, ac velocissimi finem mensis expe-

stare; non intelligens, tibi quoque horas diesque,
 & menses & annos currere; ut nexis tuis, sic & tibi
 terminum instare; sic inquam, illis, ut tibi; sic tibi
 ut naturæ debitum soluas, turpiter parta destitu-
 ens, & incertus tui. Extorques ergo pauperibus,
 quo ignotos dices, & futuri semper metuens iudi-
 cij & obscuræ interim non dominus; sed custos
 pauidus rapinæ, fame pressus, & infamia. Mirarer
 in urbibus politicis huic flagitio locum esse, nisi
 esset & reliquis. Itaque, cum paulò ante hoc tem-
 pus foeneratores, ut leprosi, à consortio hominum
 segregati agerent, nec tantum ad eos nullus acce-
 deret, nisi egenus, sed etiam ut malè olentes; atque
 contagiosi ab obuiis vitarentur, nunc iam nō me-
 dō cū populo, sed cū principibus conuersantur, &
 matrimonia contrahūt, & dignitates adipiscūtur.
 Tanta vis est auri, immò quidem, quod pro mon-
 stro audias, ipsi, quos Deus omnipotens male per-
 dat, principes foenerantur, tam levis animæ, famæ
 quæ iactura, tam suavis, vndeunque quæ sit pecu-
 niæ odor est. G. Foenerari iuuat. R. Turpis delecta-
 tio, & misera. G. Foenerari solitus sum. R. Si Cato-
 ni credimus, hominem occidisti. G. Foenerator
 sum. Artificium aliud non didici. R. Hic auaritiæ
 clypeus, hæc causa prætenditur; quòd, si discere vo-
 lenti, quoque difficile est; quid discat inuitus. G.
 Semper Foenerator. R. Semper igitur miser eris,
 semper cupidus, semper inops,

De Fertilitate terra. DIALOG. LVII.

*Si viuus largis agri prouentibus, esto
 Munificus, largo semine sis melior.*

GAV.

Fertilis ager est mihi. R. A. Vim foecundatoris
 intellige, donisque coelestibus sic utere, ne
 displiceas largienti, quod ita demum rite fa-

facies, si & sobrietatem & modestiam fertilitas nō excludet, & vbertatis in partem, egeni venient, atque amici. Nil soli dulce, nil sapidum. G. Agrum fertilem exquisitissimè colo. R. Non homo terræ, sed terra homini seruire debuerat, hominū culplis effectum est, ne terra possessori suo sine labore, respondeat. Inculta messem horridam, lappas, & tribulos, paritura, hanc ferro sollicitare mirisque blanditiis mollire, mortalis coëgit indigentia. Hinc fluxit initium sanctissimæ, & innocentissimæ quondam vitæ. Nunc vni ex multis; & prisco labori, & nouis vitis obnoxia, postquam nihil inuidiæ, atque auaritiæ inaccessum, rusticas etiam casas urbana piacula peruasere. Certè vltimos hominum, rusticos malos fuisse conuenit, vnde illud poëticum

Extrema per illos iussita excedens ter . . . vestigia fecit.
Sed verendum, ne qui malī fuerant nouissimi, primi sint. vt si vnquam esset ad virtutem reditus & ad priscos mores, in hoc quoque sint vltimi. Nunc ad ipsam agriculturæ artem redeo, quæ magnis olim tractata viris atque ingeniis in pretio fuit, in qua vt multis in rebus, altum locum Cato Censorius tenet, de quo cū verissimè scriptum sit, optimus senator, optimus orator, optimus imperator, tandem laudis ad cumulum illud est additum, si nē amulo, siue sine exemplo sui temporis agricolæ: quem puderet igitur cum Catone terram colere, quis omnino sibi turpe aliquid duceret quod pulchrum ille sibi duxisset, qui præter corporis atq; animi virtutes rerumq; gestarum gloriam etiam de Hispania triumphasset? Quis sollicitare atque hortari boues erubesceret, quos in sulcum vigeret illa vox, quæ tot magnos exercitus in prælium accendisset, tot ancipites causas disertissimè

perorasset? quis rastrum atque aratrum fastidiret,
quod illa triumphalis ac philosophica manus at-
tingeret? quæ insignes de tot hostibus victorias pe-
perisset, tot de rebus optimis præclaros libros scri-
pisset, siue ad Philosophiam, siue ad historiam, si-
ue ad vsum vitæ spectantibus, quales sunt, quos de
hoc ipso quod nunc loquimur, scripsit. Primus e-
quidem colendi auri præcepta collegit in for-
mam artis, ac redegit in literas, secuti quæ illum
multi alij, quorum quidem humile illud ac de-
pressum artificium, nobilissimis atque altissimis
versibus extulerunt, quos tunc memorans, nec hu-
manæ immemor necessitatis, agriculturam certè
non improbo. Nunquam tamen, aut scriptorum
claritas, aut inopiæ metus coget; vt liberalibus, &
honestis artibus præferendam censeam, nec æ-
quandam quidem. Quamuis enim eosdem, du-
ces simul, illustres, & agricolas, primum illud im-
perij tempus habuerit, mutata iam spatio res est.
Neque [vt fragilior nunc natura est] ad res tam va-
rias ingenia nostra sufficiunt. Hac ætate igitur,
excellenribus viris agriculturæ operam dare, non
pro arte, vel negotio, sed pro otio, & curarum
alternatione permiserim; vt quæ interdum tene-
ros ramos pubescentibus gemmis inferere, lu-
xuriantia folia curua falce compefcere, lasciuos
palmites, prolis in spem, scrobibus cauis info-
dere, sitientibus pratis querulos riuos pronò cal-
le diuertere, illos sinam: sic fodere pertinaciter;
atque arare: totoque animo incumbere terris,
nisi necessitas cogat, indecorum atque indecens
docto fortique viro arbitror, cui nobilioris e-
xercitii deesse materia vix possit. Natura parens
optima; dum multas mortalibus artes daret, ipsa
etiam

etiam distinxit ingenia, ut cui quisque erit aptissimus, illi insistant. Videbis aliquem, qui mediocri ingenio, tam solerter, aut arua fulcet, aut maria, ut in hac re cuiusvis acumen philosophi, nulla sibi conferri possit industria, stultum, & in gloriam fuerit cum alio, non in tua, sed illius arte contendere, ubi toto maior vertice, minor appareas, & victor in maximis ac multis, parvis in rebus facile vinceas. *GAV.* Ager hac mihi ætate præfertilis fuit. *RA.* Proximam operire: præsens sæpe fertilitas venturæ sterilitatis arra est: rara quidem sine intermissione prosperitas. *GAV.* Diligenter agrum colui. *RA.* Bene, si nil melius quod faceres, fuit. *GA.* Colui vineam exquisitè. *RA.* Lætam cum illa fortè vindemiam pactus, an & cum pruina aut etiam cum grandine pepigisti? *GAV.* Solito largius aruum seui. *RA.* Plures pasces grues rure, plures domi mures, volucrum hospes, ac vermium, lolij excussor areæ compactor, horrei architectus, metentium servus, ac terentium. *GAV.* Seui agrum largiter. *RA.* Esto, in spe bona metes: quod seuisti triticum, atque sollicitudinem: nisi illud est verius, quod triticum plurimorum, sed anxietas tua est: & ut propriè dixerim, ager ipse est animus, cultus intentio, semen cura, messis labor: hanc vberissimam percipies. *GAV.* Rus optimè colui. *RA.* Dicam, quod mireris. Illi ipsi antiqui agricolæ, viri fortes: quibus gloriæ fuit agricultura, colendum bene consueverunt: sed non optimè: incredibile primò forsan auditu, at experientiæ comprobatione, verissimum. Vix enim fertilitas sumptum æquat: estque apud ipsos veteres hominis, atque agri comparatio non inepta, ut uterque, si sumptuosus fuerit, quamvis & questuosus, reliqui nihil, aut modicum sit. Neutrum

magni igitur existimandum. G. Summo studio terram colo. R. Te mallet coleres; sed terrestre animal terram amas, nec multum tu illam, quam nunc percolis, impinguabis. Cole agrorum, atque arborum quantum vis, neque multos terræ pedes ad ultimum occupabis, neque [ut ait Flaccus]

Hæc enim, quas colit arborum,

*Te, præter inuisas cupressos,
Vllabrenem dominum sequetur.*

De Viridariis. DI AL. LVIII.

Del. Hæc flores, & amant gramina campi;

Quæ tamen & molles reddere sape solent.

GAV.

A Mœna mihi sunt viridaria. R. Habent hæc interdum fateor, honeste aliquid voluptatis. nonnunquam etiam inhonestæ: æque igitur studiosos, ac voluptuosos videas umbrosis secessibus delectari. Nam & ingenium locus excitat & ad poenitentiam quosdam, alios ad incontinentiam, & lasciuiam exhortatur. Nec de nihilo est, quod summus, orator, dum infesto reo adulteriū obiceret, amœna, in quibus id commissum esset, loca descripsit, quasi ad flagitium stimulos: non locis ergo, sed animo gaudendum est, si talis obligit, qui bene locis omnibus uti norit. G. Secretis viretis affluo. R. Secretum Tiberis viretam, & secessum Capræ quis ignorat? Pudet, pigetque exequi, quæ iidem omnibus nota sunt; ille senex Hircinus loca illa seposita, quibus probris infecerit. Quanto autem gloriosius, arido in rure exul Scipio Africanus vixerat, quàm suis in voluptatibus princeps ille Romanus? Repeto igitur. Non in locis, neque ullis, præter animum, rebus, habitat omnis vestra felicitas. Vnde & qui solitariam vitam, recessusque abditos laudant, sic intelligi voluerunt, si his

animus

animus vti sciret, & non aliter. Proinde quem tu de viretis tuis fructum colliges, expectandum erit, at tū demū, quid pronuncie, videro. Nā si locis tantū gloriaris, quæ tua nudius tertius non erant, & tua forsitan cras non erunt, ac, si ritè cōsideres, tua etiā nunc non sunt, alieno proculdubio gloriaris? Quis hic gloriæ tuæ locus? Quid ad te, si gelidæ per æstatē alpes? Si Olympus nubibus altior? Si ramosus, ac frondifer Apēninus? Quid si lucidus Ticinus? Si amœnus Atheſis? Si sonorus Sorga? Hæ, si laudes sunt, certè non sunt hominum, sed locorū, tuū sit expedit, quo lauderis. G. Decoris spatior viretis. R. Refert, quānā curæ interim, tuo in pectore spatientur. Nam quid iuvat arcula in eburnea vnguenta olida condidisse? quid pulchris in locis turpē animū? Quot in rupib. horridis sanctissimi floruerūt viri? Quot in pratis virentibus turpes adulteri marcuerūt? Adde, quod nō animis solum sed corporibus, vitæq; hominū interdū, loca huiusmodi nocuisse cōpertum est; non tantū haustu aeris immodico, sed ferro etiā, occultoq; impetu. Quis non legit apud Curtiū, amœnissimos nemorū recessus, & vireta illa Medorū manu consita regum, ac Satraparū curā, & præcipuā [vt prohibent] volu pratē? Atqui in illis, iussu ebrii, ac vesani regis adolescentis, interfectus est Parmenio clarus senex, & [ni fallor] Macedonū primus ducū. Quis non novit Caietani littoris flexū illū, quo nullus sub cœlo pulchrior, nullus amœnior: illic, iussu temulenti & crudelis Antonij occisus est Cicero. Et poterat vtcunq. tanto viro locus convenire, vt postquā scilicet Romæ mori fato vetitū erat, florido in ruere moreretur florentissimus oratorū, vtique optimus. Sed & modus, & author mortis prorsus indignus fuit. Spatiabatur illis fortè tunc in locis Gi-

cero, urbanas fugiens procellas; & vel ad philosophiam; viteque cultum, suo more noui aliquid cogitabat vel Remp. miseratus, de statu patriæ conceptum dolorem animi, oculorum oblectatione leniebat; quando ab illo omnis hoste virtutis, immissi carnifices, talem virum abstulerunt mûdo, qualē [vt anguror] sæcula nulla restituent. Sic est, igitur loca delectabilia sæpe insidiis opportuna sunt, dū licentiùs ibi, laxiùsq; degitur, auersisque magis sensibus à circumspèctione periculi. Nam & laqueo densis syluis ferè, & visco volucres, facilius in ramis viridibus capiuntur. G. Latus in viridariis & curarum vacuus dego. ? Lætitia, curarum que vacuitas cautioni semper aduersa est, dū sua nempe quisque pericula, dum communem humani generis statum omnes acriter cogitant, vix aut latus valde; aut curarum vacuus quisquam viuet, neque locorum species, neque opum spes obliuio nem attulerit impendentium malorum. G. Libenter in viridariis meis versor. R. Non hercle libentiùs, quàm apri, & vrsi. Non refert autem vbi sis, sed quid ibi agas. Nunquam te locus nobilitauerit, sed tu locum: neque id aliter, quàm præclarum ibi, & insigne aliquid moliendo.

De Gregibus, & armentis. DIAL. LIX.

Formosi pecoris si cultor amorotraharis,

Te pauper potius, quàm pecus, ipse trahet.

GAV.

GAudeo gregibus, & armentis. R. Brutinum gaudium. G. Armentis, ac gregibus, abūdo. G. Belluina prosperitas, quam belluæ peperere. G. Amo greges, & armenta. R. In omni amore, amantis, & amati similitudo suspecta est. G. Armenta, gregesque amo. R. Amatis omnia, nisi vos inuiscem, ac virtutes; quæ imprimis erant aman-

dā negligitis, & quæ negligenda diligitis. G. Armenta gregesque. R. O miseri rerum vtilium amatores, osorésq; nobilium: amaris, quæ se, nec amari sentiunt, nec amantibus vicem reddunt. Cū interea, nec vos vicem reddatis amantibus; totūque hōc malum facit auaritia, vñ non modò seruū ingenuo, sed pecus homini præferendum existimetis. G. Armentorum gregūque ingens copia est. R. Si per te ipsum illos paueris, quid, nisi occidatissimus pastor eris? Officium vile, laudatum licet à multis ante alios à Catulo Veronensi; sin per alios non tu pastor, sed pastorū seruus, pastorūque dolis expositus. Nunc vicinus obfuerit, nunc præcipitium nunc morbus, nunc abactor; quotidie demum aliquid fingendum, vnde damnum tibi dolorque, & illusio. Magna vero pars mali fuerit illusor rudis: (. Armentis ac gregibus diues sum. . Laudatæ diuitiæ, sed incertæ, & casib. multis obnoxia; fraudibus rapinis pestibus, quæ tam crebræ, tamque validæ sunt, vt saepe totos greges, totaque lacerent armenta; nota pestis quam Lucretius quamque illum sequens Maro. descripsit. Et quàm multas putas famosas minus. scriptorū penuria sed damnosas aquet. G. Diues sum gregibus, & armentis. . Vagæ, patentésque diuitiæ, quæ [non dicam] arcula, vt aurum, vt gemmæ, sed ne domo [licet amplissima] claudi possint; tam nec à feris, nec à furibus, nec à feris atrocioribus tutus es, omnibus in tuas diuitias datum ius. G. Gregibus & armentis gaudeo. R. Gaudes semel, doliturus millies nullus dies sine rumoribus mœtus ibit. Nunc iruerint Sabzi tulerintque omnia; nec non pueros gladio percusserint; vt pecuoso illi quondā nunciatū seni est; nunc bos cornu fregeat, nunc crus equus, nunc vagantē lupus agnum,

nunc infectū gregē mors inuaserit. Non sat miseri
vestris malis, & mortalitate propria visi estis, nisi
mortes quoque brutorum animalium lugeretis?

De Elephantibus, & Camelis. D I A L L X .

*Grandia sunt domus animalia magna voluptas,
Sape tamen famulis damna dedere suis.*

G A V .

SVNT mihi Elephantes. R. Cui quæso vsui, pacis
ne, an belli? His, duo illi notissimi hostes Ita-
liz, Pyrrhus, & Hannibal, quib. Romanas dū
turbare acies sperant, suas turbauere. Animal gra-
ue prorsus, & enorme, quodque [vt ex historiis no-
sti] sæpe suis exitio fuit, aspectu mirū, & mole, &
specie, & odore, & stridore terribile, effoctu autem
inutile, procuratione difficile. G. Est mihi ingens
Elephas. R. Fuerunt olim in Italia Elephātes, non
venatu quæsi illi quidē, sed ab hostib. capti, & in
triūpho ducti, quosq; prima fronte terruerant, e-
quos Italos victores in capitolium secuti; erepti au-
tem Pyrrho; Carthaginensibus verò non erepti tā-
tū, sed etiam interdicti. Sic. n. in conditionibus pa-
cis, quam victi petierant, nominatim cautū; vt, &
quos haberent domitos, traderent, & alios nō do-
marent; ita sensim obsoleuit vsus Elephantū, non
solum in Italia, vbi longē aduenæ, vique aduecti
erant; sed in Africa etiā, & Ægypto, quæ illorum
sunt viciniores origini. Itaq; & in Italia auorū me-
moriam, vnicū Frederico, Romanorū principi, fuisse,
& nūc Ægypti tyrāno, non nisi vnicū esse, fama
est. Vtrunque verò ad spectaculum potius, quàm
ad vsum. Sic in India, atque Æthiopia, exterarum
ædiogentium liberati, sylvas patrias incolunt
Elephantēs. Tu quis es, qui Elephantē gloriari
videris, alterne Annibal? qui vno vectus Elephan-
te, vnoque fretus oculo Italiam fatigauit. Ego
hanc

hanc belluam, etsi humani æmulam intellectus, ab authoribus proditam, & moribus miris insignem, habendo tamen inutilem, & ineptam, & regis potius luxuriæ, quàm priuatæ fortunæ habilem dico; quæ domum impleat, horreum exauriat. *G.* At camelos habeo. *R.* Vnæ est penè ratio vtrorumque, nisi quòd elephas turribus, camelus sarcinis ferendis idoneus, còque vtilior aptiorque: si consilium petis, vtere belluis, quas his, ubi vitam agis, mundi partibus, genuit natura, parens prudentissima, quæ & belluas, & alia, suis quæque climatibus aptiora distribuit. *G.* Camelum habeo. *R.* Tria millia habuit & amisit Iob: & morbi, & raptores, & infecta pascua, & ruina, & mille casus, vestra vndique armenta circumfident; campi, & colles, & mœnia perduntur assidue. Quid his facias, quæ non stant? Bona vestra ferè omnia in perpetuo motu sunt, & quam, insita virtute animi, deberetis famam quæfere, peregrinorum animantium nouitate sectamini.

De delectatione Simia. D I A L. LXI.

*Excundos tibi si præbebit Simia ludos,
— Si modus abfuerit, simius alter eris.*

GAV.

Simia delectabilis est mihi. *R. A.* Fœdum animal aspectu, triste animal effectu, de quo, quid aliud, quàm tardium speres? Quicquid domi reperit, aut corrumpet, aut sparget. Si his, atque huiusmodi delectaris, utique delectabilis Simia tua est. Monstruosam belluam vocat Cicerō, nec minus aliquid mirum dicit, quàm vnam fortium euertisse, idque pro ostento, Græcorum in historiis scriptum esse, iure optimo doctissi-

m. iij.

mus irridet, cùm verè mirum potius videri debeat; si non omnia vertat, ac dissipet. G. Ludicris animantibus abundo. R. Turpe simul, & ludicrum esse aliquid non potest. Quis enim in turpitudine ludus est? Quin immò ab omni, quod oculos, auresque, & nares, & animum afficiat, fugiendū est: corrupti gustus est amara diligere. Sed hic vester est mos, turpibus delectari; neque verò turpia, & inepta tantum animalia; sed, quo nihil est foedius, obscenos etiam homines, linguaque, & moribus odiosos, in delitiis habetis; & ad summam quantò quidque deformius, tantò vobis acceptius, chaziusque: hæc in rebus omnibus, vniformis est regula, hic amor, hæc indoles, hoc studium, hæc vestri iudicii laus est.

De Pauonibus. DIAL. LXII.

*Irrequietum animal gallina est, atque columba,
Pro magno damno, commoda parua ferunt.*

GAV.

PAUONIBUS affluo. R. A. Ex illorum caudis argi oculis reperisse consilium fuerit, ne pedibus noceat, notissima regularum pestis. G. Pauones multos habeo. R. A. Aucem visu pulchram, non inficior, atque amœnam; sed hæc voluptas oculorum, multo aurium tædio pensanda est; quibus contra illum, tartareæ vocis horrorem, vel fugæ, vel Vlyssææ picis auxilio opus sit; vt fileam, omni peius tædio, vicinorum odium, ac lamenta; vos verò, dum imperiosæ, & nihil intentatum relinquenti gulæ pareatis, nec aliena, nec vestra incommoda cogitatis; obliiti, hanc viris olim fortissimis sollicitudinem non fuisse, quando intacti pisces, & feræ, & volucres

tutæ

tutæ erant; & præter pēnas, nil in pauone placebat [vt Naso ait.] Neque enim sanè, quid in hac aue tantopere placeat, inuenio, præter nobilitatem carniū; quæ non putrescere dicuntur, longum etiam in tempus, si seruentur; quod & tibi licitum experiri, & expertum se afferit Augustinus. Ita vestram famem, nisi adsit ambitio, nec cibus satiat, nec voluptas. Pauonem certè, cibi gratia Romæ primus occidisse fertur Hortensius Orator vir eloquio clarus, moribus delicatus, & mollis, vt foemina, sed qui morum plurimos, eloquij autem raros habet imitatores. *GAV.* Pullos nutrio. *RA.* Impedimentum domui, escam vulpibus, aræ suffossores, quorum ungulis, & puluerem solum semper, & nunquam superficies æqua sit. *GAV.* Gallinarum magnus est numerus. *RA.* Vt cessent tridia, penè par fructus, & impensa erit; magno pretio, longisque clangoribus exiguum ouum constat. *GAV.* Sed abundo opibus. *RA.* Non mortalis modò, sed volatilis, & fugitiua felicitas tua est. *GAV.* Aluearia multa sunt mihi. *RA.* Nō minùs in quolibet, quàm vel in magna vrbe negotij, vel in castris strepitus est, nunc examina fugient, nunc pugnabunt reges, nunc tinnitu æris, nunc iactu pulueris res egebit, vt salua sit. Sæpe omnia expertus, nil perfeceris, qui, cūm ditior esse credideris, nudus sis; proinde, si seruandi studium, cūm melle contuleris; mel amarum voces. *GAV.* Sed columbis affluo. *RA.* Atqui apum in thalamis, siletur per noctem [vt Vergilius ait] In columbario autem, nunquam: vix est animal inquietius columbo. *G.* Plena mihi sunt columbaria. *R.* Sunt qui litigent, & qui gemant, qui diebus domum foedent, noctibus somnum frangant. En magni gaudiij materia.

*Et inuauat, & licitum est, piscando fallere tempus,
Omne tamen tempus perdere pisce, nocet.*

G. A. V.

Piscinas mihi extruxisse gaudeo. *R. A.* Non, puto, felicius extruxeris, quàm Salomon. Cum te ergo conuerteris ad vniuersa opera, quæ fecerint manus tuæ, & ad labores, in quibus frustra sudaueris, videbis in omnibus vanitatem, & afflictionem animi; vt vnde gauisus fueris, fortasse doleas, iacturam existimans, & temporis, & impensæ. *G. A. V.* Feci mihi piscinas. *R. A.* Non satis est, gulæ causa, omnes terras lustrare; aquæ etiam tentantur; & in regno suo, piscibus carcer erigitur. *G. A. V.* Piscinas impleui. *R. A.* Libertatem piscibus abstulisti, ac naturæ domum; quosque illa sanos fecerat, ægrotare docuisti. *G. A. V.* Coëgi aquas in piscinam. *R. A.* Vim aquis intulisse, in Iulio Cæsare, tanto illo quidem viro, notatum: & superbix datum vides. Quid in te igitur speres? *G. A. V.* Pisces in viuario conclusi. *R. A.* Pennatas volucres vinculis, & imperio coercetis; quid mirum, si pigris quoque piscibus imperatis? Omnia prorsus in vestra potestate; & vestris subiecta sunt pedibus, laboriosi, & cupidi mortales, præter vnum animum, quem regere, & frænare, vel non potestis, [vel quod est verius] non curatis. Itaque vagus, & indomitus ille vos agitat, & in omne vanitatum genus, ac scelerum impellit, qui, si vobis, immò si rationi subditus, atque obediens esset, ad meliorem finem, rectiori calle vos duceret, præstaretque, vt multa, quæ cupitis, sperneretis. *G. A. V.* Pisces inclusos in piscinis habeo. *R. A.* Cum omnia subdita sint vobis; vide, quàm

quàm decorum sit , esse vos subditos voluptati, rei omnium vilissimæ , rerum nobilissimos omnium, quæ sub cælo sunt. Sed sic est, omnibus imperare vultis, vt libidini seruiatis. Neque verò nouus hic error, nec plebeius, sed antiquus & illustrium: piscinas, ac viuaria ostrearum, primus instituit Sergius Orata, Baiano in littore. Sub idē tempus, reliquorum piscium viuaria incepit Licinius Muræna, vterque cognomen, seu illud agnomen à pisce sortitus. En præclaræ agnominum causæ , quòd ille scilicet Oratam appetit, hic Murænam. En, qui Africani, & Macedonici titulos mereantur, & forsitan non curarum minus hi, suis in piscibus capiendis, & condiendis, inque suis viuariis extruendis, susceperant, quàm Scipio, & Paulus in liberanda, atque ornanda patria, suisque victoriis, ac triumphis. Ita penitus verum sit, quod quidam dicunt, quantitate euras hominum penè pares, qualitate verò longè impares. Atque, vt mala semper exempla imitatorum turbis affluunt; secuti sunt Licinium hunc nobiles viri, Philippus, Hortensius, ac Lucullus, vir alioqui memorabilis; qui viuario simplici non contentus, illic prope Neapolin montem scindi fecit, non minori sumptu, quàm quo sibi villam erexerat, requiem captis piscibus meditatus, fluctu æquoreo scissæ rupis claustris, instar tranquilli portus, immisso. Quamobrem Magnus Pompeius, vt qui non viuaria, sed imperia cogitarent, haud illepidè hunc Lucullum, Xerxem rogatum; hoc est, montium effosforem nuncupabat. Quid de aliis? Murænarum viuaria primus fecit Curus quidam, nescio quis. Nam, cum omnibus Murænis suis, adhuc malè noscitur, quarum illi copia tanta fuit, vt earum sex millibus

triumphalem cœnam Iulij Cæsaris adornaret: ut hic quoque suos imitatores habuit nominatim Hortensium Oratorem [de quo suprà diximus] virum; qui nunquam molli defuit exemplo. Ita vestrae literæ sæpe nihil detrakunt insanæ. Nonnunquam verò [quod mireris] adiiciunt, dum licere sibi omnia existimant, qui literas didicerunt, & multa sibi arrogant, quæ sine literis non auderent. Et hic ergo viuarium habuisse dicitur, Baiani tractus in litore, ibique inter cæteros pisces, sic Murzænam unam dilexisse, ut extinctam luxerit. En amor egregius. Endocto, granique viro dignus fletus, qui nec sui temporis bella domestica neque proscriptiones, ac civium mortes fleuisse legitur; nec Cannensem, si suum in tempus incidisset, fleturus fuerit ruinam; Murzæ obitum fleuit; tanta hæc leuitas facit, ut iuniori venia debeat. Antiquitas, ac sexus excusabiliorem reddit ineptiam, quæ murzænam suam, tamen non defunctam, gemuisse, sed viuentem aureis in auribus coluisse traditur. Sic, ut Baulos [id erat villæ nomen] ipsis Baianis in finibus, multos, spectaculi nouitate contraheret. Fuerunt & viuaria cochlearum, & aliarum piscium vanitates, atque imprimis Iupus tyberinus, inter duos præcipuè pontes captus. Sed satis multa de alienis erroribus. Tu, quò plures his implicitos vides, cò diligentius caue, ne similibus impliceris; neque tibi nunc vsum piscium, sed nimis magnam curam rerum ignobilium interdico.

De

De Auiariis, Anibusque loquacibus. DI. AL. I. XLIII.

*Qui gustus varios elementa per omnia quarit,
Et mortem, & morbos contrahit ante diem.*

GAV.

Aves varias in auiario conclusi. *R.* A. Iam piscium minùs mirer ergastula. Sunt & volucrum, quibus latior, ac liberior patria cœlu erat. Inuenit gula venationem, inuenit piscationē, inuenit aucupium; nec cepisse satis est, quas liberas natura creauerat, nisi etiam asseruentur. At quantò erat honestius gulā cogere, parabilibus atque facilibus cōtentari & syluas feris, maria piscibus, aëremque volueribus linquere, quàm in his tantū studiij ponere, quantum, si captandis in virtutibus poneretur, illas pridem [nā minimè fiunt fugaces] optimo studio quæsitæ, intra animi habitū clausissetis, vnde nec effugere possent, nec auferri. *A.* Auiarium impleui. *R.* Rem nequaquam necessariam & quæsitū, nec minùs custodia difficilem, peruetustam tamen, cuius ante mille quadringentos annos Romæ author fuit. Lælius quidam, cognomento Strabo, vir equester: non ille quidem Lælius sapiens habitus; qui si auiaria reperisset, nomen sapientiz perdidisset. Quædam sunt inuentu [ut videntur] vtilia ac iucunda, quæ tamen ingenia alta dedecant. Qui piscinas, qui auiaria inuenerunt, quid aliud, quàm gulæ studium habuerunt? quod virtutis cultoribus alienum est. *G.* Inclusi pingues turdos, & turtures. *R.* Sed non tardos tortores, tot illecebris irritata gula supplicia exigit stomachi laborantis, An non satyricum illud audisti?

*Pœna tamen præsens, cum tu deponis amictum.
Turgidus, & erudum panem in balnea portas.*

De pavone loquitur. Formosa etenim, & famosa est avis; sed non sola, quæ præcipitem gulam plectat. Gulæ quidem oblectatio, gustus brevis; ipse quoque mox in nauseam versurus, ni coereas. Poena autem longa, cruditas, indigestio, bilis, morbi, sæpe etiam & mors. I nunc turdis pingui-
bus, ac turturibus gloriare. *GAU.* Habeo loquaces coruos, ac picas, & psittacos. *RA.* Latatus his Augustus Cæsar, eos magnis emit pretiis, qui victorem, ac triumphantem Cæsarem salutarent. Cumque subinde alij, atque alij ingererentur, satis se saluatorum talium domi habere, respondit; ponens illi metam vanitati nisi corvus ipse novissimus, loco illo mirabili, pluris se, quam cæteros redimi coegisset. Et hæc quidem in Saturnalibus leguntur. Quid in naturali vicini nostri Veronensis historia? Corvus ille tam docilis è sutrina; vbi impensè alebatur, in publicum euolare solitus, & Tiberium Cæsarem, Drusumque, & Germanicum nominatim, totum denique Romanum populum salutaret tanta plebis gratia, tantoque omnium favore, ut cum eum vicinus, vel invidia, vel ira percitus, occidisset, ingenti omnium mæore occisor ipse, ex ea vicinia pulsus primum, deinde etiam à populo interfectus sit. Corvus autem operosis exequiis, & solemni funere elatus, ac traditus sepul-
turæ. O ineffabilis populorum semper infania: in illa vrbe fletum, & sepultum coruum, & eius interfectorem, Romanum ciuem morte multatum; in qua, nec Africanus maior sepulchrum habuit, nec minor victorem, quia [si diis placet] coruus hic populum salutabat, ut diximus, illi autem non salutabant, sed salutem populo, gloriamque contulerant. Adeò gratior vox coruorum, quam virorum virtus illustrium. Neget nunc aliquis
tutum.

tutum, populi consensisse iudicio: quanquam veris æstimatoribus non sit mirus publicus hic virorum fortium contemptus? cum ab his coruorum, volucrumque loquacium miratoribus, & diuinæ voces, & cœlestia aspernantur oracula. *G.* Formosus est mihi psittacus. *P.* Solus nempe omnium torque aureo insignis, nisi phoenix & ipse esset. auium torquatus, & præterea suæ vnica speciei. Verum psittacus saluator magnus & præsertim principum, quasi illum planè adulatorem fecerit natura. Vnde distichon illud innotuit:

*Psittacus à vobis aliorum nomina discam,
Hoc didici per me dicere, Caesar aus.*

G. Est mihi pica disertissima. *R.* Cum perrari sint homines diserti, tibi disertissima pica est? loquax fateor, & salutatrix est sedula, vnde & illud.

*Pica loquax certa dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis ancm.*

Certè de huius avis intentione, discendique studio, mira, nescio an vera, narrantur. Illud imprimis vix credibile, propositum ei verbum, si oblita sit, angere illam grauiter, & affligi, molestiamque animi, tacita meditatione testari; si ipsum sibi verbum ad memoriam reducatur, miris modis hilarescere, At si prorsus seu verbi difficultate, seu memorie imbecillitate vincatur, præ dolore etiam interdum mori; vt iam minus mira Homeri mors poetæ sit habenda, si tamen illa etiam vera est. Neque verò picis omnibus hæc docilitas datur, sed his tantum, & quæ glande cibum, non memque percipiunt, & apud vos vulgò glandariæ vocitantur: picarum species, & forma insignis, & ingenio. *G. A. V.* Dulcisonam, canoramque lusciniam nactus sum. *R. A.* Et hæc

quoque, sturnum graeci, latinique sermonis dociles inueniri; & turdum insuper, sua etate sermones humanos imitantem, Romae fuisse, auctor est Plinius secundus. Quod de sturno nuper publicè notum fuit, quem seriatim plurima verba proferentem humanis accentibus, saepe in ipsius Plinij patria, & audire tibi contigit, & mirari. Nam de psittaco iam trita res est, ut mirabilis iam esse desierit. Quoties hunc audistis cibos vnum, atque alterum, clara voce, poscentem? Quoties nutritorè suum proprio nomine vocantem, atque, ut persuaderet multa illi gestuum, ac verborum dulcedine blandientem? Quoties sic ridentem, ut astantes in risum cogeret, nec omninò alitis, sed veri risus hominis crederetur? Quæ, quanuis ita sint, tamen hi omnes, Iulsiuæ præsertim, multo melius [michi credite] suis in ramis canerent, quàm vestris in caueis; nisi quia vestra cupiditas nihil æstimat, nisi quod sibi proprium fecit; cùm natura fecerit cuncta communia: sic ultra suos fines, atque ultra suum nomen tendit avaritia. G. Aues innumeras congregaui. R. Ut multas, siue, ut omnes habeas phoenix, puto, decrit, siue vnus, siue est nullus; siue illud in fidem recepinus, quod quidam tradidere; anno vrbs octingentesimo, Auem hanc ex Arabia in Ægyptum euolasse, captamque ibi, & Romam delatam, atque in comitio spectaculo, populo expositam, supremam tandem [ut credibile est] mortem obiisse; quod vltimum, falsum esse non dubitant, qui de primis magni dubitant auctores. Ita cùm omnes aues habueris, mirabilem, pulcherriamque omnium non habebis. Dolens, & indignans iocor: ut quid enim semper pueri inanibus gaudiis exultatis? Ut quæ ait Salomon: Vsq̃ue quò paruuli diligitis infantiam? Quin aliquando conuertimini.

uertimini ad correctionem meam: vt idem ait; si quidem ipsæ eadem sunt, quæ loquor. Sinite o cæci aues in syluis agere, nidificare, & pasci, & canere, & errare. Vos inertis plumas animi ad cælum pandite, atque humo vos attollite; enitimini non volucres captare, sed volucres fieri. Tūque, his omissis, de quibus loqui pudet, si quid habes, quo lætari virum deceat, profer.

De Coniugij claritate. DIAL. LXV.

*Vinere coniugio sine si natura dedisset,
Libertas, solida, magna, carere thoro.*

GMV.

Vxorem duxi nobilem. R. Mallem tibi non tantum picas, ac psittacos, sed bubones, strigesque domi esse: illi canerent, ista iurgabitur; illi aliquid nunciarent, hæc peraget; illos excludere licet, hanc non licet, G. Claro coniugio ornatus sum. R. Speciosa vincus es catena, vnde te sola mors liberet. G. Claro coniugio felix sum. R. Casto felicior, felicissimus calibatu. G. Pulchro cōiugio illustratus sum. R. Anceps vxoris electio: deformis facile fastiditur; Formosa difficile custoditur; ea lege, qua inter formam corporis, atq; animi castitatē, lis prope perpetua est. Sed vt, quod rarissimū est, cōtingat; & formæ pudicitia iuncta sit; vberius tecum agā; accedant & femineæ dotes alix, nobilitas, census, opulentia, fœcunditas, atq; facundia, famæ integritas, morū candor; scito tuū limen his immixtam subintrasse superbiam: vt iure Satyricus videatur malle Venusinam, quàm Corneliam Gracchorum matrem, Africani filiam, paternis triumphis, ac gloria insolentem.

G. Nobi-

GAV. Nobile coniugium, & honestum obtigit.

RA. Quid de fastu, fastidioque ais? Parumne foeminei mores noti? Disce servire, disce pati, disce charos pellerere, vni coniugio vacandum est. Amicitiarum scopulus, vxor imperiosa; & viri affectuū moderatrix. *GAV.* Generosa mihi vxor obuenit.

RA. Grauis sarcina, duræ compedes, liberos humeros, atque olim liberos pedes prement. Durum dictu, durius cogitatu, durissimum perpetuū, non vnus lucis, sed totius vitæ hospes, forsitanque hostis, vacuam præsidii, inuasit domum: vnde illam [vt dixi] veteris repudiij spe sublata sola scilicet mors excludat. *GAV.* Coniugem gratam duxi.

RA. Erras, illa te duxit; diu nimium fueras trus; accessit sponso domina, carnifex priuignis, æmula socri, familiæ iugum; coquina labor, onus penuri, sumptus arcule, ornamentum aulae, diurnum spectaculum fenestrarum, lis nocturna cubiculo. *GAV.* Vxor mihi venit amantissima, *RA.* Cum amore, si nescis. Zelus, & suspiciones, & querelæ subeunt; immortale duellum domi habes; ipsis & voluptatibus, & iocis inimicitiae erumpent, nec ad mensam, nec in thalamo tutus eris, nullum tempus litigio vacabit, media nocte pugnabitur. *GAV.* Exoptatas nuptias contraxi. *RA.*

Cum coniuge nuptias, cum pace diuortium. *GAV.* Vxor contigit, cui vnice placeo. *RA.* Melius forsitan displiceres: non te amando premeret, atque attereret, & cogitare, & res tuas agere & somnum carpere sineret: nunc vxori placens, nil, quod tibi placeat, præter illam, speres; totum sibi te vendicat, nec sufficies totus. Si quò fortè ire velis, fugere te, fugæque causas fingere; si quid agas, oblitum sui, si quid cogites, iræ sibi; si cibo abstineas, sordere res suas tibi; si somno cesseris, externa te ve-

nere

nere fessum dicet. Denique vt vxori placeas, tibi, atque aliis inutilis sis oportet. *GAU.* Vxorem habeo, quæ me ardentè amat. *RA.* Melius amarèt castè, piè, & sobriè, ac verècundè: ardens enim amor, quid nisi incendium est animæ? qua ardente quisnam tibi modestiæ, quis reuerentiæ coniugali, quis tranquillitati locus, aut quieti? Ardentè te amat vxor; nisi vicissim se amari senserit, tepescet, amoremque odio mutabit; sin æquandus tibi est amor; & tu ardeas, necesse est, vniq̃ue deditus sis amanti, Zelotypæ coniugis vir insomnis, nunc blanditiis, nunc querelis, fictisq̃ue criminibus excitandus, excitendusq̃ue per noctem; seu licentiùs oculum deflexeris, seu ridenti lentius atriseris, seu vicinam salutaueris, seu formam alterius laudaueris, seu domum ferriùs redieris; postremo aliquid feceris, aut dixeris, quo suspectus, læsiq̃ue reus sis amoris; quæ, si vita dici debet, quænam mors dicenda sit, nescio. Et hæc equidem de ardenti tuo amore sententia nostra est. *GAU.* Est mihi perpetua thori consors. *RA.* Et somni perpetuum exilium. Maritalis lecti rarus, ac tenuis sopor est, hinc voluptas, hinc iurgia, quies nusquam. *GAU.* Habeo vxorem fidelissimam. *RA.* Fuisse fideles aliquas non nego, vsque etiam ad mortem. Et profectò homini, qui hoc vitæ genus elegerit, magnæ diuitiæ coniunx bona, & fidelis, maior tamen est acies aduersa. Nempe etiam illustrium multi, dolo coniugum periire. Sileo Danaï truces, & cruentas nuptias, & infamem noctem, miseramque tot simul iuuenum stragem. Non hoc illi, quorum supra meminimus, Graius Agamennō, non Phryx Deiphobus neget, non ex vestris Africanus minor, non postremo recentior Alboinus rex, cu-

us impudica, & sœua fufus coniuge, nitidi Athe-
 sis ripam sanguis infecit. *GAU.* Vxorem nobilem,
 castam, mansuetam, humilem & obsequiosam,
 piam, fidam reperi. *RA.* Mirus auceps; cornicem
 candidam inuenisti. Vix est tamen, qui inuenisse
 se fuscam putet.

De Vxore formosa. DIAL. LXVI.

*Aurea pro pedibus mulier speciosa catena;
 De formam namq. posse habere sibi.*

GAU.

Formosa mihi vxor obuenit. *RA.* Difficilem
 prouinciam nactus es: vigila, dixi iam; durum
 est custodire, quod à multis appetitur. *GAU.*
 Forma est vxori excellens. *RA.* Solet forma cor-
 poris, vt multa alia, paritate gaudere, imparita-
 tem, ac dissimilitudinem aspernari. Si par igitur
 tibi forma est, exerceberis, alioqui contemneris;
 vtrunque laboriosum. *GAU.* Forma coniugis ma-
 gna est. *RA.* Et magna superbia: vix est aliquid,
 quod æquè animum tumefaciat, & extollat. *GAU.*
 Forma vxoris est maxima. *RA.* Vide ne castitas
 parua sit. Scitum est illud Satyricum:

Rara adeo est concordia forma,

Atque pudicitia.

Vt hæc consent; morum insolentiam quis fe-
 rat, & quotidiana fastidia? *GAU.* Formosissima est
 vxor. *RA.* Habes domi idolum sumptuosum, ope-
 rosum: videbis in dies peregrinos, nouosque ha-
 bitus: lauda hinc corporis habitudinem, quàm
 omnia deceant: hinc ingenium inuentricis ad
 cuncta versatile: tum iacturam patrimonij lu-
 crum voca. *GAU.* Habeo vxorem formissimam.
RA. Habes idolum litigiosum insolens: quod af-
 fusus,

fus colas: quod extra te raptus stupeas: quod adores: unde totus pendeas. Summitte collum iugo, & contentus forma coniugis curasque alias, & propriam libertatem procul abiice. Dicebam modò, caue, ne, quo quomodo aliam, præter illam laudes: ne quando oculos ab illius fronte divertas: ne solito parcius blandiaris: solito minùs insanias: quicquid respueris, capitale erit: omnis sanitas de fectio. Viue denique ad vxoris edictum, & nutum dominæ suspensus obserua: mancipium, non maritus. Hæc facito, si tanti existimas aliquandiu formosam thori sociam amplecti, lenique ad tempus cute gaudere: & candido natos ex utero, tanquam poma nobiliora pulchro de vase suscipere. G. Vxorem habeo formosam. R. Venenum dulce, compedes aureas, splendidam seruitutem. G. Forma delector vxoris. R. Vana, brevisque delectatio. Nil forma fugacius, & præsertim forminea: qui vxorem propter formam diligit, citò illam oderit.

De Vxore facunda, & facunda. DIAL. XVII.

*Garrula sit tibi sit coniux, facundaque prole,
Nulla quies fuerit nocte dieque tibi.*

GAV.

Fœcunda mihi vxor est. R. Multas tibi curas, multos pariet labores: vxor sterilis vnica tantum: at fœcunda quidem, sarcina domus est multiplex. Notum est illud comicum.

*Vxorem dux: quam non tibi miseriam vidi?
Nati filij, alia cura.*

G. Non fœcunda tantum vxor, sed facunda est. R. Hinc filij, & nutrices aderunt: hinc sales, & verba non deerunt. Habes cum qua dispures, & de clames: & Satyricum non audisti, ubi ait?

n. ij.

*Non habeat matrona, ubi quaiunflare. umbis,
Dicendi genus, & curtum sermoner otato,
Torqueat enthymema: nec historias sciat omnes.*

Coniugem querebas, magistram inuenisti, iamq;
aliquid impositum, commune aliquid loqui, sine
coniugis censura, & irrisione non poteris: frustra-
que eiusdem Satyricum illud optaueris.

Solacisum liceat fecisse marito.

Inter mundi tædia, nullum importunius proca-
ei foemina, & tacere nescia.

De opima dote. DIAL. LXVIIII.

Intolerabilius nihil est, quam famina diues;

Si cupis uxorem ducere, posce parem.

GAV.

DOte auctus sum opima. *RA.* Et opima ty-
rannide: malum malo additum. Superbia
coniugalis duo stimuli: dos, & forma. *GAV.*
Multum dotata vxor est mihi. *RA.* Multum dota-
ta vxore nihil est importunius, nihil intractabi-
lius, nil sibi non licitum arbitratur: quæ suas opes
mariti comparat egestati: quæ virum pascit, domi-
nam se putat esse, non sociam. *GAV.* Magna dos
meum subiit limen. *RA.* Vnde dos ingreditur, in-
de libertas egreditur: quod bene prouiderat Ly-
cærgus, cuius lege cautum fuit, ut indotatæ nube-
rent: adiecta ratio, ut vxores eligerentur, non pecu-
niz: sequereturque matrimonia sua viri coercerent,
cum nullis frenis dotis tenerentur: vtrunque fa-
pienter. Nam & verè multis in domibus, non vi-
ro vxor, sed pecunia nubit avaritiæ, & est utique
magna dos, licentia coniugis, frenum viri. *GAV.*
Ingens cum vxore dos obuenit. *RA.* Muta ordi-
nem: immò enim cum ingenti dote vxor subiit
quam libentiùs exclusisses, sit sola posset excludi.

Planè:

Planè coniugium obscœnum : vbi non sp̃e pro-
lis ad cubiculum viri virgo, sed ad arculam, auari-
tiz impulsu, dos concupita deducitur. *GAU.* Ma-
gnam mihi dotem vxor attulit. *RA.* Dic veriùs,
magnum pretium libertatis tuæ, quæ, si tibi chara
esset [vt decuit] nullo eam pretio vendidisses.
GAU. Ditissima mihi vxor obtigit. *RA.* De mori-
bus nihil narras. Nempe nihil, vt reor, de mori-
bus cogitasti, deque optimis fœminæ dotibus, fi-
de, verecundia, castitate, modestia. Sunt vobis
ista contemptui & solum in nuptiis vestris atten-
ditur Dos, & Forma : hoc est Auaritia, & Libido,
pronubæ matrimoniis his condignæ. *GAU.* Pecu-
niosissima est coniunx. *RA.* Vide, an non Themis-
tocleum illud consilium, quo diffinit : Malte
se virum pecunia, quàm pecuniam viro indigen-
tem, rectè etiam ad fœminas trahi possit. *GAU.*
Vxor mihi prædiues est. *RA.* Quantò melius e-
rat cum inopi requiescere, quàm laborare cum
superba : melius esurire cum paupercula humili,
quàm cum insolenti diuitem litigare. *GAU.* Con-
iugis dos immensa est. *RA.* Consequens est, vt
elatio animi sit immensa : timor autem viri nul-
lus. Non audebis vitia reprehendere, dum re-
spicis dotem : non præsumes humiliare illam,
per quam te meminervis superbire, nec fastidia
duntaxat, ac tædia, sed probra etiam & iniurias
tolerabis. An fortè non Aurelij Antonini prin-
cipis meministi illius, qui philosophi cogno-
men, ob Imperium non omisit? qui, cum vxoris
nosceret adulteria, & amici, vt eam, vel occide-
ret, vel saltem dimitteret, horrentur : respon-
debat : Si vxorem dimittimus, reddamus & do-
tem : dos autem erat Imperium. Vides, vt inge-
ntis viri animum dos frænabat : tuum forsitan

non frānabit? *GAV.* Dos quāmaxima, infinita, inestimabilis est. *RA.* Dos matrimonij, oneribus uppo rtandis, non auaritiæ æstibus irritandis, inuenta est. Itaque, quò magis illam exaggeras, magis infamas, vt quæ vtrinque mole sua noceat, & hinc dantis impudentiam, hinc concupiscentiam accipientis, auctura sit. *GAV.* Est mihi maxima dos vxoris. *R.* Non quanta sit dos, sed qualis sit vxor, refert; & in dote ipsa non quantitas certè, sed qualitas æstimanda est, vnde scilicet profecta, quibus parta modis: multæ magnæ dotes malis artibus sunt quæsitæ. Heliopolitanum, & Punicum morem nosti, quorum nuptis non pietate patria, sed stupris, ac dedecore dos constabat.

De Gratis Amoris. DIAL. LXIX.

Durius in terris nihil est, quod viuat, amante;

Vis res, & famam prrdere, tutus ama,

• *AV.*

GRatis fruor amoribus. *RA.* Gratis infidiis opprimeris. *GAV.* Gratis vrer amoribus. *A.* Bene ais, vrer. Est enim Amor latens ignis gratum vulnus, sapidum venenum, dulcis amaritudo, delectabilis morbus, iucundum supplicium, blanda mors. *GAV.* Amo, & vicissim amor. *RA.* Primum nosse potes; secundum in ambiguo est; nisi fortè nocturnum mulierculæ tuæ murmur in testimonium tuum trahis. *GAV.* Amor haud dubiè. *RA.* Persuasit, vt video: nec magnum persuaderi volentibus: omnis amans cæcus, & credulus. Quod si idem iuramento amatorio vis inesse: scriptum ab amante chirographum; tenera in glacie, testibus austris, in medium profer. Sed, o insane, nihil impudicæ præsertim, credas.

das' foemina: sexus, ardor, leuitas, consuetudo
 mentiendi, fallendi studium, fructusque falla-
 cia; hæc singula, multoque maximè, hæc omnia
 quicquid illius ore prodierit, suspectum faciunt.
GAV. Amo, quod iure animum delectet, & dulci-
 ter ardeat? *RA.* Credis ex me audire, quod ille
 Magister ambrum ait; Vt feliciter ardens gaudeas,
 & vento tuo nauiges voluptatis? Id quidem
 non consilij est. Ego verò quò suauius arseris,
 eò cautiùs ex incendio fugiendum consulo.
 Tunc sunt mala periculosissima, cum delectant.
 Sæpe suauitatem hanc durissimus finis exasperat.
GAV. Amo amorque. *RA.* Vt si ita; quid, nisi du-
 plex nodus; nexus arctior, graue discrimen: me-
 liùs de te sperarem, si amares tantum, non etiam
 amareris: etsi enim facilitatem amoris, atque dif-
 ficultatem æquè nociuam quidam dicant, quòd
 facilitate animus capiatur, cum difficultate
 contendat; ego tamen ita sentio, nihil ad aman-
 dum efficacius, quàm amari: contraque nihil
 esse, quod magis ab amando deterreat, quàm
 scire se non amari, nec amatum iri credere: quam-
 uis id non facillè creditura sit cæca, & cupida
 mens amantis; qui vnus est ex illo grege, de
 quo scribitur: Quod qui amat, ipsi sibi somnia
 fingunt. *GAV.* Amo ego cum gaudio. *RA.* Qui
 quàm malè sibi est, non sentit, obtorpuit; qui
 malo suo gaudet, insanit. *GAV.* Apud me, fateor,
 delectabile est amare. *RA.* Odiosum mallet, ac
 molestum; quòd fuga mali promptior foret, &
 propinquior spes salutis; nunc delectatio mor-
 bum alit: sanus enim fieri respuit, quem dele-
 ctat ægrotare. *GAV.* Vt liber apud me quidem in-
 genuum est amare. *RA.* Vt quisque sapit, &
 loquitur; apud me verò seruile, prorsus, &

languidum, & quod fortissimos etiam virose molliat eneruetque: dicam, quod nemo est, qui nesciat, nemo erit, qui audiens, non miretur; sic magnarum rerum recordatio, vel scientibus admiranda est. Néue omnia sequar; quod nec necessarium puto, nec possibile; duarum toto orbe clarissimarum gentium duos longè præstantissimos duces, ad memoriam reuoca. Iulius Cæsar victor in Gallis, in Germania, in Britannia, in Hispaniis, in Italia, in Thessalia, in Ægypto, idemque mox in Armenia, in Ponto, in Affrica, & rursus in Hispania supremo Marte victurus in medio tantarum victoriarum, ab amore regio interim apud Alexandriam victus est. Hannibal apud Ticinum, apud Trebiam, apud Trasimenum, apud Cannas victor, ac demum in patria vincendus sua; prius apud Salapiam Apuliz oppidum, quo inexcusabilior sit, meretricio amore subactus est. Quanta tibi videtur mali vis, quæ tam duros animos, tam rigida pectora leni frangat incursum, tam rapidos pedes, tam fortia brachia fragilibus vinculis liget? Linquo fabulosa, & vera nimis; In belluas transformatum Iouem; ridiculis Martem vinculis implicitum; duris nentem pensa digitis Herculem. Ad hæc, & Leandrum fluctibus, Biblida lachrymis, Prochryn telis viri, propria cuspide Pyramum, Hyphin laqueo pereuntem; quodque est certius, atque sonantius, & Græcorum duces de Amore certantes, & notis Troiam flammis ardentem; absque his omnibus; & mille similibus; satis duo illi, quos præmisimus, ad probandum, de qua agitur, vel magnitudine nominum, vel historiz fide, sufficiunt. *GAU.* Amo. Quid de odio dices, si amorem damnas? *RA.* Vt tu accipis, Vtrumque dam-

nabo; neque idè bonum aliquid dicam, quod aduersum malo sit. Duo enim extrema sibi inuicem aduersa, paritèrque à medio, hoc est, à virtute, distantia, pariter mala sunt. *GAU.* Ergò malum est amare? Hoc, ego fateor, malo, nihil melius inuenio. *RA.* Credo, Hercle, ut est animus; sed tua opinio rem non mutat. *GAU.* Oderint quos delectat, ego amabo. *RA.* Odium, atque amorem indifferentia dixerim. Nam ut odisse vitium, & amare virtutem, æquè laudabile est; sic, seu virtutis odium, seu vitij amor æquè damnabile. Et, ad summam, vix inuenies, quod per seipsum sic laude, vel infamia dignum sit, quin paucis additis, laus, ac vituperatio, altera locum sumat alterius. Tu, quid ames videris. *GAU.* Quid amem, nisi quod cæteri? *RA.* Non omnes idem amant. Fuerunt, qui amarent Deum tamenixè, ut pro amore hoc, omnia quidem & seipsum, vitamque suam proiecisse, lucrum ducerent. Fuerunt qui non altius aspirantes, pro nuda virtute, aut pro patria idem facerent: numerarem, nisi innumerabiles essent. *GAU.* Ergo, nec in cælo fui vnquam, nec virtutem vidi; amo, quæ cerni possunt. *RA.* Si nihil amas, nisi quod cerni potest, nihil igitur magnum amas. Quid, quod directè obuias præcepto illi vulgarissimo? Nolite amare, quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Vos autem cæci animo deditique oculis, æternum nihil, non dicam amare, sed nec intelligere, nec cogitare quidem idonei: vobiscum peritura sectamini, & pudendos affectus honesto regentes velo libidinem dicitis amorem: illum colitis, illum, fandi licentia, Deum facitis, ut probra vestra, quæ vix

cœlum tegit, excuset. Quid enim Deo autore;
 fit perpera n? Ite iam, erigite Deo vestro aras ac
 thura porrigite; ille vos ad cœlum euehet. Im-
 mō verò cœli Deus illum, & vos trudet in tarta-
 rum. *GAV.* Iuueniles ludos in calumniam tra-
 his: amo da veniam. *RA.* Si ab offenso poscenda
 est venia, ipse tibi ignosce: neque enim alium,
 quàm telædis; &, ab miser quos inter scopulos
 fragilem cymbam agis? *GAV.* Iuuat ita viuere, nec
 intelligo quidnam veteri *RA.* Miserum est pecca-
 re, miserius delectari, miserrimum excusare, atque
 amare peccatum; & tuum demum consumata a-
 mentia est, cùm ad studium voluptatis, opinio
 quædam honestatis accesserit. *GAV.* Amo, nec
 nec possum aliter, nec volo. *RA.* Posses nempe, si
 velles, & forsan adhuc, voluentibus annis voles: si
 quidem, cùm in multis, tam præcipuè in hoc mor-
 bo euenit, vt sæpe virtuti tentatum frustra re-
 medium, vltro dies longior afferat. *RA.* Age igitur,
 lude, iusani somno lætare; experrectus flebis.
GAV. Ego verò non flebo, sed canam, meque ip-
 sum, more amantium, carminibus consolabor.
RA. Est hoc quidem, de quo multa dici possunt;
 &, quando huc me trahis, insistam. Inter multas,
 fateor, mira hæc amantium amentia, non solum apud
 vulgus, vbi, consuetudine in naturam versa,
 furor omnis excusabilis, sed apud vtriusque lin-
 guæ doctissimos. Nam & poëtas Graiorum, & ve-
 stros, quædam de alienis, multa de suis amoribus
 plausibiliter conscripsisse, compertum est: atq; vn-
 de morum infamiam merebantur, eloquentiæ glò-
 riam consecutos. Tolerabilior apud illos Sappho:
 ætas, sexus, animi leuitas, puellam excusant: Sed
 quid Anacreonti facias? Quid Alceo? quorū vtr-
 que,

que non poëta modo insignis, sed vir fortis, & rebus gestis in sua Rep. clarus fuit. Seu quid ex vestris, Quidio, Catullo, Propertio, Tibullo; quorum nullum fermè nisi amatorium, est poëma: quanquam, quid poëtas, quibus, nescio vnde, maior licentia data est, & non potius, vitæ duces, arguam philosophos; ubi hercè gaudeas, grauitatis multò plus vestris fuisse, quàm Græcis: vix enim occurreret horum aliquis tam perditus, qui [non dicam] tale aliquid fecerit, sed non liberè totum hoc vanitatis genus irriserit, atque damnauerit: apud illos tamen, non communes quosque, sed seuerissimos philosophorum, Stoicos, ipsumque [quod miraberis] Platonem, in hoc errore versatos scimus. Amaturum quidem sapientem volunt Stoici; & sanè, si de amore conueniat, non falluntur. Amabit enim Deum sapiens, vt dixi, amabit & proximum, amabit virtutem, sapientiam, patriam parentes, filios, fratres, & amicos; & si verus sapiens fuerit, etiam inimicos amabit, non propter illos [fateor] sed propter eum, qui hoc iubet. In his omnibus [oro te] quis locus est pulchritudini? Sic enim Ciceronis Tusculano diffinitum legimus: Amorem ipsum conatum esse amicitia facienda ex pulchritudinis specie. Quis tam cæcus, vt non videat, quid sibi velit hæc pulchritudo? Rectè ergo querit illic Cicero; Quis est enim, inquit, iste amor amicitia: cur non deforme, n. adolescentem quisquam amat, neque formosam anum? nimirum ætas, & forma cum delinimentis suis, sunt huius amicitia: fundamenta; quæ honestiùs sic dicitur, quàm libido: quid si tamen apertis, sanisque oculis facile cernitur? Itaque tota res eò redeat, vt, sit amor quisquam in rerum natura, sine sollicitudine, tur-

pique desiderio, sine suspirio, & ardenti cura, sit hic sanè permíssus sapienti. Vacat enim omni libidine, vt Cicero idem ait, omniq̃ue tumultu, atque angore animi, quæ maximè vitanda sunt sapientibus. Cæterum, non, vt fando rerum facies velari, sic mutari veritas rerum potest: sermo autem nobis nunc, non, nisi de libidinoso amore suspectus est: qui his multisq̃ue aliis magnis malis vacare nullo potest modo. Et hæc quidem de Stoicis. Ad Platonem venio, qui philosophorum princeps, imò [vt aiunt] philosophorū Deus. Etsi in hoc multi litigent: in omni autem quæstione, non plurium, sed maiorum, meliorumque iudicio standum est, Plato, inquam, vtique summus vir, de amoribus suis, etiam turpibus, quanquam vero philosopho nulla libido non turpis, & inconcessa sit [pace tanti viri dixerim] multa licentiùs scripsit, quàm quibus Platonicum nomen scribendum esset. Scripsit tamen, & quod nollem, scripta extant: neque tam celebris famæ notam, neque iudicium posteritatis erubuit: curâ hâc, merumque omnem vincente impetu passionis, animum vrgentis, stiliq̃ue dulcedine calamum excitantis: quæ vel in turpi, pudendaque materia, tanta illi est, vt Epicureis magis, quam Platoniciis in rebus, quasi solis in luto Platonici radios cernas ingenij. Et hanc ipsam post Platonem, multis video causam fuisse, vt scripta relinquerent, quæ vel honestiùs non scripsissent, vel consultiùs deleuissent, & multis, vt idem faciant, futuram esse conicio: sed famosio rem attigi. Proinde, quod ad reprehensionem attinet insanæ talis, & aliqua diximus, ac multa, & varia dici possunt: quod ad remedium verò, non pauca. Nam ad illam, quam dicis consolationem mali huius quam tibi de carminibus peruenturâ

fin.

tingis, breuissimum Flacci carmen, ac percunctatio illa pro responso sit.

*Hic éne versiculis speras tibi posse dolores,
Atque astus, curasque graves è pectore pelli?*

Loquendo, canendoque amor alitur, accenditurque non extinguitur, nec lenitur, ut, quos memoras cantus, & carmina tuorum, non fomenta, sed irritamenta sint vulnerum. *GAU.* Credere iam tandem admonitus, & expertus incipio; quomobrem, si libet, omiſſis aliis, ad remedia stilum verte. *RA.* Multi olim ista conquirere nisi sur; in quibus Naso mirus medicus, morbi amantior, quam salutis: cuius quædam leuia, quædam fœda, vel inefficacia, tamen est aduertere. Scripsere alij, inter quos Cicero breuiter, potenterque: ad summam, pauca hæc sunt, quæ, de multis electa, probauerim: loci mutatio, quæ, ut corpori, sic animo ægrotanti, salubris interdum est. Euitatio omnium, fugaque diligens, quibus amati vultus memoria retraharis, occupatio quoque, traductioque animi ad alias curas, nouasque sollicitudines, quibus morbi veteris vestigia deleantur. Cogitatio vehemens, assidua, quam turpe, quam triste, quam miserum. Postremo quam breue, quam labile, quam nihil sit omnino; quod difficultatibus tantis appetitur; quam facile, quantoque melius vel impleri aliter, aliisque viis, vel contemni penitus possit, atque abiici, interque rerum vilissima deputari. Multos præterea curauit pudor, quod maximè generosis animis accidit, dum obseruetur infamia, irrisioque, dumque se digito signari, vulgi que fabulam fieri dolent, dum sub oculos redit rei fœditas, fructu vacua, plena dedecore, plena periculis, plena doloribus, ac præsentia causis; ad extremum, proderit excusa-

rionibus, ac falsis opinionibus reiectis, veras induere, nihil hic naturam, nihil fatum, nihil stellas agere, nihil denique, nisi solam animi leuitatem atque liberum iudicium. Est enim in ægrotantis arbitrio, vt sanus fiat mox, vt bona fide velle cœperit, & blandæ consuetudinis, nexus dulces abruperit, laboriosum certè, sed volenti possibile. Est qui dem[vt grauissimè ait Cicero] illud, quod in omni perturbatione dicitur, demonstrandum, nullam esse, nisi opinabilem, nisi iudicio susceptam, nisi voluntariam. Etenim, si naturalis amor esset, & amarent omnes, & semper amarent, & idem amarent; neque alium pudor, alium cogitatio, alium sarietas deterreret. Nampe hoc vltimum sarietas, à quibusdam inter remedia ponitur: ab aliis autè amor nouus, quo, vt censent, verus amor, quasi clauo clauus, pellitur: quod quamuis Attaxerxi Persarum regi, quem Assuerum sacræ vocant literæ, & suggestum ab amicis, & effectum vtile deprehensum, author expressior sit Iosephus: de euentu qui dem non litigo de electione pronuncio. Itaque duo hæc vtilia fortassis interdum, semper certè periculosa crediderim: si neque horum aliquo, neque omnibus conualescas ad morbi causas animo recurrendum erit. Hæ verò[ni fallor] primæ omnium, ac maximæ sunt, valetudo, & forma elegans, opes, otium, iuuenta. Vt corporis ergo, sic animi morbis contraria optimè medebuntur ægritudo, deformitas inopia, graue negotium, sepectus errorum inuenilium castigatrix eximia. Hæc mihi sunt vltima; dura quidem: sed, pro magnitudine pestis, optanda remedia.

Ds

*Non semper miser est. Sterili cui contigit vxor;
Nam patribus nati trista sepe ferunt.*

GAV.

NAti mihi sunt filij. RA. Geminatum malum, pondusque domesticum. GAV. Filij mihi sunt nati. RA. Laboriosa vxor, laboriosior amica, laboriosissima demum proles. GA. Nati filij. RA. Dulcedo amarissima, & fel melle circumlitum. GAV. Nata mihi est dulcis soboles. RA. Fontem tibi grauium curarum domi natum credito. Nunquam sine metu, atque angoribus vitam ages. GAV. Filios genui. RA. Nectimere, nec sperare, nec vota facere noueras. En discas tuo periculo, discas & parentes orbos miserari, discas & in breui vita longas curas texere, teque longiora negotia ordiri: discas his, quæ nil ad te dertineant torqueri; quæ visurus nunquam sis disponere. Ad postremum, discas amare plus alium quàm te, discas ardentissimè diligere, tepidissimè diligi; duras artes. GAV. Filios habeo. RA. Nūc primū intelligere incipis, quid ipse debeas parentibus tuis. GAV. Filios procreaui. RA. Seui sti arborem inexhausto percolendam studio, quæ te, dum viuas, exerceat, cuius nullos forsitan aut feros, & fortasse post obitum, fructus legas. GAV. Filij mihi sunt. RA. Si boni, iugis timor, sin mali, sempiternus dolor: interim solamen ambiguum, certa cura. GAV. Habeo filios. RA. Habes vnde viuis doleas, mortuus agnoscaris. Habes & vnde sæpius mori possis. GAV. Pater filiorum sum bonorum. RA. Quantò meliores filij, tantò periculosior conditio tua est. Nescis, quam dolendi materiam gignendo, quæsieris, quos lachry-

mis aditus in tuam domum patefeceris, quantum in te ius morti, miseræque præbueris. O matres miseræ, ait Horatius: O patres miseri, dico ego. G. Optimorum pater filiorum sum. R. A. Optanda mors tibi integro est, ne fortè viuis esse desinas, quod delectat, & aliquando cum Nestore à sociis quæras, cur tam diu vixeris. R. A. Votiva felix factusque sum sobole. R. A. Felicitas anxia, sollicitum gaudium, & sæpe mœstum, felicitas misera. Possẽm multos illustrium proferre, quorum felicitati nihil magis obstitit, quàm quod filios habuerunt.

De Filio infante festino. DIAL. LXXI.

*Arboris usgermen spem salu: sæpe colam,
Si quandoq; repa:ri spem rapit ipse puer.*

GAV.

INfans filius festinus est mihi. R. A. Modò ne ista festiuitas in dolorem desinat, & quò tibi præsens latior infans tuus fuerit eò mœstior sit digressus. G. Infans est mihi bonæ spei. R. Quid si sit nullius rei? Caduca ante alias ætas illa: sæpe in ipso flore præciditur. Vtique nil dulcius, sic ferè nil amarius. G. A. V. Infans est mihi blandissimus, atque multiloquus. R. A. O, ne ista blanditiæ vertantur in lachrymas. Res est dulcissima [fateor] infantuli aspectus, & allôquium; utque est apud Statium Pampinium:

Syderis vultus, & verbaligatis

Interrupta modis:

quæ, dum audiuntur, mulcent, dum audiri amplius non possunt, cruciant: nec sine sensu doloris ad memoriam reuertantur: sic humanis in rebus, sed in nulla magis, dulcedini opposita semper amaritudo est. G. A. V. Delector filio infante incun-

dissimo

diffimo. R. Non prohibeo delectari, ne naturæ obstem, sed in omnibus modum quero; sine quo nihil bene agitur. Volo te parcius gaudere, ut, si dolendum fuerit, possis & parcius dolere; & moneo cogitare, facile fieri posse, ut arundineo baculo insistas, vel in caducum te parietem inclinaueris; quod sæpe dixisse fertur Adrianus princeps, cum Ælium Verum puerum pulchrum, sed fragilem, adoptasset; & tecum canere possis Maroneum illud.

*Offendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Esse sinent.*

G. Gaudeo de infante meo. R. Sic gaude, ut doliturus, siue ille, ut dixi, acerba morte defungitur, siue, quod est multò grauius, quodque sæpissime accidit, è gratissimo infante, sit ingratus, & inobediens adolescens. G. A. Multum gaudeo de infante filio. R. Nemo tam stultus agricola est, qui de flore multum gaudeat: fructus est expectandus; tunc gaudendum modicè. Interim tēpestates, grādines, & vredines metuendæ sunt, frānādūmq; metu gaudiū.

De insigninatorum forma. DIAL. LXXII.

*Forma pudicitiam prodit, forma eruit urbes;
Forma sua est multis maxima causa necis.*

GAV.

Insignis est natorum forma. R. A. Si tuam tibi formam contemnendam, me docente, didicisti, quanti alienam sis facturus, intelligis. GAV. Forma filiorum magna est. R. A. Magnum maribus discrimen, foeminisque quàm maximum. Iam primum pulchritudo, & castitas raro cohabitant. Nam nec volunt, vixque, si velint, liceat: cum humana omnia, tum in primis pudicitia hodie malè tuta est; præsertim ubi formæ

egregia iuncta est: sunt quibus inuidetur, sed intra suos fines sese tenet, inuidia; dolet, irascitur, nihil ultra; quidam illasi, inter multorum odia senescere; quidam perpetua; & ad ultimum inconcussa viguere tyrannide: quot assidue placato mari nautæ, quot per sylvas saluis mercibus prætereunt mercatores; nec pyrata illis, nec his prædo obuiosa. Quam tu mihi formosam intentatam dabis? Casta licet, obsidebitur, oppugnabitur. Quis animus muliebris corruptoribus tot resistet? Admonetur muris scalæ blanditiarum; machinæque munerum & latentes sub terram, fraudum cuniculi: si his artibus non proficitur, manu improba vis affertur: si fidem quæris, famosissimos raptus ad memoriam refer. Forma multos tentauit, & tentandos præbuit quosdam strauit; & vel in crimen impulit, vel in mortem. Fuit apud Hebræos, exemplum tentationis acerrimæ, Ioseph; sed discrimen prouidentia cælestis in gloriam vertit. Apud Graios, Hippolytus, & Bellerophon: apud vos, Spurina, ne tentaretur, propriis se manibus deformauit. Non apud primos, virgo Thamar; non apud secundos, Graia Penelope; non apud tertios, Romana Lucretia tuta fuit. Non apud omnes, plurimæ, vel tentatæ passim, vel oppressæ. Hi sunt formæ fragilis, & caducæ fructus; qui per sepe, non opulentas tantum domos, sed ingentes urbes, & magna nonnunquam imperia euerterunt. Notæ sunt historiæ. Certè, nisi formosa adeo fuisset Helena, Troia mansisset incolumis: nisi tam formosa Lucretia, Romanum regnum non tam velociter corruisset: nisi tam pulchra Virginia, nec tam citò decemuirale illud imperium defecisset: nec Appius Claudius, tantus legifer Romanus, libidine victus, famam in rostris, vitam in vinculis.

fini-

sniisset : denique si formosæ minùs innumerabi-
 les aut fuissent, non tot raptæ, aut decerptæ, in tot
 probra, tantæque animæ ruias; ex arce pudicitie
 cecidissent: quare effectus formæ bonos quos in-
 ueneris renuncia, vt cum contrariis comparètur.
 G. Formosissimus filius est mihi. *RA*. Forma hæc
 Messalinæ cuiuspiam, cum libidinem excitarit, eli-
 ge, vtrum vis; aut neget, & amantis imperio oc-
 cumbendum; aut annuat, & Claudij gladio per-
 eundum erit. Castitate igitur mortem, adulterio
 autem nihil, præter exiguam vitæ morulam qua-
 fierit : & hoc sibi illa incluta, & excellens forma
 contulerit. In hoc ergo, vt in reliquis mediocri-
 tas bona: si extremorum alterum eligendum esset,
 forma gratioꝝ, sed gibbus est tuior. G. Est mihi
 nata pulcherrima. *A*. Circumspice infidias, vin ca-
 ueto. Iasonem putas, aut Thelea, aut Paridem ve-
 rum esse? Mille sunt. Filiam habere sollicitudo
 est, laborq; formæ adice, metus sit, quæ, nisi mor-
 te, aut senectute nō fugias: nuptiis namq; alterius
 in domum metum transeres, non exstingues. G.
 Præclara natorū forma glorioꝝ & exulto. *A*. Glo-
 riari, & latari forma sua iuuenes, vanū vtrique; sed
 vulgare est. Gaudere autem senem forma iuuenū
 suorum; quam vanitate plenam [ni desipiat] obie-
 ctamque periculis videt, stultum proorsus, & in-
 sanie proximum. *GA*. Cœlestis filij forma est.
RA. Legisti reor. Iliados Homericæ librum quar-
 tum & vigesimum, vbi Priamus, de Hectore suo
 loquens : Non, inquit, apparebat mortalis viri fi-
 lius, sed Dei: dixit hoc ille; sed Achilles ei osten-
 dit hominis illum mortalis filium esse, non Dei :
 & cui nunc filij cœlestis forma quam memoras,
 [memento] eripi, foedatque potest; & dum du-
 rat; quanti pretij sit, æstimatio prærupta est. Hos

344. *PEIRARU. DE REBUS.*
errores tamen, & has nugas, paternus amor immo-
dicus, & recti iudicii hostis, parit. *G.* Formosissima
mihi filia est. *R.* Vt nil aliud, sumptuosissima do-
mus erit.

De Filij fortitudine. DIAL. LXXIII.

*Res non magna viris, si fortia corpora sternant;
Vincere qui didicere crimina, fortis erit.*

GAV.

Est mihi filius vir fortis. *R.* Quanto ille est
fortior, tanto tu timidior sis, oportet. In nō-
nullos enim homines plura pericula quam
in sui contemptores, hoc est viros fortes, congerit
fortuna; nec immerito. Ceteri enim sese abdunt,
euitantq; imperum, illi se obiciunt fulminanti.
Recurte memoria preteritum tempus. Fortissi-
mos ferè omnes violenta morte consumptos inue-
nies. *G.* Fortitudo filij ingens est. *R.* Fortitudo pul-
cherrima virtus est; sed comitata casibus variis, pa-
ratas lachrymas, & instructum feretrum habet; om-
nibus mors vicina, viris fortibus contigua est.
G. Vir fortissimus est filius. *R.* Est qui patriæ liber-
tatem forsitan, stragem hostibus, sibi decus, tibi
fletum aliquando, metum semper afferat. *G.* Na-
tus mihi fortis, ac magnanimus est. *R.* At, quid a-
liud, interfecto in filio, Creon gemit; nisi magna-
nimus bellicæ laudis ardorem? Quid Euander in
Pallante suo, nisi novam gloriam armorum & præ-
dulce decus primi certaminis? Quid aliud Pria-
mus Hectorem, pauens, monet: nisi ne Achillem
solus expectet? Quidve aliud hunc ipsum mater
anxia precatur, nisi ut fugiat bellicosum virum?
Quid denique vxor Hecorea, post viri mortem
fatigata, timere se dicit, nisi probitatem viri
miseræ

miseram, & feruorem animi, non se in acie contententem bellatorum, sed ceteros præcurrentem; quod ipsum iam antè ab initio formidabat, ubi euntem ad bellum, his verbis alloquitur: Demonicè, corrumpet te tua vis, neque misereris filij pueri, & mei miseræ matris, quæ citò vidua tuero. Quid postremò Achillis genetrix, pro nato, timida dum diceret,

Iam pelago terrisq;ue meus quaeretur Achilles;

Et volet ipse sequi;

dumque illum frustra tam feruentis belli moribus creptum, & imbecillum tranquillì senis in regiam iniectum, virgineis latebris occultaret? Omnes hos quidem fletus, & hos metus, nihil aliud, quàm martia vis, & virtus animosa pepere rat. G. Valde mihi magnanimus est filius. R. Magnus animus, sine magna potentia, stultitia magna est. Magnanimitas recta, hominum est paucorum; quamuis & qui potentissimi videntur, quàm sint fragiles, multa etiam præter mortem, sed præcipuè mors declarat: vt breuiter, verèque dici possit. Nil imbecillius homine, nilque superbius. G. Filius est mihi magnanimus. R. Gaude ergò: habebis magnorum conatum plenam domum, otij vacuam, & quietis: & sæpe optabis, non tam magnanimum filium habuisse. Ad summam, clara est fortitudo, magnanimitas speciosa, vtraque verò laboriosa, & turbida: tuta modestia, & tranquilla.

De Filia castitate. DIAL. LXXIV.

Castra pudicitia sædo expugnantur amores;

Ni sint praesidio quàm bene tuta suo.

GAV.

Casti mihi est filia. RA. Incunditas magn.

• ii

- sed sollicita. Quàntò enim castitas maior, tantò in eam vigilantior libido. Nihil tam ardentè inquādītur, quàm quod castis exēbiis & fœminœ pudore vallatū est. Concessō calle corruptor itē segniùs: & permissa tepentiùs appetuntur: multū concupitæ rei difficilis solet esse custodia. *G.* Insignis natæ pudicitia est. *R.* Est, vbi res optima, rei pessimæ materiā præbet. Magna Lucretiæ forma fuit, sed nil æquè ac spectata matronæ nobilis castitas, vesanum iuuenem in adulterium violentum, stimulis egit ardentibus. Sic bonorum donis abutitur nequitia reproborum. *G.* Castitas filiæ nota est. *R. A.* Opta, vt perpetua sit, apud poëtā legis:

Varium & mutabile semper,

Fœmina:

- Quod, si Maro non diceret, nunquid minùs idè certum esset? Quot adolescentulas pudicas primū, post lasciuas anus vidimus? & ita præsentibus vitiis cum præterita castitate certantes, vt pudicè acti quasi perdiri temporis, poenituisse videretur; quo nullum fœdius, illo in sexu, atque ætate ludibrium. *G.* Castissima mihi est filia. *R.* Si se ipsam cognouerit sciueritque cuius est domini castitas: & illi gratias agens, ad custodiam boni sui totum animum intenderit atque in tutum intermerata peruenerit, erit [fateor] vnde & secum Deo gratias agas, & gaudeas magis, quàm si illam regiis nuptiis illustrasses. Est tamen interim [mihi crede] quòd timeas. Cùm sit enim in omnibus rara constantia, tum in fœminis nulla est.

De Opti-

*Non Socr à Genere, non hospes ad hospitematus;
Tu speras Genereum posse manere probum?*

GAV.

Optimus gener est mihi. R. Debet is esse vel filio charior; si quidem filium casus affert, generum electio. Acceptum igitur filiz fer, quæ nepotum debitor, filium iam nunc dedit. G. Generum optimum fors tribuit. R. Sunt hoc in genere, & fidei insignis, & perfidiaz exempla. Raro, vel nunquam, tam fidelis patri filius fuit, quàm Augusto Cæsari Marcus Agrippa, quàm Antonino pio Marcus Aurelius, erga quem, usque ad illius vitæ finem, tribus ac viginti annis, ita se gessit, ut non modò amorem eius in filiam, sed imperij quoque successionem, ut filius, fide perpetua, ac sedulitate meruerit. At non talis erga Claudium fuit Nero, licet is quoque non suis meritis, sed matris ingenio principis filiam nactus, & imperium. G. Vnanimem, & concordem generum inueni. R. A. Vide, ne spes successionis, aut bonorum competitio, concordiam hanc infringat. Quis enim non viuere illum optet, cuius sibi vtilem vitam videt? Sin aut vita obstat, aliquò forsitan aspiranti, aut vtilior mors esse cœpit, seu videri; mutantur habitus atque affectus animorum: occultumque mox odium erumpit. Quantæ sanè inter socerum ac generum possint esse discordiæ, ut si leam antiquam Danaï fabellam, & Numerianum Apri soceri sui dolo nefario interemptum, insuper Stiliconem cupiditate imperij & defuncti soceri, & generi viuentis oblitum abundè Cæsaris, atque Pompeij notissimum est exemplum.

Vxorē, liber factus, ne quare secundam:

Stultus, qui rursus vincla solutus adit.

GAV.

Secundas nuptias celebrabo. *RA.* Si nos-
ses ad liquidum, quid est foemina, quidve de
illa magni scribant viri, ne primas quidem nu-
ptias celebrasses. *G.* Secundas nuptias celebrare
est animus. *R.* Si non te primę nuptiæ domuerunt,
iam secundas celebra; si te nec illæ domuerint,
celebrabis & tertias. *G.* Secundis nuptiis intendo.
RA. Qui ex primo coniugio prolem habens, no-
n ercam superinducit, suis manibus in suam do-
mum mittit incendium. Si iuuenta yrget, aut li-
bidinosa vellicat senectus, qua nihil est turpius:
posset forsan [vt ciuilitur hoc potius, quàm ho-
nestè dicam] posset, inquam, fortassis vti-
lius, nisi peccati materia, vel diuina lege ve-
titum esset, concubinali obsequio subueni-
re, quàm nouer calibus odiis domus tranquilla
turbari: quod Tito, ac Domitiano susceptis
filiis Vespasianus prudentissimus princeps fecit.
Et ætate hac, Stephanus Columnensis, haud im-
meritò inter principes memorandus. *AV.* Ad
secundas nuptias intendo. *RA.* Potes id quidem
secundum leges humanas, diuinis quidem legi-
bus patientibus magis quàm laudantibus: nota o-
mnibus, quæ de hac re Paulus tractat Aposto-
lus. Certè etiam apud Gentiles ipsos, quibus la-
xior talium libertas, permissam rem potius quàm
probatam, intelligere est. Siquidem multorum
matrimoniorum experientiam, quasi legitimæ
cuiusdam intemperantiæ signum esse, vestri ma-
iores crediderunt: quæ amplexus Hieronymus,
quàm

quàm multa contra secundas nuptias, quàmque acriter scribat, non est promissæ breuitatis inferere: quæ quamuis in foeminas, non in viros etiam dici omnia videantur, & haud dubiè sexus ille maioris sit debitor castitatis, ac pudoris, plus tamen prudentiæ, ac constantiæ debent viri. *C.* Secundis mihi nuptiis est opus. *Q.* Mirer; nisi mores vestros nouerim, non tantùm superuacua, sed damnosa etiam, vobis necessaria effecistis. Tu verò durissimi oris sis: si ad te frænandùm, vxore opus est altera. *Q.* Ad secundas nuptias festino. *R.* Age age, dum feruor durat: cùm refixerit, dolebis: non notasti, quàm dulcis est sopor, in vacuo cubili: solum illum foedum, & miserum, actum cogitas, qui transiit, & vulnerat.

De Natorum coniugio. DIAL. LXXVII.

Exitus acta probat: nil lauda solis ab ortu:

Sape bono auspicio finis amara venit.

GAV.

Natorum nuptiis sobolem propagavi. *R.* Honestior aliquantò hæc quidem cura, quàm superior; & tamen sæpe vitium propago quàm sobolis, vtilior fuit. Illa dulci mero doliũ, hæc amaris curis animum impleuit. *GAV.* Nuptui natam dedi. *R.* Si prouidè, si quæ feliciter, & filiam seruasti, & filium [vt modò dicebam] vel filio melius inuenisti: si minùs, & illam perdidisti, & tibi hostem, tyrannum filix quæsiuisti. *GAV.* Viro filiam collocaui. *RA.* Si bonam, dulce pignus, ac suauè tibi ereptum, alienis laribus inuexisti. At si malum, graui fasce, quo alium premeres, te leuasti. *GAV.* Filiam viro dedi. *RA.* Noli nimium hinc gaudere. Multis anxiz, & infelicis vitæ principium fuerunt nuptiz: vt latè omnia succedant,

operosa res est coniunx; in laboriosam coloniam,
 durumque negotium, quam amabas, misisti: na-
 scentur filij. Domi illi suus scaturiet fons cura-
 rum: finge non nasci, sed id ipsum miserum, mole-
 stumque. Sic fecunditas onerosam, sterilitas o-
 diosam faciet: mansisse tecum forsitan oprabit, pie-
 tatemque tuam hanc oderit. *GAU.* Filia virum
 dedi. *RA.* Otiosa finem vitæ, principium actuosæ;
 rei sarcinam familiaris grauem; mundi notitiam,
 experientiam sui ipsius. *GAU.* Filia virum ha-
 bet. *RA.* At perdidit libertatem, virginitatem, re-
 quiem: non æqua permutatio. *GAU.* Dedi filio
 uxorem. *RA.* Grauior est immissa nurus, quàm
 emissa filia: semper intestinum malum, periculo-
 sius externo est. Patefecisti arcem hosti forsitan,
 aut profectò participi; iam non solus dominus re-
 rum tuarum: refert qualis intrauerit. *GAU.* Ge-
 nerosam filio coniugem quæ suæ & diuitem, &
 formosam. *RA.* Cur, quod sequitur, suppressis, & su-
 perbam, & importunam, & coniugi vitæque tuæ
 æmulam? Inter socrum, & nurum vetus est bel-
 lum; nec soceri maior est gratia, sed metus: vna est
 amborum ratio: Nullum animal tam primi lo-
 ci appetens, quàm fœmina. Illum sibi, saluis vo-
 bis interdictum videns, quid nunc animo voluat,
 & quid oret, haud difficilis coniectura est. *GAU.*
 Uxorem filio dedi. *RA.* Quid scis an im-
 mortale illi tædium, tibi que dederis; an vtri-
 que clandestinum fortè discrimen? Multa vi-
 ros, socerosque perenni confecere fastidio, quæ-
 dam veneno ferroque aliæ peremere. Quot ha-
 bebat filios Agisthus, si nurum nullam habuisset
 Inuenta est quæ præcipiti libidine dominandi, &
 secundæ sortis impatientia; quò maturiùs vi-
 rum, seque regnantem cerneret, genitori proprio
 causa

causa mortis cum fuisset, supra cæsi corpus tur-
rum ageret. Si hæc patrum merces quid sperare
debent focerî? *G.* Nuptiis filia celebratis gaudeo.
R. Quoties hanc celebritatem dispar foedat euen-
tus: & cantus, & epulas, & choreas, luctus sequun-
tur, & lachrymæ, & tumultus. Ineptum omne gau-
dium immodicum: ex his præsertim rebus, quibus
dolor oriri possit, & soleat. *G.* Vxorem filio simul
& filia virum dedi. *R.* Sarcinas permutasti, alië-
nam tuis, alienis tuam humeris curam fers.

De Nepotibus. DIAL. LXXVIII.

*Dant multi curas nati, seriè, quæ nepotum;
Et plenam norunt exspoliare domum.*

GAV.

NEpos ex filio natus est mihi. *RA.* Ingens a-
mor filiorum iugis cura: habet tamen & fi-
nem, & metam aliquam: si vltra progredi-
tur, nullus sollicitudinum modus est; & ex filio
natus, & qui ex illo nascitur, omnes denique tuâ
nascuntur in pœnam: quorum numerus quorum
pergat seu pergere possit, intelligis. Ille quidem
Israelitici parens populi, si sic affectus: ut tu es,
primorum patrum vitæ tempus impleffet: quâta,
quæso curarum sarcina humeris fessî senis incum-
beret? Præter enim foeminas, puerosque, & sacer-
dotes atque inhabiles suo de sanguine, paucis se-
culis sexcenta, & eò amplius, virorum bellantium
millia prodire. Id nunc, & nepotum exercitibus
gloriare: in quibus, etsi fortè aliqui sint felices,
innumerabiles miseri sint, oportet. Quid ergo? A-
mandi sunt non tantùm filij, ac nepotes, sed om-
nes omninò homines. Amandi, inquam, in illo,
in quo fratres es: omnes, nec curis tamen, nec

immodico gaudio indulgendum, ne, & in præsens
 contrariis crucieris affectibus, & aliquando te ga-
 uisū esse poeniteat pudeatque, quem, vt infantulū
 valde dilexeris, virum valde oderis, quod per se pe-
 accidit. *GAV.* Natus est, nepos mihi. *RA.* Quid,
 quod hunc, quem faustum putas, vel nepotis tur-
 pitudine, vel vi forsitan fortunæ infaustum quan-
 doque dicturus es diem? Quid, quod tibi natus
 mox forsitan moriturus, & plus tristitiæ allaturus
 est, quàm attulerit lætitiæ? Multi sunt varij,
 subiti, & inopi hominum casus: sed infantium in-
 numeri. Si omnes viuerent, qui nascuntur, huma-
 num genus terra non caperet: viuerent, dico non
 semper: nam si id facerent, homines non essent:
 sed vsque in seniam, vsque saltem ad legitimam
 ætatem. Stultum est magnum gaudium de re bre-
 ui, vtique & incerta, quonam euasura sit. Quod
 & in filiis, & in nepotibus verum est, sed eò magis
 in nepotibus magisque etiam nunc in pronepoti-
 bus, quò à radice absunt longius. *GAV.* Nati sunt
 mihi nepotes ex fratre, ex filia, ex sorore. *RA.* Hi
 iam minùs ad te pertinent, hoc gaudium, & hanc
 patribus curam cede. *GAV.* Natus est mihi nepos
 ex fratre. *RA.* Et Annæ Senecz Lucanus,
 non exigua pars Hispanæ facundiz; & Micipsæ
 Numidarum regi Iugurtha non vltimum exem-
 plum Libycæ perfidiæ, nepos fuit, regni euerfor,
 fratrum interfector. *GAV.* Natus est mihi nepos
 ex sorore. *R.* Et Platoni Pienisippus ex sorore ne-
 pos & philosophiæ velut hæres fuit; & Pericli ta-
 lis nepos Alcibiades, turbator patriæ, & bello-
 rum Græciæ concitator; Tarquinio Superbo Bru-
 tus, qui regia illum sede deiecit, & vir magnus,
 & patriæ utilis, sed aduersus auunculo. *GAV.*
 Natus est nepos ex filia. *RA.* Ennio Pacu-
 uis

nus verecundus, ac grauis vir nepos ex filia; & po-
 òtica successor fuit. Antonino autem pio, Com-
 modus impudentissimus, leuissimúsque hominū.
 G. Est mihi ex filia natus nepos. R. Romulus Re-
 músque Numitoris ex filia nepotes auum mater-
 num in Albanum regnum restituerunt. Ancus
 Martius ex filia Numę nepos, auitum regnum Ro-
 mæ tenuit magna cum gloria. Cyrus autem Astya-
 gis nepos ex filia, maternum regno auum expulit
 Medorum. Quę historię eò tendunt, vt de hoc ne-
 potum ortu, quantum sperari potest, tantum pos-
 sit & merui.

De Adoptione filij. D I A L. L X X I X.

Prinignos, & adoptatos licet esse probatos;

Est tamen hic multò tutius, vt careas.

G. A V.

Adoptaui mihi filium. R. A. Adoptatio pe-
 disse qua est naturæ; & cū sit illa nobilior,
 hæc cautior; quòdque illa, sine consilio gi-
 gnentis, casu quodam, hæc adoptantis certo iudi-
 cio operatur. G. Adoptione bonum filium quæsi-
 ui. R. Deuisti id quidem; si neglectum, non vt ge-
 nitura, sic electio excusabilis. Nihil habes in con-
 iugem, nihil in fortunam quod retorqueas. G. Fi-
 lium adoptaui. R. A. Opportunum hoc naturæ
 subsidium, ciuili repertum iure multisque utile,
 multis fuisse pestiferum constat. Bonum filium
 adoptauit Nerua; sed Traianum in sua adoptio-
 ne deceptum, quibusdam scriptoribus vñsum
 scio. Nā Augustum in Agrippæ nepotis adoptio-
 ne circumuentum, mox secuta testatur abdic-
 tio; in Tiberij autem, vel adoptione, vel succeßio-
 ne, non deceptum, sed suorum moribus penè co-
 actum, video; quod & sermo eius indicat, & præ-
 fatio testamenti. At Micipsa ille, cuius paulò

254 *REPERITUR*
 antè meminì, prorsus infelix adoptator fuit; què
 non filium, sed funestum draconem regie filiiſq;
 ſuis immiſerit; quos eſſi moriens hortetur ita vi-
 uere, ne ipſe meliores filios adoptaſſe videatur,
 quam genuiſſe; ſapè tamen meliores adoptantur,
 quam gignuntur: neque id mirum. cùm illud ex-
 perientia, & conſilio muniatur; hoc neutro. Sæpè
 autem contra, non peiores modo, ſed peſſimi om-
 nium adoptantur. Fulca enim, & ambigua merx
 eſt homo. *G.* Priuignam bonum habeo. *R.* Rarus
 eſt priuignus bonus, rarior eſt vitricus. *G.* Bonus
 eſt priuignus mihi. *R.* Vt ſit bonus, quid ad te: niſi
 forſan, vt coniugis procurator gaudes. Tibi enim
 quid virtus aliena contulerit, niſi vt tuorum, ſi
 quos genueris, pandatur ignauia? *G.* Priuignus eſt
 mihi optimus, atque fidiſſimus, & nulli filio ſecun-
 dus. *R.* Fieri id quidem poteſt. Talis Auguſto fuit
 Druſus, ſed non Claudio talis Nero.

De Excellentia præceptore. DIALOG. LXXX.

Eſt pudor à docto te niſi didiciſſe magiſtro?

Quin age, te docilem redde, peritus eris.

GAV.

EXcellentia præceptore gloriſ. *RA.* Alienor
 necdum de ſiſis gloriari. Quid ad te enim
 excellentia præceptoris tui? Crede mihi
 [quod ſapè iterò] intra te ſit oportet, quod te fa-
 ciat glorioſum. *G.* Præceptore gloriſ excellenti.
R. Sine ipſum interim rebus ſiſis, vt videtur, vti,
 & ſi libet, etiam gloriari; quanuis, & ſi excellens
 vere eſt minimè id facturus ſit; de te autem poſſi
 viderimus. Eſt mihi præceptor inſignis. *R.* Qua-
 lit tu diſcipulus ſiſis, exſpecto; antè enim quid pro-
 nuntiem.

mantiem non habeo. Quam multos stultos, atque
 hebetes habuisse putas scholam Socratis, ac Pla-
 tonis; in quibus multos, absque præceptore villo,
 per seipsos in altum euolasse, ut præceptores fie-
 rent aliorum, qui præceptoribus caruissent? Nul-
 lum Vergilio præceptorē legimus. Horatius Flac-
 cus, de suo nihil, nisi quod plagosum dixit verbo-
 rum puerilium, credo, meminerat. Cicero autem
 suum laudibus amplissimis celebrare voluit, nec
 valuit. Contrà huius filius, quantis præceptoribus,
 patre scilicet, & Cratippo illius ætatis philo-
 sophorum principe, si quid ipsi credimus Cicero-
 ni, quantus nebulo, quamque famosa ebrietatis
 euaserit notum est, qui solo patris, vel tacentis as-
 pectu, doctus, ac sobrius euasisse debuerit. Plato
 ipse, etsi, ut suprâ meminit, Socratis magisterio
 gloriatur, maior tamen est gloria, Socratē excē-
 sisse, quàm sub Socrate didicisse. *U.* Scientificus
 præceptor est mihi. *R.* Scientia præceptoris disci-
 pulo utilis esse nō potest gloriosa non esse potest:
 quin etiam [quod mireris] est qui tibi famam mi-
 nuat, ignauiam exaggeret: iactantiæ, excusationi-
 busque aditum præclusit. Quicquid sciueris, præ-
 ceptori dabitur. Quicquid ignoraueris, tuum erit.
 Est ergo non vnde glorieris, sed vnde aspires ad
 gloriam. Habes & quem sequi velis, atque asse-
 qui; non quem te esse putes, quod discipulus eius
 sis. Est denique non quod habes, sed quod habe-
 re cupias; & quod speres, non sine ingenti tuo stu-
 dio, ac labore. *GAU.* Est mihi præceptor assiduus
 vir clarus. *R.* Atilia, de quo diximus, Ciceronis fi-
 lio duo erant summi viri, quorum alter libris emi-
 nus, alter verbis comminus in eum incubuerat &
 quid profecerint, audisti. Quam multos verò è fi-
 liis principum, præceptores simul quàm plurimos

habuisse comperimus; sed quid refert esse, qui doceant, si qui discat, nemo sit. Patiente in disposito, frustra nititur vis agentis. Certè, si doctos faceret propius spectare, vel alloqui, doctos faceret spectatores. et si paucos virtutis, aut doctrinæ cupidos videamus, magna circa eos esset tamen, & importuna frequentia.

De insigni discipulo. DIAL. LXXXI.

*Est iter incertum, iuuenis quo protrahat atas;
Ingenium felix ad mala saepe ruit.*

GAV.

In signem discipulum penè filio chariorem, casus obtulit. R. Importunum negotium puerulis ingenij non æquis gressibus ingenium coaptare, & in vnum semper infantem defixos oculos, atque animum habere: ad illius tolerantiam intellectu tuum, vocemque submittere. Quod si discipuli plures sunt, cumulatior fit cōgeries laborum, verti continuè huc, illuc, utque ait Satyricus:

Tot puerorum

Observare manus, oculosque in fine rementes.

G. Vnus, isque clarissimus est mihi discipulus. R. Pro vno discipulo claro, multis obscuris iudiciis te obiiicis: quicquid ille deliquerit, in tuum caput redūdabit. En doctrinā, inquiēt: En facundiā: En mores. In hoc magistrum inspicere: Nulla, quàm ingeniorum certior effigies. G. Discipulum sum nactus illustrem. R. Age ergò magna spes est gloriæ: profectus ingenio illius, defectus culpæ tui dabitur: Cùm [ut Plutarchus philosophus ad Traianum principem discipulum suum scribit] sermo publicus delicta discipulorum refundere soleat in præceptores, quod multi [ut legimus] passi sunt, inter quos Quintilianus, & Seneca, & ipse Philo-

philosophorum pater Socrates. *GAV*. Præclari discipuli sunt mihi. . Melius si modesti: quanquam vera claritas, sine virtutis radio, nulla est. *G*. Magni discipuli curam gero. *RA*. Triformi congredieris chimera: hinc ut puero pro sis, hinc ut parentibus placeas: Illi inc autem ut Reipub. rationem reddas, quã de tuis manib. exiget: rudemq. illum tibi creditum eruditum repetet. *GAV*. Pueri nobilis mihi cura commissa est. *RA*. Suspecta est ætas & suspecta nobilitas: Illa spondet inmemorem: hæc superbum. *GAV*. Puer mihi creditus, me veretur. *R*. Quid dices, dum te despiciet adolescens? Vir fortasse vix nouerit: nota fides pueri, nota constantia est. . Puer mihi creditus me amat. *RA*. Inexpleto parieti imaginem impressisti: illo, crescente delebitur. Firmus amor solidam poscit ætatem. *GAV*. Clarus puer edocendus in sortem venit. *RA*. Inquieti fors; euentus ambigui: quædam ingenia nullo studio eriguntur. Est ubi pater impensam, præceptor operam puer tempus amittit: docilem doce, indocilem ne fatiges, neque illum, teque simul frustra atteras: ægrè vincit ars naturam. *GAV*. Discipulus tener, nec indocilis obtrigit. *RA*. Et si in lubrico stas atque in fluxu struis, age tamen fideliter commissum. Si plena ætas accesserit, poterit meminisse, alioqui sua erit obliuio, fides tua: magnum satis ipsa sibi virtus est præmium. Conscientia bonorum operum nihil est dulcius: non te retrahat ab honesto desperatio præmiorum; quia nullum, etiam in hac vita rectè factum præmio caret, cuius [ut sapientibus placet] fructus vberrimus est fecisse, atque in silentio meminisse. *GAV*. Inveni discipulum magnæ spei. *RA*. Et magnæ sollicitudinis: & profecto si bonus fiat, filium tibi cor genuerit, lingua pepererit; sin malus, hostem, qui te, dum

- timuisse recordabitur, oderit. G. Discipuli claritas ingens est qua illustrari spero. R. Moderata claritas oculos delectat, immoderata perstringit. Præterea nullus te, nisi tu luceas, illustrabit, & si detegat, verum lumen ab intra est. G. Magnus est mihi discipulus. R. Non maior, puto, quam Seneca: præcepto alios protexit, alios oppressit discipuli magni audio: his portus fuit, his scopulus.

De Patre bono. DIALOG. LXXXII.

*Indulgens Pater est, facias ut amore rependas;
Obsequioque libens fer patrum imperium.*

GAV.

- **H**abeo patrem bonum. R. Bonum nosce, tuū, breue est. G. Patrem habeo optimum. R. A. Aut, ille tibi luctum pariet, aut tu sibi. G. A. Indulgentissimus mihi est pater. R. A. Si naturæ ordo seruetur, magni fletus hæreditas te manet, illudque, si peruertitur. G. Patrem adhuc habeo. R. Vtere sedulo, fugitiua iucunditas pater senex. G. Patrem habeo grâdzuum. R. Non est locus inertie: festina carpere fructus extremos, tanquam ex arbore ruinosa. Charo lateri inhære quantum potes: cupide illum vide, ceu confestim abiturum, cupidiusque audi, & extremos monitus, memori mente recondito: desertumque, velut iter acturus, necessariis permunito. Egebis illo consultore, quæresque eum, nec inuenies domi. G. Patrem habeo decrepitum. R. Propterea nouissima pietatis officia in illum congerere, dum licet: si quid nunc omiseris, dolebis semper. G. Patrem piū habeo. R. Habes, qui ante te mori cupiat, post te viuere metuat. G. Habeo patrem optimum. R. Habes, quem, priusquam habere defueris, vix agnoscas; habes & quem perditum suspices.

De

*Cum nil sit natæ materno maius amore;
Lam mater studijs est veneranda pijs.*

GAV.

A Mantissima mihi est mater. R. At tu illi-
gis paupor, desideriumque perpetuum. G.
Mater est mihi amantissima. R. Maximus
patris amor, matris vehementissimus, vterque ta-
lis, tantusque, vt vix eum, nisi rara admodum, filij,
pietas æquauerit. Pulchrum tamen, honestumque
est, inter parentes, & filios, de amore, ac pietate cer-
tamen; vincant quibus largius charitatis fons cœ-
lestis affluerit. At nunc vsque vincere soliti sunt
parentes; nec dum adolefcentium ea est pietas, aut
maiorum reuerētia, quæ sperare aliud cogat: quod
si fortè præter spem euenerit, nullum in terris cœ-
lo gratius spectaculum fingi queat. G. Est mihi ma-
ter optima. R. Esto illi saltem bonus filius. Scito te
primum pondus, ac tardium fuisse: dehinc acerri-
mum dolorem: post continuum laborem, trepi-
damque sollicitudinem. Memento vteri, altricum
que vberum. Quot illi somnos, quotque seu cibos,
seu locos tuis fletibus abruperis, quot aut metus,
aut dolores tuis casibus pepereris; & fortasse non-
nunquam periculosa quoque gaudia. Sæpe enim,
vt dolor filiorum morris, sic gaudium vitæ, mise-
ras matres mori compulit. Patuit hoc vltimum cœ-
clarius die, quo reliquæ cladis ad Trasimenum
acceptæ Romam, sparso agmine repetebant, duæ
matres, filijs, quos in acie cecidisse referentibus
crediderant conspectis, insperati gaudij non capa-
ces, efflarunt spiritus: his atque alijs effectū, vt nul-
la inter homines maior esset ingratitudo, quam

quæ in matrem admittitur. G. Adhuc annosa superest genitrix. R. Quoties hanc respicis simul terram intueris. Cogita unde venias, & quò pergas, quàm te angustum habitaculum emiserit, quàm angustum excipiet de ventre matris propriæ, in vtrum terræ, matris omnium, festinas. Inter vtrumque ergò lassantibus animum, atque raprantibus, superbix, atque avaritiæ frenum stringe.

De Pij, fratrib. boniq. foreribus. DIAL. LXXXIV.

*Santa quidem res est habilis concordia fratrum;
Qua tamen in paucis provenit ipsa locus.*

GAV.

Pios fratres habeo. R. Rarum; nam parentes sæpè semper amant, fratres sæpè invident, sæpè despiciunt; raramque idèò fratrum gratiã. Nasonis ore Veritas clamat; ubi & fratrum, & filiorum, & omnium penè, nisi parentum, notatur impietas. G. Fratres mihi sunt optimi. R. Miror planè: bonos esse sat est: sæpè enim mali sunt: aliquando & pessimi, eoque peiores hostibus, quò minùs contra domesticas insidias est cautelæ. Quantus autè sit amor fratrum, ne latentes eruam; ne præsentis Iadæ, satis notissima paria, Mycenæ, Thebanique fratres, ac Rômani indicant: quæ quidem infamia, cur vnius urbis potius, quàm totius orbis sit, non video. Primos mundi fratres aspice. Alter alterius oppetiit manu; nec dum relatu horridum scelus audis. Siquidem Phraates rex Parthorû, cuius suprà mentio est habita præter parricidia in patrè simul ac filium admissa. xxx. in super proprios fratres trucidasse legitur: non veritus tanto, ac tali sanguine, & regnum malè partum stabilire, & me-
tum.

tum omnem inuifi consortis extinguere. *GAU.*
 Fratres boni sunt. *RA.* Nondum, puto, patrimo-
 nium diuififtis; tunc erumpet iniquitas. Igne au-
 rum, Auro animus probari folet, magna fæpè, quæ
 videtur pax, pauxillum auri fi adhibeas, lis erit.
GAU. Pij funt fratres. *RA.* Cælibatus forfan tuus,
 aut orbitas illos tibi conciliat. Coniugio detegen-
 tur tuo, fed prole melius, fpe fucceffionis amiffa;
 quæ impatientiffimos quoque multa pati docuit.
GAU. Amantiffimos mei fratres habeo. *RA.* De-
 bet id quidem ita effe, nifi liuor obftet, aut timor,
 aut cupiditas, & habendi fitis, diuini omnis, huma-
 niqûe iuris, dum expleri ftudet, immemor. Inter
 parentes enim, filiosqûe quantum liber fit amoris,
 conuerfatio tamen difpar, diuerfiquæ mores funt
 filijs, etfi citò patres videant, ferò agnofcunt. Pa-
 tres etfi filios ftatim ament, ferò illos, fæpe etiam
 in feneftute fufcipiunt. Fratres antequam na-
 fcantur, & poftquam nati funt in eodem domici-
 lio, eifdemqûe incunabilis, zuo pares verfantur,
 ac moribus, ilicet in lucem editi fe viciffim cer-
 nunt, vno cibo aliti, iifdemqûe parentibus, iifdem-
 que fociis, iifdemqûe ludis, iifdemqûe fcholis,
 iifdemqûe præceptoribus, ac nutritoribus affue-
 facti pariter putrefcunt, pariter adolefcunt. Vndi-
 que paritas, multisqûe, & validis nexibus iunctus
 amor; nifi aduentitiæ foluant cauſæ, duræqûe
 mentis afperitas frangat; quod commune eft adeo,
 vt nesciam, an fraterno vllus amor maior effe de-
 beat; an vllum odium maius fit, an indignatio vllâ
 profundior. Tam turbida femper æqualitas, tam
 paris impatiens mens humana. *GAU.* Æquos,
 piosqûe fratres habeo. *RA.* Serua illos æquitate
 mutua, ac pietate. Delicatiffima res eft amor: ferua
 illam; difficile queritur, facile perditur. *GAU.* Sed

sorore s. habeo bonas. *R.* Graue pondus, sed iuven-
 dum, ac ferè adolescentum primus labor, quo se,
 effecti sui iuris, exerceant, vnde primam pietatis,
 æque indolis famam quærant. *G.* Bonas habeo so-
 rores. *R.* Cura vt illæ bonum fratrem habeant, tēq;
 superstitē; etsi communis pater obierit, orbitatem
 non sentiant. *G.* Pulcherrimæ sūt sorores. *R.* Cu-
 stos rei labilis, vigilantibus oculis, dolos caue, cir-
 cūfusa te procorum cohors excitet: difficilis est
 vnius formæ custodia, quid multarum reris? tantò
 exactiorem pudicitie, quàm auri curam esse decet,
 quantò & pretiosior, & irrecuperabilior illa est.
 Sanè virgineam castitatem nulla arte melius, quàm
 maturo coniugio præferuabis. *GA.* Formosæ mihi
 sorores domi sūt. *R.* Ne diutius tibi sūt providez
 multas aptius ornabunt domos.

De bono Domino. DIALOG. LXXXV.

Libertas melior domino quocunque beate;
Libertas superat premia magna ducum.
GA V.

Dominum bonum habeo. *R.* An habeas, an
 veriùs habearis, cogita: sed loquendi mos
 est: sic dominum habetis, vt scabiem, sive
 vt ruffim. Multa sūt, quæ habentur inuitis pos-
 sessoribus. Molestæ opes, quibus non liceat ca-
 ruisse. *G.* Bonum dominum habeo. *R.* Libertatem
 igitur amisisti: hunc & illam, vno tempore, nemo
 habet. Iam neque sorores de quibus modò age-
 bas, neque filiz, neque nurus, neque coniunx de-
 mum ipsa, neque patrimonium, neque vita in tuto
 sūt, propter vnum, quem habes, dominum, habe-
 re simul omnia desisti. *GA V.* Bonum mihi, & pa-
 triz dominum fors dedit. *RA.* Incompatibilia,
 penitusque cōtraria. Nam si bonus, non dominus.
Sido.

Si dominus, non bonus; præsertim si se dominum dici velit. *GAU.* Bonus est dominus. *RA.* Boni sunt parentes, boni fratres, ac filij esse possunt: amici autem semper boni: alioqui nec amici sunt: dominum bonum dici, blandum mendacium, atque adulatio nota est. *GAU.* Optimum dominum habemus. *RA.* Rectorem populi fortassis, & Reip. defensorem; quo nil actuum humanorum acceptius Deo ferunt. Illum verò non dicam optimum, sed bonum: & non potius pessimum quis dixerit? qui, quod habent optimum, libertatem, summum, ac præcipuum vitæ bonum, suis civibus eripuit? proque vnius explenda voragine, quæ expleri nequit, tot millia miserorum, siccis oculis intueri potest? Neque eum, etsi non iustitia, aut misericordia, saltem pudor à tam mæsto retrahit spectaculo: sit licet affabilis, sit blandiloquens, sit postremo munificus in paucos, de multorum spoliis. Hæ sunt autem artes tyrannorum, quos vulgus dominos vocat, carnifices expetitur; hæc præstigia attonitis ingerunt luminibus; hanc hamis, & laqueis prætendunt escam; sic credulos aucupatur. *GAU.* Dominum habeo præponentem. *RA.* Is in cælo vnus est, qui se iure suo dominum dixit, & dici voluit. Nam tetraz dominus Augustus Cæsar, edicto vetuit se dominum dici. Ille Deorum Deus; iste hominum Imperator: ille maiestatem tenuit; iste modestiam: denique & super hoc populum Romanum grauissimè corripuit. Sic enim de ipso scriptum est; & domini appellationem, vt maledictum, & opprobrium semper exhorruit. Quod successorem quoque, longè rebus omnibus imparem, tamen obseruasse cõpertum est; qui licet dominandi auidus, titulo tamen dominationis abstinuit: atque ita se inter ambitio-

nem, & verecundiam medium tenens; esse dominus voluit, dici autem noluit. Vt qui sciret iniustum esse, quod cuperet; saltem exprobrationis iniuriam vitaret. Durum enim, superbumque & graue nomen est dominus; illic maximè, vbi amor libertatis, ac seruitij pudor est. Secutus horum vestigia Alexander hic Romanus princeps, vt priuato sibi non aliùs scribi voluit. Nam ille alter Macedo, nō dominus modò; sed Deus dici voluit, quem secuti animo huius temporis latrunculi, vna vrbe, vel altera, vix insidiis oppressa, non tantum dici volunt, sed dici homines erubescunt, atque ad iniuriam trahunt. *GA.* Dominum habeo verè optimum. *RA.* Verè vnus est dominus, quem si habes, honestissima, regnisque felicior seruitus tua est. *G.* Iustum dominum, regemque optimum habemus. *R.* Inter regem & tyrannum non discernunt Graij, secundum quod poëta noster, de rege loquens, ait.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Apud nos autem, vt intersit, nō nisi propositum, vitæque series facit. Qui iustitia regit, ac regitur, ille demum verus est rex. Atqui ex altiore fastigio, non salutis publicæ speculator; sed priuatæ libidinis procurator, vel rapinam cogitans, vel vindictâ, cupiditati, aut iracundiæ suæ paret; & rapidis, atque effrenis animi motibus cedit: is malorum dominorum seruus, etsi altior cunctis appareat, sceptroque aureo, ac veste purpurea superbus incedat, vtique rex non est: sed propter exercitium, aut supplicij populi, promotus prædo, eoque loci positus, vnde liberiori sæuiens flagello, atque hos probas, illos puniens, cunctos vexans, & exagitans; ignarus quidē, ac passioni obsequens: nutu tamē illi^o, qui mala bonos
vertit

vertit in vsus, iustum Dei iudicium, iniustus licet, ac scelestis manibus exequatur: quasi æquam pij iudicis sententiam, tortor fruit. *G.* Iustum, piumque regem habet patria. *R.* Rarum bonum & Reip. felicissimus status: nisi præfens gaudium futuri metus rerum felicitum. semper suspecta breuitas minueret, amissi que desiderium, mox venturas cumulatulus miseras, obseruaretur animis humana nacentium; volubilemque fortunæ roram, quæ nisi prosperum longum finit: lenit quidem mali sensum consuetudo, insueta deiiciunt: vnde optimum, quidam, semper prospero caruisse, diffiniunt; quod non dicerent, si prosperitas duraret. *G.* Iustum habemus, & clementem Regem. *R.* Illo superstiti mori opta; ne mutata regni sortem lugeas. Bonus enim bonum raro sequitur. Malum peior, sæpe peiorem pessimus.

De serenitate aëris. D I A L O G. L X X X V I.

*Cum licet, & possis cœlo gaudere sereno;
Fac magis æ puragaudia mente pares.*

G A V.

Serenus est aër, ac iucundus. *R.* Iam quis arguat coelestem humi animū hære? In aëre illū appenditis, & amorem vestrum in eo ponitis elemento, quo nullum instabilius. *G.* Aër serenus; atque tranquillus est. *R.* Expecta; dicto citius nubilosus erit, ac turbidus: alio te sub cœlo positum credas. *G.* Serenus, ac tranquillus est aër. *R.* Quantum mallem serenus, ac tranquillus esset animus tuus. Vtilis quidem illa serenitas, stabiliisque tranquillitas, quam nec nubes occupent, nec quatiant venti. *G.* Serenus est aër. *R.* Non serenum omne, statim optimum: immò verò provincias nebulosas serenis esse salubriores: & in hoc occidentem

prælatum legimus orienti. *G.* Aër lucidus me delectat. *R.* Delectari in operibus, ac factura Dei minime veritum, modo in Deum, velut omnis boni fontem, tota animi delectatio delectatur, & in rebus temporalibus æternus rerum conditor laudetur. Alioqui attende, quod scriptum est: Si vidi solem, cum fulgeret, inquit Iob, lunam incedentem clarè, & lætatum est cor meum in abscondito, & osculatus sum manum meam ore meo: quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. *G.* Serenissimus est aër, talis vtinam semper sit. *R.* Non semper modo, sed diu talem ferre non possis. Temporū vicissitudo, quàm optimo iure à multis, sed præcipuè à Cicerone laudata est. *G.* A Serenissimus est aër, atque vtinam non mutetur. *R.* Nescis, quàm citò sui tædium hæc serenitas allatura sit. Nil tam delectabile, quod non identitas inamœnum reddat. Nullum efficacius remedium contra vitæ fastidia, quàm temporum locorumque varietas. Hac fouetur, & pascitur mens humana [vt ait Augustinus] Qui qualitate rerum non potest, saltem varietate satiatur.

De prospera navigatione. DIALOG. LXXXVII.

Credere qui temere vastis se fluctibus audet,

Iam se, resque suas interijisse putet,

GAV.

Navigatione vtor prospera: *R. A.* Sentio: Neptunus tibi laqueos tendit. *GAV.* Tranquillum se mihi præbet mare. *R.* Insidiosa tranquillitas [vtque ita dixerim] esca naufragij. Si semper turbidum esset mare, nullus hominum nauigaret. *G.* Mare mihi blandum, & suaue est. *R.* Suspecta suauitas: prædonum blanditiæ, minæ sunt. Hæc.

Hæc facies maris repente mutabitur: esse aliud put-
res. monstroque gelidus quæras: Vbi est æquor il-
lud, quod laudabam? Vnde verò hic tam multi, tam-
que horribiles aquarum montes: vnde hic penden-
tium fremitus procellarum, & minacibus spumis
surgentes fluctus in nubila. Nesciunt nisi experti,
quid est mare, & quàm ferox bellua, quidve illi à
poëta mōstri nomen impositum. Nihil enim mon-
strosius in rerum natura: nihil, cui sit minùs fidei,
minùsve constantiæ. Nullius rei trāsformatio tam
crebra, tam periculosa, tam subita: nihil denique
seu mollius, dum iacet: seu, dum surgit, immitius.
G. Placidum nunc æquor, immotumque est. R. Ter-
ra ipsa subsidunt, dehiscuntque. Tu pelago tri-
buis, vt consistat; simulatus torp or: noli fidere: sæ-
pe fortunam retentare dementia est. G. Nunc sal-
tem placidè nauigauī, R. Nullum ferum animal sic
in laqueos ruit, vt non aliquid dulce præsentiat. G.
Prosperè nauigauī. R. A. Et sacrilegi prosperè naui-
gant, & viri sanctissimi naufragantur. G. Nauigauī
feliciter. R. Crede mihi, si perges, infeliciter navi-
gabis.

De votina portus apprehensione. DIAL. LXXXVIII.
Si non vicisti, noli cantare triumphum:

Sapiens in portu mersa carina perit.

GAV.

IAm portum attigi; iam in littore sedeo. R. Mul-
ti in portu pereunt, plures in littore: permuta-
sti periculum: nō fugisti. G. Terram attigi. R. Ita
hoc dicis, quasi terræ discrimina vel minora, vel
pauciora, quàm pelagi: quàmuis occultiora sint:
nōne hoc in æquo posuit is, qui vtroque mul-
ta, & grauiora pericula, per varietatem, pertulerat:
Neque verò sine causa pauper ille scrutator aqua-
rum, apud Statium, moriens:

*Hyemes Notó, quæ laudat, & experti meliora pericula
pontis.*

GAU. In terra sum. *RA.* Casibus eò pluribus patens, quò plus hominum terras incolit, quàm maria: siquidem maxima pars malorum homo homini est: sic, inde mors peruenit, vnde auxilium debetur; vt sileam pestiferas animantium species, quibus ea pars rerum scatet. *GAU.* Terra sub pedibus saltem stabit. *RA.* Atqui sæpè non stetit: vtque antiqua præteream, Achaïamque, & reliquam Græciam, & Syriam, atque alias; vbi & Vrbes hausta olim funditus, & collapsi montes, & demersæ insulæ: vt omittam veteres vestrorum montium casus, Ætnæ, ac Væseui apud vos nuper ipsa vrbiũ caput Roma contremuit; quodque ciuilis belli tempore pro monstro habitum: Alpes hac ætate grauissimè tremuerunt, & conuulsæ rupes altissimæ, Solis radiis insuetum à seculis præbuere iter. Hispaniæ, & Germaniæ bona pars corruit: vidisti modò stantes vrbes; vidisti solidas arces, atque oppida; paucis post diebus, miserabile spectaculum, atque terrificum, humi passim strata omnia; quin & solito mœstiores Rhenum ipsum, quasi flentem, labi, deformatam ruinis vtramque ripam, eamque præcipuè, quæ ædificiis ornatior fuerat, querulis abluentem vorticibus. Desine iam securus esse, vbi securitas nulla est. *GAU.* Sub pedibus terra est. *RA.* Non tam certa sedes domicilij, quàm sepulchri. *GAU.* Ad terram peruenisse, gaudeo. *RA.* Similibus gaudent; & tu terra es. *GAU.* In terram redij. *RA.* Nondum quidem; sed redibis citò.

Dj

*Est carcer mundus, quo clauderis ipse, ubicunque es;
Te soluas sceleris carcere, liber eris.*

GAV.

IVuat carcerem euasisse. *RA.* Est & hæc [fateor] intermissa gratior libertas, ac reddita, quam servata; sed non omnia, quæ delectant, profunt; & sæpè nociua sunt dulcia, & amara salubria; sæpè non carcer modò, sed mors utilis fuit, sæpè vita, & libertas inutilis. *G.* Carcerem euasisse gaudeo. *RA.* Atqui modò gaudebas portum apprehendisse, nūc gaudes portum euasisse: Carcer multis portus, multis refugium, & arx fuit; & in libertate perituros, servauit in vinculis: ligata, & clausa diligentius asseruantur. Nesciunt mortales cæci, quid expediat, & idcirco mala sua concupiscunt, & assecuti gaudent, vnde mox doleant. Neue longius exemplum quæras: Vidisti nuper virum illum animosi, & magni potius, quàm constantis incepti; qui aduerso tempore se patronum Romanæ Reip. profiteri ausus; ipse sibi tribuni nomen assumpserat; de hinc variante fortuna, Vrbe depulsus, Romanique primùm principis, post pontificis lapsus in carcerem, utrobique bene habitus, atque honestè; tandem leua alite emissus, gladiisque hostium non occisus tantum modò, sed discerptus; puto moriens carcerem suspirauit. *GAV.* E carcere lætus erupi. *RA.* Ibis per rostra turbida litibus, per plateas urbium, tumultusque negotiorum; & tempestatem, libertatem putans gratulaberis; dum, quem clavis vna concluderat, mille stringent laquei. Cumque læti omnes è procellis portum petant, vnus tu nauta mirabilis, è portu lætus in procellas re-

dis. G. È carcere digressus, gaudeo. *R. A.* Bonum in hoc, ut in reliquis, consilium erat; neque nimium gaudere, neque nimium dolere; sed æquanimittatem omni in statu, ceu vitæ gubernaculum, tenere; in tanta præsertim caligine futurorum. Neque tam miserum est [ut fertur] intrasse, neque tam fastum carcerem exiuisse, quoties carcer libertati hostis, propicius est saluti. Quoties optata votis omnibus libertas, in perniciem, & in mortem versa est. G. Exiui ex carcere. *R.* Latiori de carcere multi hominem casus eripiunt, ex angustiori autem sola mors eruit. G. Molesto de carcere discessi. *R.* Potes in hunc carcerem reverti, in illum alterum, cum semel exieris, non redibis, hoc in tempore.

De Tranquillo statu. DIAL. XC.

*Tu quicunque cupis tranquillam ducere vitam;
Falleris, incerta labitur hora vice.*

GAV.

Rebus ritè compositis, tranquillus ago. *R. A.* Scilicet, ut tua navis fluctibus maris, sic animus vitæ curis explicitus, portum attingit laborum, ac terrorum. Sed non ita est; nunc nunc maximè metuendum; nescis quòd res hominum non stant? qui volubili in rota sedet altior, is proximus est ruinz. *GAV.* Optatò eunt omnia? Bene ais, eunt omnia: nihil enim manet. Antè ergo, quàm felix videre, spei fortè aliquis; postlocuse est metui; ad extremum luctui: gaudium autem nunquam: gaudium loquor verum, donec ad vera, & stabiliora bona peruentum sit. *GAV.* Rebus præuisis humanitùs conquiesco. *R.* Summa rerum humanarum, labor, & mœror. In his igitur requiescis? Durum caput, & lodice ferrea, & spinoso recubans pului-

puluinari. *GAU.* Opiparè prouisa sunt omnia. *RA.* Expectata, puto mercium nauis applicuit, periculum euasisti, extruxisti domum, exarasti aruum, putasti vineam, rigasti prata, compegisti aream, insecuisti arbores, effodisti riuos, texuisti sepē, columbarium crexisti, misisti greges in pascua, apes in aluearia, sementem in sulcos, nouas merces in maria, tuto loco collocatum foenus, plena arcula, diues aula, cultus thalamus, referta horrea, spumans penu, prouisa dos filia, coniugium nato, empta populi gratia, blando ambitu parta suffragia, prouum ad te opibus summis, atque honoribus stratum iter. O felicem te! Restat, ut gaudeas: hæc [ni fallor] conclusio tua est: mea verò alia: Restat, ut moriare. Rarum valde inter homines, ut multo studio quæritis, multo fruantur tempore; longus labor, vsus breuis. *GAU.* Prosperè rebus euntibus, in statu sum. *RA.* Quomodo autem rebus euntibus, videris, ego nempe non video. *GAU.* Rebus ad vota fluentibus lætus sum. *RA.* Nunc igitur tempus est moriendi: sperasne hic diu aliquem lætum esse? morere, dum lætus es, antequam esse mœstus incipias; quod iam dixi, repetam: est enim minimè tædiosa rerum utilium, sed iucunda repetitio. Meministi ergo: quid apud Ciceronem Lacon ille ait seni Rhodio Diagora, læto tunc valde, leuibus licet ex causis, quas audisti supra, cum de palæstris ageremus: Morere Diagora, inquit, non enim cælum ascensurus es: grauius id quidem. Nam quid amplius expectet animas lætus in hac rerum tanta vertigine; nisi, ut lætus esse desinat, esse tristis incipiat? Itaque opportunè admodum Diagoras, consilio paruit amici, spectante quidem, & plaudente populo, inter victorum filiorum amplexus, & oscula exspi-

rauit; scriptum est in libro noctium Atticarum. Et ad summam plures gaudio, quàm tristitia perire. Omnibus ergo, qui sapiunt, sed maxime gaudentibus, mors optanda: de hac semper, & præsertim in tempore prospero, cogitandum: illa cogitatio reliquas frenet. *GAU.* Laboravi, en quiesco. *RA.* Omnes quidem hoc speratis, sed erratis in hoc omnes. Stilus enim vitæ alius, multumque finis à proposito diuersus. Hæc tua requies aut breuis, aut falsa est, aut [quod est verius] vtrunque: quid hic requiem somniatis? Sic catenis vinctus, libertatem, æger sanitatem somniat; sic sopitus esuriens, opimas dapes: sed en dies vltimus aderit, isque confestim discussurus hæc somnia. Nolite autem falli somniis atque opinionibus falsis, quibus est plena vita mortalis. Nolite vobis hic requiem spondere. Credite mihi, tota quies hominum, post laborem, mors. *GAU.* Omnia, quæ in rem visa sunt, suppetunt. *RA.* Superuacua in rebus plura sunt, quàm necessaria; sed hic humani animi mos est, vt professus ascensum cœli, tanto studio se oneret, quanto vix exonerare debuerat. Itaque peregrino fasce curuatus, dum in altum niti vult, ruit, & pro cœlo, illi terra est. *GAU.* Cumulata sunt omnia, iam in portu sunt. *RA.* Nauigationis in fine igitur. Est enim præsens vita simillima procelloso mari: illius finis in littore: huius in morte: vterque portus rectè dicitur. Profectò autem magna pars mortalium aceruandis vitæ administrans anxia, inter ipsos apparatus rerum, moritur, nilque iam vſitatus, quàm vt vitæ studium mors præuertat: paucis accidit, vt ad optata perueniant, hisque ipsis tam citò diuturni quæſtus vſus eripitur, & gaudij breuitas quædam, velut accessio sit doloris, de quo multos in morte que-

re queri solitos. notum est. *GAV.* Iam, peractis laboribus, securus viuo. *RA.* Et inter viscum, ac laqueos secura avis volitat: piscis inter hamos ludit: inter plagas fera. Sæpe vbi periculi plus est, & pauoris minus; ars fortunæ est; vt licentiùs feriat, metum demit. *G.* Per omnem vitam laboravi, vt in finem quiescentem securus. *RA.* Securitatem, & quietem tuam in præcipiti collocaſti & vixisti mœstus, vt lætus morereris: non insulsum vitæ, mortisq; consilium; modò de securitatis, & quietis, & tristitiæ, & gaudij qualitatè conueniat. *GAV.* Omnia vndique conquisiui, quibus instruatior vita esset. *RA.* Immò verò quibus mors molestior: egisti planè negotium medicorum: iam frequentes aderunt, stratumque circumstrepent; aderunt captatores testamentarij: erunt & qui gaudium premant; & qui fletum simulent; & qui tenacem spiritum seram mortem taciti increpent; & qui crism feruent, & qui prognosticis inhient, & qui cadauer aureum præstolentur: tot hæc tibi conquesta vndique vitæ conferunt instrumenta, non vt melius viuas, sed vt comitator moriaris; non penitus operam perdidisti. Iam & comites; languenti, & lrbitinæ sumptus, & funeris pompa non deerunt. *GAV.* Conquistata sunt omnia, quiescendum est. *RA.* Iam dixi, vitæ requiem, & solatium quærebas, laborem mortis, ac tedium inuenisti. *GAV.* Cuncta disposui, prosperitas, parta est. *RA.* Congessisti fallacissimæ ac fugacissimæ spei nidum, quæ, vbi primum adoleuerit, euolet: mœstum, & vacuum cor relinquens: sæpe vel in plumis pereat. *GAV.* Longo succedit quies labori. *RA.* Brevis ipsa adeo fortassis, vt nulla potius dici possit. Multorum sæpè studium annorum, in momento excidit, im-

mò, cùm sempet ferè gradarij sint progressus, ra-
 rò non repentini exitus rerum sunt. G. Per longas
 curas ad securitatis initia ventum est. R. Sollicita
 multum de principiis humana curiositas, finem
 cœca non prospicit. Densa venturi caligo tempo-
 ris, mortalis aciem frustravit obtutus: delibera-
 tio vniue nostra sit, consumatio fortunæ [dicam
 melius] Dei est, cuius in manibus sortes sunt ho-
 minum, non quas ipsi vobis, opinione vestra, spè-
 que improba fingitis; sed quas ille præscientia sua
 videt. Eius est autem illa vox: Stulte, hac nocte a-
 nimam tuam repetent à te: quæ autem parasti, cu-
 ius erunt? Comminatio horrenda; quæ, nisi spes,
 somnoscque mortalium interrumpat, absurdumque
 haud indubiè.

De Potentia. DIAL. XCI.

*Magna potestatis sunt iuncta pericula magnæ;
 Quis moderator amissæ cupit esse, furit.*

GAV.

Potentia magna sum. R. A. Ergò & inuidia. G.
 Potentia multa sum. R. Et in periculis mul-
 tis. G. Potentia sum ingenti. R. Et laboribus
 infinitis, & inextricabilibus curis. G. Multa pos-
 sum. R. Quò plus in alios potes, & plus alij in te.
 G. Potentiæ est plurimum. R. Quò potentiæ magis,
 eò maius in illâ imperium fortunæ tepidè se exer-
 cet in paruis: vberem eligit materiâ: in magna li-
 gnorû mole crepitantiùs sœuit incendiû. Magna
 prosperitas, magnæ viâ facit aduersitati. Nec quæ-
 quam facilè planè miserum videbis: qui non val-
 dè felix habitus fuerit. Nō potest ignoti homin-
 nota esse calamitas. GAV. Quod volo, & possum...
 A. A. Cura ergò ne quid mali velis; & scito, quò
 ppter

potentie plus, eò plus esse negotij, minùsve licen-
 tia. *G.* Potentia ingens sum. *R.* Quid scis an diutur-
 na? Píget exequi, qui potentes, breui ad impoten-
 tiam, seu qui reges ad infamiam-servitium sunt re-
 ducti. Vepricosi, & lubrici sunt humanorum gra-
 dus ascensuum : tremulus vertex: præcipitium
 horrendum: aggre conscenditur ad eminentem sta-
 tum, anxie ibi consistitur: grauius inde, & repen-
 te descenditur: id sic esse, non singuli tantum re-
 ges, aut populi, sed maxima etiam testantur im-
 peria. *G.* Armis, atque opibus potens sum. *R.* Vera
 & firma potentia in virtute fundata est: funda-
 mentum si detraxeris, quò maior, eò periculosior
 structura. Quid implere opibus domos iuuat, ar-
 ua ligonibus, maria classibus, si intus interea do-
 mestici hostes animum oppugnant, atque expu-
 gnant? Vis, vt te potentem fatear: illos doma, fini-
 busque tuis pelle; vince iram; vince cupiditatem:
 vince libidinem: vince teipsum; famæ, atque ho-
 stem animæ tuæ. Quænam ista potentia est, vince-
 re alios: passionibus suis vinci? *G.* Fundata in soli-
 do potentia est. *R.* Quo pacto, cum vita ipsa muto-
 tur assidue? O, quid tumes, imbecillum animal?
 De potentia disputas, de anima interim pericula-
 ris: quam dicto citius, vel naturæ vis occultior: vel
 exigui morsus animantis, vel extremi contem-
 ptissimique homines sæpè, potenterissimis abstule-
 re. *G.* Potentia egregie stabilita est. *R.* Vbi quæso?
 In arenis, ac fluctibus? an in vento? an in ipsa [vt
 perhibent] fortune rota? quia tu, amice, malè su-
 sceptam pone fiduciam. Nulla hic stabilis poten-
 tia: vtque vel improprie exprimam, quod sentio,
 nulla potentia potens est.

*Navigio fragili vehitur, qui quarit honores
Ingentes, & quem gloria vana trahit.*

GAV.

Sed inueni magnam gloriam. *R.A.* Magna in exiguo qualiter explicentur; non intelligo. Si temporum, si locorum angustias metiare, magnam hic gloriam non esse fateberis. Non ingeram tibi, ut terra omnis punctus est; cuius ipsius partem maximam natura fecit inhabitabilem, atque inaccessibilem fortuna, ut tempus presens puncto minus; idque ipsum semper instabile, fugæque tam rapidæ, ut vix illam animo sequi possis. Dux reliquæ temporis partes, semper absentes ita, ut altera nos, lubrica memoria, altera, expectatione anxia; fatiget; ut omne simul tempus, aut diluviis, aut æstu nimio, aut peste aliqua, aut cœli inclementia, vel terrarum denique per seipsum lapsu propriè, ita discerptum atque confusum sit, ut una sæpè ætas propè nil habeat commune cum altera. Neque minus in temporibus, quàm in locis videas, exiguo interuallo notissimum non agnosci. Hæc inquam, & quæ sunt id genus plurima, transeo. Vulgata sunt omnia, quibus liquidò cernitur, quænam hæc mortalis, ac terrenæ gloriæ magnitudo est. *GAV.* Quam conditio mea fert, gloriam sum adeptus. *R.A.* Si indignam, breuem hercle; at si dignam, gaude: non quòd habeas, sed quòd meritus sis. *GAV.* Gloriam quæsiui. *R.A.* Gloria vera nisi bonis artibus, non quæritur. Vnde tibi partum nomen, vide; sic intelliges, an gloria vera sit: famam, si casus dedit, eripiet. *GAV.* Multum est gloriæ. *R.A.* Caue, ne quam gloriam veram putas, imago

imago falsa sit gloriæ. In rebus hominum multæ regnat illusio. G. Plurimum est gloriæ. R. Vt nemo pauper magnæ pecuniæ famam quærit, nisi vt fallat; sic nemo ignauus magnæ virtutis opinionem; vterque tamen sibi conscius, quicquid de se alijs loquantur, quantam vel pecuniæ in arcula, vel virtutis in animo sit. G. Insignis est gloria. R. Si ex merito, modestè vttere, ne superbiz illi notam applicaueris; si minus, fac ne diu populum fallas. G. Præfulgens est gloria. R. Vel mereri stude, vel graue, non tuum, indumentum exue. In glorium esse præstiterit, quàm mendacio gloriosum. Vera etiam gloria cum labore seruatur; quid de falsa speres? Cùm omnis fictio difficilis sit, tum dissimillima est, quam multi vndique obseruant. Rari nempe sunt gloriosi: hos, propter dissimilitudinem, obscurum, atque inuidum vulgus odit. Graue est inter tot hostium insidias latere; præstringere omnium oculos non potes, in te tanto studio, defixos. G. Gloriosus appareo. R. Melius forsitan lateres, & certè tutius: hoc grauitè dixit is, qui multa leuiter: Bene qui latuit, bene vixit. G. Clarus, lateque notus sum, longèque conspicuus. R. Liuior abdita penetrat, rimaturque; putas, conspecta prætereant? Quid, quòd pauci sunt, quibus expediat apparere, & conspici; pauci, quorum fama non noceat, ad plenum nosci? Notissimum Claudiani dictum:

Minuit præsentia famam.

Quantò magis illam minuit notitia? Rarè sunt homines, quod videntur. G. Gloriosus videor. R. Caua nube circumdatus delitescis. Si parumper emergeris, quò plus gloriæ falsæ fuit, eò veræ plus

erit infamiz. *GAU.* At gloria vera est. *R.* Id nemo te melius nouit: ita demum, si externi iudicis incorruptum animum tuis in rebus assumpseris. Gloria quidem [ut sapientibus placet] quasi quidam umbra virtutis est. Illam comitatur, illam sequitur, quandoque etiam antecedit, quod in adolescentibus claræ indolis vidimus, quos, ante perfectam virtutem, præconcepta de illis spes hominum claros facit, quæ quibusdam velut stimulis, generosos, modestosque animos excitat, atque erigit, & impellit ad æquandam spem ciuium suorum. Stultos autem, tumidosque præcipitat. Hinc transformatio illa ridicula clarorum adolescentium in obscuros senes. Laus quidem sapienti utilis, stulto nocet. Ex his vides, umbram per se ipsam esse non posse, rei cuiuspiam sit oportet. Vis ne igitur gloriam veram esse, fac ut vera, & solida virtus sit.

De Beneficiis in multos collatis. DIAL. XCIII.

*Antè quibus videns benefeceris, est memor omnis
Gratus, ab ingratis gratia nulla venit.*

GAU.

Beneficia in multos contulisse gaudeo. *RA.* Multos ingratos experiens, dolebis. *GAU.* Beneficia in multos effudi. *RA.* Rectè ais. Nam si accipientium animos intueare, beneficiorum magna pars perditur. *GAU.* Multi meis beneficiis sunt obstricti. *RA.* Quidam se publicione relaxabunt, alij forsitan iniuriis beneficia pensabunt: ut cessent iniuriæ, non cessabunt querimoniarum: quàm multi de benefactoribus queruntur suis! Iniquum, fateor, sed commune ad eò, ut non tam crebrè de hostibus sint querelæ. Audisti apud Lucanum, de Pompeio querentem

Photi-

Photinum: apud Senecam verò Sabinum de Augusto? Quid verò te ad literas, aut antiquitatem voco? Vrbes medias contemplare: Vici omnes lamentistalibus pleni sunt. Omnis autem ingratitude triplex [nisi fallor] causa est: Invidia scilicet, quæ dum impensa aliis beneficia, suas ducit iniurias, in se collata non aspicit: Superbia, quæ, vel se maioribus dignam censeat, vel præferri sibi aliquem indignatur: Cupiditas, quæ muneribus non lenitur, sed accenditur; & dum quærendis inhiat, quæ sita non meminit. Possem brevius, totius mali causam stultitiam dicere. Ea verò non huius tantum, sed malorum omnium causa est, Ignorantia veri boni, opinionumque peruersitas; hinc nimirum pestes animi prodeunt, Superbia in primis, & cupiditas, quibus nullum obsequium non contumax: nulla largitas non angusta est. *GAU.* Beneficus fui in multos. *RA.* Aristotelica quædam magnanimitas fertur, meminisse collati, accepti autem beneficii obliuisci: quæ sententia, etsi colore non careat; apud me tamen, verus magnanimus contemptor mediocrium, atque humilium est rerum; atque ideo quæcunque egerit, magna quamuis, iudicio plurimorum, parua sunt, animo maiora quædam, & rariora volentis, contra, si quid acceperit, quo alteri fiat obnoxius, quamuis exiguum, graue est. libertatem & amanti, atque ad excellentiam aspiranti; quòve quamprimum solui, leuarique velit. De hac igitur re Annæi Senecz dictum probò: Beneficium, inquit, qui dedit, taceat; narret, qui accepit. Eleganter nempe, duo beneficentie seu venena, seu vulnera sunt; hinc exprobatio largientis: hinc recipientis obliuio; vtraque mater ingratitudinis, ac beneficii nouerca. Illa in

gratitudinem parit in altero: hæc in se: illa quæque beneficium in se extinguit: hæc in altero: his tot malis aptissimè illo Senecæ consilio medeare.

G. IV. Multis benefeci. *R. A.* At pluribus

non fecisti, qui se spreto, & contempto dolent. Est autem, nescio quidem unde, firmior offensarum, quàm beneficiorum, tenaciórque memoria. Sæpe singulis beneficiis aut nullos, aut singulos amicos obliuiosos, & tepidos; hostes autem tibi multos feceris memores, ac feruentes. *G.*

Multis multa ac magna contuli. *R. A.* Sunt mul-

ti, quibus profuisse periculum sit: quidam paruo amicum, magno hostem beneficio quæsiere; quod & exigui debitum leue, retributio pro-

na est: magna autem, & debere pudet, & piget red-

dere, & nihil est tertium, nisi ut desinat esse, cui

debeat, qui inuitus debet. Ita, dum debentem pu-

dor beneficii, expertos dolor agitat, inter Scyl-

lam, & Carybdim fertur cymba beneficij: effe-

ctumque, ut multos, qui parçè, atque illiberali-

ter tui vixissent, liberalitas insignis in discrimen-

traxerit. Siquidem inter malos, impunè bonum

esse non licet: durum dictu, sed dicendum ta-

men. Animal ingratius homine nullum est. *G. IV.*

Latè me beneficium præbui. *R. A.* Quidam sunt

benefici, nec tamen beneuoli, quos magnitudo

status, atque hominum necessitas, multa largiri

cogit: his etiam, quos non modò non diligunt,

sed ne noscunt quidem: quibus, si se, ob beneficia

charos sperant, valde eos fallit opinio. Nemo fa-

cilè non amantem amat. Mutuus nexus animo-

rū, ac reciprocus est amor. Munera sæpe necessita-

ti, amor verò iudicio tribuitur: ut ergo beneficia

bene collata, & læta fronte, pioque animo dignis

exhibita, nunquam gloriolâ negauerim; sic mul-

fa, immò verò partem maximam, seu hæc dantiū,
seu accipientium culpa est, perdi, ac proiici, nemo
vsquam est, qui dubitet, Et est facilior, breuior-
que, ac rectior, quam suprà tibi ostendimus, aman-
do scilicet, ad amorem via: qua pergenti, verum
quoque si benefici nomen accesserit, clarum te,
supràque fidem, multis amabilem efficiet. *G.* Mul-
ta, & magna contuli. *RA.* In rebus, non quid, sed
qualiter, quoque animo fiat, refert, apud Deum, at-
que homines: & magna sæpè inuisa, & modici gra-
ta sunt: nudum præ omnibus cor attendi, & sacri-
ficio pauperis probatur, & munere.

De Amore populi. DIAL. XCIV.

*Haurit aquam cribro, vulgi qui pascitur aura;
Vulgus amicitias utilitate probat.*

GAV.

Populus me amat. *R.* Subsisce paululum;
mox oderit. *GAV.* Populus me diligit. *R.*
Ne propera, nondum finis; vt dies vnus, sic vi-
ta omnis à fine describitur. *GAV.* Populo cha-
rus sum. *RA.* Quis illi Scipionibus charior?
Quis Camillo? quis Rutilio, ac Metello? Quid
Themistoclem loquar, aut Miltiadem? quid hoc
genitum Cimonem, aut Aristidem? quid The-
sea? quid Solonem? quid Annibalem? quid Lycur-
gum? Qui ciues, oro te, quàm quisque, quàm bre-
uiter populo suo charus: omnium notus finis, &
vel in contemptum, vel in odium versus amor, at-
que indigna rebus præmia, fori labor, accusatio,
mors, exilium, carenz. *GAV.* Multis in populo
charus sum. *RA.* Malis igitur: pauci enim bo-
ni: atqui malorum malis artibus quæri amorem
constat. Si verò similitudo quædam parit ami-
cicias [vt prudentibus placet] qui sis, æstima, qui

multis in populo charus sis. *GAU*. Populus me amat. *RA*. Serenum hybernium, aura æstiuæ, quies maris, lunæ status, amor populi, paria hæc si conferantur, mobilitatis ultimo palmam do. *GAU*. Populus me honorat. *RA*. Labiis, credo; cor autem eorum longè est à te : non est enim tibi fidelior, quàm Deo : rarò quicquam ex animo facit vulgus; nisi tumultuari, & furere, & favere. *GAU*. Populus me veretur. *R*. Non faciet diu. Facile enim ruit, quod non certo iudicio stabilitum est. *GAU*. Ardens in me populi fauore est. *RA*. Ardenti principio, sæpe medium tepens, finis algidus fuit; quod, hoc crebrius vlla in re, quàm in studiis populorum cernas. *GAU*. Populus me laudat. *RA*. Stultorum laus, apud doctos, infamia est. *GAU*. Populus me suspicit. *RA*. Leui rerum alternatione despiciet: semper alterum extremorum tenet, medium verò nunquam; ut qui habitantem ibi hostem metuat. *G*. Populus me colit. *R*. Mirabor, si tam inculto cultore fructifices. *G*. Populus bene de me sentit. *R*. Sine vllò delectu iudicare solitus; utranque in partem. Itaque vulgi sententia, veros inter iudices, contrarij argumentum est. *GAU*. Populus bene de me æstimat. *RA*. Suspecta sanis ingeniis æstimatio insanorum. Mallem te populo incognitum, quàm probatum. *GAU*. Populus multa de me loquitur. *RA*. Et tu ergò popularibus auribus fides, atque ageris? quod licet magnis olim viris euenisse noueris, non minor tamen est vanitas, gaudere flatu tenui, & incerto. *GAU*. Populus me miratur. *RA*. Et ego te miror, qui hoc in gloriam tuam trahas. *GAU*. Populus me amat. *RA*. Non hæc laus, sed fortuna est tua, populi mos est, ut sæpè amet indignos

dignos, sed à quibus indigni amoris sæpè dignissimam fert mercedem.

De Occupata Tyrannide. DIAL. XCV.

*Ad Generum Cereris descendunt morte Tyranni,
Planisfræque curarum sana Tyrannis habet.*

GAV.

INuasi tyrannidem in ciues meos. *RA.* Rependisti dignam vicem stultis amantibus; illi te æquo altius extulerunt; illo tu iniquo iugo seruitij depressisti. *GAV.* Tyrannidem arripui. *RA.* Abstulisti libertatem aliis, securitatem tibi, requiem vtrisque. *GAV.* Tyrannidem consecutus sum. *RA.* Statum certi laboris, euentus ambigui, sed, vt plurimum, infelicis. Non te ad historias veteres, atque externas mittam. Quis Phæri Alexandri exitus? Quis Dionysij Syracusij? Quis Agrigentini Phalaridis? Quis Hannonis Pœni? Quis Eleacri Heracleensis? Quis Ephimesis Aristotimi? Quis Calcedonij Nabidis? Quis Hipparchi denique Atheniensis, quem occidisse immortalis gloria intersectoribus fuit? Non ad recentiores, atque domesticos, Cassium, Meliūque, & Manlium Romanos ciues; Catilinam quoque, & Gracchos, & Apuleium: non tyrannos quidem, sed tyrannidem affectantes, inque impiis conatibus deprehensos, cœptoque prohibitos, atque oppressos. Non postremo ad illos, qui maiores, non meliores iusti velo imperij, trucem texere tyrannidem, atque iniustam, Caium scilicet, ac Neronem Domitianum, & Commodum, ac Bassianum, reliquosque eius ordinis; solo nomine principes, quorum mens tyrannica, ac tyranni-

rannicus finis fuit, sed ad illos, quos auorum, patrūque memoria, seu etiam, quos ætas, ac regio præsens videt. Hos ego, ne distantibus te fatigem, circūspicere, & contemplari iubeo; videbis vſitatum, & communem tyrannorum exitum, aut gladium, aut venenum; verèque illud à Satyrico dictum dices.

*Ad generum Cereris sine cade, & vulnere, pauci
Descendant reges, & sicca morte tyranni.*

G. Tyrannidem in ciues exerceo. P. Prædam, atque carnificinam auro implendus, & sanguine; auri sitiens monedula, tenaxque.

Nec missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Sed qua fronte, quòve animo, seu sanguinem illum fundis, pro quo seruando, si homo esses, sanguis tuus vltro tibi fundendus erat; seu ciuibus tuis aurum rapis, quod diris prædonibus largiaris: spolians, qui tuis pascendi opibus fuissent; distansque, à quibus omni ingenio extorquendum legis: sic maiorum vel exempla, vel monita viluerunt. Sed hoc pessimum habet tyrannorum vita, vt quibus fidendum est, metuant semper; fidantque, quibus fidei nihil est; totūque hoc malum, hinc immeritis irrogatæ iniuriæ faciunt, hinc indignis erogata beneficia; & ambitione turbatus ordo rerum: amici ex hostibus, hostes ex ciuibus. G. Tyrannus patriæ meæ sum. R. Nunquam id esses, si illam tuam esse patriam meminisses, si obseruaretur animo publicæ matris effigies; nunquam fratres lacerares tuos, cum quibus æquam pueritiam, atq; adolescentiam egisses, eodē cœlo vſus, iisdē aquis, iisdē atque sacris, iisdem festis diebus, iisdem ludis, & luctibus: qua nunc mente de illorum tergo potes ludere, atque illis fluentibus, gaudere.

gaudere:qua postremo impudentia in ea vrbe uiuis,in qua vitam tuam omnibus scis inuisam,mor-
tem cunctis optabilem , vbi esse neminem certus
es,qui non malè perditum te velit : lupum mitti
de grege sauiissimum? *GAU.* Tyrannidem acce-
pi. *RA.* Si præterito præsens tempus confers,
duram te , ac miseram subiisse sarcinam, intelli-
ges:tutam agebas , & quietam vitam; dehinc,nisi
sceleri iungis amentiam, nulla tibi,sine metu,ac
tumultu animi,dies:nulla nox ibit:nullus non su-
spectus cibus ; nullus sopor imperterritus ; dum
vbique in ceruicibus impendentem videris mu-
cronem quem amico,opes,fortunâsque suas mi-
ranti , non ineptè monstrasse traditur Dionysius
tyrannus quidem; sed tyrannidis æstimator acu-
tissimus. *GAU.* Ferro mihi tyrannidem acqui-
siui. *RA.* Ferro quæ sitam , ferro etiam serua-
turus,ferro forsitan amissurus.Præclaras planè di-
uitias comparasti , esse omnibus odiosum,atque
terrificum;quòdque hinc sequitur,tibi te perpe-
tuo grauem metu:vt enim periculi nihil sit,quod
in quibusdam vrbibus natura ciuium præstat , a-
pta seruitio ; quando tamen pavor aberit animo
replenti,quid ille huius ; quod legitimi nomen
habet Imperij,metator,ac fundator primus audi-
uit à Laberio Romano equite:Necesse est,inquit;
multos timeat,quem multi timent:cuius dicti ra-
tio illa est,quam posuit Naso:Quia,

*Quem metuit,quisque perire cupit,
positam prius ab Ennio,vbi ait.*

*Quem metuant,oderunt,quem quisque odit,perisse ex-
petit.*

Vt tamen & periculum, & metus etiam omnis
cesset,quod nonnullos tyrannorū,vel nutrita pu-
blicis malis audacia,vel nota ciuiū spondet igna-

uia an non saltem vllus est pudor, his praeſſe, quibus te ſubefſe ſit dignius? praeſter iniuſtam vim, rebus om̃ibus imparem. C. Tyrannidem indui. R. Humanitatem ergo, & iuſtitiam exuiſti: ſimul & procelloſam vitam; & cruentam, aut certe dubiam mortem elegiſti infelix, de quo ſola patria, quae te genuit, atque aluit, mortem ſperet. An vero non ille ſat miſer eſt quem miſerum volunt om̃es? An non ille miſerrimus, qui tam miſer eſſe non poſſit, quin ſit dignus eſſe miſerior? G. Habeo ſummum inter ciues, locum. R. Habes in ciuibus tyrannidem, in atenis domum, in vepribus ſtatum, in praeſumpto ſedem, in rapinis inopiam, in miſeriis inuidiam.

De Regno, & Imperio.

DIAL. XCVI.

*Sollicitudo ingens regnum eſt, vndaque laborum;
Nemo quidem Sapiens regia ſceptra petit.*

G A R.

Ecce autem iure Rex ſum. R. Id enim uerò occultum diu eſſe non poterit: quid interſit inter regem tyrannumque, iam diximus. Quid autem iuuat dici regem, ſi tyrannus eſt? non in ſpectuoſo cognomine, ſed in vera iuſtitia, Regis, regni-que ſalus ſita eſt. Minus mali reor acquiſitum dominium reformare, teque de reliquo ſic agere, ut rex verus appareas, quàm regnum iure partum, in quo iuſtè ſucceſſeris parenti, tyrannica vexatione diripere: plus enim veræ laudis in progreſſu ac fine; quàm in principio rerum eſt. R. Rex ſum. R. A. Melius ſub iuſto rege ageres, atque tranquillius, quàm rex ipſe. G. Regni ſolium conſcendi. R. Lo-

cum.

omni latè conspectum, patentemque omnium iudiciis, eoque periculosum ignavia, laboriosum vero, difficilemque virtuti, Bonus enim rex, servus est publicus. *GAU.* Regni solio euectus sum. *RA.* Ut meritis videre, tuas res, teque obliuiscere: populum tuum, & Rempublicam cogita: quo die primum rex fuisti, tibi moriens, aliis vivere incepisti [quodque durissimum est] ingratis, & iniuris estimatoribus laboris tui. *GAU.* In regiam veni. *RA.* Aliquid ibi forsitan perituræ gloriæ reperturus, sed quietis nihil. *GAU.* Iuste regno. *RA.* Bene agis, gratissimamque rem Deo. Scito autem, servire te querulis, & vix tibi, ante obitum, gratiam relaturis. Rarò tam iustus quisquam fuit, ut non charior populo successor foret: is cum venerit, alter optabitur. Hi sunt vulgi mores, odisse præsentia, ventura cupere, præterita celebrare. Quando ergò defuerint querelæ, si omne præsens bonum sordet, nilque omnium placet, nisi quod cruciat, seu perditum, seu speratum. *GAU.* Sceptrum, & Diadema sortitus sum. *RA.* Fulgidas compedes, claramque miseriam; quæ, si plenè omnibus nota esset, crede mihi non toties vno de foliis litigarent duo, sed plura essent regna, quàm reges. *GAU.* Purpuram indutus sum. *RA.* Non cultus exterior, sed internus habitus, & mens regia, regem facit. Alexandri Romani principis dictum fuit Imperium in virtute, non in decore consistere. *GAU.* Ad regnum prouehor. *RA.* Nunc in dubio vertitur subiectorum status, an felices eâ, quæ hic fingitur felicitate, an miseri sint. Nempe mortalis regni felicitas, rex bonus; te in dubio labor manet, & graue negotium. *GAU.* Rex sum, nihil non licet regi. *RA.* Nulli minùs, immò verò quod olim

licuit iam non licet. Et fortè, si de regno licentiâ aucuparis non te regem noueris, sed tyrannum.

G. Rex sum, atque omnia possum. Immo nihil, nisi quod decet regem cuius[ut dixi] minor licentia, quàm priuati est. Sin hoc calle voluptatem petis, falleris, & tota[ut aiunt] erras via. Voluptas à tergo longè est; hac ad laborem itur, & ad gloriam.

G. Rex sum, eritque mihi iam certa tranquillitas.

R. Immo, si qua olim fuit, perit: stultus nauta, qui, relicto portu, in altum vela facit, tranquillitatem quærens.

G. At Romanus Imperator factus sum.

R. Clarissimum nomen, sed durissimum officium.

Magna seruire difficile est: quid collapsa erigere? sparsa colligere? recuperare perdita? deformia reformare? Et deserti culturam ruris, multisque diu neglectam, suscepisti: multis egent dura arua ligo-

nibus; multis prata riuis arentia: æstuandum algendumque tibi est si successerit.

Tu hinc laudem, reliqua successor tuus metet, illi seueris; sera est messis; multas poscit æstates.

G. Ascendi imperium: iam quiescam, & securus viuam.

R. Falsa te habet opinio; nunquam minùs: tu ne in excelsum montem, ut ventos, & fulmina euaderes, a-

scendisti? Non legisti Horatianum illud?

Sapius ventis agitur ingens.

Pinus, & celsa grauiore casu.

Décidunt turres, feriuntque summos

Fulmina montes.

Et quando aliter de hac status eminentia sentiebant experti principes, Augustus, & Diocletianus; quorum alter[ut legimus] de dimittendo Imperio cogitauit; alter autem dimisit Imperium, nec reuocatus, assensum dedit. Quantò aliter Marcus Aurelius, & Pertinax, quorù primus adoptione ad spem Imperij reuocatus, solito tristior, effectus, mirantibus

tibus amicis, multa de malis imperij disputasse: alter Imperator effectus semper Imperium horruisse memoratur. Magnus est ad Imperium ascensus, magni in Imperio labores, magni quoque, cum ascenderis, ex alto casus. Si mihi non credis, Iulium Cæsarem interroga, Caium quoque Caligulam, & Claudium & Neronem, & Galbam, Otho-
 nem, Vitellium Domitianum, Commodum, Pertinacem, de quo proximè dictum est: Bassianum præterea, & Macrinum cum filio Diadumeno foedissimumque omnium, Heliogabalum: longeque dissimilem moribus Alexandrum: utriusque etiam [quod mireris] cum filio matrem: Maximos quoque & Maximianos, & Maximinos, & Gordianos. Præterea & Philippos, & Decium, Gallumque, & Volusianum, & Valerianum insigni calamitate notabilem, & contemptorem paternæ miseræ Gallienum: Aurelium denique, & Probum, Iulianum, & Licinium, & Constantium, & Valentem, & Gratianum, Valentinianum, ac [ne ad fastidium cuncta complectar] rotam illam tyrannorum simul; & principum seriem percontare: vno tibi ore omnes responsum dabunt: Eodem se calle ad ruinam, atque Imperium ascendisse: & tu illic tibi requiem fingis ad securam viram, ubi omnes periculum, & laborem: multi miserabilem vitæ exitum inuenere? Non hoc sibi fingeant illi quatuor, quos ab initio nominavi: Non Antonini pij principis maternus avus, Arius Antoninus, homo sanctus, ut historiz loquuntur, ut ego fateor, vir prudens: Nervam miseratus, quod Imperium accepisset. Verè enim frustra principes premit invidia, cum illis potius miseratio debeat. *GAU.* Sum Imperator, & vlcisci possum. *RA.* In hostes publicos forsitan, non-

in tuos: Illis enim, si verus es princeps, hoc tuo
 ascensu, securitas parta est priuatis affectibus. pietas
 publica frenum stringet. Non potes huius, aut il-
 lius hostis esse, ex quo pater omnium esse merui-
 sti. Id in ciues principi iuris est, quod in filios
 patri, Iustus Princeps pater patriæ est. Nullum ex
 omnibus titulis: hoc gratius, summus ille princi-
 pū Augustus accepit; ut qui cōpresso adolescentiæ
 impetu, patris nomen implere decreuerat. Tibi er-
 go, qui hostes fuerant, iam filij sunt. *GAV.* Im-
 perator sum, vlcisci potero. *RA.* Vti hac po-
 tentia non debebis, & sic habe, summi Imperij po-
 testatem excellentibus, & fortunæ paribus animis,
 esse veniæ materiam, non vindictæ; cuius eò au-
 dior quisque, quò vilior, infirmiorque animi ac vi-
 rium est. Qua in re meminisse profuerit illud
 Adriani principis, qui [ut scriptum est] vni quem
 capitalem habuerat, factus imperator, dixit: euasi-
 sti generosum planè verbum, ac magnificum, ve-
 reque Cæsareum. *GAV.* Imperator sum, e-
 ritque iam thesaurus par impensæ. *RA.* Ad
 rapinam vox hæc spectat: est, ut aliarum rerum, sum-
 ptuum fluxus quidam, ac vorago; cui nihil est
 satis. Longum est mortalium, hac in parte, sed
 imprimis Romanorum principum furores, stilo
 æquare. Paucos tamen ex omnibus, eorumque
 ipsorum pauca de multis attingam. Conspectissi-
 mus ille quidem Caij furor, Baias, atque Puteolos
 ponte iungentis; atque illum tumidi maris sinum
 primum equis, mox quadrigis triumphaliter per-
 meantis. Quid aceto liquofactas memorem mar-
 garitas pretij ingentis, appositosque conuiuiis
 panes aureos: atque aureas dapes? quibus non fa-
 mem compescere conuiuarum [ut mos est] pro-
 positum illi esset, sed imperij opes spargere, at-
 que

que illorum avaritiam irritare. Adde effusos in plebem nummos; turbidoque, & profundo mari iactas moles, durissimas rupes scissas, campos æquatos montibus, & campis iuga montium; terra illic addita, hinc detracta, tam subito, ut naturæ miraculum, vim passæ, cum celeritate cecideret [Nempe cum dilati pretium operis morisset] quibus prædecessoris sui Tiberij thesauro ingenti, diuitiisque; omnibus Imperij intra anni spatium, exhaustris, ad inopiam, foedissimasque rapinas est compulsus. Illud inter ista non numero, quod Corinthiæ montem Isthmum, perfodi animo destinarat: etsi sumptuosissimum opus, tamen [ut perhibent] nauigantibus utile, quo duo maria iungerentur, & à Brundisio Athenas, aut Chalcidem, Byzantiumque petentibus, flexus ingens remitteretur Achaia. Huius comes, ac victor amentia sequitur Nero, cuius enormium impensarum nullus est modus, in ædificando præsertim: in quo omnes prodigos, & seipsum vicit. Nulla alia in re damnosior, ut de illo scribitur. Unus ex mille furoribus attingendus, est domus à Palatino ad exquilinum collem porrecta, & magnam partem urbis occupans, ut non immerito inter conuicia, quibus liberrima plebis indignatione, pscissus est, illud quoque iactatum sit;

Roma domus fuit, V eios migrate Quirites,

Si non & V eios occupat ista domus.

Hanc aureâ dici voluit, non ineptè quidem, signâs nomine pretium, auro enim, & gēmis crustata, ac stellata domus fuit, tantæ altitudinis, ut in vestibulo colossus centum viginti pedū staret. Intus porticus atque aulae laquearibus aureis, atque eburneis tabulatis, & connexa domorum cœli instar, vi propria sese sensim, diebus, ac noctibus sine intermissione voluētia. Stagnum quoque maris æmu-

lum ædificiisq̃ue circumdatum, littore, vrbis in-
morem, rura præterea, & pascua, & vineta, & syl-
uæ omnium generibus animalium refertæ. In hac
domo quantum coniecturis ad verum via est, il-
lud, quod colloſſeum vulgò dicitur, medium fuit,
cuius nunc etiam ruinæ ſtuporem ſpectantibus af-
ferunt, & hæc omnia dum [quod miraculum rei
auget] Romę medio, conſumaffet, ita [non dicam]
exceſſiſſe, ſed ne impleſſe quidem Imperatoriæ
domus modum viſus eſt ſibi, vt dedicans domum
ipſam non amplius miraretur, quàm, vt hoc ſo-
lum diceret: iam tandem, quaſi homo, habitare in-
cipio. Mitto illa leuia, quòd veſtem nullam bis
induit, nullum iter minus mille carrucis egit; cal-
ceatis argento vſus mulis; aureo reti piſcatus eſt;
purpureis, atque coccineis funibus, ac reliqua ſi-
dem excedentia ſimul, & tædium paritura. Sed
quis illa non ſtupens legit, ſtupentiorq̃ue aſpicit?
Veſtigia enim extant: piſcinam illam, ceptam à
Myſeno monte, venturamq̃ue vſque ad Auernum
lacum, miris circumſeptam conſectamq̃ue porti-
cibus, foſſamq̃ue illam ab Auerno vſque Hoſtiam,
per tantum viæ ſpatium, totq̃ue obuioſ montes,
vt inducto mari, ſine maritimis caſibus nauigans,
& terræ laborem, & pelagi faſtidium declinaret.
Longitudo quidem, vt nunc incolæ metiuntur,
nota omnibus: vt Tranquillus numerat, millia paſ-
ſuum centum ſexagiata. Latitudo autem duarum
capax quinqueregium ex aduerſo iter agentium,
neque ſe impredientium concuſſu; quod opus ſi
expleſſet, Italiam, omnemq̃ue Reimpub. exhauſiſ-
ſet. Tantis autem mundi malis mors ſola conſu-
luit. Hunc ſequitur Aurelius Verus, qui [vt omit-
tam cætera] cœnam illam fecit; cui, ſi par prandiũ
facere voluiſſet; neſcio an Romana res ſufficere
potuiſſet.

potuisset. Quo audito, frater eius Marcus Aurelius tam modestiæ amicus, quàm hic hostis, ingemuisse fertur, Reipub. misertus, & Imperio col-
labanti. Linquo alios; nimis multi sunt enim, nec me fallit, posse & vobis longiuscula hæc videri remedia, breuiora pollicitis. Sed delectat interdum doctum, seu doct. hanc deditum, frugique hominem, stultorum insaniam audite: quæ illi, quasi pro contrario signo sint. Vnde sibi [vt aiunt] remis, veloque fugiendum sciat. Hæc autem eò spectant, vt recogites quid est, quòd thesaurum impensæ parem speras: vt enim frugalitati, & modestiæ haud sanè magnis thesauris est opus, sic prodigalitati, & luxuriæ, neque thesauri, neque imperia ipsa sufficiunt. Et hæc causa non tantum mediocris fortunæ homines, sed principes quoque, penè omnes eos in, dico qui nepotino victui operam dedere, necessario rapinas & prædam misit, quæ multis festinata, miseræque mortis occasio fuit. *GAV.* Nunquid vnus hominis impensæ, tot vrbes non sufficient? *RA.* Hi tibi respondeant, de quibus multa diximus, innumerabilesque alij, quos par pestis pari dedit exitio. Ad summam verò profundissimum hoc sumptuum [vt sic dicam] specus, quasi illud olim Curtij non opibus expleri vllis, sed virtutibus ante alias modestia cohiberi, constringique potest. Id quod maximè proderit meminisse alienum esse, quod prodigis, & hic quoque vnum aliud. Adriani verbum sæpe ad memoriam reuocasse, quod sæpe ille & in concione, & in senatu legitur dixisse: Ita se Remp. gesturum, vt sciret populi rem esse, non propriam: optimo principe dignum verbum. *G.* Regno; & vltio mea est. *R.* Tua quidem minimè: neq; enim mētitur is, qui ait, mea est vltio. Profecto autem; si

verus es, rex, nihil tuum minus est, quàm ultio. ni-
 hil magis, quàm clementia. Natura vtinam vt a-
 pum, sic hominum reges, aculeo examinaffet. Nunc
 libero animali exemplum dedit, non eripuit li-
 bertatem. Meum est, quod illa non cogit, hortari.
 Respice paruum illud, sed diuinum animal; pone
 & tu non in vulnere, sed ante vulnus aculeum. Ple-
 beium enim illud, hoc regium. Alioqui, vt sine iu-
 stitia, sic sine clementia rex non eris: ac ne homo
 quidem, sed [quod in fabulis dici solet] coronatus
 leo. *GAV*. Imperator sum Romanus. *RA*. Habes
 Augustum, habes & Neronem, & Vitellium, quem
 sequaris. Ad hos tres tota non modò omnium
 principum, sed hominum turba restringitur. Hic
 ergò tibi ducem elige. Si recentioribus delectaris,
 habes eiusdem ordinis Traianum, Decium, Galie-
 num. *GAV*. Sum Romanus Imperator, mundi do-
 minus. *RA*. Fuit quando id dici propè veraciter
 poterat; quorsum verò redierint res, vides; vt in-
 telligi detur, quàm sit tutum stultis, & ignauis, ma-
 gna committere; quanta prouidentia, quantum in-
 furem; quantus labor, quantaque, diligentia,
 quantum in torporem incidit. Non est amplius
 gaudij materia, Romanum Imperium, sed huma-
 næ fragilitatis, & fortunæ variantis indicium.
GAV. Imperio clarus sum. *RA*. Clara nomina,
 res obscuræ, Mundi fraudes. Humana crudelitas.
 Hi sunt vinci, quibus huc illuc faciles animi trahun-
 tur. Pulchrum Imperij, pulchrum regni nomen:
 sed Imperium, & regnum difficillima omnium
 officia, si ritè gerantur: alioqui & periculosa pror-
 sus, & mortifera. Neque de nihilo dictum illud
 regium laudatur: Diadema nobilem potiùs, quàm
 felicem pannum, plenum curis, periculisque, &
 miseriis multis: quem cognoscens nemo non am-
 biat

biat modò , aut parto gaudeat : sed nec oblatum
 vltro recipiat ; aut abiectum humo , leuet. Proinde
 expergiscimini aliquando mortales , aperite
 oculos , néue semper falsis caligate fulgoribus.
 Vestra metimini , atque aestimare corpuscula : cir-
 cumspicite , quibus Tepti estis angustiis : nolite geo-
 metras ac philosophos contemnere : terra omnis
 punctus est , vos caduci ; ac fragiles & incerti exi-
 tus , & cum Iuvenes , & cum sani estis , cum mortò
 luctamini : & cum ascendere creditis , descendi-
 tis : & cum stare videmini , tum maximè ruitis : nec
 vllum animal magis suarum virium obliuiscitur.
 Ac sapius vermes semimortui , regna & Imperia
 somnias. Mementote vos punctum per exiguum ,
 seu verius punctum [vt sic dixerim] puncti bre-
 uis ; immò ne millesimam quidem puncti partem
 possidere. Hanc superbi incolæ premitis , mox pre-
 mendi , neque amplius ex vniuerso possessuri
 quàm quod frigentibus membris , ac pallidis
 occupatis. Ite nunc cæci , & insani elatoque vul-
 tu tumidi , quod natura angustat laxate animis ,
 & vineti immensa , & moribundi immortalia co-
 gitare : inque hoc nihilo ridiculas , & insanas
 insolentias , ad momentum rapidi temporis , hic
 rapinas , hic iniurias , hic vindictas , hic spes an-
 xias , hic honores varios , hic cupiditates inexpl-
 tas , hic furores demum vestros : hic regna , princi-
 patus , & imperia , hic classes , hic acies , hic bella
 molimini. Cum multum insanieritis , siue impe-
 ratores fueritis , siue aratores , seu diuites , seu me-
 dici , corpus vestrum putris terra , vita vestra fu-
 mus levis , magno flatu pulsus fuerit . & vix tãdem
 serò quidem , cognoscetis vitam hanc fuisse . nō pa-
 triam : totumque hoc regni , & imperij falsum no-
 men. *GAIV* . Imperator factus sum. *Q* . S. rulti cum

Imperatores fiunt, homines se esse non recolunt, aut fuisse. Quale est illud Tyberij Cæsaris, qui amicum volentem eum commemoratione quorundam actuum in memoriam pristinæ familiaritatis adducere, cum vix aperto ore hoc vnum verbum emisisset, Meministi: præueniens, interrupt: nec passus est explere, quod cœperat: sed repente ait: Quid fuerim, non memini. Vocem improbam, ac superbam, nec amicitiarum modò, sed totius humanitatis immemorem. *G.* Ad Romanum Imperium ascendi. *R.* Quid hinc gaudes, & in equuleum ascenditur, & in crucem? Contrà verò & in lectulum & in sedile descenditur, & sæpius in imo quies habitat. Nonnullis opprobrium, multis supplicium, omnibus labor est scandere.

De Exercitu armato. DIAL. XCVII.

• *Omnia vastantes erucas ducis in agros.
Exurit miseras hostica turba casas,*

G. AV.

• **E**xercitum habeo. *R. A.* Mirabar, nisi regnum, atque Imperium, exercitus, hoc est, miseria miseriam sequeretur. Atqui Seneca Scipionem Africanum cœlo tenus attollit. Non quia magnos duxit exercitus, quos & furiosi nocētesq; duxerunt: sed egregiam moderationem, quam nunquam certè dat exercitus: sæpe eripit, sæpe minuit: quæ enim tã solida virtus est, quàm tot scelera torum, totq; carnificum cruentorum conuersatio, exemplumq; non detereat? *G. AV.* Magnum habeo exercitum. *R. A.* Habes vnde in campis vitam agas. Neque enim, aut vrbes exercituum sunt capaces, aut bene ciues togati, militesq; cohabitant armati. *G. AV.* Fortissimum habeo exercitum. *R.* Habes belli materiam, pacis excidium: si hinc gaudes,

gaudes, ad cœlestem certè nō pertines ciuitatem.
 G. Habeo exercitum ingentem. R. Habes vtrinque
 ad latus hostes armatos, quos nec murus à te sepa-
 ret, nec vallum; anceps profectò negotium, & gra-
 ue. G. Mihi multæ sunt, & validæ legiones. R. Ha-
 rum tædia nemo facilè, atque molestias, insolentia-
 sive dinumeret sed tu omnia experiendo con-
 disces, & quanto sit satius solum viuere, quàm
 cum multis legionibus. Profectò nullæ iniuriæ,
 nulla perfidia, nulla crudelitas castrensiū moribus
 comparandæ sunt. Intelliges per teipsum, quàm sit
 verus, pueris quoque notissimus, ille versiculus:

Nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur.

G. Magni dominus, ac rector exercitus sum. R. A.
 Tutius pastor tygridum forsitan, ac vrsorum esses.
 Possunt mansuescieri corda ferarum, at quorun-
 dam hominum non possunt; & minantur, ante-
 quàm feriant feræ. Odia hominum improuiso e-
 rumpunt: hi, quos tuos reris, qui te dominum vo-
 cant, heu quàm paruo pretio venale genus, & in-
 stabile: quàm leuibus ex causis mutabuntur, & ex
 militibus hostes fient. Blandi vultus in horrorem,
 datæque tibi dextræ, tuam forsitan in perniciem
 conuertentur, neque [si fiat] nouum erit, aut inso-
 litum. Ad Placentiam fuit motus ille terribilis,
 quando aduersus Iulium Cæsarem suus exercitus
 insurrexit, de quo dictum est:

Quem non ille ducem potuit terrere tumultus.

Cæsar autem incredibili sua constantia, ac vir-
 tute motum omnem compressit, & punitis autho-
 ribus, quietauit exercitum, atque ad obsequium
 refluxit. Fecit idem ad Antiochiam, Alexander
 ille Romanus princeps, successitq. magnificè. Sed
 procede paululum, breui idem non ab alio, quàm
 à suis militibus interfectus est. Eodem modo iam

iam Pertinax antè perierat. Sic duo postmodum Maximini pater & filius. Sic Balbinus & Maximus. Sic Probus dux clarissimus. Sic Gratianus, & Valentinianus iunior, optimi fratres. Ille à suis legionibus. hic à suo comite perditus. Sic innumera biles alij à suis hostibus inuicti. suis exercitibus perire; & quos milites appellabant, in ænere carnifices. Vide ergò, quo gaudeas; Tuus hic exercitus; tuus, immittis [utque ait ille] Bellua multorum est capitum. nihil non ausura: ira illam, vel inopia vel auaritia irritante. *G.* Mihi exercitus ingense est. *R.* Pompeio quidem Thessalico prelio [ut ait Florus] nihil magis exitio fuit quam ipsa exercitus magnitudo. & ferme in omnibus bellis maior semper exercitus succubuit, minor vicit.

De Classe instructa. DIAL. XCVIII.

*Ventorum est, quodcumque parum, haud ulla carina
Consensit; fallit portus & ipse fletem.*

G. AV

Classem habeo instructam. *R. A.* Et instructos aër ventos. instructos æquor fluctus, & instructos scopulos: terrestre animal, quid tibi cum pelago? *G.* Instructa est classis. *R.* Instructæ tempestates. instructa naufragia: periculis tuis gaudes & laboribus, & impensis, quarum nullus est modus. Vestrarum omnium insaniarum sumptuosissima est classis. *G. AV.* Classis instructa est. *R. A.* Hanc coeli & maris ira disicet, & quamlibet instructam, sparget, ac destruet inopina tempestas, de qua nō cogitare, dum nauiges, stulti est. *G.* Classem habeo in mari. *R.* Parumne terra vobis discrimini attulerat, nisi maria etiam vexarentur? Non satis est terras; unde nocens ferrū, quod Naso ait, Ferroque nocentius aurum, cruatur, effodere; ipsa quæ

quoque horrida, & quæ primi homines tantummodo mirabantur, maria penetraſtis. Vbique laborem, vbiq; periculum conquiſcentes: inque hoc vnum vigiles, atque ſolliciti; ſegnes ad reliqua. *G.* Magna clafſe maria ſum ingreſſus. *P.* De regreſſu cogita; ingredi nempe perfacile. Solet æquor intrantibus planum eſſe: progreſſis ſæpe mōſtroſum ac difficile: tamen inter homines natus, inter delphines, ac tritones vitam age: mira vaſti animi voluptas. *G.* Magna mihi clafſis, & valida eſt. *R.* At fortafſis vtilius, tutiuſq; vel in ſcalimo, vel ſicco de littore in ſiſſas piſcibus breui tetendiſſes, quàm clafſe armata vim gentibus intuliſſes. Multis quidem clafſis eximia noxiam dedit audaciam; eoq; impulit, vbi optarent domi eſſe. Hoc & Graij, Troia reduces Capharum ad montem, nominatim verò Lacedæmones Arginufis Syracuſio Athenienſes in littore, & Carthaginenſes ad Ægates inſulas didicere. Multa ſunt clafſibus pericula, non ab hoſtibus tantum, ſed ab ipſo mari. Denique cū moriendi genera plura eſſent, hoc vnum genus eſt additum. O cœci, vitæq; [quam maxime diligitis] prodigi, mortem vndique, quam ſuper omnia timetis, arceſſitis.

De Machinis, & balifſis. DIALOG. XCIX.

*Quàm ſeruus ille fuit, belliqui protulit arma,
In totto rarum, perniciemq; hominis.*

GAV.

OMnis generis machinas habeo. *RA.* Et hic quoque furor regius; habere vnde multis noceas, cū velis; quos beneficentiſſimos hominum eſſe oportuit. Et ob hoc vnum, regnis impoſiti, & reges dicti ſunt, vt regant homines,

atque ab eis parentes colantur, amenturque. Quidam etiam patres patriæ appellati, cuncta in contrarium agunt, vt ceu tortores, ac prædones publici, cunctis formidabiles, atque inuisi sint.

GAV. Abundo machinis ad euertendas vrbes idoneis.

RA. Quânto melius extruendas, seruandasque. Tu fortasse gloriosius putas euertere, & videri mauis tui temporis Poliorchetes: sed non semper vrbes machinis euertuntur. Cæsar quidem bello Gallico, cum aduersus Atuaticos turres maximas erexisset, primùm contemptui hostibus fuit, quasi rem impossibilem humanis viribus moliretur. Vbi autem moueri & mœnibus applicari illa videre, ex contemptu in stuporem, ac pauidorem versi, omissa defensione, ad deditiōem cōfugere. Ac ciuili bello ipsius Cæsaris Dux Brutus, ad Massiliam æquè erectis, atque admotis, parem stuporem obsessis iniecerat, sed non parem metum. Itaque noctu egressi turres, & machinas incenderunt.

GAV. Abundo machinis, & balistis. *RA.* Omnia ferè, quibus gloriaris, ad iniuriam alienam potius quàm ad tuum decus spectant. Quânto erat honestius, atque homine dignius, abundare misericordiæ instrumentis, quàm sœuitiæ, habere, quibus hospitalis, & amicis, & egentibus esse posses, quàm quibus vrbes immeritas oppugnando, quietem publicam perturbares.

GAV. Habeo machinas ingentia saxa torquentes.

RA. Saxa torquere furiosum est. *GAV.* Habeo machinas, & balistas innumeras. *RA.* Mirum, nisi & glandes æneas, quæ flammis iniectis horrifono tonitru iaciuntur. Non erat satis de cœlo tonantis ira Dei immortalis, nisi homuncio [O credulitas iuncta superbiæ] de terra etiam tonuisset: non imitabile fulmen [vt Maro ait] Hu-

mana

mana rabies imitata est, quod è nubibus mitti solet, ligneo quidem, sed tartareo mittitur instrumento; quod ab Archimede inuentum quidam putant, eo tempore, quo Marcellus Syracusas obsidebat; verum ille hoc, vt suorum ciuium libertatem tueretur, excogitauit, patrięque excidium, vel auerteret, vel differret; quo vos, vt liberos populos, vel iugo, vel excidio prematis vtimini. Erat hæc pestis nuper rara, vt cum ingenti miraculo cereretur; nunc vt rerum pessimarum dociles sunt animi; ita communis est, vt vnum quodlibet genus armorum. *GAV.* Balistis affluo. *R.* Melius belli odio, & studio pacis afflueres. Cum cætera quidem arma inquieti animi, hæc & degeneris signa sunt, nec pacificis quidem grata, & bellatoribus inuisa magnanimis. Denique sic habeto; qui balistam primus inuenit, ille aut pavidus fuit, aut proditor, & nocendi audus & metuens hostes; itaq. cogitauit [quod Lucanus ait]

Longè tendere nervos.

Esquò ferre velint, committere vulnera ventis.

Idque de omni genere missilium dictum puta. Fortis bellator congressum hostis exoptat, quem sagittarius vitat.

De Thesauri repositis. DI AL. C.

Qui sibi diuitias in turpes congregat usus,

Tardus, crede mihi, cælica regna patet.

GAV.

Thesaurum in bella reposui. *RA.* Rem malam in usus pessimos. Quantò tibi, & aliis erat utilius, hunc & amicorum, & patriæ vñibus acervasse, maximeque necessitatibus indigentium. Ille demum thesaurus verus esset, & thesauri pretium cœlestis, nunc pretium est in-

terni. Theſaurus ſuppedit in uſum belli. R. Theſaurus animi vires extenuat; bellum, viros: vtrumque peſtiferum. G. Magno Theſauro ſubnixus in bellum ſum. R. Solet iſte Theſaurus poſſeſſori ſuo perdendi metum afferre, hoſtibus lucri ſpem, & bellandi ſimul audaciam: quis non alacer id in bellum eat, quo quærere multum poſſit, nihil amittere; pugnaſſe quidem feruide inopem ac viciſſe, eundemque mox diuitem refrixiſſe, apud Flaccum legis, & proſectò, ſi ad clariffima rerum exempla inſpecteris, videbis Romanos, dum fuere pauperes, omnium gentium fuiſſe victores; tum vinci cœpiſſe, dum diuites facti ſunt. Ita ad aduentum diuitiarum diſceſſere victoriæ, ac virtutes, ſimulque opum comites delitiæ, ac libidines ſubiectæ, vñ non immeritò ſcriptores quidem temporum illorum, Romanæ paupertatis interitum queſti ſint.

- Virtutum nutritrix optima eſt paupertas, Opulentia vitiorum. Victoriæ de theſauro tuo ſperas? hinc potiùs metuendum. Multos pauidos, & imbelleis;
- omnes tumidos: ac ſuperbos, nullum penitus virum fortem fecere diuitiæ. G. magnum mihi theſaurum aggregaui. R. Tibi curas, & inuidiam, hoſtibus ſtimulos, furibus ſollicitudinem addidiſti.

De Vindiſſa. DIAL. CI.

- *Exiguam laudem referes, ſi ulciſceris hoſtem
Cum vindiſſa omnis ſit tribuenda Deo.*

GAV.

HOſtis in manus venit, ultionis oblata eſt facultas. R. A. Immò experimentum tui, an iræ mancipium, an clementiæ ſis amicus. Quòd niſi ad vtranque ferri poſſes, incertum eſſet. Multi enim eſſe credunt, quod non ſunt.

Exper-

Experti autem; quid sint sciunt, *GAU.* Est hostis
 in manibus, vlcisci possum. *RA.* Alij poten-
 tiaz fines sunt, decoris alij, non quid possis, sed
 quid deceat, æstimandum est, ne, si quantum po-
 tes, velis, nil posse, sit melius. *GAU.* Vlcisci
 possum, nil dulcius est vindicta. *RA.* Ita nihil
 amari, quam cur quidam dulcem dixerit, mira-
 ri soleo: sin dulce aliquid inesse consenseris, dul-
 cedo effera, viro indigna, ac propria belluarum, ea-
 rumque non omnium, sed præmordacium, atque
 ferocium. Nil humanum minus, quam scruitia, &
 feritas. Contraque nil homini suum magis, quam
 misericordia & lenitas, quibus nihil tam contra-
 rium, quam vindicta est, & quidquid animi impe-
 ru, homo in hominem committit asperius. Quod
 si omnino vindictæ nomen dulce est, ostendam er-
 go, quo multa cum gloria vti possis. Nobilissimum
 vindictæ genus est, parcere. *GAU.* Vlcisci li-
 cet. *RA.* Multo est satius, multoque formo-
 sus obliuisci iniuriam, quam vlcisci; generosior nul-
 la est obliuio, quam offensæ: hæc summus orator,
 summo duci, summæ laudi tribuit: quod, scilicet,
 nil soletet, nisi iniurias obliuisci. Nihil autem pro-
 hibet vnius laudem, illi non ereptam, ad plurimos
 peruenire. Hoc, inter multa, præcipuum præ-
 cunctis opibus, habent, animi bona; non decre-
 scunt sparsa, nec pereunt. Sume igitur & tu tibi
 nobilissimam hanc opinionem Cæsaream, qua te
 multo faciet clariorem, quam Cincam, Tarma-
 damque memoria sua: illa enim naturæ fuerit, hæc
 virtutis. *GAU.* Vlcisci iuvat. *RA.* Vltio-
 nis momentanea delectatio est, misericordiæ sem-
 piterna. Duorum nempe delectabilium, illud
 præferendum, quod diutius delectat. Fac tu ho-
 die, quo perpetuo delecteris. Nulla verò maior,

nulla firmitior delectatio est, quàm quæ de puritate conscientiarum, & rerum bene gestarum recordatione oritur. *G. A. V.* Honestum vlcisci. *R. A.* Honestius misereri. Multos clementia honestauit, nullum vltio. Nihil tam necessarium inter mortales, nihil tam commune, quàm venia. Nemo est enim, qui non peccet; nemo cui non misericordia opus sit: qua negata, quis tam multos criminum, & culparum extricabit nodos? Aut dissolutum diruptumque societatis humanæ foedus, sarciet? Semper inter sese homines, semperque in illos decertabit ira Dei. Nullus erit aut litium, aut poenarum finis, nec cessabunt arma, nec fulmina. Parce igitur, miserere & compeſce animum. Factu homini, quod tibi ab homine fieri velles; quod à Deo vis. Impudenter à domino veniam petit, qui conseruo illam suo negat. Ecclesiasticus doctor clamat indignans: Homo homini iram seruat, & à Deo quarit medelam? In hominem sibi similem non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? *G. A. V.* Non infero iniuriam, sed vlciscor. *R. A.* Quid refert, primus pecces, an vltimus? Non est æquum vt quod in alio improbas, in te probes. Visne scruitiam in hoste damnatam sequi, fierique illi similis moribus, cui dissimilis animo sis, quodque pessimum habet, tuum facere? *G. A. V.* Volo quidem, & licitum est vlcisci. *R. A.* Nec debes velle, nec vlla id licitum lege est; vt defensio licita sit, vitio vetita, Scriptum est. Qui vindicari vult, à Deo inueniet vindictam. Et rursus [vt paulò ante dixi] Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore, dicit dominus. Illud tempus expecta; sine te ille vindicet, qui & offendentis est dominus, & offensus. Solet inter seruos domini communis esse cognitio. Si quid ingenui habes, si qua

qua tibi perfectioris habitus cura est, opta potius, atque ora, ne ille quidem vindicet: sic hostis crimen in tuam verteris salutem. *G. Vlcisci est animus. R. A.* Da iræ spatium, da consilio tempus, frena impetum, differ; aut desinet, aut lentescet. Brevis hora sedat iratum æquor. *G. Vlciscar. R. A.* Vno actu multos offendes. Vna iniuria sæpè innumera biles hostes fecit. *G. Vlciscar. R.* Plus te ipsum læseris, quàm hostem. Illi corpus forsitan, aut opus tibi animam, famamque corrueris. *G. AV. Vlciscar. R. A.* Quoties, vlciscendi studio, iniuria geminata est? latio, sæpe vnicum, dissimulasse, remediū; sæpe vel questum esse, vel nutu tacito sensum iniuriæ prætendisse, periculum fuit. *G. AV.* Perdere hostem possum. *R.* Melius est amicum quarere, quàm hostem tollere, sed vtrunque simul optimum, quod nulla arte melius, quàm parcendo fit, cum vlcisci possis. Aptissimum tollēdis hostibus, instrumentum est, lenitas. In quo, si creditum esset Herennio seni sapientissimo, nec Sānitū exercitus, modò victor, colloiugum Romanum, nec iugum primò cum reliquis. mox securim solus imperator Pontius pertulisset. *G. Vlciscendi pungor aculeis. R. A.* Resiste, cogitationibus piis, exemplisque omnibus, quæ leniorem in partem inclinare animum possunt, & in primis memoria vitæ brevis, & ambigua. Hæc enim Senecæ [cui assentior] efficacissima videtur, de iracundia lenienda. Cui is ipse quem memoravi doctor accedit. Nam quid aliud sentiebat, ubi ait: Memento nouissimorum & desine inimicari. Sic est enim, nilque inimicitias magis alit, quàm conditionis obliuio. Siquidem iste, cuius mortem sitis, ne dubita, moriturus haud dubiè est, & id ipsum citò, fortasse hodie, tūque illum forsitan [quod non

308 *P E T R U S C L E M E N T I*
 cogitas,]percurfurus.Expecta paululum,subfiste;
 fiet,quod fieri optas.& quod metuis,fiet. Gate-
 rum mors,quam hosti paras, sine tuo illi scelere
 preparata est. Quid iuuat,fati cursum properan-
 tis impellere,& morituri fanguinemoriturus ma-
 nus inficere? non fceleftum modo, fed fuperna-
 cium eft, impietate tua proximum,ac feftinans
 tempus arceffere;quod fi valde velis, nulla poffis
 pietate repellere,aut differre. Quanto tranquil-
 lius,atque honeftius ille integer,& illafus,tu fic-
 cus,& innocens;quam vterque cruentus, & tu
 noxius hinc abibis. *GAV.* Urgeor vleifcendi sti-
 mulis. *RA.* Caue,ne cefferis;fed oppone eis
 memoriam eorum, qui, non tantum mites hosti-
 bus fed fauentes,as benefici fuere;contraque il-
 lostibi propone, qui membratim cafis hostibus
 adhuc rabiem fpirantes,nequicquam in non fen-
 fura cadauera fauierunt. Dehinc tecum elige,
 quorum fimilis effe malis,neque actus folos, fed
 & verba confer. Pars enim non parua crudelitatis
 in verbis eft. Crudelis pes,crudelior manus, cru-
 deliffima lingua eft. Saepe animi fauitiam quam
 manus non aquauerat,lingua transcendit;illa ve-
 ro optima, vt crudelitatis, fic clementiae testis
 eft. Sonet igitur ad aurem tibi illa, cuius
 non multo ante meminimus, Adriani vox, fi-
 mulque illa Tiberij,de quo fcriptum eft: Quod
 cum audiffet vnum e reis, Carnulium nomine,
 anticipaffe mortem, exclamauit: Carnulius me
 euafit. O vox ferox,& fi dici poteft,ipfo vocis
 authore ferocior: quid vfitati fupplicij cogita-
 bat, quem fe in vinculis manu fua perimens eua-
 fiffet? Ecce duo igitur vnus ftatus, fed mentium
 diuerfarum, vno & eodem verbo quam varie v-
 fi funt. Ille ad praefentem hostem, euafifti, ait. Hic
 de abi-

de absente euatisti inquit. Ille suo hosti vitam donauit: hic inuadit mortem. Elige quid horum potius à te dictum velis dici: an tranquillum illud verè principis. an illud alterum iminane catinificis. Nec ignoro quòd sit promptius iubere iusta, quàm facere, & quid his obici possit intelligo. Difficilius in suis, quàm in alienis iniuriis mitem esse difficile fateor sed bonum. De bono autem, ac difficili omnem esse virtutem nec tu neges. Virtutis amatoribus sunt cuncta facilia. *G. A. V.* Fixum est vlcisci: *R.* Vincit pars deterior: obstat illi cum adhuc rotes victoriàmque illi priusquàm ea vti cœperit eripe stratiàmque mansuetudinem attolle. Memento te hominem: multos quidem vindicasse poenituit neminem pepereisse. *G. A. V.* Vltus sum. *R.* Vincti ab hoste præstabat. Hostis victorem vicit ira.

De Spē Vincendi. D. A. L. C. II.

Sape fit, ut qui viisset, iam victus abire.

Vincere qui didicit crimina, victor erit.

G. A. V.

Bello victoriàm spero. *R. A.* Cum fallax vbilibet, tum in bello fallacissima spes est. Nihil ex præmeditato agitur. Inopinè eunt omnia. Prudentissimus, atque exercitatissimus militarium rerum fuit qui dixisse fertur, nunquam minus, quàm in bello euentus respondere. *G.* Victoriàm spero. *R. A.* Pacem haberes vtilius: eiusdem ducis verbum memorabile traditur; Melior, tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria. *G.* Bello victor ero. *R. A.* Quid si victus? Hæc spes multos in exitium egit: sine victoriæ spe, nemo volens in aciem descendit. *G. A. V.* Bello superior euadam. *R. A.* Futuri verbum temporis. Omnis

f. ij

enim de futuro spes, & futura omnia semper ambigua. *G.* Bello victor remeabo. *R.* O spes hominum inanes: nec victor fortasse, nec victus remeabis: sic tibi reditum spondes, apertumque inter gladios iter, acri deuotum classico Marti caput? *G.* Esse victor spero. *R.* Est qui contrarium speret: vel utrumque, vel alterutrum sit, necesse. Potest vel alter, vel uterque dux partium, seu aliter, seu mutuis vulneribus simul occumbere, quod & sæpe credo alibi, & quod nunc meminerim, Thebis, ultimo inter fratres impios congressu, & Romæ, primo, post exactos reges, accidisse proditum est bello, ut Superbi regis filium Brutus consul ad inferos persecutus est. Amisso autem spiritu, iam victoria nulla est; quo seruato, sæpe tamen ex acie, pari Marte discessum, tenes. Vtrobique igitur ambos duces spe victoriæ fraudatos constat. Vnum nempe fraudari, tam commune, tamque quotidianum est, quàm in aciem proficisci. Quid scis autem, an vnus ille tu sis, hac, qua tibi blandiris, victoriæ spe fraudandus? *G.* Bello vincam. *R.* Vt anceps semper, sic sæpe tristis, & sanguinolenta victoria est. Non habetur gratis, quod vitæ discrimine quæritur; charè emitur, cuius sanguis est pretiū; charius, cuius morte fieri potest, ut pars victrix ducem perdat; ita tuis vincentibus, vinci potes. Quid de victoriæ sceleribus dicam? Non sunt tot victi miseræ, quot sunt peccata victoris. Quod si peccato miserius nihil est, nec victus eò, quod vincitur, victore miserior; sed eò minùs miser, quò minorum rerum damnis afficitur. *G.* Vincam. *R.* Vt ad summam redigam, & an vincas, & an melius sit vicisse, si viceris, in dubio est,

*In bello multi vincunt, & fortia spernunt
Corpora, sed unus intereunt propriis.*

GAV.

AT vici. R. Caue ne te vincat ira, superbia, crudelitas, furor, rabies. Mi sunt enim victoriz comites, & victorum hostes inuisibiles, & horrendi à quibus sæpè clarissimi victores turpissimè victi sunt. Nondum te vocat ad calculum fortuna; longa, & perplexa rationum series creditrix violenta, & pertinax, cum qua tibi nunc quoque negotij multum restat, mutuum reposcere solita est, magno cum fœnore. G. Magno prælio vici. R. Victor prælio sæpè victus est bello. G. Vici autem. R. Quoties vicere Carthaginenses? Quoties Galli? gentesque aliz? Quoties autem victi sunt Romani? Sed spectandus est rerum finis; earum maximè, quæ voluuntur, & stare nesciunt. G. Vici certè. R. Etsi certus belli exitus, adhuc eventus est dubius, & de lætis tristitia, læta de tristibus erumpunt. G. Magnam victoriam quæsiui. R. Nil tam magnum, vt non nimio quæri possit. Est vbi plus vulnerum, ac funèrum victoriosa pars computat; si non credis, Xerxem atque Thermopylas interroga. GAV. Magnæ victoriæ fors fuit. RA. Vix potest magna victoria paruo pretio constare. De bello omnium maximo, omnium maximus Historicus dum ageret; Adeò, inquit, varia fortuna, ancèpsque Mars fuit, vt propius periculo fuerint, qui vicerunt. GAV. Planè vici. RA. Non est plena victoria, vbi armatus hostis superest: quanquam, etsi hunc oppresseris, alij renascètur; quasdam nempe victorias, ceu sementem dicas esse.

bellorum. Sic odia ferro trunca, repullulant, dentanturque, & rediuiui in aciē redeunt bellatores; non vt fortassis imaginatio vehemēs olim Cassiodorū se cāsi hostis imaginē supremo illo suo die obuiā dedit tam tremendo aspectu, vt audacissimum virum, qui viuētē illum nō timuerat. defuncti species in fugā vērteret, sed ita, vt pro vno, multi ceciderint, veris manibus, verū ferrū, moueant in illos, qui vicisse videbātur. *G.* Vici, iam securus sine hoste sum. *R.* Stulte: dum erunt homines non deerunt hostes. Tu Romanę vrbi post innumeros. triūphos. edomitūque orbem, non defuisse hostem legis, & tibi defuturum speras? quiescenti forsitan hostis deerit. at pugnanti nunquam. *G. AV.* Victor sum. *R.* Caue ne sis frustra; vti scientibus victoria fructuosa est; vti autem dico, non eo modo, quo Maharbal Annibali, sed quo Hanno, vir melior, suę Reipub. consuluerat. Nam profectō vsus, fructusque victorię optimus, pax est: neque ad alium, quā ad pacis finē iusta bella suscipiuntur. *G.* Victoria mecum est. *R.* Vide ne euolet: alata est.

De Inimici morte. DIAL. CIV.

*Morte inimicorum noli gaudere rapaci;
Te quoque sub leges mors feret atra suas.*
G. AV.

DE inimici morte lætus sum. *R. A.* Sperare de inimici morte aliquid, seu cuiusquam hominis, vel gaudere, illi forsitan sit permissum, si quis vsquam esset immortalis. Sperare autem alterius mortem, quę tibi possit antē contingere; vel gaudere id hosti euenisse, quod tibi necessario euenturum sit; stulta spes, inane gaudium. *G.* Gaudeo de inimici morte. *R.* De tua alius mori gaudebit. *AV.* De inimici

inimici morte gaudeo. *R.* Si quam vestrae conditionis memoriam haberetis, nunquam homo de morte hominis gauderet. Quando enim, quæso, duorum, qui simul ad supplicium ducerentur, alter alterius de morte gaudium coepit, sciens sibi idem supplicij genus instare, & non potius in illius morte, suam cogitans, ingemuit? *GAV.* De inimici morte gaudium sensi. *R.* Quoties putas, optata mors hominum, voti compotes torserit; & optare vitam frustra coeperint; qui non frustra mortem prius optauerint, dum intelligere incipiunt, in suam se perniciem optasse? Sed præcipientes sunt affectus vestri; quicquid vultis, valde vultis? quod de Marco Bruto dixisse Iulius Cæsar fertur; immò verò nimium vultis, nec feruens desiderium moras fert. Itaque, quicquid vultis, statim vultis: hinc non modò vota impia, sed venena, sed cædes, & quicquid homo in hominem fruit, nocentissimum animal, in suam speciem: Multa verò optatis, quæ, si in consilium ratio esset admissa, timeretis & varietas votorum, malæ electionis argumentum est; nec prius ad rectum redit impetus, quàm inconsulti affectus infaustis castigantur effectibus. *GAV.* De morte hostis gaudeo. *R.* Si est hostis inglorius, de ipsius morte gaudere turpe est; & dolere superfluum: sin illustis, honestus, piusque est dolor, etsi non propter hominem, at propter virtutem, quæ in dies rariora habet hospitia. Sic Metellus Macedonicus Africani iunioris: sic Cæsar Pompeij, sic Alexander Darij mortem fleuit. *GAV.* Gaudeo de inimici morte. *R.* Quomodo de illius morte gaudeas, quem diligere iubearis non ut hostem, sed ut proximum eiusdem opus opificis? *GAV.* De inimici morte gaudeo. *R.* Non audis fors-

tan, an contemnis consilium, notissimum Sapien-
tis? Noli, inquit, de inimico tuo mortuo gaudere,
• sciens quoniam omnes morimur, & in gaudium
volumus venire. Sanum prorsus, seu consilium,
seu præceptum.

De Spe pacis. DIAL. CV.

*Spes pacis certa est, modo sit concordia certa;
Qua si non fuerint, spes tibi pacis abit.*

GAU.

Spero pacem. *R. A.* Melius est pacem seruare,
quàm sperare. Stulti enim est, fastidire res cer-
tas, ambiguas spes amplecti. *G.* Pacem spero.
R. Tenuisse eam arctius, nec abire fineres, quam
sperares. Quid enim, si ad hanc spem impatientia
te duxit tua, ut sperando, angi eligeres, quo gau-
dendo uti poteras. *G.* Pacem spero. *R. A.* Spes pacis
multos perdidit, speratque paci succedens in-
sperata calamitas, incautos obruit, sopitosque,
quos expectatos inueniens, non læsisset. *G.* Spero
pacem. *R.* Quid tam diu speras, quod mox assequi
in tua situm manue est? Pari sunt, qui pacem non
inueniant, si bona fide velle cœperint. Sed hi ipsi,
quibus dulce nomen pacis, pax amara est. Pacem
itaque petētes paci obstat. Quatuor vobiscum ha-
bitant pacis hostes: Auaritia, Inuidia, Ira, Super-
bia. Has in æternum exilium pellite, pax æterna e-
rit. *G.* Spes pacis haud dubia est. *R.* Inter spem pa-
cis, & pacem multa incidunt: leue verbum, gestus
facilis, compositam sæpe turbauit pacem; ipsi tra-
ctatus, pacificique sermones, ferro sæpe frangun-
tur, animosque acuit, bellumque asperat pacis
spes. Sic amicitia mentionem irritam, quasi co-
temdixeris odiorum. *G.* De pace igitur, pax erit.
R. De

R. A. De pace crebrò nequicquam agitur, nonnunquam verò periculose. De pace agebant, atque egerāt, & Gallorum, & Pœnorum duces: quando illos Camillus oppressit, hos Scipio. *G.* Post belli finem, pax firmabitur. *R.* Quantò firmata esset vtilius ante belli principium: quot damnis, ac moribus tempestiva pace esset occursum? Sed vos pueri contumaces, ac discoli, sine verberibus non sapitis: in pace bellum, in bello pacem quaeritis, neque inquam, nisi bello afflicti, pacē vel noscere incipitis vel amare; eamque, vt perditam fletis, sic mox redditam, pari leuitate contemnitis; donec vos iterum, atque iterum amissa. perdoceat bona vestra non spernere; mala vestra concupere; denique non ineptire, non furere. quod antequam assequamini, pudeat. Sapissimè idem vobis audiendum, nec audisse sat est. sapissimè videndum, & experiendum: dicam propriè, vt discatis aliquid, sapissimè vapulandum est. *G.* Bellum pax sequetur. *R.* Melius præcessisset; bello iter obstructura; nihil insanius, quàm spe remedij, vltro vulnere sese offerre: auxilium non causam dant fomenta vulneribus: ægro salutem optare, natura est, sano ægritudinem, spe salutis, insania. *G.* Pax futura est. *R.* Solet pax vrbibus mutationem rerum afferre pestiferam. Optima quidem ipsa, sed pessimis circumuoluta comitibus, iniquis legibus, fluxis moribus; occultis odiis, aperta tyrannide. Recordare, quid ciuili olim bello præfagus ille dixerit, nec fefellit:

*Superos quid prodest poscere pacem,
Cum domino pax ista venit?*

Melior est autem bellicosa libertas viris fortibus, quàm pacifica seruitus. *G.* Pacem habeo. *R. A.* inter bellum habes.

tan, an contemnis consilium, notissimum Sapien-
tis? Noli, inquit, de inimico tuo mortuo gaudere,
• sciens quoniam omnes morimur, & in gaudium
volumus venire. Sanum prorsus, seu consilium,
seu præceptum.

De Spe pacis. DIAL. CV.

• *Spes pacis certa est, modò sit concordia certa;
Qua si non fuerint, spes tibi pacis abit.*

GAV.

Spero pacem. *RA.* Melius est pacem seruire,
quàm sperare. Stulti enim est, fastidire res cer-
tas, ambiguas spes amplecti. *G.* Pacem spero.
R. Tenuisses eam arctius, nec abire fineres, quam
sperares. Quid enim, si ad hanc spem impatientia
te duxit tua, ut sperando, angere eligeres, quo gau-
dendo uti poteras. *G.* Pacem spero. *RA.* Spes pacis
multos perdidit, speratque paci succedens in-
sperata calamitas, incautos obruit, sopitosque,
quos expectatos inueniens, non læsisset. *G.* Spero
pacem. *R.* Quid tam diu speras, quod mox assequi
in tua situm manu est? *R.* Ari sunt, qui pacem non
inueniant, si bona fide velle cœperint. Sed hi ipsi,
quibus dulce nomen pacis, pax amara est. Pacem
itaque petentes paci obstat. Quatuor vobiscum ha-
bitant pacis hostes: Avaritia, Invidia, Ira, Super-
bia. Has in æternum exilium pellite, pax æterna e-
rit. *G.* Spes pacis haud dubia est. *R.* Inter spem pa-
cis, & pacem multa incidunt: leue verbum, gestus
facilis, compositam sæpe turbauit pacem; ipsi tra-
ctatus, pacificique sermones, ferro sæpe frangun-
tur, animosque acuit, bellumque asperat pacis
spes. Sic amicitie mentionem irritam, quasi co-
temdixeris odiorum. *G.* De pace igitur, pax erit.
R. De

R. A. De pace crebrò nequicquam agitur, nonnunquam verò periculose. De pace agebant, atque egerāt, & Gallorum, & Pœnorum duces: quando illos Camillus oppressit, hos Scipio. *G.* Post belli finem, pax firmabitur. *R.* Quantò firmata esset vtilius ante belli principium: quot damnis, ac moribus tempestiva pace esset occursum? Sed vos pueri contumaces, ac discoli, sine verberibus non sapitis: in pace bellum, in bello pacem quaeritis, neque inquam, nisi bello afflicti, pacē vel noscere incipitis vel amare; eamque, ut perditam fletis, sic mox redditam, pari leuitate contemnitis; donec vos iterum, atque iterum amissa perdoceat bona vestra non spernere; mala vestra concupere; denique non ineptire, non furere. quod antequam assequamini, pudeat. Sæpissimè idem vobis audiendum, nec audisse sat est. sæpissimè videndum, & experiendum: dicam proprie, ut discatis aliquid, sæpissimè vapulandum est. *G.* Bellum pax sequetur. *R.* Melius præcessisset; bello iter obstructura; nihil insanius, quàm spe remedij, vltro vulnere sese offerre: auxilium non causam dant fomenta vulneribus: ægro salutem optare, natura est, sano ægritudinem, spe salutis, insania. *G.* Pax futura est. *R.* Solet pax urbibus mutationem rerum afferre pestiferam. Optima quidem ipsa, sed pessimis circumuoluta comitibus, iniquis legibus, fluxis moribus; occultis odiis, aperta tyrannide. Recordare, quid ciuili olim bello præfagus ille dixerit, nec fefellit:

*Superos quid prodest poscere pacem,
Cum domino pax ista venit?*

Melior est autem bellicosa libertas viris fortibus, quàm pacifica seruitus. *G.* Pacem habeo. *R. A.* inter bellum habes.

*Sæpe animis mundi nocuit pax, atque voluptas,
 & st aliquid cordis posse quicquid frui.*

G. A. V.

PAcem habeo. *R. A.* Bonum ingens, si sincerum
 esset, atque perpetuum : neutrum sanè est.
 Nam neque nouum est, sed commune, nimis-
 que quotidianum est; vt sub vmbra pacis, bellum
 lateat; neque pacem, quamuis puram, diuturnam,
 finit animorum instabilitas, secum assidue non mi-
 nus, quàm cum hoste pugnantium. *G. A. V.* Pax que-
 sita est. *R. A.* Sed amissa est cautio, & disciplina
 militaris, fida vrbium tutela: quæ sita autem len-
 ra segnicies, & semper periculosa securitas; cum
 in multis nempe sit melior bello pax, in hoc vno
 bellum melius, quòd cautius, atque experien-
 tius. Nunquam Romana virtus abiisset, si bellum
 Carthaginense mansisset. Pax punica Romanæ
 vrbis excidium fuit; vrbibusque aliis documen-
 tum sempiternum, non semper populis, atque
 Imperiis optimam pacem esse; idque vir opti-
 mus Nafica, malè non sibi creditum, iurabit, &
 vera locutum docti omnes fatebuntur. *G. A. V.* Pa-
 cem habeo. *R. A.* Modestè vttere. Bello quolibet
 funestior pax superba, & negligens. Sæpè armati
 inter gladios tuti, mox togati in gladios incide-
 runt, & seris votis optauere bellum. Quid rui-
 nam morum, atque ipsius humanitatis interi-
 tum loquor? Quot iam bello viri optimi pace
 pessimi euasere? quasi tum armis omuem penitus
 exuti virtutem, mox cum toga vitia omnia
 induissent. Sic interior habitus cum exteriori
 mutatus est. Cuius quidem rei, etsi multa mil-
 lia hominum, in testimonium trahi possunt. ta-
 men

men abundè suffecerint testes duo, Sylla & Marius; quorum primum [vt de illo scribitur] neque laudare, neque vituperare, quisquam satis dignè potest, qui dum quærit victorias, Scipionem se populo Romano, dum exercet sequitiam, Annibalem repræsentauit. Secundus verò vir [vt de illo itidem scriptum est] cuius si examinentur cum vir tutibus vitia, haud facile sit dictu, vtrum bello melior an pace perniciosior fuerit: adeò quam rem pub. armatus seruauit, eam primò rogatus omni genere fraudis; postremo armis hostiliter euerit. *G.* Pacem patriæ partam lætor. *R.* Quid: si pax interdum, quod in homine optimum est, extinguit, nutritque, quod est pessimum? Notum est illud Satyrici, qui cum de causis priscæ illius Romanæ virtutis multa dixisset; inter quas est & proximus vrbi Annibal: ad extremum intulit.

Nunc patimur longa pacis mala, seutor armis

Luxuria incubuit, visumque vlcisitur orbem.

Estne ait [oro te] vlla pax tanti, vt non odiosa sit vitis egregiis, comitante luxuria? Certè altius cogitanti, depositis licet armis, pax videri nequit, vbi bello domestico vitiorum insidiosissimo, & carente induciis, oppugnantur animi; boni mores in exilium pelluntur; voluptates imperant; virtus opprimitur. *G.* Pax firma est. *R.* Et pacis comites licentia, ac libido, & [vt dixi] discrimina nec pauciora, nec minora, quàm belli. Illa enim corporibus, hæc animis pestem ferunt; sæpe etiàm corporibus. Itaque multis lorica felicior, quàm toga; cuspis securior, quàm thalamus; tuba, quàm tibi; sol quàm vmbra. Sunt quibus nil tutius bello fit, quod Iulium Cæsarem prædicantem de se, fuisseque militibus audisti. Pacem verò, si sine vitiis veniret, & cœleste munus, & secundum nulli bo-

num fateor. Rarò autem sine vitiis venit. *G.* Sed feci inducias. *R.* Dedisti hosti spatium ad colligendas vires, quibus fortiùs te feriret. *G.* Inducias habeo. *R. A.* Cognatæ induciis insidiæ sunt. Multa per insidias hostiliter fieri vides, plura etiam facta legis; vt nil aliud, belli consilia licentiùs agitantur, liberiùs contrahuntur auxilia. Quosdam bello inuictos, induciæ confecere. *G.* Sunt mihi cum hostibus induciæ. *R. A.* Ignauum tempus, nec pace latum, nec bellis exercitum, sed dubiis inter vtrunque pulsum fluctibus, vbi & rumor paci obstat, & timor bello; nescio an sit grauius pendere, quàm ruere; respirandi tempus optare fatigari est. Miseri autem, & infàni est, nec pacem pati posse, nec bellum.

De Pontificatu. DIAL. CVII.

- *Sponte sua in mortem currit, qui Pontificatum*
- *Ambit, vbi fraus, & saua venena regunt.*

GA V.

AD pontificatum veni. *R.* E tempestate in portum fugi solet; tu è portu in tempestatem sponte fugis. Tu mirus nauta. *G.* Pontificatum sum adeptus. *R. A.* Parùmne difficilis, parum grauis vnus animæ tibi cura videbatur, nisi omnium curas in te vnum atque omnium sarcinas transtulisses? Fortes humeri; an fortis ambitio eò animos cogens, vbi malè sibi futurum sciunt. *G.* Ad pontificatum ascendi. *R.* Quo tramite, videris: duplex est enim via: vtraque ad laborem. Altera verò etiam ad miseriam ducit: quacūque perrexeris, vel te miserum, vel, vt optimè cesserit, ex libero seruum scito: sic, qui ascendisse diceris, descendisti. Vnus iam illorū, quibus canitur propheticū illud. Qui descendūt in mare nauibus faciē-

tes operationem in aquis multis, qui ascendunt
 vsque ad cœlos, & descendunt vsque ad abyssos:
 quorum anima in eis tabescente, propter negotio-
 rum multiplicium procellam, turbati sunt, & vi-
 cti sunt: sicut ebrius & omnis sapientia eorum de-
 uorata est. *G.* Summi solum pontificatus ascendi.
R. Quo mare altius, & venti plures, & periculosior
 tempestas. *G.* Romanus pontifex factus sum. *R. A.*
 Quò maior vrbibus Roma est, eò maiore labo-
 rum moles manet: erunt qui te colant, qui ado-
 rent, qui obsideant, ac circumstant, qui tibi serico
 terram sternant, auro niueos frenent equos, qui
 vina, dapésque instruant, ac prælambant, priscis
 pontificibus inauditum obsequii genus: ex di-
 uerso erunt, qui omissis propriis rebus, in te fi-
 gant oculos, te notent, de te iudicent, & quàm ius-
 tè Deus viderit, qui denique mores tuos arguât,
 verba distorqueant, famam lacerent, vitam car-
 pant; quicquid vsquam mali erit, quasi è fonte v-
 nico malorum ex te prodiiisse dicent, populi, di-
 scordiarumque omnium vnus tu causa vocaberis,
 Quomodo, inquit, sanum erit ecclesiæ corpus,
 cum ægrum, ac languidum sit caput? Est ne [oro
 te] tanti vel aureum poculum, vel cubile purpu-
 reum, vel gemmatus vertex, vt quietis, & famæ
 pretio quæri velit? *G. A. V.* In summum pon-
 tificem sum electus. *R. A.* Versa vt libet; hac
 in re tam expedita hodie, quod est totum, vel
 inane, vel durum est, vt non immeritò quidam
 summi Pontifices, tædio rerum victi, non suppli-
 cium aliud, quàm felicitatem illam hostibus suis
 optauerint. Nā [vt paucis expediam] summus pon-
 tificatus, si rectè geritur, summus est honor,
 summum onus, summa seruitus, summus labor.
 At si malè, summum animæ periculum, summum

malum. summa miseria. summus pudor anceps ex
omni parte negotium. *G.* Summi pontificatus se-
dem teneo. *R. A.* Non tenebis diu. Brevis est homi-
num vita: Regum breuior; Pontificumque breuif-
sima; eo quod. propter pondus vastatricium cura-
rum; aras ipsa pontificis Romani tempus angu-
stat. quæ ad hoc culmen nisi admodum fessa. vix
peruenit. *G.* Summi pontificatus in vertice sedeo:
R. Quò sublimior sedes, eo grauior casus; vix ex
alto. sine periculo aut labore descenditur. Cura,
vt descendas sobrie. ne in illo grege reperiaris, de
quo dictum est:

Tolluntur in altum,

Nil apud grauiorem hant.

Ex omni quidem mortali fastigio descendenda-
dum, nemo dubitat; sed hoc interest quia iusto-
rum, ac sapientum descensus. reliquorum verò;
precipitium ac ruina est. Ideoque Pœnus ille dux
moriens: qui dixisse fertur: Et finis ad alta leuatis;
est rære; non inappropriè ait. vt iniustus. *G. & V.*
Summi pontificatus arcem rego. *R. A.* Sole-
bant. primi. ex hoc statu. ad martyrium peti: nunc
ad delicias vocari credunt: ideoque certatim hic
locus appetitur, & huc omnium fermè mortu-
alium vota suspirant. Quis autem vel Romanum,
vel quemcunque pontificatum, aliam cupit ob
causam. nisi quò potentior. ac ditior sit? Contra iu-
stitiæ præceptum. præesse quæritur. non prodesse;
quòdque sacrilegium. pudendumq; vel dictu est;
magnis sæpe muneribus quin & pactis. & sponso-
ribus spes emittit. sacerdotij pinguioris. O vertigo
morum pessima: ad quod olim cōsueuerant & de-
berent cogi homines inde nunc retrahi non pos-
sunt. & tam præceps feruet ambitio. vt non Chri-
stianus pudor. ac modestia videatur. sed ardor. &
perui-

peruicacia paganorum; quam in huiusmodi petitionibus tantam fuisse didicimus. vt de Iulio Cæsare lectum sit, quod pontificatum maximum petiit, non sine profutissima largitione; in qua, reputans magnitudinem æris alieni quum inane ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur: Domum se, nisi pontificem, non reuersurum: nec fefellit. Pontifex est reuersus. Liquet autem, quo impetu ille ambierit: quo, non impetrato, vel moriendum sibi certe, vel exulandum esse decreuisset: hoc illi autem vtrumque licuerit, cui à prima ætate propositum sit regnare. Ita vt iniuriam suam putet, si qua est, hoc orbe, potestas altera, quam Cæsar: si tellus vlla duorum est. At Christiano homini, cui propositum sit seruire, domini que sui iugum ferre; pontificatum quomodo liceat ambire, non video: non modo largitione profutissima, sed [quod non multò minus est turpe] blanditiis, atque mendaciis, indignis viro artibus, sed cōmunibus adeo; vt hæc fere iam sit, vnica in altum via. *G. Romanus pontifex sum. R. Seruorum seruus diceris. Caue, ne dominorum dominus fieri velis. Memento professionis. Memento debiti. Memento domini, qui meritò nulli magis, quam vicario laxus, irascitur.*

De Felicitate. D I A L. CVIII.

Exp. Blanda dies homini est pars vltima vitæ;

Ante obitum certè nemo beatus erit.

G. V.

Svm felix. *R. Pontificatu forsan, aut Imperio, aut omnino potentia, atque opibus felicem fieri credis? Falleris. Non felicem faciunt ista, vel miserum; sed detegunt, ac ostendunt; &, si quid facerent, miserum potius, quam*

felicem facerent. Sunt enim plena periculis, quibus humanarum est affixa miseriarum radix. *G.* Felix sum. *R.* Opinione fortassis tua; quæ, quoniam falsa est, felicitati nihil addiderit, sed miseriæ mul-
tùm. Si quidem propriam non nosse miseriam, miseria summa est. *GAV.* Felix sum. *R.* Hoc inter carnificum gladios magnus ille Pompeius de se prædicat: quod tamen [si profundius verum fodis] nunquam fuerat, ne tum quidem, dum florentissimo in statu felicissimus videretur. O miser, qui in tot malis te felicem speres. *G.* Sum felix. *R.* Felix es, & vnus viator insolitus, mirus cursor, quo in hoc scrupulo, & difficili calle sis felix, inter mille pericula raptatus iugiter, & ignorans, quo, si quidem hic es felix, quod nemo vnquam fuit, nemo erit, vt auguror. Nam quis, quæso, hominum felix in miseriis? Nemo igitur felix, prius quam ex hac miseriarum valle migrauerit. Duos quidem è cunctis mortalibus colligunt felices, in quibus opinatissimus est Quintus Metellus, & apud scriptores rerum, & vulgò etiam felix. Sed huic tamen, quamuis latè iactatum felicitatis nomen, in quibusdam exactioribus scriptis creptum scio; iniuriis aliquando grauissimis, & [quod dolo rem ingeminat] vili ab authore susceptis. Iam reliquorum falsa felicitas in aperto est. Sylla felix tantum dictus est, infelicem tamen vitæ illum, ac mortis atrocitas probat. Alexandri Macedonis, ac Iulij Caesaris, etiam fortuna prosperrima, vita tamè inquieta semper, ac turbida, atque ideo nunquam felix: vtriusque mox rapida. Ille in medio bellorum cursu, hic post victoriam repente; ille veneno periit, hic ferro. Scipionum bellicam felicitatem, alterius indignum exilium, indigna quoque alterius, & inulta mors minuit. Longum est euol-
uere

uere singulorum fortunas. Ad supremum, Spe-
 rius omnium ferè omnibus felix visus est. Alita-
 tus Cæsar. Monarchia omnium altissima, diutur-
 na pace, vitæ spatio, ac sine suauissimo; quodque
 omnia superat, motum, atque animi tranquillitate
 re perpetua. Quis hunc felicissimum negauerit?
 Sed felicem negant, quibus hæc scrutandi studiū
 fuit. Obstat enim extrinsecus fulgoribus interio-
 ris, ac domesticæ vitæ status, & fortuna longè alia;
 naturalis ac virilis sobolis defectus; adoptiuorum,
 ac nepotum immaturæ mortes, & quorundam,
 morte peior contumacia. Ad hæc, & vilissimorum
 quoque hominum insidie, & suorum in se crebræ
 conspirationes; & dilectissimæ, atque vnica filia,
 ac neptis adulteria crebiora; denique non suus he-
 res, successorque non placitus, & necessitate ma-
 gis, quàm iudicio electus; nec omnino se dignus,
 nec imperio. Si horum ergo nemo felix, vel feli-
 cem alium dā mihi, cum quo felix sis, vel sine com-
 sorte felix esto; vel iam tandem veriori sententiæ
 aurem præbe: secundum quam dico iterum, ante
 mortem nemo hominum felix. *GAU.* Ego ani-
 mo felix sum. *RA.* Sentio quam felicitatem di-
 cis, aut felix igitur errore tuo es, yrat ille: quæ
 felicitas [ut dixi] misera est: aut virtute animi fe-
 lix, quæ nec ipsa felicitas plena est; quamuis sit ad
 felicitatem via. Ad postremum, cuncta discutiens,
 me mirari non dissimulo, quam mihi felicitatem
 quidam somniant, promittuntque aliis. Acutis-
 simi homines in multis, hæc in parte eos scissimi,
 Nam sine omnium cumulus honorum ad felici-
 tatem, isque indeficiens; ac stabills requiritur; &
 quam multa desint homini, vitæ studium hoc a-
 genti, pro se quisque sentit; & hæc ipsa quæ ad-
 sunt, quam incerta; quamque labilia sint, agno-

od aliis videtur sola, virtus hoc præstat:
qui secundum virtutem vitam agunt,
unt felices, quosque felicitati proxi-
go, vitam ipsam perpetuis tentatio-
patiuntur infestam, periculis semper
uibus expositi: nec unquam ante exi-
quod siue nesciunt, siue sciunt, æque
miseri sunt habendi. Nulla enim cum errore, nulla
sine securitate felicitas. G. Felix mihi ipse videor.
R. Iam responsum habes. Si felicem error faceret,
paucissimi non felices essent: falsa ergo felicitas
tua est, & ea ipsa per brevis. Nulli errore diu conti-
git gaudere. Sola quidem veritas solida est. Error
tenue quiddam & inane, quod inter amplecten-
tium manus, quasi fumus aut umbra diffiliat. Ve-
niet quæ umbras abigat, falsaque gaudia in aper-
tum pertrahat, quæ felicitati humanæ verum præ-
gium somniis ponat. Quære interim ab his ipsis,
quorum proximè mentio est habita: quære ab om-
nibus, qui felices, vel sibi, vel aliis visisunt, ubi-
nam gentium, quove nunc in statu sint, de sua illa
breui felicitate, quid sentiât; tacebunt ipsi, sed lo-
quetur veritas, testabiturque habitos felices, fuisse
se miserrimos.

De Spe bona. DIALOG. CIX.

*Spes sonet, atque eadem sperantem torquet, & angit.
Dicitur huius: Fausus spes facit, atque mora.*

S P E S.

Quid in re sit, spem mihi nullus eripiat.
Hanc auferre potest nemo; ipsa sese sen-
tim eripit, & inopinis euentibus sæpè lusa,
consumitur. S. Spero multa. R. Et multa meruas
opor-

oportet. Sine metu enim spes non habitat. . Spe-
 so bona. *R. A.* Multa igitur times: vt enim opposita
 spes timori est, sic aduerso de fonte oritur, & ne-
 cesse est, quod sperare cœperis, eius contrarium
 vt formides. *S.* Spero lœta. *R.* Sed incerta, quorum
 studio, certa negligere, demētia certa est: qui equi-
 dem, sed non habet, sperat, quod habet obliuisci-
 tur. *S.* Sperare meliora non prohibeor. *R.* Quid si
 difficilia? Quid si impossibilia: Venturaque nun-
 quam? Quid si peiora: si pessima sunt quæ speras? &
 meliora tibi fingis. *S.* Iuuat in spe viuere. *A.* Dic vè-
 riùs, in spe mori. Nam & futura cogitantibus præ-
 sentia dilabuntur; & qui longinqua prospiciunt,
 quæ sub oculis sunt, non vident; & qui cras viuere
 destinant, hodie non viuunt. Nondum est, cuius i-
 nitum speratur. Itaque cum spes omnis boni absen-
 tis expectatio sit, consequens est, sperantem, pro
 ea saltem parte, quæ sperat, mali aliquid pati. *S.*
 Dulce est sperare. *R.* Audio quidem multos hoc di-
 cere, sed hanc ego dulcedinem non agnosco. Nam
 si sperare, & optato carere etiam dulce est, quod,
 qui dixerit, haud dubiè gustu caret. . Sperare de-
 lectabile est. *R.* Ergo & pendere, & affici, & torque-
 ri, spes est. & longi supplicij longa spes est, nil sic
 animum fatigat, nil sic senium præcipitat. Itaque
 sæpe vir sapiens, spem perditam, lucrum vocat; se-
 que infinita cupidine liberatum, ab expectationi-
 bus vanis, ad gaudendum bonis suis cogi gaudet.
S. De euentu fors viderit; ego in spe gaudeo. *R.* Vi-
 de autem, ne quando forsitan in spe doleas, & op-
 tasset, & sperasset, & sperata consecutum esse, pœni-
 t eat. Multos, quos suspēsa diu torserat, ad exitum
 spes ducta, pessū dedit. Multi votiuis; & valde, licet
 nō sat seris lōge spei periere successionibus. *S.* No-
 mpo mihi tollat spē. . Nemo tibi tollat radium, ac

325. *P. E. L. A. 10. 11. 12.*
 laborem animi. Audisti vetere dici solitum pro-
 uerbio: Magnus labor, expectare. *S.* Rei bonæ
 expectatio blanda est. *R. A.* Sed & fallax, &
 anceps, & anxiosa. Si hoc negas, nunquam aliquid
 expectasti; sed se fallentium inestimabilis turba
 est, quibus ad id, quod agunt, nihil prorsus ineffi-
 cax, sese offert, nihil respuit, nulli se negat flecti fa-
 cilis, & falli prona credulitas. Argumentum vero
 leuitatis ingens, atque amentię dixerim, passim
 obuias spes amplecti; & his illicò, certis vt bonis,
 pasci, ad quas docti omnes, & experti rerum tardi
 sunt. *S.* Bonam interim spem habeo. *R. A.* Interim,
 dicis. Credo, dum te illa sefellerit; hic est enim
 mos; inuiti spem deponitis, nunquam illam reli-
 cturi, nisi vos illa relinqueret; quin quum vos
 sepe reliquerit [mirum dictu] iterum atque ite-
 rum redeuntem, cupidè semper excipitis, pro-
 gressique obuiam, quasi obliti veterum, nauis ar-
 matam dolis, inclusi toties cordis arce reponitis.
S. Spem horum vsque ad vltimum, non dese-
 ram. *R. A.* Quid, si diu ante, illa te deseruit? An
 ne illam retrahes, an sequeris, an expectabis, vt re-
 deat? Age autem, spera, quando nihil est dul-
 cius, quàm falli. Non ego tibi spem, quam mordi-
 cus tenes, eripiam; tantum illud admoneo, non ef-
 se spem bonam, quam tu reris. Non est spes bo-
 na, quæ bonum sibi proposuit; sed quæ bene: Bo-
 num quidem sperare, scelestissimi quoque homi-
 nes possunt, immò & solent. Verè itaque bona
 spes est; quæ de vero bono ritè concepta est.
 Hanc qui habet, stringat, teneat, neque abire eam,
 vel in vltimis sinat, sororesque illi suas iungat,
 charitatem, fidem; hæc spes læta, dulcis, verax,
 felix est; quæque nec sperantem fallit, nec con-
 fundit, sed ad optimum prouehit, animumque
 into-

interim, sperati boni anticipatione, latificat. At vos, seu verum bonum, malè meriti, speratis, seu malis, veris, falsum boni nomen imponitis. Iure igitur vestra expectatio, antequàm veniat, mortua est, mortuorq̃ue cùm venerit. S. Humanum sapio, & de his loquor, quæ homines vocant bona. *RA.* Huius nominis doctos olim inter homines longa lis fuit, quæ adhuc pendet, pendebitq̃ue ævum in omne, his vnum in rebus, contrà autem illis bona multa ponentibus. S. Linquamus ista philosophis. Ego, quæ vulgus dicit bona, spero. *RA.* Malum igitur tuum speras, quod vel dilatione te cruciet, vel facce opprimat exoptato: fac succedat enim, quod ad corpus attinet, hosti arma paraueris, quod ad fortunam, variæ, & immitis dominæ subieris iugum, quo ad animum verò ipsum, magna etiam pars in cladem, ac perniciem vertiqueat; quoniam, quæ delectant animum, sæpe & lædunt. S. Ieci ego spei bonæ anchoram, nec mouebo. *RA.* Atqui solent nautæ, tempestate orta, naues anchoram præcidere, si diuelli nequit, relictaq̃ue illa fugam capere, non enim quod tranquillo mari, apud poëtam; Dente tenaci anchora fundabat naues; in magnis quoque pelagi motibus accidit, vbi non naues fundat illa, sed alligat, & naufragio vinctas tradit. Nec hercle aliter inter protellas humanarum rerum spes affixa, & tenax multos in exitium traxit, qui abscissa utique, & abiecta spe, incolumes euasissent. Sæpe igitur subtrahenda spei anchora, vel si hæreat, euellenda; si ne quidem liceat, abscindenda rerumque sub fluctibus relinquenda est, ut liberam vitæ portam gubernaculo providentiæ dirigas ad salutis portum. S. Bene spero. *RA.* Bene sperando

& malè habendo tranſit vita mortalium.

De Hereditatis expectat. one. D I A L. CX.

In mortem alterius tu ſpem tibi ponere noli.

Teſtator viſa te ſuperare poteſt.

S P E S.

Hæreditatem orbi ſenis expecto. *R.* Mundo te tranquillum prædicabas, ipſe tibi ne contrarius ſis, attende; nunquam expectatio, tranquillitasque cohabitant; vix vllum vitæ tardium expectatione moleſtius. *S.* Expecto ſenis hæreditatem. *R.* Neſcis, quid ille forſan expectet, eſt ea quidem inter homines vulgaris infania, vt ferè omnes, non cozuſ tantum, ſed iunioribus quoque diutiùs ſe victuros ſperent. Inuiti ſua de morte cogitant mortales; de aliena autem libenter, cum tamen contrarium agere eſſet vtilius. *S.* Senis hæreditatem ſpero. *R. A.* Quid ſi ille interim tuam ſperat? Falli alterutrum eſt neceſſe. Quot autem ſenes inuenias, mortem iuuenum expectantes? Et ſapè nemo tam ſenex, qui non poſſit annum viuere: nemo tam iuuenis qui non poſſit hodie mori. *S.* Hæreditatem orbi ſenis ſpero. *R. A.* Iuſtiùs hanc ſperabat filius; iuniorem iuſtior ſpes eluſit. *S.* Hæreditas orbi ſenis ad me venit. *R. A.* Quid ſcis, an ad illum tua? Caio Claudius, Nerqni Galba, Domitiano Nerua, Commodò Pertinax ſucceſſit, & ſeceſſionum talium plena eſt hominum vita. *S.* Orbi ſenis hæreditas me manet. *R. A.* Quem non fallere poſſit volens, qui, quem noluit, ſeſellit? cui ſuperuiuere nequeat, qui filio ſuperuixit? *S.* Orbi iam ſenis elogio ſcriptus hæres ſum. *R. A.* An in tabellis forſan adamantinis, vnde non faci-

lè delearis? An ignoras, quàm leuibus causis testamenta mutent senes? Multis in ipso vitæ exitu, quod per omnem vitam voluere, displicuit. S. Hæredem me vult orbus senex. R. Potest nolle. Nihil est autem indignantiꝝ orbo senæ, ac diuite; vbi sua diligi, seque sperni senserit, actum est. S. Hæreditas orbi senis promissa est. R. A. Ea vtinam innocentia, atque ea mortalibus fides esset, vt & nunquam, nisi honesta promitterent, & semper promissa seruari. Nunc nec promittendi modus, nec promissa fallendi pudor vllus; quod in hæreditate potissimum licere sibi homines putant. Itaque voluntatem testatoris ambulatoriam vocant; non te exemplis premam, nota reest. Legisti [credo] quibus hoc accessit, non solum vt viuentis promitteretur hæreditas, sed supremo etiam morientis amplexu, & osculo, annulisque aureis donarentur, quod apud illos indubie successione indicium erat, cum interim & hæredes alij, & eorum mentio penitus nulla esset in tabulis testamenti, tantum media de morte perfidia ausa est. Tene igitur viuorum fraudibus immuneris, cum dolis morientum circumuentos legas summos etiam, & illustres, viros? Nam [ne singulis immorer] genus hoc ludibrii passus est Lucius Lucullus vir amplissimus [quodque est? tunc] Augustus Cæsar. Horrenda, longæque mirabilis libido fallendi, quæ nefarias animas nec in morte destituat; sed sic est mos, & tu promissa in hæreditate spem defigis, quam frustrari possit, & vita longior testantis, & breuior fides; quanquam his cessantibus, murandi causa propositi, possit esse iustissima, suus hæres, noua seni oriens progenies. Siquidem octogenario maior, Cato filium genuit; nonagenario iam propior, Mafinissa. Idque

hac etiam nunc ætate nostris senibus euenit, qui, utinam priscis illis, ut gignendi vi, sic vigore animi pares essent. Quæ cum ita sint, hæres certe legitimus captatori obstat, atque improbam spem præcidit. *S.* Iam testamento senis hæres sum. *R.* Sed uiuentis forsitan & victuri. Testamenta autem in uita fiunt, in morte firmanantur, funus, & cadauer cogitas. Lupus quidem expectatione lassandus; & unedia. *S.* Hæreditas ad me recto calle ventura est. *R.* Quid, quod, ut testator, sic hæreditas casibus subiacet, ut neque semper, quem uelis, habeas hæredem, & sæpe nil aliud quam inane nomen sit hæreditatis? quid, quod interim vasto pretio parua re semitur, dum senem, & obsequium submissum, & indignæ viro blanditiæ promerentur? Nulla est tanta utilitas, quæ decoris impendio æstimanda sit. *S.* Nullo legum, aut fortunæ obice hæreditas ad me venit. *R. A.* Vnde id nosti? cum sit scitum illud Marci Catonis sapientissimi senis dictum: Sæpe, inquit, audiui, inter os; atque offam multa interuenire posse. Esto autem, nihil interueniat, sed ad te sperata perueniat hæreditas, non manebit tecum, sed à te rursus ad alios migrabit. Volubilia sunt bona mortalium; rotundam nummi præcipuè formam dicunt, ut perpetuo roretur motu. Quæ si uis hæreditatem successori tuo mœstus forsitan gauisus, sollicitus otioso, & sperasti de alio, propter quod idem alij de te sperent.

De Alchimia. DIALOG. CXI.

Imponit multis ars Alchimistica fallax;

Auctorem inuisum reddit & ipsa suum.

S P E S.

S Pero alchimie prospero exitus. *R. A.* Mirum unde id speres, quod nec tibi unquam verè accidit,

eccidit, nec cuiquam; & si accidisse nonnullis fama fuerit, ab his ficta, quibus id credi expediret. S. Spero Alchimiz successum. R. A. Et quem, quæso, præter fumum, cinerem, sudorem, suspiria, verba, dolos, ignominiam? Hi sunt enim alchimiz successus, quibus inopem nunquam ad diuitias euectum, multos à diuitiis ad inopiam reductos sæpe vidimus. Non tamen illud attenditis; tam blandum est sperare, & falli; huc agit vos auaritiæ stimulis impulsæ dementia, ut verum opti nemini, quod optatis, falsumque, quod cernitis. Notastint aliquos prudentes in reliquis, hac insania laborare? quosdam opulentissimos hac vanitate consumptos? dumque opulentiores fieri student, & sædo quæstui inhiant, bene parata prodigore, censuque omni in superuacuis effuso, tandem necessariis etiam destitutos; alios, ciuilitate deposita, mæstos semper, atque anxios, dum nec cogitare aliud, quàm folles; & forcipes, & carbones, nec aliis, quàm suæ hæresis conuiuere didicerunt, in syluestres penè homines euasisse: nonnullos denique, amissis primùm animi luminibus, in hoc exercitio corporeos insuper oculos amisisse? S. Promissum ab artifice aurum spero. R. A. Refert cuius artifex, quid promittat. Sunt, quibus promittentibus nihil credi possit, eoque minùs, si promissum iusiurandi religione firmauerint. Sed, ô cæci; parùmne erat, veris in metallis, quæ terra fert, furere, nisi vos mendacio defossa torquerent? Parùmne à virtutibus aberrasse, nisi errori damnum, damno labor, & labori pudor accresceret? Hic, qui tibi aurum spondet, eum tuo auro improuisus aufugiet. Noui nihil narro; mo est publicus: & quanuis igne commissa fraus, sæpe igne purgetur.

malum-summa miseria, summus pudor anceps ex
 omni parte negotium. *G.* Summi pontificatus se-
 dem teneo. *R. A.* Non tenebis diu. Brevis est homi-
 num vita: Regum breuior; Pontificumque breuif-
 sima; eo quod, propter pondus vastatricium cura-
 rum; aras ipsa pontificis Romani tempus angus-
 tat, quæ ad hoc culmen nisi admodum fessa, vix
 peruenit. *G.* Summi pontificatus in vertice sedeo:
R. Quò sublimior sedes, eò grauior casus; vix ex
 alto, sine periculo aut labore descenditur. Cura,
 vt descendas sobrie, ne in illo grege reperiaris, de
 quo dictum est:

Tolluntur in altum,

Vel lapsi grauiore ruant.

Ex omni quidem mortali fastigio descendenda-
 dum, nemo dubitat; sed hoc interest quia iusto-
 rum, ac sapientum descensus, reliquorum verò;
 præcipitium ac ruina est. Ideoque Pœnus ille dux
 moriens: qui dixisse fertur: Et finis ad alta leuatis;
 est ræere; non impropriè ait, vt iniustus. *G. & V.*
 Summi pontificatus arcem rego. *R. A.* Sole-
 bant primi, ex hoc statu, ad martyrium peti: nunc
 ad delicias vocari credunt: ideoque certatim hic
 locus appetitur, & huc omnium fermè mortua-
 lium vota suspirant. Quis autem vel Romanum,
 vel quemcunque pontificatum, aliam cupit ob
 causam, nisi quò potentior, ac ditior sit? Contra iu-
 stitiæ præceptum, præesse quæritur, non prodesse;
 quòdque sacrilegium, pudendumq; vel dictu est;
 magnis sæpe muneribus quin & pactis, & sponso-
 ribus spes emittit sacerdotij pinguioris. O vertigo
 morum pessima: ad quod olim cōsueuerant & de-
 berent cogi homines inde nunc retrahi non pos-
 sunt, & tam præceps feruet ambitio, vt non Chri-
 stianus pudor, ac modestia videatur, sed ardor, &
 perui-

peruicacia paganorum; quam in huiusmodi petitionibus tantam fuisse didicimus, vt de Iulio Cæsare lectum sit, quod pontificatum maximum petiit, non sine profusissima largitione; in qua, reputans magnitudinem æris alieni quum manè ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur: Domum se, nisi pontificem, non reuersurum: nec fefellit. Pontifex est reuersus. Liquet autem, quo impetu ille ambierit: quo, non impetrato, vel moriendum sibi certe, vel exulandum esse decreuisset: hoc illi autem vtrumque licuerit, cui à prima ætate propositum sit regnare. Ita vt iniuriam suam putet, si qua est, hoc orbe, potestas altera, quàm Cæsar: si tellus vlla duorum est. At Christiano homini, cui propositum sit seruire, domini que sui iugum ferre; pontificatum quomodo liceat ambire, non video: non modo largitione profusissima, sed [quod non multò minus est turpe] blanditiis, atque mendaciis, indignis viro artibus, sed cōmunibus adeo; vt hæc fere iam sit, vnica in altum via. *G.* Romanus pontifex sum. *R.* Seruorum seruus diceris. Caue, ne dominorum dominus fieri velis. Memento professionis. Memento debiti. Memento domini qui meritò nulli magis, quàm vicario læsus, irascitur.

De Felicitate. DI A. L. CVIII.

*Exp. Hæc dies homini est pars vltima vita;
Ante obitum certè nemo beatus erit.*

G. V.

SVM felix. *R. A.* Pontificatu forsàn, aut Imperio, aut omnino potentia, atque opibus felicem fieri credis? Falleris. Non felicem faciunt ista, vel miserum; sed detegunt, ac ostendunt; &, si quid facerent, miserum potius, quàm

felicem facerent. Sunt enim plena periculis, quibus humanarum est affixa miseriarum radix. *G. Felix sum. R. Opinione fortassis tua; quæ, quoniam falsa est, felicitati nihil addiderit, sed miseriæ multum. Si quidem propriam non nosse miseriam, miseria summa est. GAV. Felix sum. R. Hoc inter carnificum gladios magnus ille Pompeius de se prædicat: quod tamen [si profundius verum fodis] nunquam fuerat, ne tum quidem, dum florentissimo in statu felicissimus videretur. O miser, qui in tot malis te felicem speres. G. Sum felix. R. Felix es, & vnus viator insolitus, mirus cursor, quo in hoc scrupulo, & difficili calle sis felix, inter mille pericula raptatus iugiter, & ignorans, quo, si quidem hic es felix, quod nemo vnquam fuit, nemo erit, vt auguror. Nam quis, quæso, hominum felix in miseriis? Nemo igitur felix, prius quam ex hac miseriarum valle migrauerit. Duos quidem è cunctis mortalibus colligunt felices, in quibus opinatissimus est Quintus Metellus, & apud scriptores rerum, & vulgò etiam felix. Sed huic tamen, quamuis latè iactatum felicitatis nomen, in quibusdam exactioribus scriptis ereptum scio; iniuriis aliquando grauissimis, & [quod dolo rem ingeminat] vili ab autore susceptis. Iam reliquorum falsa felicitas in aperto est. Sylla felix tantum dictus est, infelicem tamen vitæ illum, ac in mortis atrocitas probat. Alexandri Macedonis, ac Iulij Cæsaris, et si fortuna prosperrima, vita tamè inquieta semper, ac turbida, atque ideo nunquam felix: vtriusque mox rapida. Ille in medio bellorum cursu, hic post victoriam repenti; ille veneno periit, hic ferro. Scipionum bellicam felicitatem, alterius indignum exilium, indigna quoque alterius, & inulta mors minuit. Longum est euoluere*

uere singulorum fortunas. Ad supremum venio. Vnus omnium ferè omnibus felix visus est. Augustus Cæsar. Monarchia omnium altissima, diluturna pace, vitæ spatio, ac sine suauissimo; quodque omnia superat, motum, atque animi tranquillitate perpetua. Quis hunc felicissimum negauerit? Sed felicem negant, quibus hæc scrutandi studiū fuit. Obstat enim extrinsecus fulgoribus interioris ac domesticæ vitæ status, & fortuna longè alia; naturalis ac virilis sobolis defectus; adoptiuorum, ac nepotum immaturæ mortes, & quorundam, morte peior contumacia. Ad hæc, & vilissimorum quoque hominum insidias, & suorum in se crebræ conspirationes; & dilectissimæ, atque vnica filia, ac neptis adulteria crebiora; denique non suus hæres, successorque non placitus, & necessitate magis, quàm iudicio electus; nec omnino se dignus, nec imperio. Si horum ergo nemo felix, vel felicem alium da mihi, cum quo felix sis, vel sine consorte felix esto; vel iam tandem veriori sententiæ aurem præbe: secundum quam dico iterum, ante mortem nemo hominum felix. *GAU.* Ego animo felix sum. *RA.* Sentiō quam felicitatem dicis, aut felix igitur errore tuo es, ut ait ille: quæ felicitas [ut dixi] misera est: aut virtute animi felix, quæ nec ipsa felicitas plena est; quamuis sit ad felicitatem via. Ad postremum, cuncta discutiens, me mirari non dissimulo, quàm mihi felicitatem quidam somniant, promittuntque aliis. Acutissimi homines in multis, hæc in parte cæcissimi. Nam sine omnium cumulus honorum ad felicitatem, isque indeficiens; ac stabillis requiritur; & quàm multa desint homini, vitæ studiū hoc agenti; pro se quisque sentit; & hæc ipsa quæ ad sunt, quàm incerta; quàmque labilia sint, agno-

scit, siue quod aliis videtur sola, virtus hoc præstat: certe ipsi, qui secundum virtutem vitam agunt, quos diffiniunt felices, quosque felicitati proximis non nego, vitam ipsam perpetuis tentationum præliis patiuntur infestam, periculis semper multis, & grauib; expositi: nec vnquam ante exitum securi, quod siue nesciunt, siue sciunt, æquè miseri sunt habendi. Nulla enim cum errore, nulla sine securitate felicitas. G. Felix mihi ipse videor. R. Iam responsum habes. Si felicem error faceret, paucissimi non felices essent: falsa ergo felicitas tua est, & ea ipsa per breuis. Nulli errore diu contingit gaudere. Sola quidem veritas solida est. Error renue quiddam & inane, quod inter amplectentium manus, quasi fumus aut vmbra dissiliat. Veniet quæ vmbra abigat, falsaque gaudia in aperum pertrahat, quæ felicitati humanæ verum prægium somniis ponat. Quære interim ab his ipsis, quorum proximè mentio est habita: quære ab omnibus, qui felices, vel sibi, vel aliis visi sunt, vbi nam gentium, quoue nunc in statu sint, de sua illa breui fœlicitate, quid sentiât; tacebunt ipsi, sed loquetur veritas, testabiturque habitos felices, fuisse miserimos.

De Spe bona. DIALOG. CIX.

*Spes sonet, atque eadem sperantem torquet, & angit.
Dicitur huius: Fauspes spes facit, atque mora.*

S P E S.

Quid in re sit, spem mihi nullus eripiat. Hanc auferre potest nemo; ipsa sese sentim eripit, & inopinis euentibus sæpè lusa, consumitur. S. Spero multa. R. Et multa meruas oportet.

oportet. Sine metu enim spes non habitat. . Spe-
 ro bona. *R. A.* Multa igitur times: vt enim oppolita
 spes timori est, fic aduerso de fonte oritur, & ne-
 cesse est, quod sperare coeperis, eius contrarium
 vt formides. *S.* Spero lztia. *R.* Sed incerta: quorum
 studio, certa negligere, demētia certa est: qui equi-
 dem, sed non habet, sperat, quod habet obliuiscit-
 tur. *S.* Sperare meliora non prohibeor. *R.* Quid si
 difficilia? Quid si impossibilia: Venturaque nun-
 quam? Quid si peiora: si pessima sunt quę speras? &
 meliora tibi fingis. *S.* Iuuat in spe viuere. *R.* Dic vē-
 riūs, in spe mori. Nam & futura cogitantibus prę-
 sentia dilabuntur; & qui longinqua prospiciunt,
 quę sub oculis sunt, non vident; & qui cras viuere
 destinant, hodie non viuunt. Nondum est, cuius i-
 nitium speratur. Ita, cū spes omnis boni absen-
 tis exspectatio sit, consequens est, sperantem, pro
 ea saltem parte, quā sperat, mali aliquid pati. *S.*
 Dulce est sperare. *R.* Audio quidem multos hoc di-
 cere, sed hanc ego dulcedinem non agnosco. Nam
 si sperare, & optato carere etiam dulce est, quod,
 qui dixerit, haud dubiē gustu caret. *S.* Sperare de-
 lectabile est. *R.* Ergo & pendere, & affici, & torque-
 ri, spes est. & longi supplicij longa spes est, nil sic
 animum fatigat, nil sic tenium pręcipitat. Itaque
 sæpe vir sapiens, spem perditam, lucrum vocat; se-
 que infinita cupidine liberatum, ab exspectationi-
 bus vanis, ad gaudendum bonis suis cogi gaudet.
S. De euentu fors viderit; ego in spe gaudeo. *R.* Vi-
 de autem, ne quando forsitan in spe doleas, & op-
 tasse, & sperasse, & sperata consecutum esse, pœni-
 teat. Multos, quos suspēsa diu torserat, ad exitum
 spes ducta, pessū dedit. Multi votiuis; & valde, licet
 nō sat feris lōgę spei periere successionibus. *S.* Ne-
 mo mihi tollat spē. *Nemo tibi tollat radium, ac*

326. P E T R A R C H. D E S E N T E N T I A
 laborem animi. Audisti vetere dici solitum pro-
 uerbio: Magnus labor, expectare. S. Rei bonæ
 expectatio blanda est. R. A. Sed & fallax, &
 anceps, & anxiosa. Si hoc negas, nunquam aliquid
 expectasti; sed se fallentium inæstimabilis turba
 est, quibus ad id, quod agunt, nihil prorsus ineffi-
 cax, sese offert, nihil respuit, nulli se negat flecti fa-
 cilis, & falli prona credulitas. Argumentum vero
 leuitatis ingens, atque amentię dixerim, passim
 obuias spes amplecti; & his illicò, certis vt bonis,
 pasci, ad quas docti omnes, & experti rerum tardi-
 sunt. S. Bonam interim spem habeo. R. A. Interim,
 dicis. Credo, dum te illa se fellerit; hic est enim
 mors; inuiti spem deponitis, nunquam illam reli-
 cturi, nisi vos illa relinqueret; quin quum vos
 sepe reliquerit [mirum dictu] iterum atque ite-
 rum redeuntem, cupidè semper excipitis, pro-
 gressique obuiam, quasi obliti veterum, nauis ar-
 matam dolis, inclusi toties cordis arce reponitis.
 S. Spem horum vsque ad vltimum, non dese-
 ram. R. A. Quid, si diu ante, illa te deseruit? An
 ne illam retrahas, an sequeris, an expectabis, vt re-
 deat? Age autem, spera, quando nihil est dul-
 cius, quàm falli. Non ego tibi spem, quam mordici-
 cus tenes, eripiam; tantum illud admoneo, non ef-
 se spem bonam, quam tu reris. Non est spes bo-
 na, quæ bonum sibi proposuit; sed quæ bene: Bo-
 num quidem sperare, scelestissimi quoque homi-
 nes possunt, immò & solent. Verè itaque bona
 spes est; quæ de vero bono ritè concepta est.
 Hanc qui habet, stringat, teneat, neque abire eam,
 vel in vltimis sinat, sororesque illi suas iungat,
 charitatem, fidem: hæc spes læta; dulcis, verax,
 felix est; quæque nec sperantem fallit, nec con-
 fundit, sed ad optimum prouehit, animumque
 intus

interim, sperati boni anticipatione, fatificat. At vos, seu verum bonum, malè meriti, speratis, seu malis, veris, falsum boni nomen imponitis. Iure igitur vestra expectatio, antequàm veniat, mœstæ est, mœstiorq̃ue cùm venerit. S. Humanum sapio, & de his loquor, quæ homines vocant bona. *RA.* Huius nominis doctos olim inter homines longa lis fuit, quæ adhuc pendet, pendeatq̃ue zuum in omne, his vnum in rebus, contrà autem illis bona multa ponentibus. S. Linquamus ista philosophis. Ego, quæ vulgus dicit bona, spero. *RA.* Malum igitur tuum speras, quod vel dilatione te cruciet, vel face opprimat exoptato: fac succedat enim, quod ad corpus attinet, hosti arma paraueris, quod ad fortunam, variz, & immitis domina subieris iugum, quo ad animum verò ipsum, magna etiam pars in cladem, ac perniciem vertiqueat; quoniam, quæ delectant animum, sæpe & laidunt. S. Ieci ego spei bonæ anchoram, nec mouebo. *RA.* Atqui solent nautæ, tempestate orta, naues anchoram præcidere, si diuelli nequit, relictaq̃ue illa, fugam capere, non enim quod tranquillo mari, apud poëtam; Dente tenaci anchora fundabat naues; in magnis quoque pelag: motibus accidit, vbi non naues fundat illa, sed alligat, & naufragio vinctas tradit. Nec hercle aliter inter procillas humanarum rerum spes affixa, & tenax multos in exitium traxit, qui abscissa vtique, & abiecta spe, incolumes euassissent. Sæpe igitur subtrahenda spei anchora, vel si hæreat, euellenda; si ne quidem liceat, abscindenda rerumq̃ue sub fluctibus relinquenda est, vt liberam vitæ portam gubernaculo prouidentiz dirigas ad salutis portum. S. Bene spero. *RA.* Bene sperando

& malè habendo tranſit vita mortalium.

De Hereditatũ expectat. one. DIAL. CX.

In mortem alterius tu ſpem tibi ponere noli.

Teſtator vitã te ſuperare poteſt.

S P E S.

HÆreditatem orbi ſenis expecto. *R.* Mundo te tranquillum prædicabas, ipſe tibi ne contrarius ſis, attende; nunquam expectatio, tranquillitasque cohabitant; vix vllum vitæ tardium expectatione moleſtius. *S.* Expecto ſenis hæreditatem. *R.* Neſcis, quid ille forſan expectet, eſt ea quidem inter homines vulgaris infania, vt ferè omnes, non cozuſ tantum, ſed iunioribus quoque diutiùs ſe victuros ſperent. Inuiti ſua de morte cogitant mortales; de aliena autem libenter, cum tamen contrarium agere eſſet vtilius. *S.* Senis hæreditatem ſpero. *R. A.* Quid ſi ille interim tuam ſperat? Falli alterutrum eſt neceſſe. Quot autem ſenes inuenias, mortem iuuenum expectantes? Et ſanè nemo tam ſenex, qui non poſſit annum viuere: nemo tam iuuenis qui non poſſit hodie mori. *S.* Hæreditatem orbi ſenis ſpero. *R. A.* Iuſtiùs hanc ſperabat filius; iuniorem iuſtior ſpes eluſit. *S.* Hæreditas orbi ſenis ad me venit. *R. A.* Quid ſcis, an ad illum tua? Caio Claudius, Nerqni Galba, Domitiano Nerua, Commodò Pertinax ſucceſſit, & ſeceſſionum talium plena eſt hominum vita. *S.* Orbi ſenis hæreditas me manet. *R. A.* Quem non fallere poſſit volens, qui, quem noluit, ſe felicit? cui ſuperuiue nequeat, qui filio ſuperuixit? *S.* Orbi iam ſenis elogio ſcriptus hæres ſum. *R. A.* An in tabellis forſan adamantinis, vnde non facile

lè delearis? An ignoras, quàm leuibus caufis testamenta mutant senes? Multis in ipso vitæ exitu, quod per omnem vitam voluere, displicuit. S. Hæredem me vult orbus senex. R. Potest nolle. Nihil est autem indignantiꝝ orbo senæ, ac diuite; vbi sua diligi, sequi sperni senserit, actum est. S. Hæreditas orbi senis promissa est. R. A. Ea vti nam innocentia, atque ea mortalibus fides esset, vt & nunquam, nisi honesta promitterent, & semper promissa seruari. Nunc nec promittendi modus, nec promissa fallendi pudor vllus; quod in hæreditate potissimum licere sibi homines putant. Itaque voluntatem testatoris ambulatoriam vocant; non te exemplis premam, nota res est. Legisti [credo] quibus hoc accedit, non solum vt. viuentis promitteretur hæreditas, sed supremo etiam morientis amplexu, & osculo, annulisque aureis donarentur, quod apud illos indubie successione indicium erat, cum interim & hæredes alij, & eorum mentio penitus nulla, esset in tabulis testamenti, tantum media de morte perfidia ausa est. Tene igitur viuorum fraudibus immuneris, cum dolis morientum circumuentos legas. summos etiam, & illustres, viros? Nam [ne singulis immorer] genus hoc ludibrii passus est Lucius Lucullus vir amplissimus [quodque est? tunc] Augustus Cæsar. Horrenda, longeque mirabilis libido fallendi, quæ nefarias animas nec in morte destituit; sed sic est mos, & tu promissa in hæreditate spem defigis, quàm frustrari possit, & vita longior testantis, & breuior fides; quanquam his cessantibus, mutandi causa propositi, possit esse iustissima, suus hæres, noua seni oriens progenies. Siquidem octogenario maior, Cato filium genuit; nonagenario iam propior, Masinissa. Idque

hac etiam nunc ætate nostris senibus euenit, qui, utinam priscis illis, ut gignendi vi, sic vigore animi pares essent. Quæ cum ita sint, hæres certe legitimus captatori obstat, atque improbam spem præcidit. S. Iam testamento, senis hæres sum. R. Sed viuentis forsitan & victuri. Testamenta autem in vita fiunt, in morte firmantur, funus, & cadauer cogitas. Lupus quidem expectatione lassandus; & inedia. S. Hæreditas ad me recto calle ventura est. R. Quid, quod, ut testator, sic hæreditas casibus subiacet, ut neque semper, quem velis, habeas hæredem, & sæpe nil aliud quàm inane nomen sit hæreditatis? quid, quod interim vasto pretio parua resemitur, dum senem, & obsequium submissum, & indignæ viro blanditiæ promerentur? Nulla est tanta utilitas, quæ decoris impendio æstimanda sit. S. Nullo legum, aut fortunæ obice hæreditas ad me venit. R. Vnde id nosti? cum sit scitum illud Marci Catonis sapientissimi senis dictum: Sæpe, inquit, audiui, inter os; atque offam multa interuenire posse. Esto autem, nihil interueniat, sed ad te sperata perueniat hæreditas, non manebit tecum, sed à te rursus ad alios migrabit. Volubilia sunt bona mortalium; retundam nummi præcipuè formam dicunt, ut perpetuo rotetur motu. Quæ si uis hæreditatem successori tuo mœstus, forsitan gauisus, sollicitus otioso, & sperasti de alio, propter quod idem alij de te sperent.

De Alchimia. DIALOG. CXI.

*Imponit multis ars Alchimistica fallax;
Autorem inuisum reddit & ipsa suum.*

S P E S.

S Pero alchimiz prosperos exitus. R. Mirum unde id speres, quod nec tibi vnquam verè accidit,

accidit, nec cuiquam; & si accidisse nonnullis
 fama fuerit, ab his ficta, quibus id credi expe-
 daret. S. Spero Alchimiz successum. R. Et
 quem, quzso, prater fumum, cinerem, sudorem,
 suspicia, verba, dolos, ignominiam? Hi sunt enim
 alchimiz successus, quibus inopem nunquam ad
 diuitias euectum, multos à diuitiis ad inopiam re-
 ductos sæpe vidimus. Non tamen illud atten-
 ditis; tam blandum est sperare, & falli; huc agit vos
 auaritz stimulis impulsa dementia, vt verum opi-
 nemini, quod optatis, falsumque, quod cernitis.
 Notastint aliquos prudentes in reliquis, hac in-
 fania laborare? quosdam opulentissimos hac
 vanitate consumptos? dumque opulentio-
 res fieri student, & fædo quzstui inhiant, bene
 parva prodigere, censuque omni in superuacuis
 effuso, tandem necessariis etiam destitutos; alios,
 ciuilitate deposita, mæstos semper, atque anxios,
 dum nec cogitare aliud, quàm folles; & forcipes,
 & carbones, nec aliis, quàm suæ hæresis conuiue-
 re didicerunt, in syluestres penè homines e-
 uasisse; nonnullos denique, amissis primùm ani-
 mi luminibus, in hoc exercitio corporeos insu-
 per oculos amisisse? S. Promissum ab artifi-
 ce aurum spero. R. Refert cuius artifex, quid
 promittat. Sunt, quibus promittentibus nihil cre-
 di possit, eoque minùs, si promissum iusiurandi
 religione firmauerint. Sed, ô cœci; parùmne e-
 rat, veris in metallis, quæ terra fert, furere, nisi
 vos mendacio defossa torquerent? Parùmne à
 virtutibus aberrasse, nisi errori damnum, dam-
 no labor, & labori pudor accresceret? Hic, qui ti-
 bi aurum suum spondet, cum tuo auro improvi-
 sus aufugiet. Noui nihil narro; mos est publicus:
 & quanuis igne commissa fraus, sæpe igne purge-

tur: nihilominus tu delusus deceptoris tui supplicio non indemnior, sed notior remanebis, digitoque monstraberis avarus, ac stolidus flando exhauritus, flammis afflatus, aspersusque fuligine. *S.* Magna mihi promittit Alchimista. *R. A.* Dic, ut ea sibi præstet, quæ promittit aliis; primumque suam pel lat inopiam: est enim ferè mendicum genus hominum, cumque se pauperes fateantur, ditare alios volunt, quasi alienâ illis, quàm propriâ, molestior sit paupertas. Sic ut miseri, se alios miserari dicere soleant impudenter, & ignotis etiam interdum magna promittere. O turpis promissio, & o stulta credulitas. *S.* Alchimiz artem didici, diues sum. *R. A.* Immò quidem, si fuisti, esse defines. Ars nempe, quam memoras, nullam esse, nisi mentiendi artem dicimus, ac fallendi. Age autem, quando ita fert animus, & incumbes, prædico autem tibi, quod te lucrum ex hac arte maneat: Domus tua miris hospitibus, ac miris erit impedimentis plena. Erunt ibi efores, & potiores, idque haud immerito, quos ignis exsiccat, & cupiditas. Erunt sufflatores, deceptores, derisores, omnis angulus habebit pulvis, & lebetes, & phialas olentium aquarum; herbas præterea peregrinas; & externos sales, & sulphur & distillatoria, & caminos. Deque his omnibus tibi in finem curas inutiles, & stultitiam cordis, oris obscœnitatem; & squalorem, & caliginem oculorum, ac sollicitam conflaueris paupertatem: quodque his omaibus penè peius dixerim, circulatoris nomen, & nocturnis in tenebris, atque infames inter latebras furum vitam. *S.* Spero effectum propositi votivum. *R. A.* Sperare hinc forsitan, & gestire dabitur, non gaudere. *S.* Ad propositi terminum propinquo. *R. A.* An Mercurium congelasti? An quid aliud vanitatis? nunc
mani-

maximè à proposito longè es; semper rebus ali-
quid defuerit, dolis nihil.

De Promissu Aruspicum. DIAL. CXL.

*Augurium mendax vani docet e parentem
Credens, dignus qui desipiatur, erit.*

S P E S.

Aruspices mihi multa pollicentur. *R. A.* In-
uenisti ecce aliud genus hominum, cui si
credas, semper pendeas, semper speres.
Nam neque res vnquam aderunt promissæ, neque
enim vnquam deerunt promissiores; sic res hinc
profugas captans, hinc promissis impulsus, Ixio-
nio semper more rotaberis. *S.* Spem bonam mihi
tribuunt aruspices. *R. A.* Non maius spem est cre-
dulo, quàm metum pauido inferre; constantes a-
nimi neutram in partem facile inclinant. *S.* Multa
vndique mihi promittunt mathematici. *R.* Nihil
promptius, quàm promissis affluere iis, qui care-
ant pudore; quos mentiri autem pudet, ad pro-
mittendum tardi sunt. *S.* Lata spondent mathema-
thici. *R. A.* Sponsores quæ realios, seu pignus, pro-
missi fragile genus est; nudo verbo malè creditur.
S. Multa promittunt mathematici. *R. A.* Quære,
qui promissum impleat; satis est spem dedisse; non
potest vnus dare omnia. *S.* Promissis aruspi-
cum expectatus sum. *R. A.* Consopieris e-
uentibus; nihil eueniet promissorum. *S.* Ma-
gna iubeor sperare. *R. A.* Mirum, vt animus homi-
nis, qui virtuti contumax est, vanitati verò nimis
obediens. Vnum aliquid, id quæ optimum iubeat,

illa contemnitur, quicquid hæc iusserit, difficile
 licet, ac pessimum, paratur. S. Mathematici
 lata pronunciant. R. A. Miri homines futu-
 ra qui nouerint, præteritorum, atque præsen-
 tium ignari, & quæ in cœlo fiunt, ita nunciant,
 quasi concilio cœlestium interfuerint, recen-
 tique nunc inde veniant memoria; cum ta-
 men interim quid terris, quid in patria,
 quid in domo, quid in thalamo suo fiat, ne-
 sciant. Sic penitus verum est, quod apud Tul-
 lium legis; quod est ante pedes, nemo spectat,
 cœli scrutantur plagas. S. Magna nunciat
 mathematicus insignis, & verax. R. A. Quò
 diuinus insigniora, & mentiendi libertas maior,
 & fides pronior mendacio est. Sæpe quidem
 mirari soléo, nosseque non immeritò miratus
 est Cicero, quid hoc in genere nouum, insue-
 tumque accidit; ut cum in cunctis hominibus
 multa vera, memorabili vno mendacio obscu-
 rentur: & suspecta fides in posterum loquentis
 fiat; in his contra, grauib; mille mendaciis, vna
 leuis, ac fortuita veritas, velum quoddam,
 & mendaci publico fidem quarrit; si quando vel
 semel [quoniam nemo tam mendax vnquam
 fuit, quin quandoque verum diceret] nolens
 etiam, aut ignarus, vni bonum veri fortè a-
 liquid effluerit, actum est; si casura hodie
 de cœlo astra denunciet, creditur. Denique
 sine vlla suspitione mendacij, mentiri potest
 omnia, quisquis semel potuit non mentiri. V-
 num enim illud memorat præceptum in futu-
 rum prominens, & præteriti sic oblita credu-
 litas, ac deceptoribus suis fauens. S. P. Diui-
 nis lata nunciantibus credo. R. A. Furentibus
 credere, furor est. Certè quanuis hic Cicero
 videat-

LIB. I. 339

videatur sensisse aliter, conuenientius huic rei nomen à Græcis inditum, quàm à vestris iudico. Latini enim à diuis, seu à diuinitate diuinationem, illi autem, quod est, manticen, à furore dixerunt. Vos fortassis ornatius, at illi uariius. Hanc sacri doctores vno omnes ore condemnant; Ambrosius, Augustinus, ceterique, qui si fortè [quando inter multos hic quoque mos pestifer inualuit, ut inter hos garrulos, in quaestione veri, ob ipsum professionis suæ nomen, suspecti habeantur, veræ fidei professores] auditum non erunt, cum omnibus idem sentientibus, qui sunt innumeri: & quamuis diuinationem improbent diuini viri, quid tandem causæ est, quidve suspicionis, ut non audiendus vnus, & in multis primus, ac maximus illorum Cicerò videatur? Certè istotum hoc illusionum, ac fallaciarum genus damnat, ridet, ac despicit, & ad summam, omissis, quæ locus iste non capit, omnis non tantum pia religio, sed vera quoque philosophia, & quæ illam, calle suo sequitur poësis, nec sancti modo, sed etiam docti omnes hanc respuunt vanitatem; præter illos solos, qui vel hinc viuunt, vel ab his seducti, in eorum tendiculas lapsi sunt, quorum damnis, atque erroribus Interum sibi, atque artem faciunt; in qua illud summum, ac præcipuum, obscuritate fraudem tegere; & sic biceps, ambiguumque responsum dare; ut prædictum videri possit, quicquid euenierit; quod omnibus futuri notitiam professis, in commune prouisum est; qua in re, non ars ipsa, quæ nulla est; non ingenium, quod sine literis rerumque notitia, nudum est; sed illorum calliditas, & audacia, & impudentia ipsa mirabilis: unde, quod festiuè admodum ait. Cato ille rige-

dus: mirari se, quod non rideret aruspex, aruspice-
 m cum vidisset. Id ad omnes æque augures, a-
 ruspices, sortilegos, coniectores, Chaldaeosque, &
 mathematicos, actoram, quam dixi manticem,
 trahi potest: tam incertum est, an illorum fraus
 turpior, an ridiculosior vestra dementia. Illo-
 rum tamen argutis, atque ratiunculis responde-
 re facile: sed prolixum est, notumque adeo, tam-
 que a notis, ac illustribus agitatum, ut non su-
 peruacua tantum reperitio, sed temeraria vi-
 deatur. Vestra autem ineptissima vanitati, quid
 aliud dici potest, nisi dignos vos, qui ab homin-
 culis non terrestribus modo, sed luteis, & nullius,
 nisi qua stultos ludant, notitiam artis haben-
 tibus, scientiæ insignis obtentu, & cœlo insuper
 authore fallamini. *S.* Persuasum est mihi pro-
 spera instare, quorum expectatio dulcis, & lata,
 & tranquilla est. *RA.* Immo quidem amara,
 tristis, turbida: sed vos sensu perditio, de obiecto
 sensuum iudicatis. Persuasum sanè nullo nego-
 tio crediderim. Promptum est persuadere, vo-
 lentibus: quibusdam persuasor necessarius non
 est: ipsi sibi sunt vates, & occursum animan-
 tum, volatusque avium, & garritus, lætum in
 augurium ducunt. At, si quoties te ista fefel-
 lerint, recogitas: si de hac re vicinos interro-
 gas, nisi vel tu ultro te fallis, vel illi participes er-
 roris quærunt, facileprehendes, quorsum
 his præstigiis credendum sit: nisi tres illi sum-
 mi hominum, rerumque moderatores, Pom-
 peius, Crassus, & Cæsar, iurati fortè, contra-
 rium dicturi sint: quibus, quod constat magne
 quidem, omniumque familiarissimo teste Marco
 Tullio, Chaldaei omnes, aruspicesque promise-
 rant, quod præclaro fine omnes beati senes in pa-
 tria

tria morerentur: idque, quàm verum fuerit, non expectas audire, ferro omnes: duo miserabilius quàm longissimè ab Italico, Romanoque orbe, sectis, foedoque ludibrio reconditis veneratis illis, totoque diu formidatis orbe capitibus, reliqua inhumati, ferarum, & piscium moribus, ac volucrum rostris expositi. cœci, & lacerati, miserandum fortunæ spectaculum iacuerè. I nunc, diuinisque vates nega, qui tam certa prænuntiant. S. Gratum augurium notaui. R. A. O amentiam importunam: miser homo successum notitiam suorum, quæ sibi nulla est, à volucris sperat. Quid hoc stultius fieri potest? quia, si Diis placet, & Deiotarum regem visa aquila, impendenti præripuit ruinæ: & Agrippæ Hebræo instare carceris exitum finemque miseræ, ac prosperitatis initium nunciauit supra verticem sedens bubo avis, alioqui infamis, cuiusque Vergilij carmine carmen ferale describitur. S. Lætum omen incidit. R. A. Omen ab homine dictum nomen, humanæ dementiæ argumentum est; quo aliquid semper, non externarum modò rerum, sed earum quoque, quæ in vobis sunt, animos in errorem trahat: ne deliramentis anilibus vlla pars rerum vacet. Itaque & sternutamenta seruorum, & natorum fortuito lapsæ voces, eò trahitis, non quò vis illarum, sed quò vestra cupiditas vocat: scilicet, quia Centurio ille dixit: Hic optime manebimus: ne mundi caput transferretur, causa fuit: aut quia Persam periisse flens infantula, profecturo in bellum nunciauit patri, vinci Macedonum Regem consequens iudicatum est. O humana mens ebria, & mirabunda: quàm facili impulsu erroris in foueam ruist

338 P E T R A R C I D E M O E S T A
 S. Lata aderant consopito. R. Mœsta aderunt ex-
 paretto. S. Lata dormiens videbam. R. Mœsta vigi-
 lans videbis. S. Felix eram per quietem. R. Misere-
 ris per laborem. Sæpè nihil somnia denunciant, &
 sæpè contrarium. S. Sæpè vera videntur in somniis.
 R. Quantò sæpius falsa. Par est autem huius & reli-
 quarum huiusmodi vanitatum ratio, vnum casu
 incidens verum: innumeris falsis astipulantur ven-
 turoque inhians, præteritum mens non videt. S.
 Multa nunciant diuini. R. Impostores ego hos non
 nauror, qui de more suo pascuntur artificio; sed
 vos stupeo, qui illorum ventrianimas, & ingenta-
 vestra submittitis; proinde, quid tu reneas videris:
 si me sequi voles; expectabis æquaminis, & tran-
 quillus, non quid astra de te; sed quid astrarum
 creator, ac regnator sanxerit: agens aliquid in dies
 ardentius, quò illius amore fias dignior. De euen-
 tu, non tibi veniat in animum sollicitare istos, qui
 bis ignotior est veritas, quàm tibi; denique sic ha-
 bebis, futura nosse durum homini: nec elicere, si ex-
 pedian nec expedire, sollicet.

De Lato rumore. **DIAL. CXXII.**

*Rumorum cupidus, mendacia multa necesse est
 Audias; est fallax fama, rotunda, leuui.*

SP. ES.

Lætus rumor insonuit. R. Noli famæ credere;
 mendax est. S. Multi latos nuntiāt rumores.
 Sæpe tutius vni creditur, quàm multis. S.
 Quod tot nūciis affertur, falsum penitus esse nō po-
 test. V. Mos famæ vulgaris nor^{us} est, veris falsa misce-
 re: paucis veris multa mēdacia cōdiuntur. Omnia
 mētiēti nihil creditur. R. Rumoris author prim^{us} ve-
 rax est. R. At nemo, quantū audierit aut viderit re-
 fert.

ferre contentus est : nihil est actum, nisi pro se quisque aliquid auditis adiecerit, aut visis ; quod cum multi fecerint, actum breui mendaciorum videas acernum, sic per manus [vt aiunt] traditum, inter manus etiam crescit malum, quodque ait eximius Poëta.

Mobilitate urget, virisque acquirit eundo.

S. Hactenus latissima fama est. R. Quid si mulcet, vt feriat? Sæpe latum rumorem mœsta clades sequitur: creber hic fortunæ stilus, vt profundius vulneret, spem promittit, cuspidemque vulnificam lati cuiuspiam rumoris illitam dulcedine iugulo gaudentis indigit ; quod vir doctus intelligens, latis nuntiis non quatitur, hæretque immobilis, secum voluens vel contrarium esse vel idipsum, quod tam faustum videatur, in contrarium verti posse. S. Læto rumore moneor. R. Expecta saltem, dum & certus sis; tunc quoque virilem animum rumusculis agi turpe est, licet veris; falsis verò turpissimum. Multos gauisus esse puduit, verumque mœrorem auxit falsi gaudij memoria.

De Filij, vel amici expectatione. DIAL. CXIV.

Sæpius exoptata ferunt fastidia nobis;

Nil magis optandum, quam sine fine fides.

S P E S.

S. Pero filij redditum. R. Speras gaudium sollicitum; & propinquum metum. S. Spero amicum reuidere. R. A. Rem prædulcem speras, sed fallacem; fragili res hominum statu tremunt; forsitan quem expectas, iam nunc obiit : potes hoc probasse, si vixisti. Impedimentorum mille sunt genera: vnum commune omnibus, mors. S. Amici conspectum exoptatum spero. R. A. Sum

u j

hæc ferè coniuncta, optare, & sperare, sed multis
 assidue casibus disiunguntur: quàm multos credi-
 mus fuisse Romæ quàm cupidis animis Marci Mar-
 celli, huius ultimi reditum expectantes? Contra
 autem, viâ medio, hostis illum crudelissimus ex-
 pectabat; cuius potentior fuit immanitas, quàm
 victoris clementia, aduersarium ab exilio reuocan-
 tis. Potuit igitur Cæsar, precibus sonatus, Marcel-
 lo veniam dare; non potuit Marcelli, cliens graue
 magis pati, ut is Cæsaris beneficio vteretur, S. Spe-
 ro amicum, & expecto hoste quolibet carentem.
 R. Quis est hic hominū hoste carens? ut sit, aliquis
 priuatorum expers, aut publicis inimicitis quis-
 quā vacat? sicariorū dico, & prædonū, qui auaritia
 duce, bellum humano generi indixere. Finge ali-
 quod tā benignū sydus, ut hæc pestis terris exulet,
 alias quis arcebit? vehiculorū, & equorum lapsus,
 fluuiorum, ac torrentium insultus, & ruinas pon-
 tium, ac tectorum æquoreasque, & æreas tempe-
 states? Adde ferocium incursum animalium, quib.
 non singulos tantum homines Dicearchus curio-
 sissimus indagator rerum talium, sed quædam ho-
 minum genera docet occubuisse. Et, ad summam,
 quot sunt casus humanarum rerum, quorum nul-
 lus est numerus, tot sunt hominū hostes, qui spem
 tuam [non dicam] retardare possint, sed extingue-
 re; ut nihil interueniat, Mors, quam dixi, & eunti-
 bus, & stantibus, ubique contigua est; nisi itineran-
 tibus eo fortasse vicinior & quò iter, & vectatio,
 & locorū commutatio pluribus casuum generib.
 videtur exposita. S. Spero amicum, prospero exa-
 cto negotio, reuersurum. R. Quàm gloriosè, quàm
 prosperè res gesserat, Drusus Nero, diui Augusti
 priuignus; ut omnibus etiā hostibus domitis cha-
 rus esset, ita, ut eū paulò minus adorarent, quorū
 miri-

mirificos affectus erga illius memoriam, usque adhuc tempora, si unquam Germanorum inter proceres fuisti; te sentire arbitror potuisse. Certè illa gesserat, quibus verè gloriaretur, quod Romanis in faxis, primis aliquot syllabas casu aliquo deiectis, nunc etiam sculptum viget his versiculis.

Ad diuortia Rhœni.

Pernasi; hostiles depopulatus agros.

Dum tibi Roma decus, aternæque ludo trophæa.

Hister pacatis lenior ibit aquis.

Talem hunc iuuenē qualiter expectabat mundus dominus Augustus, qui cum sibi filium fecerat amando, qualiter Liuia Augusta, cui natura illum charū fecerat, chariorē virtus, charissimom; reor; fratris ignauia, qualiter deinde frater ipse, qualiscunq; erga alios, tanti certè fratris amantissimus, ad postremum qualiter Roma ipsa, atque vniuersa Rēsp. quæ de nullo tunc hominum, sic pendebat. Quid ergo? Quis tā multiplicis spei, finis? expectatū Drusū, inexpectata mors abstulit; morbo quod constat, raptus; & quod magni sunt authores, ex fractura cruris equo super labente suscepta; qui viuus victor reuersurus sperabatur in patriam, exanimis est reuectus. Quid filium huius loquor Germanicum? Nullius; credo, unquam hominis expectatio maior fuit. Non hunc pater, non Augustus, ambo iam defuncti; sed Roma omnis expectabat tanto desiderio; quasi totius vrbis vnus animus, isque, & vidua, & non nisi vnicum habentis filium matris esset. Itaque ad primum agnitionis suæ nuncium attonita penitus, ac deiecta ciuitas, vultusque omnium, atque habitus mutati, & moestum tota vrbe silentium fuit. Vbi autem lætior fama, incertis licet authoribus, superuenit, conualuisse illum, & viuere, subitus cla-

mor, atque felicissimus vndique sublatus, ipsum quoque Tiberium excitauit, concursusque in Capitolium ingens factus, & penè conuulsa templorum fores, ad persoluenda vota, agendasque Diis gratias, victa nocte luminibus, fractoque vocibus silentio, gratulando canentium, salua Roma, salua patria, saluus est Germanicus. Quis vero tandem rei excitus? Is nempe, qui humanis in rebus est creberrimus. Venit nuncius certior, obiisse Germanicum: hinc publicus dolor, ac gemitus, non edictis, aut diebus festis, aut ullis omnino consolationibus coërceri quiuit. Nota est historia libro Cæsarum. iiii. S. Spero iuuenem filium reuersurum. *RA.* An hi parum iuuenes, de quibus dixi? accipe iuniorem: Marcellinus eiusdem diui Augusti nepos ex sorore, quantum putas expectaretur ab auunculo, qui eum sic dilexit, vt Vergilianum illud carmen nobilissimum, quo summus vates adolescentis illius penè pueri memoriam honestauit, sine lachrymis audire non posset, & actori silentium imperaret? Quomodo mater Octauia, quæ illum sic amauit, vt vsque ad vltimum vite sue finem, quasi tunc extinctum, continuè deploraret, omnemque consolatorem, non tantum contemneret, sed odisset? Quid hæc autem, & quid putas? nisi quod cæteri, non rediit, sed relatus est; & Drusum quidem, non qualem acceperat Germania, Romæ, Antiochia Germanicum, Marcellinum Baiana restituit: vestrarum expectationum fors communis; tu tibi nunc aliam fingis, & fors veniet, quem expectas, qui, cum venerit, fortassis vt abeat, & sperare incipies, & optare. S. Amici absentis aduentum spero. *RA.* Quis miretur expectari viuos, cum mortui expectentur, vt per
 perhi-

hibent? quod, nisi inter fatuos, veri faciem non habet, Arthufium Britones expectare fama est. Neronem principem mundi sub finem rediturum quidam fomniant. Vita vestra ab initio ad extremum non modò vanis expectationibus plena; sed ipsa expectatio vana est. Id sic esse, si non vides, aut modicum vixisti aut nimium, quid hic agitur neglexisti. S. Expecto villicum rure venturum. R. Aut domus arserit, aut messis evanuerit, aut praxum exaruerit, aut bos obierit, aut vites grandæ perconferit, arbores turbo conuulserit, aruatorum torrentibus inundarint, aut apes auolauerint, locustæ satis insultauerint, columbos corni; & mures; pullos vulpecula, agnos lupus inuaserit. Hi ferè rustici sunt rumores. S. Vxor is aduentum spero. R. Si hoc speras, quid iam metuas, ignoro. Sic est tamen. Sunt & qui expectant coniugem, & qui febrem.

De Expectatione meliorum temporum.

DIAL. CXV.

*Tempora sunt eadem, frustra expectas meliora;
Perverfis facimus moribus illa mala.*

S P E S.

Spero tempora meliora. R. Omnia verè tempora æquè bona sunt; quia creator temporum æquè bonus est semper. Sed vos temporibus bonis, malè semper utimini; in hoc, ut in aliis, culpas vestras rebus ascribitis. Fac ut homines boni sint, & tempora bona erunt. S. Tempora hæc stare nequeunt, lætiora succedent. R. A. Nullum tempus stat, cuncta prætereunt, cumque transierint, nec redeunt: virtute, & industria, bonarumque artium studiis frenari possunt; non quin fugiant, sed ne pereant: nihil est.

U. iij.

autem dulcius bene impensi temporis memoria.
Sed vos nulla re vti scientes, vt oportet; vbi omnem vitam, vel in somnum, ac desidiam, vel in solitudinem, atque vsus pessimos effudistis, tempus innoxium accusatis. Nunquid mentior? Infantiam, ac pueritiam in varios ludos; adolescentiam, ac iuuentam in libidinem, atque auaritiam; senectam, & senium in querelas, ac lamenta consumitis? Quznam hæc temporum culpa est? Fluunt illa, fateor: hæc natura est. Vos illa [dum datur] occupare negligitis; non est natura ista, sed culpa. Vos naturam culpatis, culpam excusatis: res non noua. S. Spero lætiora tempora. R. A.

• Lætitia, seu tristitia temporum [vt dixi] non in temporibus, sed in vobis est. Eo autem, quo intelligis, non modò lætiora tibi speranda esse, sed tristiora perpendes, si ad ætatem ipse tuam respicis, quæ in dies tristior [vt à poëta describitur] & plerisque in senibus inuenitur: & sanè, si oculos in terga reflexeris, & numerare, atque æstimare annos tuos cœperis, simul incipies desperare, quod speras. Non est, cur mutari cursum rerum speres; non meliora instant tempora, vereor potius; ne peiora: cur quæso? nisi quia peiores erunt homines, quod & magni diuinarum viri & apertis indiciis res declarat; nisi vos mortales bonæ sempor spei magnum aliquid de vestra nobili, ac modesta iuuentute concipitis: à qua ego quidem opinione longè absum: nihil enim boni penitus mens præstat, sic in vitium, ac ruinam prona sunt omnia. S. Mala sunt tempora, meliora venient. R. A. Omnem ætatem de moribus suis questam, inquit Seneca. Addo ego, omnem habuisse, quod quereretur, habituramque omnem cunctis seculis, quod queratur. S. Spe-

S. Spero latiora tempora. R. Vna est ad hoc via, qua latiora si habeas, non expectes. Fac ipse tibi letiorem animum, quod sine virtute fieri nequit, ubi hoc feceris, lata erunt omnia, triste nihil. S. Meliora tempora expecto. R. Vt veniant quod est dubium, certe illis venientibus tu recedis. Quanto est tutius rite uti praesentibus, quam anxie expectare, quae vel fortè non veniant, vel minimè sis visurus.

De Aduentu principis. DIAL. CXVI.

*Principis aduentus casto est iactura pudori,
Es nocet ingenuis aulica & verba viris.*

S P E S.

Pincipis aduentum spero. R. A. Vt multa timeantur, quae optanda, sic multa sperantur, quae timenda sunt. Vtranque in partem penuria iudicij multa est. S. Spero principis aduentum. R. A. Quanto sperare honestius libertatem? Nam profecto, qui dominum sperat, seruitutem sperat. S. Spero principem venturum. R. A. Et illius commune omnium malum speras. Fuit enim quando & principes imperium, & principem populi poterant sperare. Nunc imperium principi labor est, princeps populi perniciēs. S. Principem venturum ego, & res publica speramus. R. A. Tu verò quid priuatim speres, videris: in quo ipso facile falli potes: spes haec reipub. stulta est. Quis enim, nisi amens, speret, aut cupiat, quod pestiferum toties sit expertus? S. Spero principem venturum. R. Et secum simul motus rerum varios, mutationes urbium, noxias nouitates, famem, pestem, bella discordias haec vel vniuersa, vel singula modernis cum principibus venire sunt solita. Si haec placent, Principem spera, ut nil horum formi-

dabile sit, ipsum certè inane iam imperij nomen est plenum famæ, & rumorum: boni autem omnis effectum, & solius umbræ vetustatis inmixtum. S. Spero venturum principem. R. Ego te verò munitum velim, vt quoties aduentantem audieris, credas te tonitru aliquod præambulum fulminis audire, nec sperare incipias, sed timere potius, si etiã alterum labi oportet. Timere enim aduersa etsi contrarium sit virtuti, consentaneum est naturæ. Sperare autem mala, & naturæ est oppositum, & virtuti. S. Spero mox principem affuturum. R. A. Cum præsentem videris, scito te infustum reip. fydus aspicere, vel memoriam ipse tuam, vel parentes interroga, tuosque auos, & proavos. ita esse reperies, vt dico, idque tu filiis, & nepotibus tuis annuncia, ne ipsi quoque aduentum principis aulti sperent. Dic enim, quzso, quando vnquam vel minutæ leonis aduentum ferz, vel affuturam aquilam auiculę sperauerint? Liceat verum loqui, aultissimum, & mali sui semper auidissimum animal est homo. ceteris capiendis esca opus est, homo solis famæ sibilis capitur.

De Fama spe. DIAL. CXVII.

Nec cures, quate post mortem fama sequatur;

Hoc age, dum vivis, sit tua vita proba.

S P E S.

MEritis post obitū famam spero. R. Multi famam se mereri sperant, cum infamiam mereantur, & ceu viatores erronei, dum accedere æstimant, retrocedunt. S. Famofus sum in vita famosiorque post mortem ero. R. Est hoc fateor in nonnullis verum; vnde & Annæus Seneca in epistola quadam, habiturum se gratiam

tiam apud posteros vaticinatur. Et Statius Papi-
 nius præsentem famam, benignum iter suo operi
 ad futuros strauisse ait. Et Ouidius Naso sibi no-
 men indelebile futurum, seque ore populi legen-
 dum, perque omnia sæcula famam victurum præsa-
 git; neque hercle ullus horum fallitur. Sed quàm
 multos putas idem sperantes suam fefellisse spem?
 Multi hoc idem de se ipsis crediderunt, forsità &
 scripserunt, nec, quod sibi promiserant, impleue-
 runt. S. Si famosus sum dum viuo, cur non famo-
 sior sum post mortem? R. Quia hoc quotidianum,
 & vulgare est, vt multi in vita famosi, & clari, post
 obitum sint incogniti, & obscuri: miraris? causa rei
 huius in promptu est, affabilitas quædam; sermo
 comptus, ac lepidus; blandum supercilium, clara
 frons, benigna salutatio, beneficia in vicinos,
 protectio in clientes, hospitalitas in externos, in-
 cunctos urbanitas: hæc, & his similia, viuenti-
 bus famam quarunt; ea verò mox, vt hinc abie-
 rint, non durant; nisi forsità quandiu, qui illos
 nouerant supersunt; quod ipsum, quàm breue sit,
 conspicias; quomodo autem durarent non in soli-
 do radicata? naturale est, vt debiliter, leuiterque
 acta breuiter dilabantur: vt sit fama durabilis,
 aut vitæ sanctitas, aut gestorum claritas, aut in-
 signis scriptorum præstabit elegantia. Rarum de-
 cus. Loquaces isti, & urbani, qui togati, ac gemma-
 ti populorum digitis ostenduntur, non nisi quan-
 tum loqui poterunt, aut paulò ampliùs cognos-
 centur. Durum, hos apparatus, tam celeriter, &
 has pompas, hanc scientiæ nubem, hæc verbo-
 rum tonitrua in tenuem fumum euanescere:
 durum, fateor, sed sic est. Nam nec ipsi de se te-
 stimonium præbuerunt, ambitioni, aut lucro,
 aut somno dediti, nec qui præbeat, meruerunt.

S. Famam inueniam post mortem. R. Fama nihil vnquam mortuis profuit, viuis sæpe etiam no-
cuit. Quid enim perniciem, ac mortem Ciceroni,
ac Demostheni, nisi insignis literarum fama con-
sciuit? Idem de Socrate, ac Zenone, & mille aliis
dici potest; noti omnes. Quid verò, nisi fama scien-
tiaz, & ingenij dedit causam filio Gnosij regis An-
drogeo, vt ab Atheniensibus mactaretur? Quid
Oethæ Colchorum regi Argonautas attulit, dele-
ctos [vt aiunt] viros, verè autem prædones, nisi fa-
ma diuitiarum? Nam quid significasse aliud cre-
dimus, famosum illud aureum vellus arietis, nisi
opes multas, latèque vulgatas? quibus diuites be-
stiales, opumque inopes verarum, velut arietes
velleribus vestiuntur. S. Famosus ero. R. Vt sit ita,
quid hinc magnum concipis? esset aliquid fortè
fama, si notitia comes esset, vt plerunque accidit
in viuis. Nunc quid laudari proderit ab his, qui te,
si videant, non agnoscant. Dic enim quæso; si Ho-
merum videas, & Achillem; si Vergilium, & Au-
gustum, nunquid non ignoti abibunt? Cum tam
nota, & tam clara sint nomina. Crede mihi; Spes
vestræ magna ex parte dupliciter vanæ sunt; quòd
nec sperata proueniunt, nec vt proueniant; affe-
runt quod promittunt. Perè enim plus in spe sunt
humana omnia, quàm in re. Mittite igitur spes
inanes, & vana desideria, contemptisque
terrestribus iam tandem, & opta-
re discite, & sperare
cœlestia.

In rebus fluxis quid tentas querere nomen?

Qua. enda est cur gloria nulla tibi.

S P E S.

EX ædificiis gloriam spero. *R.* Nesciebam calce, & arena, & lignis, & lapidibus gloriam quæri, credebámque, quòd rebus gestis, & virtutibus quæreretur. *S.* Adificando mihi gloriam paro. *R.* Sed fragilem, & caducam. Omnia quæ manu hominum facta sunt, vel manu hominum evertuntur, vel stando, & durando deficiunt. Habet enim manus longè præualidas longa dies; è cunctis nostris operibus nullum, senio resistit. *R.* Euentibus ergò super quibus hæc tua gloria fundata est, ipsam quoque corruires est necesse. Si fortè non eredis, respice ad antiqua, quæ ignota tibi quidem esse non possunt: vbi est nunc Troianum illud Ilion superbum? Vbi Byrsa Carthaginis? Vbi turris & mœnia Babylonis? Belluarum nunc habitatio, & serpentum. De Babylone loquor antiqua; altera nempè propinquior, atque recentior adhuc stat, citò itidem casura, si essetis viri. Vbi sunt denique illa septem opera Græcis scriptoribus celebrata? Atque [vt ad propinquiora veniamus] vbi est quæso, illa Neronis domus aurea? quæ quantum fatigauit Architectos, cogita; lectores etiã nunc fatigat, quæ quidem domus vna, cum aliis edificandi furoribus, quibus omnes excessit, ad inopiam illum compulit, & rapinas? vbi sunt thermæ Dioeletianæ, & balneum Antonianum, & Cymbrium Marij, & seprizonium Seueri. & eiusdem thermæ Seuerianæ? Demum, vt summam rerum attingam, vbi est Augusti forum, & ædes Martis Vrsoris, vbi ædes tonantis Iouis in Capitolio? &

Apollinis templum in palatio? vbi eiusdem porticus, ac bibliotheca Græca pariter, & latina? vbi porticus altera, & Basilica Caij, Luciique nepotum sub nomine dedicata, & extructa? & porticus tertia Liuiæ coniugalis, & sororis Octaviæ, Theatrumque Marcelli? Vbi tot opera, per illustres viros iussu eiusdem principis, & hortatu, multis vrbis in locis tanto labore, tantis impensis ædificata? Martij Philippi ædes Herculis, & musarum, Lucij Cornificij ædes Dianæ, Asinij Pollionis atrium libertatis, Munacij Plancij ædes saturnia, Theatrum Balbi Cornelij, Amphitheatrum Statilij, Tauri? Innumerabilia, præter hæc opera, Marci Agrippæ? Nunc eam per singulos, vbi sunt tot luxuriosa principum palatia? Quære in libris, inuenies nomina. Quære urbem totam, aut nihil inuenies, aut per exigua tantorum operum vestigia. Tu de tuis, quid speres, videris. Certè Augustus omnium supremus, nisi aliud, quàm ædificia reliquisset, iam pridem eius gloria corruisset, nec verò solum templa Deorum, quæ parauerat, in ipsos ædificantes ruere; sed pia etiam loca, hac ipsa ætate in eadem vrbe alia ceciderunt, alia tremuerunt, & nunc vix ponderibus suis stant; præter vnum Pantheon Agrippæ quod Diis erectum, Sancti possident, & Maria, quæ antiquissimam illam domum, sui nominis virtute, sustentat. Crede mihi, aliis quàm lapideis fundamentis eget gloria, vt mansura sit. S. Ex ædificiis gloriam quære. R. A. Quære illam igitur vbi est; nihil vnquam inuenies, vbi non est; vera quidem gloria non est in mœnibus, neque in saxis. Sunt, fateor, rerum vulgò indices, qui dicant tribus modis gloriam quæri; gerendo magnum aliquid, quod de te scribant auctores idonei: vel

scriben-

scribendo aliquid, quod mirentur, & legant poster-
ri vel insigne aliquod opus extruendo. Vt sit ita,
vltimum tamen hoc, omnium, & minimum, ac ca-
ducum. S. Relinquo opera ædificiorum, quibus
morians ipse mecum gloriatur, & à posteris gloriam
spero. R. Gloriatuſ est Auguſtus ipſe [de quo dixi]
quodd urbem marmoream relinqueret, quam late-
ritiam accepiſſet; quæ tum gloria, niſi aliis rebus
adiuta eſſet, quoniam fuerit peruentura, conſpici-
mus: proinde cum melioribus curis morere, ſtabi-
leſque ſpes amplectere. Iſta etenim, quibus fidis,
& nullius pretiſ ſunt, & te illico conſequentur,
inque ipſam, vnde ſumpta terram reuertentur. S.
Ædificauit domos, vnde laudem ſpero. R. Lauda-
bunt forſitan, qui illas inhabitabunt. Breuiſ laus,
& anguſta; qui poſt venient, vel illas non inue-
nient. vel à paganis [vt vulgò dicitur] factas di-
cent; tuum nomen ignotum erit.

De Sperata gloria ex conuiſſu. D I A L. C X I X.

Optima cū in iuſſis eſt conuerſatio, quæ tu

Perſpicuum fama nomen habere poteſ.

S P E S.

Spero gloriam ex conuiſſu. R. Refert mul-
tum; quibus conuiuias: ſunt quidam, vtinam-
que non plurimi, quorum conuerſatio ſit in-
famis. S. Scio, niſi bonis artibus, aut bonorum
contubernio, gloriam non quæri. Ego hoc vltimo
ſubnixus ſpero, vel bonorum exemplo bonus fie-
ri; vel, ſi nihil aliud, horum, vel familiaritatis ſo-
lam gloriam mihi fore. R. A. T. Eſt id qui-
dem in adoleſcente præcipuè ſignum optimum;
qui, niſi bonum animum haberet, nequaquam
iungi bonis optaret. Eſt enim amicitiarum, ac fa-
miliaritatum ſerè omnium cauſa, nexuſque, ſi-

militudo quædam. Age ergo, si quos imitaris, æquaueris, bene erit. Si minus; modo quod in te est nihil omiseris, ipsa voluntas bona; laudis, & gloriæ præmio non carebit. Prima enim & maxima pars virtutis est, bonum velle quod nisi præcesserit, non sequitur virtus. S. Familiaritate bonorum glorior. Laudo id quidem, modo nec te lucri cuiuspiam, nec alia spes inducat, eoque tua tantum pergat intentio, ut similis illis fias. Alioqui, quod propter gloriam solam fit, veram gloriam non meretur. S. Ex bonorum conuictu gloriam spero. R. Spes quidem magna, nec improba, quando & in scientia, & in eloquentia, & belli, pacisque artibus obseruando, & imitando fit. Multi olim illustres, ex conuictu illustrium euasere. Illud vide, ne aut tibi pro bonis ducibus malos elegeris, errore aliquo aut bonorum flebili raritate, & virtutum huius ætatis inopia prorsus assequi nequeas, quod intendis.

De multiplici spe. DIAL. CXX.

*Spes animos hominum fallit, dubiaque relinquit.
In Christum sortis spes sine si e maior.*

S P E S

Multa spero. R. Multa in spe, multa est vanitas; multusque fallendi aditus fortunæ. S. Spero multa. R. Spem multiplicem, multa destruant. Qui modicum sperat iter casibus attingit, atque non nihil obstruxit. S. Valetudinem bonam spero. R. Mortalitatis obliuionem. S. Spero longam vitam. R. Diuturnum carcerem, ubi multa feras, multa videas, quæ nolis. S. Membra viuacia. R. Vincula tenacia, grata tamē vnde metuat absolui. S. Formam corporis elegantem. R. Voluptatū stimulos. S. Annorum prosperos exitus. R. Pudendi materiam.

teriam, dolendique. S. Amicæ communem mortem. R. Breue fœdumque nescio quid. S. Peccandi licentiam. A. Infelix gaudium, pœnitentiam longam. S. Ultionis occasionem. A. Aditum scuitiz, S. Agile corpus, ac validum. R. Mancipium cõtumax, & rebelle. S. Diuitias multas. R. Grauem sarcinam, ex lappis, & tribulis. S. B. diuersis æ quoribus venturas naues. A. Latè dispersam fortè intra mōstra maris, ac scopulos; agitatum fluctibus, tractam funibus, pulsam ventis. S. Lucrum de cōceptis mercibus. R. Escam quæ te perpetua sollicitudine capiat, lucroque vauco in multa credulū damna præcipitet; mercator nouus est facilis ad credendum; expertus multa circumspicit. S. Honestas filiz nuptias filiœve. R. Nulla fœm̃eres tam crebrò fallit, & tam grauitè. S. Magnam potentiam. R. Inuidiosam miseriam, opulentam inopiã; pauidam superbiam. S. Regnum, & imperium. R. Præcipitium, & procellas, & substellanti diademate fuscum supercilium, cor anxium, infelicem vitam. S. Honores fori. R. A. Puluerem, & strepitum. S. Coniugium, & natos. R. Litigium, & curas. S. Mihi militiam, & vxorem filio. R. A. Tibi laborem, ac delicto pœnam. S. Vetulæ obitum vxoris, & coniugem iuniorum. R. Attrito laqueo dissolui, vt nouo, & valido vinciatis. S. Ingenium, linguam, literasque. R. A. Incudem, malleum, & massam, quibus tibi atque aliis somnum frangas. S. Laudationem funeri. R. A. Philomelam furdo. S. Auream Pyramidem. R. A. Domum pictam cœco. S. Gloriam post mortem. R. Leues auras post naufragium. S. Nomen apud posteros. R. A. Testimonium ab ignotis. S. Hæredem meum. R. Patrimonio amicum tuo, & tibi: ne credas.

Pacem animi veram nemo, quàm tu, melius dās;

Affectus prauos lingue, quicquid eris.

S P E S.

A Nimi pacem spero. Quid sperare mauis, quàm habere pacem? Hanc, mox ut bona fide velle cœperis, inuenies. S. Spero pacem animi. R. A. Pacem sperare bellantis est. Quis animo tuo bellum infert, nisi vnus tu? quod ipse tibi abstuleris impudenter ab altero postules aut speres? S. Spero animi pacem. R. A. Vnde precor, aut quando speres, quod ipse tibi nunc potes dare? Sic ut istam tibi nemo alius, quàm tu possit eripere? Pone arma cupidinum, atque irarum, plenam animo quæsieris pacem. S. Spero, pacem, & quietem animi. R. Quid igitur, quod agis aduersum paci est, contraque tuam spem tantopere niteris: vix tantum deberent nitri homines, ut salui essent, quantum nituntur ut percant. Pluris penè bellum iuge animi: laborque emitur, quàm emenda pax esset, ac requies. Sic pugnant spes mortaliū, ac vota cum studiis, ut non vnus hominis vnum pectus, sed multorum, eorumque de omnibus dissidentium videatur. S. Quietem spero. R. Mirum vnde vobis hæc libido sperandi semper. O mortale genus, siquidem quod speratis adepti estis, rursus spem in longinqua transmittitis, & inde rursus alio, itane crastinus dies hodierno sit clarior, & meliora semper futura petentibus? Sunt nēpe, quibus nil sit gratius, quàm sperare, qui spem ipsam speratarum rerum nullis euentibus permutatam velint; quibus ego quid optauerim, nisi ut procrastinantes omnia, bonisque se suis inte-

-aim

rim spoliantes; inter irritas spes senescant; quo vel sic intelligant, inaniter se sperasse, & inter-
gum versi, videant frustra se alibi quæsiuisse, quod
secum erat. S. Spero pacem, requiemque animi. R.
Magna pars rerum humanarum ymbra est, magna
pars mortalium vento-pascitur, & insomniis gau-
det. O quam multi, cum hac spe ad æternos labo-
res, & bella descendunt.

De Spe vita æterna. DIAL. CXXII.

*Esperare æternam sperare salutem,
Si spes illa suis inest a sororibus est.*

S P E S.

Spero æternam vitam. R. Nulla maior, nulla pul-
chrior, nulla sanctior spes, modo non cæca
præcepsve sit. Sunt enim qui semper malè a-
gendo bonum sperent, quo nihil est stultius. S. Æ-
ternam vitam spero. R. Ea est virtutum consanguini-
tas, atque connexio, sicut à philosophis disputa-
tum est, ut necesse sit eum, qui vnam habet, om-
nes habere virtutes; cui illud est consequens, vnam
virtutum carentem cunctis carere virtutibus, quod
si de moralibus verum est, quid de Theologicis o-
pinemur? Itaque si spem habes, charitatem simul
habeas, oportet, ac fidem; si qua harum desit, non
iam spes vlla, sed præsumptio inconsulta est. S. Vi-
tam spero æternam. R. A. Rem bonam, immò opti-
mam speras. Illud vide, ut quod bonum agis, agas
bene. Sunt & qui bona malè agant, nec minus in-
fallibilis æstimator qui qualiter, quam quid fiat,
aspicit nec minus aduerbia quam verba librat, ac
nomina. S. Spero vitam æternam. S. A. Non cœ-
lestes tantum, sed terrestres domini de se spera-
xiant: sed à quibus? profectò ab his, quibus

se charos, ac dilectos sciunt; aut qui, si quando forsitan odiosi fuerint, ac rebelles, redire in gratiam optantes, ad misericordiam confugerunt. S. Vitam æternam spero. R. Vitam temporalem corrige; hac ad illam pergitur. S. Spero vitam æternam. R. Vna omnium spes est: quæ, si ritè illam concipis, & felicem te faciet, & iam fecit. S. Æternam vitam spero. R. Primum est, vt misericordiam, dehinc vitam speres, vtranque sobriè, ac modeste. S. Spero æternam vitam. R. O felix, nisi te spes ista sefellere.

Finis libri i.



CLARISSIMI POETÆ, ET
ORATORIS, FRANCISCI
Petrarchæ, de remediis fortunæ
aduersæ, Liber secundus.

P R Æ F A T I O.



EX omnibus, quæ, vel mihi lecta placuerint, vel audita, nihil penè vel in fedit altius, vel tenaciùs inhefit, vel crebriùs ad memoriàm rediit, quam illud Heracleti: Omnia secundum litem fieri: sic est enim, & sic

sic esse propemodum vniuersa testantur. Rapido
 stellæ obuiant firmamento: contraria inuicem ele-
 menta configunt: terræ tremunt: maria fluctuant;
 aër quatitur; crepant flammæ, bellum immortale
 gerunt venti: tempora temporibus concertant; se-
 cum singula: nobiscum omnia: ver humidum, æ-
 stas arida: mollis autumnus; hyems hispida. Et quæ
 vicissitudo dicitur, pugna est. Hæc ipsa igitur, qui-
 bus insistimus, quibus circumfouemur, & vini-
 mus, quæ tot illecebris blandiuntur, quàm [si ira-
 sci cœperint] sint horrenda indicant. terræ motus,
 & concitissimi turbines indicant, naufragia, at-
 que incendia, seu cœlo, seu terris sæuientia. Quis
 insultus grandinis? Quæ nam illa vis imbriû? Qui
 fremitus tonitruum? Qui fulminis impetus? Quæ
 rabies procellarum? Qui feruor? Qui mugitus pe-
 lagi? Qui torrentium fragor? Qui fluminum excur-
 sus? Qui nubium cursus, & recursus, & concursus?
 Mare ipsum præter apertam, ac rapidam viam ven-
 torum, atque abditos fluctuum tumores, incertis
 vicibus alternantes, certos, statutosque fluxus, ac
 refluxus habet: cùm multis in locis, tum conspe-
 ctius in occasu; quæ res, dum manifesti motus la-
 tens causa quæritur, non minorem philosophorū
 in scholis, quàm fluctuum ipso in pelago, litum
 mouit. Quid quod nullum animal bellis vacat? pi-
 sces, feræ, volucres, serpētes, homines; Vna species
 aliam exagitat: nulli hominum quies data: Leo lu-
 pum: Lupus canem: Canis Leporē insequitur. Est
 & canum stirps audentior; non lupis, modò resiste-
 re, sed leones, pardos, apros, vrsos insectari solita,
 atque aggredi. Quorundam verò tam generosa fe-
 rocia, & tam nobilis fertur elatio, vt vrsos, apros-
 que fastidiant; inque solos elephantes, aut leones
 dignentur irruere; qualem vnum Alexandro Regi

missum, contemptumque tali mali cognito, contemptum, occidique iussum legimus; missumque inde alterum, probatumque qua decuit dilectumque regi vince, atque in deliciis habitum. Nam ipse canis erga hominem, cui fertur amicissimus, quanta sit charitas, nisi quam conciliat spes cibi, præter morsus, & latratus implacabiles, non tantum Aëconis fabula, sed discerptus verè probat Euripides. Vulpina fallacia, vna quidem ex multis audita est. Piscatores, cum ad urbem piscem deferrent, quod æstate libenter noctu faciunt, aliquando vulpeculam, seu exanimem, calle medio transversam habuisse; quam arreptam decoriaturi ex commodo, cum supra sarcinam proiecissent: illam, ubi se piscibus assatim impleisset, subito profiluisset; mirantibusque illis, atque indignantibus, effugisse. Iam qui [oro] alij in vulpium doli? qui luporum ululatus? quod murmur ad caulas? quæ coruorum miluorumque circa columbarum domos, ac pullorum nidos vigilatia? quod inter se, ut perhibent, naturale, atque æternum odium. Alter alterius inuadit nidum, effractisque ouis, spem prolis interemit. Nam cuculo non vnus quidem, alterque est hostis. Omnes ferè auiculæ illi insultant profugo semper, & querulo. Quænam præterea, & quales muscellarum contra alpidas insidiæ? Quod circa diuitum thalamos acumen furum? Quænam, ex diuerso, cuiusque pro se in suo genere excubiz; quantaque, quamue vigil repugnantia est? Quis venatorum, quisue aucupum artes, ac laqueos? Quis piscatorum hamos, ac retia, horumque omnium labores, vigiliisque explicet? aut hæc contrà, ferarum, auium, piscium ingenia? Quæ cuncta quid sunt aliud quàm litium instrumenta? Age, qui namasyloxum aculei, ve-

spa-

sparumque; hisque cum pestibus, quæ boum præ-
 lia? qui sudores? Nec maior canum; equorum-
 que, aut reliquorum quadrupedum pax, quæ sue,
 Quæ muscarum æstiva tædia? Quæ niuium,
 quas muscas albas ludo dicunt, hybernæ mole-
 stitiæ? Quæ murum perennis inquietudo; quæ
 pulicum pernox obsidio, quæ culicum lis diurna?
 quæ anguium, ranarumque cum ciconiis, quæ Py-
 gmeorum bella cum gruibus? quas inter Ari-
 maspos, & Gryphes, pugnas excitat auri sitis;
 ut quorum maior improbitas, haud facile iu-
 dicem; nisi quod illi rapinam, hi custodiam mo-
 liuntur: illos avaritia stimulat, hos natura; i-
 dem & custodiæ studium, & prædæ, distantissi-
 mo mundi tractu, apud Indos inuenio. Illic
 quoque suum aurum, contra parem gentis a-
 uaritiam, formicis quibusdam, incredibili mo-
 le, & mira feritate tuentibus. Basilicus angues
 reliquos sibilo territat, aduentu fugat, visu peri-
 mit. Elephanter, draco spiris implicat, seu pe-
 rosis; est enim incertum. Vnde nonnullis ani-
 mantibus inter se naturale odium, seu æstate algi-
 dum fixiens cruorem; quod & quidam tradidê-
 re; & pugnae exitus facit, ut credi possit. Si verum
 est, alterum exanguem, exiccatumque mori, alte-
 rum verò fusi hostis hausto sanguine, cœu bello vi-
 ctorem, victumque deliciis, & nimio potu ru-
 ptum, mortuumque procumbere. Multa præterea
 genus hoc, atque imprimis acerrimus epotæ do-
 lor Hirundini; & visi, vel auditi muris fastidia o-
 stendunt. Mirum dictu tantum animal, & tantarū
 virium tam pusilli hostis horrere conspectum. Sed
 sic sine lye, atque offensione nil genuit natura pa-
 rens. Leo ipse generosum, ac securum animal pro
 defensione fortium, ferrum spernens, neu forte

visum terreat, nec aspiciens quidem rotarum stre-
 pitum vacuos currus agentium; & gallinaceorum
 cristas, quis non stupeat [si vera fama est] magisque
 etiam cantus; super omnia verò flammæ metuere
 erepitanter traditur. Ea ergo huic generi lis pro-
 pria est, præter illam communem feris omnibus
 venationem. Est & sua lis tigrib. raptæ prolis &
 profugi hostis ludificantes instantem atq; ingenio
 retardantis. Lupo vna semper cum fame perpe-
 tua, rusticisq; ac pastorib. lis manet. Venenosa lo-
 quor, & ferocia. Quænam verò mansuetis gregi-
 bus est quies? Quantis nisibus, quantisq. odiis con-
 fligunt sues? Quantis armentorum duces? Quænam
 inter illos certamina? Quænam fugæ? Quæ victo-
 ris insolentia? Quis victi dolor? quæ iniuriarum re-
 cordatio? qui reditus ad vindictam? quis non legē-
 do perpendit, ut poetarum ingenia, & bellaces ex-
 ercent tauri, & inter se aduersis luctantes corni-
 bus hoedi? quid de aliis? Est lis omnibus vna: nilq;
 non secundum litem fit: & quando nouum ad præ-
 sepe hospes equus, quando pullus advena quietū
 eibum inter partes sumpsit? quis non illud aduer-
 tit gallinis foetantibus, pro imbecilli familia:
 quantus ardor, Impatientia quanta sit? quanquam
 est id quidem commune omnium. Nullum tam
 mite animal, quod non amor sobolis, ac metus ex-
 asperet. Galli se calcaribus impetunt, & natura, &
 cruore rutilas cristas inter vulnera detinent, totis
 corporibus obnixa; tantum inuidiæ, tantumq. su-
 perbiæ paruo regnat in pectore, tanta vincendi cu-
 piditas, tantus cedendi pudor est. Anatum atque
 anserum pertinaciam, quis non vidit? ut pectoribus
 se perurgent, clangoribus increpitant, alis diuer-
 berant, rostris hærent. Et quidem in ferocibus mi-
 nus miri: vñtatamenim, & commune est, ut ani-
 malia

malia maiora, minorum pernicies, ad sepulchrū
sint. Fera feram, Avis auem, Piscis piscem, Vermē
vermis rodit. Quin & littore volucres aquaticæq;
quadrupedes, æquor, stagna, latus, & flumina ri-
mantur, exhauriunt, & infestant: vt mihi omnium
inquietissima pars rerum aqua videatur, & suis
motibus, & incolarum perpetuis acta, tumultibus
quippe quæ nouorum animantium, ac mon-
strorum feracissima esse non ambigitur, vsque a-
deò, vt vulgi opinionem ne docti quidem re-
spuant; omnes prope, quas terra, vel aër animan-
tium formas habet, esse in aquis, cum innume-
rabiles ibi sint, quæ aër, & terra non habent. Et
in his quidem fermè omnibus, præda, vel odium
litem parit. Quid quòd his cessantibus, lis nō ces-
sat? Age enim, in amore quantus zelus, quanta in-
coningio dissonantia: quot querelæ, quantæ su-
spiciones amantium: quæ suspiria; qui dolores:
quanta non dico, dominorum ac seruorum, qui
non ideò minus infesti, quia domestici hostes
sunt, cum quibus nulla vnquam pax speranda, nisi
quam vel mors fecerit, vel paupertas, non dicam
fratrum, quorum, gratiam raram ipsa veritas ore
Nasonis testata est; non filiorum in parentes, quòd
eiusdem poëtæ carmen canit; sed parentum, quo-
rum opinatissimus est amor, quanta indignatio in
filios, quos, dum bonos cupiunt, malos lugent. At-
que ita quodāmodo, dum valde diligunt, oderunt.
Et fraternum quidem, paternumq; vincli nomen
arctissimi, sæpe sine amore, interdumque cum o-
dio videmus. Veniam ad amicitia, sanctum nomē,
quod ab amando dictum, absque amore, nec esse
certè, nec intelligi potest. Quanta verò in amicis,
quamuis finium concordia, viæ tamen astuumque
discordia? Quanta opinionum, atque consiliorum

Conflictatio est? ut vix Ciceroniana diffinitio stare queat. Sic enim licet inter amicos benevolentia, & charitas, deest tamen illa omnium diuinarum, humanarumque rerum consensio; ex qua ille diffinitionem conficit. Quid in odio speres igitur. Est & in amore odium, & in pace bellum, & in consensione dissensio. Ostendam tibi sic esse ex his ipsis, quæ assidue in oculis sunt. Feras aspice, quas ferro indomitas omnipotens amor domat; intende animum; Leonæ, Tigres, Vrsæ, quanto cum murmure veniunt ad id, quod cupidissime faciunt: non cupidas, sed coactas putes. Ferarum aliarum, dum coeunt, magnis stridoribus; aliarum rapidis vnguibus inquietæ sunt. Iam si credimus, quod de natura vipera magni scribunt viri quanta rerum contrarietas, quantumque litigium? Maris caput, sua quadam naturali, sed effrenata dulcedine in os viperæ insertum; illa præcipiti furore libidinis amputat. Inde iam prægnans vidua cum patiendi tempus aduenerit, foetu multiplici prægrauante, & velut in ultionem patris, unâ quoque, quàm primum erumpere festinante, discerpitur. Ita duo amantium prima vota, proles, coitus, huic generi infauista, penitusque mortifera comprehenduntur, dum marem coitus, matrem partus interimit. Apium aluearia contemplare; quæ illa concursatio? Quis strepitus? Quænam non modò bella cum proximis, sed ciuiles [ut ita dixerim] discordiarum, ad bella domestica? Columbarum nidos intueri; simplicissimum animal [ut memorant] felle carens, quantis, quæso, cum præliis, quantisque clamoribus vitam ducunt. In disciplinatis in castris, ac barbaris esse videre, adeò nec luce pacati aliquid, nec nocte quidem videas. Mitto ante insultus in alter-

utrum

utrum. Ipsum in se vinculo mutuz voluptatis affectum par, eamque ob causam veneri sacrum, quantis querimoniis adoptatum fertur, ut saepe columbam circuit, saepe alis, rostroque persequitur suus amans. Ad minutissima te remittam, quæ non ut minor, sic & minus spectabilis, minusve laboriosa materia est. Quænam ergo arancarum insidiæ, & quàm vigil intentio? Quæ captandis infirmioribus telarum scena, qui retium obtentus fallaciis, rapinis? Quid pannitinez? quid caries tignis, nocturnique vermiculi non sine tædio, & obtuso quodam sub strepitu trabium viscera fodientes? Illarum maximè, quibus cedendis lunæ, ac mensium observatio diligens sit neglecta, quæ latens pestis, ut fumosis tectis agrestium, sic auratis regum laquearibus insultat templis quoque sacratiss, & altaribus, sacrisque opibus philosophantium non parcat; quin & librorum postes, & membranas, & literas. Addam, quod nisi pice liquida, leuique incendio sit occursum, nonnunquam periculi, vel naufragij etiam est causa: & maria ingredi, & carinas navium terebrare aufeas saepe bellum graue nescientibus intulit. Præterea quid Bruchus oleribus? quid segetibus locustæ? quid messibus seu anseraduena? seu passer indigena? seu grus dormicilij translatrix volucresque alie, importunum genus? Vnde illud Georgicum Vergilij, quod mirari soleo, iam non miror, ut aues fonitu terreantur. Rure enim nunc Italico habitanti, vnum hoc ex multis æstiuis tædiis, esse cœperit; sic mihi ad vesperam & insultus volucrum, & lapidum collisio, & villicæ clamor durat. Ad hæc quid ericius vindemiz? quid erugo herbis? eruca frondibus? talpa radicibus? quid postremo acris,

horreisque Curculio? atque inopi metuens formica senectæ. ut ait ille. Quis feruor, & perexiguæ animantis inquietudo, ut dum brumæ suæ cōsulit, nostram turbat æstatem? Tardus essem ad credendum aliis, expertus scio, quanto non solum tædio, sed & damno sit puluerulentum illud, ac trepida semper expeditione festinum agmen; ut non tantum agros, sed arcas & thalamos, & promtuarum populentur. Iam credere incipiam Pisani in finibus, castrum, quod haud longè amarî nauigantibus ostenditur formicarum scatebris, ac diluio desertum. Tale aliquid Vincentinis quoque memorant in finibus. Et ego vel utrobrq; , vel ubique fieri posse crediderim. Sic me nuper non agresti quidē, sed urbana paulominus pepulerunt domo; ut ignis, & calcis ad extremum fugæ rerum remedio opus esset, Apuleioque fidem habeam, consumptum ab his hominem, & si desit mel. Mirarique me non negem, quid est, quod quidam sollicitudinis exemplum proposuere formicam. Alij de hac longos texere sermones, parsimoniā, atque industriam prædicantes. Bene hercle, si omnis sollicitudo laudabilis esset. Exemplum fortasse igitur prædonibus idoneum. Non his, quibus de suo viuere, sine cuiusquam iniuria mens est. At sollicitum animal. Quis nescit? Sed improbum, sed iniustum, raptu viuens. Nullius industriz, nisi in malum, nullius usus: at incommodi tædiique multiplicis. Cur igitur hoc exemplum dederint, cur hoc animal laudauerint, dico iterum, miror; præcipuè cum adesset apîs industrium prouidentissimumque animal, nulli noxium, multis utile, sibi & aliis arte quadam naturaliter insita, & suo illo nobili labore subueniens. Quid nunc ego damnosam eloquor
vber-

vbertatem , & excreſcentium luxuriam folio-
rum ? Contraquam peruigil excubat , & præ-
duris vnguibus armatus agricola, & vltrici ſuccin-
ctus falce frondator ? Quid lappas, & tribulos,
atque apuam tempeſtatem renaſcentium ſtir-
pium , ac radicum , litium , ac laborum materiam
immortalem ? Quid imbrium bella furentium?
& moles niuium, & vredinem pruinarum? & aſpe-
ritatem, & violentiam glaciæ , & torrentium im-
petus. & vaga fluminum incrementa? Totas ſæpe
regiones, & magnos populos, ſed imprimis ruſti-
corum ſepta quaſſantium ? quorum in tot malis
vix terreſtris, & in terra ſemper aceliuis agitur vi-
ta. Atque vt delicatorum, ac diuitum de tædiis ali-
quid dicam. Quis nocturna auium bella non per-
tulit ? Bubones, ſtrigeſque, & oblatrantium luna-
canum ſuperuacuas excubias? & catas in tegulis
mundinantes, ac tranquilla ſilentia horrendis oc-
centibus, & clamore tartareo infeſtantes? & mœ-
ſi ſoricum occentus? & quicquid inter tenebras
importunum ſtrèpit ? His accedunt & noctur-
na ranarum coaxatio. & matutini planctus hiru-
dinum ac minæ; adeſſe Ithym putes , ac Tereum.
Nam diurnam auium quietem ; & cicadæ ſtri-
dulæ, & procaces corui , & rudentes impendiunt
aſelli, & balatus pecudum, & mugitus boum , &
magno pretio parua oua vendentium gallinarum
concentus inſonitus ſine carens. Super omnia
verò, vel ſuillus ſtridor, vel vulgaris clamor, & ſtul-
torum riſus, quo inepto res ineptior nulla eſt [vt
Catullus ait] Et ebriorum cantus, ac gaudia, qui-
bus nihil eſt triſtius; & litigantium querelæ, & a-
nile conuicium, ſeu gannitus. Et puerorum nunc
prælia, nunc lamenta, & nuptiarum vel conuiuia
turbida, vel choreæ, & vxorum viros ætæalugen-

tium lati fletus. Et parentum veri natorum in
 mortibus eiulatus. Adde his, fortis turbas, ac stre-
 pitum, altercationesque mercantium & emen-
 tium; hinc contemptus, hinc vendentium iura-
 menta. Adde hinc artificum laborem, voce mul-
 centium mœstos cantus; hinc fidus lanas, ac velle-
 ra conglobata pulsantium; iniucundam muscam,
 & telas pectinis pererrantis. Hinc follium fabri-
 lium raucos flatus, & acutos sonitus malleorum
 quibus scissa æquis partibus hyberna nox additur,
 ut nullum vel quieti datum tempus, litibus sit im-
 mune. Ut verò sensibilibus rerum genus attingam.
 Quid vel cum ferro magnes habet? vel cum ma-
 gnete adamas? quorum, etsi causa litis occultior,
 lis aperta est: Magnes siquidem ferrum trahit. Ad-
 hibe adamantem trahere desinet, remittetque, si
 traxerit. Ut ubique vis mirabilis, seu quod pigro
 & informi lapidi natura, quasi manus, atque vncos
 dederit, aduersus rigidum, ac præualidum metal-
 lum, seu quod illos sibi de lapide altero astante
 surripuit; quæ non primæ litis finis, sed noualis est,
 etsi hoc vltimum multi negent. Multi enim expe-
 riendi hætenus vel occasio defuit, vel voluntas.
 Itaque nihil affirmo. Primum verò nutum aded,
 ut ne affirmari quidē sit necesse. Verum ergo bre-
 ui nimis in tempore, & Augusto in spacio, opus in-
 gens, magno impetu, aggressus, iam hinc video ad
 hanc rem plus mihi animi esse, quàm virium. Nec
 mihi, nec cuiquam sanè vnum hoc agenti, ex com-
 modo facili futurum, singula prosequi, quibus ap-
 pareat omnia secūdū litem fieri; quam seu magna,
 seu parua magno miraculo fiant, licet nondum ta-
 men illud maximū, stupēdumque inter summa, &
 extrema naturæ prodigia numeratum attingi; sed at-
 tingam paucis. Echineis semipedalis pisciculus; na-
 uium

nium quamuis immensam ventis, vndis, remis, velis actam retinet; solus elementorum, atque hominum vim retundens, nullo quidem actu alio, quam nauigij postibus adhærendo; nullo demum conamine, sed natura ipsa. Quod etsi scriptis illustribus insitum, è numero tamen incredibilium haberetur, si de oceano Indicio fortassis, aut Scythico scriptum esset, & non potius in nostro mari monstrum hoc Romanis Imperatoribus accidisset. Animaduersa enim morę causa, quod tota classe prodeunte, naus una, velut in anchoris staret, neque prorsus loco moueretur, dimissis pelagi expertis manu [vt dicitur] comperta veritas, & limacis instar piscis clauo insidens inuentus: atque ostensus est principi indignanti, tantum in se potuisse tantillum animal, idque vnum præcipuum admiranti, quod in nauigium receptus, tantam illam exterius inbærendi efficaciam amisisset. Nam illud alterum monstri genus non scuisse equidem, quam affirmasse maluerim, cuius apud nos nescio quam verax, sed noua vtrique, & ob id ipsum suspecta mihi est fama. Esse circa mare Indicum inauditę magnitudinis autem quandam, Rochum nostri vocant, quę non modò singulos homines, sed tota insuper rostro prehensa nauigia secum tollat in nubila; & pendentes in aëre miseros nauigantes aduolatu ipso terribilem mortem ferat. Quanta verò vis auaritię est, quę neque aliis multis, neque hoc vno tam inmani periculo à nauigatione deterritos, sequaces suos, prædę auidos, prædā facit iam verò [vt de inuisibilibus aliquid ad inceptum traham]; quanta commixione contrariorum fit votiua temperies: inter quas contrarietates aduersantium extremorum ad medium virtutis per quas differentias, quantaque discor-

virtutis, per quas differentias, quantaque discordia vocum, ad musicam concordia pervenitur. Denique quæcunque sunt, excute, & percurra animo cælum, terras, maria, æquæ in summo æthere, & in fundæ pelagi, inque imis terræ certatur hiatibus; æquæ in sylvis, & agris, æquæ in desertis arenarum, & in plateis urbium lis æterna est. Ne enim varietate rerum ab incœpto deuiem, taceo, quod iam inde ab ipso mundi primordio, inter æthereos spiritus, in ipsâ coeli arce pugnatum est; hodieq. in hoc tractu caliginosi aeris pugnari creditur; taceo quòd in illo cœlesti congressu victi angeli, victoribusque iam suis facti impares, dum in nos mortales terræ accolæ vicisciscitudent, immortale nobis bellum tentationum variarum, durumque negotium, atque ambiguum peperere; taceo quòd [ut omnia, & quæ sensu carent, & quæ sentiunt in vnum cogam] à supremo cœli vertice [ut dixi] usque ad infimum terræ centrum, & à principe Angelo, usque ad minimū, & extremum vermē, iugis, & implacabilis pugna est. Homo ipse terrestrium dux, & rector animantium, qui rationis gubernaculo solus hoc iter vitæ, & hoc mare tumidum, turbidumque tranquille agere posse videretur, quâ continua lite agitur, nō modo cum aliis, sed secum, de quo mox dicā. Nunc de primo agendum. Siquidem nihil mali est, quod non homo in hominem machinetur; ut cetera hominum mala vndecunque venientia, seu à natura, seu à fortuna, huic vni collata, levia quædam incommoda videantur. Id enim verò, si ad plenum aperire voluero, id quod nolim, quodque à proposito longè est, & omnis humanorum actuum scena retegenda, & omnis cui historia retexenda erit, hoc unū dixisse satis sit. Quia si nulla vnquam

alia

alia, quàm Romanorum bella, toto fuissent orbe terrarum, abundè bellorum esset, & litium. Adde sententiarum dissonantiam, & inenodabiles rerum nodos. Quis sectarum varietates, aut philosophorum bella dinumeret? Populorum, & regum praelia quiescere, Philosophi non quiescunt, & pugnant illi de eo, quod cum huius esse coeperit, esse definit illius. Hinc veritate litigant; quæ una simul omnium esse potest, neque hanc litem aut quæ sit veritatis splendor, aut academicus unquam valuit finire. Carneades philosophicæ sequester pacis anxius, sed irritus, ut non ineleganter mihi quidem dixisse videatur Annæus Seneca, ubi horologia, philosophis confert, quod scilicet par utrisque discordia est. Idque quàm verum sit, quisquis & philosophis animum, & horologis aurem dedit, intelligere potuit. Nec verò aliorum doctrina tranquillior. Quæ grammaticorum adhuc sub iudice lis existens? qui conflictus rhetorum? quæ dialecticorum altercationes? quæ denique artium omnium discordiæ? qui clamores inter causidicos? quam bene cōueniat, ipsarum causarum immortalitas probat. De concordia medicorum, testimonium sit ægrorum. Vitam certè, quā brevè dixere, sæpe suis libris fecere breuissimam. Quanta est præterea de sacris, & de religione difformitas animorum. Non tã literatorū verbis hominū, quā populorū armis, & campo sæpius cōmissa, quā scholæ. Ita cū una sit veritas, unumq. sit in rebus verum, cui [ut ait Aristoteles] omnia cōsonant. de hoc ipso tam dissonè pugnantes sententiæ ipsos veri agitant professores. Quid de communi vita, de quæ actibus mortaliū loquar? vix duos in magna vrbe concordēs; cū multa, tū maxima edificiorū, habituumque varietas arguit. Nam quis unquā tã locupletis, delicatiq. pa-

tauerit? ut quod vni studium fuit extruere, alteri sit voluptas euertere. Testantur muratę sapiens fenestraz, obstrusa hostia, palamque vetustis in parietibus nouę indicant cicatrices; neque in alienis id tantum, sed in nostris patimur, sua dum cuiusque sententia secum pugnans [quod ait Flaccus]

D. a. edificat, mutat quadratarotundū.

Quo luce clarius fiat, quis nostrum, quisque cum aliis, quisue secum sit. Iam qui vestium modus, quisue habitus triduum totum nostris durat in vrbibus? quę municipiorum scita non longeuę essent cum suis latorib. desierunt. Ad hęc quęnam ducum in ordinanda acie? quęnam magistratum in ferendis legibus? quę nautarum in capiēdo consilio disparitas? quęue discordia est? Didici hoc ego vltimum magis sępę periculis meis, dū mari, cęloq. mortem minirantib. nocte simul, ac nubib. cuncta terrarum ac stellarum signa regentib. puppe iam fatifcente, & semioppleta fluetib. nautę, de summa rerum, media in morte, contrariis studiis, atque opinionibus, obstinatissimę litigarent. Adde in quib. sine aduersario lis est. Quę scriptorum pręlia, cum membranis, cum attramēto, cum calamis, cum papyro? Quę fabrorum cum malleis, cum forcipibus, cum incude? quę aratorum cum stiuā, cum vomere, ipsiſque cum glebis, & cum bobus? quę militum [non dico] cum hoste, sed cum equis, atque armis propriis, dum & illi rebellant, & hęc pręgrauant aut comprimunt? quid distantibus, scribentibusque negotij est? dum hos in expletum loqui, multa cogit intentio: illos vel expleta percipere vetat, hinc incititia, hinc volatilis, & inconstans animus, semperque aliud cogitans, quā quod agit. Sed quid sigillat imago. Nulla mechanicorum difficultatibus suis vacat

Reli-

Reliquæ verò , vt quiddam notæ dulcedinis, sic latentis amaritudinis multum habent, nilque eorum, etiam quæ delectant , sine lite agitur. Iamque infantum bella cum lapsibus ; quæ puero-
rum rixa cum literis, amarissimè ferentium quod prædulciter metant ? Quænam insuper adole-
scentium lis cum voluptatibus [dicam veriùs] imò quanta secum lis , affectuumque collisio ? Cum voluptatibus est nulla lis penitus, sed con-
sensus est omni lite funestior. Credo expertus, nulli hominum generi, nulli ætati plus litigij es-
se , plus inextricabilis laboriosique negotij , nul-
los hominum tam lätos videri , nullos esse tam miseros aut tam mœstos. Postremò quænam for-
minis puerperij difficultas, quantumque discrimen ? Quænam viris cum paupertate, atque am-
bitione luctamina ? Quanta vitæ, plura, quam ex-
pedit, satagenis anxietas ? quod denique illud se-
num cum ætate , ac morbis , propinquare mor-
tē ? quod omnium ipsa cum morte ? quodque ipsa quoque est morte molestius, cum perpetuo mor-
tis terrore certamen. Possem hunc sermonem mille rerum argumentis extendere. Sed si [vt li-
bro superiore voluisti] sic epistolam quoque hanc prælogi locum obtinere ; & libri huius par-
tem esse volueris, iam hinc video quantum hæc ipsa præfatio libri modum excedat. Itaque fre-
nanda curiositas , & cohibendus est stilus. Ad summam ergo, omnia, sed imprimis omnis ho-
minum vitæ lis quædam est. Verùm hac externa lite interim omiſſa , de qua paulò antè diximus, & quæ minor, vtinam , & ob id minus omnibus nota esset ; Lis interior quanta est ? neque enim solum contra aliam , sed contra suam [vt dixi] speciem ; neque contra aliud indiuiduum, sed

contra semetipsum; Idque & in superficie ista corporea, quæ nostri pars vilissima, atque vltima est, & in intimis animæ penetralibus quisque secum assidue bellum habet: Nam corpus hoc quàm contrariis æstuet, ac turbetur humoribus, ab his quos phisicos dicunt, quare: animus, quàm diuersis, quàmque aduersis secum pugnet affectibus, vnusquisque non alium, quàm sese interroget sibi que respondeat, quàm vario, quàmque reciproco mentis impulsu, modò huc rapitur, modò illuc. Nusquam totus, nusquam vnus, secum ipse dissentiens, te discerpens. Nam [vt sic leam reliquos motus] velle, nolle; amare, odisse; blandiri, minari; irridere, fallere, fingere, iocari, flere, misereri, parcere, irasci, placari, labi, deici, attolli, titubare, subsistere; progredi, retrouerti, inchoare desinere; dubitare, errare, falli, nescire, dicere, obliuisci, meminisse, inuidere, contemnere, mirari, fastidire, despicere, simulque suspicere; & quæ sunt eiusmodi. Quibus vtrique nihil incertius fingi potest; quibusve, sine vlla requie ab ingressu, vsque ad exitum fluctuat vita mortalis. Quænam tandem illa passionum quatuor tempestas, ac rabies? Sperare, seu cupere; & gaudere, metuere; & dolere; quæ rerum inter scopulos, procul à portu, miseris alternis flatibus animum exagitant, quas alij fortasse, imò certè aliter, sub vno, ne integro quidem versiculo, & [vt Augustino placet] notissima veritate, Vergilius strinxit; de quibus ad vtramque partem, & plura quidem & pauciora dici posse scio. Verùm ego nec breuitati admodum studui, nec copię, sed quæ de communi vita hominum, quo se obtulerant ordine scriptis inserui; nec legentem vel inopia, vel fastidio fatigarem. Neque verò te

moveat fortunæ nomen, non tantum in ipsis inscriptionibus, sed in opere repetitum. Sæpe quidem ex me, quid de fortuna sentiam, audisti. Sed cum his maximè, qui doctrina minus fulti essent, hæc necessaria præviderem noto illis & communi vocabulo usus sum: non inscius, quid de hac re latè alij, breuissimèque Hieronymus, ubi ait, nec fatum, nec fortuna: communis ergo acies suum hic loquendi morem recognoscet. Docti autem, qui perrari sunt, quid intendam, scient; nec vulgari cognomine turbabuntur. Bipartiti sanè operis passionum, ac fortunæ, de parte altera, quæ visa sunt, diximus; de altera, quæ de hinc visa fuerint, dicemus.

De Deformitate corporis, Dialogus I. Dolor. & Ratio.

*Sit tibi diffilis formam Natura negavit,
Ingenio forma damna rependo mea.*

D O L.

EGisse mecum nimis illiberaliter naturam queror, quæ deformem genuit. **R.** O quot fa-
ces extinxit, quot occurrit incendiis. **D.** De-
formem genuit natura. **R.** Non dedit, quod dele-
ctet. Si, quod profit, dedit, satis est. Mitte querelas.
D. Non dedit formæ gratiâ natura. **R.** Dare noluit,
quod ægritudo corrumpere, quod senectus eripe-
ret; dedit fortè quod mors ipsa contingere audeat.
D. Formam corporis natura negavit. **R. A.** Si for-
mam animi largita est, maximi debitor exigui re-
pulsam, illa menta despicio; & offensam speculi,
conscientia solare. **D.** Invidit, natura formam
corporis. **R. A. T.** Non invidit, sed erubuit
dare quod quotidie minuatur, & pereat. Ve-
ra liberalitas mansuro manere noscitur. Putria;

y. ij.

& caduca auari etiam donant; forma fugax, & fragile naturæ donum, paucis ad vtilitatem, multis ad perniciem, nulli ad salutem veramque gloriam data est. *D.* Forma mihi corporis negata est. *R.* Raro admodum forma insignis, honestasque, vno sublare habitant; bene tibi accidit, si peiora exclusa, hospes melior tecum est. *D.* Nullum formæ decus obtrigit. *R.* Quid hinc doles, aut quid penitus sanctum, piūque animo voluis, in quod tibi necessariam, aut omnino vsui, & non potius impedimento esse corporis formam putes? Multos forma fecit adulteros, castum nullum. Multos per lubrica voluptatum duxit ad infamem mortem; qui deformes sine dedecore, periculōque vixissent. Et quid multos dixi? innumerabiles in discrimē, ferē omnes in crimen trahit. *D.* Cur me deformem genuit natura? *R.* Vt ipse te ornares, ac formosum faceres, ea forma, quæ tecum esset in senio, in grabatulo, in feretro, in sepulchro; essetque tua, non naturæ laus, aut parentum.

Pulchrius est pulchrum fieri, quàm nasci.

Illud enim casus, hoc studiū est. *D.* Corporis multa deformitas me premit. *R.* Deformitas quidem hæc, apud quosdam infelicitatis quadam portio est. Tu crede dicentibus, non deformitate corporis fœdari animum; sed pulchritudine animi corpus ornari. Non te hoc igitur inhonestat, aut premit; sed honestandi animi materiam, assurgendique aditum per virtutes aperit. *D.* Deformem natura parens genuit. *R.* Si deformem Helenam genuisset, vel [vt viros loquar] si deformem Paridem, fortasse Ilion adhuc staret. *D.* De-

D. Deformis in lucem editus queror. **R. A.** Pauci boni, formam corporis amarunt, nullus optauit; quidam etiam proiecerunt; quod fecisse laudatur ille Thuscus adolescens, qui praelari vultus eximiam speciem, quam suspectam multis, aduersamque famæ suæ senserat, & pudicitiae alienæ; illatis sibi sponte vulneribus deformauit; quàm tibi dissimilis, qui id optes, quod ille sibi abstulit: & quo rari nunquam innocuè vsi sint. **DOL.** Forma careo. **R. AT.**

Tutius est caruisse, quo in experimentum tui anceps, ac laboriosum, sæpè venturus sis. Multis forma nocuit, cunctos exercuit, quosdam post insultus varios, molliuit, & vinci faciles dedit, atque ab honestate transuersos in culpam trufit.

DOL. Deformis, & brevis nimium statura est. **R. AT.** Non est, ut reris, prosequendum querelis incommodum; longè conspectior est statura brevis, expeditior, agiliorque. **DOL.**

Statura perbreuis est. **R. AT.** Quid vetat, ut in parua domo, magnum virum, sic in paruo corpore, magnum animum habitare? **D. L.** Corpus, exiguum est. **R. AT.** Id scilicet lamentaris quòd te ipso non es ornatus, sed leuis, & facilis, & ad cuncta versatilis. **DOL.** Per exiguum est corpus. **R. AT.** Quis vnquam de exigua conquestus est sarcina? Iusta hercle dolendi causa, quod non pressus mole corporea: sed indutus neque ipse tibi tædio, sed vsui sis.

DOL. Contemptibilis sum statura, **R. A.** Ut gloriosum nihil, nisi virtus, sic contemptile nihil, nisi vitium. Nullam virtus respuit staturam, **D.** Exigua corporis statura est. **R.** Non staturam corporis virtus exigit, sed animi: hæc si longa, si recta, si ampla, si magnifica, si decora est; sit illa altera

qualiscunque, nihil ad rem : non solùm domi, sed
 ne militiæ quidem ; nisi magis obesse, videretur.
 Nosti ut Marius, summus dux, non longos, sed co-
 rosos, & validos milites eligebat? Id quàm felici-
 ter, quàm consultò faceret, crebræ; & ingentes in-
 dicant victoriæ; habet corporum proceritas maie-
 statis plusculum, non vigoris. *D.* Brevis est statura.
R. Hæc non impedit, quin vir bonus, & magnus
 esse possis. Insuper & Rex, si fors tulerit, & Impe-
 rator. Etsi enim Africanus Scipio celsus corpore;
 Julius Cæsar statura fuerit excelsa : breui tamen
 Alexander Macedo, & Augustus Cæsar ; nec eo-
 rum magnitudini breuitas obfuit, nec detraxit fa-
 mæ. *D.* Vellem esse altior, & maior. *R.* Assurge ani-
 mo, cresce virtutibus; maior eris, atque altior; hoc
 utilius, hoc facilius incrementum. *D.* Cuperem
 esse formosus. *R.* Disce amare, atque optare me-
 liora. Stultum est amare periculum suum; stul-
 tum optare, quod nullo studio quæri potest. Nem-
 pe si contra naturam formosus fieri studeas, nil
 ultra proficies, quàm ut deformior videare. *DOL.*
 Formosus esse nequicquam nitor. *R. AT.* Ni-
 tere autem bonus esse. Id non frustrà enim fa-
 cies. Hoc, inter multa ; præcipuum virtus habet;
 quæri potest, eripi non potest; cùm reliqua in ar-
 bitrio sint fortunæ; nec obstante illa, quæri va-
 leant, nec seruari. Sola virtus fortunæ le-
 gibus libera est, atque illa oblu-
 stante, clariùs
 nitet.

*In fragili quæties latet inclita corpore virtus;
Sic aurum in vili sæpe iacobi humo.*

D O L.

Natura me genuit imbecillem. *R.* Vt in patri vagina ensis ferreus, sic fragili corpore fortis sæpe animus latet. *D.* Imbecillis natus sum. *R.* Non eris idoneus vestandis oneribus, aut auro fodiendo; sed honestis studiis, sed iustis imperiis. Sic in naui robustior quisque remum agit; at prudentior clauum regit. Vita, quasi nauis, rerum fluctibus, & mundi pelago iactata, suos remos habet suumque gubernaculum: à vilioribus repulsus officiis, ad nobiliora conuertere. *D.* Imbecillem genuit natura. *R. A.* Quid si robustissimum genuisset? an perpetuum robur erit? an non robustior senectus, & robustior ægritudo? Vt si leam casus innumeros, qui repente totum hominem debilitant atque enervant. Animi robur optabile est, quod nec dies minuit nec fortuna. *D.* Corpore imbecillis sum. *R. A.* Animum foue, atque exerce suis artibus, quas meliores esse, diuturnioresque non ambigis. Laborem corporis lingue, ruricolis, nautis, fabris. *D.* Nullæ mihi ab origine fuere vires. *R. A.* At id ipsum non habuisse, quàm perdidisse tolerabilius est. Nempe si fuissent non mansissent. Nam & Milonis senuerunt vires, & Herculis senuissent: non sic Socratis, non Solonis, non Nestoris, non Catonis; melioribus utere. Nil potest delectare magnum animum, quod non duret. *D O I.* Corpusculum imbecille est. *R. A.* Si organum inhabitanti animo sufficiens fuerit, satis est virium. Corpus nam-

que propter animi seruitium fecisse naturam, nemo tam corporis seruus est, qui nesciat. Id si, proprio munere fungitur, quid accusas, seu quid amplius requiris? Nam qui ingenio fragiles; corpore praevalent: hi belluis proximè, accedunt, & saepe [quod miserum est] aliis seruiunt. Saepe verò [quod miserimum, atque ubi humanæ miseriæ summa est] animum ipsi suum seruire corpori suo cogunt seruitute foedissima. *D.* Corpus inuolidum est mihi. *R.* vera, & generosa vis hominis in animo est. Corpus est quasi quædam domus animi; quàm robusta; quàm fragilis, nihil ad hospitalitatem, paucorum præcipuè dierum; modò ne corruat; tuac migrandi necessitas in aliud, idque perpetuum domicilium, hinc exclusos, transfert. Plus dicerem, si plus capere posses, nec vulgari strepitu prorsus obscuruisses. Corpus ipsum non animi domum esse, sed carcerem; nec amicum certè, sed domesticum hostem; cuius tibi fragilitas sit optanda, quo tu liber maturius sis, ac victor. *D.* Nullæ sunt mihi vires. *R.* Nullæ penitus, dum valeas, non sunt. Quod si non vales, alia est querela. Non ergò nullas vis dicere, sed paruas vires. Non es robustus, ut ille coetaneus tuus; neque is, ut ille alius; neque ille, ut bos, & elephas. Suus cuique virium modus est; cuique, quod sat esset, indulgentior natura distribuit, parens optima, & suorum foetuum amantior, quàm quisque sui. Non potestis de defectu queri; de imparitate querimini, turbidum genus, & querulum; qua sublata, mundi decor intereat, necesse est. Sic quod optimum est, in rebus, id fortis ægerripere.

*Nannunquam reddit validem aegritatio mentem,
Corpori, mens valido, dixit generosa manus.*

D O L.

AT aduersa valetudo est. *R.* Quod expectabam, audio: cognatae etenim sunt; querelae. At si caro spiritui hostis est, vicissimque contra se militant; quod in se expertus ille magnus veri amicus, in omnibus verum dixit; consequens est, ut quod alteri obest, proficit alteri. Quod si spiritus carne nobilior, meliorque est, cui maxime sit fauendum, vides; ac fortassis intelligis valetudinem, quam aduersam dicis esse prosperrimam. *D.* Invalida valetudo est. *R.* At est valida hortatrix parsimoniae, dehortatrixque libidinum, & magistra modestiae. *D.* Mala valetudo corporis. *R.* Si valetudo animo bona est, pone sollicitudinem; quicquid corpori euenerit, saluuses. *D.* Corpus aegrum, infirmumque est. *R.* Multis ad salutem animae profuit corporis aegritudo. Ille vir altus, ex humili, ex aequis vestus ad sidera; coeli que clauiger effectus, cuius umbra sola morbos corporum, molestiasque pellebat: interrogatus aliquando, cur filiam ipse suam graui morbo pressam sineret? respondit: Sic expedit ei. Tu quid scis, an & tibi sic expediat? Diu corpore, sic affectus sum. *R.* Ille idem, de quo loquor, filiam mox ut tuto sanam fieri posse cognouit, & sanauit, & sanandis aliis habilem fecit. Et tu facito, ut secus tibi sanitas tua sit, fortasse sanabere. Denique [quod tuum est] animum cura, coelestique medicamentum offer. De reliquo vnum hoc intrepide sperem, etsi non quod iuvat, ac profecto quod expedit, spero. *D.*

Valetudo anxia est. R. Est quæ obliuionem, formidinumque discutiat, & torporem abigar. D. Valetudo infirma est. R. In infirmitatibus gloriare, & virtutem perſeue. Duo hæc vnius magistri ore didiciſti. D. Valetudo miſera est. R. Comes iniucunda, ſed fidelis, quæ te crebrò vellicet, iter ſignet, & conditionis admoncat: optimum in periculis monitor fidus. D. Valetudo corporis extrema, ſine remedio est. R. A. Sile, & gaude ruinoſo carcere vincum te: egrediere faciliùs, ac citiùs.

De ignobili patria. DIAL. IV.

*Si præbet patria obſcuros ignobilis ortus.
Fac virtute tuam nobiles patriam.*

D O L.

Ignobilis patriæ ciuis ſum. R. Eſto tu nobilis. Nam nil vetat: nihil cum patriæ tuæ nobilitate, tua nobilitas mixtum habet. D. Parum vrbis incolæ ſum. R. Et magnæ vrbes paruos ciues habent; immò ſerè ex his conſtant; & parum magnos quosdam habuere. Quin in ſyluis abiectus; ac nutritus Romulus, omnium vrbiũ reginam urbem Romanam condidit, quam euertere voluit in maxima vrbe genitus Catilina. D. In exigua patria natus ſum. R. Magnificare illam ſtude. Nihil æquè ciuitates amplificat, vt ciuium virtus, ac gloria. Qui hoc ædificiis, aut fertilitate melius, atque opibus fieri putat, fallitur: vt ſingulos viros, ſic & vrbes & regna, & imperia, non vetuſtas, non turre, ac mœnia; non plateæ, non palatia, ac templa marmorea; non ſtatue, non picturæ, non aurum, non gemmæ, non campi legionum, & claſſiũ pleni portus; non peregrinis reſerta mercibus emporia, & lucri a-

more

more æquior omne sulcatum ; non postremo ci-
 nium forma, vel numerus ; non rerum copia, e-
 xundansque cibi forum ; non purpureæ chlamy-
 des virosum, onustæque miris cultibus : non fa-
 ctus, non deliciae, non voluptates : sed virtus sola
 nobilitat, gestarumque rerum fama, quam viri
 pariunt, non muri. *D.* Parui municipij ciuis
 sum. *R.A.* Nescis Biantem Prienzum fuisse,
 Pythagoram Samium, Anacharsim Scytham. De-
 mocritum Abderitem, Aristotelem Stagiritem
 Theophrastum Lesbium, Tullium Arpinatem?
 Chous Ægei maris brevis insula, & poëtam non
 ignobilem Philitem tulit, & medicorum patrem
 & sculptorum, ac pictorum principes, Hyppocra-
 tem scilicet, & Phydiam, & Apellem, vt intelli-
 gipossit, ingeniorum magnitudini locorum angu-
 stias non ob stare. *DOL.* Ignobilis est patria.
R.A. Nobilitare tu illam, pro virili parte, si velis,
 potes: cum te illa facere non possit ignobilem.
 Nec Numæ quidem Pompilio ad Romanum re-
 gnum, nec Septimio Severo ad imperium ob-
 stitit soli natalis humilitas. Summo hominum
 Augusto, etsi recens Romana, quia ipse scilicet
 in palatio natus sit, origo tamen gentis anti-
 quior Veliterna est. Caio Antium, Vespasiano
 autem vici incogniti Reatini. Contrà verò La-
 rissæam famam vulgavit Æacides, & Pelzum à
 seculis fuscum nomen, atque humile, quod Phi-
 lippus crexerat, Alexander ad cœlum tulit. Non
 satis est ciuibz obscuritatem patriæ non nosce-
 re, nisi ciuium claritas patriæ pro sit. Asilum i-
 gnobile, atque opus pastorum Roma fuit, quæ
 non antè claresceret, quàm res illam gestæ, &
 suorum virtus excellens ciuium illustrasset.
D. Obscuræ patriæ sum addictus. *R.A.* Lumen

virtutis accende, quo inter tenebras enitescas, in quibus hoc saltem boni erit, ut vel parua luce clarissimus videre, sic vel illa te clarum faciet, vel tu illam. *D.* Humilis patriæ habitator sum. *R.* Esto & tu humilis, habitatorque tui animus humilis fit. Habes publicæ matris exemplum: ne te nido latius extendas, nisi his tantum quas tibi virtus alas fecerit. His enim uti licitum; utrosque feliciter complures modò diximus. Proinde mortalis hoc saltem insolentiæ frenum tene. Quidam de sola patriæ nobilitate superbiunt. Stultum genus.

De Originis obscuritate. DIAL. V.

*Est melius clarum fieri, quàm tempore nasci,
Virtutem, si vis nobilis esse cole.*

D O L.

Obscuris parentibus natus sum. *R. A.* Non est, forsan, ut tu reris, odiosa conditio, nescio an & optabilis. ignobilem nasci; ut tran- uis uitæ viam spectes. Nam seu voluptatibus ob- sequi, vulgique vestigiis tritum iter sequi statuis, excusabilior fies, ducibus domesticis carens er- ror, cessabitque improprium illud acerrimum degenerantium à parentibus claris, eò quòd nulla tibi domi sit claritas quam obscures. Sin virtutis semitam raro pede signatam eligis, eò clarior fies, quò maioribus tenebris pressus, ac circumuentus emergeris; tota claritas tua erit, rerum particeps tuarum, nullus occurret. Nul- lam partem gloriæ decerpitura erit imitatio. Ni- hil tibi parentes eripient, nihil aui, proauique. Nihil consilarii, ac magistri. Quicquid bene gesseris, solus inde famam metes; solus inde lau- daberis, solus author generis, fundatorque vo- caberis,

caberis; quod non fieret, si nobilis natus esses. Vides ne igitur, quanta tibi nouæ laudis occasio data est? Nobilem per te fieri, & nobilitatem dare; non accipere. Dabis hoc posteris tuis, ut nobiles nascantur, quod parentes tibi non dederunt tui. Plus est multò nobilitatem fundare, quàm fundatam ab aliis inuenisse. *DOL.* Noua & rudis origo est. *RA.* Atqui clarior est habitus ille pastoriæ urbis Romæ conditor, quòd syluis arcem posuit, & facili culmo exiguam, ac squalentem regiam texit, quàm tot postea principes, qui ingentia mœnia testudinèsq; marinoreas atque aureas erexere, tanta semper nouitatis egregiæ ac magni principij laus est. *DOL.* Ignobili primordio genitus sum. *RA.* Stude ut fine sis nobili. De principiis enim labor, de fine fructus: qui si immaturus carpitur longæuus esse non potest. *DOL.* Radicem gloriæ præcidat ignobilitas. *RA.* Non præcidit quidem, sed infodit altius, ut validior, licet serior surgat. Cæterum non ignobiles modò, sed ignotos ex omni genere hominum dabo, qui virtute, atque industria euasere, notissimi. Et sanè si verum nobilem virtus facit, non intelligo, quid quemque volentem fieri nobilem impediatur, aut quid ita facilius nobilitate alios, quàm seipsum. *DOL.* Ex ignobilibus parentibus descendo. *RA.* Quid Socrates, Euripides, Demosthenes? quorum primus marmorarium patrem habuit, obstetricem matrem, secundus matre, parètque, vltimus non solum humilibus sed incertis, Vester ille Vergilius rusticanis parentibus fuit. Nec se libertino, ac præcone patre natum Flaccus erubuit. Ambo tamen ad insignem gloriam, & summi principis gratiâ peruenere, vsque adeò, ut cui reges omnes col-

la submisserant, cuius è manibus magna omnia
poscebantur, atque vnde omnium forme mortali-
um, præcipueque nobilium spes pendeabant;
cuius demum familiarem promeruisse notitiam,
summis licet hominibus, summum erat. Ipse ho-
rum duorum ignobilium, quos Romam, scilicet
Mantuanum, Venusinumque rus miserat, amicitiam,
& conuictum, ceu grande aliquid, blandis,
ac dulcibus epistolis flagitaret; & quàm multos
tunc in palatio nobiles, vt sæpe sunt, inutiles, at-
que indoctos credimus fuisse, quibus horum no-
bilis ignobilitas, atque inuidiosa [nec immerito]
videretur? *DGL.* Parentibus sum obscuris. *R.*
Non mouent animum hæc exempla. Altioribus
agam. Marcus Cicero, vt de illo scriptum est,
ex ordine natus equestri, de radice humili, per
egregias artes, perque honestos gradus, ad con-
sulatum venit; quo nescio, an alter vnquam salu-
brior Reipub. consulatus fuerit. *DOL.* Rusti-
ca, & ignota patrum series est mihi. *RA.* Sor-
dent hæc, vt video. Altius etiam nunc aspiras.
Certè & Marius rusticanus vir, sed verè vir [vt
conciuis suus ait Cicero] diu arator apud Mar-
cos fuerat, Romæ septies consul fuit. Tanta gloria,
vt bis Italiam oblidione, & metu seruitutis libe-
rasse eum, compatriota licet idem suus, verè
dixerit? & Marcus Catoplebeia vir originis par-
uique oppidi diu quidem obscurus incola, post
in maxima vrbe clarissimus aduena, mox ciuis
eximius, & consul, & censor fuit. Si ne id quidem
satis est, & forrasse regnum cogitas, profectò ne-
que illud sperare suffragio meritorum, humili-
tas vetat originis. Tertium, & quintum; & sex-
tum Romanorum regum ad memoriam refer;
Tullus Hostilius, vt probati perhibent authores,

est apud alios de illo , tale nihil scriptum sit: infans in agresti tugurio educatus , in adolescentia pastor fuit. Tarquinius Priscus pante negotiatore aduena , nec Italicæ insuper originis. Seruius Tullius, serua , quamuis [vñ alii volunt] captiua quidem , alioqui verò nobili matre natus, virtute regnum Romæ meruit. Nec miraberis, si Platonicum illud tenes: Neminem regem non ex seruis , neminem seruum non ex regibus descendere. Sic res hominum longa ætas , ac fortuna permiscuit. Sileo cæterarum reges gentium, è pecudum gregibus, vilissimarumque artium tabernis ad inopinum subito diadema prouectos. Alexander Macedo Hortulanum in Asia regem fecit. Et fuit, ex illis actibus laudatis, iste non ultimus. Contraque alios sileo, è regni fastigio, ad seruitium vsque prolapsos. Sic suas res fortuna moderatur; tamen plurimum potest virtus. Per illam tutò conscenditur ad supremos gradus; cuius calle deserto , sciant reges, se in tremulo stare, neque descensum modò instare , sed ruinam. Quæ nam igitur [vt ad te redeam] ista calamitas nascendi, cui nec spes regnandi eripitur, nec successus. *D.* Obscura de radice prodeo. *R. A.* Omnis radix obscura , & squalida est; vnde tamen & floridi, & frondentes rami prodeunt. Non vnde quicquam prodierit, sed quale sit, quæritur. *D. L.* Parentibus infimis natus sum. *R. A.* Sentio; summum ad imperium stilum vocas. Septimius Seuerus, de quo suprà diximus, equester is & ipse ordinis , Aelius Pertinax & ipse Libertini filius, & lignorum, vilis vtrique negotiator mercis, vterque Romano præfuit imperio. cui & Philippus pater, ac filius Arabes humillimi generis & Maximus & Maximinus præfuere. Obscuriss-

mis ille parentibus, ac barbaris, quorumque, cum arrepto imperio, impuderet. Hic ferrario, an lignario patre genitus, incertum. Certè Vespasianus inter bonos principes numeratus, è non clara stirpe clarissimus, & rempub. gessit eximiè, & duosex ordine filios successores Imperij, virtutis vnum habuit: quamquam quid minora profequitur? Cum super ipsius Augusti Cæsaris origine, ambiguitas multa sit. Summa est, humanæ cursu fortis, originem non prauerti; vndecunque licet assurgere, seu fortuna manum porrigat seu virtus. *D.* Humile nimis, atque infimum genus est. *R.A.* Quod ad humanæ potentie gradum spectat, exempla posuimus, quibus iam iri altius non possit: vnum restat, non imperio, aut regno, seu suapte alia quadam maiestate memorabile. Ventidius Bassus Asculanus matre humili, patre ignoto capta patria, iam pubes in triumpho Cnei Pompeij, trabonis, qui Pompei magni genitor fuit, inter captiuos alios ductus; idem postea, variante fortuna, dux populi Romani contra Parthorum regem, & antiqua potentia & recenti victoria insolentem, felicissimo pugnauit euentu, & filio regis interfecto: cæsisque hostium legionibus, quod ad eum diem nulli Romanorum ducum fata permiserant, insignem illam Romanorum stragem, & Crassorum mortem magnificentissimè vultus, ipsum, in quo victus, alienos currus ornauerat, ac carcerem victus intrauerat, victor ac triumphans Capitolium propriis curribus honestauit, & Romanum carcerem acie captiuorum hostium impleuit. Et quo gratius spectaculum esset mirabiliorque victoria, eodem ipso die parata erat, reuolutis annis, quo clades illa terribiles apud

Curras

Carras accepta fuerat. Quis ambitiosus adeò, tam
que auidus regni est, vt non hanc gloriam sine re-
gno, quàm inglorium regnum malit? Ecquid, o-
ro, nocuit Vétudio ad felicitatem, & ad summum
decus, quod humiliter natus esset, & prima ætate
fortuna humili vsus, & misera: Certè virum Ascu-
li despectum, Roma suspexit, & claris suorum ci-
uium nominibus, illud peregrini fuscum nomen
inseruit. Hæ sunt ad ascensum scalæ: hi virtutum
gradus, quibus non ad gloriam modò, altiore-
que fortunam nitendo, sperando, vigilando, sed
ad cælum vsque peruenias. Proinde & tu natus
humiliter, vt conscendas, enitere; primum, & vlti-
mum virtutis in vestigio pedem figens, nec decli-
nans alicubi, nec subsitès. D. Humile principium
fuit. R. Illud præterit. Quæ sequuntur cogita. Ne
me later, vt primus, & vltimus vitæ dies, quibus-
dam visi sunt humanæ conditionis statum maxi-
mè moderari; siue [vt ipsi dicunt] continere. De
vltimo nempe consenserim, de primo autem non
ita et si enim [vt ipsi volunt] plurimum interfit,
quibus auspiciis inchoetur. Et si cum his sentiens
Satyricus, vbi de ipso loquitur Ventidio, ita scri-
pserit:

Distat enim qua

Syderate excipiant, modò primos incipientem,

E dere vagitus, & adhuc amarræ rubeniem

Nos tamen ista respuimus. Et hæc auspicia, &
hanc tantam syderum vim negamus. Conditoria-
mo syderum omnia relinquentes; à quo creatum
nullum penitus ad hoc virtutis, & felicitatis glo-
riæ calle secludimus. D. Humilitas generis multa
est. R. A. Quid tu autem? multam ne superbiam ef-
fe malles? Aut quid hinc tibi nunc deesse sentis?
nisi, ac famosis imaginibus atrium, truncisque

statuis; bustumque familiæ, semesis plenum titulis, spectaculo prætereuntibus; tibi insanix sit: quæ in triuiis, de his, quos non noueris, elato supercilio fabuleris. *D.* Ignobilis natus sum. *R.* Ignobilem non nasci tantum, sed & viuere quibusdam felicitas visa est. An in Tusculano saltem à Cicerone positum, non legisti illud potentissimi regis Anapestum, qui laudat senem, & fortunatum esse dicit, quod inglorius sit, atque ignobilis ad supremum diem peruenturus.

De Obscura Origine. DIAL. VI.

*Sine scis, quo sis terra genitore creatus;
En tunc obseditæ regna pater.*

D O L.

O Rigo non tantum humilis, sed obscura est. *R. A.* Vera & summa obscuritas vna est, animi. Illam, si mihi dempseris, pulchra sunt omnia. *D.* Malè natus sum. *R. A.* Qui bene viuit, bene nascitur, bene moritur. At qui malè vixerit, bene natus esse non potest. Nam quid refert, quàm fulgido tramite cæcus incesse; aut quid refert, vnde venias, si in miseriam, & in culpam venis. *D.* In peccato genitus sum. *R. A.* Deslet hoc quidem ille vir maximus. Et profectò, nemo non in peccato nascitur. Cauete autem grauiora superaddere; quamquam ne his quoque purgatio sua desit; sed prima illa deformitas in ipso sæpe vitæ limine sacris vndis abluitur, niueusque animam candor subit. *D.* Malè me parentes genuere. *R. A.* Quid ad te? Quisquis malè genuerit, tu bene genitus fuisti, nisi alieno flagitio tuum iungis. *D.* Fœ-

dz pudeat originis. *R. A.* Iam quòd alieno tumescitis, non miror; & alieno simul erubescitis. Et omnino vbique potius, quàm in vobis, & bona & mala vestra reponitis; quz alibi tamen, quàm in vobis esse non possunt. Quod nisi pudendum ipse aliquid, pœnitendumve egeris; quod tuum crimen, aut quis pudor, impudicus pater: tu modò ne paterni dedecoris hæreditatem adeas, caue. Atque illi dissimillimus hac in parte, fieri stude. Qui te ignarum genuit, inuito tibi suas maculas impressisse non potuit. In te sit, & ex te prodeat necesse est, vnde obscurus, aut clarus fias. *D.* Inhonestis parentibus, in lucem veni. *R. A.* Omnis parens honestus filio videri debet, sed non vt verendus, sic sequendus omni filio parens. Est vbi deseruisse consilium sit. Eia igitur in diuersum abi; si verus est parens, deserui vult, seque, non suum vitium amari optabit. Vnus hic inuentus est modus, quo parentum nomen premere, & calcare gloriosum filiis, ac decorum sit, viuendo aliter? castius scilicet sanctius. De parentibus inhonestis lingua filij taceat dissimilitudo vitæ, morum, actuum, non taceat. Pulchra laus filij, cuià tergo dicitur: O quantum sene suo modestior adolescens; contraque nulla grauior senilis nota lasciuiæ, quàm admota illi pudicitia iuuenilis; equidem si parentum gloriâ, filiis malè viuentibus, onerosa est, quanto fasce verecundiæ filiorum laus, patrum malè viuentium premit infamiam? *DOL.* Damната de venere procreatus sum. *R. AT.* Atqui male debes impudici patris honestus filius esse, & dici, quàm honesti, impudicus. In omni enim seu laude, seu vituperatione, illa præcipuè æstimaanda sunt, quz cuiusque sunt propria. De alie-

no, nemo iustè reprehenditur, seu laudatur. Et si, ut dixi, vestrum, quicquid id est, conspectius fiat, suo contrario admotum. Cæterum, ut cuiusque propria, laus aut infamia est; sic laudis, aut infamie propria causa sit, oportet. Neque verò ut vnius gladio alter perit, utque vnius flammis res alterius vritur, sic vnius culpa etiam fama perit alterius; eoque animi bona solidiora sunt, quam corporis, aut fortunæ, ut inuito nequeant possessore violari. *D.* Contra fas, contraque leges genitus sum. *R.* Nil tu contra leges, sed parentes tui egerunt, tu secundum leges, age omnia. In hoc quidem nullum penitus tuum crimen fuit: de ortu tuo alij, tu de moribus tuis rationem reddes. Et quamvis odio vagæ libidinis, in immerentes filios ultio legum civilium extendatur, Deus tamen quemque suis finibus metitur. Nec filij iniquitatem patri imputat, nec filio patris. Ipsam quoque philosophiam iudicare aliter solitam, quam leges, ab ipsis philosophis accepisti. Legibus ergo oppressus, diuino simul, ac philosophico iudicio releuatus, habes animum vnde soleris: neque enim tibi, ut priuati patrimonij, sic publicæ virtutis hæreditas interdicta est. Illa enim institutis hominum, hæc meritis datur, & antequam nascereris, ut nil gloriæ, sic profectò nihil infamie meruisti. *D.* Origo illicita, & incesta est. *R.* Quid de incestu, quidve de adulterio nasci queat, indicio sunt Romulus, & Alcides. Perthes Macedoniz, Iugurtha Numidiz rex fuit: uterque legitimis fratribus regno exclusis; malo quidem more, pessimisque artibus; sed exclusis tamen. Alexander Macedo Philippi dictus, cuius verè sit creditus, audisti. Denique Philippum extremo vitæ, Alexandrum non suum filium prædicare solitum. Id que sibi ultro confessam Olympiadem, hanc-

hancque ob causam repudio dimissam scriptores rerum prodidere. Constantinus ipse ex concubina genitus, licet insigni, præ legitimis fratribus ad imperium venit. Adderem his Arturum regem; nisi quod historiis miscere fabulas, nihil est aliud, quàm mendacio, veri fidem imminuere. Ad summam verò, non est, quòd te deiciat origo. Vnde-
cunque ortos virtus extulerit, satis est gloriæ. *D.* Male natus sum. *R.* Bene viue, bene morere; qualiter natus sis, nec tuum est, nec meminisse quidem potes, nec magnopere inquiras, quòd ad te non pertinet; nisi fortè vt humilior, mitiorque, non vt inæstior sis. *D.* Turpiter natus sum. *R.* Morum candor & claritas vitæ, non maculas modò, sed memoriam omnem foedæ originis delebunt. Hoc remedium dum licet, arripe. Aliud, mihi crede, nullum est. *D.* Puder me infamiz parentum. *R.* Pone hunc pudorem. Vnus omnium pater, Deus. Vna omnium mater, Terra.

De Seruitute. DIALOG. VII.

*Si malè fers famuli te conditione grauatum,
Vine Deo, Dominus sic beneliber eris.*

D O L.

Seruus in hanc vitam intraui. *R. A.* Ne doleas; liber egrediare, velis modò, sicut multi, qui ex diuerso intrant liberi, serui exhibent. *D.* Seruiliternatus sum. *R. A.* Liberaliter viue; meliore tui parte liberum esse, nil prohibet; vna est peccati seruitus grauissima; sed quæ premere nescit inuitos. Illam excute, libereris. *D O L.* Seruum fieri voluit fortuna. *R. A.* Potest velle contrarium; & si moribus vititur, scis, quid speres. No-

fti monſtrum illud; noſti ludos: & præſtigia; non
 liber modè , ſed domini tui dominus fieri po-
 tes; quamquam quid velit, aut quid nolit, nihil
 ad rem; vt fit inexorabilis [quod interdum eſt]
 nullum illa tamen in animum ius habet. In omni
 autem aduerſus illam certamine, ab illius hoſte
 poſcendum auxilium. Szpè, quem fortuna ſer-
 uum liberum virtus fecit. *D.* Seruitio premor gra-
 ui. *R.A.* Iugum qui fert volens, leue efficit. Oſten-
 dam tibi lenimen vnicum, ac peculium immor-
 tale, dominiq̃ue tui, quamuis potentis, arbitrio
 exemptum quod te liberum, atque ipſo domino
 ditioſiorem faciet, Sapientiz ſtudio incumbere; illa te
 in libertatem aſſeret: dictum Catonis eſt, à Cice-
 rone firmatum: Solus ſapiens liber eſt, ea ſcilicet
 libertate, qua certior nulla eſt. *DO.* Sub duriffi-
 mis dominis vitam traho. *R.A.* Nulla re melius,
 quàm fide, & obſequio mollientur, & fortassis a-
 dedò, vt [quod multis accidit] inde, tibi ventura ſit
 libertas, vnde te ſeruum luges, forſan & aliunde.
 Hunc ſiquidem temporalis dominus liberat, hūc
 æternus. Scis quanto periculo Malchus minas he-
 ri perſequentis euaserit; ſed euasit tamen. Interim
 de domino ſic cõgita. Hic te nutrit, tuiq̃ue curam
 omnem in ſe tranſtulit: cum libertate ſollicitudi-
 nem amiſſiſſe, quid niſi vtile damnum voces? Mul-
 tis ſerua libertas, multis eſt libera ſeruitus. Non
 tam graue iugum hominum, quàm curarum eſt.
 Qui hoc excuſſerit, illud ferat equanimis. Huic tu
 ſeruus, huic vni es deditus; immò hic tibi. Hic
 tuus eſt dominus; immò procurator tuus. Non ha-
 bebis honores; equidem, nec labores publicos,
 non ſimultatum ſtudiis, non forenſibus procellis,
 & conſiliorum volubilitate rotaberis: non nauigij
 tarditas, non agri ſterilitas, aut annonæ caritas te-

torquebit. Has molestias domino tuo linquens, sæpe illo dormies vigilante. *D.* difficilis, imperiosus est dominus. *R. A.* Non sine causa illi in sortem obuenisse te, in animo tuo pone. Quicquid igitur iustum iubet, Deum ipsum iubere credito. Sin iniustum aliquid; maioris domini meminisse conueniet, qui ut te ad honesta, quamuis difficilia, seruum patitur; sic ad inhonesta vult liberum. Sic intelligo, quod gloriosorum terræ, veræque fidei principum alter, seruos dominis carnalibus obedire per omnia, alter verò subditos esse, in omni timore, dominis præcipit, illud adiiciens, ut hoc non tantum bonis, & modestis exhibeant, sed etiam discipulis: neque enim de domino indicare seruum decet, sed mores eius qualescunque perferre. Quod enim imitior dominus, eò clarior patientia serui. Et hæc est gratia, cuius apud horum alterum fit mentio, nec tamen, ut mores pati, sic & imperia exequi semper oportet. Sunt enim, quæ iustissime recusentur, si imperio domini superioris aduersa sint: cui si conferatur hic tuus dominus, non dominus, sed conseruus habebitur. Sic ergo per omnia dominis obediant serui, si iusta præcipiunt; non difficultas retrahat non labor, non obsequia, vel negata præmia, vel [quod in rebus amarissimum] irrogata supplicia. In omnibus obediant, modo iniustitia, atque inhonestas abfuerit; alioqui contumacia, & libertas, atque ipsum pectus, & iugulum iniquis præceptis, ac turpibus opponendum est; seruandumque memoriter, quod præmissorum alter ait; qui, cum seruos obedire per omnia dominis præcepisset, addidit: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes dominum. Ex his vides, status tui, cōditio quæ fit. Non totus est seruus, qui

ad indigna imperia cogi nequit. *D.* Superbo domino seruiō. *R.* Quid scis an ille superbiori suo domino seruiat? Forſan vxori, forſan meretriculz, forſan his ipſis, quibus imperat. Quot ſuorum ſeruorum ſeruos vndique cernimus? Poſtremo [quz duriffima omnium eſt ſeruitus] forſan, & ipſe ſibi, hoc eſt vitiis, & paſſionibus, ac violentis affectibus ſuis ſeruit. Quid vis dicam? Pauci in veritate ſunt liberi: & ſi qui ſunt, eò illis laborioſior vita eſt, quò altior. Multò enim citiùs, multoque faciliùs fidelis ſerui, quàm iuſti regis implentur officia. Diocletiani iam priuati, & de præterito iudicantis, & experientia edocti, dictum memorabile eſt: Nihil difficilius, quam bene imperare: propter quod videri poteſt, ipſum quidem imperium dimiſſe. Tu igitur fortem tuam lætus amplectere, ſuſcam, fateor, atque humilem; ſed facilem, ac tranquillam; niſi fortè feliciorem reris in ſpectaculo anhelantem, quàm in cubiculo quieſcētem. *D.* In ſeruitium mea me ſors impulit. *R.* Libens facito, quod oportet; & eſt illud quoque notiſſimum, ac neceſſitatibus humanis aptiſſimum conſilium: Cupias quodcunque neceſſe eſt; ſic vim ipſam neceſſitatis eluſeris. Fer fortunæ ſarcinam patienter, quàm quidam etiam ſponte ſubiere: utque alios ſeruitio liberarent, ſibi ſeruitium delegere. In quibus eſt clariffimum Paulini nomen Nolani præfulis; cuius ſpontaneę ſeruitutis exitus felix, ut debuit, fuit. Quidam paruo ſe pretio vendidere, ut ſerui effecti, ſuos dominos peccati vinclis abſoluerent, atque ad veram reducerent libertatem: in quibus Scrapion quidam Ægyptius heremicola nobilitatus eſt. Hæc tibi magis exempla profuerint, quàm lamenta. Experire & tu tale aliquid, quòd vel vtilis alteri, vel facilis tibi ſaltem ſerui-

seruitus tua sit. Non id quidem, quod non habeas optare; sed eo, quod habeas bene uti sapientis est. Illud omnibus contigit, hoc paucis. *D.* Mortali domino mortalis seruo. *R.* Immortali seruire incipe; ille tibi libertatē spōdet, & regnum: quantum & in hoc statu, nec honestis artibus operam dare, nec sperare meliora sit vetitum. Et Terentius seruus fuit & didicit. haud seruili quidem ingenio; & comœdias scripsit, haud seruili stilo; quo & libertatem, & inter poetarum duces meruit locum: Quo modo ergo virtutem, solidum animæ bonum, seruitus impedit; quæ nec aduentitia studia, nec externam gloriam impedire potest? Plato ipse in seruitium delatus, tamen, [ut scriptum est] quia philosophus, maior emente se fuit; generosa professio, quæ maiorem domino seruum facit. Et est haud dubiè seruus eruditus, eò maior indocto domino: fortuna qualibet maior est animus; & in libero corpore seruamens habitat, & in seruo libera. Obstare seruitus potest fori actibus, non animi. Curia seruum respuit: at non virtus, non industria, non fides. Tyro Ciceronis seruus fuit, sed his artibus libertatem adeptus, elegantem, de patroni iocis, librum posteris liquit. Non potest seruus imperator exercitus, aut Senator esse: at philosophus, at orator, at vir bonus potest. Aliquando etiam, discussio seruitio, Imperator, & rex quoque: neque ad regnum modò, & imperium ab hoc gradu peruenisse aliquos nouimus, sed ad cœlum ipsum. Non potest seruus militare homini: Deo potest, eiusque militiæ stipendium est, regnare. Dei seruus; Rex est omnium, socius angelorum, horror dæmonum. Dei autem seruus, & seruus hominis esse potest; atque ita cœlesti felicitati terrena seruitus nihil nocet. *D.* Seruus sum. *R.* Si semper fui-

sti, consuetudo luctum leniat; si minus, spera posse te iterum non esse, quod quandoque non fueris. *D.* Seruus sum. *R.* Si speras mali finem, minuat spes dolorem; si desperas, patientia. Neque malum malo cumules, neque te angas supernacue, sciens, volensque; quæ totius humanæ dementiæ summa est. Sed certè nihil est desperandum. Si cuncta defuerint; mors aderit, quæ te, inuito domino, dissoluat, ac liberet.

De Paupertate. DIAL. VIII.

- *Paupertas odiosa quidem, tamen utile denum;*
- *Dat pacem, curis exonerans animus.*

D O L.

Pauertate pressus sum; assurgere nequeo. *R.* Sæpè quidem paupertas modestiam persuasit reluctanti animo; quodque nequicquam philosophia tentauerat, hæc impleuit. *D.* Paupertas meum limen obsidet. *R.* Non obsidet, sed custodit. Neque hoc illi nouum, aut, insolitum; ut quæ urbem Romam, multis olim sæculis, custodiuit. Inter tentoria equidem paupertatis sobriæ aque sollicitæ, luxus iners, sopor marcidus, ac vinalanguida, & eneruata non subeunt. *D.* Domum meam paupertas inuasit. *R.* Vtrò illi ut occurras, consulo; venientem læto animo, bipatentibus valuis excipiens, atque amplectens; prima enim fronte, rigida, ac subtristis; nec immerito viatori, ac viro armato exequanda, eò quòd celer, minaxque sit aduentus eius. At cum in familiaritatem admissa fuerit, & minimè sumptuosa, & secuta, ac facilis ho-

spea

spes erit. *D.* Foribus meis paupertas insultat. *R.* Aperi ocius, antequam vinctes subita vi confringat; atque ostiis vulsis à cardine victrix introeat: vt enim resistentibus permolesta, sic cedentibus periuicunda est. *D.* Domum meam paupertas irrupit. *R.* Aduersus fures, & peiores furibus voluptates, peruigil excubatrix: aduersus vulgi morsus, & infusa iudicia, atque auaritiæ, seu prodigalitati infamiam: quæ raro alibi, quàm locupletum sedet in limine. Ab his malis, nullo molius ingenio, custodiri potuit domus tua, quàm illam custodiret paupertas; vt diues etsi largus sit, si quid tamen sibi reseruat, auarus vulgò dici solet; sic pauper cupidus, quoque largus habebitur. Inuidet opibus vicinia, pauperiem miseratur: illas cupit, ac vituperat; hanc horret, & laudat. *D.* Domum meam occupat paupertas. *R.* Iam nullus tibi superbiæ locus erit, nec inuidiæ, nec damnis insignibus, nec damnorum metui, nec suspicionibus mille, nec insidiis, nec nausæ, podagræ diuitum hospitibus. Quibus exclusis, habitatura latius tecum quies, & tranquillitas & virtus. Cui eò plus loci erit; quò fortunæ minus. *D.* Lares meos dura subiit paupertas. *R.* Quid queraris scio. Mollius diuitiæ subsistent, sed paupertas tutius. Nullæ autem opes sunt, quibus non sit anteponenda securitas. Cum ad felicitatem enim omnia, quæcunque agunt, cupiunt vt homines, disponantur, esse illa, sine opibus quidem potest: sine securitate non potest. *D.* Paupertate importuna diu premor. *R.* Vt nihil importabile diu fertur: sic nihil breue, difficile. Sed hoc dicis grauius. Excute autem illam cum diuitiis, an plus auro tribuis, quàm virtuti? An & hoc in paradoxo Stoicis non legisti? Quod solus sapiens diues est? An legisti forsitan, sed spreuisti? quod plerique

que faciunt; legentes, vt fabulentur ornatius; non vt melius viuant. Nihil ad honestatem, omnia ad scientiam, atque eloquentiam referentes; quo nihil est vanius.

De Damno passo. DIAL. IX.

*Pacere parer studio & cura, reparabile damnum;
Sinequeas, cura sint tibi vera bona.*

D O L.

O Pes cunctas trux fortuna præripuit. R. Non tibi fecit iniuriam: suum tulit: sed vetus, & nota hæc ingratitudo est: dati immemores, meministi ablati. Itaque raræ, ac tepentes gratiæ: crebræ, ac feruidæ sunt querelæ. D. Fortuna ferox, vitæ quoque necessaria subtrahit. R. A. Necessaria subtrahere potest nemo, quando quidem verè necessarium est nihil, sine quo bene viuitur. Dico autem bene, non voluptuose, non insolenter, aut splendide: sed prudenter: sed sobriè; sed honestè: in quibus nullum sibi ius esse [quanuis insolens] fortuna fatebitur. Et certè cum nec toto, quod est, vīquam auro, neque omni gemmarum pompa, atque omnigenum rerum copia, cupiditas expleatur; paucis admodum: &, si desint, leui linguæ vel manus artificio comparandi tollitur, aut lenitur necessitas naturalis. Sic virtuti modicum, vitio nil sufficit. D. Victum, vestitumque necessarium avara fors negat. Aliunde petendum. Virtus liberalior, quàm fortuna est: nihil negat, nisi quod & permissum noceat, & negatum profit: nihil eripit, nisi quod habuisse damnosum, amisisse vtile sit. Non differt, non imperat, non retrahit manum, non rugat frontem, non attollit supercilium, nullum de-

spicit, nullum destituit, nullum fallit, non laedit,
non irascitur, non mutatur, vna semper, & vbique
est; nisi quod magis, magisque degustata, dulcior
in dies, & propius conspecta, sit pulchrior. Vt sis
igitur verus diues, ab hac pete, non te fastidiet, nec
repellet, quanuis exerceat, difficiles habet aditus
primos, cetera prona, iucunda, facilia. Semel verò
vbi ad illam perueneris, non senties paupertatē.

D. Spoliauit me bonis meis omnibus fortuna. *R.*

Fallit te opinio; malum commune mortalium.

Nam profecto non bonis & [vt bona permiserim]
non tuis, sed quæ tua forsitan, vulgi more, credide-
ras; mirorque, si nondum intelligis aliena. *D.*

Fortuna me nudum liquit, atque inopem. *R.* Virtus te
vestiet, ni respuis, ac ditabit; nisi fortè pluris an-
nim, & purpuram quam decorum generosæ men-
tis habitum facis. Quid si faceres, tunc verè inopē,
nudumque te dicerem. *D.*

Contra fortunæ impe-
tum, & inopiæ molestias, nullo satis artificio tu-
tus sum. *R.*

Quid miraris? artificium tuum omne,
& arma, quibus te tueri cogitas in manibus hostis
sunt; illa capulum tenet; in te cuspis obuersa est. Si
consilium quæris, his omissis, age aliud: artibus-
que illis ingenium applica, in quibus fortuna ius
non habet. Non diuitiis virtus, sed virtute diuitiæ
quæruntur. Virtus vna contra fortunam omnem,
contraque pauperiem ars optima. Legisti, vt ad lit-
tus Rhodium naufragio eiectus Aristippus, & ipse
nudus, inopsque rerum omnium, quas dare potest
fortuna, vel auferre, dum locorū nouitate captus
[vt fit] oculosque circumferens, fortè illos in quas-
dam descriptiones geomericas defixisset, excla-
mans, consolatus est comites; & bono animo iussit
esse: neque enim desertis locis applicuisse: cernere
se hominū vestigia. Inde oppidum introgressus, ad

Gymnasium literarum, recto calle, contendit. Atque ibi philosophicis disputationibus admirationem primò: dehinc amicitias optimatum, & munera meruit: quibus non tantum sibi, sed etiam sociis victum ac vestitum, & profectio[n]i necessaria ministraret. Cumque digressuri quærerent, quid illi nunciari domi vellet, hoc vnum iussit nunciarent:

Eas opes filis parandas, qua naufragio non perirent:

quas nec maritima, nec urbana, nec bellica tempestas eriperet: præclare. *DOL.* Rerum, atque animi inops sum. *R. A.* Primum te expeditum; secundum planè inopem facit, & miserum. Sed, ut Aristippi consilium, sic & Theophrasti dictum te legisse arbitror. Quid verò lectio sola profuerit? & meminisse oportet, & in vsus tuos lecta conuerrere. *D.* Domo, familia, necessariis, atque ornamentis omnibus spoliatus, quid agam, quò me vertam? *R. A.* Ad eas opes, quibus spoliari nequeas, quæ te vndique comitatum diuitem & ornatum præstent. Et quoniam [ut video] excitanda mēoria est: Theophrasti, quod memorabam, dictum, ad hunc se habet modum: Doctum, ex omnibus, solum, neque in alienis peregrinum. neque, amissis familiaribus & necessariis; inopem amicorum; sed in omni ciuitate esse ciuem: difficilisque fortunæ, sine timore posse despicere casus. At qui, non doctrinarum, sed felicitatis præsidii, putaret se esse vallatum, labidis itineribus vadentem, non stabili, sed infirma consistari vita. *D.* Patrimonium paternum habui: perdidit. Quid consilij capiam? *R. A.* Patrimonium paternum duplex. Alterum ex rebus pereuntibus: quod fortuna moderatur: ex virtuti-

tutibus, & doctrinis, alterum, quod extra fortunæ regnum procul in tuto positum, lædi nequit. Hoc est illud, quod in primis amantissimi patres filijs tradunt: quod, nisi repudietur, eos in finem, & post finem, vitæque exitum, exornat: possessoribus suis, non æquuum modò, sed viuacius, multoque perennius. Idque attendens illa nobilis morum, & eloquentiæ, & legum parens Athenarum ciuitas: cum Græcarum omnium leges urbium, indistinctè filios ad præstanda parentibus alimenta, compelleret: eos solos statuit ali oportere, qui liberos erudissent; quod hi soli patrimonium certum suis stabile relicturi essent. *D.* Multa mihi ad vitam desunt. *R.* Cui pauca sufficiunt, quomodo desint multa, non video. Sed deesse vitæ dicitis; quod auaritiæ deest. Ita fit, vt non multa tantum, sed omnia vobis desint; & quæ habetis, & quæ cupitis; quod & illa tangere non audetis, & hæc assequi non valemus: utrobique par, vel miseria, vel egestas. *D.* Nimum pauper dego. *R.* Solare animum comitibus magnis, & illustribus. Valerius Publicola, vnus è Romanæ libertatis authoribus; Menenius Agrippa, Romanæ sequester pacis: vnde sepelirentur, quia de proprio non erat, de publico habuere. Paulus Æmilius, Macedonum regum victor, finitorque regni famosissimi, & antiqui: tam diues gloriæ, tam pecuniæ inops fuit, vt nisi agello tanti viri vedito, restitui coniugi dos non posset. Attilius Regulus, Cneus Scipio, Quintus Cincinnatus Romani imperij defensores, tanta rei familiaris inopia fuere, vt primus in Africa maximas res gerens, secundus in Hispania: ille propter villici mortem, hic propter filię dotem, missione à senatu petere cogeretur: & obtinuisset, nisi senatus, reip. consulens, optimorum ciuium succurrisset inopie. Quintio autem quaterna agri iugera tanti,

senatus, & populi consensu, rebus in extremis, summum imperium deferretur. His accedant Curius, hortulo diues : & Fabricius paruo potens : qui ablatas contempnere diuitias : & nihil, præter ferrum, dextrasque, & animum habentes ditissimum, Græciæ regem, ac potentissimum Italiæ populum domuere. Auro, ipsique, ac ferro inexpugnabiles, & inuicti. Et quid loquimur ciues? Cùm & ipse Populus Romanus, omnis eximius fons, atque exemplar historiarum, tam diu bonus fuerit [ut dicere cœperam] quàm diu pauper fuit. At libidinibus, probrisque Nero obrutus, opes suas metiri, ac dinumerare non poterat. At Heliogabalus effœminatissimus, turpissimusque hominum, ac vestri pudor imperij, ventris onus [dictu fœdum, & auditu] sed pro fœda cupiditate mortalium, forsitan non silendum; non nisi auro excipi dignabatur; cùm non superiorum modo talium virorum cœnas, sed Deorum sacra, fictilibus agi solere meminisset. O Vrbs misera, ad tam turpes manus satis lapsa voluentibus. Sed, O aurum auaritiæ votum ingens! O spes vltima & laborum terminus humanorum; in quos vsus, oculorum stupor, ac mentium, vertebaris. Laudarem factum, aut certè non arguerem; quòd errori hominum tam obscœno, nulla aptior esset irrissio : si ab homine sanæ mentis id fieret. Nunc præclaras, optandasque diuitias, quis negare audeat? quæ si ferro, ac scelere peti velint, dum, sic spreto optimis, sic pessimis affluunt? *D.* Pauperem in laboribus vitam duco. *R.A.* Cleanthes hauriendæ aquæ, & rigandis oleribus: Plautus sarcinas molæ manuariz locare operas, urgente inopia, coactus est. Quantus ille philosophus: hic poeta? Simulque quàm pauper ille hortulanus? Hic pistor reliquias temporum, necessa-

riæ deditas quieti [tanta animi vis erat] philosophicis ille vigiliis dedicans, hic scribendis, quas venderet, comœdiis. Lactantius Firmianus, vir doctrinæ multiplicis, rarique inter suos eloquij, filij quoque summi principis magister: idem, summa rerum omnium etiam communium, egestate vitam egit. Pauper natus est Flaccus. Inops vixit Pacuvius, inops Statius. Vterque victus causa, fabulas venditavit. Inops demum aliquando Vergilius; donec præter suum morem, opes ingenio accessere. Multa sunt talia, quolibet hominum in statu; & omitto illos, quoniam nimis multi sunt, qui cœlestium opum desiderio, non inopiam modò, sed famem, sitim, nuditatem, & extrema omnia in terris; non æquis tantùm, sed lætis, atque exultantibus animis elegerunt. Si his, quasi exemplis humilibus, atque terrestribus non moueris: ipse cœli dominus hic pauper fuit; vt exemplo doceret, hanc inopiæ viam esse, qua tamen ad veras diuitias pergeretur. Ipse, inquam, per quem reges regnant, pauper natus, pauper vixit, nudus obiit, cui cuncta interim obsequiebantur elementa. Tu homuncio, domini tui sortem fers molestè, nec ineptæ pudet insolentiæ? Certè quisquis, illum cogitans, se virtute vallauerit; in ipsa paupertate diuissimus; nulliusque egens rei; opes regias non requireret. *DOL.* Nulla mihi opum copia est. *R. A.* Vt animo inopi, ac deiecto nullæ sufficiunt opes; sic diuiti, atque erecto, nulla non sufficit paupertas, Nempe ille alieno nititur, hic proprio fidit; ædificare in alieno iactura est, questus in proprio. *D.* Pauperrimus sum. *R. A.* Si necessitatibus obsequeris, pauper nunquam esse potes; si cupiditatibus nunquam diues. *DOL.* Hactenus pauper, immò mendicus sum. *R. AT.* Fortuna hominum

non stat; & vt summis ex opibus, ad inopiam extre-
 mam; sic à paupertate vltima, ad diuitias ma-
 gnas creber est transitus. Legisti, reor, apud **Quin-**
 tum Curtium historicum, vt **Abdolominus** qui-
 dam **Alexandri** iussu, seu permissu, ex hortulano
 inopi Sinodis rex; & contemptu regni maior est
 habitus, quàm regno. Certè, quod non legisse non
 potes, & **Romulus** è pastoralis tugurio, tantæ vrbis
 conditor, Romanum prius diadema suscepit:
 & regum sextus ex humillima [vtque aliqui cre-
 didere] è seruili fortuna, ad ipsum regni culmen
 ascendit: nec **Alexandri Priamidæ**; nec **Cyri** illius,
 inter Persarum reges famosissimi, inter opulen-
 tiora primordia, haud alia ferè sunt rudimenta,
 quàm **Romuli**. **Caius Marius**, qui fuisse, & futu-
 rus sæpè esset Romæ consul, & antequam hono-
 rum gradus illos attingeret, mercenarius orator
 primos in aruis vitæ annos egerat; & deinde, post
 tot victorias ac triumphos, interque illos suos se-
 ptem consulatus, præter latebras palustres, ac car-
 cerem exiguum, quoque mendicauit panem. **Iu-**
 lius **Cæsar** futurus mundi dominus, & testamento
 dominos mundi relicturus, adolescens pauper
 fuit. Tu hac talium comitiua, non potes, aut spera-
 re opes, aut contemnere? **D.** Solito pauperior sum.
R. Bene habet; & solito eris humilior, expeditior;
 liberior. Vacui amant incedere, qui arduum iter
 agunt: carebis solitis opibus, simulque solitis mu-
 ribus, adfuribus, & proteruis seruis; hisque, qui-
 bus solent abundare diuitiæ, fictis amicitiiis: seque-
 ribus, atque tenacibus parasitis: totoque illo gre-
 ge domestico, arrentium tibi, teque ridantium,
 atque rodentium. Denique si amissas opes cum a-
 missis tardis conferas, lucrum voces. Certè, vt se-
 curitatem, ~~fleam~~, humilitatem, sobrietatem re-
 quiem,

quiem. modestiam. paupertatis comites; si nihil boni aliud illa secum afferret, quàm quòd & fallacium gregibus adulantium, & servorum tyranni de superbiorum liberat, abundè erant causæ, ut non ferenda modò esset, sed optanda: immò etiam accersenda pauperies. Sed iam satis sit. Maior enim quàm pro te, querela est; quam in te mirarer, nisi olim fermè in omnibus notassem, nullum grauius, nullum crebrius lamentum, adeò nihil inter homines paupertate melius, nihil odiosius, D. Pauperior sum in vita. R. Eris latior in morte. Nemo tam pauper vixit, ut moriens nollet vixisse pauperior.

De Tenui victu: DIAL. X.

*Qui multo victum quæris sudore, memento,
Hanc pœnam primum commiseruisse Patrem*

D O L.

Tenuis victus est mihi. R. A. Et tenuis voluptas, & munda sobrietas. An tu, gulæ studio, contrarium malles? D. Asper est victus. R. A. Equanimis fer. gulæ illecebris caruisse, cum ad manum sint alia dulciores, & quæri faciliores, & seruari. Habet & suas virtus illecebras. Ciceronis utor verbo; has gustare, & ruminare cum cœperis, illas magnopere non requires. D. Durus est victus. R. A. T. Duricies amica virtutibus, mollicies voluptati. Quot autem magni viri vitro se voluptatibus abdicantes, hunc quem tu refugis, victum elegere? quorum aliqui cum possent laute vesci; panem, & aquam in deliciis habuere. An verò voluptati quenquam sic obnoxium opinemur, ut non illam valde oderit, si

A ij.

adiunctum illi dedecus intueri oculis possit? Sed funesta suauitas; virtutum hostis acerrima, & rictillatio bestialis: quam, qui sequitur, homo quidem videri potest; verè autem animal brutum est: ad hæc & familiaritas contracta conuitiis; & consuetudo rerum pessima, mortalem præstringit intuitum, vt discerni nequeat, quàm decorum sit, quod torqueat, foedumque quod mulceat. *DOL.* Nimis angustus est victus. *K.A.* Immo nimis ampla, nimiumque capax gula est. Vnum visu angustum, re autem vnum omnibus, in animam irruentibus vitiis, patens iter. Hac flamma libidinum, hac torpor ingenij: hac irarum & iurgiorum feruor ingreditur; hac imperiosa cupiditas omnia pati iubet, atque facere, dum necessaria creditis, quæ damnosa sunt, & munimen vitæ dicitis, quod ruina est. Hac inuidiæ faces, & æmulatio implacata, indignantibus animis, tam gulæ alium obsequentem, quàm vos esse gloriamini. Inde laudem sperantes, vnde pudor metuendus erat. Hac postremò superbiâ; dum inflatus nec se capiens venter, animo suum affricat tumorem, & persuadet illi, esse se homine aliquid maius, quod ambrosia, & nectare pascus sit. Vides, vt vitium vnum est omnibus aditus; neque hunc, si aliter nequit, inopiz vestibus clausum cupis? O Paupertas amabilis, quæ continentiz tibi sumis officium. Vtile est cogi ad id, quod facere tua sponte debueris. *D.* Tenuis me vitæ extenuat. *R.A.T.* Malles ne igitur tumescerit hæc tenuitas podagram tuis pellet è finibus, doctorem capitis auferet cerebrique vertiginem, vomitumque, & rictum, & nauseam, & sudorem radiumque, & fastidium tui ipsius; pallorem alteram, & ruborem, odorem quoque, & oris, & corporis,

corporis tibi atque aliis importunum. *sistet.* Præterea pedes instabiles, manus tremulas, nutans caput [quodque est optimum] animum ipsum moderabitur, frenabitque. Et quid igitur tam multa corporis, atque animi bona, paruo cibi desiderio, ac momentaneo, gustus incommodo, tibi parva, conquereris, dignus, his perditis, gustui deseruire. *DOL.* Tenuis victus me fatigat. *RA.* Contrarius fatigaret, nisi fortè onus, requiem vocas. Non legisti lautioris vitæ tardia magna esse ita, ut quinque diebus continuis non possit, sine fastidio, tolerari ab hominibus temperatis, & altiora spectantibus, quàm palatum, & ventrem. *DOL.* Suprà modum victus est tenuis. *RA.* Fuit ætas quando hic fuisset; & est adhuc gens aliqua, ubi esset victus amplissimus. Verùm mundo in deterius lapso, vos deterrimi omnium esse nitimini, publicæ semper principes ruinæ, ut qui optimi omnium fuistis, versis usquequaque vestigiis, sitis omnium pessimi; & in temporum vitiis, ac locorum, præcipuum teneatis gradum. *DOL.* Victus tenuis mihi non placet. *RA.* Victum tenuem, & virtutis, & voluptatis amatorcs, ac patroni laudant. Tu, quam hæresim sis amplexus, nescio. Plato Syracusias mensas damnat; nec vlllo modo sibi placere ait, bis in die saturum fieri. Epicurus in oleribus suis voluptatem, ac delicias ponit, & hunc, quem tu fugis, victum rebus, ac verbis probat. Denique, ut ait Cicero: Nemo de tenui victu plura dixit. Tu duarum notissimos si viarum duces spernis, quid est reliquum, nisi ut impetu tui erroris, & virtutis hostem, nec amicam voluptatis, onerosam sequaris ingluviem? Fædum finem, nec tam hominis, quàm iumentum [quodque in-

dignanter, ac dolenter dixerim [iumenta multum quidem, sed pro captu suo, ventri ingerunt: soli vos animantium domini, mensuram vestram & nescitis, & frangitis; neque de nihilo est, quod multi mirantur; quia patrum & auorum memoria, vinearum multò pauciores essent, homines autem totidem aut plures. Vina tamen viliora erant. Sic in dies crevit ebriorum sitis. D. De lauto victu, ad tenuem sum redactus. R. Bene habet, quod modestia neglexit, implet inopia. Optimum est, sponte agere, quod debeas; proximum vel coactè.

De Originali inopia. D I A L. X I.

Dives inops, simili nascuntur lege, simulque Decedunt nudi, vita parum variat.

D O L.

IN paupertate etiam natus sum. R. Quis non nudus vtero matris egreditur? Nil hic præcipuum habent reges. D. Antequam nascerer pauper fui. R. Bonæ memoriæ es, si meministi: delicatissimus, si sensisti. D. In paupertate sum genitus. R. Antuæ tibi querimoniæ parū sunt. Hæc non tua quidem, sed parentum fuerit. D. In paupertate sum natus. R. In paupertate moriturus: similis principio finis manet: nisi fortè morientis langoribus mederi aurum censes, quod in arculæ fundo est. D. In paupertate vitæ mihi principium fuit. R. Medium falsæ sæpè diuitiæ, at principium, & finem vera paupertas tenet: nudum nasci, nudum mori, humana ferè conditio est. Nam quid quæso, purpureum cubile? Quid funeralis lectus aureus? Et quæcunque, sub ipsum vitæ finem, mortalis ambitio meditata est? Quid ad febrem? Quid ad mortem ipsamque, de qua loquimur, morientium nudita-

nuditatem? An vt equum phalerę sic parietem aurea delectant? Mulcere ista oculos possunt intuentium. Sensu carentibus delectabile aliquid inesse potest; delectatio autem nulla. *D.* Nudus inops natus sum. *R.* Humanas res penę omnes alterna fors variat: eadem quasdam æquat quo reliquarum solentur imparitatem. Harum prima, maxima est ipsa hæc originis ac mortis æqualitas. Multi & varij viuentium sunt amictus. Nuditas vana nascentiũ, atque morientium, nisi quod illi multa reperiunt ignari, hi omnia deserunt scientes; vt exigui damni sensum debeat ipsa rerum pereuntium lenire cognitio. *D.* Nudus in hanc miseram vitam veni. *R.* Id recolens, animo æquiore abibis nudus.

Denumerosa prolis graui sarcina. DIAL. XII.

Est tibi sint p'uores nati, nec victus abundat.

Viuere quo possint, artibus erudias.

D O L.

Numerosa prole prægrauatus sum. *R.* Auretiam, atq; opibus imbecilles humeri premi possunt. Nemo tamen id queritur, sed sic premi gaudet. Atqui prima inter vestrę felicitatis dona numerantur filij? His ne te igitur prægrauatum, & non potius subleuatum dicis? *D.* Multos inter filios inops sum. *R.* Immò verò filij diuitiæ tuæ sunt. Quomodo inter diuitias sis pauper, videris. Id enim non nisi auaris, & bonorũ suorum ingratis accidit. *D.* Filiorum in turba egestate sordida laboro. *R.* Filij non labor, sed requies sunt parentum, lenimen laborum, atque omnis solatium fortune, si boni sunt; alioqui nõ de numero, sed de moribus est querela. *D.* Filiorum acie coarctatus sum. *R.* Cur non potius comitatus, & vallatus, & ornatus? Certè non tantum patres, sed & matres

A liij

ornamenta sua, filios vocant. Non audisti, ut Cornelia Africana magni filia, dum prædiues mulier Campana, quæ fortè in domum eius, hospitij iure, diuerterat muliebriter gloriabunda, illi longè preciosissima sua ostentasset ornamenta, generosam velut ad æmulationem prouocata, colloquium de industrio produxit, donec à scholis filij eius remearent, parui tunc pueri, qui magni post fuere viri. Quibus illa conspexitis versà in hospitam: Ornamenta mea, inquit, hæc sunt. Præclarè quidem, & ut tanti patris filiam decebat. Tu autem ornamenta hæc tua, vocas impedimenta. *DOL.* Quia tot pascet filios? *RA.* Is qui te, à iuuentute tua, pascit in senium. Qui non solum homines, sed pisces, & quadrupedes pascit, & volucres. *DOL.* Quis tot natorum corpora vestiet? *RA.* Is, qui non tantum animantia, sed agros herbis, ac floribus, & frondibus syluas vestit. Et quid scimus adhuc forsàn si filij te, non modò pascent, ac vestient, sed etiam tuebuntur, sed etiam honestabunt: humanarum rerum, ut à voluptate aliæ incipiunt, in laborem, ac dolorem desinunt; sic è contrà aliæ amaro principio inceptæ, dulci fine clauduntur. Qualis est fors virtuosarum omnium ferè actionum, quæ ingressos cruciant, ac progressos mulcent. *DOL.* Pauper cum filiis multis. *RA.* Miraris; quasi fecundam virorum non legeris paupertatem. Diuersa sunt operum genera, & varia dona fortunæ. Nulli omnia contingunt: aliis vagæ merces, aliis rigens tellus, exangue aliis metallum, viuæ tibi diuitiæ obtigere filij; an verò boues, & pecudes, & asini, & cameli, & profugæ apes, & columbæ, & pulli, & pauones; serui denique, & ancillæ in diuitiis habere.

habebuntur ; soli filij excludentur? *D.* O quàm multi mihi sunt filij. *R.* O quàm plures aliis. Quinquaginta fuere Priamo. Triginta Orodi Parthorum regi. Centum quindecim regi Persarum Artaxerxi. Septingenti autem Erothinio regi Arabum ; quorum fiducia , fines hostium alternis aggressus incurfibus, Ægyptum, Syriamque vastavit. Et est sanè potentiz genus quoddam , multos filios habere. Scio autem quid dicturus sis. Hi, quos memoras , magni omnes reges fuerant. Mihi longe alia fors est. Nunquid verò Rex fuit Appius Claudius? profectò ne diues quidem, prisco illo sæculo videlicet , quo probrum diuitiz habebantur, & paupertati cœcitas accesserat, ac senectus : & tamen de eo scribens Cicero : Quatuor, inquit, robustos filios, & quinque filias, tantam domum, tantas clientelas Appius regebat, & cœcus, & senex : neque id mirari est, quod priuata bene regeret. cùm tot obsessus incommodis , ipsam quoque Rempub. gubernaret. Humanorum defectuum magna pars in moribus , non in rebus est. Non erat Appio fors regia : sed nec optabat, sua sorte contentus : exiguos, non lautitiis, sed virtutibus adornabat lares ; & victu tenui amplam familiam nutrebat. Quodque multi reges mœsti faciunt, & queruli, lætus ille, & æquanimis faciebat. Non enim fortunam appetiui, sed fortunæ æquauerat appetitum. Non erat Appio fors Cræsi regis, nec conciuis quidem sui Crassi, sed felicior quædam alia , quamuis angustior sua fors ; nec ad alienam sortem, sed, sicut boni omnes faciunt , ad suam propriam se formabat, ac suos. Certè nec ego exigo, vt tu sorte alia, quàm tua in tuis vitiis, & in te. Neque vt cibo, aut amictu regio tuos.

pascas, aut vestias. Vescuntur lautius regii iuue-
nes, & vestiuntur insignius : sed non viuunt me-
lius, nec diutius, nec latius, & [quod constat] nec
securius, nec honestius: certè nec sanctius. Pro his
omnibus, vnum habent, quo excellant; pompo-
sius, hoc est stultius viuunt. Suus cuique viuendi
modus, sua est mensura. Non iccircò melior quò
maior. Vnde fit, vt in tugurio sæpe lætos videas,
mæstos in regia. Non est omnium vna capacitas,
sed vnus est fons gratiæ. Vnus ille, cui dicitur: Ape-
ris tu manum tuam, & imples omne animal be-
nedictione. Quid ad rem vasorum seu magnitudo,
seu paruitas, vbi est par omnium plenitudo? Sed
multa desunt pauperibus : quantò plura desunt
regibus? cum sit illud Flacci verissimum, exper-
tūque: Quod

Multa presentibus, desunt multa.

D. Laboriosum negotium multos filios genuisse.
R. A. Quid sub cœlo mihi non laboriosum dabis?
præter vnam [vt creditur] voluptatem; qua tum
nihil est in fine laboriosius; nihil quod tot in ani-
mis linquataculeos: an non legis apud Flaccū, vt

Nihil sine magno vita labore, dedit mortalibus?

An non audis, quid poëta alius non ineleganter,
hac in parte, luserit. Cum enim bona omnia gratis
nobis donata esse diuinitus pij omnes, vno ore, fa-
teantur, non donata dicit ille, sed vendita, & pre-
tium statuit labores. Sic enim ait:

Laboribus vendunt Dii nobis omnia bona.

D. Molesta est, tantorum sollicitudo filiorum. R.
An non inter veras sententias illa est., non posse
inueniri vitam hominis, carentem molestia? Nec
minus illam; omnem vitam esse tormentum?
Quid fili; meruere? qui si desint, curæ aliæ subi-
bunt. Crede mihi, quocunque te vertas, quem li-
ber

bet fortunæ gradum arripias, & labores, & molestiæ, & difficultates vitæ aderunt. Quid lamentis inanibus opus est? *D.* Filiis multis premor. *R.* Sic dicis, quasi felicitate deprimaris tua, & vota prima mortalium, tibi cumulatius obuennisse fers grauitè: mirum genus impatientiæ. *D.* Quid verò tot faciam filiabus? Quis tot dotes expediet? *R.* Vnus est & foeminarum Deus, & marium. Is & filios tibi pascet, & filias. Vtque illis ingenium, & viuendi artes, sic iis suas dotes dabit. Itaque sic scriptum est: Spera in eo, & ipse faciet, quod in te est. Optimum dotis genus fuerit, sic filias formare, ut vel absque dote recto iudicio placere valeant atque amari. Dotem habuit, Romanum Imperium Faustina. Et, quod reris, indotatæ castiores, eæque feliciores fuerint? Non facit faustum coniugium dos, sed virtus. Fac, si potes, ut tuarum, non pecunia operabilis sit, sed pudor, sed modestia, sed integritas, patientia, humilitas: his ornata gemmis filiarum, hoc onusta auro, his ancillis comitatæ, limen addeant coniugum, non diuitum, sed proborum; ubi tutior sapius pudicitia, vitæque dulcior, quam in thalamis, atque atriis regum fuit.

De Amissa pecunia. DIAL XIII.

Custodi melius, si non vis perdere nummos;

Amisissis nummis, anxietate cares.

D O L.

Pecuniam amisi. *R. A.* Et cum illa curas multas, periculumque perpetuum. *D O L.* Perdidi pecuniam. *R. A.* Et laborem custodiæ, & perdendi metum. Sic perdendo pecuniam, duo bona, vnum quodque & præstantius amisso; securitatem, & requiem inuenisti. *D O L.* Pecuniam perdidi. *R. A.* Bene, si te illa non perdidit: quod

iam multis possessoribus suis fecit. Noxia enim pecuniæ forma est : venenosus fulgor , ac pestifer. Itaque , velut serpens squamis aureis placens , mulcendo oculos , animum ferit. Proinde , si hinc saluuses , gaude tibi ablatum , vnde infici posses : teque illasum inter pericula transiisse , lætus stupensque recogita. Sin infectus , extirpatam mali causam scito , quo facilior ad salutem reditus sit. *DOL.* Amisi aurum , atque argentum. *R.* Quid , cœlesti animo , cum terrestribus purgamentis : qui virilius philosophantur , argentum atque aurum inter bona non numerant ; qui mollius , bona dicunt , sed non animi : horum quicquid elegeris , siue non , bonum , siue non tuum fuit , æque nulla tibi est materia querelarum. Nam vt omnino bonum dici velis , quod multi , magnique negant viri , non tuum certè , sed fortunæ bonum , vel inuitus dices. Ita nec tu de tuo aliquid , nec de suo illa quidem perdidit , sed transtulit. *DOL.* Amisi pecuniam. *R. AT.* Vt non amisisses , si tua esset , sic si tua non erat , amittere nequiuisti. verè autem non tua , sed illius erat , quem sequuta est , immò , ne illius quidem , sed fortunæ [vt dixi] quæ eam cui visum fuerit , breuem ad vsum magno sub scœnore mutuat. Disce iam tandem à propriis aliena secernere. *D.* Pecuniam amisi. *R. AT.* Si te adeo non tuæ quoque cruciant iacturæ , tibi que vel alienum aliquid demi dolēs ; disce illa conquirere , quæ tuæ sint propria , atque perpétua ; quorum & acquisitio facillior , & possessio nobilior , certiorque. Virtutem si quesieris , non amittes. Vos autem sapientiæ contemptores ; cultoresque , & amatores pecuniæ facti estis. Obsurduisse videmini salubribus consiliis , ac monitis , quæcunque per sanctos , atque erudi-

tos viros; contra hanc præsertim humanæ partem
 insaniz, dicta sunt, Audistis Satyricum vestrum
 protestantem: Nam diues qui fieri vult, & citò
 vult fieri; atque his dictis addentem:

Sed quare uerentia legum?

Quis metus, aut pudor est unquam propterantis avari?

Hanc sententiam Hebræorum Sapiens quam
 paucis absoluerat: *Qui festinat ditari, inquit, non
 erit innocens.* Audistis alium ex vestris, seu Saty-
 ricus sit ille, seu Lyricus, dicentem:

Non domus aut fundus, non aris acervus, & auri,

Aegreto domini deduxit corpore febres:

Non animo curas.

Dixerat hoc externus sapiens ille breuissimè.
 Non proderunt diuitiæ in die ultionis; & addide-
 rat, quod prodesset: Iustitia enim, inquit, libera-
 bit à morte. Cum ergo pecunia, quam amissam lu-
 ges, in necessitatibus summis, nec corpori possit o-
 pem ferre, nec animos; mirum cur tantopere, vel
 optari absens valeat, vel amari præsens. His, atque
 aliis motus orator vester: Nihil est, inquit, tam an-
 gusti animi, tamque parui, quam amare diuitias.
 At Orator ecclesiasticus: Auaro, inquit, nihil est
 scelestius, nihil est iniquius, quam amare pecu-
 niam. Et quam multorum in hoc vnum cōsentit,
 immò quam nullius dissentit authoritas. Frustra
 quidem præualuit Sapientium sententiis, vulgi
 furor. Itaque ut nullum ardentius votum, quam
 pecuniæ est, ut ex qua pendere omnia, quæ optan-
 tur, persuasum sit; clamant ab aduerso doctissi-
 morum voces hominum, clamat experientia,
 & veritas; clamat vetus, & recens exemplo-
 rum turba: Magnam pecuniam nulli utilem, mul-
 tis fuisse pestiferam; cum peccato ac labore quæ-

rendam; cum sollicitudine, ac pauore seruandam cum querelis, ac mœrore perdendam. Dicant pecunia amatores, quid vel in his verbis falsi, vel in suis opibus boni sit. Et vt vera sit æstimatio tam laudatæ rei, quid de hoc quisque viderit aut legerit integrum, ac syncerum, spretis vulgi clamoribus, sepositis fulgoribus metallorum ad memoriam reuertatur. Quia verò non omnibus videnti, experiendique fors eadem fuit, illa animum subeant, quæ famosis ab authoribus scripta, nulli vnquam docto legendi audiendique defuit facultas. Nonne ergò pecuniam peregrinos mores intulisse, & molles diuitias turpi luxu, sæcula prius integerrima fregisse? Nonne ipsas quoque diuitias, auaritiam, & abundantes voluptates desiderium per luxum, atque libidinem percundi, perdendique omnia inuexisse, & scriptum, & re ipsa sæpe compertum est? Nonne auarum semper eger: Nonne nocens ferrum ferroque nocentius aurum, sacræque auri famem: Nil non mortalia per æora cogere, pecuniæque aspectu debilitatos spiritus? Nonne aurum per medios ire satellites, & percurrere saxa potentius ictu fulmineo; atque hinc pudicitia simul, ac vitæ insidias prouenire? Imbre aureo Danaës expugnata virginitas, & vatis Amphiarai Argolici casus probat auaræque simul coniugis, vna si quidem ruinæ duplicis causa fuit, aurum fatale quod bene spretum Argiæ Eriphila malè optatum malè partum, illius penates irrupit, scelerumque ingentia semina nouit? Nonne opes falsas, & caducas; neque præstare posse, quod spondeant; neque lenire animi sitim, sed accendere; neque curas fugare, sed arcescere; neque necessitates tollere sed augere; verissimèque & propriè dictum:

Et illud:

Neminem pecunia diuitem facit, immò contrà:
 Nulli non maiorem sui cupidinem incussit.

Neque illud minus:

Crescentem sequitur, cura pecuniam, maiorq; fames.

Atque illud:

Multa perentibus desunt multa.

Et permultis eos iudigere, qui permulta possideant; deniq; quicquid sint, non esse perpetuum, nec longæuum quidem, vt quod positum sit in manibus fortunæ, sine intermissione volubilibus subiectum casibus, & saltem morte perdendum. Diues enim cùm dormierit nihil secum auferet. Aperiet oculos suos, & nihil inueniet: neque id ipsum suum nihil, in quem volet transferet, quia in imagine pertransit homo: sed & frustra conturbatus thesaurizat, & ignorat, cui congregabit ea. His ac mille similibus circumquaque sonantibus doctorum vocibus, hominum obstruxit aures infinita cupiditas, vt iam frustra diuitibus huius sæculi præcipiatur, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia, abundare ad fruendum, bene agere, diuites fieri in operibus bonis. Nam qui volunt diuites fieri harum, scilicet, quæ vulgo optantur diuitiarum, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli, & desideria multa, & inutilia & nocua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Non magis hunc audiunt consultorem, quàm qui ait: Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: diuitiæ si affluent nolite cor apponere. Neque hunc magis, quàm ipsius filium dicentem. Qui confidit in diuitiis

suis, corruet: neque rursus his omnibus magis illum, qui super omnes est, cuius doctrina celestis, nisi ab infans planè que furentibus contemni nequit: qui profecto diuitias & diuitiarum comites voluptates, atque sollicitudines, spinas dixit, semen verborum salubrium suffocantes: dixit hoc, cuius in ore non est inuentum mendacium; viua, inquam, hoc dixit veritas. Verumtamen, putas, inuenerit fidem in terra? nullam prorsus, aut raram. Quas igitur ille spinas, suauitatem vnicam, atque dulcedinem mundus vocat. Et, quod ait quidam gemmas; & lapides. aurum, & inutilem summi materiam mali, summi omnis materiam boni putant: certatimque omnes, ut summum bonum, præ omnibus appetunt. Iamque in vrbium plateis, haud ironicè proclamatur:

O ciues, ciues, querenda pecunia primum est:

Virtus post nummos.

Atque illud alterius.

*Vende animam lucro, mereare atque exento solers,
Omne latus mundi.*

Sic nondum intellectum Dei munus, sed magnū Dei pauperies opprobrium, iubet quiduis facere, & pati. Verumque quotidie cernitur, quod ab alio dictum est.

Pars vilissima rerum.

Certamen mouistis opes.

Quis enim, quæso, non hodie sceleris insigni præmio, & occasione proposita:

*Fas omne abruptis, hoc ydorum obtruncat, & auro
Vis potitur.*

Pone fidos fratres, pone vnanimes amicos in consilio, in conuiuio, in chorea, dehinc modicum inter illos, non dicam pomum aureum, sed pomi frustum

frustum iacta, discordia his olim armis vti solita, gladiis seria, iocique frangentur. Sicut autem auro nil scelestius quaeritur, sic, ut ad rem redeam, nil moestius perditur. Peccatum nempe ingens, animæ iactura contemnitur, proximūque illi famæ damnum spernitur, & amissum tempus, inter leuia numeratur. Lentè flentur fratres perditī; lentius parentes, lentissimè coniuges; sæpe verò latissimè. Solæ opes flentur acriter; verissimumque est illud;

P. oratur, lachrymæ amissa pecunia veru.

Sed multa iam diximus, de quo nunquam satis, nunquam parum, semper minus dicitur; quia pecuniæ ad amorem obstinatis animis, nil dicendo aliud quaeritur, nisi odium aut contemptus; quicquid vulgatis obstat erroribus, vel simulatum creditur, vel insanum. *D. Perdidī pecuniam. R. Expectrectuses; te diuitem somniabas. D. Pecunia, quam amabam, periit. R. Pecuniæ neque amorem, neque odium, sed frugalitatis studium, avaritiæque fugam laudo. Ut amare enim, pusilli animi, sic pati non posse aurum, infirmi est, parumque sibi fidentis atque auro succumbere metuentis. Magnus ille est, inquit Anaxus, qui fictilibus sic vititur, quæ admodum argento: nec ille minor est, qui sic argento vititur, quemadmodum fictilibus; ut intelligas, seu vitium, seu virtutem, non in rebus esse, sed in animis: nec amatorem pecuniæ, nec osorem, sed absentis contemptorem, præsentisque dispensatorem egregium, magnum putes. Hanc sententiam meditante scripsit Cicero. Cum amorem enim diuitiarum angusti, parūque animi dixisset adiunxit: Et nihil, inquit, honestius magnificentiusque, quam pecuniam contemnere; si*

B. j

non habeas; & si habeas, ad beneficentiam, liberalitatemque conferre. Vt in re certa claris testibus. Et o utinam mihi, simulque illis omnibus fides esset. Nusquam enim humanum genus tam incredulum, seu tam surdum esset. Inexhaustus labor hominum, quærendique ardor, terrasque, & maria versans probat avaritia; atque amore, cultuque diuitiarum, non modò virtutibus, sed vitæ odium indictum. *D.* Pecuniam magnam amisi. *R. A.* Magnum pondus, & durum, & graue simul custodis officium, ut incipiens dixi. Nempe de dominis, vos custodes imperiosa cupiditas fecit; omnia facere, atque omnia pati iubens; sola ut pecunia cumuletur, ac seruetur. Ita, quæ, in opportunitates, ususque hominum inuenta erat; in merum, ac sollicitudinem versa est. Timere, & angere, & circumspicere, domorum incendia, furum insidias, & seruorum fugam, neque aliis prodesse, neque sibi, sed exanime tantum, & inutile aurum incubare, hæc diuitiæ vestræ sunt. *D.* Pecuniam domi dimissam, abstulit, nescio quis. *R. A.* Vile, & caducum est, & certè non proprium, quod furto, vel vi eripi potest. *D.* Pecuniam in oculis consignatam, non inuenio. *R.* Dicam tibi, non antiquam rem. Fuit nuper apud Italicos nobilis, & egregius quidam vir, possessionum antiquarum diues satis, ditior virtutum. sed pecuniæ non ita, ut cuius non custos, sed dispensator, ac dominus esse didicisset. Erat illi filius primogenitus, fori negotiis apprimè industrius, qui vigili eura, & parsimonia ingenti, magnas opes, multumque auri quæsierat; & erat in patre senile, iuuenilis largitas, in iuvene filio senilis tenacitas: sæpè illum pater horrabatur, ne suum ingenium fraudaret, ne pietatis obliuisceretur, ac famæ, né-

ue in

ne in comparationem auri & decus, & debitum, & naturalia sibi iura vilescerent. Denique ut sibi-
 bimet, & annosæ matri, & fratribus parvis, &
 consanguineis, & amicis, & egentibus prodesse
 aliquando diuitias suas vellet. In hos enim usus,
 non in custodiam tantum, ac supplicium partas
 esse dicebat: hoc pater; sed frustra, vel surdo can-
 nitur, vel auaro. Contigit tandem pto rep. filium
 abesse, & cum electis viris ad Romanum Ponti-
 ficem proficisci, quo digresso, statim pater occa-
 sione arrepta, nouis thalami arculzque clauibus
 introgressus, thesaurum nulli utile, e latebris e-
 ruit, seque, & coniugem & filios, familiamque
 omnem exquisitissime induit, emit equos orna-
 tissimos, vasa argentea, supellectilem speciosam.
 Ultimo, domum amplam, sed minime cultam,
 nouis auxit ædificiis, & picturis insignibus adorna-
 uit, muniuitque rebus omnibus, quas liberalis,
 & lanta, & abundans vita exigit: multa præter ea
 pauperibus dedit. Sacculos verò in quibus au-
 rum illud filij fuerat, arena, lapillisque flumineis
 plenos obstructosque, & obserata omnia, quo-
 quæ prius in statâ fuerant, admisit. Quæ cuncta
 breuissimo tempore gesta sunt, quod & voluntas
 egregij senis, & pecuniâ prompta esset. Redcunti
 de hinc filio, fratres obuï fuerunt. Quorum ille oc-
 cursu hæsit, indumenta, atque habitum miratus,
 qualem antea non vidisset, quæsiuitque cuius es-
 sent equi, vnde illæ vestes, lati, atque omnium
 ignari, simplicitate puerili, domini patris esse,
 multosque alios domi in stabulo substituisse dixe-
 runt: vtrumque etiam parentem, multiplici, ac re-
 gio esse vestitu. Magis ille, magisque singula mira-
 ri. Inde ubi paternæ domus lumen attigit, vix pa-
 rentes, vixque ipsos parietes recognoscens, nec

admiratione iam simplici, sed stupore plenus atque extasi, thalamum, atque arculam festinus adiit, ubi cum exterius nil mutatum cerneret, parumper animo conquieuit. Et quoniam collegarum praesentia, ac festinatio amplius non sinebant, raptim arculam aperuit, sacculisque conspectis solito more turgentibus, atque obstrusis, iam securus abiit: mox negotio publico expedito, domum rediēs in thalamo se inclusit, arculam aperuit, sacculosque introspexit, aurumque in arenam versum reprensens exclamavit. Accurrit pater, & quid, inquit, rei est fili, quid quereris aut quid fles? Amisi inquit ille, pecuniam, quā multis quā sitā vigiliis, multisque laboribus, in his sacculis dimiserā, spoliatus tua sum in domo, pater. Ad hęc genitor: quomodo ait, spoliatus es, non ne sacculos omnes ple nos video? Ille autem gemens: Arena, inquit, pater, non pecunia est. Simul hęc dicens, apertos patri sacculos ostentabat. Tum senex, fronte nihil mota: Quid hinc refert, fili, apud te arena, an pecunia pleni sint? Memorabile dictum, praeclaraque sententia: siquidem apud multos ociosa pecunia est; nilque agit aliud, nisi quod locum occupat, atque animum; apud plures malè, atque improbè operosa: apud paucos demum fructuosa est. *D.* Amisi pecuniam, quam amabam. *R.* Turpi amore relaxatus es. Nam amor pecuniae, avaritia est. Minus hanc amabis, minus hanc optabis. Nam & illud Satyricum experimento cognitum; quod minus hanc optat, qui non habet. Optanda autem amissio est magni, & boni, cui inseparabiliter malum maius adiunctum sit. *D.* Amisi dulce vitae praesidium. *R.* Quid scis, an amarum potius excidium? Plures multò propter opes, quam propter inopiam perire.

*Ante oculos damnum est, si fias sponsor amici,
Præ magno reputes, si meris ille, lucro.*

D O L.

VAdimonio exagitor. *R.* Amissam modò pecuniam querebare; iam proiecãam quere-
ris. Nonne, vltro te obligans, pecuniam
proiecisti? Vulgaris infania plurimorum, qua per-
facile, & pecuniam perdideris, & amicum. *D.* Pro
altero fidem obstrinxi meam. *R. A.* Pro te ipso eam
solues; & nil debere, ac sine compedibus agere,
quàm iucundum sit, tuo disces incommodo. *D.* Va-
gem pro amico dedi me. *R. A.* Da post hac amicis e-
gentibus aurum, argentum, vinum, oleum, frumẽ
tum, vestes, domos, prædia, consilium, solatium;
cum amicis demum omnia partire: vnã tibi, ha-
be, nullique vnquam tuam dederis libertatem. *D.*
Promisi pro altero: iam soluendi dies adest. *R.* An
tu affuturam ignorabas? an te victurum non spera-
bas? an non heredem saltem tuum cogitabas, quẽ
spontaneis vinculis inuolueres? Bene autem ha-
bet quòd in caput errantis, pœna redũdat erroris.
Sentio autem, dilatio te fefellit. Medis promif-
sionis inter, ac solutionis diem spatia, vana men-
te metimini: quæ, vt reliqua tempora, longa vi-
dentur, dum spectes; dum præteriere breuissima.
Volante enim horz, dies, noctes, hebdomadz,
mensēs, anni, lustra, secula, & quæ distantiissi-
ma iudicantur, in foribus sunt. Itaque, quid in
paucorum interstitio mensium nunc stupetis, si
aperti essent oculi, clarè quidem multis in sæcu-
lis videretis. Sed vos, quasi tempus desiderio ve-
stro pareat, non naturæ suæ; non venturum vo-

bis terminum, nec ituros dies fingitis; atque hac spe, velut oculis clausis, præcipitium præteruecti, verbo placidi vobis esse videmini; & urbani pro alio promittentes; quasi non verba hæc, & promissa clandestina, mox in publicum eruptura, tumultusque rerum maximos allatura sint. *D.* Despondi pro amico. *R.* Amicorum indigentis, scis præsentis, si quod adest, remedio succurrendum. Non te illaquees, atque in crastinum nil promittas; quod non dicerem, si succurri aliter, quàm promittendo non posset. Nunc quid attinet promittere; quod, si implere non possis, stultè facias, at si possis, superuacue. Sed vos rerum auarissimi estis, & prodigi promissorum; quasi verò res ipsas, promissa illa non exigant. Quod si dicas, defuisse in tempore ferendę opis facultatem, fuisse autem de futuro spẽ, qua postmodum destitutus sis: Nondum ergo didiceras, vt fallacissima rerum omnium spes est? Nihil inuenias, quod tam crebrò vos fallat. Nihil est tamen, cui tam cupidè credatis; tam subdola, & tã blanda est: ita se dulciter, ac latenter insinuat; sic inuita diuellitur. *D.* Vadimonio me addixi. *R.* Crede oblitus illud Thaletis Milesij celebre documentum: Vadimonio adesse noxam: & quid de hoc ille vir sapiens dixerit, quod memorasse non inutile crediderim, quodque in latinum versum ab Ausonio ad hunc modum sonat:

Sponde, inquit, noxa præstò tibi est.

Per mille possem currere exempla, vt probem prædes, vadesque pœnitudoinis reos; sed nolo nominatim quemquam dicere. Sibi quisque verum dicat, & secum puret, spondere quanto damno fuerit, & malo. *D.* Memet ipsum sponte obligans, erravi. *R. A.* Error hic, purgatorio igne, post
obi-

obitum, non egebit: vbi admissus est. purgabitur; de illorum enim genere est. quæ suum supplicium secum ferunt. D. Promissione me obstrinxi. R. Solutione te libera; & quem lingua vinculis innexuit, manus soluat; proderit vinculum fuisse, cum euaseris; laqueos semper horrebis.

De Temporis amissione. DIAL. XV.

*Res damnosam alio tempus consumere cebas,
Expendas melius, quod tibi nunc superest.*

D O I.

Temporis amissionem fleo. R. Esset hæc cōiustior, quàm superior querela quò leuior est pecuniæ iactura, quàm tēporis; quod nec necessaria ad bene viuendum est pecunia. & amissa, restaurari potest. Tempus & necessarium. & profus irreparabile est; nisi quia nolenti pecunia, volenti autē tēpus eripitur: quanuis illud fatear; graviora damna esse; quæ culpa patientis exaggeratur. Iustam tamen querelæ causam nego, vbi qui patitur, volens patitur. D. Nolens ego tempus amitto. R. Quis nolentē cogit nisi cupiditas occupationū mater? Solū hoc vnum vitium, ait Comicus, affert senectus hominibus. Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est. Senes hic quidē notat: omnes verò iam senes in hac attentione facti sunt: omnē ætatē, omnē statū, omnē sexum inuasit avaritia. Hæc tēpus miseris, & respectū vitæ brevis hominibus eripit. In hanc vnam rem solliciti, æuum omne consumitis; vestri, & vestrarū penē iā immemores voluptatum; quæ pestis; si nolentes inuadere posset. & nolenti tēpus eripi, & iusta esset, super pretiosissimæ rei amissione, querimonia. D. Non mihi cupiditas tempus extorquet, sed necessitas. R. Quanam, quæso necessitas est ista, quæ tibi præ-

. B. liij.

ripiat, quod vnum ex omnib. tuum est? Ita dico, diuitias, honores, potentiam, clientelas, imperia, & quæ sunt eiusmodi, suo iure dat, atque eripit fortuna, tempus inuito non eripitur, sed ipsum per se sensim defluit, non videnti; paulatimque consumitur. Nec ante perpenditis, quàm consumptum est; querelæ sonant seræ, & inutiles. Fletur temporis amissio, sed siletur culpa. *D.* Me necessitas sola cogit tempus amittere. *R. A.* Quæro iterum, quænam hæc tam violenta necessitas? nisi fortè dominorum negotiis implicitus, tua negligis: quasi verò non ad hæc te sola cupiditas, & inexplēbilis lucri spes impellat. Pone cupiditates proprias, dominorum cupiditatibus non parebis. Sed hoc virus immedicabile venis infusum, & pererrans viscera, sensum hebetat. Et non solum tempus, sed libertatem, vitamque ipsam non sentientibus eripit. Quod si fortè, nec tuis, nec alienis cupiditatibus, sed curis honestioribus, tuæ Reipub. tempus impenditur, non hæc temporis amissio, sed laudabilis est impensa; rem caram rei omnium carissimæ, quæ in terris sunt, largitus, & viri boni, & ciuisegregij functus officio es: quanuis non ignorem homines, quicquid, præter auaritiæ studium agitur, vulgò tempus perditum vocare, cum id demum maximè, vereque sit perditum, quod illi studio tribuitur. Ecquid scimus, an tu quoque populariter perditum tempus voces? quod si crederem, omissa incurabilis morbi cura, non iam tempus, sed te ipsum malè perditum faterer. Nam si tempus [quod maluerim] Deo tuo, non dicam, donas, se restituis; quod sine vera non geritur pietate; ingens, atque inæstimabile lucrum scito. Pro paruo enī temporis impendio; æternitatem quæris. Quis vaquam mercator permutatione tam pro-

spe-

V. I. R. I. V. S. Q. I. P. R. I. T. I. D. I. I. 417
Spera vsus est? *D.* Prorsus alia mihi perdendi temporis causa est. *R.* Non intelligo, quam tu mihi causam dicas. Nam si propter iram, propter moestitiā, propter amorem, seu aliam animi passionem cogitis; falleris. Omnium eadem est ratio, quam auaritiæ diximus; omnes voluntariæ: nulla est violenta: quod & sano patet intellectui, & à Cicero multis in locis disputatum, & creberrimè repetitum est. Si nil horum est in causa; quid aliud est, quàm torpor, & ignauia? Sic ad id reuertimur, quod ait Seneca: Turpissima est iactura, quæ per negligentiam venit. *D.* Vt amittam tempus, moesta necessitas me cogit. *R.* Nondum capio quid rei sit. Nam si te hostis in vinculis habeat, si mors instet, possunt [fateor] actus bonos impedire, sed non pios, sanctosque cogitatus; qui maximè in eo statu eminent, atque effulgent. Quibus enim curis tempus certè non perditur; nescio an alibi vsquam minus. Quæ profectò & in dolium Reguli, & in taurum Phalaridis introire possunt, & in crucem Theodori Cyrenensis ascendere. Sic quocunque te verteris, in te vnum amissi temporis culpa reflectitur. At vos, ex more, naturam accusantes, quæ volubile tempus fecit; cum hic non esset æternitas, in omnibus vosmetipsos absoluitis, cum rei omnium soli sitis. Omne enim ferè tempus perditis, immò pròicitis, & quasi rem vilem abiectamque contemnitis: quòd vtinam in virtute saltem, aut gloria poneretis, non in summa semper infamia, inexpiabiliq; dedecore: quanquam verè quicquid non in eos vsus vertitur, in quos datum est, perditum dici possit. Ad hoc sanè nasci hominem, ad hoc enim tempus dari constat, vt creatorem suum colat, amet, cogitet; quicquid hinc excidit, perditur haud dubiè. Videte igitur

quantum perdit tempore, quantumque non perdit.

De Aduerso ludotaxillorum. DIAL. XVI.

- *Alea si rapit nummos, & labile tempus.*
- *Fac reuocet cupidas alea nulla manus.*

D O L.

Taxillorum in ludo perdidit. R. Nonne tibi dixeram, dum vinceret, fœnus id esse, non luctum. D. Ludo exhaustus sum. R. Hic est ludo illimus, qui Medicis, per exiguo ingesto, plurimum exhaurire. Crede autem mihi, nunc potius gaudendum, quam dum falso gaudio exultabas. • Melior est acris castigatio, quam blanda fallacia. Illud te lucellum ad ludi voraginem vocabat, hoc te damnum inde retrahet. Satiusest turpi freno rectum iter agere, quam habentis aureis præceptis denium agi. D. Amisi in ludo taxillorum. R. Vicisti in ludo morum si quid egeris. profundius attendi si alioqui morbo insanabili frustra remedia cogerentur; si ab hoc baratro, nec te damnum reuocat, nec pudor: ubi rebus nil proficitur, nequicquam verbis aggrediare.

De Sponsa alteri ad iudicata. DIAL. XVII.

- Esto animo forti, tua si tibi sponsa negata est;*
- Nam, quæ te cruciet, semper habere potes.*

D O L.

Spensam mihi sententia iudicialis eripuit. R. Ast aliis fraus; aliis vis aperta. D O L. Iudiciali sententia sponsam amisi. R. A. Quidam dolis, ferro alij, quidam [quod foedissimum genus] aut ipsas coniuges amiserunt. Nihil proprium est homini; hinc furta & insidia, hinc rapina, hinc preces, hinc pretia, hinc vltima rerum mors: per hanc

hanc rotam temporalium bonorum dominia
 voluuntur: quodque est vnius, fit alterius, mox
 ad alios transitorium: quod si in rebus vtilibus
 ferendum, in damnosis ac grauibz plaudendum
 est. Quid miri autem volui humana? homo ipse
 voluitur, & non stat: sed, vt scriptum est, quasi flos
 egreditur, & conteritur, & fugit, velut vmbra, &
 nunquam in eodem statu permanet. Tu sponsam
 quereris amisisse: qui fugiendo, & in horas de-
 crescendo, assidue te amittis. *D.* Sponsam in
 iudicio amisi. *RA.* In campo alij: tutius est iure
 congregari quàm bello; legibus decertare, quàm
 gladiis: legisti apud Vergilium, inter illos Lauinię
 competitores, quanta lis, & quis belli finis? Victo-
 rem spōsa sequitur, victum mors, tibi sponsa per-
 dita, salua est vita. *DOL.* Iudex me priuauit spon-
 sa. *RA.* Aduiter, aut raptor forsitan te priuasset.
 Leuius est sponsam amisisse, quàm coniugem. In
 illa enim spes perditur, in hac, res. Minor est au-
 tem sperare, quàm possidere rei; siue vt aliter i-
 dem, leuior spei iactura, quàm rei. *D.* Amisi spon-
 sam in iudicio. *RA.* Non amisisti; sed tuam non
 esse didicisti. *DOL.* Amisi sponsam. *RA.* Qui a-
 mittit coniugem, multiplici ægritudine libera-
 tur; at qui sponsam, præseruatur: vtrumque bo-
 num, sed secundum melius. Quid nã autem sit ma-
 lius, nullum pati vulnus, quàm inflicto vulnere re-
 medium inuenisse? sed vos animorum impulsu
 [vt Satyricus ait] & magna, cœcaque cupidine du-
 cti coniugium opratis, quod adepti, perpetuis z-
 diis, & immortalibus agiteris querimonis, & tum
 facti pœniteat, quum non factum esse, non potest,
 quumque inefficax pœnitentia, & inanis est.
DOL. Sponsam, & spem prolis amisi. *RA.* Noli la-
 menta miscere. Illa enim pars est altera præcipi-

tis mortalium voti. Sic enim ait: Coniugium opta-
tis partumque vxoris. At non semper placitura,
sed profutura dant superi. Tenes apud Apuleium
Medaurensem, vt latronum lapsa in manus misel-
la illa virguncula, vnam triuij in partem, vbi peri-
culi plurimum, loro flectiteum, cui insederat, a sel-
lum; ille in aduersum nititur, quia securum iter e-
rat, & incautam puellam in sua damna tendētem,
tacitus arguit, quibus ita luctantibus, latrones,
quos euasisse videbantur, interueniunt. à quibus
in captiuitatis misérias virgo, in suam perniciem
studiosa, retrahitur? Haud absimilis inter diuinam
pronidentiam, & humanam stultitiam, de itinere
vitæ huius est quæstio. Illa futuri præscia, cò vos a-
git, vbi dulcia; & secura sunt omnia. Hæc obnititur
cæca quidem, & miseriis suis fauens. Inter moras
sæpè, quæ vitari poterant, obsequendo, & crede-
ndo, inopina vos mala corripunt. *D.* Succubui in
iudicio, & amisi sponsam. *R.* Dignus es vicisse. Nam
duobus de vna muliere certantibus, qui mulie-
rem habet, is perdidit: qui vicit, is est victus, qui
vincitur, is est victor, & liber.

De Vxorii amissione. DIAL. XVIII.

*Utile Consilium Paulus dedit, excidit vxor,
Non quaras aliam, sic bene liber eris.*

D O L.

Vxorem heu perdidit. *R. A.* O præposterum
ingenium, stupendumque hominem, qui
vxoris in funere lugeat, saltet in nuptiis. *D.*
Vxorem perdidit. *R.* O demens; hymenzum eane.
Nunc est tæpus, coronatū, victū vidimus, digno-
ribus

ribus iam fertis accingere. Magno praelio vicisti, & longa obsidione liberatus es. *D.* Vxorem perdidisti. *R.* Sic diis perdidisti, quasi qui febrem perdidit, aut seabiem. Interdum lucri species est perdere. *D.* Vxorem perdidisti. *R.* Nunquam tibi fortassis opimiorum quæstum una lux attulit. Quantis compedibus elapsus es, quanto naufragio enatasti! *D.* Sed vxorem bonam perdidisti. *R.* Solent id quidem omnes dicere, & qui contrarium sciunt. Ego autem, etsi bona vxor, vel omnino mulier bona, rarum, mirumque animal sit interris; vitanda tamen altercationis causa, permiserim vxorem tibi, qualem dicis, amissam. Neque ideo respondebo, quod olim, dum hæc eadem quæstio ageretur, apud Seneram, respondi: Posse te aliam bonam; vel si feceras, facere; vel si inueneras, inuenire. Muto sententiam. Nolo te sapius rem periculosissimam retentare; quod, etsi semel bene cesserit, stultè repetitur. Citius centum sui similes mulier mala, quam vnam bonam reperiet. Quamobrem, qui malam habuit, similem timeat. At qui bonam, similem ne speret: sed vterque pariter, ille aduersitatem cumulare, hic prosperitatem suam deformare caueat. Sic in omnem casum, secundo coniugio abstinendum. Tu nunc ergo: si, ut ais, bonam coniugem amissisti, præterito potius gratulare, quam futuri spem concipias: neque, quod puppe integra littus attigeris, crebrò nauiculam ventis credas. *D.* Coniugij vinculum, quo tenebar, mors dissoluit. *R.* Nolite rursus innectere: cogita, quam optabilis, quamque incomparabilis sit libertas, & consilium Ciceronis amplectere: Qui vxorem viuacissimam, & aduersus quam, frustra mortis auxilium, expectandum esset; dum repudio dimisisset; hortantibus amicis, ut aliam duceret; Non posse simul se-

vxori & sapientiz studio dare operam, respondit.
D. Vxorem bonam perdidit. *R.* Quid si hoc etiam
 non iactura. sed lucrum, & magni fuga periculi est?
 Vt enim sit bonam reperire, constantem vbi qua-
 rimus? Notum illud summi vatis;

*Varium, & mutabile semper,
 Fœmina.*

D. Vxorem bonam, ac iuuenili zuo floridam a-
 misi. *R.* Parum ne igitur noti fœminei mores sunt?
 Quam multas pudicissimas adolescentulas, impu-
 dicas, ac lasciuas anus vidimus. Ardor nempe libi-
 dinis, quoties vetulæ ossibus incubuit, quali ignis
 in ligno arido violentius æstuat. Vel instantem er-
 go vitæ mutationem, vel vt inde periculum non
 esset, venturæ vtique senectutis pondus, ac fastidiū
 declinasti. Graue iuuenibus coniugij iugum, seni-
 bus granissimum, durum, importabile. *D.* Amisi
 iuuenem vxorem. *R.* Seu proles ex coniugio qua-
 ritur, seu voluptas; quorum alterum mariti est al-
 terum adulteri: ad vtrum libet aptior iuuentus. Si
 ue his autem ab vxore perceptis. siue eorum alte-
 ro, eò illam peruenire optabas, vbi inhabilis ad v-
 trumque esset; siue ad hæc naturâ inhabilem, senio
 fieri posse habilem sperabas; quid, nisi votum su-
 peruacuum, spes insulsa est? *D.* Amissa dulci coniu-
 gæ, solus sum. *R.* Inuidiosa verò solitudo est, malis
 caruisse comitibus. Vacuo nihil est mollius cubi-
 li nihil durius occupato; animis dulces somnos,
 & vigilias honestas amantibus, honestumque ali-
 quid, altumque versantibus. Nil egregiis cœptis
 infestius muliebri consortio. Nec me fugit, quod
 aduersus hæc dici solet ab his, quos miseræ
 delectant suæ: matrimoniorum, inquit, exper-
 tes, matrimonia condemnant. Et, vt est in proue-
 bio

bro vulgari; Vxorem verberat, qui non habet. Ego
 contra, nullos de coniugio queri solitos audiui,
 nisi qui sarcinam coniugij pertulissent. *D.* Coniugem
 amisi optimam. *R.* Et quæ optimæ quæque
 virorum amantissimæ videntur, zelo ac suspicio-
 nibus aliquanto cæteris acrius inardescunt, quo
 incendio conflagrare pacem domesticam, est ne-
 cesse. Quorsum igitur querelæ? Perdidisti vxo-
 rem, inuenisti libertatem, cælibatum, pacem, som-
 num, requiem. Iam tranquillam sine litigio no-
 ctem ages. *D.* sine vxore sum. *R.* Et sine aduersario
 iam tui, rerumque dominus tuarum esse incipis.
 Ante lucem lectulo matutinus domo egredi, ve-
 spertinus regredi, solus, aut cum quibus voles, to-
 tos dies agere, nullo rationum exactore, permitte-
 ris. *D.* Vxorem perdidisti. *R.* Perdita dudum, ac repu-
 diata requies in cubiculum reuocanda erit. Illa ti-
 bi vxore qualibet vtilior comes. *D.* Vxorem bo-
 nam, ac decoram perdidisti. *R.* Stultie est, compedes
 suas, quanuis aureas, amare.

De Importuna vxore. DIAL XIX.

*Est mola la crux, coninx mola, crux tamen illa ferenda est,
 Quæ, nemo, nisi mors, te releuare potest.*

D O L.

VXorem patior molestam. *RA.* Felicius a-
 misisses. Atqui modo perditam quereba-
 re. *D.* Vxorem patior inquietam. *R.* Primo
 labori venia forsan, aut miseratio, secundo non
 nisi odium debetur, & quem vna vxor non ca-
 stigat dignus est pluribus. *D.* Infestam patior
 vxorem. *RA.* In aliis vtcunque fortunam cul-
 pes, in vxore autem, præsertim altera, non aliam
 quam te ipsum hoc tibi malum tu fecisti. *D.* V-

xorem, patior procacem. R. Vdas succende paleas, regulas frange; de reliquo prouisum tibi est; ira verò cumulatæ, quæ te domo pellant, aderunt fumus, fillicidium, atque vxor. D. Perfidam patior vxorem. R. Iam periculo res non vacat. Vxor Agamemnonem, vxor Africanum morti dedit: vt Amphiarum, vt Deiphobum, vt Sansonem fileam, aliosque, quos numerare longum est. Illi quidem, prorsus innumerabiles, quos vxores, nec mori cogunt, nec viuere patiuntur. D. Mala mihi notissima explicas; remedium quæro. R. Erunt, qui suadeant, vt castiges & prauos mores ad rectum reuoces; totum te huic vni negotio impendas. Ego autem quid? castigandam vxorem, si castigando proficias, non nego: si id frustrà est, sola restat patientia: hanc amare; quidque inuitus faceres, volens fac. Est Varronis Satyra, Menippeam vocant, de officio mariti. Ibi de hac re illius docti viri consilium breue, sed efficax his verbis expressum leges:

• *Vitium vxoris aut tollendum, aut ferendum est.*

Hic tollendum ponit, pro, Corrigendum, & dicitur ratio breuis quoque, sed elegans, hæc assertur.

Qui tollit vitium, vxorem commodiorem præstat, qui fert, se se morem facit.

• Quod dictum scriptores alij sic interpretati sunt: eiusmodi vitium vxoris, si corrigi non possit, ferendum esse, quod fieri à viro salua possit honestate; quòd vitia nempe, flagitiis leuiora sint: eamque, non aliam sententiam fuisse Varronis. D. Procax, & morosa est vxor. R. Fer mores, si immutari nequeunt, & qualiter foris viuas, domi discum Socrate: & si ille duas simul pertulit, alij plures, vni tu ne succumbas sarcinæ? D. Molestam vxorem habeo. R. A. Cui verò non possit vxor mole-

433
moleſta contingere, niſi qui ſe nuptiis conſtanter
abſtineat; cum & Adriano principi, & quo nil al-
rius, nil mitius Auguſto, Sabina illi, huic Scribo-
nia, vtraque coniunx dura, & puerſa moribús-
que aſperis, digna repudio. Et Catoni Cenſorio
tam rigidi, tamque inuiſti viro animi, cum Paula
quædam violenta vxor, ac ſuperba contigerit;
quod mireris, humili etiã orta progenie, ne quis
hominum ſperet ignobilitate, vel inopia, vel om-
nino aliter, quàm perpetuo cælibatu, cõiugij ſub-
terfuſiſſe moleſtias: ſed quas fuga non euaserit,
patientia perferendas ſciat: nec luſtando, nec cal-
citando ſe torqueat, ac iugum ſponte ſuſceptum
iaſtabundus exaſperet. *D.* Importunam prorſus, &
indomitam fero vxorem. *R.* Bene ais, ferendum eſt
enim quod deponi nequit, etſi premat. *D.* Mole-
ſtiſſimam habeo vxorem. *R.* Habes vnde patientiæ
laudem quæras, vnde diſcas requiem optare: vn-
de peregrinari ames: reditumque oderis: vbi vo-
cem exerceas, ac bacillum.

De Raptu coniugis, DIAL. XX.

Anſugit coniunx, gaude, tibi lerna malorum.

Fugit, nam talis nulla fidelis erat.

D O L.

VXor mihi præripitur. *R. A.* Violentum om-
ne moleſtum patienti, fateor. At res ipſa,
ſi per te illam æſtimes, quàm, quæſo, tantæ
moleſtiæ cauſam habet? Cum proſectò, ſi impor-
tuna eſt vxor, eius amiſſio magni oneris ſit leua-
men. *D O L.* Rapta eſt coniunx. *R. A.* Si incom-
modum corporis curanti, præmium deberur, quid
non leuanti animi languores, ac moleſtias de-
beatur? Si quiſtibi medicus tertianam febrem

C j

abstulisset, & gratiam illi haberes, & pretium da-
res; quid nunc facias continuam auferenti? *D O L.*
Rapta est vxor. *R.* Nescis quid raptori debeas: cura
ingens, indecisumque litigium, vna cum coniuge
forsitan, & graue periculum tuę domus limen ex-
cesserit. Multi perierunt, qui vixissent, si vel ra-
ptu, vel aliter coniugibus caruissent. Inter vitę
mala, nihil peius, quam intestina discrimina. *D.*
Rapta vxor abiit. *R. A.* Si coacta iuit, ignoscito; at si
volens, vno actu duplex tibi quæritur vindicta.
Nam & adultera suum ad raptorem abiit: & ille
tum virus suam transtulit in domum. Qualem e-
nim mœcho speret, quæ talis fuerit marito? *D. L.*
Vxor cum raptore libens abiit. *R.* Sine paululum.
Alteri quidem alterius fastidium non longa dies
attulerit. Si ante flagitium cogitarent homines,
non eo vsque præcipites ad peccandum essent.
Nunc feruidos appetitus sera damnat pœnitentia.
• Nil nisi post factum cernitis: à tergo oculos habe-
tis: cœca frons est. *D.* Rapta est vxor mihi. *R.* Hæc
genus iniurię, nec reges euadere potuere: & Sipha-
ci Massinissa, & Philippo Herodes suam abstulit.
✓ *D.* Rapta est mihi coniunx. *R.* Quod semel tibi, his
accidit Mênelao.

De Vxore impudica. D I A L. X X I.

Augit adulterium petulantis coniugii? aufer:
Et Durum discordes est habitare domos.

D O L.

Impudica vxor domi est mihi. *R. A. T.* Mallem
rapta esset, aut etiam importuna, moribusque
asperis potius, quam lasciuis, ac turpibus. Fe-
renda tamen omnia, ingenti nisu, ingentique ani-
mo, & rerum mortalium contemptore: innu-
me-

merabiles sunt hominum miserix, quibus omnibus vna virtus obicitur. *D.* Impudica mihi est vxor. *R.* Pudicitia insignis imperiosas efficit matronas. Nihil metuit, quæ sibi nihil est conscia. Huic malo igitur, hoc saltem boni inest: esse iam molesta minus incipiet, minusque insolens. Læsa enim conscientia, foemineum premit animi tumorem, & sæpè obsequentior in reliquis viro est, quæ se meminit impudicam. *D.* Lasciuia est vxor. *R.* Non mirandum, si formosa: non curandum, si deformis. *DOL.* Vxor impudica est. *R.A.* Pulchradum limen vxor subit, subire debet animum illud Satyrici:

Rara est ad cōcordia forma,

Atque pudicitia.

Nam si turpis insaniet, propè gaudendum est, causam adesse diuortij. *DOL.* Adultera vxor est. *R.A.* Adulterium sæpè quidem æquè ardentius expectiti coniugij, sæpè vnum alterius adulterij pœna est, eoque iustior, si multorum. Cogita an tu vnquam aliis feceris, vnde hoc tibi fieri ab alio nunc dignum sit. Iniusta enim atque impudens est que rela, pati quod fecerit, indignantis. Et ab alio expectari, alteri quod feceris, lex moralis iubet. Et facere aliis, quod tibi ab aliis fieri velis, sanè adeò digna est, vt illud profani etiam, cogente sententiæ grauitate atque æquitate, laudauerint. Sed mortalis petulantix licentia, legum salubrium abrogatrix, omne fas, nefasque confundit. Itaque passim adulteri occurrant, qui cum thalamos vicinorum, coniugiæque fœdauerint; suas interim coniuges, vel in publico cerni nolint: &, si quis in illas oculum deflexit insaniant. Sic seuerus aliis, sic indulgens sibi, sic iniquus rerum arbiter quisque est. *DOL.* Coniugalis mi-

C. ij

hi fides frangitur. *R.* Vide ne tu hanc aliis, non maritis tantum, sed vxori tuæ fregeris. Nam sunt, qui ab vxore exigant, quod non præstant, qui lasciuia suam titulo vrbauitatis excusent; alienam, vt grauissimum scelus, seuerissime punientes: qui cuncta sibi cum permiserint, cuncta aliis negent, Iniquissimi iudices, qui te pudicitia iudicent: impudici impunè passim agunt omnia: & ceu soluti legibus, vaga libidine rapiuntur. Vxor oculum parumper inflexerit, adulterij rea fit; quasi verò domini, non mariti ipsi quidem; illæ autem non vxores; diuinæ, atque humanæ domus sociæ; sed captae ex hostibus, aut emptæ pretio sint ancillæ. Cū etsi obsequi plusculum, fidei nihil plus tua tibi coniunx debeat, quàm tu sibi. Par debitum æquus amor, mutua coniugij fides est. Non excuso vxores; viros arguo, primamque illis culpæ partem tribuo. Persæpè enim vxori dux, atque exemplum lasciuia vir fuit; & inde mali processit initium, vnde remedium debebatur: quamuis autem pudor foeminae proprius, viro certè prudentia, atque constantia sua esse debet. Itaque omnis in viro, quàm in muliere dementia, & animi leuitas est foedior, quò viro debita magis est grauitas. *D.* Coniugis adulterio mortuus sum. *R.* Visitatus dolor, vetus iniuria nec minus crebra: vix crebrior cōiugij quàm adulterij vsus est. Denique hoc est, quod [vt ait quidam] nec permitti, nec prohiberi potest; quia scilicet alterum honestas, libido alterum fieri vetat. Tu ne tibi ergò foeminam vnam tuam totam, atque integram voluisses, quod nec ferocissimis tyrannorum nec regum maximis potuit, tua ætate, contingere, nec priore potuerat? Mitto recentia, ne quos forsè præsentium offendam. Tutius est Herculem

ferire,

fore, quàm villicū. Nec verò cuncta veterum at-
 tingā. Formidatissimorum summorumq; hominū
 famæ parcam: nosti autē; hisque vel in silentio ge-
 mitum tuum frena; alioqui urbem lustra; scruta-
 re viciniam; dextra lævaque aderunt, qui vel ne-
 glectum genium, calcitamque ~~phori~~ fidem lu-
 geant, vel ignari soli, vulgò noti decoris ridean-
 tur. Crebriora illa quidem nunquam non auribus
 modò, sed oculis, quocunque terrarum perrexe-
 ris, defutura. At maioribus, maior inest consola-
 tio. Reges cogita, quos vidisti ac terrarum domi-
 nos: dehinc scriptis, famęque cognitos recordare.
 Respice & Arthuri fabulam, & historias reliquo-
 rum. In mentem redeat Olympias Philippi? Cleo-
 patra Ptolomæi: Agamemnonis Clitemnestra: Me-
 nelai Helena: Phasiphaë Minois: Phedra Thesei.
 Neve ipsam urbem Romam olim quoque, dum
 quoddam quasi pudicitie templum esset, in ali hui-
 us expertem credas, redeat ad memoriam Metel-
 la vxor Syllæ illius, qui, si eius nosset adulteria:
 non tantum Romæ, perque omnem Italiam vul-
 gata, sed quæ Athenis etiam, per Græciam canta-
 bantur, minimè [ut arbitror] felicis nomen, sibi
 prorsus indebitum, usurpasset. Post hanc Iulia
 Agrippæ, quàm hinc à flagitio viri virtus, hinc
 maiestas patris absterruisse debuerat: simulque
 huius filia, & nomine, & lascivia matri par: ha-
 rumque seu vitæ, seu fortunæ vestigiis hærens
 Iulia Seueri, non sat pudicitie faustum nomen.
 Quid Domitiani coniugem Domitiam? Quid
 Herculanillam Claudij: seu quando hic adulter-
 rarum fortunatus coniugum princeps fuit: eius-
 dem Messalinam, summum imperij probum. lo-
 quar: quæ secordem virum, ac Cæsareum dese-
 rens cubile, noctu lupanaria circuibat illa faciens

quæ referre pudor prohibet. Quid has ego? Quid-
 ve alias stringam? Seu quis fornix Augustis me-
 rettricibus non angustus fit? quarum commemo-
 ratio, fateor, nec honesta est, nec vlla ex parte a-
 dulteri crimen leuat, quin potius grauat. Habet
 tamen haud spernendam consolationis efficaciam,
 similitudo conspecta miseræ, ac paritas ærum-
 narum: non quod alieno quisquam, nisi male-
 uolus delectetur malo: sed quod humilioris for-
 tunæ hominem indignanter pati, quæ toties
 mundi dominos passos nouit, vel non ferenda
 mollicies, vel superbia videatur. Toleranda
 cuique sua fors; illa æquius, quam commu-
 nem paruis constat ac maximis, inuidiosissimis
 que mortalium. Proinde non hominibus tantum
 nuptas, sed Deo etiam dispensatas, in hæc flagitia
 labi solitas, vides; ac [proh pudor] nec tanti spon-
 si reuerentia, infelicem præcipitemque animam
 frenat. Cui autem parcat effrenis ac rabida libi-
 do, quæ nec cælo parcat, nec cœlestem metuit vin-
 dictam? seu quibus abstineat, quæ nec Deo sacris
 corporibus abstinendum censet? Nec verò tan-
 tum hæc ætate monstra hæc tam fœda libidinum
 cernuntur; quâuis nulla vnquam, recto iudicio,
 fœdiora esse potuerint; læsq; maioribus irâ meri-
 ta: sed æu illo, quo ita prodigium scelus erat, vt
 nunc virtus visa equidem, ac impunita noscitur.
 Virgines ipsæ Vestales, quarum exactissimæ casti-
 tati Tribunitiam, ac Censoriam potestatem ces-
 sisse non puduit; quas suorum triumphantium
 Curribus insedisse, ne à quoquâ fortè triumphus
 impediretur: quas postremò noxios, casu obuios,
 à supplicio retraxisse, legumque, & capitalis sen-
 tentiæ vim fregisse, sola virginittatis maiestate
 comperimus: quarum præterea, ex diuerso, non

facinus tantum turpe, sed habitus, aut sermo libe-
 rior, poena graui, atque infamia non carebit: &
 honoris tamen, & decoris immemores, & erroris,
 incesti ve; damnatzque, & defosse sub terram vi-
 uaz, per historias occurrabunt. I nunc, tot exem-
 plis, & tam clavis, & tam sacris obrutus, in tanta
 pudicitiz ruina, tot probris illustrium concus-
 sam, paululum humilioris cubiculi fidem desle.
DOL. Vxor adultera est. *RA.* Id nonnullis' mutan-
 da in melius vitaz causa fuit: qui maritali compe-
 de liberati, reiectoque graui fasce, ire altius coe-
 perunt. Quid te verat, coniugis foeditatem, pri-
 mum quoque tibi gradum facere, ad vitaz libe-
 rioris ascensum? Sape & pondus; sape & comes
 pedes expeditissimos retardauit. Ibis ocius quo-
 cunque decreueris, solus ac vacuus. *D.* Turpitu-
 dine vxoris infamor. - *RA.* Ex alieno peccato
 damnum; dolorque nasci potest, non infamia; si-
 cut ex aliena virtute, gaudium, non gloria. Tua
 te virtus, aut vitium gloriosum efficiet, aut infa-
 mem. *DOL.* Coniugis vxoris infamia. *RA.* Vel sile,
 vel fuge, vel vliscere. Medium fecit ille vir san-
 ctus, nactus de simplicitate cognomen: & profe-
 cto primum, molle nimis, tertium prae durum: me-
 dium honesti, humanique consilij videatur,
 his praesertim, quorum media itidem est fortu-
 na. Nam superbis potentibus frustra lex ponitur.
 Voluntas, Libido, Ira, Impetus; haec potentis inso-
 lentiae leges sunt. Omne vulnus ferro rescinden-
 dum putant. Multa sunt tamen, quae non ferro e-
 geant, sed fomentis. *DOL.* Impudica est vxor.
RA. Si pati eligis, aetas fortassis illam franges, &
 labor, & filij & morbi, & rei familiaris angustia.
 Quibusdam frenum vtile pudor fuit. *DOL.* Vxor
 infamis abiit. *RA.* Opta ne redeat, ne abierit se-

rum votum. *D.* Vxor adulterium est sequuta. *R. A.* Malles ne tuum in cubiculum adulterum induxisset? hic saltem pudor impudicæ fuit, tu ipam vitan, procul agere; pepercit oculis, erubuit quæ præsentiam tuam. Impudicitiam potes accusare, non fugam. *D.* Foeda vxor abiit. *R.* Si de hoc doles, dignus es, vt manferit, dignus vt redeat.

De Vxore sterili. DIAL. XXI L.

*Cum nati luctum pariant persape parenti,
Vxorem sterilis præstat habere d. mi.*

D O L.

STerilis vxor est mihi. *R.* Vnum coniugalis incommodi remedium. Sterilitas obsequiosas facit, atque humiles: quæ plurimos parit, iam non vxor creditur esse, sed domina. Sterilis autem flet, & tacet: & an non Helcanz meministi? *D.* Vxor mihi sterilis obtigit. *R.* Modò de coniugis impudicitia querebaris, nunc de sterilitate conquereris. Atqui si ea querimonia iusta fuit, hæc iniusta est. Expedit impudico viro, vt sterilis vxor sit: non pascet filios alienos, quod est in omni vxoris iniuria ac foeditate durissimum: si miserum vxor adultera miserrimum & foecunda. *D.* Vxor est sterilis. *R.* Quid ergò tu puerperam eiulantem audire, & nutrices litigantes, & vagientes infantulos maluisses? Sterilitas omnia tædia hæc submouit. *D.* Sterilis vxor est. *R.* Vide ne [quod multi faciunt] vitium tuum alteri obicias. Multæ vni viro nuptæ visæ steriles, nuptæ post aliis, peperere. *D.* Sterilis est vxor. *R.* Quid scis, qualem tibi filiû pareret si foecunda esset. Quarundâ partus, foecunditatem odiosam, & sterilitatem fecit optabilem. Non tu iusser Imperium Romanum portenta illa feralia, Caium,

Caium Caligulam, Neronem, Commodum, Bassianum, si Germanicus, si Domitius, si Marcus Antoninus, si Septimius Seuerus, aut nullas vxores, aut steriles habuissent.

De Filia impudica. DIAL. XXIII.

Filia si quando lasciuat, excute mentem;

Fac agat assidue, quo teneatur, opus.

D O L.

Delicata nimis est filia. *R.* Duas se habere filias delicatas, sed ferendas tamen, *Rempu.* scil. & Iuliam, dicere solitus fertur Augustus Cæsar: Iuliazque animum laxum quidem, vsq; ad speciem procacitatis, sed reatu liberum. In utraque tamen, ita sentiens princeps sapiētissimus, fallebatur. Nam & Respublica iam pridem ab illa sua prisca virtute fornicari cœperat; & filia non tã delicata, quàm probri solum patrem latentibus, deformata erat; quæ tandem [serò licet] erupere: secundum tamen hanc sententiam, delicata potest esse filia, sed pudica. Quod vt permiserim, negari illud certè non potest: Pronum, & breue iter ad impudicitiam, esse delicias. *D.* Filia lasciuire incipit. *R. A.* Occurre principiis: dura ferro, tenera digitis conuelluntur. Qui sibi, vel alteri habitum querit, à teneris annis incipias. Facile & tractantur mollia, & flectuntur. *D O L.* Lasciuire incipit filia. *R. AT.* Lautas dapes, & vestes illi molles, ac fulgidas: annulosque, & armillas detrahe, & quicquid est aliud, quo & ipsa sibi placeat, & placere aliis studeat: obiiice illi domesticas curas, pensa, acus & colos, & si quid est operis, quod suauis, ac molles manus in callum duret. Seduc eam à spectaculis, à congressu populi. Festis etiam diebus

illam domi contine. Nullum vagis, ac discolis cogitatibus tempus linque. Occupatio, & labor & incultior habitus, & victus asperior, & secessus, inque vnum aliquid iugis intentio: ad hæc, testis carus, & verendus, frequens admonitio, dulces minæ, & si quando res exigat, asperæ. Hæ sunt castitatis, aduersus impudicitiam, seræ ac vetes, qui & insultantes ocioso animo passionibus arceant, & ingressas eiciant. *DOL.* Filia impudica est. *R.A.* Ecclesiasticum consilium: Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire. Etsi autem nihil penè tristius pati possis, modò tamen paterni officij nihil omiseris, est vnde mœstum te soleris. Tuus enim potest esse dolor, sed non pudor, nec crimen. Nam præcipientem in libidines animum frenare, difficile est valde: & nisi Deus ipse manum adhibeat, impossibile homini. Tantus est enim impetus, tamque effrenis, vt contra eum frustra sæpè numero parentes, frustra & fratres, frustra etiam ipse vir laboret: neque id mirum, cum sit scriptum: Aliter non possumus esse continens, nisi Deus det. Neve hinc pudicitie excusatio vlla sit, dat hoc Deus pia fide poscentibus, quòdque in se est, annitentibus, ac scientibus, cuius sit hoc donum: ritèque & ipsum æstimantibus, & auctorem. *D.* Filia adultera est. *R.A.* Si nupta, habes participem generum doloris: habes & ipsum Cæsarem Augustum, & iniuriæ comitem, & violationis exemplum.

*Immeritò si quid pateris, perferre memento.
Immeritus laudem, crimen habet meritis.*

D O L.

A Lieno crimine infamior. *R.* Dicebam modo, & sic est: Alieni te criminis dolor attingere potest; non infamia: verum loquor: Falsa enim ut sit dura; durabilis non erit: & infamiam, & gloriam, ut longæva sit, tuo tu quidem ex agello animi, propria vitem falce messueris. *D.* Alieno crimine mœstus sum. *R.* Credo hercle. Esto autem tua lætus innocentia: nisi magis alieno tangeris, quàm tuo: non ut patrimonij hæreditas, sic & famæ est: & si esset; repudiari posset. Onerosam, & infamem hæreditatē adire, nemo cogitur, Nunc [ut dixi] nominum successio nulla, nulli agnationum, aut cognationum gradus: hac in re, seu tu clarum tibi, seu tu fuscum nomen optaueris, à te illud, non ab alio petendum erit: tuis est opus meritis, quando quidem alienis nec fœdari potes, nec ornari. Quid tabellionem aspicias? Quid testantem? Quid amantissimo clarissimoque seni tuo fidis? seu quid horres obscurum? nec verum decus inde, nec dedecus. Non legatur fama, sed queritur. *D.* Meorum grauior infamia. *R. A.* Immo quidem tua te premit opinio, humanæ miseriæ radix ingens. Pone illam, falso fasce leuaberis. *D O L.* Meorum criminibus infamior. *R. AT.* Nego id quidem fieri posse: sed ut fatear: præstat tamen alienis te flagitiis infamē esse, quàm alios tuis. Multo est enim grauius peccati pondus, quàm infamix: ubi peccatum, illic miseria vera est. Contra autem, falsa infamia, vera miseriæ nihil haberi

falsa vero gloria plurimum : plebeios licet animos illa pungat, hæc mulceat. *D.* Meorum infamia non tangi nequeo. *R. A.* Tangi piùm: sterni miserum. Proinde, dum reliquæ spei sunt, summo studio, tuorum famæ, atque inde susceptæ perturbationi tuæ, consule. Si spes omnis abierit, illis omiſſis, sollicitudinem, atque angores deponendos censeo. Nam & in cassum niti, & tristitiæ materiam aucupari, par dementia est. *D.* Seruilibus probris notor. *R. A.* Materiam patientiæ poenam luis: cum diluere notam possis, scelerum pulsus authoribus. *D. L.* At meorum, qui tam facile pelli nequeunt vror probris. *R. A.* Quorum, quæso? Iam parentum castigatio filiis, nullo iure, permissa est. Inde tibi gignitur nihil infamiæ: quin potius, recto iudicio, quasi quidam fulgor ex tenebris nasci potest. Nam cum virtutis proprium difficultas sit; multo difficilius est obscuris, quàm claris ducibus rectum iter tenuisse. Sin uxoris, quid hic verò te agere oporteat, & quorum pro remedio meminisse, paulò supra monui. Si natorum, respice qui viri, quos filios habuere. Fabius Maximus, ac Scipio Afrieanus, & Pompeius Magnus [Non enim imperij, atque opum, sed ætatis, & gloriæ sequor ordinem] quem aut Vespasianus vltimum, aut Aurelius Antoninus vnicum, aut Seuerus primum: quos in genere alio, Hortensius ac Cicero, Quam postremò filiam Augustus Cæsar. Aut quem filium Germanicus; magna de luce, magnas tenebras videbis, & intelliges, hoc prolis infortunium, nescio quidem vnde, sed in maximam quamque familiam suo iure, familiarius scandere; & cuique suas vomicas domiesse, vel ignoras vicinias, vel neglectas; nec fratrum, nepotumque desunt exempla.

pla. Illa posui, quorum, quò propior; eò grauior: vi-
deri pudor solet. Omnium vna est regula. Alte-
rius, quisquis ille sit, maculas, inuito alteri, nec
affigi posse, nec hærere.

De infamia. DIAL. XXV.

Peccatis propriis, quando tua fama laboras.

Entere, probo nomine restituas.

D O L.

MEa premor infamia. *R.* Timui, tua ne con-
scientia premereris. *D.* Infamia premor
gravi. *R.* Si iustam, non infamiam, sed in-
famiz causam defle, Sic iniustâ, errores hominum
alto animo proculcans, tua te conscientia solare.
D. Graui infamia laboro. *R.* Vêtofo fasce suspiras;
sic suapte natura leuê sarcinam, scientis imbecil-
titas grauê facit. *D.* Grauis in meum nomen sur-
git infamia. *R.* Refert, quibus orta radicib. si veris,
viuet, augebitur; alioqui mox arefcet ac defluet.
D. Magna mihi infamia conflata est. *R.* Bene ais, fla-
tus est enim fama. Szpè etiam impulsoris, qui vos
ad eò quatit, ac territat. Atqui magna infamia, ma-
gnæ famæ principium multis fuit. Puduit vulgus,
& vt iure suo errori adderet errorem, rebûsq; mo-
dum cunctis excluderet, modicam infamiam, im-
modicis laudib. tandê vicit. *D.* Multa vndiq; pul-
sor infamia. *R.* Circumflantib. ventis in portû re-
di, & ab aurium procellis, in cubiculum cordis in-
gredere: cui, si tranquillitas sua est, habes vbi iur-
giorû fessus requiescas & [vt dici solet] in sinu gau-
deas. *D.* Fusca fama, cōscientia clara sum. *R.* Tu ne
igitur fama esse clarissima, cōscientia turpi cupe-
res, atque obscura? Ita ne penitus verum est illud
Flacci:

Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret.

O rem vanam : vera quidem & iuuare possunt & terrere: umbras metuere non est viri. *D.* Infamiae sarcina ingens est. *R. A.* Si flagitio collecta grauis, fateor; si casu facilis; si honesti studio, gloriosa. Si quidem bonis artibus quaesita infamia, laus est. Insultent fatui; & tu exulta lucro nobili; virtutem nempe rarissimam mercem, magnum licet, & quo nullum maius, famae pretio comparasti. Is virtutis cultor verus est, qui in nihil penitus, praeter illam cogitat: sed cum reliquorum clarus, tum clarissimus est contemptus famae, virtutis studio susceptus; cum profecto fama viris fortibus, non auro tantum, sed vna etiam sit carior. Qui amore virtutis hanc spreuerit, is spreurus omnia credi debet; quod praclarum, sed peritarum scito: quandoquidem magna pars eorum, qui videri volunt virtuti operam dare, fama eius apprehensa, sic confestim in actione lentescant, ut intelligi dent vnum hoc illos, quod apprehenderint, intendisse. *D. L.* Multi grauius me infamant. *R. A. T.* Plures olim Fabium, & grauius; plures etiam Africanum: quae res illis eximiam in gloriam versa est. Communem cum talibus fortem, queri desine: paucissimis accidit omni semper infamia caruisse. Delicatisima res est fama homini: & quae saepe rubiginem, leuibus contrahit ex causis: & ad summam, ut nil clarius fama est, sic nil obscurari pronius. Nilque peregrinarum [ut sic dixerim] capacius impressionum. *D. L.* Graui vix infamia. *R. A.* Pestis haec verendis maxime infesta nominibus, viris quoque sanctissimis, non pepercit: quorum princeps omnis expertus culpa, & ipse tamen ab impiis infamatus, ostendit, mali huius immunitatem, quae nec Dep
obti...

obtrigisset, hominibus non sperandam. *D.* Dura at-
teror infamia. *R. A. T.* Virtutem inuidia non tenta-
ri, vix possibile dixerim: sufficiat non conuelli: si-
ue gloriam cum obrectatione collidi: si pura, si
solida est, splendet attritu. *D. O. L.* Acri vexor in-
famia. *R. A.* Vulgaris aura cœcis ignorantia pulsa
turbidinis, summa rerum cacamina verberat,
sed non quatit: vel si quatiat, non euerit. Excel-
lentia tibi cuiuspiam signum sit, in vulgi linguas,
quasi scopulos incidisse. Humilia enim & circa
terram depressa nomina, nec præclaræ laudis lu-
men excipiunt, nec magnæ infamiae tempestatem.
Sæpe quod spernitur, & quiescit. *D.* Malè de me
vulgus loquitur. *A.* Bene quod in linguas, non in
calamos incurristi. Vehemens sermo vulgi est at
minimè diuturnus. Leuibus aut falsis orta causis,
breuia sint oportet: tacebunt, cum multa latraue-
rint. Fatigari citius solent, qui cœpere feruen-
tius. *V.* Vulgi linguis exagitor. *R.* Quid si in orato-
ris, aut Poëtæ insignis stilum, impegisses? vt multi
olim, quos infames posteritati traditos, inimici e-
loquentia, videmus: vt, sicut nobile mihi suspiriū
Alexandri regis, Homerum Æacidæ inuidentis;
sic metus nobilis Alexandri principis; videatur, li-
teratos disertosque viros, ne quid de se asperum
scriberent, formidantis; quanquam nec literatis
obrectatoribus succumbendum; sed vel pari sti-
lo refellenda calumnia; quod Tullius Crispo,
quod Demosthenes Æschini, quod innumerabi-
libus fecit Cato; vel insigni fiducia, & omne thea-
trum superante animi testimonio, resistendum
esset: dicendumque, quod Caluo Vatinus pero-
rante; Non quia iste disertus, iccirco ego damnan-
dus sum. At nunc periculi nihil est: siquidem
vulgus, vt multum strepat; quam diu tamen id fa-

ciet, citò vel volens, vel coactum desinet. Veniet dies, quæ strepidulis his cicadis, loquacibusque silentium picis ponat. *DOL.* Malam famam apud vulgus habeo. *RA.* Vt apud te ipsum, utque apud bonos, bonam, ac perpetuam, veramque habeas, enitere. Nempe ista, quam quæris, evanescet. Inane genus, ac trepidum, mortales: quid ad vos, vel adulantium, vel detrahentium breue istud, & obscurum murmur? Venient, qui liberiùs iudicent atque æquius. Et qui sunt, inquires, hi iudicent? Nolle illos non potestis, sed ab illis nosci. Illos dico, qui post vos nascentur, quos nec vestri odium, nec liuor; sed nec amor, nec spes torserit, aut metus. Si vestrarum æstimationem terum, ac sententiam incorruptam vultis, hos iudices exspectate; brevis est mora. Properant ecce, moxque aderunt. *DOL.* Infamiam factis egregiis, & virtute contraxi. *RA.* Est ubi amor damnis alitur, crescitque laboribus, inque amaro[dictu mirum]& maligno solo, radices agit altius; unde fit, ut factionum amantissimos, sæpe illos videas, qui multa, & graua pro factionibus passi sunt. Nota quidem, & nimium trita res, vestris in vrbibus, Proinde nemo, vel iustitiz, vel veritatis amantior, quam qui pro hac flagellis sese obtulit. ac morti. Et tu igitur virtutem ama, magisque ac magis illam cole, pro qua famam, rem pulcherrimam, atque clarissimam, amisisti: pro qua, non leue supplicium fers, infamiam; perditisque, & spretis omnibus; eam ipsam, quam tibi nemo vnquam eripiet, virtutem solam, solus amplectere, atque illi dicito: Hæc quidem o regina, pro te volens patior; tu me in integrum restitues, aut certè vnà mihi pro omnibus satis es. Tu me sola sinu pio resoue, sic non famæ tan-

tum,

tum, sed vitæ quoque damna non sentiam. *D.* Vulgò passim in triuiis laceror. *R.* Boni consule. Notum te vulgus faciet, clarum virtus, conscientia securum.

De Quæsto ex indignis laudibus pudore.

D I A L. XXVI.

Parcè laudato, nam cum laudaris inique

Sirursus damnes, pars leuius tersi.

D O L.

L Audasse arguor indignum. *R. A.* Malum quidem quod est, bona sæpè oritur radice. Boni enim, & innocui, quales ipsi sunt, tales alios opinantur. Hinc ad laudandum, æquo etiam propiores sunt : & quamuis indignum laudare malum, fatear; vituperare tamen immeritum multò est peius. *D.* Laudavi indignum. *R.* Si id sciens, reprehensibilis; at si ignorans excusabilis. Minus est malum falli, quàm fallere. Falli enim alienum; fallere autem, proprium fallentis est crimen. *D.* Aliena laus in meam vergit infamiam. *R.* Immo quidem tua, vel culpa vel ignorantia. Ex alieno enim, vt laus sic infamia nulla est. *D.* Laudasse indignum, valde doleo. *R.* Vide ergò ne id ipsum sæpè doleas. Caue ne temere ad laudandum, vituperandumque prolixi. Est enim vtriusque rei libido: & [vt dicam propriè] morbus. ac pruritus quidam lingue mobilis & quietis insciæ : cuius frenum, ac custodia inter opera perfectionis eximie numerantur, dicente scriptura : Si quis in verbo non offendit, hic est perfectus vir. Qua in re nimis sæpè fallimini. Et, heu nimis illud eiusdem Apostoli verum fit. quòd linguam nullus hominum domare potest, inquit, malū. Ad inuentiendum ergò

coridie vos illa præcipitat, quos hinc laus et
 impetus; inde falsa rerum species trahit. Sunt e-
 nim qui aspectu, vel eloquio vitia morum tegunt.
 Quod de Alcibiade accepimus, de multis vidi-
 mus. Sunt qui virtutes velo occultant contrario:
 seu id natura vultus scilicet, aut sermonis austeri-
 tate insita, seu etiam arte quadam, studioque ad-
 uersus id, quod vulgò concupiscitur, adhibito.
 Nam ut multi, qui se bonos, sicaliqui, qui se ma-
 los fingerent, sunt reperi, quo vel humani fauoris
 pestilentem auram, vel inuisam honorum tempo-
 ralium sarcinam declinarent. Quod de Ambrosio
 lectum est. Accedit amor atque odium. Accedit ira,
 & inuidia, Spes & metus, affectusque animi varij,
 & occulti: hisque ipsis interdum, quorum sunt in-
 cogniti, semper autem iudicij veri hostes. Accedit
 quod viuentis laus, diuino eloquio, propter vitæ
 mortalis inconstantiam, prohibetur: quantò igitur
 magis vituperatio? Deinceps itaque ad laudan-
 dum tardus, ad vituperandum tardior veni: cum
 vterque enim [ut dixi] malus error sit, peior est vl-
 timus. *D.* Laudando immeritum, erraui. *R.* Erran-
 do dicitur, & sæpè error vnus multis obstat errori-
 bus: dumque errasse semel pudet, ne similis ite-
 rum error obrepit, occurritur. Laudaſti incautè;
 linguam frena, hoc boni saltem illi ipſi malo. *D.*
 Indignum laudaſſe pudet, ac poenitet. *R.* Pudor, &
 præſentia, & dolor ſcalæ ſunt, & gradus quidam ad
 reſiſcentiam, & ſalutem. Pauci ſunt, qui ad re-
 ctum iter, niſi per denia multa, ceſpitando perue-
 niant: multoſque ideò voluptatis ſeruos in

Iuuentute vidimus, qui virtutis a-
 mici in ſenio euase-
 runt.

*Qui non est fidus, non est tibi verus amicus,
Nonte, fortunam respicit ille tuam.*

D O L.

DE amicis queror. *R.* Quid hic hostibus fa-
uiat, qui de amicis querimoniam instituit,
D. Amicos experior infideles. *R.* Impossibi-
lem rem narras. Ne fortè autem amicos credide-
ris, qui non erant; nempe id non modo possibile,
sed commune est. *D.* Infideles sunt amici. *R.* His
querelis plenus est orbis terræ. Verùm amicitia,
infidelitasque non coeunt. Qui infidelis esse inci-
pit, desinit esse amicus; seu [quod potius credide-
rim] nunquam fuit. Cumque omnis virtus immor-
talis sit, omnis fictio xui brevis. Non fides est sub-
lata, sed fictio. *D.* Infidos experior amicos. *R.* Ami-
ci falsò habiti, si nunc primum infidelis animi la-
tebras pandunt, erroris tui finem latus aspice, &
caueto intèrim ne morbi contagia in te serpant,
sed quicumque illi fuerint, tu amicitia fidem ser-
ua, etsi non propter immeritos, at propter te, me-
ritum aliena peste nō infici; quod libentiùs facies,
si quantum tibi displiceat illorum præsidia, ipse
tecum acriter excusseris. Sæpè vitij odium, calcar
ad virtutem fuit. *D.* Immeritus amicorum odia
contraxi. *R.* Odiosi ciues, odiosi focij, odiosi cogna-
ti, odiosi coniuges, odiosi fratres, odiosus demum
patri filius, & filio pater. Et, ad summā nulla ne-
cessitudo est, quæ non odiis esse possit infecta. So-
la quidem amicitia sincera, mali huius ignara est.
Interque hanc, & reliquas, hoc interesse disti-
niunt, quod illæ omnes adiuncto odio durant;

D ii

nomenque suum retinent. Huic vni non modò, si odium accesserit, sed si amor abscesserit, amicitia tam non est; neque verò magis odiosus amicus esse potest, quàm amor etiam odiosus. *D.* Perfidos patior amicos. *R.* Si quid spei reliquum, perfer, dum in fidem redeant, & ardentè ama. Multi enim tepido amore amicitias excinxerunt; aut parum fido, perfidiam docuere. Si nec ita proficis, spesque omnis interiit, vtere consilio Catonis, qui amicitias, quæ non placent, sensim diffuendas censuit, non subitò discindendas, ne geminum graue damnum, simulque & amici perdiri videantur, & quæsihi hostes; nisi fortè acrior casus, ac moræ impatiens, maturo consilio vti vetet; qui, si incidat, inter ærumnas amicitiarum vltimas numerandus erit; ferendus tamen alto animo, vt reliqua; cedendumque necessitati, & parendum tempori; sed hic casus veræ vix amicitiz tunc notus est.

De Ingratis. *DIAL. XXVIII.*

*Qui bene factorum non vult memor esse tiorum.
Dignus est certe, cui bene non facias.*

D O L.

Multos exuperior ingratos; graue vitium. *R.* Ingratitudinem vituperare superuacuum; omnium nempe mortalium, hanc sermo condemnat. Non est laborandum, vt suadeas, quod omnibus persuasum est, & in extirpabiliter insitum. Est qui summum; est, qui solum in virtute bonum locet; est, qui neutrum, sed in voluptate, virtutis hoste, ponat omnia. Sunt, qui castitatem pulcherrimum ornamentum vitæ dicant; sunt qui hanc ipsam in se spernant: in aliis.

liis verò vel ridiculam, vel difficilem certè, longèque laboriosam putent; quod Augustinus tantus vir futurus, in se sensit, vbi Ambrosij cælibatum laboriosum sibi visum ait: quia aliis non laboriosus modò, sed damnabilis vitæ status visus erat. Vnde illud Platonis: *Qui*, cum cælibem, castamque vitam diu tenuisset, ad extremum sacrificasse legitur naturæ, vt sibi illam placaret; quam, sic viuendo, violasse, & in quam grauiter peccasse, videretur. Mirum, id iam docto homini, videri potuisse; sed visum esse, non est dubium. Erunt quoque, qui fortitudinem, eminentissimam, clarissimamque virtutem ducant: vulnera aduersis excepisse pectoribus, campum rutilo sanguine cruentasse, intrepidisque demum animis mortem oppetiisse. Erunt qui hæc omnia summæ tribuant insaniz, & nil melius securo, atque imbecilli ducant ocio. Venient denique, qui iustitiam gubernatricem rerum humanarum, & virtutum matrem censeant: qui religionem iter ad æternam vitam credant, & ad cælum scalam. Venient contra, qui iustitiam ignauiz; Religionem amentiz, ac superstitioni ascribant. Hi sunt, de quibus scriptum est; *Quiduis* habent in viribus, qui omnia virorum fortium esse confirmant. Neque solum ex hoc genere violentorum hominum, raptorumque; sed ex ipsa doctorum acie, quantos oppugnatores habeat iustitia, facile est in libris reipubl. Ciceronis aduertere. Sunt qui fidem, & promissorum obseruantiam magnis, & meritis laudibus efferant: sunt, qui fidem frangere, non fallere, dicant esse, sed plus scire, & esse ingenij melioris. Quæ licet vulgò multorum hodie sit opinio, & multorum vox, apud Lactantium nominatim Mercurio tri-

buitur, dicenti; sicut ille ait: Non fraudis esse decipere, sed astutia. Pulcher enim ingenij Deus, & eloquij. Et ad summam: nulla virtus tam laudata est, quin vituperatores inueniat. Grati-

• tudem, nulla barbaries gentium, nulla morum immanitas non laudabit: nemo vsquam non vituperabit ingratitudinem; sit fur, sit sicarius, sit proditor, sit ingratus, vitium suum excusare non audebit, sed negare. Quæ quamuis ita sint, nihilominus tamen innumerabiles sunt ingrati. Nec est

ferè vitium aliud, quod tam multis verbo damnatum, tam multi rebus ipsis amplectantur, ac teneant. Quid concludam? damnandum utique

non solum verbo sed animo maximè, atque iudicio; & in se, cuique bono fugiendum, ac vitandum; in altero tolerandum, sicut cætera, quibus humanum scatet genus; quibus mali abundant, boni ex-

• xercentur. Perfer igitur, & gaude potiùs ingratorum ferre, quàm ingratus fieri. D. Ingratos multos inuenio. R. A. Vide, ne quid in te culpa sit. Multi enim dum benefici dici volunt, ingratores sunt, atque exprobratores. Onerosum

genus, quorum beneficia plus offensa præferunt, quàm gratia. Idque nihil est aliud, quam pretio odium parere: Mercimonium ipsanum. D. Bene meritis, multos male memores, & ingratos patior. R. Tu ne hoc illis inuides, tuamque cum illorum sorte commutatam cupis? Noli, obsecro; cuiuscunq. sit vitium, virtus tua veniat in partem.

• D. Multos habeo ingratos. R. A. Quid expectas audire? benefacere ut desinas, de quæ alterius culpa, tuum ipse damnum facias? Quin tu potius contrarium fac, & qui multos habes, cura nunc etiam, ut habeas plures. Habebis autè, si multis benefeceris: multi enim semper ingrati. Sed plures hodie,

hodie, vexeorque, ne confestim gratum esse, portentum sit. Ita in dies retro eunt omnia; ea petentium improbitas, & ea debentium obliuio, atque superbia est. Neque ideò desistendum: neque, cœcorum æmulatione, erudi oculi. quos potius facere debet aliena cœcitas cariores. *D.* Mihi multi sunt ingrati. *R.* An tu multis idem fueris, recordare. Vna enim ingratitudo aliam punit, sicut in reliquis. Vnum sæpè peccatum alterius pœna est. *D.* Multis ingratissimus profui. *R.* Multis indignis profuisse satius, quàm vni digno defuisse. Proinde perge, neu malorum odio, bonos mores exuas; nec prodesse aliis cesses, quòd ab aliis male sit cognitum. Cognoscent hi fortasse melius; sine quidem, nosse Deum, nosse te, satis est. Non est vera virtus, cui conscientia præmium non sufficit. *D.* Profuisse multis, infeliciter cessit. *R.* Caue ne vnus crimen obsit alteri, quodque est grauius, tibi. Experire alios, cedit fortè felicius. Quidam præterea, diu ingrati urgente animum pudore, tandem fuere gratissimi; magnoque cum fœnore spes amissa rediit. Ad hæc sæpè, quod requisitus nebitor negauit, ultio, non debitor obtulit. Nullum bonum opus vnquam perit. Qui bene agit, ante alios se cogitet. Vna quidem virtus multis prodest, sed prima, & maxima pars virtutis in agentem redit. Itaque vt mali omnes, & ingrati sint, non ideo vir bonus beneficio cessabit. Nam quæ in multos spargit, in se cumulat; sibi ipse beneficus, vni saltem non ingrato. *D.* Proieci beneficia in ingratos. *R.* Atqui gratis dare, nec avarus metuant. Eo autem liberalitas maior, quò spes præmij minor est.

D iiii

*Si fuerit seruus nugax, animumque superbi,
 Logo abeat, frugi non erit is famulus.*

D O L.

M Alis seruis obfideor. R. Nunc rectè ais, obfideor: olim tibi circūfultus videbare, sed obsessus eras, non familiari solū exercitu, sed hostili. D. Indomitis seruis premor. R. AT. Tuz acies contra te militans: insuaue negotium. D. Superbis seruis obsessus sum. R. Eosque, qui te obsident, pascere cogeris: inamoena necessitas. D. Seruis obfideor pessimis, voracibus, furibus, mendacibus, impudicis. R. Quid seruorum epithetis affluere est opus? Seruos dic, omnia dixeris. D. Seruis obfideor, quid consulis? R. Quid consulam, seu quid dicam, nisi Terentianum illud:

Qua res in se neque modum, neque consilium habet vllum,

Eam consilio regere non potes.

Nota sunt tamen hac in re Senecæ consilia: Viuendum cum seruis familiariter, comiter, clementer: familiarem esse iubet, at quibus? nempe his, quorum familiaritas contemptus est genitrix, Addit; Non verberum, sed verborum castigatione vtendum, erga furdos scilicet, torpentesque; dominicæque mansuetudinem duro pede calcantes. Admittendos præterea in sermonem, in consilium, in cōuictum. Et quos quæso? vtique procaces, stultos, ebrios, perfidos, insolentes; qui neque sermonē teneant, neque consilium habeant, & conuictum faciunt, salutis, vitæq. domini, & patrimonij, & famæ segnes; gulæ autem propriæ, atque libidinis vigilā-

tissi-

tissimi curatores. Verum ille ideò fortassis, hoc
 consuluit; quia in seruo verum opinatur, quod
 iam ante de amico dixerat. Fidelem si credide-
 ris, facies. Credo non cogitas ex optimo genere
 hominum amicos esse solitos, seruos ex pessimo.
 Equidem non, si mille annis lupum, agnum credi-
 deris, agnus fiet. *D.* Obsideor seruis: quid consilij
 affers? *R.* Nunquam aliunde quæsieris, quod in te
 est; non obsideberis, nisi dum voles: neque verò
 nunc obsiderent, nisi quod in vrbib. male pacaris
 accidit, vna pars animi, quasi factio seditioforum
 ciuium, obsidentibus faueret. Vis hoc malo li-
 berari, purga animi tui statum. Seruos enim ca-
 stigare, neque his Senecz consiliis, neque aliis po-
 tes. Te, si velis componere, nemo vetuerit. Pom-
 pas abiice; pelle superbiam. Ita enim vel fugabis
 seruorum inimicam aciem, vel imminues. *D.* Mul-
 tis seruis obsideor. *R.* Bene, si strepitus, vel inanis
 quæritur iactantia; sin obsequium, aut iucunditas,
 nil peius. Serui, etsi boni sint, quod inter prodigia
 numerem, nunquam tamen multi benè seruiunt.
 Inter se enim dissident, murmurant, altercantur.
 Alter ad alterius respiciens manus, ipse interim
 ociosus; complosisque suis sedens manibus, do-
 mini habitum induisse, suum decus existimat; &
 nil censet honestius, quam nihil agere; cuncta
 pollicitus; de his namque nunc loquimur, qui
 falsa professione ventris ignaui negotium agen-
 tes, seruitio humili, non tantum voluntariè, sed
 importunè sese offerunt; innumerabilis turba,
 sed vilis, qui, cum tot pateant artes, abiectissi-
 ma elegerunt. Nempe illorum, quos non vo-
 luntas propria, sed aliena vis, & sua sors, ad ser-
 uitium traxit, vt numerus rarior, ita crebior
 virtus, & notior fides. Nimirum aliud est serui-

re velle, aliud cogi. Hi ergo fortunæ memores. ut eodem se, in omni statu, præbeant: ne virtutem cum libertate perdiderint, quod inuiti faciunt, aliquando feliciter faciunt: cum id nequeant, quos volentes somnus, venter, gula, cupiditas, mali duces, in seruitium perduxere: in quo mirum non est, si ducibus suis student, atque id agunt, quod sequuti falsum simul, atque humilem titulum seruitutis, assumpserant. Contrà hi, qui tale nihil, quod sequerentur, habuere, naturam sequuti, ac fortunam, sæpè quod liberi fuerant, serui ostendunt. Et, si fortasse de talibus intellexit, possum inoffensis auribus Senecam audire. *D.* Multi domum serui occupant. *R.A.* Multæ igitur lites, multa bella, de re qualibet pugna erit. Noua cotidie crimina proferantur, ac purgentur; & tu medius inter partes sedeas, oportet. Iudex factus, ex domino, non pores litigium domo expellere; litigantes potes. *D.O.* Obfideor famulis, sine quibus viuere nequeo: quid agam? *R.A.* Sicò vsque peruentum est: ut sine hostibus tuis esse non audeas: paucitate illorum, ac virilitate tibi consule. Pelle formosos, pelle comptos ac callidos: pelle vel facie sibi placentes, vel ingenio, vel genere. Inter paucos, eosque hebetes, atque inuitos tutius ages; non quia meliores, sed quia minùs ausuri: quos, velut hyeme serpentes coacta vis veneni, atque vilis inertix torpor obstrinxerit. Denique hæc summa est, ut in seruo sola quidem, aut certè prima fides æstimanda sit. Si quid hac in parte prætuleris, crede mihi, magno cum scœnore vitiorum, qualiscunque illa breuis tibi veniet voluptas, quia sanè perrara est fides: proximum remedij genus, ipsa, quam dixi, paucitas, vilitasque: non plus habens boni, sed

De Serui fugitiui. D I A L. X X X.

*An fugit seruus nebulc, sine currere pestem;
Namque lucrum magnum est perdere perniciem.*

D O L.

D Ifcefferunt serui. R. Quorum molesta præsentia erat, gratus debet esse discessus. Nihil fermè displicet, cuius contrarium non delectet. D. Abierunt serui. R. O si redeant. videasque oculis, quod animo iam vidisti, quot illos vitia circumstant, quot nequitiz, quot doli, quot mendaciorum artes, quot scelerum species, quot furtorum? Quid nî horreas comitatum, limenque redeuntibus obstruas, meritoque gaudeas, tuam domum malis exhaustam, leuatamque ponderibus. D. Serui simul omnes abiore. R. A. Simulque cum illis curæ graues, molestæque sollicitudines, metusque perpetui. Cogita, quot implendi ventres, quot tegendi humeri, quot armandi, stringendi que pedes vagi, quot acuti vngues obseruandi: duro te negotio liberatum dices. D. Fugerunt serui. R. Et cum his odia in dominum, & contemptus, & murmura, & querelæ, quin & execrationes, tacitæque deuotiones immeriti capitis: quibus immerito seruitio caruisse, quis tam ambitiosus, vt nesciat ascribendum lucro. D. Diffugerunt serui. R. Quis vnquam de fuga hostium questus est. Iulio Cæsari tribuitur superbiz, quod hostem, quem intercipere cogitabat, fugientem mœstus aspexerit. At modestis victoribus terga hostium vidisse, satis est: quin & idem ipse alibi fugientibus parci iubet, sola hostium, contētus fuga: idem

facito. Et, si tui hostes grauiore supplicio digni essent, fugisse sufficiat; atque illorum fuga tuam mectire victoriam; ablatamque tibi necessitatem vindictæ seuerioris, intellige. *D.* Serui fugere. *R.* Sponte igitur fecere quod cogendi erant: gratiam habeto; depellendi immanes belluas tibi demptus est labor: hinc quereris, fugerunt, qui nisi fugissent, tu fugere debuisses. Fugerunt, qui aut fugiendi erant, aut fugandi. Nunc tu liber, nunc securus, nunc domus tuæ dominus remanisti. *D.* Fugerunt serui. *R.* Fugitiuos iudicandi ius est domino, tu te dominum dissimula, ne vè hoc iure vttere, Si boni essent, non fugissent, malos amisisse, non iactura, sed quæstus est. Venenosa animalia tutius est vitare, quàm capere. *D.* Serui me solum reliquerunt. *R.* Vere solum, veteque inopem, si, ne solus sis, seruili egeas comitatu, ita nec animum habes, nec te ipsum. Quid autem? serui ne igitur tui sine te esse cupiunt, tu sine illis esse non potes? Vide ne hoc ipso seruis tuis ipse miserior sis. Quod si fortè non seruos cogitas, sed pretium, non desiderium inane, sed turpis auaritia castiganda est, de quo satis est dictum, dum de amissa pecunia loqueremur.

De Vicinis importunis. D I A L. XXXI.

*Res mala vicinus malus est, tamen ille ferendus,
Æquo animo cedens, aut procul hinc fugias.*

D O L.

Vicini importuni sunt mihi. *R. A.* Vide, ne tu illis importunior. *D.* Graues vicinos perfero. *R. A.* Multum, cunctis in rebus, valet opinio, leues finge animo, leues erunt. *D.* Vi-

cino

cinos malos habeo. *R. A.* Multi suam culpam proximis imputant. Acutiùs aliena cernuntur, discutiuntur exactiùs, seueriùs iudicantur: suarum rerum nemo non & mitis arbiter, & pius est iudex. *D.* A cres amarosque patior vicinos. *R. A.* Ne fortassis in gustu sit vitium, non in re: fastidiosis etià dulcia amarescunt. *D.* Vicinos duros, ac superbos queror. *R. A.* Multum sibi quisque permittit, nihil alteri: hinc in iudicio rerum multiplex obliquitas, & iuges offensionum causæ. Et sæpè vnde culpa est, inde primum oritur querela. Qui nunc scimus, an tu illis; qui tam duri tibi videntur, durus, & terricus, & intrastabilis videare? *D.* Asperos patior vicinos. *R. A.* Duplex est remedium: Patientia, & fuga. Primum probo, ferendi: artificio omnis mitescit asperitas. *D.* Vici nos pessimos ferre non valeo. *R. A.* Si nec ita proficis, quis te tenet? migra illico: non ut procaces, ita & sequaces erunt: quod ferre non potes, pondus excute, & quem pugnando hostem pati nequis, fugiendo enade: quid refert, quo te tramite in tutum eripias? Nullum iter ad tranquillitatem animi difficile iudicandum est: quod si sæpè idem feceris, nec profeceris, scito culpam tuam esse, nec minus forsitan alienam. Magna pars litium vulgarium duos fontes, & si fortè nocentiorum alterum, nullum habet innoxium: quamvis nempe politicum, & sociabile animal dicatur homo: si verum tamen inspicitur, nullum minus. Verumq; est illud Satyricum: Maiorem esse serpentum, ferarumq; concordiam, quam hominum. Si quidem vrsi, apri, tigres, ac leones, denique viperæ, aspides, crocodili, & ad summam, omne animal, præter hominem utcunque in sua specie quiescit interdum, homo autem nunquam. Homo hominem premit semper.

per, atque atterit: perpetuis bellis, ac litibus, inquietam vitā sibi præstat, ac proximo. Sic enim res habet, ut ubi maior est locorum vicinitas, ibi videas maiorem distantiam animorum. Rara sine iurgiis, ac rancore vicinia est. Nemo vestrum [ni fallor] Arabum, aut Indorum regibus invidet: lip-
pus est linor, longinqua non aspicit. *D.* Vicinis ob-
sideor infestis. *R.* Si penitus ab hac peste vis abso-
lui, in solitudine te reconde.

De Inimicitiiis. DIALOG. XXXII.

Ne quemquam laedas, & honestis moribus esto.

Ulcisci aduersum non melius poteris.

D O L.

Inimicitias habeo. *R.* Fac, ut iustitiæ sis amicus; nullum certius præsidium. Vera virtus fortune minas calcat, ac despicit. *D.* Inimicitia mihi sunt. *R.* Et cautior eris, & notior. Multos inimicitia illustrarunt, qui obscuro mansissent si hostibus caruissent. *D.* Hostes undique mihi sunt. *R. A.* Obstabunt, ne inuisibiles animorum hostes subeant voluptates. Non tam hostes tibi fors obtulit, quam custodes: malo malum maius arcēbitur. *D.* Hinc illinc hostibus premor. *R. A.* Illi quoque suis premuntur affectibus; estque apud illos ultor tuus, isque non vnus: pro te partes faciunt, ira, metus, odium, inquietudo; nec dum peracti poenam criminis exigunt: sic interdum ultio præit offensam, & fortasse non sequuturam. Armabuntur, laborabunt, sudabunt, æstuabunt anhelabunt, trepidabunt, & fortassis horum nihil ad te. Multi sæpe, grauib. odiis sibi, non aliis nocuere. *D.* Est mihi pugna cum hostibus. *R. A.* Et illis secum; & tutius ali-

aliquantò cum hostibus , quàm cum vitiis pug-
natur. Quisquis alium odit , primum animæ
suz vulnus infligit ; proximum nonnunquam
suo corpori. Nimia nempe cupiditas ferendi,
nocendique , multos incautos , nudatosque dedit
hostibus: sic semper prima pars malorum in suum
authorem vertitur, interdumque nouissima; cum
sæpè interim sit illæsus , in quem perniciēs para-
batur. *DO.* Vndique mihi bella consurgunt.
RA. Nunquam clarior, sanctiorque fuit Popu-
lus Romanus, quàm dum multis, ac grauibus bel-
lis occupabatur. Pax initiū mali fuit; secum nam-
que subiit libido blanda hostis, ac pestilens. *D.*
Graues inimicitiz mihi sunt. *RA.* Magnæ ini-
micitiæ plerumque magnarum amicitiarum fue-
re principium. *D.* Habeo inimicos. *RA.* Ha-
beto fidem, simul & clementiam; de reliquo quic-
quid euenierit, cura saltem , vt humanitate sis, ac
virtute superior. Sunt & sua iura cum hostibus,
cum quibus ita rem gere , vt amicos fieri posse
non dubites. Atque hoc sanius consilium scito,
quam Biantis; qui sic amicos diligi iubet, vt ini-
micos fieri posse memineris: quod dictum, quam-
uis ab aliis laudatum, nec mihi certè, nec Tullio
probat. Est enim verum amicitiz venenum.
In odio ergò cogitandus amor, non odium in amo-
re; longèque Aristotelicum illud in Rhetoricis.
Biantheo consilio præferendum. Non oportet [vt
aiunt] amare, tanquam oditurum, sed magis odif-
se, tanquam amaturum: quòd profectò scribens
Aristoteles, Biantem ipsum, callidamque eius, &
maleuolam sententiam notabat. *DO.* Inimi-
citas habeo. *RA.* Sed inuitus habes, & armato
semper in pectore cor amicum pacis habitet, at-

que ita bellum exerceas, ut coactus videare; neu forte odio succumbat humanitas, neu tam vindictæ studeas, quàm gloriæ aut salutis. Scis, ut Romanis inuisior est Hannibal, quàm Pyrrhus? cum uterque hostis, & prior Pyrrhus Italiam inuasit, at non delendi animo, ut Hannibal, sed vincendi. Omnibus enitendum modis, ut in actu quolibet vera virtus emineat; sic, ut nihil bello quæri aliud, quàm pax honesta videatur.

De Præceptis facultate Vindictæ.

DIALOG. XXXIII.

*Optima vis diffusio, si ladere possis,
Ignoscas, solet hac sola placere Deo.*

D O L.

Optatæ facultas eripitur ultionis. *R.* Cui peccatum eripitur: nihil eripitur, multumque tribuitur: quædam habentibus eripi, lucrum est: ea, ne habeantur ob stare, lucrum maius. *D.* Facultatem ultionis perdidisti. *R.* Felix iactura, quod noceat, amisisse. *D.* Ab optata, & sperata ultione prohibeor. *R.* Primum erat, nolle male agere, proximum prohiberi. *D.* Necesse est occasionem ultionis omittere. *R.* Si pulcherrimum vindictæ genus est, nolle vlcisci, pulcherrima necessitas, non fini. Ultrò virtutem amplecti optimum, proximum est compelli. *DO.* Ereptam mihi vindictam doleo. *RA.* Veniet tempus [citò fortè] quo gaudeas: neque aliter accidisse, vllò velis modo. Quidam ad quæ coacti veniunt, velle incipiunt, & amare: & de necessitate consensus oritur: dumque voluntas fieri incipit, desinit esse necessitas. *D.* Videbar vlcisci posse, nec potui. *RA.* Non posse malum agere, potentia magna est:

est: nempe que omnipotentis est propria. *DOL.*
 Vindicta mihi præsens excidit. *RAT.* Colu-
 brum tibi è manibus excidisse credito: vide ne
 iterum surrepat. Nihil homini tam contrarium,
 quam inhumanitas. Per hanc enim homo esse
 desinit, idque sic esse, ipsum nomen indicio est.
 Nullus morbus tam contrarius, nec mors qui-
 dem: illa, secundum naturam accidit, hæc au-
 tem contra. Szuire in hominem inhumanum est,
 quamuis meritum: non oportet exulcerati animi
 motum sequi, & priuati memoria doloris, natu-
 rz communis obliuisci. *D.* Me vlcisci vetitum,
 in perpetuum dolebo. *RAT.* Forſan in perpe-
 tuum gaudebis: quoties putas, poſt inimicitias
 depositas, & in gratiam reditum, corruisse ali-
 quos amicorum in amplexibus, cogitantes, hunc
 ego perditum volui, & interdum à ſucceſſu im-
 pio parum abfui. O ſors optima, in quam piam
 partem conſilium crudele vertiſti? *D.* Iuſtam
 iram exequi non ſinor. *RAT.* Iuſtam iram vi-
 inuenias; cum ſit ſcriptum: Ira viri iuſtitiam Dei
 non operatur: & rursus ab altero: Ira furor bre-
 uis eſt. Optimum igitur non irasci, proximum
 non vlciſci: ſed frenare iram, ne animum rapiat,
 quò non decet; tertium eſt vlciſci non poſſe, e-
 tiam ſi velis. *D.* Pulchra mihi præcipitur vindi-
 cta. *R.* Pulchrior venia relinquitur, & pulcherri-
 ma omnium obliuio. Hæc inter omnes principes;
 Iulium Czſarem illuſtrauit. Innumeræ & ingen-
 tes viri huius victoriæ, glorioſiſſimi ſunt trium-
 phi, incomparabilis rei militaris excellentia, al-
 tiſſimum ingenium, præclara eloquentia, no-
 bilitas generis, forma corporis, & inuicti animi
 magnitudo. Cum cuncta collegeris, nil in eo cla-
 rius clementia, & offenſarum obliuione reperies:

E j

que quamquam sibi materiam mortis attulerit; ut iure Pacuianum illud in funere caneretur.

Men' seruasse, ut essent, qui me perderent!

Ex quo tamen necessario moriendum erat, potest quodammodo, tali ex causa optabilis mors videri.

De Odiopopulari. DIAL. XXXIV.

*Nec ures, si te mundus non diligit, unquam,
Et mundo, atque Deo nemopiacere potest.*

D O L.

POpulus me odit. *R. A.* Habes, quem prædixeram, popularis finem gratia: pro dilectione odium. *D.* Populus gratis odit me. *R.* Miraris, quod sine causa odit, qui sine discretionem dilexerat, consequens hoc illius; unde modestia exulat, ibi regnare impetum est necesse. *D.* Odit me populus. *R.* Hæc bellua iniuriæ prompta est, segnino officio. Vulgi amor leuis, odium graue. *D.* Populus mihi succenset. *R.* Ab amante plausus, ab irato populo perniciēs; impar periculum, ac spes. *D.* Populo odiosus sum. *R.* Nihil impetuosius stultorum turbis, ubi insaniam singulorum publicus furor, & furorem publicum singulorum rabies impellit; alterque alterum trudit. Nihilque periculosius, quam incidere in illorum manus, quibus pro iustitia sit voluntas, pro maturitate præcipitatio. *D O L.* Odit me populus. *R. A.* Non amasset ueniam, ne nouisset quidem. Amor malorum, odio finitur. Vtrumque anceps; sola ignorantia tuta est. *D.* Populo sum iniustus. *R. A.* Populus odiosus, leniendus, aut linquendus.

*Inuidiam quicumque voles vitare nocentem,
Infelix fias, non odiculus eris.*

D O L.

Inuidetur mihi à multis. *R.* Præstat inuisum esse, quàm miserabilem. *D.* Inuidia exerceor æmulorum. *R.* Et quis vnquam virtutis amicus, exercitio hoc caruit? Percurrere animo omnes terras, omnia sæcula, cunctas historias euoluere, vix insignem virum hâc immunẽ peste reperiēs. Nolo nunc narrationem ingredi, quæ nos longè nimis à proposito distrahat; sed, si aliquid meministi, omniũ, quæ legisti, non possunt ignoti tibi esse quâ plurimi, quorũ comitatu, non tantũ consoletis, sed etiã glorieris. *D.* Inuidetur mihi. *R.* Linque honores, & officia publica; desine incessu elato, & superbo comitatu per ora ciuium volitare. Sequetura te ipsum; quantũ potes, ab oculis multorũ inuidorum, nec vultu, nec verbo, nec habitu digito te notandũ præbeas. Vulgus, & liuor in plateis habitant, sic & mala ferme omnia. Quidã hostes nullo melius modo quàm fuga vincuntur, ac latebris. *D.* Et profugum, & latentem liuor insequitur. *R.* Tolle mali materiam, malum omne sustuleris: nimis opibus modum pone: quicquid eximia specie inflammare animos potest, vel abiice, vel absconde: Si quid est, quo carere nolis, aut nequeas, modestè vttere; inuidiam, quam insolentia exasperat, humilitas lenit. Sunt quæ illam extinguant, efficacia quidem, sed morbo ipso peiora remedia; miseria scilicet, & infamis vita: de quorum altero dictum est, miseriam solam inuidia carere: de altero Socraticum illud: interroganti enim

E ij

Alcibiadi, quibus modis inuidiam declinaret, respondit Socrates: Et viue, inquit, vt Therfites: cuius vitam si nescires, in Homericæ leges Iliadæ: ironicum, planèque Socraticum responsum. Non enim est consiliū, vt inuidiā vites, vitare, virtutē; fatiūsq; est Achillem esse cum inuidia, quàm Therfitem, sine: quanuis illud constet, magnos interdū viros, vt securi viuerent, & virtutem ad tempus, & ingenium occultasse. *D.* Inuidem mihi multi. *R.* Inuidiam, nisi vel ignauia, vel miseria vix euades; quam, si sic euaseris, in contemptum incidēs; vtroque caruisse difficillimum. *D.* Inuidia multorum premor. *R.* Est, vt perhibent, calcandæ aliud iter inuidiæ, per excellentem gloriam, sed perraro vestigio signatum; ita, vt plures hoc calle gradentium in id, quod fugiunt, relabantur.

De Contemptu. *DIAL. XXXVI.*

*Si te contemnunt homines, & frivola dicunt,
Desimula, risus desinit in gremium.*

D O L.

Sed contemnor. *R. A.* Si iniuste quidem, est [non inficior] quod doleas, feras tamen; alioqui est, quod rideas. Nihil est enim ridiculosius, sed nihil crebrius, quàm contemni Sapientem ab insanis. *D.* Spemnor. *R. A.* Circa hoc verbum vnum, quatuor bona esse dixere aliqui. Spernere mundum: Spernere nullū: Spernere sese: Se sperni: hoc tibi vltimo opus. *D.* Spemnor à multis. *R. A.* Si à maioribus, fer; si à paribus, patere. Illi suo iure vtuntur. Ferè namque contemptui sunt minora maioribus. Hi se contemptui offerunt, & maiores fieri, quando aliter non possunt, hac tentant via. Sine minoribus, sine illos

illos insanire; neque magnificas contemptum, qui illis infamia sit tibi gloria. Spreuit Achillem Therfites, de quibus modò diximus; Homerum Zoilus; Augustum Antonius; Vergilium Euangelus; Ciceronē Calvus. Et [quod ex Euangelio didicimus, quodque est maximum] Herodes pessimus, miserrimusque hominum, Christum spreuit. Quid vel contemptis hoc nocuit, vel contemptoribus profuit? *D.* Spornos, & irrideor. *R.* Irrisuum nescio quid, & histrionicum etiam esse animis solet, eoque magis; quo minoribus, quid minus est opus alter alterum ridet. *D.* Spornor ab aliis. *R.* Recordare an tu alios aut spornas, aut spreueris. Hic est mos humanus, spornere, & sporni: mutuo vos vicissim odio; mutuoque premitis contemptu, & vultis aliis esse venerabiles, neminem venerantes; placere vultis Deo, cuius operum nullum vobis placet, eo, quo placere debet modo; in quo praeclare quidem noster Cicero; si praeclarum aliquid sub Deorum nomine dici posset: Minimè, inquit, conueniet, cum ipsi inter nos viles, neglectique simus, postulare, vt Diis immortalibus cari simus; & ab his diligamur. Illud ergò praeclarior, Malachiae prophetae: Nunquid non pater vnus omnium nostrum? Nunquid non vnus Deus creauit nos? Quare ergò despicit vnusquisque vestrum, fratrem suum. *D.* Sporni grauius fero. *R. A.* Etsi nemo sporni velit, multi cupiant timeri, multò tamen est sporni securius, quàm metui. Iraque quod ait Annaeus in epistola quadam: Non minus contemni, quàm suspici nocet; non admitto; illud ab eodem alibi dici rectius aestimo: periculosius timeri esse, quàm despicì. Proinde cum veteri Sapientum edicto, tria haec vitanda didiceris; de

quibus totidem continuis tractatibus egimus, & sint mala omnia, haud dubie tamen malum minus hoc ultimum, quanuis ignobilius, nec deest suum cuique remedium. Odium obsequio lenitur, liuor modestia, contemptus amicitia illustrum, & honestis artibus, ac virtute. Nemo primum Bruto contemptior Romæ fuit, nemo minus poetæ. Age & tibi bonum, magnūque aliquid, quo contemni nequeas.

De Promissi muneris tarditate.

DIAL. XXXVII.

Fers graviter non servari promissa, memento.

Te quoque consuetam fallere sæpe fidem.

D O L.

SErò promissa complentur. R. Quid singulariter de hoc quezeris, quod omnibus est commune? Nulla quidem res magis munus inquit nat, quàm dura frons, & lenta dilatio; sed hic est mos, citò vultis accipere, tardè autem dare: ad illud alacres, ad hoc mœsti, ad illud præcipientes, ad hoc segnes. Ingratitudinis duplex radix, duplex materia querelarum, dum & illos mora, & celeritas hos constringat. D. Multa mihi promissa sunt, nihil impletur. R. A. Magnis promissoribus minimum fidei esse debet. Nota vanitas, notæ blanditiæ, nota hominum mendacia. Multa tibi vnus aliquis promisit, sufficit promisisse, quare aliū, qui promissum impleat. Non potest vnus omnia facere, fecit hoc promissor, vt eū interim diligeres. D. Quod mihi promittitur, nō fit. R. Duarū cupiditatū potentior est, quæ tenet, quàm quæ poscit. D. O quot ille pollicitis abundabat. R. Aut irridebat, aut ad tēpus diligere volebat [vt dictum est] & forte dum

dum tibi multa promitteret, vnum aliquid à te
poscebat, quod, vel magni pretio mendacij bene
partum æstimaret, sæpe autem, qui diuites sunt
verborum esse inopes rerum, nosse debueras. *D.*
O quàm multa mihi promissa sunt. *R. A.* Si mihi
credideris, multa promittentibus nihil credes.

De Repulsis. DIAL. XXXVIII.

*Trasri noli, pateris si sorte repulsam,
Sape datur, quod post obtinuisse deles.*

D O L.

Repulsam passus indignor. *R.* Vis ne igitur,
quæcunque poposceris, adipisci, ita, vt ne-
gari tibi nihil possit? ne intolerandæ super-
biz sit, hoc velle. Meminisse magni Pompeij de-
cuisset; quo nescio, an maior vnquã fuit, de quo ta-
men scriptum est: Quæque dari voluit, voluit sibi
posse negari; quàm multa Cæsaribus supra huma-
nam magnitudinẽ, summo etiam imperio glorio-
sis, negata cognouimus; & tu grauitè vnã, aut alte-
ram fers repulsam? Deniq; quàm multa quotidie
Deus poscit ab homine, nullius rei indigens, nec
impetrat? *D.* Non possum æquo animo repulsam
pati. *R.* Cur petendi tibi arrogas licentiã, & negan-
di aliis carpis libertatẽ? Quid quod sæpè indigna
petitio, dignam repulsæ præbuit materiam. Quid
quod sæpe etiam petendi repulsæ utilis fuit; cui,
quod petierat, impetrasse damnosum erat. *D.* Iniu-
stam patior repulsam. *R.* Si iniusta est repulsæ, iusta
ergò petitio: gaude, cuiuscunque potius culpã es-
se, quam tuam. *D.* Vnde non merui, repulsam tu-
li. *R.* Multi se magna meritos putant, vnde peni-
tens nil merentur. Hinc repulsæ dolor, hinc que-

relaxista: quibus orbis terræ, & omnis vita hominum plena est. *D.* Pudendam patior repulsam.

R. A. Pudendum nihil, præter culpam: quem pudorem tibi inferre potuit, quod tui non erat arbitrij. *D.* Repulsam patior, vnde non credidi,

R. A. Credulitas incerta est, certa autem res; non posse, quod petitur, negare, non est liberi, sed serui. Non posse repulsam pati, non est ciuis, sed tyranni. *D.* Optata, sperataque rei passus sum repulsam.

R. A. Si quicquid sperant, cupiuntque homines, assequerentur. *Dij* essent omnes. Tu verò, vt indignationes multas, ac dolorem fugias

repulsarum; disce optare possibilia, & honesta: nō assequi velle, quicquid inconsultus, & inexplabilis appetitus optauerit, quicquid spes vana fugesserit. *D. O.* Non tantum repulsus ego, sed indignus mihi antepositus fuit.

R. A. Et quoties indigni dignissimis præferuntur, & quoties indignos indignissimi iudicant; alienarum seuerior, suarum quisque fauoralibus rerum iudex. Multi se indignos dicunt, pauci credunt. *D.* Parum

rei patior repulsam. *R. A.* Multis parua negata, magna vtrò oblata vidimus. Si repulsis compensentur munera, fortunæ lances æquabuntur: sed vos illas indignatione augetis; hæc obliuione,

atque dissimulatione minuitis. *D. O.* Dignus eram [vt arbitror] non repelli. *R. A.* Vt si ita, an tu omnia, pro dignitate hominum, dari existimas, ac negari?

Vtinam ita esset, vt & plures bonos, spes præmij & pauciores malos faceret metus poenæ: sed non ita est: amor, odium, spes, cupiditas, affectus inconditi, cuncta permiscuere. In te v-

mo fortunæ stilum publicum vis mutari, & non te potius ad communem cursum humani mortis inducti?

D. Quanto indignior mihi anteponi-

tyr

tur competitor. *R.* Et Lucius Flaminius, mox ob indignum facinus iudicandus, & ordine senatorio amouendus; Scipioni Nasicæ prælatus fuit, viro omnium optimo, senatus, & populi sententiis iudicato. Et Vatinius Catoni, illaudatus laudatissimo, non solum populi amicorum, simulque hostium iudicio; sed toto etiam Ciceroniano volumine; quid hic dicis, ut sint graua, non sunt noua, quæ pateris. *D.* Multum sperabam, modicum non mereor. *R.* Ut multum quoque merearis, dixi iam, non omnia pro meritis dari. Quid, quod semel negatum, eidem id ipsum mox concessum vidimus? Quod in ipso, de quo loquor Scipione, accidit; repulsarum duriciem sæpè pertinax virtus infregit. Testes sunt Æmylius Paulus: Metellus Macedonicus: Lucius Mumius, qui consulatus repulsam passi omnes, iidem speciosissimis consulatibus, ac triumphis postmodum honestati, suis ciuibus, quibus contemptui fuerant, spectatulo fuere; nunquam ad id peruenturi, si repulsas populi lamentis, potius acerbare, quam virtutibus superare voluissent. Lucius Sylla, quauis in finem ciuilibus discordiis irritatus, famam suam nota crudelitas infecerit: nobilitate tamen, & gloria insignis ciuis, non consulatus, sed præturæ tantò minoris rei repulsam cum tulisset, summam reipub. post adeptus, & præturas, & consulatus, & imperia non tantum consequi potuit, sed donare. Non debet repulsa spem auferre, sed afferre sollicitudinem, ac virtutem acuere; quæ nil tam asperum, quod non leniat, idque etiam, si quando non fecerit, non tamen idèò deferenda est; ne propter se ipsam suumque proprium finem, culta videatur. Denique hi repulsas suas forti animo tulere. At Publius Rutilius repulsa fratris au-

ditam, quam erat passus, in petitione consulatus, statim morte obiit repentina. Elige vtrum sequi malis.

De Iniusto Domino. DIAL. XXXXI.

*Imperium quodcunque feras, nam vulgus iniquum
Sape magistratus commovere malos.*

D O L.

Iniustum dominum patitur Resp. R. A. Sed fortassis id merita, & id sceleri scelus est debitum: non solum apud inferos, sed ubique fieri iudices, ubique iustitia suum opus exerceat; & si sapius cunctetur, interdum properat: verumque re ipsa fit, quod scribitur, Vtique est Deus iudicans eos in terra. Dæmones ex hominibus fieri quidam opinati sunt, perpetua criminum licentia peccandi que libidine: quod, ut fortè tolerabiliter dictum sit, malorum voluntatum similitudo effecit, qua homo malus, atque in malis obstinatus, penè dæmonem æquat. Cui sententiæ, si recipitur illud, fortasse non dissolum fuerit, ut permissu diuinæ iustitiæ, dæmonem demon premat; qua in re illud duntaxat [ut videtur] & miserum, quod nonnunquam sceleratorum suppliciis miscentur innoxij; & nimis verum, crebrumque comprehenditur illud Flacci.

Sape dies pariter neglectus,

Incepto addidit integram:

Quod ipsum non sine certa, licet vobis occulta, iustitia Dei fieri, indubitata fide creditur. D. Crudelem dominum perpetimur. R. Crudelitas mala quidē, & naturæ hominum aduersa, sed vtile vitij, & lasciuij populo frenum. paupor, vndeunque oriens. Amare infciji, expedit timere: quicquid id quidē sit. Nemo tam trux dominus, ut non truculētiorsit voluptas, prosperitatis comes, ac filia. Male agentibus

gentibus nihil peius, quàm securitas, ac libertas. Qui nihil metuit, proximus est ruinæ. *D.* Iniquum dominum infauſta plebs patitur. *R. A.* Nul-
lus mihi crede, miſera in plebe miſerior, quàm tyrannus; quod ſi dubitas, Dionyſium contem-
plare. Ille vir improbus, nec indoctus, de ſe ipſo, ſuaque tyrannide quid ſentiret, apertiffimè, pen-
dentis ſupra amici verticem gladii cuspide, decla-
rauit. Nota eſt hiſtoria. Timet plebs tyrannum,
& tyrannus plebem; ſic reciproco pauore ſe cru-
ciant. Hoc refert. quod miſeria plebis apparet,
ac tyranni latet; non minus tamen affligit purpu-
reo velamine teſtum vulnus, deque minus au-
reæ grauant compedes, quàm ferreæ. Eſt & ſua,
vt in ſordibus, vtque in fumo, ſic lautitiis, ac ſplē-
dore miſeria. Aurea quidem tyranni veſtis ex-
trinſecus; obuerte illam ardentibus intus aculeis
plena eſt. Ita, vt vides, non penitus, aut impunè
ſæuiunt tyranni, aut inulta plebs premitur. *D.*
Inclementiſſimus nobis eſt dominus. *R. A.* Non
tot paſſim eſſent domini, nec tam latè furerent, ni-
ſi populi inſanirent; & cuique ciuium pro ſe ca-
rior foret res priuata, quàm publica; voluptas,
quàm gloria; pecunia quàm libertas; vita quàm
virtus. *D.* Vnum dominum, ſerua fert patria. *R. A.* At
non vnum, ſed; triginta ſimul illa nobilis legum
mater, Græciæque lumen alterum [Athênæ,
D. Patria dominum vnum fert. *R. A. T.* multos
autem Roma: quis Caligulas neſciat, ac Nerones,
& Domitianos, ac Commodos, & Helogiabalos,
& Baſſianos: & Galienos, ac ne ſingula imperij
probra exequar, Maximinos, & pietatis hoſtes, Iu-
lianos, ac Decios? Sardanapalum Aſſyria pertu-
lit; Cyrum Perſis; Alexandrum Græcia; atque A-
ſia reges dictos. Verè autem tyrannos acerrimos,

& immites tulit; & Dionysios Sicilia, Phalaridem, Agathoclem, Lacedæmon, Cleomenem, Nani- demque; quem Agri quoque perpeffi, foemineam que vxoris auaritiâ; quæ viro ipfo rapacior in sexu fuo tyrannidera, miris modis, exercuit: fed quo feror? quis autem veteres, aut novos nume- ret tyrannos? qui tam multi hodie, tamque altè, hinc fuis opibus, ac potentia populorum; illinc moribus, atque dementia radicati funt, vt nec numerari iam valeant, nec conuelli: neque mi- nus apud vos, quàm apud, Ægyptios, aut Me- dos libertate pefundata, ac fepulta, verfa ferui- tus in naturam fit; fic vt pars maior populorum; tyrannum fi non habeat, quæfitura precario, feu precio emptura videatur, vfque adeò patres ve- ftros effe, quod nati erant, puduit: vos enim pe- nè omnes in feruitio nati, atque educati, vt do- loris antiquam, fic nouam querelæ materiam: non habetis. *D.* Potentis domini graui præ- mium iugo. *R.* Aristophanis poetæ vtilis fa- bella, quæ monet, non nutriendum in vrbibus Jeonem: ramen fi nutritus fuerit, obfequendum illi effe; nec tyrannidis naturale malum impa- rientia cumulandum, quamque ipfe feceris po- rentiam detractandam. Rarò equidem tyran- nus, abfque culpa ciuium, furrexit in populo. Verus eft autem verbum: Ede, quod nutriti. *D.* Dominum importunum patimur. *R.* 1. Si omnis potestas à Deo eft, feu ad bonorum exer- citium, feu ad malorum pœnam; par eft, vt diui- no imperio te fubiectum fentias, non humano. Cuius fi minifter immitior videtur, patientia fortaffis efficiet, vt mitefcant. Vix eft vllum tam ferox ingenium, vt non obedientia, & obsequio leniatur, vel ferendum denique, ponendum

omne,

omne, quod premit. Nempe nihil est tertium præter impatientiam, quæ [ut dixi] molesta non minuit, sed aceruat. *D.* Malus nobis est dominus. *R.* Omnes vos vnum habetis notum hostem: vnus ille multos habet incognitos: periculosior status. *D.* Dominus nobis est pessimus. *R.* Sed non erit diu, si bene philosophis visum est: violentum nil esse diuturnum. Et sanè, si vel vnum patria ciuem bonum habeat, malum dominum diutius non habebit.

De indocto præceptore. DIAL. XL.

*Forsan ab indocto situdo care magistro,
Fac alium quæras, sedulus esto tamen.*

D O L.

Est mihi præceptor indoctus. *R. A.* Et si doctum facere non possit indoctus, verumque sit commune illud signum; Scientis est posse docere: sub indocto tamen præceptore, doctus aliquis fieri potest, vel per seipsum, vel [quod est vetius] Influentia cælesti, atque inspiratione. Et ut Ciceronis utar verbo: Aliquo afflatu diuino, sine quo nec doctum certè, nec bonum virum fieri posse, credendum est. Hoc enim non solum vera religio sentit, sed gentilis quoque philosophiæ consentit authoritas. *D.* Indoctum præceptorem nolens audio. *R. A.* At cælestem præceptorem audi libens, qui fecit aures tibi, non has tantum, quas videmus, sed inuisibiles, alias intus in anima. Illum audis, qui docet hominem scientiam, sicut scriptum est: quo insuper tacente, frustra præceptor quicunque mortalis, quanuis doctissimus, laboraret. *D.* Præceptorem indoctum ægrè fero. *R. A.* Vel ab illo fugiens, alium quære: vel ad teipsum redi. Et me-

mento Epicurum, sæpè à Cicerone, licet irrisum, visum tamen Senecæ magnum virum, non indotum modò præceptorem habuisse; sed nullum: ut gloriabundus idem ipse commemorat. Augustinum verò, quod de se ipso testatur, cui non omnia credere nefas est; & Aristotelicas categorías, quæ inter difficillima numerantur, & artes liberales, quas singulas à præceptoribus didicisse magnum, dicitur, nullo hominum tradente, ut idem ait, omnes intellexisse. Nouissimùmque Bernardum virum doctrina, & sanctitate clarissimū, omnes suas literas quarum inter cunctos sui temporis abundantissimus fuit, in siluis, & in agris didicisse, non hominum magisterio, sed meditando, & orando, nec ullos vnquam alios, ut de se etiam ipse ait, præceptores habuisse, quàm quercus, & fagos. Hæc si facta sunt, cur non iterum fieri possint? Quod nisi sic esset, quid fecissent primi hominum, quib. nec præceptor ullus erat. nec reperti aliqui: mirando ergò, cogitando, assurgendo, & ingenium acuedo, eà ipsa, quæ vos, cum omnibus præceptoribus vestris, vix intelligitis inuenere. Aude & tu aliquid, réque magnis inferere ne diffidas. Si mortalis defuexit, æternus aderit præceptor, à quo sunt omnes, & omnia ille fecit ingenia, & scientias, & magistros.

De Discipulo indocili, ac superbo. D I A L. X L I.

*Instruere indocilem puerum, quicumque laboras,
Littus aras, & erit gratia nulla tibi.*

D O L.

Discipulum habeo indocilem. *RAT.* Perdis operam, littus aras. semina proiicis; natura non vincitur. *D.* Discipulum indocilem fors dedit. *RA.* Terræ aridæ colonus, solue bo-

ues

ues; quid te torques? Illi parce, & tibi; cum tot sint labores necessarij; inevitabiles; superuacuos quærere, stultitia est. *D.* Discipulum habeo literarum indocilem. *RA.* Si docilis est virtutum, illic insta; melioribus illum artibus ornaueris.

Quod si neutrum capit, vacuum sine; néve quid in pertusum vas effuderis, quod neque ibi subsideat; téque iugi tædio exhauriat. Sic habeto etiam. Omnes qui sunt, quique erunt, aut fuerunt virtutibus, aut doctrinis clari, non posse vnum ingenium accendere, nisi aliquæ intus in animo scintillæ sint; quæ præceptoris spiritu excitatz, & adiutæ, generosum disciplinæ fomitem arripiant.

Alioqui algidum in cinerem nequicquam habis. *D.* Intractabilem discipulum, ac superbum habeo. *RA.* Superbia hostis ingenij est, dumque subesse dedignatur, & discere negligit discipulus, insolens ægrè manum ferulæ subiiciet, doctrinæ animum, reprehensionibus autem, collum iugo. *D.* Habeo prosperitate tumidum discipulum. *RA.* Sicut tumor oculorum visui,

ita tumor animi ingenio nocet; ut disciplinis auditus fiat, comprimenda est omnis elatio. Scis, ut Alexander Macedo, cum aliquando mathematicis animum applicasset, & Geometrica sibi quædam obscuriuscula traderentur, difficultatibus offensus, præceptoris imperat, ut id ipsum clariùs tradat. & quid ille respondeat: Hæc, inquit, æquè omnibus difficilia sunt; ut scilicet omnem illi spem regij fastus excuteret: sic est enim hercle. Nullæ sunt fortunæ partes in ingenij rebus; quisquis doctus, ac sapiens fieri vult, obliuiscatur interim se potentem. *D.* Discipulum rudem, elatūque habeo. *R.* Contra ventum aduerso flumine nauigas; contrahe carba-

sa, terram pete. *D.* Contumacem habeo discipulum, propter uimque. *R.* Non arenam tantum fodis, sed serpentem nutris, Aconitum excolis, hostem doces. *D.* Duræ discipulum ceruicis instruo. *R.* Surdo canis, sed sic est? hos clamor, hos silentiū delectat. Potentissima semper in rebus omnibus consuetudo est. Vide ut piscator tacitus, ac clamorosus venator, ac clamorior aliquantò scolæ arbi-
ter, quam siluæ. *D.* Duricordem discipulum natus sum. *R.* Sæpè facilius vrsi caput mollias, quàm hominis quid vis autem? Est in fabulis, lupum, ac vulpeculam literas didicisse. Nam elephantis studiosi non anilis fabula est, sed naturalis historia. Et hic tuus forsitan studio naturam leniet. Apud me autem vna ferè pastoris, ac præceptoris vita est, Mirum, nisi vterque tandem à conuictu mores traxerit. Ille belluas regit, hic pueros.

De Nouerca. DIAL. XLII.

- *Rara avis est, natus clemens, & iusta nouerca,*
- *Hand opus est magno vincier obsequio.*

D O L.

Nouercam habeo. *R.* Ergò & patrem: sic sunt feruè res humanæ, ut tristitia lætis, & amara dulcibus temperentur; atque utinam ex equo: impermixtū hic dulce non habitat; *D.* Iniusta mihi est nouerca. *R.* Nō ineptè Vergiliano epitheto vteris; quātò autē illa iniustior tibi, tantò in illā ut sis iustior, enitire. *D.* Nouerca mihi superbissima est. *R.* Et foemina propriū superbia, & nouercæ est; sic geminæ causæ vnum pariunt effectum: non est, quod stupeas; est quod feras, teque priuignum simul, & filium bonum probes. *D.* Superbissima est

ma est nouerca. R. Nulla re melius, quàm humilitate vincitur superbia. D. Nouercam ferre nequeo. R. At fer patrem: si hunc valde diligis, facile illam feres. D. Nouerca impia, atque importuna est mihi. R. Esto illi pius, ac patiens: pietatem patri debes. patientiam foeminae, reuerentiam nouercae. D. Insolens est nouerca. R. Noli pati, ut potentior sit illius insolentia, quàm pietas tua. Nihil durum, nihil arduum est pietati; hæc ad Deum homines erigit. Deumque ad homines inclinat: quoties nouerca sauiet, non tu illam, sed patrem cogita. D. Iniuriosa est nouerca. R. Muliebres iniuriæ, contemptu melius, quàm ultione plectuntur. D. Grauius patior nouercam. R. Bene ais, patior. Succumbere enim, & mulierculam pati non posse, non est viri. D. Odit me nouerca. R. Ipsam ama. Nam & inimicos diligere diuinum est præceptum: & amare, ut ameris philosophicum est consilium. D. Nouerca me odit. R. Si patrem tuum amat, satis est tibi: odisse patris amatricem filio non licet: sin & illum odit, quem non oderit? Nam etsi alterum, plusquam virum, amat, tu ille ne fueris. D. Nimis odit me nouerca. R. Minus malum forsitan nouerca odium, quàm nimius amor. Phædrum nosti, & Hippolytum. Certè odium, quod vlcisci nefas, leniendum, aut fugiendum, aut ferendum est. Nihil est quartum: querelæ sæpè odium exaggerant.

De Duriciæ Paterna. D I A L. X L I I I.

*Fer patris imperium, quamuis videatur iniquum,
Est pater, & natum non cupit esse malum.*

D O L.

D Vrum patior parentem. R. Duricies patris sæpè filio salubris: semper damnosa mol-
F. j.

licies; non linguæ tantum, sed nec virgæ pat-
 tendum, docti consulunt: his duobus animo-
 rum iuuenilium constat in primis cura, quæ si
 frustra sint, grauioribus morbis grauiora remedia
 adhibentur, abdicatio, & carcer: quin & more
 veteri Romano, ad extremum, supplicia, & mors:
 quod non consules modò, & duces, quibus im-
 perium in omnes, publici consilij præstaret au-
 thoritas, sed priuatos illos præcos ac seueros
 patres, quibus sola patria potestas ius in filios
 darèt, sæpè acerrimè obseruasse legimus, in
 quibus maximè Cassij Fuluij nobilitata seueri-
 tas. I tu nimis blandum patrem, dic durum.

D. Patrem patior durum. *R.* Qualem, putas,
 ille te passus est puerum? qualémve deinceps a-
 dolescentem. Difficile id quidem persuadere his
 sibi valde placentibus: sed crede mihi, nihil du-
 rius quàm ætatis illius inconditos mores pati. *D.*

Patior durum patrem. *R.* Quid si durus es filius?
 Dura duris efficacius leniuntur, & sæpè medici
 mollioris deformior est cicatrix. *D.* Patrem

durum habeo. *R.* Si pater verus est, diligit: & si
 diligit, non quæ mulceant, sed quæ profint, cogi-
 tat. *D.* Durissimus pater est mihi. *R.* Quæ

ibi durissima, illi forsàn vtilia videntur: cui & cer-
 tius iudicium, & incorruptior est affectus. Ado-
 lescentia non nisi quæ sub oculis sunt, metitur: æ-
 tas matutior multa circumspectit. *D.* Pater est mi-
 hi durissimus. *R.* Vide ne tu illi durior: vt dum ille
 dedecori tuo obstat, tu illius vitam, perditis mori-
 bus, inquietes. *D.* Perdurus pater est mihi. *R.* Qui

salutem filij negligit; ille demum durus est pa-
 ter, etsi fronte mitissimus. At qui filium ad re-
 ctum iter trahit, ope, consilioque adiutans, & sæ-
 pè verborum, sæpè rerum stimulis impellens,

sæpè

ſæpè vel tardum increpitanſ , vel inuitum co-
gens, quamuis ſeuerior ſit aſpectu , durus eſt mi-
nimè. Fructuoſior filio ſeueritas pat. iſ ſolet eſſe,
quàm comitas. D. Durus eſt pater. R. A. Su-
percilium paternum, zelus, dolor, metus, ætas ex-
cufant. D. Durum patrem ægrè fero. R. A. Quid
ſi [quod multis ſic affectis iure accidit] ferre du-
riciem cogariſ alteriſ? Quid ſi ipſe contumaciſ
filij pater eſſe incipiaſ? tunc intelligeſ, quàm ſua-
ue patriſ iugum , & quàm iuſtum ſit imperium.
Nunc non niſi vnum intelligiſ , quod delectat,
inque hoc vno iudiciuſ tuuſ habes non dele-
ctatione animi, ſed titillatione ſenſuum circum-
uentum. D. Duruſ mihi pater eſt. R. A. Vt
ſit duruſ, illum tibi, non te ſibi iudicem, dat na-
tura, quam ſequuta lex ciuiliſ, caſtigatoreſ paren-
tum filioſ erubeſcit. Pudeat te audere, quod vlli
filio licere legem puduit: ſiue de te iudicet, qui te
genuit, aluiſque. Tu de illo iudiciuſ linque a-
liiſ, patremque, ſi verè laudiſ non eſt capax, deco-
ro ſaltem ſilentio venerare. D. Duruſ pater
eſt moribuſ. R. A. Non arguendi moreſ patrum,
ſed ferendi ſunt. Nihil turpiuſ in Alexandro ſo-
nat, quàm quod non dicam patrem conuiſiſ at-
tentaſſe , ſed paterniſ laudibuſ inuidiſſe viſuſ
eſt: de patre vel glorioſè loquenduſ, vel tacen-
dum. D. Habeo duruſ patrem. R. A. Ha-
bet ubi amoreſ, ubi pudoreſ, ubi patientiaſ, ubi
obedientiaſ tuam probeſ. Nulluſ in terris im-
periuſ iuſtiuſ, quàm patriſ: nulla honeſtiuſ ſer-
uituſ, quàm filij. Nil tam ſuū cuique eſt, quàm
ſiliuſ patri; nil cuique indigniſ cripiſtur. Sed voſ
præcipiti, atque intempèſtuo deſiderio, ſubèſſe
nati contēnitiſ: præeſſe concupiſcitiſ; ſic & patrib.
voſ aufertiſ, & patrum antè vobiſ imperiuſ uſur-

patis. Duplex indignitas: ita fit, ut insolentia iuuenilis, undique rerum turbet officia. Hinc fortè prohibiti, de patrum asperitate querimini, vestro digni iudicio, quibus omnia liceant, ob id vnum, quod nati estis; & placere vobis ad speculum didicistis, tum demum, cum praeesse coeperitis, sensuri, quid vobis turpiter ante tempus optatum esset.

D. Rigidus pater est mihi. *R.* Quid si pius est rigor? pater filio rigidam pietatem, patri filius obsequium reuerens, obedientiamque humilem debet.

De Manlio Torquato in historiis, & apud Marcum Tullium legisti, ut perindulgens in patrem, idem acerbè seuerus in filium fuit: vulgi fortè iudicio reprehensus in altero; ab incorruptis aestimatoribus, in utroque laudatissimus, tanta diuersitas rerum est.

D. Pater durus est mihi. *R.* Serò bona vestra cognoscitis, O mortales. At cum nosse coepisset, nimis agnoscitis, hinc & præsentia fastiditis, & amissa lugetis. Alterum superbè nimis, alterum nimis humiliter: & ubi agendæ grates, & ubi habenda patientia, utrobique querimoniarum, nusquam æquanimitas, sic in Deum, atque homines gratificaris.

D. Durus est pater mihi. *R. A.* Veniet tempus, quando hunc ipsum patrem suspires, nec responsurum voces. Et qui tibi nunc videtur saxi durior, plurimis mollior videatur.

D. Durum patrem habeo. *R.* Patrem dum habueris, non agnosces.

De filio contumace. DIAL. XLIV.

*Corrige, dum tener est, puerum, nec parcito Virga:
Dum tener est ramus, flectitur obsequio.*

D O L.

Habeo filium contumacem. *R. A.* Equum est, ut qui patrem ferre non poteras, filium feras.

feras ; utique sarcinem grauiorem : magis
 animum premit, pungitque acrius, superbi filij,
 verbum vnum irreuerenter prolatum, quàm
 seueri patris quæcunque duricies. Ille enim ini-
 iuriam facit. hic iure suo vititur. *D.* Filium ha-
 beo rebellantem. *RA.* Impudenter de minorum
 rebellione conqueritur, qui maiorum iusta con-
 tempserit imperia. *D.* Filius contumax est mihi.
RA. Tandem fortassis intelligis, quid tuus il-
 le tam durus pater visus est tibi. *D.* Filium pa-
 tior insolentem. *RA.* Si ætatis est vitium, cum
 ætate transibit. Multorum ferox adolescentia,
 progressu temporis, ad virtutem, mirificis proue-
 ctibus, flexa est. *DO.* Rebellem filium habeo.
RA. Non solus. Et Dauid, & Mithridates Pon-
 ti rex, & Seuerus imperator Romanus, rebellan-
 tes filios habuere, & multis post seculis, Britanni-
 ci pacem regni [vt fama loquitur] turbauit regij
 adolescentis in patrem concitata rebellio ; sed
 quisque sua deflet incommoda, nullus aliena
 vel publica. *D.* Impius, ac rebellis est filius.
RA. Magna tibi portio paternæ molestiæ dem-
 pta est, mortem filij timere. *DO.* Habeo igna-
 rum & inertem filium. *RA.* Nescis, vt Africa-
 nus ille vir magnus dissimillimum filium sibi, lon-
 geque degenerem amauit vnicè. Et profectò ma-
 ior non dicam amor, sed misericordia debetur ei,
 quem minus adiuuat natura. Nullius rei eget,
 qui virtutum diues est ; quarum indigentia verè
 miseros, ac proinde misericordiæ egentissimos fa-
 cit, tu in filio, etsi non virtutem, ama quòd fili-
 us, si ne id quidem, at quòd homo est. Postremo si
 nihil est, quod ames, miserere. Proprium patris,
 vt seueritas, sic misericordia est. *D.* Percit ex fi-
 lius est vitæ. *RA.* Pondus infausum, eoque gra-

nus quod dum ferri non potest, nequit abiici: per-
fer & qua datur, corrige. Si enim aut filium cura-
ueris aut certe patrem egeris; hoc tibi debitum,
illud optabile. *D.* Impius, inhumanus, intractabi-
lis est filius. *R.* Siquidem mollicies, ac voluptas in
perfidiam, ac scelus eruperint, venenosum animal
exigendum est domo; neque ubi; se quid natum
æstimandum: & in sylvis ortas auiculas pascitis, &
domi natos sciorpiones occiditis. *D.* Impius, filius
est mihi. *R.* Periculosa seponere, antequam noc-
ant. Sapientis est. Non te pietatis umbra decipiat.
Nulla impio debetur pietas. Est ubi sit crudelita-
tis species, pium esse: sed dum aliquid, vel mini-
mum spei est, semper ad misericordiam inclina-
mementoque te patrem esse, non iudicem; neque
hic tibi Terentianum illud excidat:

Pro peccato magno paululum supplicij satis est patris

De Discordi fratre. DIAL. XLV.

*Quos odium separat fratres, concordia iungat;
Mansueto fratrem pectore vincet unum.*

D O L.

Habeo discordem fratrem. *R.* Quid au-
tem? ille ne igitur te concordem habet? v-
nanimitas fraterna, quæ vnum ex duobus
facere debuit, in duo non iam diuersa, sed contra-
ria, penitusque pugnantia, scissa est. Graue, sed
antiquum malum; quod & mundus, & mundi ca-
put ab initio habuere. Siquidem vetus urbis Ro-
mæ, sed vetustior orbis infamia est, fraterno san-
guine maduisse: tu quod in singulis paucis fra-
trum vides, & altero, quin etiam adhuc solo, in v-
no tot millium quid stupeas, non habes. *D.* Est
mihi

mihi discors domi frater. *RA.* An & hoc miraris esse magna in domo, quod in ipsis matrem vteri fuit angustis; vbi olim et si maioris mysterij velamentum esset, certè non discordes tantum fratres legimus, sed bellantes. Estne igitur nouum, si armati faciunt, quod non nati solent? *D.* Nulla mihi apud fratrem gratia est. *RA.* Multo prius hoc in scholis edoctus, quàm domi expertus esse debueras; prouisa verò nec querimur, nec miramur. *D.* Odiosum fratrem habeo, ac discordem. *RA.* Vt fermè nullus amor æquior fraterno, sic nullum, vbi incœperit, iniquius odium, nulla acrior inuidia. Sic paritas incitat animos, atque incendit, cum cedere pudor; & amor excellentiæ eò ardentior, quò incunabulorum recordatio, & quæcunque beneuolentiam paritura viderentur, vbi semel à recto calle deflexum est, odium, & contemptum parium? hinc natura rebellantis ardor animi optimè quidem obsequio, atque humanitate placabitur. Vix enim tam immitte vllum, tamque asperum ingenium, quod non tandem molliat vera, ac iugis humilitas verborum, & rerum omnium leuis, & non ficta retractatio. Sin id seruum, atque inualidum deprehendas, seu fortè huc tu cogere tuum ipse animum non potes, quò honestè quidem, atque vtiliter cogeretur; tunc, antequam in perniciem res erumpat, vltimo remedio vtendum erit. Extirpanda mali radix, & discordiarum mater propellenda, communio. In quo ita te facilem præbebis, vt quantum iuri tuo demptum tantum virtuti, famæque additum inuenias. Impia, ac superbæ cupiditatis aculei nulla re melius, quàm pia & miti liberalitate franguntur. Bonum auxilium, quo pax domus, & caritas fraterna redimitur,

Verus valde, nec verum minus est verbum: *Magnam discordiarum, bellorumque materiam duo hæc esse pronomina, Meum, & Tuum: quæ, si de vita hominum tollerentur, haud dubiè tranquillius viueretur.*

De Amisso Patre. DIAL. XLVI.

*Stulte, patrem lachrymis nunquam renocabis ab umbris;
Te prior ipse fuit, te prior ipse abiit.*

D O L.

Patrem amisi. *R.* Iustum est, ut quem præsentem querebaris, absentem quæras, nec inuenias. Nihil æquius, quàm fastidita imperia frustra optari. *D.* Pium patrem amisi. *R.* Pium ille filium dimiserit. Gratulare autem seni tuo: illud tandem illi accidit, quod semper optauerat: te incolumi, rebus humanis abiit. *D.* Pium patrem perdidit. *R.* Pius filius, nullam magis ob causam fortuitos casus timet, quàm, ne qua sibi incidens calamitas, patris animum moerore conficiat: tuo iam tantum periculo securior viues: non erit, quem rumor de te impugnet, quem tua frangat aduersitas, quem tua debilitet ægritudo, quem tua mors perimat. *D.* Patrem amantissimum amisi. *R.* Incipias de aliis curare, qui de te curet amplius, non erit. Pietatem ab altero tibi exhibitam repende alteri; raro illi rependitur, cui debetur. *D.* Pium patrem miser perdidit. *R.* Si pietatis ratio tibi constat, solare fortunam tuam recordatione præteriti temporis. Colussi parentem, & dum licuit, pia semper in illum officia congelessi. Pater obiit; Pietas viuit: alioqui est, fateor, vnde perpetuò moestus sis. *D.* Pater me moriens destituit. *R.* Fer naturæ ordi-

ordinem; prior exiit, qui prior intrauerat; nec te
ille destituit, sed processit. *D. Amisi patrem.* *N.*
scis quid sit patrem amittere, nisi filium habuisti.

De Amissa Matre. DIAL. XLVII.

*Quid carnis matrem iuges tibi terra parans est;
Quaqueque te certo tempore corripit.*

D O L.

Matrem perdidisti. *R.* Altera tibi superest mater, quam non perdes, etsi velis: ex illa veniens, in hanc pergis. Illa tibi paucorum mensium domum dedit, hæc multorum dabit annorum. Illa tibi dedit corpus, hæc aufert. *D.* Mater obiit mitissima. *R.* Mater substitit durissima, quæ te, & matrem, quam requiris, in vno gremio seruat; cuius in utero tecum erit, te, & illam, ut credimus, die ultimo paritura. *D.* Pia me deseruit mater. *R.* Deseri metuens festinauit, gratamque illi suam mortem fuisse credibile est; tuam non visura amplius, atque unde maxime me ruebat, securitate parca. *D.* Defuncta est mater optima. *R.* A. Feliciter hæc excessit; te superstitite; quo præmissio, ut foeminei sunt affectus, flebiliter abiisset. *D.* Obiit mater. *R.* Obeundum erat; idque ambobus; nec de morte queri potes, nec ordine.

De Amisso Filio. DIAL. XLVIII.

*Qui malè transmisit vitam Puer, exceptorbes
Felix, sed Cælo, qui bene vixit, erit.*

D O L.

Sed amisi filium. *R.* Melius dic præmissi, securus citò quidem, & fortassis hodie, & quid

scimus, an hac ipsa hora. Nulla fides vitæ est; quum tanta sit fides morti; secuturus, dixi, sequens dicere debui; continuè sequeris: nusquam in vita pedem figere permissum homini, vno semper gradu it ad mortem. [mirum dictu] seu ille vinctus, seu solutus, seu stans, seu ambulans, seu sedens, seu sanus, seu æger, seu vigilans, seu sopitus, ad metam fertur, atque illorum more, qui vehuntur nauibus, vel quiescens properat.

D. Amissi filij desiderio excrucior. *R. A.* Compesce animum: quem cupis, inuenies: nulla est mora: non posse pati desiderium parui temporis, puerile, seu foemineum est. Viro enim nihil breue, difficile. Nosti credo, quibus verbis desideria huiusmodi apud Platonem Socrates, apud Ciceronem Cato, & Lælius consolentur: Virtutè quânis, & gloria supremi viri; hac spe tamen longè impares. Nosti præterea quid animi Æmilius Paulus, quid Cato ipse, quid Pericles, quid Xenophon ille Socraticus, condiscipulus Platonis, atque æmulus: quid innumerabiles alij, natorum in mortibus habuere: nec te præterit. vt propheta idem, & rex filium, quem languentem fleuerat, non fleuit extinctum: cogitans, quod irrecuperabilia lugere superuacua dementiæ veriùs, quàm pietatis est. Quibus se virilibus exemplis interfecit Spartana illa mulier, apud scriptores quidem infamata: sed non pariter illaudata: quæ audito, quod filius in prælio excidisset; ideò, ait, illum genui, vt esset, qui mori pro patria non timeret. Par Liuii virtus, maiorisquæ Cornelie; sed clariora sunt nomina, quarum prior ingentis nati, & ad summum spectantis imperium, vt terræ traditus fuit, luctum mox deposuit, nunquam verò memoriam intermisit: altera filiis multis, immo omnibus amissa,

missis, quorum aliquos à populo interfectos, in-
humatosque conspexerat, commiserantibus, &
illius sortem, foemineo more, deplorantibus, mi-
seramque vocantibus, non se miseram, sed felicem
esse respondit, quæ tales filios genuisset. Insignis
mulier nec præsentī misera, nec præterito etiam
infelix; quæ contra publicam opinionem, & con-
suetudinem miserorum, se felicitate præterita, &
læti temporis memoria solaretur, grata quòd ha-
buisset, quòd amisset æquanimis; ob hoc vnum
digna vti prosperiore successu. Et illa quidem
mulier tota grauib. fortunæ vulneribus incon-
cussa permansit: tu vir, vnico deiectus, lugest? *D.*
Amisi filium. *R. A.* Amisisti simul, & metus mul-
tos, infinitamque materiam sollicitudinum, & cu-
rarum; quibus vt careres, vel tibi, vel filio morien-
dum fuit. Securum patrem sola mors facit. *D.* Fi-
lium amisi. *R. A.* Si pium, nil est, quòd illi metuas;
in tuto est. At si impium, tuorum numeratorem
annorum, tuæ stimulum senectutis extulisti. *D.*
Filiū perdidī. *R. A.* Si virtute præditum, gaude,
quòd habueris. At si vitio perditum, gaude sal-
tem quòd amiseris: vtroque naturæ benefi-
cium agnosce, seu quòd talem dedit, seu quòd
talem abstulit. *DO.* Ante tempus filium mihi
mors rapuit. *R. A.* Non fit ante tempus, quod
in omni tempore fieri potest. In omnem æta-
tem multi sunt aditus morti, in adolescentia infi-
niti. *D.* Sine filio remansi. *R. A.* Et sine ango-
ribus, & sine paoribus. Iam non erit, cui noctes
insomnes, cui sollicitos dies agas, cui spes longas,
atque inextricabiles ordiare: qui canos tuos, ruga-
sque consideret, hereditatem æstimet, sumptus ar-
guat, moram mortis incuset. Vndique tibi securi-
tas, & quies, geminum bonum ingens: titulo licet

mortis asperius. *D.* Acerba filij morte deiectus sum. *R.* An non Anaxagoram audieras? an oblitus eras te genuisse mortalem? an id potius forsan luges, quod, qui sequi debuerat, antecessit? Equidem cum in multis inordinata hominum vita sit, nullum penitus mors habet, & senes decrepiti cū stantur, & festinant iuvenes, & præcipitant pueri, & infantes primo vitæ de limine retrahuntur. Hic tardius licet, illè ocius; hic maturus, ille acerbus, nemo non moritur; hæc summa est: ubique verò hoc; qualibet ætatis parte quis obierit, etsi acerbus fuerat, morte maturuit. *D.* Extinctum fleo filium. *R. A.* Si fleturus eras morientem, & nascentem flectes: tunc mori cœperat, nunc desit. Noli autem tuam, & illius sortem optimam lugere: ille iter ambiguum à tergo habet, tu securum ante oculos, non iam amplius, aut oaro oneri timens, ut Maro ait, aut alteri. *D.* Cum filio vitæ dulcedo omnis extincta est. *R.* Magnum fateor, ac dulce solatium, patri filius bonus; sed sollicitum, ac graue. Et sæpè dulcissima offendunt, & carissima impediunt, & pretiosissima rerum premunt. Et fortassis hic filius obstabat, altiora animo voluenti. Iam mœstior licet, ac liberior factus, exurge: bona de malis elicere, sapientis est. *D.* Mors me filij mœstum fecit. *R.* At, quod restat, alacer exige, illi vixeras, viuere iam tibi.

De Infantis filij casu misero. D I A L. X L I X.

*Credendum viuis, quocumque modo perit Infans, /
Decedens, turmis iungitur Angelis.*

D O L.

Infantis filij miserabilem casum fleo. *R. A.* Humanum nihil flendum; homini præmeditata omnia

omnia esse debent: si non sunt, non casum filij, sed
 inscitiam tuam desle, & conditionis obliuionem.
D. Filij infantis miseram mortem queror. *R.* Nulla
 mors misera, quam mors animæ non sequitur: à
 quo periculo infans tuus immunis. *D.* Infans meus
 præcipitio periit. *R.* Qualiter quis pereat, quid re-
 fert? modo ne turpiter pereat; & perire turpiter
 non potest, qui sine peccatis periit. *D.* Præcipitio
 periit infans meus. *R.* At Archemorus serpente, a-
 lij gravidæ lacte nutriti, alij morbis, qui pene plu-
 res illam in ætatem, quàm in senectutem inci-
 dunt. *D.* Periit infans meus præcipitio. *R.* Repenti-
 na mors innocentibus optanda, nocentibus metu-
 enda est. *D.* Infans meus ex alto præceps perit. *R.*
 Languidè pereuntibus mors durior sæpè, & angu-
 stia longiores: dolor omnis, èd tolerabilior, quò
 breuior. *D.* Periit præcipitio infans meus. *R.* Præci-
 pitari, & ruere illius ætatis est proprium. Fecit in-
 fanstus, quod faciunt omnes, etsi non omnes ca-
 su pereant. At tu sine illum periisse, pereundum
 erat: & feliciter secum agitur, prius pereundo, quàm
 vitæ malis implicaretur: quæ, quàm multa sint,
 sciunt experti, & intenti. Nemo enim non exper-
 tus est: non intenti autem multi, qui quasi somnū
 vitam agunt cuius reminisci nequeant experre-
 sti. Periit innocens infans tuus, qui fortasse, si vi-
 ueret, nocentissimus periisset. Noli illū in tuto po-
 situm, deslere; fortunæ minas omnes euasit, & præ-
 occupauit mortem, quæ illum dilata præoccupas-
 set. *D.* Lupus meum deuorauit infantem. *R. A.* Ista
 iam vermium est querela. *D.* Infantis miseri cor-
 pusculum lupus rapuit in cauernam suam. *R.* Fe-
 licis animam infantis in cælum Angeli rapuere.

DIAL. L.

*Si dabitur Joboles alieno semine nata,
Fac foneas etiam, cum sit imago Dei.*

D O L.

ET [quod morte grauius] qui meus credebatur, alienus est filius. *R.* Si ad communem spectaretis patrem [Comici consilio] humani nihil à vobis alienum putaretis. *D.* Diu alienum filium, ut meum paui. *R.* Suum filium pauisse, natura fuerit, alienum charitas; modo post factum non poeniteat, sed delectet. *D.* Filius ille meus dictus, alienus apparuit. *R.* Aperta tibi ad magnum, & singulare meritum via est, si hunc ipsum, ut hactenus, sic deinceps quasi tuum paueris. Id illi quidem longè gratius, atque acceptius Deo est. Solent enim ingrati filij, ceu sibi naturali quodam iure debita, patrum alimenta contemnere; & præterea scelus est amare filium, qui ex te genitus sit, & à Deo creatum hominem non amare. Ita vndique apud Deum, atque homines pietatem eximiam tibi quaesieris ex alieno flagitio. *D.* Paui pro filio qui non erat filius. *R.* Pauisti ut filium, pascere iam si non ut filium, at ut fratrem: omnium, qui sunt, qui que erunt, fueruntve, vnus est parens, vnus rector. Nolite per insolentiam, dissimulare, aut per inuidiam, atque odium, sacrum naturæ vinculum rescindere. Omnes inuicem fratres estis. *D.* Filium, quem putabam meum, non esse audio. *R. A.* Vide à quo audias, & cui credas. Multi enim malis stimulis impulsæ, falsos rumores, studio confingunt. Alij linguæ fluxu quodam, effrenique impetu, & quæ sciunt, & quæ nesciunt pari loquuntur auda-

audacia. Difficilis est autem de filiatione sententia. *DO.* Filium, qui meus dicebatur, alienum esse audio. *R. A.* Cur hoc aliis potius, quam vxori credis, qua, hoc vnum saltem, nemo certius nouit? Illa tibi certè filium dedit, quem nunc alij nituntur eripere. Audisti credo, vt patrum memoria vir illustris fuit, cui forma, & genere par vxor obuenerat, sed fama pudicitiz ambigua. Ex hac vnicus infans pulcherrimus natus erat, quem cum die quodam in gremio habens mater, grauem curis, & suspirantem virum animaduertisset, quæssuit, quæ tanti causa suspirij. Rursus ille suspirans: Vellem, inquit, dimidia domini mei parte pacisci, vt ita mihi constaret, hunc puerum meum, sicut tibi constat esse tuum. Ad hæc illa nihil fronte mota, vel animo: Enimverò, inquit, nequaquam tanto pretio est opus: da mihi centum prati iugera, vbi greges meos pascam, & de hoc ipso certum ego te faciam. Cumque ille impossibile prorsus id diceret: Conuocatis, qui probè aderant, proceribus, & sponcione interposita, natum illa vnus extulit, & Est ne, inquit, hic verè meus. Cumque vir annuisset; illa brachiis portantis, ei puerum porrexit, & accipe, ait, dono eum tibi: iam haud dubiè tuus est. Visu astantium oborto, pro vxore diffinitum, & vir omnium sententiis condemnatus est. Crebrè nimis inter homines huius generis lites, ac lamenta sunt. Proni in nuptias, immò lubrici, ac ruentes: vix videre diem crediris quo mariti, hoc est viri sitis, quasi aliter non possitis. De hinc perfusi in gaudia, seu veriùs in furores coniugij, dies primos in strepitu, inter epulas, & choreas, agitis, inter epithalamia, & iocos, & cantus, & tympana, reliquam vitam omnem inter suspicio-

nes, & iurgia; vtrobiq; reprehensibiles. Nam res
 neque adeo ancipitem sic amare; neque tam inse-
 parabilem, sic horrere, neque tam amabilem, sic
 odisse decuerat, coniecturisque fallacibus apud
 hominem, sanctissima diuinæ, atque humanæ do-
 mus iura confundere, atque arctissima vitæ huius
 vincula dissoluere. *D.* Quid, quod meum vxor non
 esse ipsa confessa est. *R.* Singulare, velut aliquid
 narras: quotidiana sunt hæc. Aliæ viuentes hoc fa-
 tentur, aliz morientes: quarum aliquæ nunciandū
 viris, post obitum, reliquerunt. *D.* Non esse meum
 filium, ipsa mihi falsa est coniunx. *R.* Falsa est idem
 Olympias Philippo, magno viro; magni filij iacu-
 ram, nec fletum, nec suspirium, nec querelam le-
 gimus. Nunc fabellam accipe ridiculam, sed mate-
 riæ non ineptam. Circa littus oceanus, quod Britan-
 niam ab aduerso conspicit, ante non multos an-
 nos fama est, fuisse mulierculam inopem, sed for-
 ma appetibili, & insigni lasciuia: hæc duodecim
 paruos filios, totidem ex viris genitos habebat, an-
 nui ætatum interstitiis inter se distantes. Instan-
 te autem mortis hora, vocari propè virum iubet;
 & non est, inquit, amplius ludi tempus, nullus ho-
 rû puerorû ad te spectat, præter maiore solum: pri-
 mo, enim anno nostri connubij, casta fui. Sedebant
 tunc forte pueri omnes humi, circa ignem, mo-
 gentis, aliquid manducantes. Stupente igitur vi-
 ro, atque illis rei nouitate suspensus: illa singulo-
 rum patres ordine nominat: quod audiens omnium
 minimus, qui triennis erat, panem quem dextera,
 & rapam, quam habebat in manu altera, in terram
 posuit: ac tremens desiderio, & ambabus manib.
 in altum erectis, adorantis in morem; Da, inquit,
 quæso, mihi genitrix, aliquem bonum patrem.
 Cumque illa in fine verborum patrem paruum
 nomi-

nominaſſet, & famoſum quendam, diuitémque hominem, reſumpto in manibus cibo; Bene habet, inquit; Bonus eſt pater.

De amiſſo Fratre. DIAL. LI.

*Quid queveris? fratris probitas itura per orbem?
Sin nulla eſt, melius permanet ille foris.*

D O L.

Fratrem perdidit. *R.* Nondum audio propter quod valde lugeas; fieri poteſt enim; vt & fratrem, & domeſticum ſimul hoſtem amiſeris. En iactura, rem malam boni nominis perdiſſe. *D.* Fratrem perdidit. *R. A.* Perdiſti forſitan, qui te perditum optabat, quiſque rebus obſtabat tuis, multis quidem magnæ laudis aditum fraternus obſtruxit liuor. *D.* Amiſi fratrem. *R.* Filiorum fortaſſis ætatuſque [quod ſæpè vidimus] graue iugum, vitæ tuæ æmulam, gloriæ obicem, id quod conſtat patrimonij participem amiſiſti. Fratre impio nullus hoſtis infeſtior. *D.* At amiſi pium, & beneuolum. *R.* Sed mortalem. Non tutela corporis eſt virtus; verùm animi ornaſtmentum. illi gloriæ in mortalem præſtat; corpusculum mortis imperio non eximit; immò quidem ſæpè illud tempus in mortem trudit: quod ſi naturæ ſuæ linquitur, æquè boni pereunt, malique; quin & vulgo imbecilles, bonos; & viuaces, malos cernimus. immortalem nullum. *D.* Bonum, & glorioſum fratrē perdidit. *R.* Si frater periit, ſuperſtes eſt gloria virtus, anima, præter quas, humana omnia parimors turbine propellit, ac diſſipat. Haſ tu igitur, ceu toridè filios fratris, amplectere, atque his bonis immor-

G j

talibus mortalia damna compensa; quod si filij
superfunt alij, vere illos tuos pietas facit. *D.* A-
misi germanum optimum. *R.* Auidè illo vti
debueras; id si lentius egisti, non mortis iniuria,
sed segnities tua est. Illa ius suum exercuit, tuum
tu neglexisti. *D.* Mors me lufit, non putabam
tam citò moriturum. *R.* Omnia, quæ nolenti-
bus accidunt, citò fieri videntur, quæ optantibus
autem serò. *D.* Vix illum mori posse credebam.
R. Cuncta sibi vehementissimus amor indulget;
nilque sibi non spondet, amaroque cogitatus, &
quicquid est gustui aduersum, vitat, ac refugit;
vnde & qui amant, penè sibi æternas delicias san-
gunt; tu, si fratrem natum noueras. & mortalem
nosse debueras: & iccirco si prouisam mortem,
inopinum velut aliquid, doles, longè erras; si im-
prouisa autem fuit, errasti. *D.* Sciebam mor-
talem, sed de morte non cogitabam. *R.* In-
consultè; sed hæc dissimulatio vestra est. Vix vn-
quam mori creditis mortales, cum & contingens
mori semper, & aliquando etiam sit necesse: im-
mo verò cum non mori, nunquam; mori au-
tem semper vestræ lex immobilis sit naturæ. Sed
vos assiduè morientes, sensum à præsentibus, a-
nimus à fine diuertitis, vulgare malum: quod
quid est aliud, quàm vltro oculos claudere, ne
radius solis aspiciant, tanquam luci, vt oculis
damnum sit illam non videre, nec minus cla-
rum, quod non videas, nec minus verum esse,
quod nescias. Quis tam cæcus, vt non videat? quis
tam hebes, vt nesciat? veritati rerum dihil detra-
hit sensuum aut intellectus infirmitas. Vos equi-
dem neque infirmi, neque obtusi, sed quod ex-
cusatione careat, dissimulatores eximij, & ad fal-
lendum vosmetipsos, ingeniosissimi; qui tanto
studio

studio inutilia discitis, necessaria nescire nitimini; nequicquam tamen; clausis namque sese oculis ingerunt & nesciendi avidum ingenium irrumpunt, & obliuiscendi cupidam memoriam interpellant, & multa in dies fert vita hominum, quæ nos cogitare adigant, quod nolletis, quæve dissimulationes vestras aut propriis, aut externis excitent argumentis; sed ad plenum fateor; Figmenta mortalium sola mors discutit. *D.* Et mortalem; & moriturum fratrem sciri, mortuum tamē fleo. *R. A.* Magna pars humanorum actuum superfluit; quid fles mortuum? aut quid illi, quid tibi, quidve alij, tuus hic fletus prodest? ut sit malum mors, quod docti negant, quod nemo negauerit, mali irreparabilis est fletus inutilis. Et certè si quid, præter animi vitium, dici miserum decet, si quid penitus in rebus est flebile, flendum potius, dum impendet, quam dum transit; quod regem profecto islum non latebat; cuius paulò ante meminimus. *D.* Optimi fratris morte afficior. *R. A.* Nullus affectus intensior, quàm paternus? quamobrem quæ in morte filij dicta sunt, fratris ad interitum transfer & quæ utrobique dici solent, amicorum etiam in morte profuerint; quæ iactura par summis est ferenda; tamen, ut reliqua, vno animi robore toleranda sunt omnia, quæ videntur graua, & si creditur oppressura sunt. *D.* Amantissimum fratrem amisi. *A.* Inuisum amisisse peius fuerat. Illius enim amor, huius autem ipsa quoque memoria, dulcis est. *C.* Gratissimum ipsis ab incunabulis vitæ comitem, perdidisti; solus sum. *R.* Non est solus, cum quo virtus, & honestas habitant; inter quas affixam præcordiis fratris imaginem esse nec mors ipsa vetuerit. Sic nec frater tuus perditus, nec tu solus.

*Aurum ingens perdis, fidum si perdis amicum;
 Quid facies, nam sic cuncta perire solent.*

DOL.

A Misiamicum. R. A. Si [ut debet] in amico virtutem amasti, illa certè non perditur, nec moritur; ideò veras amicitias immortales dicunt, quòd nullo vnquam dissidio amicorum, nec ipsa demum morte soluuntur. sic discordiam, vitiamque omne vincit virtus, ipsa verò nulla re vincitur. D. Amicum amisi. R. Cetera cum amiseris, non habes; amicos; carosve omnes, tum maximè habeas, dum videantur amissi: præsentia enim delicata, ne dicam fastidiosa, itidem ac superba, minimis reb. offenditur: amicorum recordatio, iucunda, & suavis est; nil amarum retinens, nil dulce non retinens. D. Amicum optimum morte amisi. R. A. Si commoditates perditas quereris, vtilitatis mihi tu calculum, non amicitiae quidem ponis. Si conuictum, cogita, quàm parua pars temporis viuentiũ quoque præsentiam exhibet amicorum, quantum curæ, quantum morbi occupant, quantum sopor ac voluptas; quantum quoque peregrinantium discursus, sollicitudinumque diuersoria, & secessus, quantum denique studia, quantum otia, quantumque negotia, nunc aliena, nunc propria, & illa rerum multiformium iugis, atque inuisita necessitas, cui nulla prosperitas eximitur, conuictui detrahunt exoptato, quot congressus rari, quàm breues sollicitæque moræ, quàm duri digressus, quàm reditus feri, qui obices, quænam impedimenta, qui laquei; his, ac similibus vitæ difficul-

tati-

V. I. R. I. V. S. Q. F. O. R. I. L. I. B. FI. 36.
 tatibus, amicitiaque compedibus ad memoriam
 reductis, intelliges, quantulum est, quod tibi mors
 abstulerit. Nam si id in amicitia solum libras,
 quod vnum illi perpetuum, ac stabile fundamen-
 tum est, prorsus nihil ibi mors potuit auferre.
 Audisti apud Tullium, se solantem Lzlium, vt
 illi Scipio suus viuit, vt in memoria eius; nec ex-
 tincti amici fama, nec virtus extinguitur. Quid
 Scipionem tuum tibi nunc viuere prohibet? Sed
 vos, quoniam Scipiones, & Lzlij, non potestis ef-
 se, nec viri quidem esse vultis; & quia summa
 nonprehenditis, media desperatis, aut spernitis;
 quasi vt pœsim, sic virtutem mediocrem, nec
 Dij, nec homines sint laturi. D. Amicum mihi
 mors eripuit. R. Amici corpus eripere mors
 potest, non amicitiam, nec amicum. Sunt enim
 ex illorum genere, quæ nec morti, nec fortunæ
 subiacent, sed virtuti; quæ vna humanis in rebus
 libera, & quæcunque illi subsunt, libertate dona-
 re potens est; non esset tanti pretij amicus, si
 tam facile perdi posset. D. Sine amico remansi.
 R. Si ritè celis amicitias, nec sibi veteres defunt,
 nec noui vnquam defuerint amici: quin ex hosti-
 bus tibi amicos, ea quidem reddet opinio. Ni-
 hil magis Augustum Cæsarem conciliauit Hero-
 di, quàm quod is hosti suo amicissimum, seque-
 per illum, inimicissimum fuisse professus est;
 sua dignum amicitia iudicauit eum, qui tanta fi-
 de, sui licet hostis, amicitiam coluisset. Tanta est
 virtutis, & amicitia pulchritudo, vt etiam in ho-
 ste delectet, cogatque illum quoque amare, qui
 se oderit. D. Amicus mihi fidissimus obiit. R. A. In
 memoria tibi sepeliendus est tua, vbi clam sæpè
 tecum sit, & nunquam totus obierit: qui, si tibi
 fortè aliter, quàm morte perierit, non tu amicum,

64 PETRARCÆ DE REMED.
sed opinionem falsam amicitiae perdidisti.

De Absentia Amicorum. DIAL. LIII.

*Captus amicorum desiderio, memor esto,
Te totus mundus tam cito destrinet.*

D O L.

Amicorum torqueor absentia. *R.* Solet id quidem euenire; sed qui amici mortem ferre didicerit, aliquantò facilius feret absentiam; nec franget abitus, quem non fregerit obitus. *D.* Abest mihi optatissimus amicus; dextra manus, dexterque oculus meus abest. *R.* Et si irredituri abessent, nihil tamen non ferendum viro dicerem: nunc redibunt, & tua tibi restituetur integritas. *D.* Abest amicus dimidia mei pars. *R.* Dimidium animæ suæ Vergilium vocat Horatius; quod à multis postea usurpatum, iam pridem in proverbium venit. Sed si amicus non naturaliter tantum, sed ciuiliber possidetur; quid amicitiae nocet absentia, quominus tecum, vbicunque sit amicus, sedeat, ambulet, colloquatur, vel iocosa, vel seria; & quod præsens fortunè non faceres, absens facias. Nam si nil aliud videretis, nisi quæ sunt ante oculos, & sola vos, præsentia delectaret, breuis admodum visio, & angusta delectatio vestra foret. *D.* Amici absentis dulci desiderio laboro. *R.* Atqui amaris soliti estis laborare, non dulcibus. Accipe verò nunc, quod vulgi aures vix capiant. Dicit nequit, quàm tenera, quàmque fastidians præsentia sit interdum, etiam amicorum; sæpè paruis offenditur, vt quos valde dilexeris, quorumve præsentiam vehementer optaueris, non amicos modò, sed fratres, aut filios, quòd forte sollicitudinis studio, vel occupationibus tuis obstant, abesse nonnunquam malis.

In

In absentia nil amarum, nil quod pungat, præter desiderium, quod dulce tamen, ne tu ipse quidem negas. *D.* dilecti absentia me affligit. *R.* Est id, factior, commune mulierum, atque omnium mulieriter amantium, quorum delectatio omnis in sensibus est. Nihilominus de his ipsis Poëta loquebatur, ubi ait:

Ilum absens absentem auditque videtque.

Id si ita est, cur non amicus absentem quoque amicū audiet, & videbit? nisi fortè purgatiores, ad huiusmodi visionem, lasciuiæ sunt oculi, quàm virtutis; aut plus aliquid dignitatis in sano, quàm casto tribuitur amor, cui præter honestos ac volucres cogitatus, quos prohibito vagari, & esse ubi velint, nulla distantia, nulla vis prohibet; epistolari quoque remedio consultum est, quo nescio an præsentia vlla sit gratior. Romæ quidem erat Marcus Cicero, dum ad Quintum Ciceronē, fratrem suum proconsulatum Asiæ administrantem, scribens: Cum tuæ inquit, lego, te audire, cum ad te scribo, tecum loqui videor; & mox eum ad gloriæ excellentiam exhortans, efficacissimum id dicit in dictis factisque suis omnibus, fraternam sibi animo finxisse præsentiam. Nescio an Athenis, an ubi esset Epicurus, dum amico scribens: Sic fac. inquit, omnia, tanquam spectet Epicurus. Certè in Campania erat Annæus, dum Lucilium suum in Sicilia degentem, literis alloquens, ut secum studeat, secum cœnet, secum ambulet hortatur; quæ facere ille non posset: nisi animo fierent, & non oculorum, neque aurium, non manuum, neque pedum ministerio indigerent. *D.* Oculi mei absentem amicū anxie requirunt. *R.* Non possum negare quin oculis aliquid, per absentiam, detrahatur; animo autem nihil, immò nec oculis quo-

dammodo [vt prædixi] si tamen amicitia vera est; unde & illud apud eundem Poëtam, & legimus, & laudamus: vbi de Euandro, ac Pallante eius filio agit; quē senex Æneæ, comitē belli contra Turnum adiunxerat, atq. abeuntem dimittens, Poëta in sit:

Stant paulatim muris matres, oculisque sequuntur:

Pulveream nubem.

quasi in ipsis omnia sunt oculis. Et Cicero ipse in epistola quadam, Balbum amicum suum, in Gallis sub Cæsare militantem, non solum in animo habere, sed in oculis ferre se, dicit. *D.* Amicus abest meus. *R.* Interdum non cognoscitur amicus, nisi abesse coeperit. Sicut cunctis in reb. sic in amicitia, copia ingēs gustū hebetat, penuria acuit. Quod si magister amorū, intermissionē amantib. vtilem dicit, quib. omnibus in præsentia est voluptas; cur non eadem utilis sit amicis? quorum in virtute iucunditas tota est, quæ absentię nullum sentit inco-
modum, cum vbilibet præsens sit. Noli ergo desiderio succumbere, sed amicum mente complecte-
re, quem tibi nec discessus eripiat, nec mors ipsa. *D.* Amici dulcis absentiam amarē fero. *R. A.* Perfer modò, & molliores partes animi, præsentī virtute consolida. Amariuscule enim hæc, quam desles, absentia, forsā in tēpore cariorem tibi amicum, & amici præsentiam effecerit dulciorem.

De Gravi Naufragio. DIAL. LIV.

*Naufragio si res perijt, sed te superante,
Sperandum facili est, quod reparare potes.*

D O L.

Gravi naufragio iactatus sum. *R. A.* Maris tu mihi memoras naufragium, animi autē si-
les,

les: quasi verò vel grauius, vel crebrius vllum sit. Ibi est tempesta illa cupidinum, & affectuū, ceu ventorum repugnantia, quæ vos, tensis concupiscentiæ, speique velis. gubernaculo mentis excusso, constantique anchoris in alto perditis, per omnes littorum fluxus, perque omnia maria circūuolauit. Illud te naufragium in hoc traxit: tolle cupiditatem, nauigationem ipsam, aut certè periculum nauigandi, magna ex parte, sustuleris; illa non in naues solùm, sed in scopulos, & in mortem cogit miseros. Itaque ferè omnes, qui suis auspiciis in mari pereunt, prius in animo perire, priusque illos auaritiæ demerserit vnda, quàm pelagi. Rara est quidem sine præcipitatione cupiditas: quicquid enim vult, confestim vult, morasque omnes, & illarum comites, sumptus odit; ea brevis in exitium via, & crebri prima naufragij causa est. *D.* Magno naufragio vexatus sum. & *D.* Didicisti Deum orare, votaque facere, & pacisci multa: quorum, etsi metus causa fuit, tu tamen agnosce fidem, terræ redditus. Non impunè Deus luditus; odit ille fidefragos. *D.* Fœdum naufragium passus sum. *R.* De naufragio nō queritur, nisi qui euasit. Gaude igitur saluus, & doctior. Transacti periculi grata solet esse memoria: sicut ex diuerso finitæ prosperitatis amara recordatio. Quanti verò olim faceres, vidisse Tritones æquor eos, & spumeosa quarū, atque assurgentes fluctus in nubila, & pelagi monstrā natantia. Habes vndè brumali nocte, ante focum, fabellas horrificas narres atronitis, trepidulamque familiam admiratione suspendas: iam quid sit poëtica tempesta intelligis, & qui malè credulus stupor fuit, iam notitia certa est, quam bene vel metu mortis, vel iactu mercium sis adeptus. *D.* Duro naufragio labora-

ui. R. Sine labore nihil discitur, hoc si sapis, perpetuum documentum tibi erit, ne quando amplius credere vitam ventis, in animum inducas. D. Passus sum triste naufragium. R. Si primum, caue ne secundum adeas; si secundum, fite. Scitum est illud Pub. Mimographi:

Improbè Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.

D. Terribili naufragio vix euasi. R. A. Nescio quid terribilius adeò sit in aquis mori, quàm in terris; quando quidem in alterutro moriendum est: seu quid optabilius vermium cibum esse, quàm piscium. Post quàm tamen enatasti, cura ne iterum fracto vitam remo, aut laceræ credas tabellæ. Disce terrenum animal, terram pati, & coelum potiùs ambire, quàm pelagus.

De Incendio. DIAL. LV.

*Situa flamma vorax rapuit bona, fer patienter,
Namque animi mulio flamma nocentior est.*

D O L.

EX incendio vixabij. R. A. An ne igitur euasisse fortunæ trahis ad iniuriam? sine queri Alcibiadem, qui hostili ex incendio non euasit: quanquam, ut terrestre prauideris, celestibus quis iam obster incendiis? Romanus mihi rex Tullus Hostilius, & Romanus respondeat Imperator Carus, quorum primus Romæ in regia, alter in castris, ad tygrim amnem, si communibus historiis est fides, igne arsit æthereo. D. Bonis meis omnibus amissis, nudus ex incendio euasi. R. A. Quando, precor, hoc diceret seu Bias [ut omnes volunt] seu Stilbon, ut vult Seneca; qui incensa patria admonitus, seu increpitus, quòd nihil suorum

rum bonorum ex incendio efferret, vt cæteri: Bona, inquit, mea omnia mecum porto? Præclare, siue horum alter, id dixerit, siue vterque; quamuis hæ voces, ex ore primi semper authoris, clariùs sonent; sed omisso authore, dicti veritas vtique nota est. Hærent nempe præcordiis vera bona, vitæque nihil eripitur possessori, sed ne mortuo quidem. In anima enim sunt, quò nec fortunæ nec mortis dextra se porrigit: tu saluus, & incolumis periisse tibi aliquid eorum, doles, quæ si tua fuissent, proculdubio tecum hodie salua essent. Mihi etenim crede, Vera bona non pereunt. Non est aurum virtute nobilius, ne par quidem, quod non igne consumitur, sed purgatur. *D.* Magnum me afflauit incendium. *R.* Cæculus nescio quis famam diuinitatis igne quæsiuit: apud Vergilium, Iulij comas flamma corripuens, primam dubiæ spem salutis attulit: Seruio caput arsisse, non poëticum, sed historicum regni omen fuit. Cõstat ex flammis Iliacis prodisse Romani Imperij fundatores. Denique, & Heliã in cedio obuisse. Deumque ipsum in flammam ignis apparuisse, sacræ loquuntur historiæ; vt non immerito vestris in verbis index hic soleat esse lætitiæ, qui tibi materia est doloris. *D.* Domus igne subito conflauit mea. *R. A.* Et templum Dianæ olim arsit Ephesiæ, quo nil sæcula illa formosius viderunt. Arsit, & templum, æli Deo sacrum, Hierosolymis, ipsis etiam, qui illud incenderant, miserandū hostibus. Et ætate hac, Lateranensis arx illa religionis, ac decus eximium orbis terræ, bis flammis exusta est; euident, & apertum, vt mihi videtur, iræ cælestis iudicium, non mirabile, fateor, sed tremendum. Ad extremum, vt minores taceam, Saguntum, Numantiam, & Corinthum innumo-

rasque alias, & sæpè tentauit Romam, & nonnumquam penè ad vltimum, & Carthaginem semel, & bis Troiam flamma combussit: arserè vrbes, arsurumque mundum ipsum credimus. Tu in tuam domum aurum ignem, qui in cœlum, ac terras arsurus est, quereris? *D.* Ex incendio vix euasi. *R.* Euasisti igitur, an id doles? nisi euasisses, filuisses. Nunc autem viuis cinis, cinerem fies extinctum.

De Graui Negotio. D I A L. LVI.

*Dimitte multo tibi sunt sudore paranda,
Vt vacuus curis esse, relinque bona.*

D O L.

Graui negotio defatigor. *R.* Nulla sine difficultatibus gloria. Nulla non virtus in excelsis habitat, haud facile adeunda: confragosum huc durumq;, & scrupulum est iter. *D.* Nimio labore fatigor. *R.* Labor area est virtutum, requies voluptatum. Nil sine labore laudabile, nil excelsum. Proinde laudis Herculez fundamentum labor. Nulla re magis Vlyssès, quàm labore cognoscitur, quantalibet prudentia fingeretur, si otiosa fuisset, ignota esset. Labor Romuleos duces, Scipiadæ, & Camillū: Labor Fabios, Labor Curios, Labor Fabriciū, & Metellos, Labor magnū quoq; Pompeiū, Labor Hannibalē, Labor Iuliū Cæsare illustrauit: Labor Catonibus, Labor Mario famæ dedit, Papirium Cursorē, ac Fescenninū Nigrū laboriosa miliria claros fecit. Vt Philosophos, ut poetas sileam, quorū vita omnis, quid nisi clarus, ac delectabilis labor est? Quid de artificibus dicā, quibus ipsa qualiscunque est gloria, quo studio querenda sit, nosti; à quibus industria, & antelucana vigilia præueniri, de quo hoc queri solitum.

De.

Demosthenem accepimus: qui profectò non par-
 us stimulus esse potest magna tractantibus, quan-
 do minima quoque sic animos acuunt, atque ex-
 ercent. Proinde omne genus hominum percurrere,
 ubi famæ multum, & plurimum est laboris; & om-
 nino virtutum amatoribus amandus est labor,
 sine quo ad eam, quam amant, & quam cupiunt
 gloriam, peruenire fas non est. *D.* Labore ex-
 erceor continuè. *R.* Parum profecerit magnus
 labor; nisi sit iugis. Nam & ipsa, quæ labore quæ-
 ritur gloria, nisi sit perpetua, nec magna videbi-
 tur. *D.* Nimis crebris exagitor laboribus. *R.* Ni-
 mium, & parum, pro varietate patientium accipi-
 tur. Ignavo labor omnis est nimius, nullus indu-
 strio. *D.* Multi me cruciant labores. *R.* Non
 te cruciant, si vir es, sed acuunt, & exercent. Vis
 autem nosse quid inter laborem, & delicias in-
 ter sit? Sardanapalum confer cum Alcide: Ser-
 gium Oratam cum Attilio Regulo: Apicium
 cum Caio Mario. *D.* Labor me iugis extenuat.
R. Multis pro remedio labor fuit, & quos quies
 infecerat, defæcavit, deterfitque. Nam curare il-
 lum animos constat, & orientibus vitis obstare,
 & radicata conuellere. Denique inter prisca vir-
 tutis, ac sæculi exemplaris causas, hinc labor à
 scriptoribus ponitur, hinc paupertas, optabiles
 corporum molestiæ, quæ medentur molestiis a-
 nimorum. *D.* Durus est labor. *R.* Dura vir-
 tus, durus labor, mollis voluptas, mollis inertia;
 similia bene cohabitant. Inter diuersa diuortium
 est. *D.* Nimium laboriosa forse est mea. *R.* Ho-
 noratum te, ingratè accipis, Nescis, ut nocte me-
 dia, dum dicat Deo virgines stratis surgunt, al-
 gent, vigilant, & diuinis obsequiis exercentur.
 Adulteræ suis interim persequuntur illecebris?

dum pro defendenda patria miles in castris, pro augenda dux in tabernaculo, pro ornanda studiosus inter libros excubat; leno infamis inter suas acies, inque suis tentoriis conquiescit? quibus verò sit melius, diffinire nemo, cui vel modicum ingenui sit pudoris, hæsitet. *D.* Labore vrgeor acer rimo. *R.* Bene spera, causa tantum laboris honesta sit; honestus est labor, quòve vno claris ascribare nominibus. Omnes quidem, qui ad gloriam nituntur, laboriosus atque arduus trames agit: ad ignaviam deversa, & facilis via est. Denique quisquis nascitur, ad laborem nascitur; nec regum filios excipio. Labor, & virtus, vestrz artes sunt; non otium, & voluptas, quibus, qui se applicant, hi demum à natura hominum degenerant, atque in pecudem se transformant. *D.* Graui atteror labore: *R.* Idem cedentibus grauis labor, qui nitentibus lenis est. Perfer modo forti animo & assurge, presentique molestiæ finem confer. Multos quidem labor extrulit, multos industria, sopor nullum.

De Duro Itinere. DIAL. LVII.

*Non puduit summum pedibus transire Magistrum:
Inscendas baculum, si pudet ire pedes.*

D O L.

DUram iter pedibus meis ago. *R.* Quid turgitur, alienis malles? atqui neque alienis manibus operari, neque alienis oculis videre, neque alienis auribus audire, neque alieno palato degustare, neque alienis naribus vultis olfacere: quid hoc vnum singulare habet, ut tantum pedibus ambulare delectet alienis? *D.* Pedeseo. *R. A.* An verò in hunc mundum intrasti eques, an exhibis? quid per mundum ire, nisi

nisi eques, doles? O principium humile, & o finis humilior! quàm superba inter vtrumque sunt media, & in breui cursu, quanta prorsus obliuio terminorum! nec vnde certè, nec quò pergitis, meministis. *D.* Iter longum cogor pedes agere. *R.* Cogi quidem durum fateor. Cogi autem volens nequit: indignatio, & dolor necessitatis pondus exaggerant: patientia, & consensu animi, fortunæ cuspis obtunditur. Vis non cogi? fac sponte, quod cogeris. Vis, vt iter longum breue fiat, volens *I. D.* Equitare vellem, pedes ambulo. *R. A.* An insanix parum est, vnum ob quadrupedem, cuius vsum nescis, quàm diu tibi fortuna concesserit, naturæ numerum obliuisci, quod multi faciunt, qui vilis, atque intractabilis, & caduci equi fiducia, dediscunt pedibus suis ire: quibus, quæso, quid aliud, quàm diutem cupias podagram, hoc est pedes inutiles, equos multos? *D.* Longum iter pedes ibo. *R.* Ibis pro libito; nemo te transuehet, nemo morabitur, nemo concutiet, nemò deiiciet, nemo ager in præceps; vnus tibi labor viæ, vnum opus ire, nil tibi tuo cum vectore negocij. Non cogeris enim equum frenare, non pungere, non adæquare, non substernere, non circumducere, non fricare, non pascere, non aut tergum vngere; aut arentem pedis vngulam, & tractare digitis ancipites clauos, aut nocturnos sudibus arcere concursus, & somno exciri trepidus, semperque sollicitus, quid bellua peruigil cum vicinis agat; saltem noctibus quiesces. Nam qui equitant noctu etiam laborant. *D.* Pedibus longum iter ago. *R.* Calcearum forsitan. Sancti autem patres nudis pedibus deserta lustrabant. Nuncij Dei Omnipotentis Apostoli, mundi climata circuibant, hic ad orientem,

ille ad occidentem, hic ad arcton, ille ad meridiem nauigantes interdum, raro id quidem, neque aliter, quàm cogēte locorum situ: sed quem, precor, equitem legis, præter vnam ex omnibus Ioannem? neque id amplius, quàm semel, idque perexiguo viæ spatio; dum, quod Clemens scripsit, & ecclesiastica habet historia, ad recuperandam perditæ adolescentis animam, pla illum festinatio perurgeret; quomodo autem equitarent, quorum dominus pedes ibat? Vix a sellum semel quidem ille, mox in crucem ascensurus, ascendit. Quod si sanctitate inaccessibili, hæc exempla te prægrauant: at Romanæ legiones, quæ orbem terrarum subegere, magna ex parte pedestres fuisse noscuntur, in quibus non se solum, atque arma suis pedibus quisque portabat, sed multorum panem, ac viaticum dierum, vallum quoque, quò in finibus hostium, castra in dies circumspēcta, nocturnis ab insultibus tegerentur. Vnde eleganter Cicero noster, quodam loco de militibus Romanis agens, cum fortibus viris cæterarum gentium arma non impedimentum, sed quasi vestimentum esse dixisset, hoc præcipuum illis dedit, vt diceret, Romanis solis arma, non vestem esse, sed vt humeros ac lacertos: vt cum eas, quas dicebam militares sarcinas subiissent, tum demum videri sibi esse vestitos: neu quis moderni sermonis consuetudine labi possit: militum appellatione pedires accipi, eosque ab equitibus, quanuis uterque militet hoc secerni nomine solitos, multis Romanæ historiæ locis aduertere est. Proinde magnum tibi lenimen, ac solatiū laboris, horum recordatio præstare potest, non inermi tantum, ac vacuo, & duro licet, tuto tamen calle pergenti, sed armato etiam, atque onusto, & periculoso

trami-

tramite peditanti. Siquidem nihil ad tolerantiam asperarum rerum efficacius, quàm cogitare eadem multos fortibus animis, fuisse perpeffos. Pudet enim generosum spiritum, non posse vnum, quod innumerabiles potuere: quæ cogitatio, non in laboribus modo, qui difficiles, sed in his quoque qui miserrimi videntur, cruciatibus, in doloribus corporeis, maxime in ipsa demum morte profuerit. *L.* Longum ego durumque iter pedibus mæstus ago. *R.* Nihil æquè durum iter lenit, mæstumque animum serenat, ut nobiles ac suaues cure, quæ nisi boni ac docti viri pectus incolere, viasque omnes comitari nesciunt. Hic si grata societas amici læti, & eloquentis accesserit, non tantum leue iter, sed & breue videbitur. Multos iucunda confabulatio sic affecit, ut & viæ duriciem non sentirent, & de breuitate, longi licet itineris quaererentur; neque iuisse, sed vectos esse se, crederent. Est & illud enim inter mimos Publij, notissimum: Comes facundus in via pro vehiculo est.

De Sterilitate annua. DIALOG. LVIII.

*Reddit ager plus, quàm cepit, tu parvus egenus,
Dignus cui parconil seruat illeribi.*

D O L.

Sterilitate premor annua. *RA.* Iam tibi fertilitas grata erit; optimè res omnis contra collatione cognoscitur. *D.* Refellit ager meam spem. *A.* Non te ager fallit, sed Improbitas cupiditasque animi: cuncta vobis ad nutum successura promittitis, insolentes; vestro digni iudicio, quibus ipsa rerum pareat natura; quæ si suum ius seruare causa, profundam semel auaritiæ vestra, præruptamque voraginem, cui nihil

H j.

est satis, inexpleram liquerit, insolens vobis & auara, atque iniuriosa videbitur. Non sunt hæc autem iusta, nec modesta spes, sed immodici figmenta desiderij, ea quidem fingitis euentura, quæ cupitis, si quid deest, damnum dicitur; tuus ager suum morem tenuit, & tu tuum tenes. Terræ etenim vberitas, & sterilitas alterna, sed cupiditas vestra perpetua est. Vos iniquissimi omnium interpretes cum illam gratæ ac sobriæ, hanc patienter, ac fortiter ferre debueritis, illam contemnitis, hanc defletis. Illa tumidos facit, hæc querulos. *D.* Ager meliora pollicitus, me fefellit. *R. A.* Terram bobus; ac castris. cælum votis. ac precibus fatigatis. Ventorum spiritus. opportunitas imbrium, germinum decor. agri specis, puluis hybernus; lutum vernum, æstiuus soles, maturitas autumnalis, omnia cupidos in specie trahunt, vt arentem stupam flamma omnis incendit, vt inanem puluerem flatus omnis impellit, sic auarum animum, lucrum omne suspendit, atque erigit, omnisque non rei modò, sed vel tenuis spei iactura, confundit, ac deiicit. Sed frenate, miseri, motus inconditos, infinitam concupiscentiam coercere, & spem credulam, mille tandem delusam successibus, castigate: quid nunc cælum, terramque respicitis? Non aliunde fertilitas, quàm à Deo est. Illum, mortales, agere finite, & videte, quod agitur, & laudate: finite opificem operari, & vnus artifici perito homini exhibendam reuerentiam, non negetis Deo. Pudeat terrea vascula cælestem figulum arguere, sed in omnibus illi voce, atque animo gratias agite, qui necessitatum conscius vestrarum, neque cupiditatum nescius, illis succurrit, his occurrit. Vtrobique misericors, utrobique

terribilis in consiliis super filios hominum ; vt de illo scriptum est: Sperate iam tandem, non in agris vestris, sed in Domino, & facite bonitatem & inhabitate terram , & pascimini indiuitiis eius , delectamini in Domino & dabit vobis petitiones cordis vestri; quæ, vbi cœperitis in Domino delectari, auaræ esse non poterunt, neque iniustæ. Reuelate Domino viam vestram, & sperate in eo, & ipse faciet. Iactate super domino curam vestram , & ipse vos enutriet: quid cælesti manu editi, non nisi terram cogitatit, terramque diligitis? Nolite has sacras voces, vt soletis, spernere. Nolite auras pluuiasque, & tempestates idoneas aucupari, aut precari. Nolite in terra spem habere, sed in illo, qui respicit terram, & facit eam tremere ; qui de saxo durissimo fontes liquidos elicit; qui te denique ab angelo tuo falli passus est, vt in illo spem poneret, qui non fallit. *D.* Multum, solita de copia, demptum est. *R. A.* Idmodò subducitur, quod plus æquo, vel dederunt anni præcedentes, vel sequentes dabunt: modestiæ, quantulumcunque sat est. Auaritia lucro crescit, eoque fit pauperior, quo plus habet, magna vitiorum genetrix magna nutrix, atque hortatrix est copia. Patere malis tuis demi aliquid; quò minus copiar, minus erit insolentiæ, minusque libidinis. Atque quòd hæc tui ruris iniuria, apud multos beneficium, vel largitas haberetur, tuque ipse si assueuisses inopiar, vbertatem hanc, & copiam iudicares: tantum in iudicio rerum semper consuetudo præiudicat, tantamque vim habet: nunc quid mirum, si temperata fastidiunt, qui supernaculis assuevere: qua nulla maior procella modestiæ est. *D.* Sterilitas vrget insolita. *R. A.* Sæpè quidem fortiores viros plaga fert ste-

est satis, in
 auara, at
 autem ius
 ci figment
 xura, qu
 tuusager
 Terra ere
 cupiditas
 nium in
 ac patie
 conte
 hxc qu
 fefellit
 in votis
 is. oppo
 ppecis.
 les,
 ecie t
 is inc
 impo
 asper
 uo,
 delicit.
 infinitar
 dulam,
 gate: qu
 muna

PETRARCHA DE REMED.

... meliores. neque fert modò sed fa-
 ... durat aut mollit. Sic molli-
 ... Romanos. Asia; Alexan-
 ... Hannibalem Capua. Contrà verò
 ... duravit. & Coris in morem
 ... pars Ligurum; te, què
 ... Sobrietatem te do-
 ... nequiere. gle
 ... est magi-
 ... vivere discere vel
 ... denique vel indi-

AL. LIX.

Insolentem
 ... agitur.
 ... Malum fer
 ... est. D.
 ... delicatum
 ... epitheton
 ... vendere. cum li-
 ... tellure lu-
 ... si nil aliud
 ... Rusticum
 ... vel feras vil-
 ... vel incultum
 ... intrastabi
 ... impræmedi-
 ... habuisti:
 ... & villici
 ... ex-
 culto,

ulto, rusticos ultimos hominum, terris abeun-
 m iustitiam reliquisse. Si vnquam genus huma-
 um renouisceret, eosdem illos, puto, ultimos re-
 rturam, ita quos sequebantur, præcesserunt, ma-
 rumque omnium pessimi facti sunt. *D.* Asperri-
 us villicus est mihi. *R.* Vbi Veritas dixit, quod
 tra homini spinas, & tribulos germinaret, subin-
 lligendum fuit, & rusticos tribulis: cunctis aspe-
 ores. *D.* Villicus est mihi nequissimus. *R.* Aut
 illici nequitiam tolerare condisce, aut famem
 erpeti. Mutare enim villicum non proderit. Ad-
 num modum ferme omnes facti sunt; nisi quod
 semper peior est ultimus. *D.* Villicus fur est mihi.
R. Dixisti tandem, quod dicturum, præstolabar. Ita
 nim addicti sunt, vt eis aliquanto sit dulcius id mo-
 licum, quod furantur, quam quicquid ex omni iu-
 to labore percipiunt, & hoc ipsi tandem est fe-
 rendum; nec queri vnus debet, quod omnibus est
 commune. Profectò autem, etsi poeta rusticos vl-
 timos, à iustitia derelictos faciat [vt bis dixi] apud
 eos tamen, hominem primum humano semine
 genitum, & agricolam fuisse cōstat, & parricidam,
 vt fuisse semper pessimi videantur: dum id recolis,
 non mireris fures. *D.* Villici culpa rus peritum,
 ac desertum est. *R.* Hoc quotidie multis clariori-
 bus Anaxagoræ accidit, & Architz; vterque, cre-
 do, doluit, neuter excanduit.

De Furis. DIAL. LX.

Furibus arce dis prodest custodi arerum:

Et cum, firma clausa sit, arca liba

D O L.

m, quod superest, à furibus vix de

R. Rur te villicus tuus patientiam

H iiij

nilis, fertilior molliores, neque fert modò, sed facit, atque alibi natos durat, aut mollit. Sic molliuit Gallos primùm, post Romanos, Asia; Alexandrum Babylon; Hannibalem Capua. Contrà verò Romanam indolem durauit, & Cotis in morem acuit illa arens, & scopulosa pars Ligurum; te, quæ copia mollicbat, duret inopia. Sobrietatem te doceat ager tuus, & quod libri vberes nequiuerit glæbz faciant aridulæ. Nemo despiciendus est magister disciplinæ utilis. Disce bene viuere disce vel senex, discere vel nolens; disce denique vel indignans.

De Villico malo, ac superbo D I A L. L I X.

*Cum malò neglectos coluit tibi villicus agros;
Si potes, emenda; vix melior sequitur.*

D O L.

Villicum insolentem patior. R. Insolentem tantùm, & non furem? bene tecum agitur. D. Villicus malus est mihi. R. A. Malum ferzquanimis: villicus, nisi pessimus, bonus est. D. Villicum durum zgrè fero. R. Mollem, delicatum que ferres zgrius: duricies rusticorum epitheton est: duris cum bobus, cum stiuâ, & vomere, cum ligonibus, & rastris, dura denique cum tellure luctantur. Quid ni ipsi etiam duri sint? si nil aliud est, quàm durus, bonus est villicus. D. Rusticum importunum ferre nequeo. R. Atqui vel feras villicum, vel ipse villicus sis, oportet; vel incultum rus elige. Dura sunt omnia. D. Rusticus intractabilis, indigestus est mihi. R. Nil horum impræmeditatum tibi esse debuerat, mox vt terram habuisti: labores varios præfigire, sterilitatem, & villici fastidia debuisti: dixi, dum rure gloriaberis ex-culto,

culto, rusticos ultimos hominum, terris abeuntem iustitiam reliquisse. Si vnquam genus humanum reuiuisceret, eosdem illos, puto, ultimos reperturam, ita quos sequebantur, præcesserunt, malorumque omnium pessimi facti sunt. *D.* Asperri-
 mus villicus est mihi. *R.* Vbi Veritas dixit, quod terra homini spinas, & tribulos germinaret, subin-
 telligendum fuit, & rusticos tribulis: cunctis aspe-
 riores. *D.* Villicus est mihi nequissimus. *R.* Aut
 villici nequitiam tolerare condisce, aut famem
 perpeti. Mutare enim villicum non proderit. Ad
 vnum modum fermè omnes facti sunt; nisi quod
 semper peior est ultimus. *D.* Villicus fur est mihi.
R. Dixisti tandem, quod dicturum, præstolabar. Ita
 enim addicti sunt, vt eis aliquāto sit dulcius id mo-
 dicum, quod furantur, quàm quicquid ex omni iu-
 sto labore percipiunt, & hoc ipsum tandem est fe-
 rendum; nec queri vnus debet, quod omnibus est
 commune. Profectò autem, etsi poeta rusticos vl-
 timos, à iustitia derelictos faciat [vt bis dixi] apud
 vos tamen, hominem primum humano semine
 genitum, & agricolam fuisse cōstat, & parricidam,
 vt fuisse semper pessimi videantur: dum id recolis,
 non mireris fures. *D.* Villici culpa rus pe-
 situm, ac desertum est. *R.* Hoc quotidie multis clariori-
 bus Anaxagoræ accidit, & Architz; vterque, cre-
 do, doluit, neuter excanduit.

De Furis. DIAL. LX.

Furibus arcendis prodest custodiare rerum:

Clau de domum, firm a clausa si: arca idem

D O L.

ID modicum, quod superest, à furibus vix de-
 fendo. *R.* Ruse te villicus tuus patientiam
 H iiij

mali huius edocuit , quam in vrbibus exhibe-
 res. *DO.* Me fures infestant. *RA.* Contra
 hoc malum nil querelis agitur , suppliciiis opus
 est. Interim custodia proficit vigilantibus. Sunt;
 qui nihil custodiant, & accuset fures. eum verus
 sit proverbium, quod occasio furem facit. *DO.*
 Limen meum fures obfident. *RA.* Claude ho-
 stium, obdeseram; aperi oculos, atque intende:
 si negligis, temet ipsum culpa: furo fur intentis ob
 fuit. Illi iustus queruntur quibus non sunt do-
 mus; quales sunt quidam populi sub meridiem,
 & sub arcton: & ideo apud Scythas, vt scriptum
 vides; nullum scelus furto grauius; & sequitur
 ratio: quid enim inter sylvas superesset, si furari
 licet. *DO.* Fures mihi subtrahunt res meas;
RA. Suas fieri volunt, nec tu veras. Puta ergo
 negligentiam tuam plecti, rerumque te tuam
 custodiam, hoc pretio, doceri. Vtilia non discun-
 tur gratis. *D.* Mihi molestissimi fures sunt. *R.*
 Importunum planè genus hominum, nec optimo
 bonis omnibus odiosum, non modò vt pestilens,
 sed vt vile. Sic enim habe: non aliter, quàm
 summam animi vilitate aliquem ad hoc trahi. Haud
 immeritò igitur Aurelius Alexander princeps iu-
 uenis, sed bonus, tanto furum odio flagranit, vt
 de illo scribat Ælius Lampridius. si quem talium
 vidisset, paratum digitum habuisse vt illi oculum
 erueret, tantique eum stomachi fuisse in furto-
 rum infamia laborantes, vt si eos casu aliquo vide-
 ret, commotione animi coleram euomeret, toto
 vultu inardescente ira, vt nihil loqui posset. No-
 ilis prorsus indignatio generosi animi, verè in-
 gens furum foeditas, quæ vires forti, & sublimi, sic
 subito nauscam extorqueret. Quin imò, quæ quidam
 ex honoratis aliquando furti reus, ambitiosè tãdè
 fauo-

favore quorundam amicorū regum, ad militiam aspirasset. & statim in furto deprehensus esset [vix enim illi vitio assueti, desistere vnquam sciunt] quāsiuit Alexander à regibus, qui illum promouerant, quid apud eos paterentur fures; cumque illi respondissent, crucem; illicò eum, de illorum sententia, crucifixit. *Furtis infestor.* Contra furta bona est vigilantia, atque custodia, sed optima est paupertas: quandiu aliquid erit, quod furibus dulce sit eorum vel manus certè, vel oculos non euades: vis fures non metuere, pauper esto.

De Rapina. DIAL. LXI.

Omnia diuino veniunt tibi munere: si quid

Fortè perit; domino res perit ipsa suo.

D. O. L.

A Prædonibus spoliatus sum. *R. A.* Quamuis ciuili lege [nisi fallor] scriptū sit, quod *vul-* lus fur improbius; quàm qui vi rapit; sunt tamen clandestini fures, me iudice, viliores: illi enim fraude agunt, hi autem vi. Et ideo iuxta sententiam Ciceronis, illi vulpeculis; hi leonibus assimilantur. Adde; quòd fures rebus spoliant, ingeruntque suspiciones; at prædonibus spoliasse se fat est, suspicionibus non relinquunt locum. *D.* In prædones incidi; qui me nudum reliquerunt. *R. A.* Incidit in prædones Cæsar, à quibus non spoliatus modò, sed captus, magno se tandem pretio redemit, futurus rerum dominus: quamuis huic damno solatium vltro mox sequuta præbuerit, non exiguum lenimen iniuriarum. Incidit in manus hostium Regulus, toties iam victor, qui magno cum imperij vestri damno, atque discrimine eundem immani supplicio peremerunt. Incidit in hostes quoque Valerianus Imperator, qui cum

multo cum imperij dedecore, fœdo se hili seruitio confecerunt. Tu, si nihil ultra, quàm spoliatus es, & fortunæ tuæ, & prædonibus gratiam habe: qui tibi libertatem, vitamque reliquere. Non est enim aliud beneficium latronum, quam quod Cicero ait in Philippicis; Ut commemorare possint, his se vitam dedisse, quibus non ademerunt. Fer tu igitur sortem tuam, communem tibi cum magnis his, atque aliis claris viris: & si comparetur, facilem etiam, atque optandam; neque felicior esse velis his, quid dicuntur felicissimi.

De Dolo malo. D I A L. L X I I.

Deceptus fallu, si. fallu decipientem;

Alier ab alterius fraude perire solet.

D O L.

A Circumscriptoribus sum deceptus. *R.* Miraris? Mirarer ego, si inter homines conuersando, illa sus euaderes: quis homo enim hominem non decipit? Fides exulat, regnat fraus: hoc ne nunc nouiter perpendis? non tanto studio, neque tot laqueis venatores, atque aucupes feras, ac volucres captant, quot versuti homines alios quosque simplices. Quod si vnquam verum fuit, vestra ætate verissimum est. Monstrantur digito fraudum magistri, & ille prudentior iudicatur, qui peritior est fallendi. Vis ne igitur non decipi; aut morere, aut fuge hominum consortia. *D.* Dolo malo, vnde non timui, circumuentus sum. *R.* Si timuisses, deceptus fortè tam facile non fuisses: & nunc cogita, an tu quemquã aliquãdo se felleris. Estis enim ferè omnes ad fallendū prouisi; feres autem facilius ab altero tibi fieri; alteri quod feceris. Sed vos, & quæ facitis aliis, non sentitis, & quæ ab aliis

aliis fiunt vobis, pati non potestis, rerum omnium iniquissimi iudices. *D.* Dolo amici damnum tuli. *R.A.* Erras vt in multis. Nullus in amicitia dolus est. Sed in hoc etiam vulgò erratis, amicos creditis, qui non sunt. Amicitiamque rem inestimabilem, atque sanctissimam facili probatis experimento, vsque adeo rerum vilium curiosi, leui commensatione, aut breui confabulatione quæritis amicum: nec citius quæritis, quam perditis, si tamen, quod non habetur, perdi potest. Postea ab amicis vos deceptos dicitis, & hanc infamiam amicitiz iuritis innocenti. *D.* Dolo damnificatus sum. *R.A.* Multis profuit falli, eris cautior in reliquis: quidam paruz rei damno, maximarum rerum pericula declinarunt. *DO.* Circumscriptor iniquissimus me fefellit, *R.A.* Immo tuum exercuit, atque excitauit ingenium, docuitque non fidere, nisi expertis & probatz fidei. Enumerarem exempla quibus casum tuum solareris, nisi essent innumerabilia. Quis enim viuens non decipitur: Quicquid mali mortalibus accidit minus est, quam quod homo patitur ab homine: & quoniam sequi omnia, nec possibile, nec necesse est; Memento Caninij, qualiter Syracusis fuit dolo malo quondam à Phitio circumscriptus. Habet tamen Caninius, quo solari queat, eques Romanus ab extraneo, & viuente deceptus, cum Augustus Cæsar Imperator Romanus, à Romano ciue moriente delusus sit: nota res est, vt Marius quidam, qui ipsius Augusti beneficio, ab infimo militiz gradu, ad summos honores, atque opes ascenderat, semper publicè prædicare solitus, se illum vnum heredem habiturum, ei que bona sua omnia relicturum, à quo omnia percepisset; id ipsum, cum pridie quæ

obiret, eidem affirmasset Augusto, fraudulenter spiritum emisit: tandem nulla Casarei nominis, vel tenui mentione, in testamento habita. Dignus verè, cuius cadauer vnco in Tiberim trahe-
retur, qui dominum, ac benefactorem suum fallere, nec morte, dedisceret.

De Habitatione angusta. DIALOG. EXIII.

*Sape Viri paruos magni coluere penates;
Corpore in exiguo maxima mens habitas.*

D O L.

ANguste habito. R. Angusta domus ad multa est habilis; inter alia contra fures utilis: de quibus paulo ante querebaris, qui in ea latebras non habent, sicut ex diuerso, de magna domo rectè dicitur, quod dominum fallit, & prodest furibus: arctam sanè, vel amplam domum, pro numero habitantium accipio; tu nunc, vt tibi videris, anguste habitas. At quantò habitat angustius anima tua, quantoque foedius inter saniem, & cruorem; nec migrare illam inde, si fieri possit, vnquam velis. D. Arcta domus est mihi. R. Domus lutea celestem animum non angustat, sæpè parua domus magnæ gloriæ capax fuit; cū magna interim multæ infamix plena esset: non format domus animū, sed ab illo formam accipit; vt lata igitur, atque honesta pauperum tuguria esse possunt; sic infames, moestæque regum arces diuitumque palatia. Nulla tam parua domus est, quam non amplificet magnanimus habitator, magnoq; hospiti se præstet idoneam. D. Parua domus mea est. R. Parua Euādri regia, magnū cepit Alcidem: modicis ædibus, futurus mundi dominus, natus est Cæsar: pastoralis casa Romulus, ac Remus, tam magnæ vrbis authores edu-

educari. Non amplis atriis habitavit Cato: volubili
 doli Diogenes: angusto tugurio Hylarion; imis
 terrarum specubus sancti viri. In exiguis hortulis ma-
 gni philosophi, sub diuo, modicis sub tētoriiis. sum-
 mi duces: in stupendis palatiis Caius, & Nero. Tu;
 cum quibus habitare velis, elige. *D.* Angusta est
 mihi domus, & humilis & inculta. *R.* Muri fures,
 ventosque submoueant: & variusque peiora vulgi
 tardia, tēcta, frigus, & æstus, soles, imbres arceant: tur-
 res aërez volucris, domus ampla superbiz, or-
 nata luxuriz, referta cupidinis nullum virtus spe-
 nit habitaculum nisi vitiis occupatum. *D.* Peran-
 gustè habito. *R.* Vis ne tibi domus omnis amplissi-
 ma videatur? sepulchrum cogita.

De Carcere. DIALOG. LXIV.

Quocumque ingrederis solitu retinere vinculis.
Totus enim mundus nil, nisi carcer, erit.

D O L.

Carcere claudor indigno. *R. A.* Melior est in-
 dignus carcer, quàm indigna libertas; mul-
 toque satius immeritum pro iustitia, mala
 pati, quàm, per scelus, bonis affluere; quamvis nec
 mala illa dici debeant, neque hæc bona; sed lo-
 quor, ut vulgus, quod dolorem, malum ingens; vo-
 luptatem, summum bonum iudicat. *D.* Carcere
 clausus sum. *R. A.* Quis non carcere claudi-
 tur, aut quis inde digreditur, nisi dum moritur?
 Verus hæc tua, omniumque forse est. Vnde pro-
 priæ, vnde nouæ igitur querelæ? Ita enim scito, ex
 quo die natus es, & antequam nascereris, in carce-
 rem atque in vincula missum te, illius imperio, cui
 omnis cœli ambitus, exigua domus est: &, si quid
 summo creditur poëtæ, tenebrosum utique car-
 cerem, & cœcum. Illius carceris exitum, si felicè

cupis, huius angustias non horrebis; sicut nec supplicia, nec mortem, nec humani aliquid, ad quorum patientiam, & contemptum, nisi pręparatus, armatusque vsque erit animus, in quacunque fortuna, calle graditur ancipiti. *D.* Turpi carcere claudor atque angusto. *R. A.* Nullus carcer turpior, & angustior nullus, quàm iste corporeus, quo vsque adeo delectaris, atque vnde tantopere solui times. *D.* Carcere detineor importuno. *R. A.* Multos periculo instanti, atque hostium manibus carcer eripuit. Multis limen carceris, pro clipeo fuit, & quod intrasse profuerat, exisse nocuit; ut exitu admoniti, quod horruerant vtile, quod optauerant miserum faterentur. *D.* Carceri mancipatus sum. *R. A.* Quid scis, an fortasse non carcer, sed, ut dicitur, custodia sit? quoties vinclis explicitos hostilis mucro, siue hoste sæuior paupertas inuasit? quoties euasisse poenituit, & carcerem, quem diuturnum queri coeperant, non fuisse perpetuum, questisunt? Vidimus in carcere quosdam laute viuentes, mox inde digressos, tenuem, ac difficilem vitam, mœsto fine clausisse. *D.* Miseram in carcere vitam dego. *R. A.* Quidam libros in carcere texuerunt, tu querelas tēxis inutiles. Quidam literas in carcere didicere, tu patientiam dediscis. *D.* Carcerali custodia vincus teneor. *R. A.* Plerique cauernis, ac speluncis; alij se murorum angustis inclusere, carcerem spontaneum, vel Dei amore, vel mundi odio, vulgique fastidio, eligentes. Tu, si hoc animo non es, tuique carceris finem cupis, exspecta. aut te hinc homo eruet, aut mors, quę clauem carceris alteram habet: vnus quidem introitus, exitus multi sunt. Alium misericordia, alium vis eruit, alius innocentia sua, alius custodum negligencia euasit.

fit, alius pretio alius ingenio, & vel subterraneis cuniculis. vel per tenebras amicæ noctis elapsus est. quibusdam patrum memoria, terræ motus. & ruina carceris viam fecit. Ad postremum quos nihil emiserit, mors absoluit. Nec minus varij euentuum euentus: Marium consulatui carcer dedit: Iulium Cæsarem Pyrrarum custodia summum misit ad imperium: hæc ætate quidam, de limine carceris, ad dominum transuere; & catenam sibi excussam, iniecere aliis. Denique Regulum. & Socratem, multosque alios non tam carcer extinxit, ut visus est, quàm carcere clarus finis eripuit. Et ad summam, quosdam carcer ad insignem gloriam, ad eximiam fortunam; ad regnum alios, multos ad cælum misit, ad sepulchrum omnes: nullum coëpit, quem non redderet.

De Tormentis. DIAL. LXV.

*Pena grauis præsens animo fert saepe salutem,
Infligit Deus hic, parcat ut inde magis.*

DOL.

In istè torqueor. *RA.* Quid nunc diceres, si iustè? Nullum nempe tormentum consciëntiam ius est; illa⁹. ncolumi, hæc externa despicio: intra te est consolator tuus. *D.* Torqueor prorsus indigne. *RA.* Tortoris miserere tui. ille te grauius torquetur: quamuis enim mundus obstrepat. minus mali est pati iniuriam, quàm inferre. *D.* Torqueor. *RA.* Nouum mali veteris lamentum: nunquid enim non antea torquebaris? Inter tormenta natus, inter tormenta vixisti, inter tormenta moriturus: quid nunc noui accidit? mutantur tormentorum species, tormenta non desinunt: excute totum tempus ætatis; quem

sine tormentis diem egeris, recordare. Aliqua
 falsis forsangaudiis adumbrata reperies; veris au-
 tem plena tormentis; quibus, si acritet æstimes,
 nullam vitæ partem vacare fateberis : unde non
 immerito quibusdam, omnis vita supplicium visa
 est : sed vos nihil ominis haudquaquam hæ phi-
 losophicæ voces tangunt , hærent quidem au-
 rium vestibulo , mentis claustra non subeunt,
 hic ad omnem corporis offensionculam ingemi-
 scitis, animi iuge, mortiferumque supplicium non
 sentitis, illic impatientes, hic hebetes. D. In e-
 quuleum leuor. R. A. Quid refert in equuleum an
 lectulum torquendus ascenderis? te carnificis no-
 dus premet: at hunc febris, hunc podagra, hunc v-
 xor, hunc filius, hunc amica, hunc diuitiæ, hunc
 paupertas, hunc medici manus, huic magistri fe-
 rula, hunc nequam seruus, hunc dominus inso-
 lens, hunc infinita cupiditas spesque anhela; hunc,
 tortore quolibet peior, metus. Perquire mortali-
 um status, vix vllum inueies non in equuleo
 pendentem. Sed cum mille sint equulei, nisi li-
 gneum, non timeris. D. Torqueor. R. A. Aut in-
 nocentiâ in tormentis, aut iniustiâ te ipsum con-
 solare. Nam si iniuste torqueris, gaudendum est;
 experimentum tibi atque aliis, & fulgor quidam
 tuæ virtutis accesserit; attrectati ac sublatis fragran-
 tior, ac notior fama erit; vt bene oleant, teruntur
 aromata; & pulcherrima rerum, ne lateant, attol-
 luntur. Sin id iuste pateris, acquiesce remedio: &
 concretæ sordes flammis, aut asperitatibus eluū-
 tur; & magni mali medicina tritior sit, oportet;
 quem morborum cædet, amara non respuat: quem
 scelerum pœnitet, supplicia non recuset. D. In e-
 quuleum tollor. R. A. Si immeritus habes unde
 ex alto scuitiam alienam despicias; at si meritus,
 est

Vnde à terra diuulsus, ipse tuum clarius, aspicias
crimen, quodque commissum doles, non doleas
plecti. *D. Torqueor. R. Aut tentatur virtus aut pu-
nitur vitium; alterum sæpè utile, alterum semper
expediens. Bona exercitatio iusti; est pessima no-
centis impunitas. D. Torqueor. R. Disce iter ad pa-
tientiam, & ad mortem.*

De Iniusto Iudicio. DIAL. LXVI.

*Cum fueris falsò damnatus, perfer, inique
Inds. e qui vincit, vicerit ipse malè.*

D O L.

Iniusto iudicio damnatus sum. *R. Vnius iudicis,
aut paucorum voce testium damnatus, populi
vocibus, aut tacito iudicio; quodq; est melius,
conscientia ipsa tua: quodque est optimum, diui-
na sententia absolendus. Siquidem ad tribunal
æternum iudicis iusti provocatio salua est: soletis
perperam iudicata, rescindere. D. Iniuste iudicor,
R. Vt iustitia iniustos sic iniustitia iustos premit.
Vbi igitur iniusta damnatio, ibi iustus est reus. Ne-
mo autem tam demens, nisi insaniat, vt hæc per-
ueriti, seque iniusto iudicio premi velit. Ne-
mo tam pavidus, nisi sit pessimus, vt non potius
damnari eligat iniusto iudicio, quam absolui. Tan-
tò enim, id satius, quantò est melior oppressa iu-
stitia, quàm imperiosa nequitie: quantoq; est op-
tabilior mens bona, quàm propitia fortuna; quam-
uis illa laboribus, hæc deliciis affluat. Plus dicam,
tantò est melius, iuste etiã damnari, quàm iniuste
absolui; quantò est peius impunitù, quàm punitù
crimen: in hoc enim, scelere iusta iustitia est: malo
quidẽ magno, bonũ ingens: in illo autem scelus, &
impunitas; quæ, nescio, an scelere ipso peior sit: v-
na certè & iustitiæ hostis, & multorũ radix est sce-*

330
lerum. *D.* Iudicio grauior iniquissimo. *RA.* Mens in solido fundata, & bene sibi conscia, humeros habet inexpugnabiles: superimponere quantumlibet damni, infamiae, supplicij; nullo facere curabitur, & viribus suis, & multò maximè caelesti ope consistet. Erunt præterea quorum sese paribus soletur euentibus, haud spernendi comites: Romae Furio Camillus, ac Liuius Salinator: Athenis Aristides, atque Miltiades, multiq; alij, inter quos quidem [quod mireris] Cicero, & Socrates: an te horum alicui, an Publio Clodio similem fieri malis? at qui horum quisq. ciuis optimus, & in sua vrbe clarissimus, sed iudicio damnatus, & vel in exilium, vel in carcerem, vel in mortem adductus. Ille verò scelestissimus, & inter multa flagitia, notissimi quoque conuictus adulterij, violatarumque religionum, concordibus omnium iudicum sententiis, absolutus est: quisquam ne aded falsæ metuens infamiae est, qui non illius absolutioni, Ciceronis, hostis sui, damnationem, atque exilium anteponat? Sed humana hæc, atque communia: siñ altius aspicias, videbis pressum falso iudicio cœli regem, familiamque eius electissimam, tanti vestigiis hærentem ducis; & qui hunc postea sequuti sunt, tanta innocentia, tantisque virtutibus, in hos ipsos iudiciarij turbinis incursus, ac scopulos incidisse. *DO.* Falso iudicio offendor. *RA.* Est, qui te iudicet; is qui facit indicium iniuriam patientibus, quique ait, Mea est ultio, & ego retribuam eis in tempore. Est & ubi non cogitas ipso iudicis, aut testis in pectore magni ibi habitant ultores. Nullius bellæ morsus est acrior, quàm conscientiae. *D.* Iniusto iudicio læsum sum. *RA.* Illatis iniuriis bene uti, ars non vltima est; qua instructo, sæpè profuit iniquitas alie-

na, cum sua cuique semper noceat. profit nunquā.
D. Innocens damnatus sum. *R.* 4. Quid igitur? nocens malles? Sic enim Xantippæ coniugi, Socrates moriens, respondet muliebriter lamentanti, quod is innocens moreretur. Atqui, etsi aliqui contrarium opinati sunt, longè tamen est innocentem condemnari, tolerabilius, quàm nocentem. Hic enim solum supplicium graue est. illic & causa supplicij. *D.* Iniuste populi iudicio damnatus sum. 5. Expectas, vt populus in te rectum videat, quod nee in se. nec in alio vnquam vidit? Magnū tuæ innocentiz argumentum fuerit à nocentibus condemnari. *D.* Populus immeritum me condemnat. *R.* Idem hercle non immeritum sed multa, & magna promeritum Camillum, de quo nunc loquebar & Liuium ipsum; denique Scipionem Africanum, aliosque Cornelios tales viros, iniustis iudiciis agitados, ad voluntarium coegit exilium. *D.* A rege innocens condemnor. 6. Et regum plerumque sententiæ non iustitiæ, sed vindictæ sunt: quisquis liberius verbum contra licentias regias emisit, cuiusque, in interitu libertatis, frons obdæctior fuerit. is læsæ reuserit maiestatis. *D.* Sed condemnor à iudicibus. 7. Iniquo iudice nullum venenosius est animal: à serpente lætos se dolent quidem homines. non queruntur. Fecit enim serpens. quod suum erat. quamvis non quod placitū patienti. Certè iudices erant, qui eos etiam de quibus dixi, Socratem condemnarunt, Clodium absoluerunt; quorum vtrum esset iniquius, dubitari potest. Proinde in populis aut sub regibus atque iudicibus degenti. propositum animo esse debet, aspera quælibet, & iniusta patienda, si veniant; non desuenda, cum venerint.

*Terra patriæ domus est nostri communis, & in qua,
Sedibus à patriâ exulat omnis homo.*

D O L.

Exilio pellor iniusto. *P.* Quid tu igitur iusto pelli malles exilio? Nempe quod ad iniuriarum cumulum ais, in diuersum trahitur: habes enim iniusti exilij solacium comitem iustitiâ, quæ iniustos ciues destituens, te sequuta, tecum exulat. *D.* Iniusto exilio pulsus sum. *R.* An te rex expulit, an tyrannus, an populus, an hostis, an tu ipse? Nam si rex, aut iniustum exilium non erit aut ipse non iustus: atque ita nec rex quidem. Si tyrannus; ab illo te pulsum gaude, sub quo boni existant, fures imperant. Si populus, moribus ille suis vititur; bonos odit, & hic quoque multiceps tyrannus nunquam sui similem pepulisset. Non te igitur patria, sed malorum coetibus arceri, neque in exilium, sed in partem bonorum ciuium cogi putes. At si hostis, agnosce iniuriæ leuitatem; non hostiliter sæuit, qui omnia cum possit, patriam abstulit, spem reliquit. Sin tu ipse, mores populi perosus, aut tyranni, abitum elegisti, non modò nedoleas, sed etiam gloriare, virtutem patriæ prætulisse; non tu flebilem, sed honestam, & prorsus inuidiosam, bonis atque optabilem, non iam exilij, sed absentię causam habes. Sponte Pythagoras Samon liquit; Athenas Solon; Romam Scipio. *D.* Exilio damnatus sum. *R.* Multos exilium honestauit, multos acrior aliqua fortunæ vis, atque iniuria, notos reddidit & illustres; quid te verat illis inferi, qui; quasi ignem de filice, claram famam collusionibus querere? *D.* In exilium ago. *R.* Habes in hi-

foris magnos rei huius socios, quorum specio-
 sissimus comitatus, non sensum modo doloris
 imminuat, sed obliuionem afferat. Non minor
 in exilio Camillus fuit, quàm fuisset domi; quan-
 tus ciuis, quantus exul; qui victorias, ac trium-
 phos non iustitia minus, quàm prosperitate con-
 spicuos in Capitolium duxit; mox hinc pulsus,
 pro accepta iniuria, ingrata salutem patriæ re-
 pendit. Non facile aliud tam clari exulis exem-
 plum, fateor. Sed Rutilius, & Metellus, tam nihil
 exilio fracti sunt, vt Rutilius reuocatus ab il-
 lo, cuius nutui non parere capitale erat, exilium
 amplexus, reditum contempserit; seu ne vlla in
 parte senatui, iniustisque licet legibus patriæ
 obstaret, seu, ne fortè exul iterum fieri posset.
 At Metellus eodem, quo in exilio profectus erat,
 vultu, atque animo remearet. His Marcellus
 accedat. Hic vltimus, qui in belli civilis tem-
 pus incidit, pulsus nempe non solitam modò
 constantiam, honestarumque artium studium
 non omisit, sed strinxit artius, & publicis li-
 ber curis, vni excolendo animo, tam ardentè
 incubuit, vt ad scholas missus honestissimas, non
 ad exilium, videretur: quod quidem in Cice-
 rone conspectius, operum splendor, & literarum
 copia maior facit, non exilij modò, sed carceris,
 dulce solatium. *D. Exilium patior. R. A.* Exi-
 lium breue citò te patriæ tuæ reddet, longum
 verò, aliam tibi patriam dabit, vnde exules,
 qui te exulem voluere, dedissetque nunc, si ad
 naturam rerum, non ad opiniones hominum
 aspiceres. Valde enim angustus est animus, qui
 sic ad vnum terræ angulum se applicat, vt qui-
 cquid extra sit, ad exilium putet. Multum abest exi-
 lij deplorator, ab illa animi magnitudine, cui to-

tur orbis carcer exiguus videtur. Interrogatus Socrates cujas esset, mundanus, inquit, sum. Vera Socraticum responsum. Atheniensem se aliū respondisset. Socrati autem patria omnium, mundus erat; non hic solum, quem vulgò mundum dicitis, cum pars vltima mundi sit, sed cælum ipsum, quod hac rectius appellatione comprehenditur: illi patriæ destinatis estis, ad quam, si inspirat animus, qualibet in parte terrarum peregrinum, atque exulem se nouerit. Nam quis patriam vocet, vbi non habitet, nisi ad breue tempus? Illa verè cuiusque patria dicenda est, vbi quisque perpetuò securus, ac tranquillus deget. Quare hanc in terris, puto irrita erit inquisitio. Vt naturæ autem lex est data mortalibus, ac præscripti fines, dum hic viuitur, terra omnis patria vestra est, infra quàm, qui se exulem facit, non tam rei, quàm animi vitio laborat. Non habemus hic manentem ciuitatem dixit Paulus. Omne solum forti patria est, inquit Naso. Omne homini natale solum, ait Statius. His te vocibus armatum velim, quibus vbique vnus, & vel nunquam, vel semper in patria tua sis. *D.* Ire in exilium iubeor. *R.* I sponte, peregrinatio erit, non exilium, & memento: quibusdam reditum pro exilio fore. Sunt, quibus nunquam peius, quàm in patria sua sit. *D.* In exilium cogor. *R.* Cupiendo quod cogeris, efficies ne cogaris. Omne violentum patientia vincitur, & desinit esse violentum, quod volenti sit. *D.* Ire in exilium est necesse. *R.* Tu fac volens, quod vel nolens faceres: fac lætus omnia ne quid mœstus patiaris. Ita omnem vim necessitatis, omnes clauos, quos adamantinos illi tribuunt, catenâsque omne tædium, molestiamque discusseris: sed vos impossibilia cupitis, necesse-

cessaria fugitis; vtrumque nequicquam. *D.* In
 exilium eo. Immo forsā in requiem: sub obten-
 tu falsæ miserix vera felicitas; iam saltem ab in-
 vidia tutus eris: propterea mixtamque cum gloria
 securitatem arripe. Tutis, & honestis latebris ni-
 hil est dulcius. Nulli his conferri possunt vrbium
 plateæ. Depellos è patria. *R.* Pulsus te pessimis,
 optimis inferre; neque te patria, sed patriam te in-
 dignam rebus proba. Sentiat illa, quid perdidit; tu
 nihil perdidisse te sentias: mali ciues tui odio,
 simulq. præsentis odio, ac suspitione careant; bo-
 ni autem amore absentis, ac desiderio teneantur,
 sequanturque oculis, atque animis abeuntem: illi
 se solos linqui doleant, tu te comitatum gaudeas
 proficisci, neque in ærgum respicias, neq. redi-
 tum cogites, neque cum illis esse cupias, qui te cu-
 piunt abesse, neque domum, quod à te fieri de-
 buit, ab alio factum ægrè feras. Debuisti cedere ci-
 uium inuidiæ utq. illam fugeres, vltro in exilium
 ire. Huius ego consilij dux eram, nec exempli du-
 ces deerant clarissimi. Nam in primis tres magnos
 Scipiadas id fecisse noueras, tamq. perseveranter,
 ut patriam sua præsentia, qua nil clarius habebat,
 spoliata, indignam quoque cineribus defuncto-
 rum, quidam insuper famoso dignam epigramma-
 te iudicarent. Nomina sunt immortalis memoria,
 quæ tibi per famam, perque omnis historix fidem
 ignota esse non poterant, Africanus, Nasica, Len-
 tulus. *D.* Mittor in exilium. *R.* Immo in ex-
 perimentum tui; videris, quem te in exilio præ-
 beas; si succumbis, exul verus; si consistis, exilio
 clarus, ut multi olim, qui inuicti & fulgidi per
 asperitates incesse-
 runt, ut sequentibus rectum
 iter ostenderent. Sine tyrannos scire, sine popu-
 lum furere, sine hostes, ac fortunā fremere. Pellī

potes, capi. ezdi, perimi, vinci autem, nisi manum extuleris, non potes, neque ornamentis tuis spoliari, cum quibus, quocunque ieris, & ciuis, & patriæ principum vnus eris. *D.* Exultatam pergo. *R.* Perge alacer: id securus: nescis quàm longa sint brachia tui regis: nihil illi longè est: vbique te proteget, qui protexit in patria.

De Patria obsessa. DIAL. LXXVIII.

*Qui genus ob patriam, tandem quam flammam cremabit.
Cum eorum mundum carpserit ignis edax.*

D O L.

Obsessa est patria. *R.* Obsessa fuit Troia; obsessa Tyrus, obsessa Carthago, obsessa Hierosolyma, obsessa Numantia, & Corinthus, euerſæque omnes: quem iam pudeat obsideri? Ipsa vrbium caput Roma, obsidione tentata est, sed cum iam Roma esse desſet. Quid Capuam? Quid Tarentum? Quid Syracusas? Quid Athenas? Quid Veios, minoresve alias loquar? Sunt & sua vrbibus fata, & paucæ vatum obsidionis euasere? Sed longitudo temporum, notitiæ rerum obstat, vt ipsis etiam ciuibus, suarum fata vrbium sint ignota: vt præsentem sentis obsidionem, nec futuras præuides, nec præteritas meministi. Sic est vsus; quod te premit, desſes. Valde sensibus dediti estis, belluarum more. *D.* In patria sum obsessus. *R.* Dicebam te in incommodum tuum flere, iam optabile videri possit exilium, eò quòd minus officiat libertati: neutrum tamen officit, si libertas animi vera est. Ille & inclusus egredi, & exclusus regredi, & vbi voluerit, esse potest. *D.* Obsessus in patria mea sum. Obsessus & Priamus; non ciuis, sed rex in patria sua fuit; cum

tota illa famosa magis, quàm fortunata familia.
 Obsessus Argis Antigonus Macedonum Rex; &
 Eumenes Pergami obsessus: hac etate, intra vrbera
 Genar, Rex Siciliz Robertus, nullo veterum re-
 gum minor; si, quæ veros reges facit, vera virtus
 attenditur: tu homuncio sortem regiam lamen-
 taris? Obsessus Ambrosius, obsessus Augustinus,
 ambo simul intra Mediolani ambitum. Obsessus
 ad vltimum, Augustinus idem, intra episcopi
 sui muros; quo tempore, miseratus lachrymas
 suas, Deus à terrena illum obsidione, ad cæleste
 regnum transtulit. *DO.* Obsideor. *RM.* Et
 puis, oro, non obsidetur? Hos peccata obsident, il-
 los morbi: hos inimicitia, illos curæ: hos negocia,
 illos oia; illos diuitia, hos paupertas; illos infam-
 ia, hos laboriosa celebritas. Omnes corpus quod
 tantopere colitis, & amatis: ille vos carcer artifi-
 cissimus circumcingit, atque obsidet obsidione per-
 petua: ipse orbis terræ, vbi fremitis, & bellis assi-
 duis insanitis; vbi imperiorum terminos, ac re-
 gnorum tanto studio prolatatis, quæ à vobis incol-
 litur, quid est aliud, quàm quod ait Cicero, quasi
 quædam parua insula, circumfuso illo mari, quod
 magnum, quod Oceanum, quod Atlanticum ap-
 pellatur in terris? quod tamen tanto nomine, quæ
 sit paruum, vides. Undique obsessi estis omnes; tu
 te obsessum, vt rem nouam, narras. Vide potius, si
 quid in te opis, aut consilij est, quod possis ad tute-
 lam patriæ conferre. Hoc fac potius, & memento
 Syracusij Archimedis operosi senis; querelæ enim,
 nec tibi, nec patriæ profuerint. *D.* Obsideor intra
 patriam meam. *R.* Quid tu igitur, analibi malle ob-
 deri? posses id, fateor, malle, & quidē piè, quæ scili-
 cet te obsesso, illa esset immunis. Cæterum quos

ad te attinet, an solamen exiguum videretur, quicquid sit, in patria tua pati, vt quantum lædit aduersitas, tantum leniat locus ipse. *D.* Intra muros patrios coarctatus sum. *R.* Ita hoc dicis, quasi nullæ maiores vobis sint angustię, quam murorum. Quā multi ex iis, qui in vrbibus habitant, si assidui incuria, atque in foro sunt, vt vix toto, quā longusest, anno, semel portas vrbis aspiciant, adde nomen obsidionis, erumpere gestiunt, & vincti sibi compedibus videbuntur arctissimis: non hoc facit obsidio, sed opinio, qua nihil est in vestrę mortalis vitę fluctuatione potētius. Fabulam locus poscit, Decrepitum quendam senem fuisse nuper Aretij fama est, qui nunquam patrium limen excesserat: id cū ad aures præsidentium venisset, ludendi studio, hominem ad se vocant, & sibi compertum dicunt, illum clam urbem egredi solitum, occulta cum hostibus habere colloquia. Ille autem per sanctos iurare, se non solum tunc præsentis pelli tempore, sed nec vnquam vlla pace, per omnem, quamuis longam vitam, muros vrbis egressum. Contrā illi incredulitatem fingere, & suspectum eū Reip. dicere. Quid multa? Graui, ni pareat, pœna imposita, ne egrediatur, imperant. Illum ferunt, Impatiētia prohibitionis irritatum, die postero, quod nunquam antea visum erat, extra muros patrię deprehensum. Sic in vetitum semper, peruicacia animos urgente, nitimini, & tu nunc te arctatum dicis, & tibi vrbis tota non sufficit; cui, nisi obsideretis, fortē pars minima, domus forsitan vna sufficeret, quod maximē studiosis euenire solet. Quid, quod ferē omnis obsidio, brevis est? Adest loci solamen, ac temporis, æquanimitas sola deest; vt lugeatis, & queramini, non natura rerum; sed mollicies vestra est.

*Fata solum patrum multo meliora sequuntur;
In caelo, non hic, invenienda quies.*

D O L.

Quid, quod eversa funditus est patria? *R.* An non fortunas quarundam ex his, quas paulò ante nominabam, & similes aliarum innumerabilium audiuiti? Tyrum, & Thebas, & Persepolim, Persici regni caput, evertit Alexander Macedo [quod miseris] ad suggestum scortivnius, magnæ urbis tenuis fortuna est. Troiam evertit Agamemnon: Saguntum Hannibal; Carthaginem, atque Numantiam, Africanus minor: Hierosolymam Titus: aliasque alij. Romam nullus in totum diruit, sed senectus attriuit, civilibus adiuta discordiis: & quid refert, quis everterit, quam constet eversam? Ruinæ Mediolanensis recentior fama est, sub Friderico Imperatore barbaro, & immani. Quid tu ergò tuam patriam rebaris exemptam imperio fortunæ, cui urbes maximæ atque imperia subessent? An usque adeo te fefellit amor, ut urbem vnam, quòd tu ibi natus esses, fingeres immortalem, cum sit mundus ipse mortalis? Cælum ruet, ac terra, montes, & maria mouebuntur, & creata de nihilo, in nihilum redigentur: tu ruissè tuam patriam aut miraris, aut queris? Sunt, quòd paulò ante dicebam, ut hominibus, sic urbibus mortes suæ. Non tam crebræ illæ quidem, quòd & pauciores urbes, & diuturnioris ævi sunt, morti tamen obnoxie: non sunt enim soli homines, sed, præter animos, humana cuncta mortalia. *D.* Patria ruit. *R. A.* Resurget forsitan. Nam & aliquæ surrexerunt & quibusdam cecidisse, materia fuit felicius resurgendi. Nempe ho-

die Saguntum, & Mediolanum sedibus suis stant.
 At Mediolano proxima Laus Pompei, vltima [ut
 aiunt] mutauit locum, iisdem barbaricis manib.
 & sub idem tempus euerfa. Similiter & Hyerofoli-
 ma, & Carthago. Spera ergò: si spes cecidit & de
 patria actum reris, caue tu succubuiffe fortunæ:
 peior enim animorum deiectione, quàm muro-
 rum. Virilis, non foeminea virum decet pietas;
 quanuis doleas patriam cecidiffe, noli tamen si-
 mul occumbere; quando tua nihil iam ruina reip.
 collatura est; quin te ipsum, & si quæ sunt ciuium
 reliquæ, ad feliciora tempora, referuare satage: fa-
 ctis prius, non lamentis opus est, vbi fit etiam ipsa
 fuga laudabilis. Audiuiſti ut Terentio Varroni, cu-
 ius culpa, ac temeritate penè ruerat imperium
 Romanum, publicè ab omnibus gratiæ actæ sunt,
 quòd de Rep. non desperaſſet, quòd facile collega
 eius, vir clariffimus, & culpæ omnis illius expertus,
 videbatur. Si aliud nihil est reliqui, at tu ſaltem,
 cum Biante, bona tua tecum portans, quamuis nu-
 dus, muros patriæ tuæ cadentis egredere, & ad il-
 lam patriam aspera, cuius regni non erit finis; quò
 cum tandem, Deo te vocante, conſcenderis, non
 obſidionem metuas, nec ruinam, nec eorum ali-
 quid, quæ veſtris in vrbibus metuuntur.

De Meta perdendi in bello. DIAL. LXX.

Si vinci non vis in bello, bella caueo:

Infideatque animo pax veneranda tuo.

M E T V S.

Bello vinci metuo: R. Pacem quære. M. Val-
 de vinci metuo. R. Timor modestus cau-
 tionem, vehemens vero desperationem pa-
 rit: quarum altera, nil in bello melius; altera pe-
 ius

ius nihil in rebus omnibus. *M.* Magno prælij quattior terrore. *R.* Quid bellantium timor mali ferat, atque ex timore oriens, mœstitia, Flaminius ad Trasimenum, Crassus apud Carras, Pompeius in Thessalia expertus est; quibus in locis, & sæpè ali bi verum poëticum illud apparuerit:

Pessimus in dubiis augur timor.

M. Euentum pugnae nimis horreo. *R.* Differ integritatem, dum spes redit; malè pergitur, vnde abstinendum, mens, terrorque denunciant: solet inesse animis præsaga quædam vis; cuique obstare fortassis, non sit vsquequaq; consilium. Non est exemplorum numero, seu veterum, seu nouorum opus, clarissimis tribus vti satis habui. *M.* Instantis pugnae casum metuo. *R.* Excute res tuas, quas, te melius nemo est, qui nouerit. Vide ne non res natura, vel virium defectus; sed præsagium sibi fingat ignavia, cui nihil vsquam nõ formidolosum, ac difficile est. Hæc, si libertati igitur, si gloriæ, si salutis tue officit, virtutis auxilio comprimenda est, excitandusque animus, & monstrandum illi sæpè pauciora esse, & leuiora pericula, quàm pauores obseruati, & sæpè oculis falsas imagines rerum terribilium, quibus consternati quidam, sine ferro, paratam sibi victoriam, tradidere hosti. Non est enim falsus, atque inanis metus, vero lentior, sed eò sæpè vehementior, quò pauentem maiora omnia sibi fingens error, quoque præcipitat, atque ita, quod poëta idem ait:

Malè cuncta ministrat.

Impetus.

Si nec his attollere iacentem animum potes, cam po abstine. Vix bene geritur, quòd pauidè geritur; sic affectus, in aciem si descendas, tecum erit, qui contra te dimicet; tui enim ipsius, aduersus te, melior pars rebellat. Malus sæpè hospes animi pes-

542 PETRARCA DE REMED.
simus in bellum comes metus.

De Stulto, & temerario Collega. DIAL.
LXXI.

*Collega mores, si non sunt commensurantes,
Si prudenter ages, laus erit illa tua.*

D O L.

STultum habeo, ac temerarium collegam. *R.*
Est aliquid cause, fateor, ut timeas, si ex diuer-
so aliquid est. ut speres; hoc enim, ut quibus-
dam calamitatis. sic aliis gloriæ præbuit materiā.
Temeritas Terentij Varronis Emilio Paulo mor-
tem peperit. At L. Furij, & Minutij, temeritas M.
Furio Camillo, & Q. Fabio Maximo singularem
gloriam quæsiuit; notæ sunt historiæ; *D.* Est mihi
collega præceps. & inconstans. *R.* Esto tu constās,
& modestus. Nusquam virtus clarior eminet, quā
suo admota contrario, Cur non tu potius illū re-
gas, quā te ille præcipitet? *D.* Est insolentissimus
collega. *R.* An tibi excidit, ut ipsi, de quo nunc di-
ximus. Camillo, tribuni, militum consulari pote-
state, quinque simul collegæ, imperio pares, vltro
se submisere? Habet hoc virtus excellens; possesso-
ribus suis authoritatem. miratoribus rcuerentiā,
ac pudorem confert; nullo melius modo collegæ
insolentiam represseris, quā industria, ac virtu-
te. Sic efficies, ut illum tibi parem dici pudeat, si-
cut puduit Minutium, & aut se sponte subiiciat ho-
nestiore suffragio, quā si eum tibi populus subie-
cisset, aut omnes intelligant, illū tibi, parē nomi-
ne, rebus imparem. & quicquid bene gesseritis,
ruum esse, quicquid secus, illius. *D.* Collega mihi
stultus obtigit, ac peruersus. *R.* Quædam per con-
trarium discuntur. Solent magistri tardiuscu-
lia

lis discipulis incertum aliquid proponere, quod cum respuerit discantis ingenium, ad vera faciliùs retrahatur. Redit ad memoriam obscuri hominis clarum verbum. Ante non magnum tempus cum Florentia ciuitas statum mutasset, quod crebrò nimis, ac libenter facit, atque ad imam plebem frena reip. peruenissent; Vnus ex insolenti grege, qui diutenuerat illam, & mœstus amiserat, vicini inopis mechanici humilitatem spernens: Et te, inquit, qui neque literas noueris, neque vnquam patrios fines excesseris, vilis semper artificio vitā trahens, cum paribus tuis, qualiter hanc tantam, & tam nobilem urbem reges? Ille autem nihil motus: Ecquid negotij inquit est? Quid vos egeritis, nullus ignorat; si per omnia contrarium agimus aberrare non possumus. O verbum dignum docti hominis ex ingenio prodiisse? Tu nunc igitur in collega tuo contrarium tibi statuas exemplar, cui dissimillimus fieri velis.

De Inconsulto & præcipiti Magistro militia.

D I A L . L X X I I .

Ignarus si sit belli dux, arte regendus,

Ingenio maior saepe cadis numerus.

D O L .

ESt mihi magister militiz inconsultus, ac præceps. R. Hoc aliquantò periculosius non negem. Legiones nostras interroga iacentes ad Trebiam ad Trasimenum, & ad Cannas, multisque aliis in locis. Si remedium vis, dubiam linque militiam. Si id fortè non datur; at tu fortiter, atque industriè ministerium tuum age, vt inter tui ducis errores, tua virtus emineat; nec te ruina opprimat aliena; sed tu potius, si quæ est via,

344 P E T R A R C. D E R E M E D.
publicæ humeros subiicias ruinæ; rem difficilem,
sed neque impossibilem, neque infuetam iubeo:
vt enim sæpè multis militibus obfuit vnus ducis
ignauia, sic interdum vnus viri virtus, & exerci-
tum feruauit & ducem. Neu fim longior, quàm
oportet; tu res tuis in locis quæres, mihi nominū,
& temporum commemoratio sola fufficiet. P. De-
cius bello Samnitico, Calphurnius Flamina bello
Punico primo; Africanus minor bello Punico ter-
tio: Tribuni omnes militum, ducūque, & exerci-
tum feruatores: tanta effe tua virtus, ac felicitas
poteft, vt aliena infamia eximiam in gloriam tuā
vergat. Anceps fanè negocium, fed extrema in ne-
ceffitate vnicum. Proinde vt eunque alios fortuna
rotauerit, Tu virtutis gubernaculum, fi mihi ob-
fequi volueris, nec in pace, nec in bello, nec in vi-
ta deftitues, nec in morte.

De Infausto prælio. D I A L. L X X I I I.

*Sternentem sternit belli fortuna, fugantem
Sæpe fugat, dubiu statque, caditque viis.*

D O L.

AT prælio victus sum. R. Iam timor e-
uanuit; sperare incipies: hæc est horum se-
ries affectuum. Nam cum spes, & metus de
futuro sint: iam vt futurum poteft effe, quod spe-
res, sic futurum effe defuit, quod timebas. D. Ma-
gno prælio victus sum. R. Tantum ne animo vi-
ctus sis: nempe ille fi cecidit, actum est. Meministi
vt Marcellus prælio victus, die proximo in aciem
rediit, victorēmq. suum maiore, quàm ab illo pri-
die victus erat, prælio vicit. Et Iulius Cæsar ad
Dyrrachium inferior, ad Pharsalia mox ingent-
æ prælio victor fuit. Multi prælio victi bello fue-

re victores. Non cadunt animi virorum fortium,
 vnus lucis euentu ; non magnanimi tantum, sed
 longanimes sunt. Victus hodie, cras pugnabis cau-
 tius. Ducis artem, infauita praelia, quasi tristes fi-
 dique edocent magistri. Atque, vbi sit erratum,
 plagis admonent. Sic agricolam sterilitas, archi-
 tectum lapsus ædium; Equitem casus crebris nau-
 tam graues acuunt procellæ. Errando discitur.
D. Victus sum. *R. A.* Non est victus, nisi qui se
 victum credit, cuius spes obruta, & extincta est, cu-
 ius animus amata deposuit. Aspice Romanos
 animos, cum semper, tum præsertim bello pu-
 nico secundo. Non tam defectione sociorum, non
 conspiratione regum, ac gentium; non tot infe-
 licibus præliis, ac ruinis penè vltimis victi sunt.
 Nulla vnquam apud illos mentio pacis, nullum
 diffidentiae vestigium. Nulla denique, nisi alta
 prorsus, & inuicta consilia. Hoc sanè quid est al-
 liud, quàm virtute animi, fortunæ duriciem mol-
 lire, atque illam in pudorem sui, & amorem sui
 cogere; Tandem igitur, vt dignum erat, emersere,
 & mille strati, surrexere alius, vt non hostes tan-
 tum suos modò tam formidabiles, sed totum
 mox, ex ordine, terrarum orbem, virtus illius ac
 fortuna subliceret. *D.* Victus sum, fateor. *R. A.*
 Nunc deum incipis nosse fortunam, & hoc
 scitem boni fugiens, inuenisti. Nemo fermè res
 magnas gratis discit. Multos docet experientia,
 quos schola non docuit, & præceptoribus sur-
 dum caput, hausit oculis, quod auribus non vale-
 bat. Nulla rerum humanarum certior magistra,
 quàm aduersitas. Nulla disentiendis erroribus a-
 ptior. *D.* Magno fortunæ vulnere corruui. *R. A.*
 Surge, ne iaceas. Nusquam clariùs, quàm in-
 ter fortunæ vulnera prominet animi magnitu-

do. Nunc nosce te ipsum, quantarumque sis virium, valde ictus, intellige. *D.* Speratam victoriam amisi. *R. A.* Si insperatam prudentiam quæsiuisti, non spernenda rerum permutatio videri debet. *D.* Victus sum bello. *R. A.* Bello victus libertatem retinet, ac vitam. Vitio autem victus, vtranque amittit; quisquis igitur illis succumbit, verè vincitur. *D.* Victus sum. *R.* Quid scis, an illud magno Pompeio, Thessalico dictum, dicere, & tibi coueniat,

Sincere pensus erat:

vt damni plus, sic peccati minus solet habere, qui vincitur. Lucrum ingens, quod optantes quidam, non vinci modo, sed morietiam elegerunt. Et profectò mercantur egregiè, qui morte corporis, quærun animæ salutem; sed plerique malis suis gaudent bonis anguntur: tanta hominum mentes habet cæcitas. *D.* Victus sum. *R.* Potest id quidem tibi, non scientiæ militaris inopia, sed fortuito contigisse. Nusquam enim fortunatior [vt ita dixerim] fortuna, quàm in prælio; cum multa alibi, illic omnia posse illam, perhibent. *D.* Prælio victus excelli. *R. A. T.* At non continuo nudus. Possunt arma victis auferri. Vera autem bona, quæ sunt arma animi etiam qui videntur vici, retinent. Ea enim, vt ex incendio, aut naufragio, sic aduerso ex prælio efferuntur: nec illa tantum, quæ in animis abdita, ferro tangi nequeunt; sed illa quoque quæ maximè periclitari in præliis ac ferro exposita videntur. Itaque non quisquis bello vincitur, bellicis simul spoliatur laudibus, licet armis amissis, ex acie fugientem, quodque est maius in acie pereuntem, secum ducis eximij nomen ferre, Nam & ad Thetmonylas Leonidam non tam victum, quàm vincendo fatigatum, inter

ingentes stratorum hostium cumulos occidisse, cum suis, Græcæ memorant historiz; quam Deiphobo famam Maro applicat: & in campis Æmathiis [si Lucano creditur] stetit ordine certo infelix acies: & nouissimæ prælio, quod in Africa cum Hannibale gestum est, nec melius instrui aciem, nec acrius potuisse pugnari, ut de victore victus, sic & de victo, itidem victor ipse confessus est. Vterque ingens rerum talium æstimator. Quid amisit autem, qui veram artis suæ gloriam, & bene gestæ rei conscientiam non amisit?

De Bello civili. D I A L. L X X I V.

Civili bello nihil est damnosius unquam;

Curaendum, ne sis tu quoque causa mali.

D O L.

Bello quatinus civili. R. Nomen hoc à civibus tractum; & tu vnus es ciuium. Vide ergo, ne & tu vnus sis huic malo fomenta præbentium, & virili parte culpæ non careas. Hic enim est mos; alter alterum inflamat, donec singuli furorem publicum exciuerint. Tum demum furor publicus singulos urget, ac præcipitat: nec vnquam publicum malum à se incipit; quanuis accessione auctum. totam infecerit, siue etiam euerterit ciuitatem: si primam tamen quæris originem, singulorum in erroribus radicatum est: hoc est autem, quod cauendum moneo, ne tu quoque vnus fueris ex his, qui vel materia, vel flatu civile incendium aluerint. Multi enim faciunt, vnde mox querantur, & quasi ab altero infictum vulnus suis manibus factum lugent. Multi iam suo incendio periere. Quod si tibi nihil es conscius, pius est dolor, boni ciuis in calamitate publica; sed quem soletur innocentia. Humanis

K j.

enim malis, nullum flebilius culpa est; immo qui
dem, ut quibusdam maximis viris placet, nullum
aliud est malum. *D.* Ciuili vexamur bello. *R.*
In furore ciuium te sequestrum pacis exhibe. ? si
id frustra est, at saltem pro libertate, vel solus pro
iustitia partes fac: quod et si patriæ fortassis inu-
tile, at tibi, certè laudabile, vtriusque rei exem-
plum, vna tibi vrbs dabit, Menenium Agrippam,
& Portium Catonem, hunc nouissimum. *D.* Im-
placabile ciuibz bellum est. *RAT.* Si nil o-
pis in te est, ambialios, increpa, deprecare, obsta,
castiga, obsecra,ingere, quibus potes, publicam
ruinam, quæ priuatas in se continet; & cum nul-
lius propria videatur, est omnium. Denique hinc
pietate, hinc terroribus animos placa. Si nil apud
homines proficis, Deum ora. Opta ciuium resipi-
scientiam, & salutem patriæ, modisquæ omnibus
boni ciuis officium imple. *D.* Bello ciuili respub.
in extremo est. *RAT.* Ne quid vei ciuilibz, vel
externis bellis inopinum accidat, ne quis im-
paratum casus opprimat, semper hoc vnum vol-
ue animo, non homines modo, sed præter ani-
mos, humana omnia esse mortalia: &, ut homi-
nibus, sic vrbibz, & magnis imperiis suos mor-
bos nunc extrinsecus obrepentes, nunc ipsum
intra corpus exortos, in quibus sunt successiones,
& simultates, & discordiæ, & bella ciuilia, esse o-
mnibus constitutum terminum; qui præteriri
non poterit, suum finem cunctis, quæ videntur,
instare, & si paululum differatur, assuturum ta-
men. Vbi sunt vrbes clarissimæ, fuisse syluas a-
sperrimas, & futuras esse. Stultè, de se sperare vr-
bem aliquam, quod assequi regina vrbiū Roma
nequiverit. Hoc inter fata hominum atque vrbiū
interesse, propter innumerabilem, infinitamque

fre-

frequentiam, & vitæ breuitatem, quotidie in oculis sunt. Hæ propter raritatem, atque æuum longius, vix semel, multis in sæculis. & cum stupore cernuntur. Hæc te cogitatio firmiorem contra omnes casus, tam publicos, quàm priuatos faciet. Hæc tibi demum, etsi non auxilium, at vtcunque tolerabilem viam sternet ad inopiam, ad exilium & ad mortem, docebitque hoc proprium patriæ tuæ malum, quod omnibus est commune.

De Discordia animi fluctuantis. DIAL. LXXV.

Si dubitas animo, vita que fata sequaris.

Elige, & observa, quod melius fuerit.

D O L.

A Nimi discordia laboro. & Nullum hoc bellum peius, ne ciuile quidem. Illud enim ciuibus inter se, hoc homini secum est. Illud inter partes populi in plateis vrbium, hoc intrus in anima, interque ipsas partes animæ geritur. Itaque cum sit belli quædam species, quæ plus, quàm ciuile bellum dicitur, vbi non solum ciues, sed cognati etiam inter se pugnant, quale inter Cæsarem, & Pompeium fuit, de quo dictum est:

Ille locus fratres habuit, locus ille parentes:

Quantò hoc bellum iustius nomē id vendicat, vbi non pater contra filium, nec frater aduersus fratrem, sed homo ipse contra se litigat, quo durante litigio, nulla quies animo, nulla potest esse securitas. *D.* Discordat animus, & diuersis secum pugnat affectibus. *R. A.* Diuersitatem illam abice. Vnum velle incipe, tunc composita erit, & inamota pax animi; cum discordes affectus, quasi seditiosi ciues, in vnam conuenerint voluntatem. Alioqui, vt contrarij, & corrupti humores febrem corporum, sic contrarij affectus febrem

K ij

pariunt animorum ; quæ tantò est periculofior, quanto & animus corpore est nobilior : & æterna mors terribilior temporali. Vtrobique tamen adhibitum temperamentum , & æqualitas quædam, ad salutem est via. *D.* Pugnat animus, nec quid velit eligit. *R.* Malum simul, malique causam stringis; quia nempe non eligit, idèò pugnat. Eligat & confestim pugna cessabit. Eligat, dico, bonum velle. Nam si malum, magis magisque certabitur. Vitia enim inter sese pugnant. Semper virtutum concordia summa est. *D.* Animus in partes scissus diffidet. *R.* Animum in tres partes distinxere philosophi, quarum primam in arce, hoc est in capite locauere, moderatricem vitæ humanæ, cœlestem, serenam semper Deo proximam; vbi tranquillæ, honestæque voluntates habitant. Duarum reliquarum, alteram in pectore, vbi iræ æstuant, atque imperus. Alteram subter præcordia, vbi concupiscentiæ, atque libidines. Duplex huius pelagi tempestas; quid agendum igitur tibi sit, vides. Fac quod Menenius ille, cuius paulò ante memini, persuasit plebi, vt subesse patriciis in animum induceret; quo impetrato, urbem scissam in duas, ad vnitatem, salubri consilio, reduxit. Et tu coge, vel consilio, vel vi partes ignobiles, parere nobilibus; tum demum, & non aliter, animi pacem spera; qua sublata, quid aliud, quàm vaga semper & propositi inscia & fluctuans, & inconstans vita hominum est, & cœca prorsus, & misera? Multi prius ex hac vita abeunt, quàm quid velint sciant. *D.* Fluctuo in consiliis, nec quid velim scio. *R.* Iam dixi, multis hoc accidere, non vno aliquo tantum in tempore, sed in omni vita. & vsque post vitæ finem: & profectò ex omnibus,

quæ.

quæ dixisti, dicturūve es, vix hoc malo peius aliquid inuenies. *D.* Fluctuo & in diuersum agor. *R.A.* Maximum argumentum malè se habentis animi, fluctuatio est: vt enim corpus ægrū sæpè thoro voluitur, sic æger animus consiliis agitur; de quo vix vlla mihi spes salutis. Parumper abest, quin melius sperem de homine, vitiis pertinaciter inhxerente; qui, si conuersus fuerit ad virtutes, in his forsitan constans erit, quàm de homine vario, nullis se consiliis applicante, qui & si boni aliquid incœperit, non consistet, neque perseuerabit: indocilis stare: & fieri potest, vt de hoc intelligere liceat, Senecz illud obscurum, quod tota vita elabitur, aliud agentibus; modò enim hoc, modò illud agentes, nunquàm idem, semper aliud agere sunt dicendi quamuis & alios sensus, locus ille recipiat. *D.* Inter varias curas iactor. *R.A.* Quasi inter tumidos fluctus, vitæ tuz puppis, consilij inops, & magistro destituta concutitur, naufragio proxima, ni tu illam, dum nondum manu clauus excidit, tuto aliquo, & salubri insistas in portu; iactisq; anchoris conquiescas prius, quàm te animi tempestas oppresserit. *D.* Fluctuo propositi incertus. *R.A.* Hinc præter animæ pericula, quæ innumerabilia, & immensa sunt, ipse quoque oris habitus prodit, varius, & inconstans, similisq; animo, à quo vultus fingitur, vt ait Cicero: dumque hoc in statu fueris, nunc lætus nunc tristis, nunc pavidus, nunc securus, nunc celer, nunc tardus incedes, insigni varietate conspicuus, quale aliquid traditur de Lucio Catilina. At vbi te primùm composueris atque ad vnum aliquid direxeris, vnum velle cœperis, quod bonum vtique sit, oportet; quoniam natura malorū semper varia est, vbi hoc, inquam,

feceris, præter animi quierem, rerum optimam, uniformitas quoque vultus, ac tranquillitas consequetur: nec spe villa, nec metu, nec mœrore mutanda; nec gaudio: res quidem venerabilis, & paucorum hominum; quæ apud veteres Græcos in Socrate, apud vestros in Lælio laudata est. Postremo verò in principibus vestris, Marco Antonio, & Aulio Alexandro.

De Ambiguo statu. DIALOG. LXXVI.

Nescis, res hominum dubiis consistere rebuz?

Et certam præsens vix habet hora diem.

D O L.

Ambiguo in statu sum. *R.* Quid est, quæso, de quo ambigis? Moriendumne mortalibus, an spernenda, quæ fugiunt & nullam in prosperis spem habendam, an inevitabiles casus rerum esse, sed tolerabiles, nec flecti quidē, sed frangi posse fortunam? At hæc omnia certa sunt. *D.* Ambiguo in statu positus, quid de me futurum nescio. *R.* Vbi, quando, qualiter moriaris, ambigere quidem potes; mori autem oportere; nec malè mori posse, qui usque in finem bene vixerit: nec citò mori, quibus suis in spaciis vitæ viri boni munus implevit; vel si id non licuit at spem dedit; nec alibi, quàm in patria, qui mundum omnem sibi patriam fecit; nec alibi quàm in exilio, qui veram suspirat ad patriam, dubitare [ni desipis] nullo potes modo. Vnde igitur istæ ambages? de fortuna forsitan? an tibi fidem, quod vix illi vnquam fecit an suos potius mores seruet, tanquam pelagus procellosum, nunc ficta tranquillitate fallax, nunc fluctibus aliis minax, nunc horrenda naufragiis. Ne de hoc quidem ipso, si qua tibi experientia rerum est, dubitatio

Bitatio vlla supererit: quanuis enim euentus ambigui ipsa tamen ambiguitas, ipsa & virtus; qua te inter incerta certum faciet, certa est; cui, cum te totum dederis, prouisa omnia, nihil erit ambigui. *D.* Ambiguus status est mihi. *R. A.* At non ambiguus Deo; id sat est; illi te ipsum fidens crede, & dic ei, In manibus tuis sortes meae. Id cum pie feceris, pone metum, pone ambiguitatem, pone sollicitudinem. Ille scit, quid de te acturus sit, nullius rei dubius; parua quidem, sed firma in nauicula, magni fulcas mare; fidus tuæque salutis amantissimus gubernator est. Quid refert, an viam vester ignoret, si magistro nauigij nota est.

De Vulneribus acceptis. DIALOG. LXXVII.

*Possunt sanari percussa vulnera carni,
Sed grauiora tibi vulnera mentis erunt.*

DOLE.

Vulneribus crucior grauissimis. *R.* O si animæ tuæ vulnus aspicias, quàm tibi hæc leuia videantur: sed vos delicatissima corpora, insensibiles penè animas habetis, altera vestri parte nihil: altera pati omnia parati; quodq; est funestius, non sentire. *D.* Vulneribus infligis afficior. *R.* Hostilis mucro loricam penetrat, non animum: ille, nisi vltro suis sese armis spoliet inuolabilis ferro est. Disputatum habes à magno quodam viro. paruo quidem, sed arguto volumine, nemine lædi posse, nisi lædatur à se ipso: cui sententia, quanuis ab opinione hominū vehementer abhorreat pro veritate subscripserim. *D.* Grauissimis, multisq; vulneribus laniatus sum. *R.* Nullum vulnus grauius esse potest, quàm ad mortē: talia verò, vno in corpore, multa esse nō possūt: si vñ ergo

K iij

grauissimum, reliqua omnia leuia sint, oportet.
 Tribus & viginti vulneribus confixus Cæsar, v-
 num, non amplius, lethale habuit: vt sanè fuerint
 cuncta lethalia, plus ne, quàm semel mori potuit?
 multa licèt, ac profunda sint vulnera vnus est vul-
 nerum effectus, quorum sæpè etiam in corpore ex-
 tinctum inhumana repetitio non vulnerati pœ-
 nam, sed scizitiam vulnerantis exaggerat. *D.* Vul-
 neribus debilitatus sum. *RA.* Sit, vtinam, si-
 mul debilitata superbia, cum sororibus suis; & ac-
 cesserit vulnerum comes humilitas, nè de nihilo
 scriptum sit: Humiliasti, sicut vulneratum super-
 bum; bonum vulnus, & vtile, quod plurimum, ac ma-
 iorum vulnerum medicina est. *D.* Vulneribus de-
 formatus sum. *R.* An adolescentis illius obliuisceris,
 cuius mentio bis in hoc sermone incidit? serò
 quidem spontè faceres, quod ab alio factum ge-
 mis. *D.* Transuerso vulnere facies exarata est.
RA. Non vulnus, sed causam vulneris attendo.
 Iusto cicatrix bello parta, miris modis hone-
 stat faciem. Viri fortis speciosum, pro iustitia,
 susceptum vulnus, multoque speciosior est mors.
DO. Vulnere accepto claudus sum. *RA.* Di-
 ctum tenes Horatij Coclitis, qui cum diè illo, quo
 mirabili magis, quàm credibili fortitudine, atque
 constantia, solus Tusci Regis exercitum, sublicio
 in ponte sustinuit, testudine suorum manibus à
 tergo fracta, & collapsa, hostibus clausum iter sen-
 tiens, vtque erat armatus, & mille hinc, atque
 hinc missilibus circumuentus, ex alto se in Tybe-
 rim proiecisset, vnoq; cum vulnere, vnde claudus
 mansit, inter ruédum accepto, nando ad suos, cor-
 pore reliquo incolumis peruenisset, idque vitium
 sibi, post tēpus, in petitione honoris, obiiceretur,
 sic elusit aduersarium: Minimè enim, inquit, clau-
 dico,

dico, sed ita Dij immortales voluere, ut per singulos passus meminerim triumphi mei: præclarum planè, factisque par dictum. *D.* Manum vulnere perdidisti. *R.* Si læuam, damnum leuius: at si dexteram, Marci Sergij, viri fortissimi, remedio uti licet, qui hac manu, bello Punico, amissa, sibi ferream fabrefecit, cum qua multis, ac trubicus præliis, non ociosus bellator interfuit. Id si parum successerit, dextræ officium in sinistram transfer. Nosti, ut Cæsareus miles Attilius, bello Massiliensi, cum iniectam puppi hostili dextram amisisset, læua prehensam tenuit, donec pelago mergeretur. *D.* Vtraque manus ferro abscissa est. *R.* Vbi plus licentiæ fortuna, ibi plus negocij virtus habet: fortunæ tamen omnis aculeus, virtute contunditur; hac armatus, etiam sine manibus fortiter erit. Memento Cinigeri Atheniensis, qui post Marathoniam pugnam, opus immortale, Miltiadis hostibus ad naues profugis, imminens, obtruncata manu dextra, qua vna nauim fugæ plenam strinxerat, sinistram mox adhibuit, qua rursus abscissa, feræ in morem, morsu post affixo, sic tenuit, quos aliter non valebat: nec tibi miles ille Cannensis exciderit, qui vulneribus usu manuum priuatus, contra suis intentum spoliis victorem, quod vnum sibi supererat, dentibus quidem pro manibus vsum est, ceruicemque eius arreptam vlnis implicuit, nec laxauit prius, quam auribus truncis, ac naribus, os hostis lacrum tuens, seque vltus, moriens iam lætior expiraret. Ferocia hæc, illa suauiora, mitibusque animis aptiora remedia; ut semper ceu rem fragilem, caducamque, teque velociter defesturam corpus aspicias; ut cum id euenerit, nec concidas. nec mireris quidem. Sed exteriore membrorum

ministerium amisso, in ipsos animæ sinus intimos te conuertas, vbi inuenias aliquid magnificè loquendum, agendumque, nec lingua opus esse, nec manibus. *D.* Vulneribus deformatus sum. *R.* Dixi iam; immò si causa vulnerum pulchra est, honestatus, ac insignitus: viri quidem fortis pro iustitia, magnum aliquid aggressi, durumque aliquid perpessus, non foedis frons sulcata vulneribus videri debet, sed notis stellata fulgentibus: neque verò cicatrices, aut vulnera, sed virtutis sunt dicenda vestigia, & præclaris affixa frontibus signa meritorum. Proinde si Cæsareum illum quoque Centurionem, Cæsium Scæuam, miræ visum fortitudinis, sed iustitiæ nullius, mille lacerum, perfossūque vulneribus, hostes quoque venerati, & propter vnius virtutis admirationem, vulnera ipsa deosculantes, armorum fragmina, & sagittas, tepenti cadauere eductas, Deorum templis ceu sacrum aliquid affigebant; quid de fortis, iustique viri preciosis vulneribus sentiendum sit, intelligis? *D.* Vulneribus multis infirmus, ac deformis sum. *R.* Curate, miseri, vulnera; nisi nunc sanentur, hæc sora perpetuò: De his enim terra viderit, quæ illa conteget, consumetque, cicatricosaque corpora excipiens, plana restituet. *D.* Infiesto vulnere hac, aut illa parte corporis truncus sum. *R.* De partib. litigas, totum illicò relicturus.

De Rege sine Filio. DIAL. LXXVIII.

Ne doleas, regnum non successore carebit;

Dant causam nati semper auaritia.

DOL.

Regnum est mihi, non filius. *D.* Parum ne tibi igitur sollicitudinum, & curarum regni onus imposuit, nisi filij insuper pondus

dus accesserit? sarcinis vestris delectamini, & dulce est vobis sub fasce succumbere. Nullum publicum pondus regno grauius. Nulla grata sarcina grauior, quàm filius, etsi nulla carior. *D.* Cui regnum dimittam nullus est filius. *R.A.* Dimitte ciuibus libertatem, nil illis gratius, nil te dignius, pòtes. Fuerunt, qui viuientes nec successore carentes, hoc ipsum facere meditati sunt; Hyero Siracusius, & Augustus Cæsar. Quantò verò satius fuerit multis benefacere [cum possis] quàm optare, vt vni malè facias? Quid est autem melius, quid dulcius, quàm in libertate viuere, quid peius, quid periculosius, quàm regnare. *D.* Non est filius, quem hæredem regni faciam. *R.A.* Non est tibi materia perpetuandæ tyrannidis. Nam quid sunt aliud regna, quàm vetustæ tyrannides. Non fit bonum tempore, quod natura est malum. Adde quod sæpè, qui in regna succedunt, à maiorum suorum calle discedunt. Exemplo sunt Hieronymus Siculus tyrannus, & Iugurtha Numidicus, qui Romanorum amicitiam, tanta fide ab auis, tamque fideliter diu cultam, cum sua vterque pernecie, alter insolentia, alter perfidia violarunt. Non habes igitur successorem regni, non habebis tuorum actuum euersorem; sed habebis populum tui nominis amatorem, & cultorem tui, memorem libertatis, tibi per sæcula debitorem. Bene tecum egisse fortunam credito, & melius multò, quòd filium tibi vel abstulit, vel negauit, quàm quòd regnum dedit. *DO.* Sine filio rex sum. *R.A.* Nunc honestiùs atque liberiùs regna. Sæpè amor filiorum ab amore virtutis animum deflexit. Legisti, vt apud Taprobanem insulam ingentem, quæ longè trans Indiam in orientali sedet oceano, per transversum diame-

trum obiecta Britanniz; rex, arbitrio populi consentientiis eligitur; vir ex omnibus optimus; nihil sanguis, nihil opes profunt: omne suffragium de virtute oritur, ita vt nunquam iudicio fauor officiat. Sancta, & felix electio, quæ ad nostros reges vtinam peruenisset, neque malis peiores, & peioribus pessimi succedentes orbem terrarum, tradita per manus nequitia, ac superbia, corrupissent. Illic tamen, quâ tum libet optimus, ac perfectus vir, vnanimi sententia omnium comprobatus, ad regnum tamen non perueniat, nisi & senex, & filiis carens, ne aut ætatis feruor, aut filij amor transuersum, quo non expedit, animum agat. Ita qui, etsi filium habeat, ad regnum non assumitur, etsi post regnum illi fortè filius natus sit, statim regno cecidit: neque enim prudentissimi viri, possibile opinati sunt, vt idem animus simul & populum curet & filium.

De Amisso regno DIAL. LXXIX.

*Cum regno curas abiicisti, reparabis
Sed libertatem, perditam quas fueras.*

D O L.

Regno excidi. *RA.* Iam solatij genus est filium non habere. *D.* Regno excidi. *RA.* Vtilis casus: in præcipiti sedebas; saluus in plano depositus, & periculosa altitudinem, post terga respiciens, videbis te regni folio descendente ad priuatæ vitæ requiem ascendisse; etsi nulla est sine securitate iucunditas, nulla felicitas; aliquantò iucundius te, aliquanto uel felicius, atque ita altiùs esse, quàm fueras, cognosces. *DO.* Regno depulsus sum. *RA.* Habeto gratiam depellenti: durum auribus, animo liquidum, quod iubeo. Depulsus enim es, unde erat

erat abeundum; & quod sponte debueras, coactus facis. Optanda vis equidem, non deslenda. Nam quis pudor, hominem natum, aut regnum super homines optare, aut se parem factum hominibus indignari? Si excellere pulchrum, atque optabile? quidni omnium pulcherrimæ rei excellentia optanda sit? Non superbiz igitur, neque licentiz, sed virtutis, ex qua vera diademata regum, non ex gemmis auroque fieri, nemo tam auri cupidus, aut gemmarum est, qui neget. Quis autem, quæso hominum non videt, inter homines principatum humanitati debitum, non opibus; quæ opulentum hominem faciunt, non humanum magis; atque ita nec meliorem certè nec hominibus altiore: sed hic vnus, ex multis erroribus vestris est, in excellentiz appetitu, quam in sua sede contentam, vbi non est, quæritis, non videntes consequentiam rerum veram, & causarum. Sicut enim inter diuites diuitiis, inter robustos viribus, inter formosos forma, inter disertos eloquentia, sic profectò inter homines humanitate præcellitur. *D.* Regia de sede cecidi. *R.* Si incolumis, perrarum: solent enim, qui sic decidunt, perire, regnoque simul, atq; anima spoliari: quibus illa relinquitur, tranquillior, gratiorque, si sapiunt, vita est; quod illos minimè latuit, qui non collapsi, aut depulsi, sed & stantes, & volentes, aut imperio cessere, aut pontificatum, iam sublimiorem regnis, & imperiis, reliquere. In quibus Diocletianus clarum nomen habet, qui dimissum vltro ad imperium reuocatus, spreuit opes turbidas, ancepsque fastidium; & quæsitum ab aliis, quærendumque tantis cædibus, rursus oblatum, expertus, exhorruit; & philosophicè, grauitèrque cum amicis iocans, oleribus, quæ in hortulo suo,

priuatus, sibi ipse plantauerat, post habendum censuit. *D.* Regia arce detrusus sum. *RA.* Latentium illa discriminum plena erat, inter quæ dudum cæcus animi quibusdam, velut aureis, nec minus vrgentibus, quia fulgidis manicis, atque compedibus tenebaris, quibus nunc solutus, lumine reddito, quod fortuna suis auferre se quacib. solita est, illius circulatoricis instabiles ludos videt; & quis avarus adeo, vt non auro visum redimat? eligatque inopem magis integritatem nobilissimi sensus, quàm diuitem cæcitatem? Atqui non minus nobilis, sed sine comparatione nobilior animi visus est, quàm corporis: illum gaude, regni nutantis impendio, remedisse; rem magnam paruo precio, neque rem vnam tantum: Non modò enim cæcitas, cum regno abiit, sed libertas rediit: publico seruitio liberatus es. *DO.* Regia exuor maiestate. *RA.* Chlamys regia, sceptrumque, & diadema, [crede expertis] ponderosissima rerum sunt, multiplici leuatus fasce, queri desine. *D.* Regnum amisi. *RA.* Immò quidem euasisti, & nudus ex ingenti fastigio enatasti. Solent terræ redditus, querelas premere, vota-que soluere. *D.* Regni felicitatem perdidisti. *RA.* Seu felicitatem miseram, seu felicem miseriam dici mauis, hanc fateor, perdidisti; seu vtrumque simul, falsam felicitatem veramque miseriam. *D.* Regnum simul, ac potentiam, regiasque opes perdidisti. *R.* Gaudendum perditis, quæ te perdere potuissent. *D.* Regni potestate careo. *RA.* Et regni curis, & casibus, quorum tædio, atque odio, quidam solio excedere voluerint; quod, vt vellet, Augustum modestia, Neronem metus impulit. Nonnulli etiam excesserunt, vt paulò antè memorauimus. Id, qui velle non potest [Sunt enim per-

nica-

uicaces, & indomitæ voluntates] necessitati saltem, victoriq̃ suo gratias agat, ad eum statum ṽ redactus, quem optasse debuerit. Primum boni animi votum esse debet, honesta consilia libenter amplecti, proximum vel coactè. Quod magnum illum Syriæ regem non præterit Antiochum, qui omni, quæ cis Taurum est, Asia priuatus, Senatui, Populoq̃ Romano gratias agebat, quòd eum magna nimis sollicitudine liberatum, ad mediocria redegissent; faceret quidem ille, si fisset; Sapienter, grauitèrque, si verè. *D.* Regni è folio descendi. *RA.* Dicebam superbiz impudentis, addam & amentiz negligentis esse, conditionis oblitum, fastidire, quod sis; esse velle, quod ne queas. Non possunt omnes homines reges esse, sit satis, esse homines: quid non, sui regni audis, sua sordet humanitas. Quiescite, miseri: bene secumagi putent hi, qui reges esse desierint. Cum enim dura omnium mortalium, tum durissima regum fors: quorum & vita innocens labori, & scelerata infamiz, atque vtraque periculis exposita, quocunque se verterit, difficultatum seopulos rerumque naufragia, circa se videt; hinc erupisse, tu miserum ducis? nil vnquam tibi felicius accidit, quàm quod miserrimum arbitraris. *D.* Regnum meum, ad alium translatum, doleo. *RA.* Non tuum certè, sed fortunæ: quæ, si donare illud tibi potuerat, cur auferre, cum velit, & transferre non possit? Vide autem ne, præter transferentis voluntatem, quæ sola sufficiens est, aliz etiam causæ fuerint transferendi. Illæ scilicet, quas quidam sapiens vir expressit: Regnum, inquit, à gente in gentem transfertur, propter iniurias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. *D.* Rex esse desij. *RA.* Homo esse incipis: ea est

onim regum insolentia; ut quod Rex Regum Christus esse dignatus est, dici homines dedignentur.

De Proditione. D I A L. LXXIX.

Proditus es, quid tum? non primus, & ultimus esto;

Proditus a Iuda Christus & ipse fuit.

D O L.

Proditus sum ab amicis. & Hostibus credo: si amici enim essent, non te proderent. A familiaribus sum proditus. & Ambiguum nomen, & familiaris amicus, & familiaris hostis dicitur, quo periculum maius vita hominum non habet. Proditus sum ab eis, quibus ante alios fidebam. & Vix fallitur, qui non fidit. Enimvero quod maior quisque, eo minus potest tuto fidere, eoque plus fidere ac pluribus est necesse. Vnde sit, ut cum commune tum vel maxime regium sit, prodi neq. omnino ullum genus, tam obnoxium huic malo. Proditus a suis [ut fama est] Priamus, proditus Minos, Nisus, Oethes, Agamemnon, Alexander, & ante ipsum Darius. Prodiri ex nostris, Romulus, Tarquinius Priscus, Servius Tullus, Africanus minor, Magnusque Pompeius, & Iulius Caesar, & mille alij, vel reges, vel regibus altiores: & quid proditos loquor, quasi quaerendi sint? Quis autem non proditur, & in parvis quotidie & in magnis, nisi cui nullus est penitus, a quo prodi possit? Proditus ad extremum Christus, nec regum peste terrestrium caelestis ille rex caruit. D. Proditus sum; magisque meorum fraudibus, quam propriis tangor incommodis. & Pie id quidem ac magnifice. Nam & Africanus ille cuius proximè memini, se territum non tam mortis metu, quam infidiarum, a suis apud Ciceronem dicit.

Ve.

Veruntamen neutro nimium tangi debes: quando enim ita iacta fors est vt lucrum, ac perfidia proditoris bona fides. damnúmque sit proditi, elige utrum malis. *D.* Proditor me fefellit. *R.* Plus ille sibi nocuit, quam tibi; te prodidit, se perdidit; te pupugit se confodit; te dum spoliat, se perimit. Tibi enim regnum fortè, vel opes, sibi animam, famam, conscientiz quietem, conuictúmque hominum eripuit. Nil scelestius proditore: nil turpius Sol videt; cuius obscœnitas tanta est, vt & qui artificio eius egent, execrentur artificem, & qui ceterorum scelerum famam quærunt, huius infamiam reformident. *D.* Proditus sum. *R.* Proderit forsán, ne tam facilè iterum prodi possis. Multi sçpè paruis damnis admoniti, magnis occurrere didicerunt.

De Amissa Tyrannide. D I A L. LXXXI.

*Insidius liber latere, Tyrannide liber;
Cura, odium, ætius deseruere iuum.*

D O L.

TYRANNIDEM amisi. *R.* Si vtile damnum est, amisisse regnum, quanto est utilius tyrannidem amisisse? Etsi enim [vt dixi] cùm de rege sine filio loqueremur, pene omnia regna tyrannides fuerint, tempore tamen quæsierunt robur, ac obliuione hominum, velum sibi iustitiz texuere; tyrannidis iniustitia simul, ac nouitas odiosa est. *D.* Tyrannidem deposui. *R. A.* Sarcinam reipub. grauem, tibi periculofam, nulli bono vtilem, damnosam multis, omnibus odiosam. *D.* Tyrannidem exui. *R. A.* Ne sis nudus, indue iustitiam, modestiam, parsimoniam, honestatem, pietatem, clementiam, caritatem, vestes optimas,

quibus comparandis , nullo opus est auro, sed sola animi voluntate ; vestes paratas bonis omnibus; Tyrannis vel incognitas, vel inuisas, qui margaritis ac purpura obuoluti, humanitate interim, ac virtutibus nudi sunt. *D.* Cives mihi tyrannidem extorserunt. *R.* Libertatem sibi debitam receperunt , vitam tibi iidem debitam reliquerunt. Tu hanc ciuibus tuis debes, qui tibi, præter odium, nihil debent. Ita pro gratiarum actione, querimoniam instituis. At iam pridem mos iste percrebruit; vt, qui fecit iniuriam, queratur; qui passus est, sileat. *D.* Longa tyrannide spoliatus sum. *R.* Seruierunt tibi, quibus forsitan te seruire dignius fuit; nunc iniuriam, longi, & iniusti seruitij finem voeas, cum iustitiæ principium, iniustitiæ finis sit: vt, si multorum calamitates populorum, vnius hominis pauisse licentiam, turpe fuit; pulchrum sit pascere desiisse, deque hoc conqueri, impudentiæ sit extremæ. *D.* Longa tyrannide sum deiectus. *R.* Sponte descendisses melius, optime verò non ascendisses. Nunc qualitercunque descendisse , bonum ideò, quia iustum. meliorque coacta iustitia, quàm voluntaria iniustitia est. Audite impium tyrannum apud inferos exclamantem:

Discite iustitiam moniti:

audite & me apud superos exhortantem : Discite iustitiam vel coacti. Hæc enim tēpestiua hic, vtilisque, ni respuitur illa ibi admonitio vtique sera est. Frustrà enim discitur, quod fieri amplius non potest. Ponite vero iam tumentes animos , superbūq; & ferox dominandi votū ponite; etsi non prius, saltem, post tyrannidem amissam , tyranni esse desinite; & optandi, quod iam assequi non potestis, finem facite; si non iustitiæ , saltem ve-

RECUN-

recundiz, hoc præstate, vt mutatis moribus, &
 nouo habitu mentis assumpto, amissione diuitia-
 rum ditiores facti, quantum fortunæ detrahatur,
 tantum animis addidisse videamini. Nunquam
 ne igitur aduertistis, vt non solus ille rex regum,
 & dominus dominantium omnipotens, à quo om-
 nnis potestas est in cælo, & in terra, manum, mu-
 neribus suis plenam, & extendit, & retrahit, oc-
 cultis sæpè, iustis semper ex causis: sed tempo-
 ralis quoque rex regem, Tyrannus tyrannum, &
 gens gentem deiicit, atque pessum lat: an verò
 nec prophetam illum querulum audiuiſtis? Et
 congregabit, inquit, quasi arenam, captiuitatem,
 & ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridicu-
 li eius erunt. Coaptare animum fortunæ, seu diui-
 næ potius voluntati, & caute ridiculum, scdum-
 que illud exemplum Dionysij tyrannorum pessimi,
 qui patria pulsus, in exilio, puerilium literarū
 scholas tenuisse dicitur, vt quàm in ciues non po-
 terat, in pueros tyrannidem exerceret. Trux inge-
 nium, affixumque proposito, honestiq; insciū at-
 que æqui iuris impatiens. *D.* Tyrannide amissa
 valde doleo. *R.* Quantum doleres iustæ possession-
 nis amissionem, qui tam doleas iniustæ? quantum
 re propria spoliari, qui sic doleas alienis? *D.* Tyran-
 nide me deiectum grauitè fero. *R.* Feres lenius, si
 causam libes. Multi quidem tyrannorum, solo no-
 minis odio, ceciderunt. Plures tamen certas cadē-
 di causas habuisse, notissimū est; & quotidie fit no-
 tius. Apud Aristotelem quidem legis in Politicis,
 quod, propter vxorum iniurias, multæ tyrannides
 perierunt. Id quoquomodo; seu actiue seu passiuè
 acceptum fuerit, verum erit; hoc est, seu propter
 iniurias à tyrannis illatas vxoribus alienis, seu a-
 liis illatas ab vxoribus tyrannorum. Primi exem-

plum habes, non modò tyrannidum sed regnorũ Troiani scilicet, & Romani. Secundi verò, Agidẽ Lacedæmonum tyrannum qui cùm ipse sibi subditos spoliasset, ad spoliandas eorum vxores amantissimã suam coniugem destinabat; quæ sibi causa non vltima esse potuit, maturandæ calamitatis: quanuis hic Aristoteli notus esse nequiverit: qui ætate floruit Alexandri, neque tam longè uis fuit, ut ad huius ætatẽ peruenire potuisse videatur: cū tamen eisdem in libris, nõ sine admiratione quadam, Hieronis, ac Gelonis nomen inueniam, qui, qualiter sibi noti esse potuerint, attenta ratione temporum, non satis expedio. *D.* Nec ego alienis iniuriosus vxoribus, nec mea vxor alicui: tyrannide tamen excidi. *R.* Sæpè se, nocentissimi innocentes putant: sunt tamen & aliæ non minores causæ, præcipitandæ tyrannidis. Insolentia scilicet, quæ Iulio Cæsari apud historicos obiicitur; illa præsertim, quòd senatui se honorificentissimè addeunti, nõ assurrexit; quæ hodie nec causa quidẽ vlla esset. Crudelitas quoq. quæ Mezentiũ, apud Vergiliũ, ad suppliciũ reposcebat. Caium verò Caligulam, & Neronẽ, & Domitianũ ad supplicium traxit: & inuidia, quæ maius tormentum non inuenisse Siculos tyrãnes, Flaccus ait; neque vestros hodie maius inuenire, res loquitur. Postremò nulla tyrannorum aut maior pestis, aut crebrior, avaritiã est. Ita quæ reliquæ singulorum, hæc est omnium. Reliquæ singulos ciues afficiunt; hæc populũ vniuersum. Superbia, & inuidia ipsos inter tyrannos regnant; Crudelitas inter paucos sæuit: Avaritia inter omnes. Quiescit illa nonnunquam, ac minuitur: hæc semper crescit, ac vigilat. Qui præesse igitur in populis volunt, vitare imprimis hoc vitium decet, omnẽq. vitij huius infamiã, omnẽ

que

que suspicionem. Nihil est enim quod odiosum & quod faciat tyrannum, atque præsentia ac dominio indignum. Reliqua interdum magnanimitatis, iustitiæ sese velo tegunt; hoc vnum utilitatem animi, miseriamque non exuit; & contra communem humani moris errorem, ut nil miserius, nil vilius avaritia est, sic nil quoque miserius creditur. nil vilius, ideoque hoc vitio laborantes, indignissimi honore, & imperio iudicantur. Indignantur homines illi subitici, qui avaritiæ sit subiectus, atque illum alienum in corpus ius habere, quod suum non habeat in metallum. Velle sibi licitum aliorum vitam, ne dicam pecuniam, extorquere, suam tangere non audenti. Prima quidem igitur ad securitatem, & quietem via est, non modo tyrannidis appetitum, sed omnem regnandi cupidinem abieciisse. Nam quid stultius, quid laboriosius, quidve periculosius, quam totius in se vnum populi sarcinas transferre, fragilem forsitan suis propriis perferendis. Sin eligere melioræ, consuetudo veri hostis, & opinionum perversitas non permittit; illud est proximum, Aristotelici dogmatis meminisse, ut scilicet, non tyrannum quis se præbeat, sed reipub. curatorem: Introitus, inquit, & oblationes oportet videri, colligere dispositionis gratia, & si aliquando opportunum fuerit, uti ad bellicas opportunitates: Vniuersaliter autem, exhibere seipsum custodem, & camerarium, tanquam communium, non tanquam priorum; & iterum: præparare, inquit, oportet, & ornate civitatem, tanquam procuratorem existentem, non tyrannum: & rursus; oportet non tyrannum, sed œconomum, & regale videri esse subditis, & non suimet curantem, sed procuratorem mediocris vitæ persequi, non excellere. His quidem horumque.

milibus [vt Aristoteli placet, & mihi] fit durabilior principatus. Ita tamen talem videri expedit, vt verè etiã talis sit. Simulatio enim, tot sub oculis hominum, quos res tangit, qualibet arte, vel ingenio, longa esse non potest. Vide non igitur, an in parte horum aliqua erraueris, & queri desine, & mirari: neq; enim tyrannidem his vitiis obnoxia desinere, sed durare, mirabile est. Ad summam, & reges, & tyranni omnes, & quicunque in potentia aliquo sunt, debent, si regnare diu volunt, acriter excutere, memoritèrque dictũ illud Catonis, apud Liuium: Auaritia, & Luxuria omnia magna imperia euerterunt. Amissa tyrannide, priuatũ redditus sum fortunæ. *R. A.* Hostis ciuium eras, factus es conciuis; æquam disce ciuilitatem, & beneficium fortunæ humilioris agnosce; cum honestius, cum tutius inter ciues bonos, quàm super omnes ciues, viuatur. Iam tibi tranquillior rerum status, iam securior vita erit, sine metu. sine suspicionibus, sine excubiis, sine ferro, quibus in malis, quæ nam vitæ suauitas speranda sit, nescio. *R.* Tyrannide perditã priuatus dego. *R.* Elige an lamentis acerbare fortunam malis, an æquabilitate lenire. Profectò enim, si non vulgi strepitum, sed animum ipse tuum, & in silentio, præteritiq; memoriam interrogas, multis te explicitum, atq; elapsum malis inuenies. Iam tutus viuere, siccusq; iam mori poteris, nec sanguine madidus, nec veneno.

De Perditis Arcibus. D I A L. L X X X I I.

*Arcibus insectis vicinia sape granatur;
Eß dignum, multas res inimica cadat.*

D O L.

Validis arcibus spoliatus sum. *R. A.* Adhuc ergo tyrannidis supererant femina, quæ,

non tyrannides

iam tandem amissis arcibus, abiiecisti. Non est satis, venenosum stipitem præcidisse, ni radicem vulseris, qui arcibus fidit, tyrannus esse non desit. *D.* Montana arce priuatus sum. *R.* Vbique arces sunt compedes libertatis. At in montibus nimbi etiam quidam sunt quodammodo, vnde vestra superbia in subiectos tonet, ac fulminet: his priuari, non modò non flebile, sed optandum est. Sunt enim aliqua ex his etiam, quæ bona vulgus appellat, quibus boni quoque, modestique animi teneantur, atque ad illicitum vrgentur: quibus moribus, si obstare, virtutis ope, non valeas, quid ni optanda sit amissio earum rerum, quæ hos pariunt motus. *D.* Arcem fortissimam amisi. *R.* Tu fortissimam dicis, fragilem probat euentus. Amisisti potius rem vsu ineptam, difficilèmq; custodia: rem inutilem tibi, vicinis omnibus odiosam; iam dormire noctibus incipies, & dormire alios fines. *D.* Tutissima mihi arx diruta est. *R.* *AT.* Quomodo esset tuta, quæ periit, ipse tecum cogita. Ego autem tibi ostendam munitissimam, tutissimamque arcem sine muris, sine turribus, sine vilo prorsus operoso rerum apparatu. Si vis tutò viuere, bene vine; nil virtute securius. Bene autem viuere, non hoc dico, superbè, lautè, pompaticè, sed iustè, sed sobrie, sed modèstè. Nullis opus est arcibus, quæ non tutum te præstiterint, sed sollicitum, formidabilem, ac molestum. Quæ est autem hæc voluptas, metui, nec amari? An illud Læberij notissimum non audisti?

Necesse est multos timeat, quem multi timeant:

hoc ille dixit in Iulium Cæsarem: quanto id in alios, illo & minores, & formidabiliores, rectius dici potest: nescio quidem, cur tam multi cupiant timeri. Nemo enim gratis metuitur, vna & me-

uit: & periculosius vni est, multos metuere, quàm multis vnum. Nónne satius multò est, quòd nulus te metuat, & tu nullum; quàm quòd te multi metuant, & tu multos? Segregari enim ista nequeunt, semperque metu metus quæritur. Poscis huiusdicti causam? Illa profectò est, quam, Ouidius Naso ait:

Quia, quem metuit quisque, perire cupit.
dictum prius est ab Ennio:

Quem metunt,

inquit,

Oderunt: quem quisque odit, perire expetit.

Eras in tua arce metuendus, sed, & metuens, & quos, inquires, metuebam? Immò verò quis non omnes metuet, qui metui, cõperit? sed illos impimis à quibus ipse metuitur. Nam Cicero Ennium secutus: Qui se, inquit, metui volent, à quibus metuentur, eosdem metuant ipsi, necesse est. Sæpè idem repeto: quia ita se res habet; nec aduertitis in hoc cæci, vt in reliquis, dum supra omnes esse nitimini, infra omnes estis: quid est timore depressus? sic conatus omnis vester in aduersum desinit.

D. Arcem mihi carissimam amissi. R. AT. Fac tibi cariorem aliam, quam non perdes. Circumualla animum piis intentionibus, honestis vitam actibus, prudentiam, ac fortitudinem ante fores loca; iustitiam, atque modestiam in propugnaculis; humanitatem, ac mansuetudinem vndique in muris: spem, fidem, caritatem, arcis in medio: prouidentiam, supremæ turris in vertice: bonam famam in circuitu: Dei atque hominum adsit amor, absit metus, dignos cole, ceteros præteri, neque cultos, neque offensos. Ita nec te alius, nec tu alium contremisces: & in domo humili tutius viues, quàm in arce vixisti,

hanc

hanc tibi arcem nemo vsquam inuadet, hanc tibi nemo poterit, aut volet eripere: hac malos in stuporem, bonos in amorem imitandisque studium excitabis. O quàm facile erat tranquillam, serenamque vitam agere, ni vos eam inquietam ac turbidam fecissetis: omnia fermè vestram, & proximorum in perniciem conquirentes; ad quid enim arces istæ, nisi ad vestram simul, alienamque modestiam: vt neque vos vnquam scilicet quiescatis, & instar aranearum muscas captantium, prætereuntibus insultetis. Atqui cunctis animantibus iustia sufficiunt, ac nidi: solus homuncio arces quærit, quo nullum animal superbius, nullumque timidius.

De Senectute. D I A L. L X X X I I I.

*Op'asti senium, quod cum tibi contigit, optas
Esse puer; puer es; namque senes pueri.*

D O - L.

SEnui. *R.* Viuere optabas, & vixisse te poenitet: an quid aliud rei est? *D.* Senui. *R. AT.* Ibas assidue, & peruenisse te stupes: stupendum potius, nisi quo semper ires, aliquando peruenires. *D.* Senui. *R.* Quid ni viuendo senueris, & eundo processeris? An tu ætatem retrogradam expectabas? vt velox, vtque instabile, sic & irremeabile tempus est. *D.* Velocissimè senui. *R. AT.* Dicebam tibi tempus fugere, iam credere incipis: dici nequit, non modò inter opiniones hominum diuersorum, sed vnus eiusdem hominis, quid intersit. Iuuenis ante oculos ætatem habens, longissimam opinatur: hanc ipsam senior à tergo respiciens, videt esse brevissimam. Semper futura præteritis longiora vi-

dentur , cùm vel æquè sint breuia, vel eò etiam breuiora, quò ad finem properantibus , naturalis motus solet esse vehementior. *D. Senui. R. A.* Est vnde gaudeas , si tamen non inter vana senuisti: aut si vel ad vltimum surrexisti, bona tibi, & utilis est senectus, nec exiguum diuini fauoris indicium. Meministi, vt Ægyptium illum senem Cæsar alloquitur, nec ingratum Deis, ætatis asserit argumento. *D. Senui. R. A.* Hac in re saltem vnus ex paucis : ex toto enim millibus millium eorum, qui nascuntur, quota pars illorum est, qui ad senium vsque perueniant? Ex his ipsis paucissimi sunt , quibus iustum senectutis spacium explere datum sit. *D. Senui valdè. R. A. T.* Prodigium, ac stupor, valde senis occursum; metienti animo, quod ille periculosis passibus huc venerit. Insignis quidem senum raritas, ingens casuum vitæ mortalis argumentum est. *D. Senui. R.* Durum, ac difficile stadium cucurristi; mirum nisi iam fessus , & quietis appetens latè proximam metam spectes. *D. Citò senui. R. A.* Vitæ cursus nunc breuis , nunc breuissimus ; longus nunquam, durus semper, asperque & ambiguus: huius vltima pars senectus , finis autem est mors. Quid hic habes querimoniarum singularis? Senuisti? Peregisse iam debes vitæ munus; venisti ad exitum; quiesce. Amens viator est, qui labore vitæ exhaustus , velit ad initium remeare. Nihil fessis, gratius hospitio. *D. Senui. R. A. T.* Multum tibi placuit vitæ labor, si eum transisse fers grauitè. *D. Senui. R. A. T.* Si viuere delectabat , en vixisti; si oportebat, paruisti. Et quis sanæ mentis, vel quod fieri optauerit, factum doleat , nisi malè se optasse sentiat; vel, quod neque omitti, neque sine multo labore agi poterat, actum esse non gaudeat? Vndique igitur

tur gaudendum tibi est, seu voti compos delectabilis, seu necessario, & graui officio. *D.* Senui, & voluptates corporis fugauit ætas. *R. A.* Vtere animi voluptatibus, quæ nec minores, & profectò stabiliiores sunt, nec vnquam fugiunt, nisi cum anima; huic hærent, hanc sequuntur. At corporeæ voluptates, venientes culpam ferunt, abeuntes poenitentiam, pudorisque, & doloris materiam relinquunt. Histe explicitum, ac liberum gaudere debes, & liberatrici tuæ gratiam habere, quæ te manibus tuorum hostium eduxit, tibi quæ debitum munus, sed neglectum, dilatumque suscepit. *D.* Senui, solitisque voluptatibus careo. *R. A.* Nouis assuesce: habet & senectus voluptates suas, quæ gustare vbi cœperis, quæ nunc dolores amissa, fastidias, & reuerti nolis. *D.* Senui, & incanui. *R. A.* Boni senis verenda canities, plus habet, non modò authoritatis, sed honestæ etiam voluptatis quàm scædæ omnes iuuenum illecebræ. Neque verò mutati coloris te poeniteat. Nam quis tam corrupto sensu, tamque obliquo potest esse iudicio, vt non candidorum calathos liliorum, quàm nigrantium carbonum cistas aspicere, sequæ, si transformandus sit, cigno similem malit esse, quàm coruo? *D.* Senui, & squallentes arant vultum rugæ. *R. A.* Et tellus arata fructum fert vberius; & vitæ maturiores fructus bene culta in senectute proueniunt. Rugæ te offendunt oris: vultum animi compone; non illum rugæ occupant, non variant anni, nisi vt formosior sit indies. Denique semper te, si non tu eum neglexeris, honestabit. *D.* Senui, rugisque, & infirmi situ oblitus, vix me ipsum agnosco. *R. A.* Hoc tibi iam ab initio euenturum dixi: minus quidem amide speculo imminebis; minus tuis forsitan, mi-

nus, haud dubiè, muliercularum oculis placebis, quibus placere velle, maior ne vanitas. an libido sit, nescio. At qui fidem, qui constantiam, qui grauitatem, qui prudentiam quærun. certius inter has rugas, quam in planis, ac mollibus maxillis, se, quod cupiunt reperturos sperent. *D.* Senui, meliorque post tergum ætas remanet. *R.* Immò deterior. Non semper, quæ delectant magis, atque optantur, meliora sunt. Multi malum suum concupiscunt; quod non esset, nisi quia illud Satyrici verum est.

Pauci discernere possunt vera bona.

D. Senui. & lætiores abiere dies. *R.* Omnium fermè dies temporum, inter se simillimi: animi hominum diuersi: quin vnus, idèmq. animus seculum discors; hinc iuuentæ furor, hinc impatientia senectæ. talibus vitæ impie uere iudiciis, vt melius putet esse, quod peius est, optimūmq. quod pessimum. Ceterū dies omnes in se boni. Bonus enim rex est, & conditor sæculorum. Itaque hic feruidus, hic gelidus. hic siccus, hic humidus. hic nubilus, hic serenus, hic turbidus, hic tranquillus; si ad vniuersi decorem, naturæque ordinem aspicias boni omnes. Ad vos autem, vestrique iudicium relati. ex quo propè omnes mali, mœsti, dubij, solliciti, laboriosi, anxij, amari, queruli, flebiles, zurnnosi. In his tu mihi, nescio, quos nominas lætos dies; qui, dum aderant, tristes, lamētisque suis pleni erant; nunc vt læti videantur, nihil est causæ, nisi quòd abierunt. quòdque illis pretium, desiderium tibi auget. irredituri, multaque secum tibi olim segniùs forsan amata rapientes. Stultus enim nihil plenè amat, nisi quod perdidit. *D.* Senui. O si dilapsa redeat iuuentus. *R.* O non minus stultum, quàm inane vorum, vt tu sentis. At si al-

tius

giùs aspires, non inefficax; redibit enim in tempore, & ut scriptum vides, renouabitur, ut aquilæ, iuventus tua. *D.* Senui, & ætas bona retro est. *R. A.* Omnis ætas, ut bona bonis, sic malè utentibus, mala: utrisque autem brevis prorsus, & extremo proxima est; ubi vos manet, hinc bonorum merces, hinc supplicium malorum: quæ nam hæc igitur ætas bona, ubique aspera, semperque fugax, nisi quantum ad eternitatem via est? Alioqui, etsi dulce aliquid inesset, omnem fuga dulcedinem extinctura videretur. Quis enim fugiens degustat? Fugienti Dario, foetida, atque obscuræ porus aquæ suauissimus fuit. Sitis, ut putat Cicero, ut ego sentio, gustum metus extinxerat: urgebat in terga Alexander victor; Vos à tergo rapidum tempus præmit: Anni celeres, præcipitesque dies, horæ volatiles. Ante oculos autem mors est; nec arctatis reditus, nec impulsis mora, nec præuentis est transitus. Vitæ huius tot difficultatibus, tantisque terroribus obsessæ, quænam, quæso, pars bona est? sed intelligo nempe ætatem probris, ac libidinibus aptiorem, bonam dicitis. Est hic quidem fundi mos, ut bonum dicatur, quod affectui intens, aptissimum est; quamvis effectus ipse sit pessimus. Sic catenam prædo, captis in fontibus; sic tyrannus arcem, libertati plebis impositam: sic veneficus præsentaneum aconitum: sic sicarius pugionem promptum cædibus, bonum vocat. Sic vos igitur ætatem bonam, quæ ad id scilicet, quod maximè cupitis, apta est, vocatis. Itaque neminem istorum, qui annos irreduces deplorant, Pueritiam quidem, vel infantiam videas optare: quæ profecto optimæ partes essent, si abesse quàm longissimè à senio, bonum esset, ut memorant: sed nec adultam, ac solidam iuven-

tutem nec incipientem, nec adhuc viridem senectutem: pessimam omnes, & periculossimam vitæ partem, adolescentiam requirunt. O quantum & vigesimum annum, dicunt; vbi te reliquimus? ne quem lateat, quàm vos præteritarum poeniteat sceditatum, qui non nisi tempus apprimè illis idoneum, exoptatis. *D. Senui, cur non cum Vergiliano rege suspirem:*

O mihi præteritos, referat si Iupiter annos.

R. At nil tale suspirantem legimus Socratem, nil Platonem, nil Fabium, nil Catonem: & fuere senes. Sed sunt, fateor, Sapientes regibus rariores. Itaque si rex Euander fuit sapiens, non æquè sanè illud Euandrium suspirium, iam commune nostris est senibus, vulgarumque. Surdam, stulti senes, & profugam adolescentiam reuocant; ac suspirant; nec suspirii tantum. seu tacitis votis, sed medicaminibus irritis, atque inani artificio, naturæ vis affertur indomitæ: quæ in re, facere admodum, lussit Hadrianus princeps, canescenti cuidam, cui aliquid negauerat, eundem postea, ad easdem partes, medicato interim crine; redeuntem, ita repulit: Vade, inquit, hoc iam patri tuo negavi. *D. Senui. O si mea nunc redeat iuuentus.* *R. AT.* Reuersuram modò illam dixi: iam reuersam dico. Si tam facile veterum omnium compos fias, nihil in cassum voles: pauper certe diuitias optare potest, Libertatem seruus, speciem deformis, sanitatem æger, fessus requiem, exul reditum; at iuuentam optare verus senex nequit. Puerile potius votum est. *D. Senui, heu cur tam citò dulcis me iuuenta deseruit?* *R.* Nunquam non citò deseruit, quod iuuabat; nunquam non properè affuit, quod angebat. Vnum autem est optare, quod haberi nequit, no-

cuit.

cuitque habitum, & si redeat nociturum sit: sed iam parce suspiriis; dum hoc animo fuerit, cito canus fieri poteris, senex nunquam: desiderium enim iuventutis in sene, quid est aliud, quam quædam Pueritia senectutis. *D.* Senui, incurvatusque sum. *R. A.* Iamiam terram aspice, unde venis, & quò pergis, cogita; hinc egressus, huc redis: natura te principij simulque finis admonet: poteras aberrare, publicum tibi iter ostenditur; sanè id quidem est satis ingredi; vel curvatus intende: solent cæci in via manu retrahi. *D.* Subito senui. *R.* Immo sensim, pedetentim, paulatim, leniter: sed nihil cogitantibus omnia subito eveniunt, sicut contra cogitantibus omnia, nihil est subitum: quòd si flenda tibi fuerat senectus, singuli dies vitæ flendi erant: illis enim passibus, ad hunc terminum ibas. *D.* Heu senui. *R. A.* O votorum instabilitas! huc maximè anhelabas, huc peruenire optabas, huc non posse pertingere formidabas, quò cum peruentum esset, ingemisceres: monstrum incredibile, nisi tam crebrum esset: senes fieri volunt omnes, senex esse vult nemo; immo verò senex esse, ad miseriam; senes dici, ad iniuriam trahunt; quasi sit probrum senuisse: quod profecto nullis videri debet, nisi quibus de ~~deus~~ sic vixisse, quæ ingens, non inficior, turba est, cui te tamen exemptum esse oportet, ut nostro colloquio frui possis: Alioqui, ut auribus illabantur sana consilia, in animum non descendant. *D.* Tandem senui. *R.* Et quos ager, & quos æquo, & quos bellum, & quos alea decipit; singula detrimenta dinumerant; tu vnus in finem expergisceris, & tu queri incipis, dum iuxta est querelarum finis omnium. *D.* Senui. *R. A.* Stultum est senectus.

tem non cogitate, nisi cum venerit. Nam profecto si venturam, si assidue venientem prospexisses, presentem imperturbatus aspiceres. *D.* Heu mihi, iam senex sum. *R.A.* Hoc ne igitur defles? durum, ac difficile munus impleſſe, dum osum-que iter, ac scrupulum transiſſe, atque inamoenam hanc fabulam peregiſſe? Atqui, comico more, plaudendum erat. *D.* Senex sum. *R.A.* An oblitus es, vt nuper tibi per familiariter notus vnus modernorum, sententiam rei huius, ex tempore protulit, non modernam, sed antiquis parem? Amico enim dicenti, Compatior tibi; nam, vt video, iam senescis; eſſes, vtinam, qualis eras, quando te primum noui: subito ille respondit: Parum ne tibi ergo amens videor, nisi ampliorem mihi nunc etiam amentiam impreceris? Noli, quæſo, mihi compati, quod ſim ſenex; sed compatere, quod iuuenis fui. O quantum ſenſum tegit brevis iſta reſponſio; quod metiri nequit, niſi qui ætatis huius bona probauerit; & illius mala meminert. Bono tuo igitur gratulare; quanquam illud quoque verum ſit. quod sæpè bona inuitis eueniunt, & mala nolentibus. Viro autem bono, & virtutum amico, & paſſionum hoſti, pluris eſt, haud dubiè, dies vnus, huius quod accusas temporis integer, quàm illius alterius integer annus. *D.* Heu mihi, nam ſenui. *R.A.* Iam ſi perſtas. tibi quoque, cum vulgo, iure dicitur. non ſenuiſſe miſerum, ſed vixiſſe; ita vt hæc ſub vitæ finem tam ineptè diceres. Parcite autem iam lamentis, querulum genus; & volentes ite ſub imperium naturæ. Nihil flendum, quod illius immota lex ſtatuit: quid naturale autem magis homini nato, quàm viuentem ſenescere, ſenem mori? At vos conditionis immemores, vtramque reſpuitis, cum vel alterū,

vel

vel vtrumque necessario obeundum sit. Quod si neutrum volebatis, & tertio abscindendum erat, nascendum mihi credite, non fuit. Patimini senescentibus statim membris, animos aliquando senescere: neque semper in vobis prouerbiū verum sit, posse vnum animum corpora multa consumere: finite sine murmure corpus simul, atque animum ad extremum ferri; simul intrauere, simul exeant; neque altero ad metam properante, alter retrorsum niti velit; alterumque trahere, frustra tergiuersamini: ite oportet, nec redire licet nec subsistere. Idque vobis facilius debet esse, immortalitatem animæ, & corporis instaurationem expectantibus, quàm ceteris quibuscūque quibus, vel horum alterum defuit, vel vtrumque. Frustra, inquit, oblectamini humanumque iugum, quod nascendo sebiistis, exētitis. D. Senui, & vires corporis imminutæ sunt.

R. A. Si autem sunt vires animi bene est, feliciter permutasti. Maiora. n. gesta esse semper & geri posse animi viribus, quàm corporis, nemo, nisi animi inops est, qui nesciat. Sin vires etiam animi [vt sæpè accidit] per ignauiam decreuere, factor inutiliter vixisti, tuum crimen, non ætatis. U. Senui & res meas agere nequeo. R. Si quid animo sit agendum, tantò id à sene melius fieri constat, quantò & experientia illi plus est, rerumque notitia, & passionum minus, ac malis vinclis expeditior animus. At res alias non agere, senem decet. sed egisse; cui corporeus labor omnis à tergo est; cui si nunc etiam inhareret, nec auelli vult, ridiculum illud antiquum renouat Romani senis, qui iussus à principe. fori laboribus abstinere, quorum ferias imbecillis hinc ætas, hinc fortuna opulens merebatur; sic indoluit, vt se.

M. j.

quasi mortuum fieret, atque ab omni familia fieri vellet: mirus senex, qui quietem, ceu speciem mortis horreret, cum nihil leni aptius quiete, nihilque sit turpius sene laborioso, ac sollicito; cuius vita omnis, tranquillitatis exemplar esse debet. Didicisse & potes à philosophis, quid est illud, quamque optabile senibus bonis vivere; vita ut memorant, peracta; qua maxima tamen pars mortalium, inexplata, moritur. *D.* Senui, & repente fugit ætas mea: *R. A.* Forma, valetudo, velocitas, vires, vestra ferè omnia fugiunt; virtus manet, nec cessura senio, nec morti. Illi vni bono stabili, ab initio insitendum erat, sed si neglectum fuit, difficilius esse ad extremum, fateor: sed virtutis studium nulla ætas respuit. immò quo difficilior, eò clarior virtus: multi nosse se ipsos, ac sapere, vix tandem in senio cœpere: seculum quidem, at intempestivum minimè: etsi enim non iam vitæ desinenti, ac instanti saltem morti vtile. Cui hercule vni horæ, ut sine horrore, mœstitiæque transigi posset, si non vltimum modò, sed totum vitæ tempus impenderetur, bene [ni fallor] impensum esset. Nam nec frustra nascitur, qui bene moritur: nec inutiliter vixit, qui feliciter desinit. *D.* Senui, iam vicina mors est. *R. A.* Mors æquè omnibus vicina esse potest; & sæpè ibi quoque vicinior est: ubi videtur absentior. Nemo tam iuuenis, qui non possit hodie mori. Nemo tam senex qui non possit annum vivere, si nil aliud, quàm senectus incidat. *D.* Prorsus senui. *R. A.* Immò maturuisti: an hoc desides? an poma, cum maturuerint quærantur, si sensus illis, ac sermo datus sit: & non potius gratulentur, se ad id peruenisse, ad quod nata erant? Est, & cæterarum rerum, sic ætatis maturitas quædam,

dam, quæ senectus dicitur: quod, ut ita esse videas, & ætas, & mors iuuenum acerba quidem & dicitur, & acerba est. Acerbitati autem oblecta maturitas; quæ cum in pomis, ac frugibus bona sit quid, nisi in homine, sit optima; non quod nesciam, antequam maturescant, multa marcescere, ea verò non ætatis culpa, sed peruersitas est naturæ; non quidem omnium, sed multorum, qui ad bonum nati, magno nisu in aduersum tendunt. Maturum se igitur debes, si quid in te succi nobilis fuit. Iam messoris tui manum securus expecta. Non mors illa, quam metuis, sed laborum finis ac principium vita est: non mors, inquam, sed difficilis vitæ terminus, ad quem pauci tranquilla navigatione perueniunt, sed penè omnes nudi, sientes, ac naufragi. Tu per mediam senectutem, leue iter, in finem, prospero agens vento, è multis rerum fluctibus portum subis. Subducenda iam fessa puppis in terram tibi, & quocunque te stiteris, de fine cogitandum, idque vtilius fuerit, quam ætatem bonam [quod stulti solent] & naturam, matrem optimam, accusare.

De Podagra. D I A L. LXXXIV.

Viste languentem curua relinere podagra;

Mendicus fias, pauper, egenus, inops.

D O L.

T Virpi torquor podagra. *R. A.* Nesciebas senectutis morem? incomitata non venit, magnam sæpè morborum aciem ducit. *D.* Podagra crucior molesta. *R. A.* Extrema, & ignobili parte corporis laboras; quid si nobilissimis laborares, corde, vel capite? *D.* Pigra coëreor podagra. *R. A.* Vaga mens hominis freno

M ij

eget: hunc paupertas tonet, illum carcer, aut gra-
uior morbus. Ludens te pedibus alligat fortuna;
non podagra, sed pedicæ sunt; iam disce consiste-
re. *D.* Podagra inutilis factus sum. *R. A.* Ad-
cursum credo, vel saltum, ad choreas, ad palz-
stram: ante te autem ad hæc natum putas? ad a-
lia si nescis, altiora quædam officia natus es, quæ,
si caput non ægrotat, exequi nil prohibet. Stu-
dere licet artibus ingenuis, dare operam pietati,
seruare iustitiam, & fidem; fragile corpus, & fuga-
cem mundum spernere, odisse vitia, amare virtu-
tes, colere amicitias, consilio patriam iuuare. Hæc
sunt viri boni munimina: quid hic pedibus loci
est? *D.* Debilitatus sum podagra. *R. A.* Pugna-
re cum hostibus forsitan morbus vetet, non cum
vitiis; quod neque facilius, & certè crebrius est
bellum, & quid scimus, an hic ipse dolor corpo-
ris, contra quem dimices, tibi ad exercitium ani-
mi datus sit? *D.* Pedibus consistere nequeo.
R. A. Vide, quam de reliquo ædificario spem ha-
beas, cuius fundamentum tam invalidum sentis.
Vigila, ne te incautum opprimat ruina. Contra-
he sarcinulas, teque ad migrandum para. *D.* Po-
dagra me ingens habet. *R. A.* Solet hic morbus [ut
perhibent] diuitias comites habere. En tibi reme-
dium aliud; bene spera, aut langoris amaritudi-
nem, opum dulcedo solabitur; aut inopiæ pellet
asperitas, ita vel solatium aderit, vel finis. Si hæc
fallant, veniat, quæ non faller. Illa vitæ malis om-
nibus finem dabit. *D.* Pedum premor ægritu-
dine. *R. A.* Si salutem cupis, aut pauper sis, o-
portet, aut ut pauper, viuas. Multos hac ægritudi-
ne liberasse traditur paupertas; vera defæcatrix
corporum; quosdam verò frugalitas, quam volun-
tariam, seu fictam, & imaginariam paupertatem
dixe-

dixerim. Vidisti aliquos perpetua vini abstinentia curatos: ita fit, dolore dolor, clauus clauo pel-
litur, vt antiquo dicitur prouerbio. Vix mole-
stum aliquid, sine molestia curatur, vt præterea
cum hoc morbo, cumque aliis multis pacem ha-
beas, non Baccho solum, sed & Veneri bellum
indixisse profuerit. Sed quid agimus? ænigmatum
remedia promissimus, non corporum. Habes ta-
men, quam puto, vnicam morbi huius curam.
Hanc si probas, vtere: si minus, non te fallant o-
fices fomentum. Patientia in aduersis effica-
cissimum, atque optimum & sæpè vnicum reme-
dij genus est. *D.* Podagræ vitio curuatus sum. *R.*
Ad iter inhabilis, minus idoneus ad laborem, non
ineptus ad reliqua gerere, non rei modò fa-
miliaris, sed reipub. & summi, si ita sors tulerit,
imperij curam potes. Itaque memorandi m
valde Septimij Seueri, Romani Principis, di-
ctum vnum, qui senex, ac podagricus, dum con-
iurationem nobilium, qui se viuo filium eius
Augustum dixerant deprehendisset, comprehen-
sis authoribus seditionis ac filio omnibusque an-
te solium eius, affusis, metuque vltimi supplicij
tremefactis, ac territis, ipse, manu ad caput relatus;
Tandem, inquit, sentitis caput imperare, non pe-
des. *D.* Podagra me miserum miris modis tor-
quet. *R.* Noli solas asperitates rerum flere; sed
memento, si quid dulce, aut iucundum tibi obti-
git, quo incommodum hoc solari possis. Vnus,
ex multis pessimis, vulgi mos est, vt in aduersis
querulum, atque impatiens; obliuiosum in pro-
speris, atque ingratum sit; quo nihil iniquius fie-
ri potest. Nam quis aquis auribus audiat, exem-
pli causa, vel Seuerum ipsum, quem diximus, de
podagra, vel Domitianum de caluitio, quædam

gerrimè dicitur tulisse; vel Augustum senem de fistri debilitate oculi, vel Iulium Cæsarem de timore nocturno, & quiete visis turbida; vel postremo alios fortunatissimos viros, de vna, seu de altera naturæ [si dici licitum] aut fortunæ iniuria, sic querentes, vt imperij, atque opum, victoriarum, actantium ingrati, atq; immemores sint bonorum, dum se homines meminerunt; quos plenam, perfectamque felicitatem hic sperare, dementiæ sit, amara dulcibus temperate, modestiæ. Hoc podagræ proprium: hoc morborum omnium commune remedium inuenies, sanumque consilium, sanctumque fateberis, senis illius læta multa adepti, dura multa perpassi, qui bonis de manu Dei, licet lætè acceptis, mala quæque patienter suscipienda censebat: quamuis mali aliquid dare, vel facere, manus illa non nouerit, sed humanam respexit opinionem. *D.* Podagra me in lectulo, nodis insolubilibus pressum, tenet. *R.* Te iacente, stare animus potest, cælumque, & terras, ac maria peragere.

De Scabie. *DIAL. LXXXV.*

Est mala res scabies, malior mala pessimæ res est: illa cutem mordens, hac animum cruciat.

D O L.

Scabie premor importuna. *R.* Iam non misere, si angores meros zgrè fers, quando id luges, cui dulce aliquid immixtum est. *D.* Graui vexo scabie. *R. A.* Sunt, qui hanc salubrem dicant. Ego autem, ne tam mœstæ rei lætum nomen tribuam, arram potiùs salutis, siue ad salutem viam, dico. Mollis est, qui asperitatem viæ breuem respuit, cuius exitus sit iucundus. *D.* Arida me scabi

scabies exercet. . Iam horologio non egebis: erit tecum, quæ te noctibus excitet, teque, honesto cui piam fortassis officio, vigilem reddat: nemo tam pigres, quem non scabies sollicitum faciat. *D.* Scabies torqueor. . Mortuus ignobilis, sed nobilis cura est: labor æstas balnea, per uigilium, diæta. Si neciſſa profuerint ad patientiæ medicinam recurrendum erit. Illa omnibus morbis vilissima est. *D.* Scabies crucior radiosa, & foeda. . Neutrum nego: ubi ergo Publius moleſtum æcium, podagrici pedes dixit; me ſinente potes addere moleſtum negotium ſcabioſi manus; ſed quid dicēs ſi quo ſordioſior morbus, eò pulchrior patientia eſt: quid, ſi paruo ex malo, bonum ingens eliciſ? hæc nimirum una eſt rerum, quæ contemptum corporis maximè pariunt, quo nihil eſt melius mortali. *L.* Totum me ſcabies occupat. & Totum te, verum eſt; id quidem metuo ſed plus & forſitan quàm quod dicere voluiſti, totum enim corpus intelligis: ſed eſt vobis inuiſibilis animorum ſcabies, cupiditas ac libido, & pruritus quidam viciſſendi querendique, qui non magis ſcalpitur, acrius æſtuat; hunc nec tolli, nec leniri poſcitis, nec ſentitis quidem; tantò minor vobis eſt ſemper veſtri cura, quàm corporis.

De Vigilia. D I A L. L X X X V I.

Excutiunt ſomnum morbi, cura æque ſeneſtus.

Curas, & morbos excute, dormitis.

D O L.

Dormire non poſſum. & *A.* Vigila & gaude, vitæ tibi tempus auctum. Inter obdormire enim atque emori quid intereſt niſi quod, alter temporælis, perpetuus alter eſt ſopor? Itaque neſciò, an non ſatis propriæ & ſomnus brevis

M iij

mors, & mors somnus longus, siue æternus dici possit. *D.* Somnum perdidit. *R.* Non vi quidem, sed blanditiis repetendus est: si incumbas: perdis operam, cogi nequit, age aliud, da requiem temporibus tuis, animo curas leues, improuisus aderit: facile animus vagis, & corporibus fessis obrepit. *D.* Sæpè animi somnus interrumpitur. *R.* Fac, quod solitus fertur Augustus Cæsar, lectoribus aut fabulatoribus accersitis, interruptum redintegra: si grauioribus curis, hoc accidit, pone illas, hunc receperis. De huiusmodi enim loquebatur Maro, ubi ait: Salubres curas somnos abrumpere. *D.* Somni requiem amisi. *R.* Et terrorem somniorum, nec tur nosque metus: quamuis enim sapientis meliora phantasmata Aristoteles opinetur, & verum sit; tamen & vir ille ingenio æquè magnus, & imperio; ille autè alter sanctitate, & patientia æquè insignis, de quibus paulò antè simul diximus, somniorum graues sensere molestias. Nam quid alij sentiant, quisque nouit in se; & lectulum proprium suarum testem habet illusionum, atque ambagum, & formidinum. Certè horum alter, tempore extremo, per somnum exterreri solebat, sicut de illo scriptum est. Alter, ut dixisse dudum videor, dum de ocio, & quiete differerem, inter cæteras vitæ molestias, queritur, quòd terreant eum somnia, & visiones horrore concutiant. *D.* Solito minus dormio. *R.* Solito igitur magis uiuis. Nempe quòd doctis placet, mors somnus, sic vita vigilia est. *D.* Somnum morbus expulit. *R.* Sanitas reducet. *D.* Somnum amor exclusit. *R.* Bis rem vnam dicis. Morbus est enim amor, & morborum maximus. *D.* Somnum metus extinxit. *R.* Securitas suscitabit. *D.* Somnum senectus eripuit. *R.* Mors vicina restituet.

*Tristitia cum trepidam terrent insomnia mentem;
Et luxum, & curas deme, solutus eris.*

D O I.

SOmniis inquietor. R. Si verum est, quod sapiens quidam ait: Multas curas sequuntur somnia: quod vestri quoque approbant authores. Radicem mali amputa, curas pelle, somnia quoque pepuleris: quo enim, quæso, tot curas, & tam nihil profuturas, in tam brevī vita, de qua iam ab initio promissum est? quid torqueri iuvat? & turbidam curis vitam, & infestam somniis quietem, vestra vobis facit amentia: diuinam providentiam, vestro vultis superare consilio: neque sentitis, ut ex alto vestrae ridentur insanix, vestraeque deliberationes, illo de tempore, quod non solum extra vestrum arbitrium, sed etiā extra notitiam vestram est. Neque auditis Flaccum exclamantem:

*Prudens venturi temporis exitum,
Æ caliginosa nocte premit Deus,
Ride: que, si mortalis ultra
Fastre pida:*

Omne tempus in vestram trahitis perniciem: de præterito mœsti, de præsentī anxij, de futuro pauidi, trepidi quæ, neque his curis superuacuis dignos metitis manipulos laborem vigilantes, consopiti somnia. Sin illud fortè verum est, quod vacantem quoque curis animā, inquietam somniis esse, vel natura hominis, vel peccatū cogit. Nōne cum ex mille somniis, nec unū verum esse, verum sit. postquam a terutro falli oportet, satius est inquietari somniis, quā mulceri, & amara somniare, quā

dulcia: mœsti enim somnij fallacia lata est latitau-
tem mœsta. *O. Somniis fatigor. R. Sperne totam*
hanc ineptiam, & quiesces: si id nequis, his te sola
re comitibus, qui similia passi sunt: his duobus no-
minatim, quos modo dicebam dum de vigilia
quereris.

De Celebritate nominis importuna.

DIAL. LXXXVIII.

Auxilium pateat, uxor, & sapientia cunctis;

Sic laudem meritis, qui bene fecit, habet.

D. O. L.

Celebrior sum, quam vellem, notiorque. *R.*
An tu hoc spernis, quod maximi optauere
duces, ac principes, philosophi, & poëtae
quid enim tot laboribus, quid tantis bellis, ac stu-
diis agitur? nec aliud insignes artifices moliantur.
Declarat Phidias in Mineræ statua, quod opus
omnium, quæ hominum manibus facta sunt, pri-
mum, aut inter prima posuerim; nisi cum aliquid
inscribere vetitus fuisset, vultum suum clypeo sta-
tue, sic insculpsit, ut & ab omnibus nosceretur, &
conuelli inde nisi toto opere dissoluto, nullo pos-
set ingenio; nosci in præmium sui laboris optabat.
Si quis enim non famam, sed pecuniam cogitare
dixerit artifices in cōmunibus fortassis assentiar,
in illustribus negem. Multa sunt rei huius indicia,
sic cum iactura tēporis, damnoq; etiam, sæpè ope-
ri insistant, ac ne quid famæ excidat, lucrum sper-
nunt. Comprobauit hoc maximè, nobilis illa con-
stātia eorum quatuor artificū, qui ad famosissimū
illud opus, quod Arthemisia, Caria regina dile-
ctissimi conjugis memoriæ, extrui fecit, magno
pretio acciti, cum ante perfectum opus, obisset re-
gina ipsa, vnde operis pretiū sperabatur, perstite-

runt.

runt tamen vnanimiter in finem: nil iā aliud; quā suum decus, & facti memoriā cogitantes. Proinde omnes homines claritatem, famamque desiderāt. Solus tu ne paruo illas tædio emptas, velis? *D.* Immo & ego apud posteros clarus esse cupiam, inter cōtaneos recusem. *R.* Quid ita, cum hoc maius, eoque difficilius, ac rarius sit, obstante, quæ præsentium famam interpellat, inuidia? *D.* Quia inter absentes mera est gloria, nullus obstrepat, nullus obstat. Inter præsentem autem, & contradictio, & labor;

Magnus enim labor est, magnæ custodia famæ.

Vt non ineleganter ait quidam. *R.* Nimis aut delicatus aut segnis est, qui sine labore, magnum aliquid speret, cum pro minimis, tot se offerant labores. *D.* Ego verò non labores respuam, sed tædia. Nā quis ferat assidue visitari, obsideri, posci, exagitari, & sui interim negligentem, totos dies, ac magnā brevis vitæ partem, aliis dare, vt tua necessitate posthabita, alienæ inseruias voluptati: quod malum, si ab initio incidisset, nunquā ad hanc ipsam famam; quæ me cruciat, ventum esset; sed & nunc præclaros animi conatus, & egregia potens est impedire negocia, importunum. *R.* Id quidem ita esse, non nego; durum certè, sed tolerabile, immo & inuidiosum, & optabile, exterum, vtcunque tuo iudicio acceptumerit penè ineuitabile. Nam quæ ad euadendum via, nisi vel superbia, vel ignauia? Altera honestum desiderium te petentium arcebit, altera & extinguet. Si quod est aliud remedium, vrbium fuga est: quamquam si claritas vera sit, nec fuga sufficiet: sequitur claritas possessorem suum, quocunque perrexerit, & vbi cunque constiterit, secum erit, nec rure vnquam, nec in syluis quidem desinet clare esse, qui in

urbibus clarus fuit. Non potest fama fulgor abscedi; inter tenebras eminet, & ad se oculos, atque animos trahit. Nunquid non audisti Dandanum Brachmanorum senem præclarissimum, ab Alexandro Macedone, usque ad ultimas Indorum solitudines; Cynicumque Diogenem ab eodem, usque ad illud suum dolium, quo pro volubili utebatur hospitio, visitatos? Nunquid non usque ad squalidam, ac desertam Linterni villulam, à placatis, sola virtutis veneratione, latronibus. Scipionem Africanum, eundemque ab ipsis hostium ducibus, usque transmaria? Nunquid non Titum Livium, ab ultimis Galliarum, extremaque procul Hispania, usque ad urbem Romam? Nunquid non denique sanctos patres, usque ad intimas, & horrendas heremi latebras à Romanis etiam Imperatoribus visitatos? & sileo Salomonem: immo verò quis unquam vir clarus, visitationibus caruerit? Amici, & noti mutuis alloquiis, & confabulationibus delectantur: ignoti autem solo recreantur aspectu. Habet enim virorum illustrium præsentia, dulce aliquid, quod non sentit, nisi ipse, qui fruitur: hoc tu laboriosum ne dixeris; operosum est, fateor. sed & gloriosum. D. Celebritate nominis atteror. R. Si hanc vis abiicere virtus abiicienda est cuius è radice, oritur. Id si meritò refugis, ferre hanc sarcinam æquo animo est necesse, ad quam multi nequicquam omni studio vitæque ipsius impendio aspirant, & tu forsitan aspirasti. Patere te videri ab his qui hoc nisi te, tuumque nomē diligere non optarent. M. Multi me undique, usque ad importunitatem, fastidiumque concelebrant. R. Quid tu igitur an cōtemni malles, atque abiici? D. Innumerabiles, usque ad tædium, me honorant. R. A. Tu verò Dei munus agnoscito. Ille te hono-

honorat, vt te illum & honorare delectet, & inhonorasse pœniteat. Omnis honor, & omne, quodcunque homini ab hominib; bonum fit, à Deo est. *D.* Per molesta res est honor immodicus, & crebra visitatio. *R.* Et hæc fateor: at prædulces sunt huius molestiæ radices. amor, & veneratio. His, si animi gustum applicueris, bene sapere incipient, quæ molestant; amara dulcibus tempera, non in hoc tantum, sed in omnib; quæcunq; fert præsens vita; in qua, non faciliè reperiās mel, cui non sit admixtum fel, & sæpius amara præponderans. *D.* Celebritate nimia fatigor. *R.* Sæpe id quidem accidit; de quo questum diuum Vespasianum nouimus triumphantem dum solemnitate pomparum, expectatione, ac tadio esset affectus, increpantem se ipsum, qui triumphū, nec sibi, nec maioribus suis, aut debitū, aut speratū, tā inaniter in senio appetisset. Quauis autē non sit optanda celebritas per se ipsa, ferenda est tamen, & amanda. Causæ ipsius virtus, & industria, neque vnquā, vt illa careas, deserendæ, multo est gloriosus labor optabilior, quā ignaua requies. *D.* Saluatoribus obuiis offendor. *R.* Habes huius quoque tēdij participem Crispum philosophū. Immo, quem non habes, præter illos qui popularib; aurib; [vt Maronis vtar verbo] gaudent? Ille, tamen insignis questus est. Credo ideò, quòd acutissimū virū [talīs enim traditur] & suis studiis acerrimè deditū, salutatio crebra, & improvisa turbabat; vtq; idē ipse ait, pducebat ad mortē. Nihil est autē q̄ queraris; q̄ optabas. accidit notus in populo vt eiles alioqui tot saluatorū incurrib; nō pateres. Poteras latere, poteras quiescere, poterās [quòd aiunt] in gremio gaudere, quod optimū vitæ genus, aliqui diffiniunt. At vos magnis in verbis notī, & clari esse vultis, & ociosi simul, &

liberi, & tranquilli, quod nihil est aliud, quàm in magnis pelagi tempestatibus, vt immobilis sis, optare: denique superbi fuerit, obsequentium amicorum voces pati non posse: quo animo, cum sint hostium patièda conuitia.

De Dolore, malis ex hominum moribus, concepto.

D I A L. LXXIX.

Vt uiuant alij, ne cures, inspicere mores.

Et propriam vitam, nemo notandus erit.

D O L.

Malos mores hominum agere fero. *R.* Si caritate motus laudo: si ira, vel indignatione, non laudo. Quid ad te enim, quibus moribus sint alij, modò sis bonus. An nunc primùm intelligis vulgi mores? an tibi negocij parum sentis, vitam tuam componere nisi inuigiles alienæ, & illud aggrediare, quod nec ars vnquam efficere valuit, nec natura, vnde nihil vnquam speres, nisi rēdia & labores. Puerunt hæc tamen, & philosophis curæ, quorum alter in publicū egrediens, semper flebat. alter contra mores hominum ridebat. Neutrum sine causa. sed illud pietati, hæc superbię propinquabat. *D.* Quis enormes, ac subdolos hos habitus ferat? *R.* Malo te per viam de honestari, ferres, si necesse esset, qui sponte sua alios deformatos, pati nequeas sine illos indui, vt libet tu vt licet, atque vt decet, induere: atq; ita te vlciscere: non minus lasciuos oculos honesti habitus offendunt, quàm modestos inhonesti. Illi igitur voluptatem cōsilio adhibeant suarum rerum, tu adhibeas honestatem. • Nusquam alibi, quàm inter tenebras, gratior lux; nusquam alibi, quàm inter vitia, virtus est clarior. Quid quereris? aliena fœditas tuo adiciet deco-

fi. D. Quis hos morbos animorum, atque hos perferat inuidos? R. Linque inuidos sibi. neque illis alium cupias tortorem, satis ipsi se torquent, & suis malis, & alienis aguntur, ac tabescunt bonis. Non est compatiendum sponte languentibus: non sunt autem contagiosi; vt corporum, sic animorum morbi, non transeunt ad nolentes. Imò verò nobilis animus, vitiorum odio ad amorem virtutis accenditur. D. Quis tot ferat insolentias? R. Humilitas eò acceptior, quò pluribus est obfessa superbis. D. Quis tot fraudes, quis tot artes auaritiæ, quis tot species libidinum? R. Quæ tibi merito displicent, declina, & quæ in aliis damnas, vt in te damment alij eaueto. Quis hoc gulæ regnum? R. Maxime inter ebrios speciosa sobrietas: vbi & quæ boni omnes, nullus excellit. D. Quis tam multa mendacia? R. Si mendacio offenderis, veritati stude. D. Quis tot vbique tyrannides? R. Non te hinc arma, nec opes expedient, sola virtus est libera. D. Totus orbis odio mihi est. R. Miserari miseros magis decet, quàm odire; nisi, vt dixi, sponte sint miseri; quin tu mundo suos mores linque, tuos reformare stude, & ab aliis auersos, & in te ipsum oculos reflecte; sic & tædium euasceris, & cum mundum ne queas, id, quod potes, & debes, temetipsum corriges: non est, quo se frustrà natum credas, si hoc feceris.

De Minutis radiis rerum variarum. DIAL. XC.

Est vecors animi, quem res vexare minuta

Quaque solent, & quem territat anxia leuis.

D O L.

Turbidos urbium clamores rerum variarum odi. R. A. Ruris silentium, syluasque amar

quæ fieri, fugarique nequeunt fugienda sunt.
D. Vulgi contentionibus fessus sum. *R.A.* Vulgo autem dum præbueris, non quiesces. *D.* Vulgi strepitu fatigor. *R.A.* Vulgi verba despici-to; penè enim quicquid vulgus loquitur, aut nihil, aut falsum est. At strepitum illum omnem, & confusas voces, si vitare vetitum, tantum auribus excipe, idque non aliter, quam mugitus boù, aut balatus pecudum, aut vrsorum murmur: quid enim, nisi belluarum voces sunt, vel inertium, vel ferarum? *D.* Vulgi fragore perturbor. *R.A.* Finge animo, te aquarum exundantium, ac scopulis allisarum sonitum audire. Persuade tibi esse, vel ad fontem Sorgiæ, vbi ingenti strepitu, ex horrendo specu lucidissimus amnis emanat; vel vbi Reatini gurgites, quos Nar in Tyberim conuehit, alto de colle descendunt; vel vbi ad ea, quæ catadupa nominantur [vt ait Cicero] Nilus se ex altissimis montibus præcipitat, vel vbi similiter [vt ferunt] Hister in Euxinum ruit. Denique vbi vel Ligusticæ rupes Æneis fluctibus, furenti austro, vel Charybdis oblatranti Syllæ, Sicanis vorticibus torta, respondet. Consuetudo præstabis, vt quod tædiosissimum sentis, quadam eum voluptate percipias. *D.* Latratibus canum vexor. *R.A.* Qui vulgi latratus ferre didicit, nullos horrebit canes. Nam neque tam multi alij, neque tam rapidi, aut mordaces. *D.* Immitis equus, ac fremens; infidus seruus, ac contumax, non tantum tædio, sed periculo etiam mihi sunt. *R.A.* De utroque animali, quid sentirem, dixi olim, & nil nunc muto. Addo aliquid; vt vitare quidem possis equi tædium, si nil aliud, pedes tibi, serui, aut manus, dare possunt; nec lamentis dignum, quo carere valeas, cum velis. *D.* Mu-

sca-

scarum tadio affectus sum. *R. A.* Vide ne muscarum tadio, musca fias, & ab alio, quàm à Deo creatam muscam credens in illius, qui muscarum princeps dicitur, potestate in venias; quod affecto cuidam tadiis similibus, accidisse, author est Augustinus. principium illud Ioannis famosissimum exponens; Et musca, & pulex, & bruchus, & culex, & cinifex, & locusta, ceteraque huiusmodi, creata non sine certa causa, sunt ab illo, qui vidit cuncta, quæ fecerat, & erant bona valde: &, si nulla esset alia, illa sola sufficeret, ut his armis humana superbia domaretur. Potuit enim Deus Ægyptiis Leones, Tigres vel Dracones immittere; at minuta, & vilia immisit animantia, quod clariùs, & celestis potentia, & terrena fragilitas nota esset.

D. Pulicibus inquietor. *R.* Sanis cogitationibus conquiesce. Cogita nihil mali, præter peccatum homini contingere posse. Multis, non hæc modò facilia sed quæ videntur grauissima, profuerant: quid scis, an, si pulices abirent, sopor nimius, aut malæ libidines subirent. Crède, bene in omnibus tecum agi, bene erit. *D.* Nocturno pulicum prælio victus sum. *R.* Quid superbis igitur, umbra & cinis? quid erigeris, iners lutum, à pulicibus victus? Contra Deum calcitras, iumentum indomitum, ac stolidum. *D.* Offendor pulicibus.

R. A. Vis ne tu homines offendere? à pulicibus te defende; vilissimo impar animali, nobilissimum aggredieris; & pulicum cibus, homines voras. *D.* Pulicibus agitor. *R.* Terrena omnia, hominis ad obsequium facta sunt. Pars, ut pascat, pars ut vestiat, pars, ut vehat alia, ut defendant, alia, ut exerceant, doceantque, & conditoris admoneant; quædam denique, ut delectent, se ipsumque rebus animum leuent; quædã verò, ut dele-

stationem noxiam frenent, ac salubribus tædiis, contemptumq; huius lucis, simulque desiderium vitæ melioris incutiant. Quantum enim, quæso, mors timeretur, quantumve, si tædiis vacua esset, placitura mortalibus erat hæc vita, cum tædiis plena sic placeat, sic abitus timeatur. Nec vitæ iucunditas viuenti, nec amœnitas viæ, semper est utilis viatoris; expeditque nonnunquam, durum aliquid occurrere, quo optabilior finis sit. *D. Nocturnæ ausu flebilibus, notis infestæ sunt. R. Non* [ut arbitror] *Philomena, quæ apud Vergilium:*

Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen

Integrat, & mœstis latè loca questibus implet.

Dulcis enim fletus, & suauis carmen, & delectabiles sunt querelæ. Mœstior te forsitan strix offendit, neque tam proprio, quàm poëtarum carminibus infamis bubo; qui quibusdam tamen, quàm læti fuerit augurij apud Iosephum legis: quamuis, utrumque ridiculum, hinc spem scilicet, metumve concipere. Huius enim, & multorum tristis aspectus, & lugubris cantus, at uterque naturalis, nō sic canunt, ut vobis aliquid nuncient, sed quia canere aliter non norunt. Da illis Philomenæ vocem, flebunt dulcius; nunc naturæ parent suæ; vos naturam ipsam, superstitionibus vestris, ut pateat, cogere, delirando nitimini. *D. Proxima in turre, pernox noctua importuna mihi est. R. Noctuum inquietas noctes Augusto facere solitam, audisti: & quem, quæso, verebitur, quæ mundi dominum inquietat? D. Mures thalamum infestant. R. Quid scis, an hoc ipso in thalamo exorti, quem tu forsitan peregrinus inhabitas? de te iustius queri possunt, qui natale illis, aduena, solum turbas. Sed omittis iocis, horum omnium ratio vna est. Idcirco equidem his infestam vitam agitis, ut*

disca-

discatis alteram optare: ac illic animum habeatis, ubi nec mures, nec fures, nec araneæ, nec tineæ, nec damna, nec tædia vlla sunt. *D.* Procaces ranæ, ac strepidulæ tædium pariunt cicadæ. *R.* Finge solatium parere, solatium erit. *O*pinio rem, quocunque vult, trahit; non ut verum mutet, sed ut iudicium regat, & sensibus moderetur. Inventus est nuper, qui rure habitans, ad fugandas nocte lusciniæ, saxi armatus, sudibusque confurgeret, quo cum parum proficeret, circumfusas arbores iuberet abscindi, ut vel sic, prærepto frondente domicilio, abirent; quibus manentibus, abire illum oporteret; iamque importunis cantibus pulsus soporabilisset; is tamen proximæ paludis in ripa, nocturnos strepitus ranarum, modulatissimam quasi fidium harmoniam intentillimus hauriebat: inhumanum, feruntque hominem, vixque inter homines numerandum, & moribus quidem, qualem audis, forsitan & vidiisti; vulgaribus tamen negociis, haud insanum: qui nunc deo ad memoriam rediit, ut constaret, quantum in rebus omnibus possit opinio. *D.* Ranarum, & cicadarum strepitu offendor. *R.* Non illæ quidem, ut offendant, strepunt; sed naturæ communis beneficio utuntur. At hoc ipsum, superbam impatientiam vestram lædit, sicut reliqua quæcunque aliter fiunt, dicunturve, quàm exigit oculorum vestrorum, atque aurium voluptas. Sed ut fabulam vestri erroris ad antiquas fabulas remittam, cogita nunc, vel ranas suam veterem querelam, & ultricem Latonam raucis vocibus, vel cicadas, versum in suam speciem Titonem, stridulis plausibus memorare, sineque forsitan suum illas agere negotium, tuum ages. Cur iniusti naturæ semper accusatores, innocnis animantibus suc-

cenſetis, nec aduertitis, quāto maiora ſunt trā-
 dia. quæ viciffim ipſi vobis infligitis? Silco rāpto-
 resque vrbiū, & mille iniuriandi, lædendique
 artes; mille violentias, mille dolos quorum pleni
 ſunt vici omnes; & compita. Taceo latrunculos
 roto orbe diſperſos, & itinera interrupta prædo-
 nibus, quibus magna pars terrarū hodie inuia
 eſt; ſpectacula mundi pulcherrima præcepta mor-
 talibus; diſſimulatum illud, & miſerrima iam con-
 ſuetudine roboratum, quis dignis queſtibus ex-
 plicet; aut humanæ pondus ignauix, verbis æquet,
 quoddam pacatis quoque regionibus, paſſim legiti-
 mus prædator occurrit, qui ſollicitum viatorem,
 exhaustūque laboribus, & onuſtum curis. ære
 ſuo ſpoliat, iniuſtiſſimi neſcio cuius iuris obten-
 tu; quo effectum, vt quod amœniſſimum fuiſſet,
 orbem terrarū permeare, id alicubi periculoſiſ-
 ſimum, vbique ſumptuoſum ac trādioſum ſit. Sic ve-
 ſtri Princeps, & patres patriæ, immo verò veſtra pa-
 tientia, veſtri mores, libertatem publicam, paruo
 pretio vendiderunt. Quid cuſtodias loquar ſuper-
 uacuas, & obſtruſos paſſus, ac ſuſpicionibus variis
 plena omnia, abſentixque ſolacium vnicū. lite-
 rarum commercium interdictū? Quod ipſum,
 quia mutari iam non poteſt, ſorti animo ferendū
 eſt. Verum vt naturæ opera ferre non renuat, qui
 tot inſolentias, tot immanitates hominum, tot
 trādia, tot rapinas pati ſolitus, didiciſſe debuit,
 quā iniquè natura parens, leuibz ex cauſis,
 quotidie laceretur; cum tot acerba, & grauiā pati
 hominem ab homine ſit neceſſe. D. Magno tor-
 queor calore. R. A. Expecta hyemis trādium, hoc
 pulſura feſtinat. D. Frigore crucior importuno.
 R. Ecce tibi æſtas accelerat; huius ipſius allatura
 deſiderium. D. Frigoribus vrgeor. R. A. Vix
 in-

incommodum inuenies, cui non inuenerit natura remedium. Et sæpè vnus remedia multa sunt. Arcent frigus, testum, vestis, cibus, labor, exercitium. Raro quisquam frigore vincitur, nisi victus inertia. Piger ignem inter remedia numerare, magnum mortalis ignauiz argumentum. Non tam facile vini è dolio inmixta aqua, linteo, madente detrahitur, quàm è turba hominum, hyeme accenso igne, inertes à fortibus segregantur. Omnes eò confugiunt quibus nihil sanguinis, neruorumque animi est. Videre licet, sed non libet iuvenes nostros, vt formosi videantur, deformatos, abscessosque pube tenus, sese ignibus ingerentes; quanto erat honestius, pudenda contegere, quàm semiuistis natibus inamœnum naribus nidore in respirare? *D.* Nunc tremo nunc astuo. *R.* Credo id facile; mores noui & te loquente, quod occurrit, dicam. Recens at brevis historia est Pater in Gallis, pro capitali causa, cum adolescente filio comprehensus; & secundum ritum gentis, in ahenum missus, ac decoqui iussus erat. Cum fortè igitur in aquam hyeme gelidam, nudi, ac vix arpariter descendissent, cœpit adolescens tremere, & frigus magna dentium collusione testari: vbi, subiectis ignibus, cœpit aqua feruescere, ille lamentis, ac gemitu impatientiam caloris exprimere. Contra immotus ad vtrumque, & toruo illum vultu, respiciens senex: Vilissimè, inquit, meretricis fili, nec frigus igitur, nec calorem pati potes? Verbum mali forsitan, sed constantis, solidique animi, dignumque quo illæsus e vase mortifero prosiliret. Cæterum vestris nunc adolescentibus convenientissimum, quibus nihil effœminatius, nihil enervatius est; æstare solem execrantibus, vt Athlantes solent, hyeme ignem

adorantibus, vt Chaldaei. *D.* Nix me tædio afficit. Delicati etiam iucunda fastidiunt. Atqui niuem sine Ventis descendentem, quidam inter pulcherriam ponunt. Porro si quid est niue pulchrius, nil certè candidius. *D.* Nunc æstibus, nunc frigoribus nimis, nunc ficcitate, nunc imbris angimur. *R.* Impatientissimum caloris Alexandrum ferunt, nempe qui & duræ & prosperæ fuit impatiens fortunæ. Contra verò caloris, ac frigoris patientiam parem dant Hannibali. Cur non tu aliquam tibi, vel dissimilis, partem, laudis arripias? æquè ille vtrunque potuit ferre, tu neutrum: hoc vobis primùm tribuit voluptas, quæ emollit; enervatque, & vt verè dicam, castrat animos, vt non hostiles tantùm gladios, aut mortem, sed impressiones aëreas formidetis. Clamo autem, & sæpè, frustra quidem, quoniam surdis clamo: linquite suum officium naturæ; nihil, sine æternis, agit illa consiliis. Stulti, & ignari, ne vna prorsus aquæ stillula, plus, minùsve, quàm expedit in terram cadit, etsi non singulorum libidini, ac salutem omnium consulitur. *D.* Hic luto, hic puluere, hic nubibus, hic ventis, ac tonitru turbor. *R. A.* Atqui terræ varietas, cœli varietatem sequitur. Vdusa ær lutum parit, ficcus puluerem; sic de motu aëris venti, de vaporibus nubes, de ventis, ac nubibus tempestates, ac fulmina prodeunt. Qui rerum causas novit, & naturæ se præbuit obsequentem, consequentiam defectuum non deflebit. Et de ventis; licet, apud quosdam magna sit quæstio, nonne tamen tibi aër omni carens vento, penè semianimis videatur? vt non ineptè quidam ventum, animam dicant, siue spiritum. Puluerem certè, apud multos, viris fortibus dulcem vides, idque vt de luto etiam credi possit; diuersorum operum vna vir-

tus efficit. Tonitrua verò, & concitatiores cæli motus, quid nisi comminationes, & monitus miserantis Dei sunt: qui certè non minaretur, nisi amaret hominem; sed feriret; quum inultæ, & graves nunquam desint ferendi causæ. Ad terrorem verò hæc, formidinèque mortalium spectare, sed ante alios, illorum, qui rebellant Deo, non solum naturæ gnarus meminit poëta; sed vates illa etiam diuini conscia consilii, quæ ait; Dominum formidabunt aduersarij eius, & super ipsos in cælis tonabit. Formidare verum tonantem aduersarij, enitiminè in gratiam redire, vt amici Dei effecti, nihil omnino, nisi eius offensionem, timeatis. Hoc potius agite, & querelas mittite. *D.* Fulco, & nubilo contristor aëre. *R.* Nulla tempestas durat; & sereno nubes succedunt, & serenum nubibus; frequens, imo ingis alternatio, & ferendum sine questibus, quod tam breue est. *D.* Offendor nubibus. *R.* Offensio admonitio quædam est; vt iam hinc tibi prouideas, ne tenebras, quas momentaneas ægrè fers, aliquando perpetuas patiaris. *D.* Igne cælesti turbor. & grandine, & procellis. *R.* Hæc, & his similia, ad timorem salutiferum, vel, si spernitis, ad vindictam sunt. Audi vnum: ignis; sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum. Audia alterum: ignis grando, fames, & mors, hæc omnia ad vindictam. *D.* Tempestatibus turbor æquoreis. *R.* Noli hic naturam, sed tuam vel stultitiam, vel auaritiam accusare: quis huc te cogit? *D.* Tenebrosis nubibus, & contrariis ventis afficior. *R.* In tenebris natus, & in tenebris moriturus, inter rerum contrarios ventos viuis. Disce, quod semper pateris, tandem pati. *D.* Tonitru, ac fulmine quatuor. *R.* Plus hic aliquid, quàm tædium est:

in primo equidem metus ingens, nisi stultis quibusdam contemptoribus: in secundo autem mors. Itaque quibusdam visum est de fulmine, non nisi inexpertum, queri. At quis, oro, nisi amens, hæc non metuat? cum cautum, apud fortissimos hominum Romanos, videat, veteri statuto, ut Comitia populi, Ioue tonante, non habeantur. Cæterum metus hic, nisi ad emendationem vitæ spectet, inutilis est: Quid prodesse enim potest timor, ubi nullum est remedium formidatæ rei? Huc vertenda res igitur, ut, licet naturalibus causis tonet, ac fulminet, nihilominus commonitorium existimetur illius, qui nullis adstrictus causis, ipse fons omnium causarum est. Ille quidem ideò tonat in cœlis, ut tu in terris bene viuas, & obliuione discussa, irascentem dominum recognoscas; quodque amore debueras, saltem metu facias. Nolite queri, omnia, æquæ bona, & mala, expedit vobis [mihi crede] ut sæpius tonet: & quàm sæpè tonuisse, memoriæ traditum est, eo anno, quo verus Dei aduersarius, ac pietatis hostis Domitianus interiit, non ut exclametis, sicut ille, feriat iam quem volet, sed ut iram Dei piis lachrymis, ac humili prece vincatis. *D.* Ebriorum congressibus, lætitiæque contristor. *R. A.* Vinum lætificare cor hominis, & Bacchum lætitiæ datorem, etsi David, Vergiliusque non dicerent, notum est. Et quanuis illud quoque verum sit, quod horum facundior, sed sanctior Vates ait; Fluminis impetus lætificat ciuitatem: plus, tamen feruidi gaudij seu lætitiæ gestientis, ut philosophi vocant, pauca potentis vini dolia, quàm multa nitentis aquæ flumina continent. Fateorque ebriorum lætitia, nil tristius. Nihil opificibus, & tabernariis, quos meritò ciuitatum faciem Cicero vocat, ineptius: vel

vel ferendum tamen, vel vrbibus abeundum, vel foro saltem, ac plateis, & tabernarum scenis. tanquam scopulis, abstinendum. *D.* Turbis premor, frequentiaque ciuium importuna. *R.* Trux, & inhumanum votum est, optare patriæ solitudinem, quò ipse sis laxior; ob hoc enim illa olim, vt nosti, soror Appij Claudij mulctata; & illa innocens vltimo apud scriptores celebrata est: Vt verò istud iniquum, & supplicio dignum, sic vitandi studio fastidij se turbis eripere, & si res poscat, vrbi cedere, modestum, ac Sapientibus vsitatum est. *D.* Longo, & segni iudicio laboro. *R. A.* Ad quid inuenta transactio est, nisi vt litem finiat, & tarditatem iudicij antecedit? *D.* Mœsto, & turbido atteror litigio. *R.* Pro te aptis ep: rhetis vsuses; vbi enim lis, ibi nec gaudium, nec tranquillitas esse potest. Tu, si litibus vis carere, litium contemne materiam. Auaritia lites parit, & partas alit.

De Terramotu. DIAL. XCI.

*Auxilium non est, pro Terra motibus ullum;
Cum ræcet immensus, quis metus, Orbis, erit?*

METVS.

Terræmotum timeo. *R. A.* Magnum, fateor, naturæ parentis incommodum, nec immeritò à parentibus segregatum; nempe cunctis grauius, sed rarius, idq; remedij loco sit. Sæpè quidem instans fulmen & tonitru, cæli facies mœsta prænunciat, terræmotus præsagium nullum est; etsi cum Pherecides, aqua putei hausta, prædixisse feratur. Adde, quòd aduersus cæli minas, aliquod fortasse refugium subterraneæ offerunt cauernæ, quale illud legitur Augusti Cæsaris, fulgura metuētis, quod adhuc Romæ via cernitur

flaminia, & nomen seruat authoris. Contra ter-
 ramotum nullæ sunt latebræ, nulla fuga: quò-
 enim extra terram fugiat terrenus homuncio? aut
 quid fiet, si & supra verticem cœlum tonat, & sub
 pedibus terra tremitt? nisi forte quis in pelagus
 fugiendum dicat, quod & cœlestis, & terrestris va-
 rietatis est particeps, & suis insuper motibus in-
 quietum. *M.* Non tui mihi remedium das, vt so-
 les, sed periculum exaggeras. *R.* Sentiebam
 ita tibi visum iri; & sic, haud dubiè, se res habet.
 Sunt quæ dissimulari queunt, & verbis extenuari,
 vt quæ fama terribilia visa erant, re ipsa nunc
 tolerabilia, nunc & contemptibilia videantur. Id
 sanè, de quo agitur, tale est, vt sua quadam vi, hu-
 mani eloquij argumenta discutiat; vnum est sole-
 men, vt dicebam, raritas. Vidi ætatem penè
 integram terræmotibus vacantem: quo in spatio
 innumerabiles obisse, non est dubium, qui in vi-
 ta solùm rei terribilis nomen audierint, nullum
 res visa textuerit: alioqui, quem non conspecta
 permoueant, vel antiqua illa, vel hæc noua, que-
 rum vel in libris, vel in animis hominum, qui vi-
 derunt, memoria recens est? quando & olim, vno
 eodémque die, motu horribilo, & concussa Rhod-
 us, & nouæ insulæ profundo maris emerferunt,
 & vetustæ vrbes Asiæ duodecim corruerunt, non-
 nullæ etiam terræ hiatus hausæ sunt. De hinc
 eadem pestis in Achaia, Macedoniâque desçuiit.
 Demum in Campania illa pulcherrima, non Ita-
 liæ tantùm; sed totius etiam mundi parte, circa
 Senecæ ætatem, qui inter quæstiones naturales
 rei huius meminit, quando & Herculæum, &
 Pompeios, vrbes tractus illius nobilissimas ipsam
 quoque Parthenopem, ea peste vexatam legis.
 Ac ne cuncta sequar, quæ infinita materia est;

mu-

super alpes aëreas, quæ Italos à Germanis separant, quarum motus insolitos, Maro ait. & moras & multis in locis disiectas cernere potuisti. Et confestim postea, ipsam urbium reginam. grauius agitatum, usque ad ruinam turrium, ac templorum: aliquotq; alias humi stratas, moxque, velut perpetuo malorum ordine. Germaniæ partem illam [quæ nobilior habetur] totam scilicet Rhenni vallem tremuisse, atque in ripis, Basileam urbem funditus, & octoginta, eoque amplius, castella vno simul temporis momento, corruisse notum est. Horrendum plane negotium. nisi arcem terribilium mors teneret. Hanc qui timere desierit nil timebit; utque eleganter ait Flaccus:

*Si fractus illabatur orbis,
Impensam ferient ruina.*

Nam quid refert, an in te lapsus exiguus sic descendat, ut perimat, an te ingens obruat. Apenninus, seu potius fractus orbis, ut est dictum; si utrobique nil amplius est, quam mori? nisi quia quibusdam forasse mors clarior videri potest, quo maiore infligitur instrumento. Hæc tandem nostri consilij summa est, quando & aduersus fulmen aliquid diximus esse remedij, & utrunque vel obstando, vel cedendo, reliquis malis occurritur; contra hoc vnum, nec fuga valet, nec ingenium, nec vis vlla; sed, qui vnus horribilia cuncta facit, ponendus ante omnia metus mortis: aliquantò, non iuscius factum difficilius, quam dictum; sed nequaquam impossibile. Et quoniam ab hac peste, nec tempus vltum, nec locus immunis est, omnibus locis, atque temporibus, ad omnium, quæ vel naturaliter, vel fortuito euenire possunt, tolerantiam præparandus, armandusque animus; quod, nisi virtutis amor, vitiisque odium accesserit, utique fie-

ri nequit. Denique quoniam, non cælum modò, quod in continuo motu est; & elementa vndique comminantur; sed & terra, cui insistitis. & quæ periculorum omnium firmissimum præsidium sperabatur, ipsa quoque concutitur incolæque suos fallit, ac territat, ad cælum animi volatibus ascendendum. Intérque hos rerum motus, atque hominum, omnis in illo spes habenda, qui respicit terram, & facit eam tremere, de quo scriptum est: Ego dominus, & non mutor. Quisquis in illo vestigia deuotæ mentis affixerit, iam in solido, & in tuto erit; neque amplius, aut ipse mouebitur, aut vltimos metuet terræ motus. *M.* Non possum terræ motibus non moueri. *R.* Potes autem à terra omnem spem, atque omne desiderium remouere. Hoc fac, vt securus viuas, eaque vel tremente, vel ruente, consistas. Stultum est, firmam, in re tremula, spem habere.

De Peste latissimè saeuente. D I A L. XCII.

*Diuina pèstis clemens est rancia Vrga;
Quam, licet effugas, sed moriere tamen.*

M E T R S.

P Estem latissimè saeuientem horreo. *R. A.* Et hic quoque nil amplius, quam mortis est metus, quo deposito, plena securitas parta erit; quum non, his magnis animis, non depositus modò, sed ne admissus quidem esse debeat. Nā quid minus viri est, quam horrere communia. *M.* Pestem timeo. *R.* At, quid aliud tibi, si morieris, ad vsitatū genus moriendi, pestis addiderit, quam vt comitatio moriæ: sin euaseris, [vt dulcior vita sit, tot circumfusis crepta periculis, si mori periculum, non natura est: neq. enim omnes pestis perim.

mit. Alioqui, ex hac peste nouissima, cui parâ feculis non fuit, nullus hominû euasisset. Euaserunt multi, qui melius obissent: hinc ut vides, fœce solita, nunc etiam mundus exuberat, quam nulla vnquam pestis, nulla mortis manus exhauriet, tã concreta est. *M.* Pestem metuo. *R.* Dic[quod est verius] mori times, de quo nobis, ut te video in deo in quere! as prouum, ante quàm res desinat, disczeptandum reor: prâter hoc enim quid est, quod pestis nomen exhorreas, cùm potius [ut est dictum] solatij genus sit, perire cum plurimis? *M.* Pestem horreo. *R. A.* Si ad hoc te humani generis charitas quâdam trahit est, quod laudem. Nihil est magis hominis, quàm humana incommoda miserari: sin tui tantùm, quod arguam. Nam quid pestis nocitura mortali nisi, ut facias, quod facturus es; nisi illud inter damna connumeres, non lugeri; quod in talibus accidit. & feliciores censes, qui multum fletu ad superos euasisse, apud Vergilium, memorantur.

De Tristitia, & Miseria. DIAL. XCIII.

*Aduersus rei est animus firmandus ad omne;
Pugna, dolor, uita hac, perpetuû, que labor.*

D O L.

TRistis sum. *R. A.* Refert, quæ ex causa tristis sis aut lætus. Ista enim, ut alia multa indifferentia dixerim, quæ leui momento possunt esse bona, vel mala. Tristitia nempe de peccato, utilis: modò ne desperationi surreptenti clanculum manum det. At gaudium de virtute, de quæ memoria honorum operum, honestum; modò ne ingerenti se superbix, fores pandat. Harum igitur passionum permutantur causæ, ut cum virtu-

peratio illico locum laudis inuasit : nunc tu quod sis tristis cogita. *DO.* Huius vitæ miseria mœstus sum. *R.* Felicitas te latificet alterius vitæ. Neque enim tam hæc misera, etiam profectò miserrima sit, quàm ista est foelix. *D.* Mœstus sum. *R.* Mali huius tot radices, quot sunt, quæ vno nomine, Aduersa dicitis; de quibus & multa iam diximus; & ut te pronum in querelas video, multa nunc etiam sunt dicenda. Est autem quando nulla prorsus apparens causa: non morbi, non damna non iniuriæ non ignominia, non carorum mortes, neque ullus omnino rerum talium incipinus rumor; sed doleadi voluptas quædam, quæ mœstam animam facit. Pestis eò funestior, quo ignotior causa, atque ita difficilior cura est. Itaque hanc, ceu animæ scopulum, omni, velorum, ut dici solet, ac remorum auxilio, fugiendam censeat Cicero. Cui in hoc quidem, ut in multis, assentior. *D.* Præsentis me miseriæ cogitatio mœstum facit. *R.* Miseriam conditionis humanæ magnam multiplicemque, non nego; quam quidam integris voluminibus defleuere. Sed in diuersum aspicias, multa iridem, quæ felicem vitam, ac iucundam faciant, videbis. Etsi de hoc nemo hætenus [ni fallor] scripserit, aggressique alii uiderint; quòd difficilem, & contrariam scribentibus sterilioremque ac longè imparem materiam se sortitos, intelligerent; eò quòd humana miseria nimis multa prorsus euidenter emineat. Felicitas parua, & latens, stilo altius fodienda sit, ut ostendi possit incredulis. An autem, ut ex multis summa delibem, parua vobis gaudij causa est? Imago illa & similitudo Dei creatoris, humana intus in anima, ingenium, memoria, prouidentia, eloquium, tot inuenta,

tot artes huic animo famulantes; huic corpori, quibus necessitates vestrae omnes, diuino beneficio, comprehensae sunt; tantae quoque opportunitates, & tam variae rerum species, non necessitati tantum vestrae, sed oblectationi seruientes miris, & ineffabilibus modis: tanta vis radicum, tot herbarum succi, tot florum, tam iucunda varietas; tot odorum, & calorum, & saporum, & sonorum, ex contrariis orta concordia; tot animalia caelo, terris, ac pelago, non nisi vestris vribus dedita, hominibusque solius ad obsequium creata. Nisi enim peccati iugum sponte subiissetis, omnium, quae sub caelo sunt, dominium haberetis. Adde collium prospectus, apricationes vallium: umbratos saltus, argentisque alpes, & tepentia littora. Adde tot salubres scatebras aquarum, tot sulphureos, fumantesque, tot nitidos, & gelidos fontes: tot infusa, & circumfusa terris maria, tot amnes assidue mobiles, & immobili stabilitate certissimos regnorum fines. Adde lacus, maris amulos, & stagna iacentia, & riuos inter montium, conuexa praecipites: & floreas ripas,

Riparumque thoros, & prata recentia, rimis,
 ut Vergilius ait. Quid sonoris littoribus spumantes scopulos, antraque rosida, & flauescences agros, & vineta gemmantia, & commoditates urbium, & ruris otia, & solitudinum libertatem? Quid spectaculorum omnium lucidissimum, & augustissimum stellantis caeli ambitum, incomprehensibili celeritate volubilem. Inque illo fixas, & errantes, quas dicitis, seu vagantes stellas, Solem in primis, ac Lunam clarissima mundi lumina [ut Maro ait] seu lucidum caeli decus [ut Flaccus ait] hinc terrae fruges, hinc

vigor animantium, hinc varietas tempestatum
hinc nos annum, hinc menses, & dies. & noctes,
& momenta metimur, sine quibus vita fastidio
non careret. His accedit corpus, licet caducum,
& fragile, imperiosum tamen aspectu, serenum-
que, & erectum, aptumque cœlestibus contem-
plandis. Accedit immortalitas animæ, & ad cœ-
lum iter, ac pretio exiguo, merces inæstimabilis:
& quæ in finem, sciens, distuli: quia tam magna
erant, ut per me illa non capere, nisi fidei magi-
sterio, didicissem: & resurgendi spes, & hoc ip-
sum corpus, post interitum, agile quidem, luci-
dumque, & inuiolabile, multa cum gloria reas-
sumendi: & quod omnem, non humanam modò
sed angelicam dignitatem supereminet. ipsa hu-
manitas sic coniuncta diuinitati, ut, qui Deus e-
rat, homo fieret: idemque vnus numero, perfectè
duas in se vnians naturas, inciperet esse Deus &
homo; ut hominem Deum faceret, factus homo:
ineffabilis Dei pietas: atque humilitas; summa
hominis felicitas, ac gloria: altū vndique, occul-
tūque mysterium; mirum, & salutare commer-
cium; quod, nescio an cœlestis, sed profectò mor-
talis lingua non æquat. Parum ne tibi autem vel
hoc vno, nobilitata conditio humana, parūque
expurgata miseria videtur? seu quid, oro, altius,
non dicam, sperare sed optare, sed cogitare ho-
mo potuit quā, ut esset Deus? ecce iam Deus est.
Quid iam restat oro, quò vota vestra suspirent? ne-
dum reperire quidem, sed nec fingere maius a-
liquid relictum. Certè cum ad salutem vestram
se diuinitas inclinaret, non aliud, cum posset, nisi
humanum corpus, humanamque animam assump-
psit; nec angelicæ speciei ascribi voluit, sed hu-
manæ; ut sic, quantum re dominus tuus amat, a-

gnoscas. & gaudeas. Ita enim, vt præclarè ait Au-
 gustinus, demonstraui carnalibus, & non valen-
 tibus intueri mente Virtutem, corporisq̃ue sen-
 sibus deditis. quam excelsum locum, inter creatu-
 ras. habeat humana natura. Quid, quòd idem ipse,
 qui vos, hac sua dignatione tam mirifica, angelis
 quoque prætulera, ipsos vobis angelos custodes
 adhibuit. vt modis omnibus vestram. inter creatu-
 ras. excellentiam demonstraret? Ait nempe Hie-
 ronymus, tantam dignitatem esse animarum, vt
 vna quæque ab ortu suo, habeat angelum sibi ad
 custodiam deputatum. Paterna verè, & p̃usquàm
 paterna de vobis Deo cura est. Et, vt dictum Sa-
 tyrici parumper inflectam: Verè carior est illi ho-
 mo quàm sibi. Quis hic tristitiz locus, aut que-
 relæ; Non natura igitur vestra sed culpa mœstos
 vos, & querulos facit. *DC.* Mœstum me origi-
 nis vilitas, & natura fragilitas. nuditasq̃ue, & ino-
 pia, & fortunæ asperitas, & vitæ breuitas, & finis
 incertus facit. *RA.* Multa studio conquiris, vt
 mœstus sis: contrario instandum erat, vt honesto
 gaudio lætus esses. Noui autem mores, cupidè ma-
 lis vestris incumbitis. Proinde quòd ad vilitatem
 originis attinet, aut corporis sceditatem, quic-
 quid quorumlibet ingeniis acervatum est, non so-
 lum admota resurrectione illa, quam vera morta-
 lium fides sperat & glorificandorum corporum
 nobilitate delinitur: sed præsentì etiam decore mi-
 nuitur; interq̃ue omnia diuinæ manus opera sin-
 gulari quadam hominis maiestate. Nam quid
 ortus obscœnitas humanæ detrahit dignitati? non
 ne foeda è radice, proceræ, frondentesq̃ue arbo-
 res, herbosum solum gratis vmbreis vestiunt? Non-
 ne foedissimo fimo segetes latæ fiunt? nec fasti-
 ditur origo vilissima rei optimæ: Vos segetes Dei

estis, in area iudicij ventilandæ, summiq̃ue patrisfamilias in horreo reponendæ: terrestris fuerit origo[quamquam nobilis, ac cœlestis ex parte sit] sed fuerit qualiscunque ortus, quantumlibet difficile incrementum, sedes vltima cœlum sit. Quid illa nuditas, imbecillitasq̃ue corporea, multarumq̃ue rerum grauis indigentia, quæ humanæ conditionis infamiz ascribuntur? Variarum nonne artium, ac multiplici remediorum suppletur auxilio? non magis ad gloriam hominis, quàm miseriam trahi possit, quòd animantibus cæteris ratione carentibus præualidam cutim, unguesq̃ue, & villos mater natura prouiderit, homini vnum, repertorem omnium, contulerit intellectum: vt illa scilicet alieno, hic suo quodam proprio, & interno præsidio tutus esset; cætera quantum nascentibus obtigisset, & non amplius; vnus hic tantum haberet, quantum viuendo, meditandoq̃ue, sagaci assequi possit ingenio. Sic seruis, dominus, ac bubulcis si quid fortè cibinobis largiatur, suam cuique portiunculam assignat; vxori nihil, aut filio; vt illi hoc tantum, hi pro eorum capto, plus minúsue percipiant; sic illis frenum præponitur, his libertas. Animantibus igitur, quæ vel senio, vel scabie depilata, aut caligantia oculis, aut pede clauda conspiciamus, remedij nihil est, nisi ab homine conferatur. Homo autem per se nudus, ingenio vestitur, atque ornatur: &, si res poscat, armatur; claudus, atque debilitatus, equo, aut naui fertur; aut vehiculo, aut auxiliantibus bacillis inimitur. Denique, modis sese omnibus adiuuat, attollitq̃ue; quin, amissis artibus, pedes ligneos, manus ferreas, nasos cæneos fabricari didicit; & fortuitis casibus ob stare. Valetudinem fatiscentem medicami-

nibuserigit. gustumque torpentem saporibus excitat, visum languidum ocularibus refouet: qua in re, maioribus vestris acutiùs, cogitastis, qui vasculis vitreis aqua plenis [vt Seneca meminit] utebantur, propè delectabilis naturæ ludus, blanda parens, ac benigna, quòd hinc filio eripit, inde restituit, & cum tristem fecerit, consolatur. Quid, quòd equus, bos, elephas, camelus, leo, tigris, pardus, & similia quantarumlibet virium. Cum senuerint, contemnuntur, cum obierint, non sunt; cedunt senio, succumbunt morti: solum hominem virtute præditum quæ hominis solius est propria, & venerabilem senectus, & mors gloriosum, ac felicem facit, transferens non extinguens. Et ad summam, animalia quædam robustiora sunt homine, quædam velociora, quædam sensibus vegetiora, nullum, dignitate præstantius; nullum, cuius par cura creatori fuerit. Dedit sphæricam capitis figuram, effigiemque sydeream.

*Pronaque cum spectent animalia rura, terra terram,
Os homini sub ime dedit cæsumque tuari
Instit, et erectos ad sidera tollere vultu:*

[vt præclare ait Naso] licet dictum priùs à Tullio. Dedit oculos, dedit frontem, in quibus secreta animi relucere: dedit rationem, dedit orationem, dedit lachrymas, dedit risum, affectuum signa latentium; quæ quamuis ad argumentum miseræ quidam trahant, quòd fletus præcox, risus serus sit [Ortus, enim statim flet; ante diem quadragesimum non ridet] id vel maximè prudens animal arguit, venturique præscium, non equidem finis; quem virtutis gubernaculo felicem dico, sed difficilem, quòd ingressus est stadij atque instantium laborum. Deni-

que, quòd quodcunque robur est aliis, quæcunque velocitas, quæcunque opportunitas, quæcunque commoditas, tota homini deferuit. Ille indomitos boues ad iugum, & feroces equos ad frenum cogit. Vrsos vnguibus, apros dentibus, ceruos cornibus metuendos, decus fecit ille mensarum: Lynces, vulpes, & infinita id genus, quia esui non erant, vsui pellis, accorij reseruauit: retibus maria, canibus syluas, volucris cautum omne iustrauit; & quibus cum nullum erat homini commercium, humanas voces intelligere, & humanis nutibus obsequi decuit, sic ex omni naturæ parte partum aliquid. Non est tibi bouis robur, at tibi bos arat. Non est tibi equi celestas, tibi tamen equus ambulat. Non est tibi Herodij volatus, sed Herodius tibi volat: Non est tibi elephantis, aut cameli moles, sed ille tibi turrem vehit, hic sarcinam. Non est tibi ceruicorium, non agni pellis, aut vulpecula, sed illi hæc tuo nomine possident. An ne igitur his, qui vos inopes talium dicunt, haud inelegans responsum illud sit Romani ducis. Habere ista hominem nolle, sed hæc habentibus imperare. Et hæc quidem modò breuiter, partim philosophicè, partim catholicè dixerim. Ad ægritudinem verò animi [ita enim hanc philosophi appellant] & depellendam, & tranquillitatem reuehendam, proderit nosse, quid de primo, Cicero in Tusculano suo, tertia luce disseruit; quid de secundo, Seneca in eo libro, quem de animi tranquillitate composuit. Festinanti quidem ad alia, & spectanti metam, non vacat vniuersa complecti. Pro tempore igitur alligatum vulnus, ostensiq; medicinæ animorum, quibus, si hæc non sufficiant, vti queas. Iam tria illa, quæ vltimo questus es, ne res-

sponſo quidem digna credidi, quando & aſperitas fortuna ipſa eſt, de qua magna pars huius ſecundi colloquij noſtri fuit, & futura eſt, & aſperitatem ipſam breuitas lenire debet, ac minuire, & incertum vitæ finem ſtatuit natura, vt præſens ſemper, aut proximus crederetur.

De Aegritudine dentium. DIAL. XCIV.

*Multa premunt ſerium, ſenio ſans multa ferenda: ¶
Sed modo digna tibi grata ſenectæ venit.*

D O L.

Dentium vexor ægitudine. *R. A.* Quantum ſidas in teſtiniſ, vide; oſſa te ipſa detrituunt. *D.* Tremere dentes incipiunt. *R.* Quid molibus ſpei eſt? duri, & ſolidi nutant artus. *D.* Dentibus æger ſum. *R.* Inualidum, & caducum animal homo, cui etiam, quæ præualida videbantur, infirma ſunt. *D.* Magnus me dentium dolor habet. *R.* Et quæ ad decus, præcipuumque oris robur obtigerant, doloris in materiam verti vides, vt intelligas, quàm manſura ſit hæc, cui tam ſecurus infides, mortalis compago domiciliij. *D.* Iam mihi vnus, alterque dens cecidit. *R.* Iam ergo vel hinc exiſtima, quantum Deo debeas, tot tantique muneribus, quorum pauciſſimis, ac minimis caruiſſe, ſupplicium, & flebile damaum ducas: digna ingrati tudinis pœna eſt. Seruus, & domini largitatem, quam præſentem ſpurnit, abſentem lugeat, & quam lucris intelligere noluit, damnis intelligat. *D.* Iam dentibus exarmatus ſum. *R. A.* Iam inermis cum voluptate luſtaberis: minus comedes, parcius ridebis, lentius mordebis alienam famam. Loqui parantem, fracta ſepes dentium frœ-

● liij

nabit; si non castitas, saltem pudor, ab illicitis osculis senilem petulantiam cohibebit. *D.* Iam mihi senectus dentes fregit. *R.A.* Iure suo illa usa est. Tu naturæ gratias age, quæ tibi hoc suo dono uti permisit in senium, quod à multis in iuventute repetiit, qualis fuit apud vos, ille modò regum maximus, qui adhuc virenti ævo, penè dentibus caruit, etsi iuvenilem hanc iacturam, senili postmodum eximio oculorum [ut ipse aiebat, quodque ipse tacebat] ingeni, atque animi vigore solabatur; exemplum vtile omnibus, aliquo vel naturæ, vel ætatis incommodo affectis, ne singula defleant, nèue omnem solutum temporem, munificentia cœlestis iniuriam vocent; sed servatis perdita mulceant, aspera lenibus, dulcibus acria. *D.O.* Dentes mihi rapuit senectus. *R.A.* Hos si illa non raperet, raptura mors fuerat: plenam ossium sepulturam inspicere, testarum dentes arentium primum quidem terrificè albicantes, mox ruptis vulsos radicibus atque effusos videas; non hic numerus, non hic robur, decorque valuerit. Filia Mithridatis Ponti regis, utroque gemino ordine dentium fuisse legitur. Prusie verò Bithyniæ regis filius, pro superno ordine dentium, vnum inferioribus cunctis parem, hoc est, vnum os ab vna in alteram maxillam nec inuenisse, nec incommodè protentum habuisse. At Zenobia Re-Orientis, inter ceteras formæ laudes, tanto dentium nitore describitur, ut inter loquendum, ridendumque, non dentibus, sed candidis Margaritis plenum os habere videretur. Horum quoque nunc busta perquire, singulare nihil inuenies, cuncta pridem, æqua omnibus, sparsit, & attriuit mors. Nimis corpus amatis, ac membra

mor

mortalia, nimis animum immortalem, ac virtutem spernitis. O cœci semper. & iniqui rerum æstimatorum. D. Iam sine dentibus sum. R. A. Iam ergo dentium dolor nullus, sed nullum quoque præsidium nullus vsus: sine dentibus cum labore præmolendus cibus; & nisi dissimulas: cogitandum eò tibi iter instare, vbi nil editur, atque vbi solo gaudio, cibusque animæ viuatur.

De Ægritudine tiliarum. D I A L. XCV.

*Fortepides scelerum quandoque suere ministi,
Disjuncto ergo pedes vulnera sanas pati.*

D O L.

Tiliarum vexor ægritudine. In omni ædificio periculosissimum est illud vitiū, quod fundamentis insidet. Cætera enim vtcunq; corrigas, hoc ruinam trahit, qua instante, quid est reliquum; nisi quam primum ex fatiscendi migretur hospitio? Tibiarum ægritudine sum affligus. Huius ægritudinis, vt multarum, causa ferè omnis non aliunde, quàm ex vobis ipsis est. Iure igitur in vos, ex vobis orta reflectitur: obliiti enim illud consilium Sapientis: Palpebræ tuæ præcedāt gressus tuos: & illud alterius: Primum argumentum compositæ mentis existimo, posse consistere, & secum morari: neque consistere potestis, neque vestros gressus attendere, sed vt cœci præcipites, hac illac palpitando, discurritis. Quid miri igitur, si nunc ad lapidem, nunc ad lignū offenditis. Illud plane mirabile est, quod culpas vestras insonti tribuitis naturæ: quin etiam voluptas mira demeritæ, equorū vos fremensium turbis ingeritis, vnde sæpè ferratorum calcium vestigia reportatis. Nonne tibi videtur, quod apud Ciceronē vni dicitur, per

ri nequit. Denique quoniam, non cælum modò, quod in continuo motu est; & elementa vndique comminantur; sed & terra, cui insistitis. & quæ periculorum omnium firmissimum præsidium sperabatur, ipsa quoque concutitur incolæque suos fallit, ac territat, ad cælum animi volatibus ascendendum. Intérque hos rerum motus, atque hominum, omnis in illo spes habenda, qui respicit terram, & facit eam tremere, de quo scriptum est: Ego dominus, & non mutor. Quisquis in illo vestigia deuotæ mentis affixerit, iam in solido, & intuto erit; neque amplius, aut ipse mouebitur, aut vllus metuet terræ motus. *M.* Non possum terræ motibus non moueri. *R.* Potes autem à terra omnem spem, atque omne desiderium remouere. Hoc fac, vt securus viuas, eaque vel tremente, vel ruente, consistas. Stultum est, firmam, in re tremula, spem habere.

De Peste latissimè saeuente. DIAL. XCII.

*Diuina pestis clemens est rancia Virga;
Quam, licet effugas, sed moriere tamen.*

METVS.

P Estem latissimè saeuientem horreo. *R. A.* Et hic quoque nil amplius, quam mortis est metus, quo deposito, plena securitas parta erit; quum non, his magnis animis, non depositus modò, sed ne admissus quidem esse debeat. Nā quid minus viri est, quam horrere communia. *M.* Pestem timeo. *R.* At, quid aliud tibi, si morieris, ad vsitatū genus moriendi, pestis addiderit, quam vt comitatio moriæ: sin euaseris, [vt dulcior vita sit, tot circumfusus crepta periculis, si mori periculum, non natura est: neq. enim omnes pestis perim.

mit. Alioqui, ex hac peste nouissima, cui parâ sæculis non fuit, nullus hominû euasisset. Euaserunt multi, qui melius obissent: hinc ut vides, face solita, nunc etiam mundus exuberat, quam nulla vnquam pestis, nulla mortis manus exhauriet, tã concreta est. *M.* Pestem metuo. *R.* Dic[quod est verius] mori times, de quo nobis, ut te video in deo in quere'as prouum, ante quàm res desinat, disceptandum reor: præter hoc enim quid est, quòd pestis nomen exhorreas, cum potius [ut est dictum] solatij genus sit, perire cum plurimis? *M.* Pestem horreo. *R. A.* Si ad hoc te humani generis charitas quædam trahit est, quod laudem. Nihil est magis hominis, quàm humana incommoda miserari: sin tui tantum, quod arguam. Nam quid pestis nocitura mortali nisi, ut facias, quod facturus es; nisi illud inter damna connumeres, non lugeri; quod in talibus accidit. & feliciores censes, qui multum fletu ad superos euasisse, apud Vergilium memorantur.

De Tristitia, & Miseria. DIAL. XCIII.

*Aduersus res est animus firmandus ad omne;
Pugna, dolor, uita hac, perpetuûque labor.*

D O L.

Tristis sum. *R. A.* Refert, quæ ex causa tristis sis, aut lætus. Ista enim, ut alia multa indifferentia dixerim, quæ leui momento possunt esse bona, vel mala. Tristitia nempe de peccato, utilis: modò ne desperationi surreptenti clanculum manum det. At gaudium de virtute, de quæ memoria bonorum operum, honestum; modò ne ingerenti se superbiam, fores pandat. Harum igitur passionum permutantur causæ, ut cum virtu-

peratio illico locum laudis inuaserit : nunc tu quod sis tristis cogita. *DO.* Huius vitæ miseria mœstus sum. *R.* Felicitas te latificet alterius vitæ. Neque enim tam hæc misera, etiam profectò miserrima sit, quàm ista est foelix. *D.* Mœstus sum. *R.* Mali huius tot radices, quot sunt, quæ vno nomine, Aduersa dicitis; de quibus & multa iam diximus; & vt te prouum in querelas video, multa nunc etiam sunt dicenda. Est autem quando nulla prorsus apparens causa: non morbi, non damna non iniuriæ non ignominia, non carorum mortes, neque ullus omnino rerum talium incipinus rumor; sed doleandi voluptas quædam, quæ mœstam animam facit. Pestis eò funestior, quo ignotior causa, atque ita difficilior cura est. Itaque hanc, ceu animæ scopulum, omni, velorum, vt dici solet, ac remorum auxilio, fugiendam censet Cicero. Cui in hoc quidem, vt in multis, assentior. *D.* Præsentis me miseriæ cogitatio mœstum facit. *R.* Miseriæ conditionis humanæ magnam multiplicemque, non nego; quam quidam integris voluminibus defleuere. Sed in diuersum aspicias, multa iridem, quæ felicem vitam, ac iucundam faciant, videbîs. Etsi de hoc nemo hætenus [ni fallor] scripserit, aggressique alii uiderint; quòd difficilem, & contrariam scribentibus sterilioremque ac longè imparem materiam se sortitos, intelligerent; eò quòd humana miseria nimis multa prorsus euidentor emineat. Felicitas parua, & latens, stilo altiùs fodienda sit, vt ostendi possim incredulis. An autem, vt ex multis summa delibem, parua vobis gaudij causa est? Imago illa & similitudo Dei creatoris, humana intus in anima, ingenium, memoria, prouidentia, eloquium, tot inuenta,

tot artes huic animo famulantes; huic corpori,
quibus necessitates vestrz omnes, diuino benefi-
cio, comprehensæ sunt; tantæ quoque opportu-
nitates, & tam variaz rerum species, non necessi-
tati tantum vestrz, sed oblectationi seruientes
miris, & ineffabilibus modis: tanta vis radicum,
tot herbarum succi, tot florum, tam iucunda
varietas; tot odorum, & calorum, & saporum, &
sonorum, ex contrariis orta concordia; tot ani-
malia cælo, terris, ac pelago, non nisi vestris vsi-
bus dedita, hominibusque solius ad obsequium crea-
ta. Nisi enim peccati iugum sponte subiissetis,
omnium, quæ sub cælo sunt, dominium habere-
tis. Adde collium prospectus, apricationes val-
lium: vmbrosos saltus, argentæque alpes, & te-
pentina littora. Adde tot salubres scatebras aqua-
rum, tot sulphureos, fumantésque, tot nitidos,
& gelidos fontes: tot infusa, & circumfusa terris
maria, tot amnes assidue mobiles, & immobili
stabilitate certissimos regnorum fines. Adde
lacus, maris æmulos, & stagna iacentia, & riuos
inter montium conuexa præcipites: & floreas
ripas,

Riparumque thoras, & præta recentia, riuos,
vt Vergilius ait. Quid sonoris littoribus spuman-
tes scopulos, antraque rosida, & flauescentes a-
gras, & vineta gemmantia, & commoditates vr-
bium, & ruris otia, & solitudinum libertatem?
Quid spectaculorum omnium lucidissimum, &
angustissimum stellantis cæli ambitum, incom-
prehensibili celeritate volubilem. Inque illo
fixas, & errantes, quas dicitis, seu vagantes stel-
las, Solem in primis, ac Lunam clarissima mun-
di lumina [vt Maro ait] seu lucidum cæli de-
cus [vt Flaccus ait] hinc terræ fruges, hinc

vigor animantium, hinc varietas tempestatum hinc nos annum, hinc menses, & dies. & noctes, & momenta metimur, sine quibus vita fastidio non careret. His accedit corpus, licet caducum, & fragile, imperiosum tamen aspectu, serenumque, & erectum, aptumque cœlestibus contemplandis. Accedit immortalitas animæ, & ad cœlum iter ac pretio exiguo, merces inæstimabilis: & quæ in finem, sciens, distuli: quia tam magna erant, ut per me illa non capere, nisi fidei magisterio, didicissem: & resurgendi spes, & hoc ipsum corpus, post interitum, agile quidem, lucidumque, & inuiolabile, multa cum gloria reassumendi: &, quod omnem, non humanam modò sed angelicam dignitatem supereminet. ipsa humanitas sic coniuncta diuinitati, ut, qui Deus erat, homo fieret: idemque vnus numero, perfectè duas in se vniens naturas, inciperet esse Deus & homo; ut hominem Deum faceret, factus homo: ineffabilis Dei pietas: atque humilitas; summa hominis felicitas, ac gloria: altum vndique, occultumque mysterium; mirum, & salutare commercium; quod, nescio an cœlestis, sed profectò mortalis lingua non æquat. Parum ne tibi autem vel hoc vno, nobilitata conditio humana, parumque expurgata miseria videtur? seu quid, oro, aliud, non dicam, sperare sed optare, sed cogitare homo potuit quàm, ut esset Deus? ecce iam Deus est. Quid iam restat oro, quò vota vestra suspirent? nedum reperire quidem, sed nec fingere maius aliquid relictum. Certè cum ad salutem vestram se diuinitas inclinaret, non aliud, cum posset, nisi humanum corpus, humanamque animam assumpsit; nec angelicæ speciei ascribi voluit, sed humanæ; ut sic, quantum re dominus tuus amat, agnoscas

gnoscas, & gaudeas. Ita enim, ut præclare ait Augu-
 stinus, demonstravit carnalibus, & non valen-
 tibus intueri mente Virtutem, corporisque sen-
 sibus deditis, quam excelsum locum, inter creatu-
 ras habeat humana natura. Quid, quod idem ipse,
 qui vos, hac sua dignatione tam mirifica, angelis
 quoque prætulera, ipsos vobis angelos custodes
 adhibuit, ut modis omnibus vestram, inter creatu-
 ras, excellentiam demonstraret? Ait nempe Hie-
 ronymus, tantam dignitatem esse animarum, ut
 una quæque ab ortu suo, habeat angelum sibi ad
 custodiam deputatum. Paterna verè, & p'usquam
 paterna de vobis Deo cura est. Et, ut dictum Sa-
 tyrici parumper inflectam: Verè carior est illi ho-
 mo quam sibi. Quis hic tristitiz locus, aut que-
 relæ; Non natura igitur vestra sed culpa mœstos
 vos, & querulos facit. *DO.* Mœstum me origi-
 nis vilitas, & natura fragilitas, nuditasque, & ino-
 pia, & fortunæ asperitas, & vitæ breuitas, & finis
 incertus facit. *RA.* Multa studio conquiris, ut
 mœstus sis: contrario instandum erat, ut honesto
 gaudio lætus esses. Noni autem mores, cupidè ma-
 lis vestris incumbitis. Proinde quod ad vilitatem
 originis attinet, aut corporis foeditatem, quic-
 quid quorumlibet ingeniis acervatum est, non so-
 lum admota resurrectione illa, quam vera morta-
 lium fides sperat & glorificandorum corporum
 nobilitate delinitur: sed præsentī etiam decore mi-
 nuitur; interque omnia diuinæ manus opera sin-
 gulari quadam hominis maiestate: Nam quid
 ortus obscœnitas humanæ detrahit dignitati? non
 ne foeda è radice, proceræ, frondentesque arbo-
 res, herbosum solum gratis umbris vestiunt? Non-
 ne foedissimo fimo segetes lætæ fiunt? nec fasti-
 ditur origo vilissima rei optimæ: Vos segetes Dei

estis, in arca iudicii ventilandæ, summiq̃ue patris familias in horreo reponendæ: terrestris fuerit origo [quamquam nobilis, ac coelestis ex parte sit] sed fuerit qualiscunque ortus, quantumlibet difficile incrementum, sedes vltima cœlum sit. Quid illa nuditas, imbecillitasq̃ue corporea, multarumq̃ue rerum grauis indigentia, quæ humanæ conditionis infamiz ascribuntur? Variarum nonne artium, ac multiplici remediorum suppletur auxilio? non magis ad gloriam hominis, quàm miseriam trahi possit, quòd animantibus cæteris ratione carentibus præualidam cutim, unguesq̃ue, & villos mater natura prouiderit, homini vnum, repertorem omnium, contulerit intellectum: vt illa scilicet alieno, hic suo quodam proprio, & interno præsidio tutus esset; cætera quantum nascentibus obtigisset, & non amplius; vnus hic tantum haberet, quantum viuendo, meditandoque, sagaci assequi possit ingenio. Sic seruis, dominus, ac bubulcis si quid fortè cibi nobilis largiatur, suam cuique portiunculam assignat; vxori nihil, aut filio; vt illi hoc tantum, hi pro eorum captu, plus minúsue percipiant; sic illis frenum præponitur, his libertas. Animantibus igitur, quæ vel senio, vel scabie depilata, aut caligantia oculis, aut pede clauda conspiciamus, remedij nihil est, nisi ab homine conferatur. Homo autem per se nudus, ingenio vestitur, atque ornatur: & si res poscat, armatur; claudus, atque debilitatus, equo, aut naui fertur; aut vehiculo, aut auxiliantibus bacillis imititur. Denique, modis sese omnibus adiuuat, attollitq̃ue; quin, amissis artibus, pedes ligneos, manus ferreas, nares cæceos fabricari didicit; & fortuitis casibus obstare. Valetudinem fatiscentem medicami-

nibus erigit. gustumque torpentem saporibus excitat, visum languidum ocularibus refouet: qua in re, maioribus vestris acutiùs, cogitastis, qui vasculis vitreis aqua plenis [vt Seneca meminit] utebantur, propè delectabilis naturæ ludus, blanda parens, ac benigna, quòd hinc filio eripit, inde restituit, & cum tristem fecerit, consolatur. Quid, quòd equus, bos, elephas, camelus, leo, tigris, pardus, & similia quantarumlibet virium. Cum senuerint, contemnuntur, cum obierint, non sunt; cedunt senio, succumbunt morti: solum hominem virtute præditum quæ hominis solius est propria, & venerabilem senectus, & mors gloriosum, ac felicem facit, transferens non extinguens. Et ad summam, animalia quædam robustiora sunt homine, quædam velociora, quædam sensibus vegeriora, nullum, dignitate præstantius; nullum, cuius par cura creatori fuerit. Dedit sphæricam capitis figuram, effigiemque sydeream.

*Pronaque cum spectent animæ iura rura terram,
Os homini sub ime dedit, cæsumque tuens
Insistit, et erectos ad sidera tollere vultus:*

[vt præclare ait Naso] licet dictum priùs à Tullio. Dedit oculos, dedit frontem, in quibus secreta animi relucere: dedit rationem, dedit orationem, dedit lachrymas, dedit risum, affectuum signa latentium; quæ quamuis ad argumentum miseriæ quidam trahant, quòd fletus præcox, risus serus sit [Ortus, enim statim flet; ante diem quadragesimum non ridet] id vel maximè prudens animal arguit, venturique præscium, non equidem finis; quem virtutis gubernaculo felicem dico, sed difficilem, quòd ingressus est stadij atque instantium laborum. Deni-

que, quòd quodcunque roburest aliis, quæcunque velocitas, quæcunque opportunitas, quæcunque commoditas, tota homini deseruit. Ille indomitos boues ad iugum, & feroces equos ad frenum cogit. Vrsos vnguibus, apros dentibus, ceruos cornibus metuendos, decus fecit ille mensarum: Lynces, vulpes, & infinita id genus, quia esui non erant, vsui pellis, accorij reseruauit: retibus maria, canibus syluas, volucribus caelum omne austrauit; & quibus cum nullum erat homini commercium, humanas voces intelligere, & humanis nutibus obsequi decuit, sic ex omni naturæ parte partum aliquid. Non est tibi bouis robur, at tibi bos arat. Non est tibi equi celeritas, tibi tamen equus ambulat. Non est tibi Herodij volatus, sed Herodius tibi volat. Non est tibi elephantis, aut cameli moles, sed ille tibi turrem vehit, hic sarcinam. Non est tibi cerui corium, non agni pellis, aut vulpecula, sed illi hæc tuo nomine possident. An ne igitur his, qui vos inopes talium dicunt, haud inelegans responsum illud sit Romani ducis. Habere ista hominem nolle, sed hæc habentibus imperare. Et hæc quidem modò breuiter, partim philosophicè, partim catholicè dixerim. Ad ægritudinem verò animi [ita enim hanc philosophi appellant] & depellendam, & tranquillitatem reuehendam, proderit nosse, quid de primo, Cicero in Tusculano suo, tertia luce disseruit; quid de secundo, Seneca in eo libro, quem de animi tranquillitate composuit. Festinanti quidem ad alia, & spectanti metam, non vacat vniuersa complecti. Pro tempore igitur alligatum vulnus, ostensi quæ medicum animorum, quibus, si hæc non sufficiant, utiqueas. Iam tria illa, quæ vltimo questus es, ne re-

Sponſo quidem digna credidi, quando & aſperitas fortuna ipſa eſt, de qua magna pars huius ſecundi colloquij noſtri fuit, & futura eſt, & aſperitatem ipſam breuitas lenire debet, ac minuire, & incertum vitæ finem ſtatuit natura, vt præſens ſemper, aut proximus crederetur.

De Aegritudine dentium. DIAL. XCIV.

*Multa premunt ſenium, ſenio ſunt multa ferenda: $\hat{\alpha}$
Si modò digna tibi grata ſeneſſa venit.*

D O L.

Dentium vexor ægitudine. *R. A.* Quantum fidas inteſtinis, vide; oſſa te ipſa detrituunt. *D.* Tremere dentes incipiunt. *R.* Quid molibus ſpei eſt? duri, & ſolidi nutant artus. *D.* Dentibus æger ſum. *R.* Inualidum, & caducum animal homo, cui etiam, quæ præualida videbantur, infirma ſunt. *D.* Magnus me dentium dolor habet. *R.* Et quæ ad decus, præcipuumque oris robur obtigerant, doloris in materiam verti vides, vt intelligas, quàm manſura ſit hæc, cui tam ſecurus infides, mortalis compago domicilij. *D.* Iam mihi vnus, alterque dens cecidit. *R.* Iam ergò vel hinc exiſtima, quantum Deo debeas, tot tantisque muneribus, quorum pauciſſimis, ac minimis caruiſſe, ſupplidium, & flebile damnum ducas: digna ingrati tudinis pœna eſt. Seruus, & domini largitatem, quam præſentem ſpornit, abſentem lugeat, & quàm lucris intelligere noluit, damnis intelligat. *D.* Iam dentibus exarmatus ſum. *R. A.* Iam inermis cum voluptate luſtaberis: minus comedes, parcius ridebis, lentius mordebis alienam famam. Loqui parantem, fracta ſepes dentium frœ-

nabit; si non castitas, saltem pudor, ab illicitis osculis senilem petulantiam cohibebit. *D.* Iam mihi senectus dentes fregit. *RA.* Iure suo illa usa est. Tu naturæ gratias age, quæ tibi hoc suo dono uti permisit in senium, quod à multis iniuventute repetiit, qualis fuit apud vos, ille modò regum maximus, qui adhuc virenti ævo, penè dentibus caruit, etsi iuvenilem hanc iacturam, senili postmodum eximio oculorum [ut ipse aiebat, quodque ipse tacebat] ingeni, atque animi vigore solabatur; exemplum vtile omnibus, aliquo vel naturæ, vel ætatis incommodo affectis, ne singula defleant, nèue omnem solutum tẽporem, munificentia cœlestis iniuriam vocent; sed servatis perdita mulceant, aspera lenibus, dulcibus acria. *DO.* Dentes mihi rapuit senectus. *RA.* Hos si illa non raperet, raptura mors fuerat: plenam ossium sepulturam inspicere, testarum dentes arentium primum quidem terrificè albicantes, mox ruptis vulsos radicibus atque effusos videas; non hic numerus, non hic robur, decorque valuerit. Filia Mithridatis Ponti regis, utroque gemino ordine dentium fuisse legitur. Prusie verò Bithyniæ regis filius, pro superno ordine dentium, vnum inferioribus cunctis parem, hoc est, vnum os ab vna in alteram maxillam nec inuenistè, nec incommodè protentum habuisse. At Zenobia Re-Orientis, inter ceteras formæ laudes, tanto dentium nitore describitur, ut inter loquendum, ridendumque, non dentibus, sed candidis Margaritis plenum os habere videretur. Horum quoque nunc busta perquire, singulare nihil inuenies, cuncta pridem, æqua omnibus, sparsit, & attriuit mors. Nimis corpus amatis, ac membra

mor

mortalia, nimis animum immortalem, ac virtutem spernitis. O cœci semper. & iniqui rerum æstimatorum. D. Iam sine dentibus sum. R. A. Iam ergo dentium dolor nullus, sed nullum quoque præsidium nullus vsus: sine dentibus cum labore præmolendus cibus; & nisi dissimulas: cogitandum eò tibi iter instare, vbi nil editur, atque vbi solo gaudio, cibusque animæ viuitur.

De Aegritudinibus tibiæ. D I A L. XCV.

*Fortepedes scelerum quandoque suere ministi,
Disce antezopedes vulnera sanare pati.*

D O L.

Tibiæ vexor ægitudine. In omni ædificio periculosissimum est illud vitiū, quod fundamentis insidet. Cætera enim vtcunq; corrigas, hoc ruinam trahit, qua instante, quid est reliquum: nisi quam primum ex fatiscendi migretur hospitio? Tibiæ ægitudine sum affligus. Huius ægitudinis, vt multarum, causa ferè omnis non aliunde, quàm ex vobis ipsis est. Iure igitur in vos, ex vobis orta reflectitur: obliti enim illud consilium Sapientis: Palpebræ tuæ præcedāt gressus tuos: & illud alterius: Primum argumentum compositæ mentis existimo, posse consistere, & secum morari: neque consistere potestis, neque vestros gressus attendere, sed vt cœci præcipites, hac illac palpitando, discurritis. Quid miri igitur, si nunc ad lapidem, nunc ad lignū offenditis. Illud plane mirabile est, quòd culpas vestras insoni tribuitis naturæ: quin etiam voluptas mira demeritæ, equorū vos frementium turbis ingeritis, vnde sæpè ferratorum calcium vestigia reportatis. Nonne tibi videtur, quod apud Ciceronē vni dicitur, per

omnibus conuenire? Hęc mala, inquit. stultissime, tota ipse tibi addidisti. Sic est hercle. Nolite vos fallere, mala uestra, magna ex parte, vobis ipsi facitis, quę postea deploretis. Tu, si domi perstitisses, hoc est tecum, neque hanc forsan ægritudinem, neque harum querelarum materiam inuenisses. Vaga uita, & instabilis, quod variis afficiatur incommodis, non iniustum est. *D.* Tibi doloribus agitor. *R.* Si tu causam doloribus præbuiſti, gaude culpam plecti; si minus, exsortem culpę animum solare. Et, si doles, molestiam adesse, at abesse culpā gaude. Vt cunque se res habeat, dolorum cuspidi, patientiæ clypeum oppone; perpetuum in omni anxietate documentum, quo nulla vnquam medicina salubrior reperitur. *D.* Tibi doloribus prægrauatus sum. *R.* Consulēt Medici, ut iaceas, nec te lecto moueas; haud ineptè illi quidem, ut post dānum facias, quod ante debueras. Ego autem de illorum consiliis nil amplius dicam, sed tu ipse, quā tiea sint pretij, tuo disces impendio. Idem tamen consulam, quod medici, sed respectu alio: illi enim te iacentem fomentis adhibitis, instaurari posse facilius; opinantur; dum ad locum dolētem, nec spiritus adeo confluunt, nec humores, stanti confluerent, aut eunti. Ego te in tuo lectulo compositum, quicquid de salute corporea euenturum sit, sepositis interea curis omnibus, tranquillo tantisper acubitu mitigatis angoribus, de sepulchro aliquid cogitare, qualiter ue ibi sis iaciturus, & præsentis status tui conditionem metiri velim, mortemque ipsam antequam veniat, tam familiarem tibi efficere, ut non horreas venientem. Mors enim sola est, quę possit mortale corpusculum, ab omni ægritudine, liberare.

*Gande, quòd cæcus non cernas crimina mundi;
Fas animi posthac luminibus videas.*

D O L.

Oculos perdidisti. *R.* O quot simul vitæ fastidia perdidisti, quot fœda spectaculorum ludibria non videbis! *D.* Amisi oculos. *R. A.* Frontis fortasse, non pectoris: hi, se superant, bene habet, salua res est. *D.* Cæcus sum. *R.* Non videbis Solem amplius, sed vidisti, & qualis sit, animo renes; aut, si non vidisti, vt in parte fors durior, sic de siderium leuius ignotæ rei. *D.* Oculis careo. *R.* Czlum, terramque non aspicias, sed czli terræque dominum spectandi facultas non eripitur. Multum illa clarior est visio. *D.* Cæcitate perpetua damnatus sum. *R. A.* Non videbis ammodo frondosas valles, aëreos montes, floreat cespites, umbriferos specus, lucidos fontes, vaga flumina. prata virentia, quodque pulcherrimum visu dicunt, humanioris effigiem. Sed nec cœni cumulos, nec vādantes cloacas, nec laniata cadauera, & quicquid aspectu fœdo stomachum lædit. *D.* Oculorum lucrariuatus sum. *R. A.* Vt malo huic nil aliud boni insit, quàm quòd hos ludos enormium, penitusque deformium habituum non spectabis, optanda cœcitas, quam, etsi optabilem fuisse sæpè olim fatear, æquè vnquam nego: quandoquidem spes fugax nulla est; quocumque terrarum verteris, par insaniz regnum, par virtutis exilium: hoc in statu perdidisse oculos, fugæ, & solatii genus est. *D.* Visum perdidisti. *R.* Et forminei vultus aspectum. Gaudere igitur; clausæ, vnde mors intrabat, sunt fenestræ, multisque vitiis obstructum iter: auaritia, gula,

luxuria, pestesque alia, suos ministros, ac satellites
 amifere; quantum animæ tuæ hostibus demptum
 est, tantum accreuiffe tibi credito. *D.* Perdidit ocu-
 los. *R.* Perdidisti duces malos, qui in præcipitium
 te ducebant. Mirum dictu; sæpè quidem lucidissi-
 ma pars corporis, totam animam in tenebras tra-
 hit: iam vocantem ad meliora spiritum sequi inci-
 pe, & veritati præbe aures clamanti. Nolite quære-
 re, quæ videntur. Quæ enim videntur, temporalia
 sunt, quæ autem non videntur, æterna. *D.* Lumini-
 bus careo. *R.* Culpis tu careres plurimis, si his per-
 petuò caruiffes: nunc venturis malis occurrant,
 virtus ac cœcitas; præterita deleant, dolo, ac pœ-
 nitentia; neu lugeas cœcitatem, mentis oculos a-
 perturam; lugendum forsitan, quòd dilata est. *D.*
 Lumen oculorum perdidit. *R.* Lumen animæ ve-
 rum serua. Solent, qui alterum oculum amiserunt
 [vt aiunt] acutiùs videre. Id si ita est, quid rear, nisi
 vt duobus perditis, duobus aliis acutissimè videas?
 & tuum facias illud Tyresia cæci vatis, sed famosi?

• *Obtritor a Deus, totamque in pectore lucem
 Detulit.*

Infelicem te, vereque cœcum, & prorsus exocu-
 latum, si hanc etiam perdidisti; quod, vt suspicer,
 tu, si pergis, facient querelæ: perditur nempe fle-
 biliùs, quod vnicum est, habenti. *D.* Oculos
 mei capitis perdidit. *R. A.* Purga igitur, & ab-
 sterge, quos non perdas, & externis pereuntibus,
 ad interna reflectere. Illic, mihi crede, non in ocu-
 llis, habitat felicitas illa quam quærreis. *D.* Lumen
 oculis non video. *R. A.* Disce vel in tenebris gau-
 dere. An tibi Antipatri Philosophi responsum
 excidit, lasciuu fortasse, sed proprium? cuius cœ-
 cita-

citatem cum amicæ mulierculæ deplorarent, iocans, Nulla ne, inquit, vobis videtur voluptas esse nocturna. Facet ille quidem, brevitèrque. Multa enim sunt in obscuro gaudia, sicut & in luce, dolor multus. Ego autem tibi honesti solitus hortator sum. *D.* Amisos oculos queror. *R.A.* Si vsurus malè, gaudendum potiùs præcepta tibi nequitia instrumenta. Sin bene, nec sic quidem est, quod doleas: rem decoram visu, sed pietati, ac sancto proposito minimè necessariam amisisti, non membra sed animum quærit Deus. Purum illi totumque ei offer, quem, ubi acceperit, quicquid est reliqui, acceptum feret, nil retinuit, qui animam dedit. *DO.* Corporeos amisi oculos. *R.A.* Si ad cælum niteris, consolare te cum Didymo, quem cæcum ab infantia, inque hac cecitate vsque ad exitum, summo virtutum exercitio insignem, sacer Antonius senem visens, nihil moueri debere, ait, eo quòd oculos amisisset, communes sibi cum muscis, & muribus, & lacertis, sed gaudere, quòd oculi, communes illi cum angelis, salui essent. Antonianum verè, cœlestisquæ magistri discipulo dignum verbum. Sin ad liberalium studiorum decus aspiras. Homerum, ac Democritum contemplare, quorum alter [vt fama est] dum mira illa, ac diuina dictaret, oculis non videbat, animo lynceus. Alter sibi oculos eruit, ne videret multa, quæ, vt ipse arbitrabatur, veri visus aciem impedirent: cuius factum, quàm vel laude, vel vituperio dignum fuerit, non disputo, sed inuenit imitatores. Quòd si picturam fortè, sculpturamue Apellis, aut Phydia artem tibi mente delegeras: amisisse te aliquid, non negem, nisi hoc ipsum lucrum est, ab incepto humili tractum, cogi altiùs. *D.* Cœcitate inops, & inutilis sum.

R. Quid te ipsum, cœce, deseris? Nam Tyresias, de quo suprâ diximus, cœcus visu, vaticiniis clarus fuit. Et Diodorus Stoicus, familiaritate Ciceronis, quàm festa notior sua, visum perditum, auditus solatio leniebat; cùm ei, vt Cicero ibidem ait, libri per noctes, & dies legerentur: quibus in studiis oculis non egebat. Hic & philosophiæ simul, & fidibus: quodque sine oculis fieri posse, vix crederes, geometricis quoque descriptionibus operam dabat; & alienis manibus lineas protrahi iubens suo de illis ingenio differebat. Caius Drusus absq. oculis, sed iuris euilis notitia tanta fuit, vt domus eius, consultorum frequentia, quotidie repleretur. Et videbant illi, qua iretur ad forum, rectius; quâ iretur ad causæ victoriam, non videbant; atque idè cœci ducis patrociniū implorabant. Sed clarissimus omnium, quos famosos cœcitas habuit, Appius Claudius, & re cœcus, & nomine: qui cœcitate pressus, ac senio, non priuatim modò consiliis à populo noscebatur, quisquis in iure, vel in factò scrupulus incidisset; sed auctoritate, ac sententia senatum regebat, vniuersamq. Rempub. gubernabat. Tu confestim, vno destitutus sensu, reliquos omnes, atque insuper mentem ipsam abiicis, haud aliter, quam qui vnius damni leuis impatientia, & vitam, & vitæ instrumenta proiciunt, desperatione præcipiti. C. Cœcus sum, nec quò pergam, video. R. At dux tuus videt; sius is est animus, siue vnus aliquis ex more, cœci gressum dirigens; cuius ductu, non modò rectum iter inuenias, sed ad contemptum vitæ, nobilem, & præclaræ virtutis actus vltimos, ad fastigia summa peruenias: neque, nisi vis animi defuerit, generosum facinus lux amissa præpediet. Meministi, quid sacris Sanson in literis; quid ciuili bello,

apud

apud Lucanum. Massiliæ Tyrrenus agat in æquo-
re; de quo quidem, si poetice tubæ minus est fidei,
illud certius, atque recentius recordare, quod æta-
te gestum tua. videre oculis potuisti. Vt Ioannes
Rex Bohemus, duorum, sine medio, Romanorum
principum, alterius filius, alterius pater, oculis
semper infirmus, multos ad extremum annos cœ-
cus, bello hoc, quod inter Gallum, cui ille fauit, ac
Britannum regem, sex iam lustris agitur; dum pu-
gna illa omnium asperrima, cui ambo reges inter-
erant, inclinare fortunam suæ partis intelligeret,
duces suos clara voce compellans: Dirigite me, in-
quit, ocyùs in eam partem, ubi rex hostium est, at-
que omne robur exercitus fui; quod cum mœsti,
ac trepidi fecissent, ille equo stimulis adactò, eò
se præcipitem dedit, quò spectare alij, cœcumque
oculis prosequi vix audebant, ubi confertissima
hostium in acie, non fortiter modò, sed horrificè
pugnans ruit, ipsis mirantibus, & laudantibus, qui
vincebant. Rem narro notam omnibus, sed, nisi
mandata sit literis, obliuione perituram: & quid,
oro, gloriæ viri fortis obfuit, visu caruisse? nisi, ut
quem virtus, & natura mirabilem fecerant, stupẽ-
dum cœcitas faceret. *D.* Cœcus sum. *R.* Locari inci-
piam, ni desistas queri. Nam quid aliud, si vir es, at-
tulisse tibi cœcitas quiuuit, quàm, quod de se ipsa
cœcus effectus Aselepiades ait: vno, scilicet, ut pue-
ro comitator gradiare.

De Auditu perduto. DIAL. XCV. II.

*Denegat auditus voces audire Sonoras,
Nec distu, qua sunt turpia, percipies.*

D O L.

Perdidi auditum. *R. A.* Iter ecce aliud tædi-
præclusum est. Multa oculis, multa auxibus

hauriuntur tædia , multa utrobique calle fastidia in animum penetrant; quibus evitandis , ex quo penè optabiles videantur cæcitas , surditasque : habent tamen hæc suas incommoditates, ut reliqua ferè cuncta mortalium , amarumque aliquid, non nego , sed patientia mollius , ac virtuti impar. Vbi quænam sit has inter, proportio incommodorum , haud faciliè dixerim; nisi quòd illa periculosior, ista ridiculior. Nam quodammodo amentes , videri solent , qui surda stri sunt: cæci verò magis miseri iudicantur. Itaque surdos risu , cæcos miseratione prosequimur. Sapiens utrumque contemnit ; nec quid aliis videatur , æstimat, sed quid sit. *D.* Auditum perdididi. *R. A.* Adulantium iam susurros , atque obtreptantium iurgia euasisti: diuersimodum, sed par malum; nisi quòd aliquàtò virilias est iurgiis, quam blanditiis adhibere aures. Illis namque medicamentū aliquando, his venenū inest semper. Illud ergo sæpè mordendo sanat, hoc mulcendo inquinat; atque ita peior est falsus amor, vero odio. *D.* Amisi auditum. *R. A.* Iam quod ars Vlyssis præstitisse fertur , tibi iam vel natura præstitit, vel casus aliquis, ut Sirenum cantus, furda tutus aure pertranseas. Felicem te, si æstimas, quod inde pericula penetrare in animum potuissent; quotque olim inde mendacia , quot errores, quot demum molestiæ subiere. *D.* Auditum amisi. *R. A.* Phenomenam credo, vel citharam tibi asque nō audies; sed nec rudentes iridem asellos , nec grunientes sues, nec ululantes lupos, nec latrantes canes , nec sæuientes ursos, nec rugientes audies leones, nec gementes pueros, nec altercantem miculas. Nec postremo, his omnib. grauiores undique personantes stultorum risus ineptissimos,

& inconditos fletus , & confusas voces , quo nul-
 lus vsquam sonus inamœnior. *D.* Auditum careo. *R.*
 Multiplicibus ereptus es fraudibus. Nulla re cre-
 brius falluntur homines , quàm verbis. Nihil huic
 periculi est furto. *D.* Obtorpuere saures mihi.
R. Periculosa pars corporis , præcipuæque prin-
 cipibus , qui per illam adulatorum flatibus tume-
 facti , sæpè cum populorum risu , suaque pernicië
 crepuere. *D.* Auditus hebet. *R.* Si cum
 aliis loqui prohibitum est , tecum loquere. Cicero
 niani memor illius : Qui secum loqui potest , ser-
 monem alterius non requirit ; quamvis & collo-
 qui surdo quoque permissum , legendo scilicet ,
 scribendoque , cum antiquis nempe loquitur , qui
 legit ; at cum posteris , qui scribit : Ad hæc , cælestis
 philosophiæ libros , & qui legit . Deum audit , &
 qui orat , alloquitur . In hoc quidem gemino col-
 loquio , nec lingua , nec auribus opus est , sed ocu-
 lis , digitisque ac deuoto animo . Et hic igitur ut
 in multis , nostri consilium Ciceronis amplecte-
 mur , ut sicut cæcus aurium , sic se surdus oculo-
 rum subsidio consoletur . Tu proinde si audire ho-
 mines non potes ; scriptos ab hominibus libros le-
 ge , & legendos ab hominibus libros scribe . Cælum
 præterea ac terras , & maria respice , horumque om-
 nium authorem in silentio contemplare . Nil ad
 hoc surditas ista nocuerit , multum fortasse profue-
 rit. *D.* Auditus me destituit. *R.* Quibus tonis , aut
 numeris , aut diapente constet , aut diapason ; qui-
 busve proportionales , quæ tractantur à musi-
 cis , nosse , vel surdus potest . Et quamvis humanæ
 vocis , fidiumque , vel organi modos , auribus non
 audiat ; si tamen causas animo tenet , delecta-
 tionem intellectus , haud dubiè , præferet aurium
 voluptati . Finge , & hos ipsos musicos numeros

furdo ignotos, modò virtutis numeri noti sùnt, seque in illis exerceat, bene est. Nil hic quoque surditas nocet. Melius enim multò est, bonum fieri, quàm doctum; etsi abundè doctus, ac sapiens sit, quisquis abundè bonus est: at qui malus, idem, & insipiens, & indoctus; omnium licet, quæ sub cælo sunt, eruditissimus literarum. *D.* Auditus elanguit. *R.* Bene, quòd hoc tibi non prius accidit, quàm fidem, quæ auditu maximè constat, acciperes: illam habens, quid quereris? seu quid quæris? Si hominum cantus, aut volucrum non percipis, cantibus cor intende cælestibus, internamque autem Deo applica. *D.* Non audio. *R.* At cogita, & dic tibi: Si non audio, quid, seu ad me, seu de me homines loquantur; audiam, quid loquatur in me dominus Deus. Illi enim sæpè bellū, hic loquitur pacē semper. *D.* Nil penitus audio. *R.* Multi silentium appetentes, longis peregrinationibus fatigati sunt, ut aliquibus abditis & semotis in locis, quod euperēt, inuenirent. Tu, quod ab aliis operosè quæritur, ubi liber, tecum habes: disce iam bono tuo uti, & transacti memor strepitus, veterumque tumultuum, tandem incipe silentio delectari.

De Tadio Vita. DIAL. XCVIII.

*Quos vsta tadet, sperando vinere discant,
Lectio, scripta, labor, tadia cum illa fugant.*

D O L.

Vltæ me tadium ingens tenet. *R. A.* Ex premissis ortum malum, quo nescio, an vix aliud periculosius: quippe molestissimum per se, desperationi quoque contiguum, atque ad illam via est; pro quo nominatim institutum est,

vestris in templis, auxilium implorare feliciū
 animarum, quæ terrenis tædiis, vinculisque corpo-
 reis resolutæ, cœlestibus perfruuntur gaudiis, ac
 securitate mentis æterna. *D.* Multa me vndique
 vitæ tædia circundant. *R.* Propellenda tædia co-
 gitationibus lætis, ac spe bona, & amicorum solat-
 io, & librorum, & delectationum honestarum al-
 terna varietate, atque exercitiis iucundis: inertis
 fuga, sed imprimis patientia rerum, & longanimi-
 tate inuicta; neque vel præsentium odio, vel futu-
 ri desiderio; nec meru denique, nec spe vlla anti-
 cipandus vitæ finis, quod stulti quidam, ac miseri
 fecerunt; qui dum paupertatem, vitæque tædia, ac
 labores temporales fugiunt, in æternos incidunt.
 Sine Ciceronem nostrum loqui, mortem Catonis
 huius vltimi, suis in libris officialibus, excusan-
 tem. Sine loqui Senecam, & hanc ipsam miris lau-
 dibus celebrantem, & multis in locis disputan-
 tem, certis ex causis arceffendam manu mortem:
 verior altera, multoque melior Ciceronianâ sen-
 tentiâ; qua & tibi, & piis omnibus retinendus est
 animus in custodia corporis, nec iniussu eius, a
 quo ille vobis est datus, ex hominum vita migran-
 dum, ne scilicet assignatum munus diffugisse vi-
 deamini, quin, & illud è cœlo tibi etiam dictum
 crede: Nisi te Deus is, cuius est templum hoc om-
 ne, quod aspicias, istis te corporis custodiis libera-
 nerit, huc tibi aditus patere non potest: & ad sum-
 mam, caue, ne aut vlllo vnquam vitæ tædio, ita
 mortem cogites, vt occupare illam tibi licet im-
 putes; aut vlllo gaudio ita non cogites, vt
 incautum illa animum impro-
 uisa deliciat.

*Crapula vite ur, moderatè sumito carbas,
Sic crassum tenuis ventre leuabit onus.*

DOL.

Grauis sum corpore. *R.* Queri posses, si, ut volucris ad volatum, non ut vir ad virtutē, natus esses. *D.* Graue corpus, & inhabile est. *R. A.* Hanc querelam Roscio dimitte, atque Æsopo. Tu, si vel per arctum circulum flecti, vel per funem aëreum labi nequis, quid ad rem? Ito cum viris bonis gressu sobrio. Gestus, ac saltus histrionum sunt. Sapientem, ut in actibus, utque in verbis, sic in incessu gravitas decet, atque modestia. *D.* Graui corpore sum. *R.* Hæc grauedo vana comitum senectutis esse solet, ne qui illam amiserit, hanc excludat, quamvis interdum non extatis, sed naturæ comes inueniatur. Vnde fit, ut & iuvenes graues, & seniculos agiles videamus. Cæterum, & graui sub corpore, sæpè animus levis, & sub leui grauis habitat; corporis tamen, atque animi proportio quædam, paritasque si obuenerit, haud spernenda est. *D.* Moles corporis ingens est. *R.* Non minor, quamvis inuisibilis animi moles, & constantia: hanc illi obice, nihil graue erit. *D.* Mole corporea demergor. *R. A. T.* Agilitate mentis emerge, & illam attenuare, ac discutere laborando stude: circumcundo res multas, & difficiles agendo, exercitio mentis, & corporis exilio voluptatum, pelle otia, arcesse negotia, sperne libidines, odi inertiam, curas ama, molliciem abiice, sectare duriciem, asperis delectare; cibo, potu, acubitu, sessione, intentione perpetua, somno breui, ac sollicito. *D.* Mole corporea laboro. *R.* Alius con-

uario,

trario, alius alio laborat. Nullius sine labore vita agitur; sed quisquis suum nouit, alienum vel despicit, vel ignorat. *D.* Multum corporeæ molis excreuit. *R. A.* Si hominis nomen, quod mortale est animal, ab humo dicitur, sic maximè homo erit, multa humo oblitus: non potest tamen sic cælestem naturam, terrestris obruere quin assurgat; nisi se surdam virtuti, & male suadenti credulam præbeat voluptati. *D.* Graue corpus animam premit. *R.* Ipsum collige animum, & enormem sarcinam magno nisi perfer, accogita sepe cœlestia ingenia, ex hoc fasce corporeæ molis erumpere, & miram ad altitudinem peruenire. *A.* Corporis onere prægrauor. *D.* Et si vinci nequeat natura, omni tamen studio exitere, ut indies, & viribus tuis accedat aliquid, & sarcinæ detrahatur.

De Graui Ingenij tarditate. D I A L. C.

*Obtusum ingenium studiis mollescet, & arte,
Omnia cura frequens vincit, & ipse labor.*

D O L.

AT graui, duroque sum ingenio. *R.* Graue-
do molestior, sed hæc quoque minuitur, si
diligenter intenderis. *D.* At pigro, obtu-
soque sum ingenio. *R. A.* Quid tu igitur, huic mor-
bo indignatione, an lamentis succurrendum pu-
tas? Longè alio remedio res eget, non est indul-
gendum somno, non libidini, non cibo, non vino,
non inanibus fabulis, non captandæ excusatio-
num causæ, & reflexa in naturam culpa iner-
tiæ succumbendum; sed vigilandum, cogitan-
dum, suspirandum, anhelandum, enitendum, as-
furgendum, incitanda vis animi, excutiendus tor-
por, propellenda segnities, abstinendum volu-

ptatibus, incumbendum studiis. Nil tam graue, quod non leuet; nil tam durum, quod non leniat, nil tam obtusum, quod non acuatur; nil tam pigrum, quod non vrgeat; nil denique tam defossum, tamque obstrusum, quod non eruat: tam sopitum quod non excitet intentio. *D.* Ingenio tardus sum. *R.* Qui velocitatem ingenij, iaudem dicunt, tarditatem dicturos infamiam, certè scio. Malim tamen ingenium tardum, ac modestum, quàm velox, & prurptum. Nam vt inde non insignis gloriæ, nec spes operum magnorum; ita hinc errorum grauium, & turpis ignominia metus est; tolerabilius autem multò est, fieri inglorium, quàm infamem. *D.* Ingenio segni sum. *R.* Quod equis segnibus fieri solet, stimulos adhibe; non hinc tibi corporis excusatio, sed laboris occasio data est. Sunt, qui statim, quod non vitrò prouenerit, deserendum putent; at tu preme, insta, contende. Generosum animum difficultas erigit, alit labor, illic maximè nititur, idque pluris æstimat, vbi resistentia plus inuenerit. Factum studio ingeniosum Socratem legis, disertumque Demosthenem: & quàm multis idem accidit singulare quidem nomen, pauci occupant. Rarior est fama, quàm meritum. *D.* Ingenio hebes sum. *R.* Non tibi profectus ideò spes erepta, sed industria inuenta necessitas. Gloriosius autem tantò est, studio prouchi, quàm natura; quanto satius proposito loqui, boni aliquid agere, quàm casu. *D.* Ingenio tardus prorsus, & inuálido sum. *R.* Si litteris non potes, at virtuti stude. Nemo non ad illam satis ingeniosus, vbi non acumen queritur, sed voluntas; ad quam quidam literas nil prodesse, alij obesse etiam opinati sunt: ideòque desertis studiis in solitudines abire, &

eximie illis scientiæ loco fuit, ignorantia literarum; de quorum iudicio pronunciare difficile est. Idem[de quo constat] extremum accipe. Nemo te fallat, non te vulgi stupor, nec stultorum voces moneant. Maius rutiùsque est virtute, quàm literis clarum fieri. Itaque semper illud optabile, sæpè istud formidabile, res ostendit: quòd si ad virtutem animi, literarum lux accesserit, tum de-
~~mentem~~ consummatam quiddam, atque perfectum est ea quidem, si quæ in rebus humanis potest esse perfectio.

Te Inopi, & infirma memoria, D I A L O G I.

*Prospice nunc domui, comes est oblitusq; mortis;
 & illa sibi subeat tarda fenestra Deo.*

D O L.

Sed memoria inopi, & infirma sum. *R. A.* Est hæc alia senectutis infamia, haud verior, quàm reliquæ; sed ut vera sit, huic quæque studij ope subuenias. *D.* Memoria labascit. *R.* Adesto, ne corruat; & labentem, iugi exercitatione sustentata. Fac, quod muro ruinam minanti; adhibe repagula oppo-
 sitis locis. & fragilem crebris, & validis adminiculis circumvallata. *D.* Memoria fluxa est. *R. A.* Diligentia, & artificio illam stringe; cunctis ingenij, memoriæque defectibus occurrit industria. Nil patitur industria perire nil minui. Hæc est quæ philosophos, & poetas senes, virentissimo ingenio ac stilo; hæc est, quæ decrepitos oratores voce solida, validisque lateribus, ac tenaci memoria servare potest: quod, nisi sic esset, nunquam Solon, & quotidie discens aliquid senesceret & supremum agens spiritum, ad colloquium assidentium amicorum, ex ipsa tam quasi morte consurgeret: non Chrysippus &

P iiij

cutissimum illud, ac profundissimum volumen
 coeptum iuueni in extrema perficeret, senectute;
 non Homerus illa ætate diuinum, & scaleste opus
 excuderet, non Simonides octuagesimo vitæ an-
 no in Pierium illud certamen, iuuenili feruore a-
 nimi, senili autem maturitate, descenderet: non
 quarto, & nonagesimo Isocrates, ardens illud o-
 pus, ac mirabile: & propè centesimum Sophocles,
 tragici summum stili decus, suam compleret Cæ-
 dipoden. Non octogenario maior Cato, nulla mu-
 tatione vocis, aut lucrum, nullo memoriæ lapsu,
 vel in graui se ipsum accusatione defenderet; vel
 clarissimos oratores vltro ipse ad iudicium euoca-
 ret. *D.* Infida memoria est. *R.* Noli ergo illi fide-
 re; sapè calculum secum pone; quicquid credide-
 ris, confestim exige; & quod cras facturus fueras,
 nunc facito. Non est tuta dilatio. Si ex malis, si
 quid boni potes, elice. Fides socij desidiā parit,
 diligentiam perfidia. *D.* Memoria sum pene nulla.
R. Ea est rerum conditio humanarum, vt qui pau-
 ciora meminerit, minor illi fletuum causa sit: vbi
 nec emendatio, nec pœnitentia vtilis locum ha-
 bet, quid superest aliud, quàm obliuionis auxiliū?

De Eloquentia defectu. DIAL. CII.

Inuidiam sermone paras, hominumque fauorem.

Prodest apta loqui, non tacuisse nocet.

D O L.

E Loquium deest. *R.* Altero quærendi odij
 instrumento cares; naturæ beneficium agno-
 sce; quæ, vt magnum tibi in ancipites reos
 sic in te paruum fortunæ ius eripuit: multi pro-
 pter eloquentiam periere; si hinc dubitas, v-
 triusque eloquij principes interroga. Nam mi-
 norum,

norum, ob hanc, causa passim pereuntium plena
 sunt omnia. In quibus, idem ipse periculo, qui ex-
 cellentia est proprior, ac notior fama. Sunt qui-
 bus obscurum nomen propugnaculum est salutis.
 Finge autem abesse periculum; discessis nunquam
 abest labor. Nihil est in rebus tam inane, pro quo
 tanti labores, tantaque vigilia ultro suscipiantur;
 flatus volatilis, sic exercet animum: solida quasi
 virtus in verbis. *D.* Eloquentia nihil est mihi.
R. Fortasse multum securitatis, quod non esset,
 si eloquentia multum esset, multorum quoque,
 in quibus & tuta forsitan ut vita, sic & tutior fa-
 ma erit. *D.* Nihil est eloquentia. *R.* Cura
 ut sapientia sit aliquid, ut innocentia ut virtu-
 tis. Illa enim paucorum, haec sunt omnium. Non
 te insignis poetarum, non te maior oratorum ra-
 ritas trahat. Imò verò vide ut subito dictum mu-
 tem; si te raritas allicit, hoc age; haec ad illam itur
 via. Indignum quidem, ut nihil melius, sic nil ra-
 rius virtute. Eloquentia ipsa, quam paucorum di-
 xi, multò est crebrior, quam virtus, adeo, quod o-
 mnes possunt, omnes negligunt. Quod pauci pos-
 sunt, omnes appetunt, omnes experimuntur. *D.* Ver-
 borum inops sum. *R.* Rebus intende animum.
 In verbis enim flatus, & labor, & eloquium; in
 rebus quies, virtus, ac felicitas. *D.* Loqui nescio.
R. Multi, quæ minus sciunt, magis agere gestiunt.
 Equitandi inscium, equo impone; vix illum inde
 diuulseris; te loquendi ignarum saltem pudor ad
 tacendum cogat; & si loqui nescis, quod alij au-
 diant, disce loquentes alios audire. Non est mi-
 nus artificium tacere quam loqui; cum sit tutius,
 atque facilius. *D.* Non possum exprimere, quod
 in corde est. *R.* Si intellectu polles, magnique
 & altis, qui in animo sunt, sensibus; incunda vox.

& volubilis lingua non suppetit, quiesce. Noli quod infeliceiter succedit, retentare. Quid ergo? bono tuo non tantum æquanimiter, sed late vtere. Alienum linque aliis, neu linguam, stilumque superuacuo atteras. Sine, inquam, loqui alios, tu intellige: cum secretior, tum maior ex ingenio voluptas, quam ex eloquio percipitur; magisque continua; & plus quietis, & inuidiæ minus habens. D. Coram multis loqui, pudor impedit. R. Magnis hoc viris accidisse notum est; frontis imbecillitate, non vitio linguæ, vel ingenij; quod, si cum multis, refugis, at cum paucis, at cum vno loquere: ut clariores fatear conciones, dulciora eloquia non negabis: si ne id ipsum potes, ad te redi, tecum loquere, quod iam supra monui, tuumque domesticum collocutorem excita. Semper ille quidem præsto est, non insidiatur, non irridet, non inuidet, non fastidit, non exactam, atque laboriosam querit eloquentiam, confabulationibus gaudet familiaribus, interruptisque sermunculis, quia & multa sæpè loquenti silentio acquiescis. Disce tu, illo teste, contentus esse, qui non qualiter, sed quid dicas, seu potius dicere velis, attendit. Disce tibi theatrum honestissimum medio peccatoris extruere. Disce non hominum, sed veritatis applausum optare, & aliquando sine strepitu gaudere, contemnâtque modestia, quem perfecta nonnunquam extinguit eloquentia. Disce denique non ad pompam loqui, que vix maius malum vita hominum habet. D. Blasi oris sum. R. Fles ne aliquid tibi commune cum Moyse, tali viro, & tam Dei amico? Atqui seu antiqua repetis, seu moderna circumspecis, ut multi occurrent blaspemari, quibus vtrunque contigerit, singularis e-

loquentia, & excellens virtus.

De Amissione Linguae, & Loquelae. D I A L. C I I I.

*Ingentes pacudes atque efferata monstra domantur;
Exiguum membrum nemi domare potest.*

D O L.

Quid quòd linguam, & loquelam perdidisti. Quid si securitatem, & requiem inuenisti: quàm multos manu innoxios, lingua perfundedit? est voluptas stulta quidem, sed communis volentium videri fecisse, quæ non faciunt, nec possunt. Mentitus est qui Israëliticum regem, filiumque eius occidisse se dixit; & facti innocens, mendatij poenam luit. Ut periculum cesset, quantus est labor loqui, respondere, fabulari, fingere, comere verba, sententias librare, cogitare quid, & qualiter dicas, quàmque suauiter aërem verberes [ita enim vocem ipsam diffiniunt], qualiter quoque non linguam modò, sed reliquum corpus moueas. Nam & huic se porrigit pars vna rhetoricæ: qualiter meditabundus humi frontem defigas, quam, quorsumve manum porrigas, quo terram ferias pede; an non satis hæc operosa concinnitas, & præcepta penè musicis opera, ut dulciter sonas, angis; an non verè loqui labor, & silentium quies? *D.* Nullatenus loqui possum. *R.* Quæ, de deficiente eloquentia dicebam, multò dignius perdita repetuntur lingua. Quando igitur loqui nequis, tace, & quod necessitas iubet, volens facito. Quid ipsi, qui loqui possunt, sæpè vtilius facerent; sæpè dolent, non fecisse. Tace, inquam, ne te damnum pati putes; tacens cogita, & quiescens tecum loquere; quæ meliora esse, quàm perorare, ne disertis quidem

negent. *D.* Mutus factus sum. *R.* Si muti fuissent Cicero, & Demosthenes, diutius vixissent & leuius obiiissent. *D.* Linguae vsum omnem perdidi. *R.* Et mentienti consuetudinem, & fallendi artes, & inimicitiarum, quærendæque infamiae instrumentum. Plures enim lingua sunt, quàm factis infames. Nulla pars corporis ad nocendum promptior, ad frenandum difficilior. Merito ergo quasi magnum aliquid, atque rerum protulit ille, qui dixit: Custodiam vias meas, ne delinquam in lingua mea. Quod cum sanctus quidam vir, qui ad discendum sacras literas accesserat, audiuiisset; abuisse dicitur, nec amplius audire voluisse. Cumque post longum tempus præceptor suus, illum admirans, sciscitaretur, quid tam diu absens, ceptum opus omisisset; respondente dicitur; quod primum illud ei verbum sat, superque negotij attulisset, nec dum illud vnum omni studio posset implere: hanc tibi custodiam, & hoc frenum, seu à natura quidem, seu à fortuna oblatum, ne contempseris, libensque te regendum præbe, neve contra tuam sortem calcitres. *D.* Linguam amisi. *R.* Nunc maximè, quod sapiens iubet, omni custodia serua cor tuum, è duabus custodiis ad vnam redactus; & dimidia laboris parte liberatus, faciliùs pauca custodies, & preciosa vigilantius. *D.* Linguam perdidi. *R.* In quibusdam paucis nobile, & argutum membrum, in magna autem parte hominum, nocens, atque pestiferum & quo multis caruisse sit melius. Sic non solum in seruo verum cernitur, quod Satyricus ait:

Lingua mali pars pessima serui:

sed in plerisque etiam liberis, quibus nihil peius dedit natura, quàm linguam. Bella, doli, adulteria, corruptelæque omnes penè cessarent, nisi lingua

na.

malum semen. & spargeret & foueret *D.* Linguam perdidisti. *R.* Si malam, lucratus es plurimum. Magna enim diuitia sunt, esse inopem malorū. Hæc, qui non habet, diues nascitur, at qui perdidit diues fit, & nomen auctus censu, perdendo inuenit, quod inueniendo perdiderat. Quod si bonam perdidisti, dico iterum: Cor coarctua, amisti quidem, quo placeres hominibus, serua quo placeas Deo. Cui si lingua non potes, corde loquere. Si enim de malis scriptum est: Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Cur non piorum in corde, pia labia esse; & ipsi corde etiam loqui possunt ubi sint aures Dei? Verumque sit, quod alibi scribit idem: Non occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto. Nulla enim secretissimarum quoque cogitationum abscondita est Deo, nec tantos minus quàm clamantes audit. Imo non est apud illum clamor altior, vehementiorque, quàm cordis clamor, ille silentio delectatur. Hunc clamorem, compressis labiis, promebat ille gregis primum, postmodum populi pastor famosissimus, qui audire meruit vocem Dei, dicentis sibi: quid clamas ad me? non loquebatur, & clamabat, immò quidem loquebatur sed corde. Sicut autem, qui Deum audit, surdus non est: sic quem Deus audit, non est mutus.

De Virtutis inopia. DIAL. CIV.

*Virtutum dator est solus Deus, hunc pete; nulli,
Quisquis opem poscet, denegat ille suam.*

D O L.

AT virtutis inops sum. *R.* Verum damnum, iustus dolor; nisi, quòd aliz omnes inopiz naturales, aut fortuitz, ac violētę esse pos-

Sunt; hæc vna proculdubio voluntaria est. Cæteræ enim, vel in corpore, vel ingenio, memoriæque; vel eloquio, seu vel externis in rebus sunt: quæ quidem omnia non qualia exoptantur, obueniunt, sed qualia cuiuscunque fors tulerit; hæc vna autem in voluntate consistit, quam pro arbitrio sibi quisque moderatur, atque efficit. Neque verò alia potest homini voluntas esse, nisi quam vultis, cuius illa est, qua & hoc ipsum vult, & quacunque vult alia. Alioqui, si, vt virium, vtque ingenij, siue eloquij, siue opum defectus, inuito accidit: sic accideret voluntatis; nec præmio digna virtus, nec supplicio digna esset iniquitas. Nunc autem non voluntas vobis hæc aut illa, sed huius atque illius electio ac libertas nascentibus data est; quæ in bonum flexa, bonos facit; in aduersum malos; vt licet hac, vt libet; &, si vt libet, bene vti libeat: haud dubiè Dei donum: vt malè autem, peruersitas sit volentis: illud penitus non licet: vt non & voluntas bona virtutis & mala vitij radix sit: atque ita virtutis inopiam non patitur, nisi qui vult: quoniam prima, & maxima pars virtutis est, velle. *D.* Quid quòd virtutem volo, nec assequor. *R.* Multi se id putant velle, quod nolunt; id nolunt, quod volunt: sic quisque se fallit seque boni auidum non modò aliis, sed sibi etià persuadere nititur: nec cuiquam faciliùs persuadet, quàm delectabilis vera virtus, falsa virtutis opinio sic delectat, vt populum, & amicos fallere, & falli insuper dulce sit. *D.* Scio me velle nec posse id eò bonum fieri. *R.* Vt sit ita, velle non sufficit, desiderio opus est, eoque non modico, sed vehementi. Vos autem mala vestra feruentissimè cupitis, bona vultis repidissimè. vnde fit, vt diuites multi sint; boni autem paucissimi. Nam quid miri est,

est, si citius ad optatum ardens intentio, quam voluntas lenta prouehitur? *D.* Vellem bonus esse si possem. *R.* Stude, nam poteris, & si bona fide vis esse, iam incipe; sed segnicie in vita. Si enim minima rerum non habentur gratis, quid de virtute speres, qua nil in rebus hominum maius est. nil aliud? Non tu illam quasi diuerticulum curarum, sed ut rectum, atque vnicum iter ad felicitatem cogita. Vaca illi, & insiste summo nisi, totoque animi pendere: neque vero temporis particulam, ut iucundo cuidam exercitio, sed ut ordinario vitæ officio, quod te beatum, & nullius egentem rei faciet, vniuersum tempus, omne studium impende, quod rebus sæpe vilissimis inpendisti, & ad memoriam refer illud sanum, magisque efficax, quam comptum verbum Marci Varronis, ex Satyrarum eius libro: Si quantum operæ sumpxisti, inquit, ut tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses, tempore bonus iam pridem esses factus: quod sic accipias velim, non ut terrenæ philosophiæ, quæ ex frequentatis actibus habitum spondet, cuius quantitas sit promissi fides, experti sciunt; sed cœlesti sapientiæ sospitatrici optimæ, suisque consiliis, atque auxiliis te virtutis, quæve per hanc quæritur, salutis debitorem statuas, sentiasque pia confessione, grato animo quodque est scriptum. Nemo potest esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum; tibi nominatim dictum credas, atque ad omnem virtutem intelligas referendum. *D.* Valde quidem, esse cupio, nec sum bonus. *R.* An valde cupias, res docebit. Intensa voluntatis iudicium, perseverantia est, Siue autem gratuitum Dei donum virtus [& profecto eam largitor ille Sydereus ni-

fi constanter optantibus, instantérque precantibus vix tribuit] siue tanta in re vllæ sunt partes ingenij humani, & cùm intentione feruida res egeat, tum & cōtinua eget, & diuturna. Nam quod studio quæritur, repentè non prouenit; sic quocunque te verteris, perseveranti opus est animo: omisissis ergò, neglectisq; omnibus, hic incumbere idque fiet alacrius, si meminervis, semperque descriptum ante oculos habueris, ad hoc vnum, atque ad nihil aliud, te venisse in hanc terrenam habitationem, & hoc à te vnum exigere, vt virtutum gradibus cælum peras; ita quicquid agis aliud, vel superuacuum, vel damnosum sit.

De Avaritia. DIALOG. CV.

Nomen avaritia si vnamittere, fias

Munificus, perdes nomen avaritia.

D O L.

Avaritiæ stimulis vrgeor. R. Bene ais, stimulis. Nam & quærendarum opum cupiditates, stimuli quidam; & quæsitæ opes, spinæ sunt. Ita enim illas vocat, qui mentiri nescit. Præclaræ verò diuitiæ, quæ & quærendæ torqueant, & quæsitæ. At si corpusculum, si naturam, si vitæ respicias breuitatē, videbis te frustrà superuacuis curis angī, & paucorum egentem, multa desiderare. Insuperque dum quærendis inhias, parta non cornere, atque ita quodāmodo quærenda perdere, quo nihil est stultius. D. Multa quærendi vrgeor appetitu. R. Nec aduertis, quòd inter quærendum tempus, & vita, cui illa quærebātur elabatur. Sic mira perplexitas incidit, dum vita abundare videsmini, diuitiis indigetis: dūmque indigentia illa præterit, superuenit altera, & diuitiis abundātes, indigetis vita. Nō hæc ignorabat ille Sapiens, vbi

loquitur de eo parsimonizate, quid dicit: Inueniam
requiem mihi. & māducabo nunc de bonis meis so-
lus, & nescit quod tempus prætereat, & relinquit
omnia aliis, & morietur. Et idem alibi: Qui acer-
nat iniuste, aliis congregat, & in bonis illius alias
luxuriabitur. O terribile dictum, sed commune,
quotidieque se oculis ingerens, nec iecirco profi-
ciēs in animis Auarorū: Idē rursus; Auaro, inquit,
nihil est scelestius: & nihil est iniquius, quā amare
pecunias. Et tu scias, quoniam verō omnia conso-
nant, vt ait Aristoteles, ecce vt ecclesiastico Sapiē-
ti consonat: Sæcularis pecuniæ, inquit Cicero fa-
gienda cupiditas. Nihil est enim tam angusti ani-
mi, tamque parui, quā amare diuitias.

De Inuidia, & Limore. DIAL. CVI.

*Hic verè pius est, odium qui vincit amore,
Inuidus ipse sibi, non alius obest.*

D O L.

INuideo. ? Superior affectus, vt bene tibi esset,
optabat; hic, vt male sit aliis; tantò hic illo, &
auaritia peior luor. Bene ergò Sapiens idem,
de quo modo dicebam: Nequam, inquit, est ocu-
lus inuidi insatiabilis oculus cupidi. *D. Inuidia
torquetur.*

*Inuidia Siculi non inuenere tyranni,
Mains tormentum:*

Flaccus ait. Idq; ad vestros tyrannōs, pestilenti au-
stro impellente, translatum est. *D. Inuidia cru-
cior. ? Simul & peccas, & pleæris expedita iu-
stitia. D. Felicitas vicini mihi parit inuidiam. R. A.*
Credo hercle; nemo vestrū Regi Parthorum,
aut Persarum inuidet: ne illi quidem vobis: fuit
quando vicissim inuidebatis, quia vicinitatem
faciebat imperij magnitudo. Sed an non satis

est propriis malis angi, quæ tam multa sunt, nisi
& aliena bona nos crucient, vndique miseri, insani? *D.* Vicinis inuideo. *R. A.* Tritus mos; Inuidia
lippa est, longinqua non videt; vicinitas, atque
prosperitas, inuidiæ sunt parentes. *D.* Inuideo alie
nis bonis. *R.* Si es inuidus, & pusillanimis sis, o-
portet; omnibus ex vitiis, nullum pigrius inuidia;
alios inanimos non ascendit. Nullum quoque mi
serius. Itaque reliqua omnia bonum aliquod, li-
cet falsum, præsupponunt. Hæc solis malis pasci-
tur, & torquetur bonis; & quod aliis optat, iam si-
bi habet malum. Alexandri ergo Macedonis di-
ctum placet: Inuidos homines nil esse aliud, quàm
tormenta, seu tortores suos proprios: leuis adole-
scentis verbum graue.

De ira. DIAL. CVII.

Ira pone modum, gremio stulti ira quiescit,

Ira: us sensu cum ratione caret.

D O L.

Sed irascor. *R.* Ego aduersis opem polliceor,
non vitiis: non fortuita enim illa sed volunta-
ria sunt, & in vestra potestate: quis te igitur co-
git irasci? *D.* Irascor offensus. *R.* Is fortasse qui
offendisse te arguitur. se offensum abs te queri-
tur. Non tantum est offensarum, quantum insolentia.
D. Ira æstuo. *A.* Furis ergo,

Ira furor brevis est,

Inquit Flaccus: fit autem à plerisque mala con-
suetudine, & impatientia longus furor. Ennius
autem iram initium dixit insanix; cum pleris-
que, nimis illam sequentibus, finis, & insanix fit,
& vitæ. Si quidem hæc etiam pestis, ut super-
bior, etsi sæpè alios, semper tamen ante alios,
possessorem suum torquet, & cruciat: ut
mirer, vnde quibusdam videri potuerit, huic
nescio

nescio quid melle dulcius inesse: habet fortasse vitio dulce aliquid: efferum, inhumanum. Ita nihil, nisi amarum habet. *Q.* Irascor ob iniurias. *R.* Vix iracundus vnquam adeo quisquam fuit, vt nulla re laceffit, irasceretur, nisi fortè Cœlius senator, iracundissimus ille mortalium: qui clienti suo in omnibus sibi consentienti, atque omnia consentienti, irascens exclamauit: Dic aliquid contra, vt simus duo. Durum caput qualiter tulisset iniurias, qui obsequium non ferebat? *D.* Irascor, quia offendor. *R.* Hac in parte vulgò plurimum erratur. Quaruntur causæ, finguntur offensæ: inque his ipsis, quæ veræ sunt causæ, iræ modus exceditur. In tribus peccatis, velum aliquod excusationis obtenditur; & est excusatio ipsa peccatum. Tu, quia non tibi vt Deo, pareretur, irasceris; & tamen Deus ipse quotidie verbis, ac rebus offenditur; nec semper irascitur; vos omne verbum casu elapsum ad iniuriam capitalem trahitis. Impatiens genus. *D.* Irascor sic meritis... *R.* Si de te quidem, male; si de republica modò non ira, sed iustitia illa sit optime. Et ad summam mordicus, vt dici solet, Ciceronianum illud est tenendum: Ira procul vrabsit, cum qua nihil rectè fieri, nihil consideratè potest. Iure ergo laudatur Archita Tarentini dictum, & Platonis amici sui factum; quorum primus, dum se studiis dedito, possessiones suas, culpa villici, destruktas, aspiceret, in eum versus: Sumerem, inquit, ex te debitas poenas, nisi tibi iratus essem: Alter iratus seruo, non impunem dimisit, vt Architas, sed amico commisit, vt supplicium exigeret: veritus ne se iræ impetus, quo non deceret impelleret: hæc, horumque similia frenare iram debent, ne sequaces suos, vt solita est, in infamiam, eademque præcipitet.

Corporis atque animi mors est impletio ventris.

Liberas à morbis sobrietas variis.

D O L.

Gula vellicor. R. Dixi iam, his medemur, quæ inuitis accidunt. Nam quis sponte ægrotantibus medeatur? D. Gula sollicitor. . . Proprie id quidem. Nulla res tam vilis, tam sollicitos vos habet. Stupor, & pudor est cogitare, quo se humanum inclinat ingenium, ad maiora creatum, nisi respiceret: Terrarum tractus, cælique, & maris abdita penetratis. Meditati estis retia, & hamos, & viscum, & laqueos, & rapaces volucres imperio parere, & prædari vobis docuistis, ad nil aliud, nisi ut gulæ satis fiat: quam, non modo explendo, sed onerando, fatigatis; & angustum ventrem, varia arte laxatis, ac premitis obsequendo; cui aliquando utilior fames esset; utilissima verò sobrietas, & fœdo illi, ac misero sæculo, simul in sylvis, & nubi- bus, & fluctibus pacem linquens. Ita tamen eunt res. Hic est mos nobilium ante alios; hæc sunt artes, quæ liberales fuerant, mechanicæ euasere, ipsique, qui bellorum duces, ac philosophi, ac rectores urbium, ac patres patriæ, esse solent. Venatores atque aucupes facti sunt; utque intelligas nullam esse reliquā spem salutis. Nobilitati tribuitur, quod est gulæ, aut proculdubio vanitatis. Hoc malum nullo melius modo, quam generosa quadam indignatione, & rei ipsius æstimatione contunditur, vel sensim, ut Ciceroni placuit; vel repentè. ut Aristoteli visum est. Multum confert cogitatio exitus; quod cum omnibus vitiis sit commune, tamen huic proprium, atque.

De

*Emoluit vires igna sacordiamenſis,
Pellunt torporem cura, labor, ſtudium.*

D O L.

TOrpeo in agendis. *R.* Quis miretur, ſi poſt
gula ſtudium, przgrauatumque corpuscu-
lum, animi torpor obrepāt? *D.* Animigrā-
uor torpore. *R.* Torpor hic ex imperfecta volunta-
te oritur: mox vt bonum velle cœperis, ardor erit,
atq; impetus; qui cū ad multa ſit peſſimus, eſt o-
ptimus ad virtutem. *D.* Torpeo, & ad bona opera
lentus aſſurgo. *R.* Eſt torpor quidā animis obſiſtus,
nec minus ardor quidam generoſa pars animæ; ſed
& hic ardor accendetur, & ille torpor excutitur, fu-
gā temporis intellecta, quæ tanta eſt, vt vix metiri
eam, quamvis celer animus, poſſit: & ſpecie virtu-
tis adamata, quæ talis eſt, vt ſi corporeis oculis cer-
ni poſſet [quod vult Plato] mirum ſui amorem pa-
ritura eſſet. Hinc te amor igitur, illinc metus exci-
ret; vtraq. res inſomnis: neque qui amat enim, neq;
qui metuit, torpere ſolet, & tamen hoc ipſum, ne
torpor, ſoporque vos noxius premat, ad diuinas
laudes ſurgentes nocte precamini: non eſt ſomno
locus, aut inertiz; vbi vos hinc mors territat, hinc
honeſtas allicit. Quis enim inter magna pericu-
la, magnaq; præmia conſopitur? vbi ad iſta re-
ſpexeris, redibit vigor ad animum, fugiet ſom-
nus ab oculis cogitantis, quantum nunc etiam
ſupereſt imperfecti. quantum tranſierit ocioſi;
quod, quia non ſit, longas ætates inutiles efflu-
xiſſe, conſpicimus; & ſenes attonitos ac ſtupentes
dicere: Quid hic, in tot annis, egimus? Come-
dimus, bibimus, dormiimus; ſero tandem ex-

perrecti sumus, cuius mali præcipua causa est torpor iste, quem quæreris; abigendus in tempore stimulis industriæ, freno providentiæ, ne cunctando, ad inglorium finem, cum multitudine rapiaris.

De Luxuria. DIALOG. CX.

*Ocæ scollas, periere cupidini arcus,
Contemptaque iacent, & sine luce, faces.*

D O L.

A Estu quatuor libidinum. *R.* Atqui libidinem torpor gignit: gula autem illam parit. Quid miri igitur, si iam post parentes sequi gulam certè & luxuriam, communes vobis esse cum belluis, maximeque bestialem vitam vestram facere, sapiètibz visum est. Itaque cum sint alia grauiora mala, nullum vilius. *D.* Libidine rapior. *R.* Quo nam verò, nisi ad mortem animæ, & corporis, & infamem notam, seramque poenitentiam, & fortasse inutilem? Inunc igitur, & raptantem sequere, quæ te tales raptet ad exitus. Cogita autem innumerabilium casus miserabile, ac famosus, non modò singularium hominum, sed vrbiū, & regnorum, qui tibi partim visu, partim auditu, & maxime lectione debent esse notissimi; raptantem nequaquam, ut arbitror, manum dabis. Audi enim, quid hinc doctissimi viri senserint, ac scripserint. Voluptates, ait Cicero, blandissimæ dominæ, maiores partes animi à virtute detorquent. In hoc, inquit Seneca, nos complectuntur, ut strangulent: non aliter ergò, quàm latrunculi viatoribus insidiantes, eosque seducentes, ac per mètes, declinantes sunt. In quod valde proderit, si illud præclarissimè apud Linum à Scipione Africano Masinissa dictum.

V. R. IV. S. Q. I. C. R. I. L. I. B. I. P. I. N. 64)
dictum, quod & sibi quisquis hac peste laborabit,
accipiat dictum. Vince, inquit, animum; caue de-
forines multa bona vno vitio & tot meritorum
gratiam maiore culpa, quàm causa culpa est, cor-
rumpas. Idque facilius fiet, si quis acriter rei vili-
tatem, obscœnitatem, breuitatem, finem cogitet;
at longum dedecus, horæque fugacis, forsitan aut
momenti vnus illecebras, multorum annorum
pœnitentia, vel externo fortasse supplicio pu-
niendas.

De Superbia. DIAL. CXI.

*Luciferum populi: de sede superbia celsi,
Luciferi jupinus te faciet solium.*

D O L.

Superbia extollor. *R.* Quid superbis autem Ter-
ra, & Cinis? tu ne tantorum in alorum fasce o-
rutus, atque oppressus extolleris? qui si te,
omnibus malis explicitus; virtutum omnium alis
euectus attollereres, hoc vno bona omnia corrupis-
ses. Nihil est enim odiosius Deo, quàm superbia.
Per hanc enim ille pulcherrimus creatus raptim
corrui, per quam tu peccator, vis ascendere. Si sic
illi, ob id vnum accidit, quid per hoc, aliis culpis
adiunctum, tibi euenturum arbitraris; malum sar-
cinis tuis cumulum super imposuisti. *D.* Superbia
vehor. *Q.* Cur quæso, an non te mortalem, an non
assidue fatiscentem, an non peccatorem, an non
mille casibus expositum, an non morti obnoxium
incertæ, an non denique te miserum meministi, &
non famosissimum illud Homericum audiuisti? Ni-
hil miseriùs terra nutrit homine. Scire velim, quid
te horum potissimè ad superbiam cohortatur an-
fragilitas membrorum, an vitæ breuitas, an cœcitas

animi, inter spes vniſſimas; metusque perpetuos fluctuantis; an præteritorum obliuio, an ignorantia futurorum, ac præſentium; an hoſtium inſidie, an mortes amicorum, an aduerſitas perſeuerans, an fugitiua proſperitas? Hæc, non aliæ vobis ſunt, quàm ad ſuperbi, ſcalæ: his aſcenditis ad ruinam. Atqui cætera hominum pericula, et ſi iniuſtam, aliquam tamen excuſationem: ſuperbia, & inuidia nullam habent. *D.* Doleo me ſuperbum. *R.* De peccato dolere, primus ad ſalutem gradus eſt: & ſicut ſuperbia eſt, extollere: ſic humilitas eſt, dolere, ſequæ ſubmittere: facile factu, quod quidem erit, mox vt oculos in te ipſum, tota intentione, reflexeris: quod cum ita ſit, nolo tibi, nec oportet, librorum partes ſcriptas aduerſus peccata congerere: hoc ſatis eſt cuncta arbitri j tui eſſe, deſitura illico, vt bona fide volueris, vtque aiunt, receptui cecineris, teque ad tua ſigna conuerteris: quod ad præſens malum attinet, vnum illud adiecerim: *S*uperbiam eſſe ægritudinem miſerorum, ac ſultorum: tales nempe ſunt hæc dubiè, qui ſuperbiunt: neque eni maliter ſuperbirent: neque verò ſine cauſa in libro ſapientiæ ſcriptum eſt: Omnes inſipientes, & infelices, ſupra modum animæ ſuæ ſuperbi ſunt. Certe animæ ſuæ, ſi ſaperent, modus erat, humiliati, conditionis imbecillitate cognita. Sic enim eodem libro ſcriptum legis: Rex hodie eſt, & eras morietur. Cum enim morietur homo, hæc edibit ſerpentes, & beſtias, & vermes. Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, reſceſſit: quoniam initium omnis peccati, eſt ſuperbia. Nota ſunt reliqua, quibus acriter circumſpectis, monſtrum eſt ſuperbus homuncio.

De

*Sape ferant amara morborum turba salutem,
Aegrotus melius dicit amare Deum.*

D O L.

Febribus æstuo. *R.* Æstus hic, aut tempore finiendus, aut frigore; vtrumvis fecerit, bene erit. *D.* Febris vigeor. *R.* Omnis hic contra naturam motus, plus habet impetus, quam diuturnitatis: & sæpè duorum facit alterum, aut corpus expurgat, aut animam absoluit. *D.* Febris teneor. *R.* Non longum teneberis, expecta. Citò te vel sanum oportet esse, vel liberum: vtrunque optimū. *D.* Febris laboro. *R.* Illiæ requiesces. Natura cum morte confligit, operire exitum duelli: prope est hora, vel hinc te morbo, vel omnibus exemptura. *D.* Febris ardeo. *R.* Minus mali est, corpus ardere, quam animum, de quo præcedentes tuæ septē proximæ sunt querelæ. Quid si ardor, alterius, salubris est alteri? Quid si hic ardor, quanvis asper, optabilis est? quantum denique boni est, præsentis vitæ mala, breui gustu, peremnis admonere supplicij: vt infinitas amaritudines declinare studeant, qui tam grauitè paucis horis amari, secula tolerant: atque his angustiis discant illas euadere, quibus nec physicus, nec herba medebitur, nec dies criticus, nec mors quidem. *D.* Febris vrro. *R.* Vermium cibus excoquitur. Fer te aliis vri, cui toties alia vsta sunt? & de supplicio consilium cape; ex quibusdam malis remedia constantur. Sæpè paruus dolor, ac præsens, vt venturis, ac grauibz occurreretur, admonuit; fuitq; utilis, qui molestus erat. Felix incēdiū breue quod æterni refrigerij causa est. *D.* Febris exerceor. *R.* Eris

iam bonæ valetudinis æstimator idoneus: vos homines Dei dona, nisi amissa, vel intermissa, non nescitis; ingratum genus. *D.* Febre vexat importuna. *R.* Diu simul esse non potestis. Nemo diu ardet, aut illa te deseret, aut tu illam.

De Dolori Iliaco. DIALOG. CXIII.

*Quem color inuisum cruciat, vel tormina ventris,
Sit patiens, quoniam fit brevis ille dolor.*

D O L.

Iliacum patior dolorem. *R. A.* Sperare incipe, quandoquidem, quod iam tristius metuas, nil est. Sicut autem ad extrema gaudii peruenisse, principium est doloris; sic extremitas doloris, principium gaudij sit oportet. Contrariorum hæc est lex; Alterum ex alterius fine oritur. *D.* Dolori torqueri iliaco. *R.* Spes est, fateor, acerba solatij. nil acerbius pati posse. *D.* Iliaco crucior dolore. *R. A.* Qui dolet, ac metuit, ille miser est; vndique, sibi pars altera miseræ, metus eripitur. Nam quid, oro, metuat, qui ipsam, quæ ab omnibus præque omnibus metuitur, mortem sperat? *D.* Iliaco dolore miserior. *R. A.* Disce viuens mori, quodque, non nisi semel fit, sæpius experire; facies securus tandem semel, quod tam sæpè tentaueris; nihil enim noui facies, simillimus dolor iliacus morti est; nisi quod mors facilior breuiorque, ut qui hunc fortiter tulit, nisi metus alter interueniat, multò illam fortius sit laturus. *D.* Dolori rumpor iliaco. *R.* Magnitudo ipsa doloris finem spondet. Nemo enim diu moritur. *D.* Quid, quod dolor extasim parit? *R. A.* Longos febrium dolores breui transigis suspirio. *D.* Aduentare extasim intelligo. *R. A.* Vix id quidem intelligere est. Nam & repen-

tè aduenit. & præsens intellectum viribus suis priuat. *D.* Linqui animo incipio. *R.* O felix, qui rem necessariam [vtque aiunt] durissimam sine sensu sis obiturus. *D.* Sæpè extasim incurro. *R.* Sæpè mortuus reuiuiscis. *D.* Sæpè extasim mortiferam experior. *R.* Hanc plus, quàm semel, experiri nequis. Nemo enim plusquàm semel moritur. Quod autem optimum mortis genus esset inter doctos, ac præclaros viros aliquando quæsitum est, ubi Iulius Cæsar interfuit, summus vir, & imperio, & doctrina; qui, & ipse, tempore extremo, vt de illis scriptum est, repentè linqui animo solèbat; quam quæstionem ille sic absoluit, vt repentinum, atque inopinum interitum commodissimum diffiniret: quæ sententia, etsi pietati, veræque religioni fortassis asperior videatur; sic tamen & cuilibet sapienti & præsertim pio, verèque religioso, viuendum est, vt sibi nil repentinum, aut subitum esse possit; & si quid tale incidat animo, celeritas ipsa non noceat, & profit corpori.

De totius Corporis Dolor DIAL. CXIV.

*Si corpus morbitorum inuasere molesti,
Certe, salus animo certa parata tuo est.*

DOL

Toto corpore langueo. *R.* Si non languet hospes corporis animus bene est; quicquid tuguriolo suo eueniat saluus eruperit. *D.* Toto corpore crucior; ingens malum. *R.* Stoici vnum, in rebus omnibus humanis bonum dicunt, virtutem. Et quamuis alij aliter; hæc verior tamen, viriliorque sententia visa est; cui consequens est, vnum quodque quod huic bono obicitur malum, esse vitium; quo fit, vt dolor corpo-

ris molestissimus sit, malum tamen utique non sit. *D.* Hei mihi milero, ego torqueor, tu disputas; philosophicæ fabellæ. *R.A.* Iure te miserum dicis, vel hoc ipso, quod humanæ vitæ regulas, fabellas vocas. *D.* Sonora hæc in scholis, famosa per libros, sed nec eculeos; nec ægrotantium ascensura grabatulos, dicuntur, scribunturque facilius, quàm probantur. *R.A.* Immo verò, & ad dolorem, & ad ægritudinem, & ad mortem profunt, sed non omnibus; quippe quæ non omnibus infedere pectoribus: & profectò quibus credita non sunt, salubria esse non possunt. *D.O.* Heu ego crucior, tu disputas. *R.A.* Iste tuus dolor necessariò, aut lentus erit, aut intensus; atque ita, vel facilem, vel breuem patientiam requirit. *D.* Hei mihi, summo crucior dolore. *R. I.* Si summus, nempe brevis est dolor: parce gemitibus, aut fugiet aut fugat, est necesse. Sic utrinque liberras in foribus. Interim forti animo ferre mortalia, speciosum, ac virile est. Speciosum dictu fateor: factu ne possibile quidem reor. *R. I.* Non impossibilitas rerum est, sed mollicies hominum, quæ virtutis innumeros desertores fecit, & faciet; dum omne difficile, tanquam impossibile, respuitur; virtus perit, cuius materia difficultas quidem, sed honesta est. *D.* Sumus homines, non Dij; & moribunda corpuscula, vim doloris ferre non valent. *R.A.* Fragilia corpora humana non negem, sed non usque adeò, quin usque ad tolerantiam omnis aduersi, sat virium habitura sint; nisi maior multò esset infirmitas animorum. Illa est, quæ viro indignos eiulatus, & muliebres, atque humiles voces elicit. Quid est enim, oro te, cur impossibile homini censeas, quod sæpè olim, & potuisse vides hominem, & fecisse? *D.* Heu mihi,

mihi, rursus ad historias vocor, & in medio dolorum æstu, vix præsentium, vix mei ipsius memor, in memoriam protrahor antiquorum. *RA.* An non ergo clarorum recordatio virorum, qui similia fortiter passi sunt. magnum affert, in omni rerum asperitate, solatium, & lenimen? *D.* Sentio, ad imitandum rarissimos hortaris; gloriosa consilia, sed alta nimium, supraque hominem. *RA.* Quid supra hominem dicis? non Deorum tibi, sed hominum rationes, hominumque exempla proponimus. *D.* Hominum facior, sed paucorum; estque ultima, & exacta raritas, nullitati proxima. Non multum inter phœnicem, & chimeram nihil esse volunt: apud alios namque Sicilia monsest. *RA.* Quasi verò imitandus tibi proponatur phœnix, & non acies virorum; quæ, quò rarior, eò dignior, cui similis fieri velis: quisquis ræres sequi negliget, rarus esse vir non poterit. *D.* Video: vnum ex paucis fieri iubes, vnus ex multis sum. *RA.* Propè nullum te maluerim, quàm ex multis vnum: nescio enim an non esse, an stultum esse, sit melius. Atqui plurimorum, idem, & stultorum è numero, sit, oportet. *D.* Ego verò nil peius esse, quàm nil esse, scio. *RA.* Nescis, quid mali sit, esse aliquid, nec esse, quod debeas. *D.* Ita hoc dicis, quasi, quod vni fortè accidit, debitum sit omnibus, idque ad omnes trahi velis. *RA.* Male ais, fortè: virtus enim non fortuita, sed deliberatiua prorsus, & electiua est; non casu equidem quærenda, sed studio. Neque ego, quod vni casus dedit, ad cunctos, sed quod virtus multis tribuit, ad vnum traho ad omnes tractura libentius, sed in vno etiam defatigor. *DO.* At, non omnia possumus omnes. *RA.* Non poeticum modò, sed pa-

storium est verbum. Scio: sed te posse aliquid,
 quod non omnes possint, immo iam potes, velle
 cupio. *D.* Quid, heu miserum, inquietas; non
 ne satis igitur torquet dolor? *R.A.* Quietem
 potius asserere, & hunc tibi terrorem auferre me-
 ditor: quod, nisi tu, qui potes, manum dederis, so-
 la non possum. *D.* Papæ, quid hoc est, quod me
 posse ais: an possum dolorem non sentire: quem
 sentio, aut malum negare, quod pessimum expe-
 rior? *R.A.* Primum non requiro; obstat enim natu-
 ra; alterum ne impetrem; non natura, non veritas,
 error solus obstitit. *D.* Proh superi quor-
 sum hac inania, quæ philosophica dicitis! scio pla-
 nè dolorem non esse animi vitium, sed corporis.
 Scio dolorem aliud esse; quàm perfidiam: dole-
 re aliud, quàm furari: hæc me, vt noua, ne do-
 ceas, satis magnum, etsi nil addideris, per se do-
 lor, malum; cuius ego, non noscendi consilio,
 sed ferendi, seu, quod malim, depellendi ego:
 noui enim, nossemque vtinam minus, quid est
 dolor. *R.A.* Et ego dolorem rem acerbam scio,
 immitem, horridam, amaram, tristem, natu-
 rz aduersam, sensibus odiosam; sed quæ virtu-
 tis ope, non dico dulcescere, quod Epicurus di-
 xit, secum ipse dissentiens; sed leniri, frangique,
 forsque etiam, si vera animum virtus amaretur,
 aut sentiri, partius, aut quodammodo, nec senti-
 ri quidem possit. *D.* Armatas, an inermes
 ego dolorem valde sentio, & malum grande pro-
 fiteor. *R.A.* Professionem aliam ex te opta-
 bam. *D.* Heu rursus ad speciosa retrahimur:
 delectant aures verba magnifica, sed vera ani-
 mum. Quid si dolorem enim corporis, animi pa-
 tientia maior sit? *R.A.* Quid si nullæ corporis, vel
 illecebræ, vel molestiæ, nulli angores, stantis a-
 quæ

que obstantis animi viribus pares sunt ? Quid si in omni luctamine , modò non volens , terga dederit , sed toto nisu , ac bona fide restiterit , semper animus superior fuit , semper abiit victor ?

DO. Quid verò , si doloris intolerantiam morbi foeditas grauat , & fastidium , & pudor ? Quid si lepra putre corpus , ac miserum inuasit , quid hic mihi sermo tuus iste contulerit ? *RA.* Multum sanè , ni respuis ; ostendet tibi te , qui cuncta respiciens , te non vides ; iubebit meminisse terreum , & mortale corpusculum tibi esse , non aëreum , neque æternum ; nec mirari quidem oportere , nec indignari , si putredo in terram suam , si in sedem fluxerit : esse hominis mentem , & suprema eius , nil rebellent , ad felicitatem , perpetuitatemque dispositam ; eiusdem partes infimas , & morti obnoxias , & omnis miseriæ capaces. Seu lepra igitur , seu epilepsia , seu quid histurpius , aut tristius inciderit , cogitandum tibi acriter in miseriæ vasculum descendisse , quod suum erat , destinatumque illo figulo , ab æterno : contra quem lutea vasa ne murmurent , admonentur , quod illud in honorem , hoc in contumeliam , verum cuncta fragilia finxerit , atque mortalia.

LO. Ergò ego , te consule , sine murmure , & gemitu lepram feram ? *RA.* Planè me consule atque authore ; cui , si ostenderis murmure , aut gemitum vtilem tibi leuamenque aliquod mali esse , versis vltro consiliis , vtrumque permiserim , seu iusserim. Quòd si indignatio , & querelæ nil aliud , quàm accessio mali sunt , quid morbo corporis , addere animi morbum iuuat , teque miseriorem flendo facere , & illum tibi forsan infestiorè , qui labores hominum ex alto videt , patientiamque considerat , quam aut remedio compenset , aut

przmio? An verò aduersus omnes corporeas pestes, seu quoniam nominatim vnam desles, parum solatij contra hanc ipsam est, nosse lepram superficiei vitium, vel coloris esse, non valetudinis, aut integritatis sensum, atque membrorum? Vt Augustino visum scimus, nec physici contradicunt. Sed vt cutem penetret, artusque dilacerans, in prazcordia ima descendat; quod fegisse legitur Plotino ingenti Platonico; in animam certè descendere, nisi ipsa consenserit, non potest; qua incolumi, non pluris extrinsecus corporis sui habitus apud illam erit, quàm bene valentem, apud hospitem. hospitij fortè paries extimus ventis. ac imbris scaber sit. Quid, quòd lepra possessorem suum vulgo eripit, consortioque hominum szpè eorum, quos, vt fugeres, recusandum nihil, nulliusque non auxilium implorandum erat? Vt ad calculum res redeat: multis illa corpus rzdiis implicans, multis animum explicuit. D. Heu quid credam, rerum pessima laudanti? R. A. Rerum pessima, non corporis, sed animi vitia, morbi que sunt: nec idcirco ego lepram, sed zquanimi-
tatem, & patientiam laudo, nec indignanter, nimiumque flebiliter ferre suadeo, humanarum tuam pròpriam rerum sortem, cum summo tibi prazsertim Imperatore, ac philosopho, Constantino scilicet, ac Plotino, de quo modò diximus, communem. Postremò ante oculos habere coeli dominum, non lepram odisse, sed vitium: eumque ipsum Angelorum iudicem, atque hominum, de quo scriptum est: Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanent iniusti ante oculos tuos: non tamen leprosos horruisse, seu fugisse, sed illorum domos adiisse, atque conuiuiis interfuisse. DC. Tu

me verbis superas, dolor rebus; ego autem non philosophorum nugis, hac in re, sed sensibus meis credo; illi mihi, quid renuncient, scio. *R. A.* Primum quidem propter philosophorum aliquot, ut verè ais, nugas, quas nec excusare possum, nec negare, philosophiz totius gravitas non perit, quæ in eo, quod nunc agitur, ut in multis, laboranti animæ, una in terris tuta proculdubio arx est. Deinde nihil absurdius, inter mihi amicos, quàm sensuum fallaci iudicio verum quæri, ingenio, ac studio veritas est quærenda, non sensibus. *D.* Heu quid me crucias, & dolori meo addis tædium? proferas remedium: iam nunquam tu, nunquam philosophia tecum faciet, ut non sentiam, quod sentio. *R. A.* Mos gerendus delicato, ac fastidienti agro, permittendumque aliquid interdum, quod per se nocivum, sed utentis desiderio sit utile. Itaque faciliè patiar, ut si langor, si supplicium, si offensio afflictioque corporis mala sunt, quæ incommoda Stoicis dici videntur honestius, ipse quoque dolor hinc oriens, dici, viderique malum, & si ita vis ingens, possit, sed virtute superabile; ut quæ iam litigio verbi cedam, amicus noster Cicero, nos reducet in gratiam: Non enim dolorem, inquit, dolorem esse nego. Cur enim fortitudo desideraretur? Sed cum opprimi dico patientia, si modò est aliquid patientia: si nihil est, quid exornamur philosophia, aut quid eius nomine gloriosi sumus? Hæc Cicero. Multa tibi præterea diuinè, contra hoc, seu incommodum, seu malum, in Tusculano suo, scilicet secunda luce, differuit; quinque dierum disputationes, pari librorum numero, complexus, quem signasse tibi locum volui: valet enim miris modis, ad id, quo nunc eges, maximè pa-

tientiam, roburque animi; quo enervato, atque amisso falsæ vulgi subeunt sententiæ, & indigni viro gemitus erumpunt. *D.* Nunc langori meo propius adhibes manum, docens, ubi illa reperiam, quæ in hoc statu Stoicorum opinionibus in humanis, ac saxeis, potiora, & mihi opportuniora confido; quamuis, & confidendo diffidam: quia, dum remedi; auidus, sæpè locum illum reposito, ad tolerantiam doloris, nunquam mihi per me, nunquam vel Ciceronis ipsius, vel cuiusquam ope, virium satis inueni. *R.* Ego hanc diffidentiam non reprehendo, sed laudo; nemo sibi multum fidat, inque omni difficultate, non ab homine, sed à Deo speret auxilium: at non ita, ut armatos venturos sibi de cœlo Deos credat; malis forsitan interdum, nunquam certè diuinitas inertibus fauit; ut subsidio dignus sis quod in te est, facito: excitandus, attollendus, & armandus est animus, contraque suos hostes, in aciem educendus. *Do.* Reliqua [nisi fallor] intelligo, vnum quæro. Quænam sunt hæc arma animi, quæ memoras? *R.* Bene habet: iam accipio spem salutis tuæ. Inter asperitates enim rerum, flere muliebre est: consultare autem viri, obstare, implorare consilium, atque auxilium, id virile est, & ad vincendum efficax. Arma quidem animi, & bellandi artes, pro diuersitate hostium, multæ, & varix sunt. Nec vllum philosophiæ munus vtilius, aut sanctius, quàm de his agere, quæ [ut reor] aliquantò magis ad vos pertinent, quam nosse quid agant astra, quid natam Iuppiter intuens, promittat; quid Saturno iunctus Mars minetur, quos Mercurius interpretes vagus, à patre, fratreque mores capiat quos ab obuiis quibusque: unde imber, &
æstus.

æstus; unde tremor terris; qua vi maria alta tume-
 scant; & non nosce, unde æstus, ac tumor, tremor-
 que, ac debilitas animorum; quibusve remediis
 temperetur æstus, cōpescatur tumor; & tremor: &
 debilitas roborentur, ac firmentur: quo in studio,
 etsi Socratem ludat Aristoteles, idem tamen, mu-
 tato fortasse animo, huic rei non mediocrem o-
 peram dedit: sed hæc passim in philosophorum
 voluminibus sparsa sunt, quæ ignaris ingerere o-
 perosum nimis; neque compendij huius est.
 Scienti verò superuacuum, cui non doceri ex-
 pediat, sed moneri. *D.* Scio ita esse, neque de
 omnibus quærebam, sed hoc vnum, quæ tu mihi
 contra hunc hostem, cui nunc congredior, dolo-
 rem, arma monstrares. *R.* Ad id tibi, nec me-
 llus, possum, nec breuius respondere, quàm Ci-
 cero: quærit enim, ut tu: Et quæ sunt, inquit, iste
 arma; respondetque illico: Contentio, confirma-
 tio, sermoque intimus. *D.* Ediffere, oro, singu-
 la; legi quidem hoc sæpè olim; tamen vereor, ne
 mihi accidat, quod multis solet, qui apud se legē-
 tes, intelligere sibi omnia videntur apud alios lo-
 cuturi, tum demum, nihil intellexisse se intelli-
 gunt. Dic, si libet; quænam ista contentio est? *R.* Sa-
 tis id quidem, si parū ultra progrediare. in ipsius
 Ciceronis verbis apparet. Sed ne quid me frustra
 poposceris, dicam idem aliter. Multa sunt animis,
 corporibusque similia: & ut nullum tantum cor-
 poris robur; sic nullus animi tantus est vigor, qui
 non improuiso, & graui fasce curuescat. Fac pro-
 uideant, erigentur, ne vtrunque sua moles oppri-
 mat: sed deprehendat intentum: sæpe ad subitum
 magni hostis occursum, vir fortissimus licet, expa-
 uit: da spacium colligendi sese, inque instans di-
 scrimen animum intendendi, venientem hostem

securus excipiet: visis castibus pugnaturi athlete,
brachia; viso onere, subitari illud, ceruix intenditur,
& illā pugnam firmitus obeunt, & hoc pondus
intenta fert leuius, cui negligens, ac remissa succumberet. Ad hunc igitur modum, insigni difficultate conspecta, animus contra illam intendendus est; quod, si ad plenum fiat, terribilium omnium victor euadet. Alioqui [incredibile dictu est] lentus, atque imparatus animus, paruis sæpè deiicitur. Hæc est illa animi Ciceroniana contentio, seu sic dici mauis, intentio: ad hoc enim duobus his vocabulis, sensus idem, & origo, quæ, vides; apud illum in promiscuo vsu sunt, de quæ vnus verbi fonte descendunt. D. Video, te quæ libens audio: sed quid est confirmatio. R. Dicam: est, in ipsis quoque fortissimis animis, nescio quid admixtum diffidentiz: & veris imbutos, falsa circumsonat: tantumque coit errorum popularium ad arcem mentis expugnandam, vt iudicium tenere difficile sit. Subit interdum torpor quidam subit, dubitatio an vera sint, quæ à doctissimis, atque sanctissimis viris, de virtute patientiæ, de honesti specie, de splendore gloriæ dici solent: an id verius quod ab aliis disputatum vulgus probat, vacuitatē, doloris optimam, pessimum dolorem, voluptatē boni finem: & illæ quidem paucorum, hæc ferme omnium voces sunt: quarum sæpè tantus est sonitus, vt paucæ illæ voces adhortantium audiri nequeant, & custodes arcis exterriti, omiſſa defensione, fugam cogitent: in hoc statu dubium, nutantemque præſidiis firmare animum oportet, ne de sententia exeat: vt olim Dionysius Heracleotes; qui, cum Zenonis præceptoris sui, de dolore sententiam, dolore victus, abiiceret, à Cleanthe cōdiscipulo irrideri meruerit. Non, is-

quam

quam, excidat, sed resistat, inque arrepto vestigio sedem figat, intelligens, quid in rebus verū, quid umbratile; neque larvas horreat, neque clamoribus moueatur; certus dolorem nihil, nisi ignaviā; virtute autem, & ignaviā, & dolorem, & mortem, & dura omnia vici posse. Inque hac sententia fixus & immobilis perseveret: promptus pro virtute pati fortiter, quod multis cogitare. terribile est; quodque nunquam ab homine fieri posset, qui non super auri, ac gemmarum speciem, super muliebrem formam. & super omne concupiscibile virtutis pulchritudinem adamasset. Hac confirmatione animi, & falsæ opinioniones, & vani metus infirmantur, & acies doloris obtunditur. Fitque, quod Cicero idem vult, ut sicut in prælio pavidus abiectis que armis, viso hoste diffuglens; sæpè ipse sibi periculū fecit; impavido periculum non fuisset; sic ignavum animū, & sensibus obsequentem, sola cogitatio doloris exanimat; qui virtute firmatus, atque armatus incolumis, ac doloris victor, & propè nil molesti sentiens, evasisset. Patientia enim non modò animi vim augeri, sed asperitatem ipsam doloris imminui, & pene ad nihilum redigi, atque hinc esse, ut acerrimo in dolore recti quidā, & immoti alij etiā lati sint: quod fieri non posset, nisi animus à sensu doloris aversus, ipsam, de qua loquimur, firmitatem, atq. constantiā induxisset.

D. Intelligere videor, sed perge, quod est sermo intimus? *R.* Et hoc dicā. Generosa mens æquè voluptatum, dolorūque contempriz, & utriusque pariter cedere nescia; ubi adesse periculum, seque circumventam hostibus suis videt, arma capit, obuiamque progrediens, seque in prælium cohortans, multa secū, multa cū Deo suo loquitur, quamvis hoc ultimū Cicero vel nesciuit, vel non

ritè sciuit, non defectu ingenij, sed gratiæ. Tali sanè colloquio, ac decoris obseruantiam, atque ad ista, quæ diximus; ad incendendas vires, ad consumanda consilia nullū efficacius. Aliis tamē verbis contra voluptatum blandicias; atque aliis contra dolorum minas, esse vtendum, & quibus, vtroque pronum est, aduerte scienti, quanam vel hæ blanditiæ, vel hæ minæ, quamque impares sint virtuti. Sed quoniam horum de altero sermo erat, exemplo agam vnico, sed insigni. quo in reliquis omnibus instructior fias. Quis est hic in dolore sermo intimus? Meministi, quibus verbis Lucanus magnum Pompeium, inter carnificum gladios, vsum facit; sed quia hoc, pro qualitate personæ, à poëta fictum, & secundum verisimilitudinem, animo viri illius, in quo statu. conuenientibus verbis expressum est; Exemplum verū. recensque alterum adiiciam. Hac ipsa ætate superant, qui viderunt adhuc multi, Samnitum illum imperterritum, & inuictum senem: qui, dum iussu illius, cuius nomen suppressisse silentio melius fuerit, curru per ciuitatem duceretur, nudus inter duos carnifices, candentibus forcipibus, hinc illinc membra carpentes: populo ad tam miserum, tamque indignum spectaculum lachrymante: siccis ipse oculis, graui, & constanti voce sese alloquens, dicebat: Quid facimus animæ? noli, oro, succumbere: nihil aut irascaris, aut metuas: graua sunt ista, sed breuia, & pro nostra æterna, ne dubites salute: grauiusque supplicium, hoc iubenti, fuerit, quàm ferenti. Erige te anime, & depelle formidinem; spera in Deo, statim erit finis. Quibus verbis, quantum sibi consolationis, certè pectoribus audientium, incredibile dictum est, quanta cum misericordia firmitatem, constantiam, securitatem,

tem, patientiam infuderit: etsi arctius æstimanti, non ille intimus, de quo agimus, sed extimus sermo esset; nempe qui [vt dixi] à multis exterius audiretur. Sed hæc, & his familia, & ab aliis in silentio dici possunt; & ab hoc ipso forsitan dicebantur. Vicissim enim nunc tacebat, nunc in voces quas diximus, erumpebat. Potest, & aliter ille idem sermo intimus videri; vnde, non quo prodeat, cogitanti. Et huius quidem secum, ac cum Deo loquentis, in doloribus, inque periculis, nullum clarius exemplum, quàm Iob primi; Theodosius, secundi; ille manu Dei tactus, atque viceribus oblitus quanta Deum libertate, iurganti similis, compellet; seque ardeni; & querula deuotione in Deum erigat. Hic, cum paucis, innumerabili ac barbarico circūuentus exercitu, quo feruore, quibusve suspiriis, ceu præsentem Deum inuocet, audiuiti. *D.* Audiui plane, & memini, & exemplis doceor, quid velis; gratiamque non mediocre Ciceroni habeo de cuius tribus exiguis grauis, tres, ingentesque aristas messui: ex quibus cultu adhibito, messis vberior nasci quærat.

R. A. Ita se res habet, doctorum hominum verba prægnantia sunt; plus continent sensuum, quam prætendunt; vt nihil aliud, me loquente, visus es mihi dolorum, & querelarum tantisper oblitus: vnde elicis, vehementem quoque cogitationem rei cuiuspiam honestæ, atque in illam, à rebus aliis quibuscunque, animi totius abstractionem multum & dolori, & molestiis omnibus posse remedium afferre. *DOL.* Potest esse, vt dicis sed mihi nunc etiam multum deest ad salutem illam, quam intendis animi; magnoque sum in dubio an his omnibus leniatur, seu tollatur dolor; an verba sint, animos occupantia, aurisque

664 P L I N I I R A T I O N E S L I B R O S E C U N D O .
 mulcentia, ad dolorem nihil. *R.* Verba corporibus
 non medentur [fateor] nisi forsitan incantationes,
 & anilia carmina fidei aliquid merentur: at me-
 dentur morbis animorum, quorum profecto sani-
 tas corporeum dolorem, aut exinguit, aut miti-
 gat. Nunquam, si patientia nulla esset, tam multi
 de illa viri doctissimi differuissent. Nunquam tot
 huiusce rei argumenta animo, oculisque, & auri-
 bus hæsissent, quot memoria imagines rerum te-
 nes: quàm multa vidisti, aut legisti. quot historias
 audisti, quibus non probatum tibi, sed demonstra-
 tum esse debeat, ita esse, ut dico, etiam non doloris
 omnem sensum patientia eripi: quod ipsum ta-
 men, & fieri posse, & factum esse contendimus: at
 doloris certè victoriam, ferendique viriliter vires
 dari. Quid verò te pius habuit C. Marius vir litte-
 rarum inops, sed virtutum diues militarium: an
 non ipse carneus, atque offeusus fuit? Quid plus
 Mutius: Pompeiusque? Quid plus habuit Zeno?
 Quid Theodorus? Quidve Theodatus? Possido-
 nius? Anaxagoras? innumerique alij, quorum qui-
 dam seruili conditione, sed animorum ingenuita-
 te mirabili, omne supplicium pertulerunt, non
 modò fortiter, sed iucundè. Quid si ad vestros ani-
 mum, memoriàmque reflexeris, inuenies in hoc
 numero pueros etiam, ac puellas tulisse cum gau-
 dio, quod vos viri sine fletu, & questibus non fer-
 retis. Sed iam de re [ut aiunt] omnium asperrima,
 plura, quàm pro consuetudine diximus: defini-
 endum est: dolorem enim, si non lenit virtus, verba
 non lenient. *D.* Heu hinc tu me vrages. hinc dol-
 or, & cui credam, nescio. *R.* Crede nobiliori:
 in quod illud quoque plurimum adiuerit, me-
 minisse summum illud, & eximium mundi decus,
 eum scilicet, qui diuinam, atque humanam in se
 vniit

mitt naturam, tot tantosque, pro te passum cruciatus, ut quæ pateris, illorum collatione facilia, immo vero dulcia, longæque suavia iudicari possint. Validissimum hoc remediij genus, scrutantes cuncta philosophi nesciuerunt.

De Furere. DIAL. CXV.

*Stulta piis animis insania nulla nocebit,
Et peccare minus mentis ineps poterit.*

D O L.

Nimius dolor, ne furorem pariai, metuo. *R.* Nota illi cogitationib. bonis, & placidis. Quidam furoti viam passionibus faciunt: ex multis affectibus non sanis, vera tandem prodit insania: sicut ex contrariis vera virtus: frequentatis actibus quæri habitum: philosophicum dogma est. *D.* Furere metuo. *R.* Si animi vitio, ille tibi ar mandas: armatura animi, virtus est; at si corporis consulendum, succurrendumque illi est, si qua rei huius ars est ipsos apud corporum magistros, qui physici nuncupentur: quæ si in hoc, ut in multis aliis, aut nulla est, aut professoribus suis incognita: ego artem hanc unam tibi præscripserim, abstinentiam, & omnis excessus fugâ. Notum illud, atque antiquum: Viri sancti virtutibus corpus adificat: multum conferunt animo simul, & corpori, fræna libidinum, ac gulæ. Multos strauit luxuria, multos oppressit crapula, multos somnus, multos ebrietas sepeliuit: multorum vitæ feruor, atque impetus & furibunda licentia, verum abijt in furorem. *D.* Timeo naturaliter in furorem agi. *R.* Quod natura infert, durum potest esse, non miserum: culpa enim caret, quæ miseriæ est radix. Quando autem prouidendi obrigit facultas, unum facito, ut te

R. III.

furor, si vitari nequit, in securo saltem statu animæ reperiatur. Innocens si furere cœperis, aut innocens relipisces aut innocens morieris. Nulla ætas, nulla sanctitas, nulla custodia, sic innocentiam conseruat, ut furor, qualem inuenit, talem reddit. *D.* Furere metuo. *R. A.* Heroas comites, ac reginas metuis. An fastidis Herculem, & Aiace, Hecubam, & Cassandram? An ex alio genere, Lucretiam spernis, & Empedoclem? *D.* Furere pertimesco. *R. A.* Multa vaticinari solitos furentes, accepimus; sic, quo nullum acumen sani capitis peruenisset, vagus, & rapidus furor venit: atque hinc Graij, quam vos diuinationem dicitis, & Furore Mantien, dici volunt. *D.* Horreo vim furoris. *R.* Et sanos moestos, & furentes lætos vidimus, falsa quauis opinione. Habet & error voluptatem suam. *D.* Furendi pavor animum exagitat. *R.* Laborum ferias quidam simulato furore qualiære. Verus furor, ferias veras dabit.

De Veneno. DIAL. CXVI.

*Pocula diuitibus sunt saua timenda veneni,
Paupertas sola hac suspitione caret.*

DOL.

Venenum timeo. *R.* Potu abstine ciboque promiscuo, expertorum fides amicorū excubet, suspectos limen arceat, vina turbida, fusca exulent, pulmenta, dapumq; permixtio, cautio adsit, & sobrietas, & tarditas. Precipitatio autem absit, quæ & aliis, & præsertim genere hoc mortis; multos perdidit. Si ad mensam lenta manus, oculus celer, animus vigil, memorque discriminis; nec tuis tantum, sed tuorum oculis, atque animis obnixus inuigila. Magnis periculis

690
filentio facias, an bibendo, an tuo sanguine madidus, an vino. Magnos compotores, factique huius habes comites Alexandrum, Hannibalem, Philippomenem, Mithridatem, ipsum Claudium, Thera-menem, Socratem.

De Metu Mortis. DIAL. CXVII.

Cur mortem metuis, finis qua sola laborum est?
Omnibus est tandem lex data certa mori.

M ET.

MOri timeo. *R.* Hic non timor, sed cogitatus esse debet: qui, si nouus incipis, nec à prima ætate tecum creuit; si per ætatem æqualia rediens, non assiduus fuit, improvide vixisti. In-hæsisse medullitùs vilissimum illud Flacci car-men debuit,

*Inter spem, curamque, timores inter, & iras,
Omniem crede diem tibi dilaxisse supremum:
Ut is esses, de quo idem alibi:*

Ille potens fuit,

Latiusque deget, cui licet indies,

Dixisse vixi, Cras vel atra,

Nube polumpater, occupata,

Vel sole puro:

hoc est, nempe, illud à philosophis laudatum, sed per paucis datum, viuere vita peracta. *M.* Mori timeo. *R.* Et nasci timuisses, & viuere. Vitæ limen, initium mortis est; vita ipsa cursus ad mortem; seu verius, mors quadam; viuendo ad moriendum ibas, vel [quod sapientibus visum est] in horas certè moriebaris. Quid nunc igitur times, si mors vitam vel comitabatur assidue, vel necessario sequebatur? Illud quidem docti tantum; hoc etiam vulgus intelligit; Quicquid natum; moritur; quicquid moritur, natum erat. *M.* Timeo

mori.

mori. *RA.* Mori times animal rationale, mortale. Atqui si primum verè esses; secundum, ut arbitror, non timeres: humanam quippe naturam, duo hæc in vnum iuncta, perficiunt; Ratio scilicet, & mors. Illa animam concernit, hæc corpus: sed inopia rationis metum mortis induxit. *M.* Mortem metuo. *RA.* Nihil est metuendum, quod affert necessitas naturæ. Qui naturalia enim odit, aut metuit, naturam ipsam oderit. oportet, aut metuat: nisi fortè partem eius alteram amplecti licitum, & laudare; respicere alteram ac damnare; quo nihil est insolentius, non solum homini cum Deo, sed hominibus inter se. Itaque vel totum recipis, vel totum reicis amicum; ne, si tantum grata deserperis, non æquus amicitia cultor, atque arbiter videare. *M.* Mortem horreo. *RA.* Si quid in morte mali est, id ipsum metus mortis exasperat. At si nihil, magnum ipse metus, malum est. Stultitia est malum suum vel augere, vel facere. *M.* Nomen ipsum mortis exhorreo. *RA.* Nomen mortis infame, mortaliū fecit infirmitas. Si quid animi vitium inesset, nihilò plus terroris esset in morte, quàm in cæteris, quæ per naturam sunt. Quid enim magis mori timeas, quàm nasci, adolescere, senescere, esurire, sitire; vigilare, consopiri? quod vltimum planè simillimum morti est. Atque ideo somnum, alii consanguineum, alij verò mortis imaginem dixere. Neve, seu poeticus lepos æstimeretur, seu philosophicum acumen, ipsa Veritas amici mortem, somnum dixit: & semel facere metuis, quo quotidie delectaris? Inconstantiam quidem hanc docti mirantur, atque arguunt. *ME.* Tria hæc apud philosophos, ac vulgata sunt, delectantque, dum resonant, interpone

silentium , timor redit. *RAT.* Imo equidem
 manet, nam si abiisset, non rediret, & est, non in-
 ferior, vulgi præcordiis timor mortis innatus.
 Sed eruditum virum vulgaria sapere, deforme
 est, quem deceat; ut modò dicebam, non tur-
 bæ vestigia, sed paucorum sequi. Nam quod de
 philosophis dicis, miror quid ita, cum à nautis
 nauigandi, vel ab agricolis ferendi, à ducibus
 bellandi consilium capiat, viuendi consilia, à
 philosophis sumpta, contemnit, & pro corporis
 cura, medicos euocat, pro cura animi philoso-
 phos non aditis, qui, si philosophi veri sunt, uti-
 que & animorum medici, & artifices sunt viuendi.
 Nam si falsi, & solo philosophi nomine tumi-
 di, non modò non consulendi, sed vitandi sunt,
 quibus nihil est importunius, nihil insulsius, quo-
 rum abundantior est, quàm vellem, ætas hæc,
 cum egentissima sit virorum. Et quoniam à præ-
 sentibus præter meras nugas, nihil est quod spe-
 res si ad præscitos reditum, inuentumque aliquid apud
 illos fuerit, quod ægritudine tuam leuet, noli spernere, & dicere, quod indocti dicunt, à
 philosophis ista sumis. Respondebo enim tibi
 eum Cicerone: Metuemus, ne à lenonibus dice-
 res. Et re vera, vbi nā piscari, venarique, nisi vbi pi-
 sces, feræque habitant in aquis, atque nemoribus?
 vbi fodi aurum, vbi gemmas legi, nisi vbi hoc
 nascitur, illæ scatent, in terræ venis, marisque
 littoribus? vnde, nisi à mercatoribus merces, vnde
 statuas, & tabulas pictas nisi à statuariis, atque
 pictoribus? Vnde demum philosophica, nisi à
 philosophis peti iubes? quæ etsi apud illos pro
 thesauris abdita, atque ab illis inuenta sint, ead-
 em tamen ab aliis in apertum erui, & vel acer-
 uatius, vel clariùs, atque expressius, vel breuiùs
 po-

postremò vel aliter dici, possunt; audiendi simi-
 lia omnibus spem datura, successum paucis, ea est
 vis ordinis ac iuxtauræ: quod in poeticis elegan-
 tissimus Flaccus docet; & sapè aliter, atque a-
 liter, & aliquando potentiùs affectura animos,
 tanta est gratia, vel notissima renarrantis; tanta
 vetustis nouitas, tanta lux fulgidis, tantus formo-
 sis decor additur: quod non hic ideò dixerim,
 quin alibi non possem; sed quia tu hic materiam
 obtulisti. Nolo enim, [quia ignara superbia mos
 est] semel audita, nec forte intellecta, dum re-
 petuntur, quasi trita & vulgata fastidias. *MT.*
 Acquiesco; rectè quidem in his monitis te ver-
 satum video; etsi ab incepto procul: adhuc e-
 nim mortem nihilominus horreo. *R.* Sunt quæ-
 dam nomine, & opinione hominum, maiora,
 quàm re: multa horrore eminus fuerant, quæ
 vicina sunt risui; temerè creditur inexpertis.
 Nemo, ex his mortis infamatoribus, comperti a-
 liquid loqui potest. Nihil ipse expertus, nihil
 ab experto didicit. Mortuum quemuis interro-
 ga, filebitis, cui iam rei veritas nota est; garrient,
 quibus incognita, & vanis auguriis astruent, quod
 ignorant; hinc apertissima, hinc occultissima re-
 rum, mors: arcanum, & coniecturale nego-
 tium, suspicionibus agitur: in dubio, bonis o-
 pinionibus inhærendum; tenendumque potius,
 quod iucundum faciat, quàm quod moestum a-
 nimum. *M.* Animus mortem timet. *R.* Si
 sibi, superuacuis timor: immortalis est enim
 ipse: si corpori, sui hostis curam gerere, pietas
 indebita. Sin dissolui metuit, nimis carcerem,
 & compedes suas amat; stultus amor. *MET.*
 Timore mortis exagitor. *R. AT.* Stulti omnes
 mori metuant: neque id miror, quibus felicitas

omnis in corpore est, quod extingui morte, nō est
 dubium. Iure igitur boni sui finem, pauidi co-
 gitant, mœsti vident. Natura enim hominis hæc
 est, vt felix esse nolle nequeat, virum doctum, cui
 non alia corporis, quàm vilis mancipij cura est,
 cui in cultu animi omne studium semper fuit, o-
 mnis amor, omne desiderium, omnis spes, mor-
 tem corporis non aliter, quàm digressum maturi-
 tum è nocturno quodam in amœno, & in comu-
 do prorsus hospitio spectare decet. *M.* Mortem
 non timere non possum. *R.* Posses vitæ huius
 exitum non timere, si alterius ingressum sperare
 posses, aut optare: tuus hic timor inde oritur.
 Quamuis enim formidati vulgò exitus, multæ tra-
 dantur causæ, omnes tamen, vitæ illius spe propo-
 sita euanescent. *M. & T.* Mortem metuo. *R. & A.*
 Metum hunc parit impræmeditatio maximè, &
 inopina necessitas moriendi. In viro docto, ac sa-
 piente turpissimum, & præsertim senes; cuius, si
 ritè doctus, verèque est sapiens, vita omnis medi-
 tatio mortis est: quod, si philosophiæ visum fuit
 antiquæ, quid nunc nouæ pietati, quæ summa
 philosophia, & vera est sapientia, videatur? Aspi-
 ce, vt qui alieno imperio parent, subito longum
 iter iussu agere, solliciti, & tristes, raptim compli-
 candis sarcinulis inhiant; Vt queruli, quod præ-
 dictum eis antè non fuerit, indignantesque ab-
 eunt, vt sæpè in tergum versi & nūc quoq. hoc,
 nunc illud obliti, murmurant. Atqui nulla via est
 longior, quam mori, nulla durior, vt perhibent,
 infestiorque latrunculis: nulla denique obscu-
 rior, suspectiorque, & incertior: quæ vt cuncta ces-
 sarent, certè irremeabilis via est, quo attentius
 prouidendum, ne quid obliuiscamini, quoniam
 hinc digressis, non licebit, quod viantibus extre-

ris, atque aliud quodcunque iter agentibus, literis scilicet, aut amicis, oblita committere. quæ ad suos perferant; nec remandare aliquid, nec subsistere quidem, nec diuertere, licitum, nec reuerti; iter necessarium, impossibilis reditus: ire illò necesse est Milites, vnde redire non est necesse. Hoc militibus suis, dux Romanus, apud Senecam: hoc dux vobis vester edicit. Itaque cum oporteat ire, nec liceat redire, cumque itineris sit certa necessitas, hora autem mortis incerta. vnum est remedium, vt parati animo sitis semper, & vocati respondere, & iussi obtemperare, compositisque omnibus, ad primum ducis Imperium, iter illud alacriter agere, quod vtique vobis, aut lætis, aut tristibus peragendum est. Ea res maximè, & metum mortis imminuet, & dolorem: nec securos modò, sed cupidos hinc abire vos faciet. Alioqui improuisus, & incautis eueniet, quod Bruto suo, in epistolis, verè olim vaticinatus est Cicero: Opprimemini, mihi crede, Brute, inquit, nisi prouideritis: sic est, inquam, sic illi accidit: sic omnibus, qui ventura non prouident. Sed cum cunctis in rebus, prouidentia necessaria sit, tum in his maximè, quæ amplius, quàm semel fieri nequeunt: in quibus error vnus sufficit, vbicumque pes lapsus fuerit, actum est. *MLT:* Valde nunc etiam mortem horreo. *R. V.* Altè radicata non facile diuelluntur. Scio, vt dixi, metum mortis sensibus insitum, præcipuèque vulgarium: philosophi verò mortem, neque malum, neque bonum, eoque per se ipsam nec timendam diffiniunt, nec optandam, inter indifferentia numerantes: quæ, pro qualitate fruuentium, nunc mala, nunc bona fieri volunt. Quod illi etiam ex vestris video probari, qui

peccatorum pessimam, pretiosam verò sanctorum mortem ait. *M E T.* Mortem metuo, mortem odi. *R A.* Equidem, vnde hic mortalibus metus mortis, vnde hoc odium, miror: nisi mollicies animorum nota sit, quam hunc scilicet, aliosque degeneres augetis, atque alitis pauores: an non vides, vt magna pars mortalium, ipsum non en mortis exhorreat? Quod, quid est aliud, quàm naturam propriam horrere, atque id odisse, quòd natus sis? quo nihil inter homines stultius, nihil ingratius in Deum. Quàm multi autem nomen illud ægrè audiunt, quod semper internam aurem pulsare debuerat. Nempe sine quo, non est, qui se ipsum cogitare possit: quid namque se cogitet, nisi quod est animal mortale? Quoties in se quisque reflectitur, nonne sibi illicò nomen mortis occurrit. Sed refugitis, quasi per aurem mors irrumpat; & auertitis animum, atque id cogitis obliuisci, quod mox sui memoriam vel inuitis ingeret. Recusatis ecce mortem cogitare, quam confestim, & cogitare oportebit, & pati, cuius passio faciliùs sequeretur, si cogitatio præcessisset. Nunc simul in angustiis altera alteram exasperat. Omne enim inopinum, ac subitum, animam quatit. Æquè stultum est, vel appetere aliquid frustra, vel vitare velle, quod nequeas: eoque stultiùs vtrumque, quò damnosius futurum impleſſe, quod cupias: atque nil damnosius in humanis malis, quàm Dei, sui que ipsius, & mortis obliuio: quæ tria numero, sic connexa sunt, vt vix valeant dissolui. At vos vestri memores, videri vultis: & principij, & finis immemores. Obseruasti hos; qui domui suæ disponunt, vix est, qui dicere audeat, cùm moriar, sed, si moriar: quasi in dubio ponitur, quò nihil est

est certius. Neque id ipsum, si moriar, clarè sonat: sed, si quid de me esset aliud: quid nam est hoc aliud. quæso, & non potius idem ipsum, quod de omnibus fuit, exste, vel qui nati, vel qui nascituri sunt? quibus, ut vitæ, sic & mortis, multa sunt genera, necessitas vna moriendi. Hanc tu cupis ex-
eutare, quam nec patres tui, nec ulli vnquam re-
ges gentium excusere, nec excutient quidem. Tergiversamini ut libet, ita vobis eueniet, ut his, qui contra hostilis ferri aciem oculos claudunt, quasi periculum, quod non vident, nec sensuri sunt. Feriemini, Moriemini, Sentietis: an cæci autem, an videntes id in vèstra manu est. Optate igitur bene mori quod ipsum, nisi bene vixeritis, frustra est: optate, inquam, & enitimini, & quod in vobis est, facite; reliquum illi committite, qui vos in hanc vitam vltro, non vocatus, intulit: egressuris, non nisi vocatus. & rogatus manum dabit. Non mori autem nolite optare. Non modò non impudens, arrogansque, sed inefficax etiam, & inane votum est. Assuescite. O mortales, naturæ legibus, & ineluctabili iugo colla submitte. Et si vos ipsos amatis quòd nati estis, amate, non quòd nati non esse velletis. Neque enim naturam vobis, sed vos illi obsequi par est. *MEET.* Pauorem mortis abiicere, diu quidem frustra nit-
tor. *R. A.* Miror, quid tam diu frustra niteris. quò-
te debuit cogitatio prona perducere. Turpis est enim tam brevis periculi [si periculum, non natu-
ra, & periculorum finis, est mori] turpis est, in-
quam, viro tam inomentanei discriminis, tam lon-
gæuus pavor & tot anni anxij, atque suspensi, ad horæ seu suspitij vnius eueptum. Vis ne autem mali huius vltimum remedium, vis mortis metu perpetuò liber esse? Hæc viue, vita laudabile

mortem spernit, sapè etiam cupit: denique hæc terribilium omnium summa est, siquidem labor, dolor, aduersitas, infamia, carcer, exilium, damnum, bellum, seruitus, orbitas, Paupertas, Senium, ægrotudo, & mors; fortibus viris nil sunt aliud, nisi experientia schola, campus patientia, gloria palæstra.

De Voluntaria in seipsum manuum iniectioe.

D I A L. CXVIII.

Quid tibi præscriptam properas abrumperè vitam?

Qua tamen ipsa breui sponte sua fugiet.

D O L.

Mortem mihi consciscere propositum est.
R. Rem vnam nunc metuere, nunc optare, hæc tota constantia vestra est. Nunc tu mortem muliebriter formidabas, nunc eandem inhumanè appetis: subita, rogo, quæ nam mutandi animi causa est? *D.* Cogor ipse mihi manus iniicere. *R.* Si cogeris, iam non voluntaria manuum iniectio est: quamvis dicatur, quod coacta voluntas voluntas est; sed profectò non libera, nec voluntas propriè, quæ nolèdo fit. A quo autem cogeris, nosse velim. Injici autem manus vel inuito possunt: tu tibi illas iniicere, nisi volens, nequis. *D.* Magnæ sunt causæ, quæ me mori velle cogunt. *R.* Magnæ fateor, si cogunt: sed non cogereant si vir esses: nunc in vestram animi molliciem, nihil est inualidum. Vide autem, an, quæ sint hæc causæ, ritè præ sagias: ira, indignatio, impatientia, furor quidam in se verus, obliuio denique tui ipsius. Nam si te hominè meminisses, humana omnia æquo animo tolleranda cognosceres; neque parui mali, immo ne mali quidem odio, maximum in malum velles incidere. *D.* Iniicere mihi manum cogor, extremis malis.

R. Non

R. Non sunt extrema, quæ te premunt mala. Sum-
 mum illud, & extremum malum, quod te urget,
 desperatio: cæteris enim malis aliquid huius vni,
 nihil potest esse remedij. Quæ sunt autem hæc ex-
 trema quæ dicis, mala? nisi labor forsitan, & pau-
 pertas: hæc sunt enim, quæ poëta commemorat: in
 his agens:

Quis sibi lethum

Infantes peperere manu, necemque perosi,

Proiecerunt animas:

de quorum sera pœnitentia, mox adiecit:

Quam vellent aethere in aëto,

Nunc & pauperem, & duris perferre laboribus

Sunt ne autem tam graua mala hæc, quorum pri-
 mum boni omnes, fortæ, atque æquo animo tulere;
 de quo suo loco diximus: quidam sponte insuper
 elegerunt, atque hinc gloriosi ac in æternum diui-
 tes facti sunt. Sæculum viris conuenire, apud Cri-
 spum; atque ad id nasci hominem, apud sanctum
 illum, & afflictum senem legimus. At vos inque-
 tissima animalia, quicquid non ad nutum auaritiæ
 vestræ fluit, vestræque libidinis; iustam voluntariæ
 causam mortis opinamini. Tam delicata tam præ-
 ceptis luxuriæ vestra est, ut leuibus ex causis, non for-
 tunæ tantum, sed vobis ipsis irascamini: inq; ipsum
 Deum calcitrantes, impia ora laxetis; quasi quic-
 quid id est, in quo non vobis dominus videtur ob-
 sequi iniuriæ gravis sit. Magnis malis victus, mo-
 ri eligo. Tædio, vitæ, credo, familiari vitio stulto-
 rum omnium. Sapientibus enim omnis vita iucū-
 da est: lætam libenter tristem ferunt patienter; &
 si in rebus ipsis nequeunt, patientia delectantur.
 Nil in rebus lætius, nil dulcius est, virtute. Illa est,
 quæ molesta lenit, obliqua dirigit, dura molit.

S ij

ac mitigat; ardua, atque aspera quæque complan-
 nat: cessant querimoniae, cessant præcipitia. Et, ad
 summam, sapientis vita nil serenius, neque tran-
 quillius: hi autem animorum fletus, atq. angores,
 hæc nubes, ac procellæ, quæ in scopulos fragilem
 vitæ cimbam trahunt, è sola stultitia oriuntur. *D.*
 Morbi impatientia, mori elige. *R.* Stultè eligis. ac
 superbe: sine dominum de corpore tuo, quod ipse
 fecit, suo arbitrio statuere. An quid tibi tuo in
 edificio vis licere, in quo non ligna, non lapides
 tu fecisti; in quo denique, præter structuram, nihil
 est tuum, id in suo licitum domino omnium, non
 vis: qui non in illo tantum carnem, & ossa, & san-
 guinem, & spiritum; sed cælum, & terras, & ma-
 ria, & omnia, quæ in eis sunt, creauit ex nihilo: nec
 dicas apud te ipsum, corpus meum, graui do-
 lore angitur; nec tu dominium, sed vsum corpo-
 ris accepisti, breue ad tempus. An tunc luteæ te
 dominum domus credis? Inquilina es. Qui fecit
 omnia, is est omnium Dominus. *D.* Dolore
 cogor, vt mori velim. *R.* Fortassis ad experien-
 tiam dolor datur; qui, si molestus est, esse poterit
 utilis: si intolerabilis, longus certè non erit. Ex-
 pecta domini reuocantis edictum. Cumque voca-
 tus fueris, responde, & non prius. Fixa est dies
 tua, quam nec anticipare fas est, nec differre possi-
 bile: præoccupauerunt tamen hanc multi, & dum
 paruum fugiunt, breuemque molestiam, in æter-
 nas se, atque irremediabiles demerferunt: habuit
 que hæc opinio magnos authores, Annæum Se-
 necam in primis, qui ad eam tam constanter, &
 tam sæpè reuoluitur, vt mihi quidem verius vi-
 deatur, ne non propria sua sit: mirari que cogat in-
 terdum, vnde tam tristes sententia tanti viri pe-
 nis inuaserit: vtque alia scilicet, quæ prosequi
 lon-

longum est, quadam ad Lucilium epistola: Si inutile, inquit, ministeriis est corpus, quid ni opteat educere animam laborantem? De hinc patris interiectis: Profiliam, inquit, ex ædificio putrido. ac ruenti. Male ais, ô Seneca: & multa benedicta, vno polluis male dicto. Non migrandum nempè, sed expectandum est. Sine ædificium tuum ruat, vt. antequam fugias, opprimaris. *D.* Non possum pati, quæ imminent, mori malo. *Q. A.* Ab hoste forsitan inferendam mortem? quæ si fortiter lata sit, turpis esse non potest: cum hæc voluntaria non possit esse non turpis: quia contra domini superioris imperium est, contra quod, nihil bene fieri potest. *D.* Mori malim, quàm quæ instantia sunt, videre. *Q. A.* Non est viri non posse, erectis oculis, vtramque fortunæ faciem spectare: muliebre est trepidos oculos auertere. Quid est autem, quod te turbat. vsque adeo, vt solius opem mortis implores? Tua ne forsitan, an tuorum, an patriæ laborantis aduersitas? Lenta illa duo quidem: nihil enim potest fortuna, cui non possit virtus ob stare. Tertium hoc pium, sed pietate languida, & inerti. Siquidem patriæ seruitus, & tyranni facies, morte potius repellendæ, quàm declinanda sunt. Idem enim viri opus, hoc foemina. Qua tamen in re Catonis mortem miris laudibus, Seneca idem effert. sua illa peculiari opinione, de qua diximus. Non sic Cicero; excusasse contentus, laudibus abstinet. Ait enim Catoni incredibili grauitate naturæ, perpetuæq. constantia, moriendum potius, quàm tyranni vultum aspiciendum fuisse; quem tamen Brutus aspexit, & illius potius morte tollendum, quàm sua morte fugiendum censuit, quod quàm bene, seu quàm male fecerit, non laboro: fecit tamen. Cicero

autem, dum Catonem excusat, suæ illius sententia: melioris obliuiscitur, quam ante annos plurimos, libro sexto Reipubl. posuerat. Ea verò est huiusmodi: Dum P. Africanus minorem in cœlo, cum patre, atque auo colloqui somniantem: & audita immortalitate animæ, ac felicitate vitæ alterius, moriendi auidum induxisset; Patrem mox inutile desiderium castigantem fecit, his verbis: Non est ita, inquit ille; nisi enim cum Deus is, cuius hoc templum est omne, quod conspicias, istis te corporis custodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non potest: homines enim sunt, hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides qui terra dicitur: quare & tibi Publi, inquit, & piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis, nec iniussu eius, à quo ille vobis est datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus assignatum à Deo diffugisse videamini. An non satis Ciceroniana hæc excusatum arguunt Catonem? Et planè, si ab imperatore terreno, ad custodiam loci cuiuspiam deputatus, non auderes iniussus te remouere, ferretque ille hoc grauius, si contrarium fecisses; quid cœlestis putas Imperator, cui tantò plus obedientiæ debetur, quantò maior Deus est homine. Fuit nuper præcæ virtutis Stephanus Columnensis, non hac solùm, sed omni ætate vir clarissimus futurus: hic ab ingenti illo suo hoste, cui potentia impar erat. obsessus, turrim, vbi plurimum periculi videbatur, vni suorum conseruandam, certus de illius fide, commiserat; quæ, dum cuniculis suffosa latentibus, tremere, ac ruinam minaretur, fugientibus focis, atque hortantibus, vt saluti suæ descendendo consuleret, cum iam nihil vti'is mora esset, sibi

verò

verò periculosa etiam, & funesta: Non descen-
dam, nisi ille me reuocet, à quo hic positus
fui. Id dum Stephano nunciatum esset, & ipse
illi metuens, atque illum reuocaturus, accurre-
ret; turris fundamentis fatiscentibus, magnè
corruit fragore. Sic fidelis custos oppressus est,
quem vixerutum ruinis, dominus suus mortuus,
ac lachrymans sepeliuit. Eumque, dum vixit, &
piè desideravit, & fidem eius sæpè meritis lau-
dibus, in familiari colloquio prosequutus est:
Quid his verbis velim, vides. Talis enim tibi
commissi corporis custos esse debes Deo, qualis
hic, creditur sibi turris, domino suo fuit. Fuisse
tamen nihilominus, non me latet, mortem Cato-
nis, illa ætate, laudatam à multis, ac opinione ho-
minum gloriosam. Notumque est illud Iulij Cæ-
saris, qui dum victor Vricam properaret, ubi ille
se peremerat, audita eius morte, Cato mea glo-
ria, inquit, inuidit: Et ego suæ inuideo. Przcla-
rum aliquid, haud dubiè videbatur, cui vir ma-
ximus, & gloriosissimus inuideret. *Deo.* Quid
igitur obstat mihi, aut quid prohibet Sapien-
tis viri mortem, inuidiosam summo homi-
num, & excusatam Sapientibus, ac laudatam se-
qui, vitæque difficultates innumeras, auxilio
spontaneæ mortis euadere? Mori volo. *R. A.*
Vide ne te inanis spes rerum fallat. Sunt nem-
pe alij; quam pares eloquio. nihil ad rem; at cer-
tè sententia potiores, qui Catonis hanc mor-
tem, neque laudent, neque excusent, sed grauif-
simè reprehendant. In quibus Augustinus. ser-
uator veritatis acerrimus, non hanc fuisse illi ar-
cessendæ mortis causam disputat, ne sub Cæ-
saris Imperio veniret, cum filio suo, cum ipse
author fuerit ad Cæsarem confugiendi, deque

illius clementia sperandi omnia, nec sefellit; quod si turpe credidisset, cur non filium secum, vel veneno, vel ferro, vel morte qualibet, ab eiusmodi turpitudine liberasset? cum Manlius Torquatus sit laudatus, quod filium ipse suum, qui contra patris imperium pugnasset, ac vicisset, occiderat. Neque enim turpius dici potest, procacis hostis esse victorem, quam superbo parere victori. Quid ergo? Cæsarem dignum iudicavit, qui filio vitam daret, atqui sibi, vel indignum censuit, vel invidit. Et ad summam, mortis illius solam causam fuisse deprehendit invidiam, quod nec Cæsar ipse dissimulavit, ut modò diximus. Aliud enim timere quid poterat? aut quid principem non tulisset, à quo pridem consule curia eiectionis fuerat, & coniectus in carcerem? & qui se tanta, tamque presenti iniuria, non occidit, quo inani metu, quâne falsa opinione superbiæ, aut credulitatis occideret. Quid tam horrificum vultus Cæsaris habuit, ut esset morte etiam fugiendus, viri omnium, non tyrannorum modò, sed principum clementissimi, atque mirissimi, etsi potentiorum nullum, multo certe ferociorem, sua ille viderat ætate; imò verò nullum viderat mitiorem. Iure igitur alter quidam scriptor egregius, & fide clarus, & eloquio: Mihi inquit, Cato videtur causam quæsisse moriendi, non tam, ut Cæsarem fugeret, quàm ut Stoicorum decretis obtemperaret, quos sectabatur, suamque nomen grandi aliquo facinore clarificaret. Cui quid mali potuerit accidere, si viveret, non inuenio. Cuius enim Cæsar, ut erat clemens, nihil aliud efficere volebat, etiam in ipso belli civilis ardore, quàm ut bene mereri de Repub. videretur, duobus optimis civibus Cicerone, ac Catone servatis. En

tibi

tibi alia præter inuidiam. causa moriendi. vanitas
 stulta, vtraq. nec Catone digna, neq. illa prorsus an
 ticipandæ mortis sufficiens causa est. *D.* Mori ma
 lium quàm sic viuere. *R.* Quid scis an hæc tibi tam
 tristis vita, multis optabilis, multis inuidiosa sit?
 Sed impatientia res cunctas exasperat. *D.* Mori o
 pto. *V.* Et timidis metum mortis. sic desperatis vi
 tæ odium. extorquere difficile est: vitam tamen æ
 quanimitèr perferendam, mortem fortiter exspe
 ctandam: hæc nostri remedij summa sit.

De Morte. DIAL. CXVII.

*Debita natura solui, latere triumpho,
 Corporeo tandem carcere liber abis.*

D O L.

MORIOR. *R.* Ad extrema peruentum est. Iam
 nec mortem metues. nec optabis; de qui
 bus duobus, totidem me. proximis tracta
 tibus, fatigasti, iam præterea nec dolebis, nec cor
 poris, animiq. defectibus subiacebis; nec rerum tæ
 diis, aut morbis, aut senio, aut hominum dolis, aut
 fortunæ varietate lassabere; quæ si mala sunt, mali
 finis utique bonus est. Tu paulò antè de his omni
 bus querebaris nunc eorundem de fine conquere
 ris; vide, sis iniquus, vnam rem qui simul doleas
 esse, & finire. *D.* Morior. *R.* Iter patrum, immo om
 nium; latum, tritumq; iter gradieris. Solus ne tibi
 nescio quid aliud deum maluisses? Perge autem,
 non est aberrandi metus tot sunt viæ duces, comi
 tesq. *D.* Heu morior. *R.* Si quis est. quem flentè mo
 ri deceat, ridere dedecuit viuentem, cum instare,
 semperq; supra verticem videret. vnde mox flen
 dū sciret. Risum illum, haud dubiè, fletus hic non
 lōgo seiunctus spacio sequebatur. *D.* Morior. *R.* Nō

est ferendus, qui sui generis sortem luget; non moreris utique ni. mortalis esses. Sin id defies, quod mortalis sis, non est flendi locus, ubi esse desinis, quod inuitus es; flendum erat ab initio, dum inciperes esse, quod nolebas; nunc gaudendum; esse enim incipies immortalis. *DO.*

Morior. R.A. Omnes hi, qui lectulum tuum modò ambiunt, omnes prætexea, quos vidisti vnquam, omnes, de quibus audisti aliquid, aut legisti, & quantula ea pars hominum est, quam nosse potueris, omnes omnino, qui vel olim nati sunt, vel omnibus terris, ac sæculis nascentur, iter hoc egerunt, acturi que sunt. Cerne animo longam præcedentium, longamque sequentium cateruam, comitumque; & hac ipsa hora tecum simul obeuntium, non paruum numerum: pudebit, credo, sortem publicam priuatis urgere querimoniis, dum ex omnibus vel vnum, cui inuideas, non videbis. *D. Morior. R.A.*

Hoc est impossibile fieri, & iugum fortunæ pariter ac mortis excutere. Geminum ingens bonum, quod viuenti nulla vnquam prosperitas largiretur. Cogita autem, quæso, quor tibi, & quam graues curæ, qui que superessent labores, si, non dicam infinitam, sed annorum mille [qui vnus iam præterita diei spacio comparantur] certam vitam accepisses: quod optimè æstimabis, si huius breuis, ac fugacis, & incertæ vitæ tædia, proque hac toties susceptos labores, molestiasque memineris. *D. Morior.*

R.A. Ita mortem fletis, O mortales, quasi magnum aliquid vita esset: quod si esset, magnum aliquid etiam muscæ haberent, & araneæ, & formicæ, si semper beneficium vita esset, semper maleficium esset mors: quæ magnum beneficium est interdum, dum vel ab intolerabilibus malis, vel ab
his

his, quæ summa sunt mala, peccatis instantibus animam eripit, præservatque. Atqui, ut magnum aliquid, inter vos, sola est virtus: sic, si per te spectetur, vita hæc miseriarum innumerabilium officina est; quam, qui claudere dolet, is ferias respuit malorum, & quietem odit: quam, qui appetit, laboriosæ finem vitæ cupiat, necesse est. Quando nullus alius est, vel laborum, vel malorum finis, quid spes igitur? Dies adest, qui, si traheretur, votis erat optandus: & fortassis, ut res hominum sunt, & fortunæ vis immensa, & insultus varij, sæpè etiam votis optatus est tibi. *DO.* Morior. *R.A.* Immo ex terrea, & caduca domo, ad æthereum, atque æternum migras habitaculum; & in limine pedem habens, moestus auelleris, atque inuitus, & nescio quid retro anxie respectans, an sordium, quas dimittis, oblitus: an bonorum, ad quæ pergis increpulus? Profectò, si quod paulò antedicebam, & quod magni dixerunt viri, vestra, quæ dicitur vita, mors est: illud est consequens, ut eius finis, quæ mors dicitur, vita sit.

D. Morior. *R.A.T.* Rex te tuus carcere liberat; iam vincula franguntur, quæ fecisse mortalia primum patrem libuit. Idque vel maximè ad illius misericordiam pertinere, & Plotino visum, & vestris approbatum sciens, quid queraris, nescio. *D.* Morior. *R.A.* Vocat te Rex tuus, felix nuncius. Sæpè est enim, nec videtur faustum, quod inuitis acciderit. Consensum adhibe, tunc sentire incipies, quàm bene tecum agitur: hic, quem metuis, carceris exitum, & mala vitæ reputans, & mortis bona præfagiens, quasi olor ille Socraticus, diuinationis particeps, & ob id sacer Apollini, moriendo cantabis: si non voce, saltem animo: & nisi, quod absit, graue nimis inex-

piatorum te criminum pondus premit, quod fe-
 cisse Vespasianus corpore legitur, tu facies men-
 te, vt assurgas moriens, nec te dignum censeas ia-
 centem mori. Neque minus, hac in parte tibi tri-
 buas, quàm ille sibi, quòd non vtille, sis princeps:
 Mors enim nescit imperium: Principes non a-
 gnoscit, adzquatrix optima, multa forsàn in vita,
 certè in morte nihil illi licuit, quòd non liceat
 tibi: quin & plusculum diuinæ opis tibi, nri re-
 spuis, affuturum spero. Non quia tu melior, sed
 quòd gratuito Dei amore felicior, qui negata
 magnis, & sapientibus abscondita, concessit par-
 uulis, & reuelauit indoctis. Adde quòd cum v-
 rilius, cum facilius tu meritis assurgere. Illius e-
 nim conatus corporeis viribus egebat, quas mor-
 bus extenuat, mors extinguit: tibi ad assurgen-
 dum, non nisi animi viribus est opus, quæ vicinia
 sæpè mortis augentur. *D. MORIOR. R. A.* Quid
 in tuto trepidas? quid in plano celsitas? quid in
 prono hæsitās? Non tibi ingeram, quæ hoc loco
 disputant philosophi. Multa sunt enim, quæ
 morientis occupatio, & angustia temporis non
 admittunt: debuit tibi profundè admodum hæ-
 sisse, quicquid vbique de hac re ab antiquis phi-
 losophis disputatum est. Vt enim ipsi idem vo-
 lunt, asperarum rerum omnium remedia super-
 uacua facere potest, rara quidem, sed in finem
 rara prosperitas: quæ aduersus mortem disse-
 runt, ea semper vtilia, semperque necessaria
 vt sint, moriendi non fortuita, sed naturalis, &
 inuicta necessitas facit. Inter cæteros s. n. mal-
 ta, & valida in Tusculano ipso, cuius supra memi-
 ni, prima luce recolligit Cicero; quæ nisi olim
 didiceris, nunc docendi spaciū non est: qui-
 bus efficit, siue in malis sit, qui moritur, siue in

bonis esse videatur: quia tamen, ex quo fortunæ iaculis patet omnis hominum status, à malis cum, non à bonis, morte discedere; quod acer quisque humanarum observator rerum, haud dubiè, verum sentit. Morte igitur non offensum se, sed sibi consultum iri existimat, iam latè illam cogitans, & cum venerit, visurus, ut liberatoris sui nuncium, seu ministrum, & cum transieris respecturus, ceu fenestram, unde mundi laqueos, & carcerem carnis euaserit. Illud Cicero idem disputando consequitur; seu petit animus, seu transfertur, ut vel mali nihil, vel boni plurimum sit in morte; argutè fortassis apud suos; apud nos nempe non philosophis modò, sed ne vulgò dubium, credo hercle, nec apud eum ipsum, de quo sæpè loquimur. Ciceronem; quod magnificentissimè multis testatus est locis; sed vel sui collocutoris, vel illius cui diffidentia serviebat. Ad summam igitur, sic teneto, ut scias immortalem esse animam, quod non solum concors vestra gentis opinio, sed philosophorum omnium excellentissimi tenuerunt. Nulla tibi spes in occasu animæ, cui naturale est, ut mori nequeat; neque hinc fidas, nisi mali superesse post obitum, quod nulla sit futura anima, quæ pati possit: sed quia creator animæ, ipse est mitis, ipse pius, ac misericors, opus suum non despiciet, seque veraciter inuocantibus prope erit. In illum preces, in illum vota, in illum spes ultimæ ferantur, in illius nomen extrema desinant suspiria. I securus, nil timeas; natura parens benignissima nihil fecit horridum, mortem formidabilem error facit hominum, non natura rei providæ: si quid magnum voluis animo, si quid altum struis, humiles, & ineptas vulgi voces, actaq; despice: verum illos suspi-

ce, quorum imitatio ad veram gloriam via est. Apud nostros quidem latè, feliciterque morientium innumerabilia sunt exempla. Sin antiquiora perquirimus, multi occurrent, qui mortem non modò ferant fortiter, sed accersant: quod, in Marco Catone, sicut modò diximus. *M.* Cicero excusat? Seneca autem & laudat. Nobis verò neutrum sat probatur; sed secundum minus, quia tolerabilius est errorem excusare, quàm laudare. Nos utrumque reiicimus, quoniam, ut vocatum respondere, & reuerenter parere laudabile; sic imperatoris iniussu, commissæ de custodia, & corporis statione discedere, capitalis est habenda defectio, & vel exiliogravi, vel summo plectenda supplicio. Sciens repeto, ut altius imprimam. Abundè enim [nisi fallor] hæc omnia superior tractatus explicuit. *D.* Morior. *R.* Immo carnis tributum, naturæ debitum, persoluis, mox futurus liber: fac libens, quod vel nolis faceres; & ut bene ait quidam Mortis hortator:

Cupias quodcumque necesse est.

Non est utilius, immo quidem non est aliud in necessitate consilium, quicquid sit à volente, sit leuius; & definit esse necessitas, si voluntas accesserit. *D.* En morior. *R.* Ente dominus præstolatur. Accelera, ne titubes, ne cuncteris. pone suspicionem; non tu tibi cariores quam illi? Quis vocatus ab amante, diffidit? Adhuc fortè miraberis timuisse, quod optandum esset. Multa enim, solutus, scies, quæ victus nullo vnquam studio didicisses, usque adeo, ut arcana resū nosse volentibus, ad quæ mortali vel obsita acies vestra non penetrat, quæ profe-
cto cupiditas naturalis est homini, sed vehemèntior studioso, nisi morte melius putem, nilq; quod bre-

nus adoptatum ferat. *D. Morior. R. A.* Imo obdormis, vitæque fessus, ut arbitror requiescis. *D. Morior. R.* Vade in æternam requiem, nunc primum viuere incipis. Bona mors, initium est vitæ.

De Morte ante diem. DIAL. CXX.

*Tardius ancitius, nil refert, si moriare,
Semper enim iusto tempore mors veniet.*

D O L.

Quid quod ante diem morior? *S.* Ante diem nemo moritur, sed non omnibus dies idem. Imo, ut vates ait eximius.

Statjia cuique des;

ad quam quisque cum venerit, metam attigit. Et quoniam, nec redire datum, nec subsistere, trans-eundum est. *D.* Ante diem morior. *R.* Posset id verum esse, si in diem debitor fuisses; purus debitor, semper debet: semper itaque nutum sui creditoris obseruet. Et semper in numerato habeat, quod debet. Habet autem semper, dum mortale corpus habet; nullo mutuo, nullo opus est scœnore: domi habet imo quocunque ierit secum habet, & ut dicitur in manu habet, unde se liberet, quo soluto, nil naturæ amplius, & nil iam cœlestibus ullis debet, ut Vergilius ait. Pone igitur hanc querelam. Ante diem non repositur, quod omni debetur die: quin pro eo, quod dicebam, gratias age, quia scilicet ad id debitum, nec prece, nec possessione, nec pignore, nec usura indiges: quod vltimum dixisse fertur Spartanus ille vir fortis incognitus, sed dignus agnosci, cum ad mortem ductus, ob hoc ipsum impertetratus iret, atque alacer, quod capite suo satisfacere Lycurgi legibus posset. *D.* Morior ante diem. *R. A.* Non intelligo, quid sit, ante diem mori: nisi quod vulgò dicitur, ante lucem

seu cum primum elucescit : quæ exercitiis eius,
 quam nunc agis, animæ, aptissima hora est. Alio-
 qui quis omnino hominum ante suum diem mo-
 ritur, cum ille sit suus dies, in quo moritur, non a-
 lius? *D.* Ante tempus morior. *R. A.* Neque ante
 tempus, neque post tempus, sed in tempore mo-
 meris : nisi sic forte tempus accipis, quod tibi,
 non natura, seu fortuna præfixerat. Ante illud
 enim sic non mori potest, sicut nec post illud vi-
 vere. *D.* Morior ante tempus. *Q.* Quis, nisi amens,
 queritur ante tempus absolui vinculis, & carcere
 relaxari? *Extandum.* medius fidius, si ante tempus
 accidisset : sed nec accidit, nec accidere potuit.
 suum tempus habent omnia : hic te terminus ma-
 nebat, hic metam fixerat, qui te in hoc vitæ sta-
 dium induxit. Si de hoc fine quereris, & de alio
 quolibet queri posses. *D.* Citò morior. *R.* Citò na-
 tus eras, Non moritur citò, qui iam senuit. Quod
 si non senueras, cessat altera pars querelæ : quan-
 nis, si portio vitæ vltima est senectus, non senuisse
 non potest, quisquis moritur. Sed intelligo sen-
 ectutem, ut vulgus annorum congeriem multo-
 rum, cui non, ut reliquis, finis est alius, quam
 mors : de initio discrepatur varis sententiis, sed
 pro viribus senescentum, proque valitudine cor-
 porum, atque animorum habitu, ad concordia re-
 digendis. Tota denique res huc redit, ut vel mor-
 tis incusare celeritatem desinas, vel molestias
 vitæ prolixioris, quæ de mortis ipsius tarditate
 proueniunt. Sed vos vobiscum dissidentes, nec
 mori vultis, nec senescere : cum utrunque certe,
 vel alterum sit necesse. *D.* Amplius vivere
 poteram. *R. I.* Immo certè non poteras. Nam
 si posses, puto viueres : sed hoc dicere vis, vole-
 bam, seu sperabam; &, ut est animus mortalium
 vitæ

vitæ audus, spei credulus, vtrouque perfacile ti-
 bi assentiam: at si dicere vis, dicebam, quia pauca-
 los adhuc dies viuere ætati non indebitum vide-
 retur non æque consenserim. Quidam enim le-
 rius obeunt, multi ocius, nunquam nullus. hæc
 inter nihil in commune, nisi ut omnes mortales
 vna lex teneat, vnum mortis imperium, alio ta-
 men, atque alio moriendi genere, diuersisque vi-
 tæ spaciis. Sic rei vnius modus multiplex, tem-
 pusque peruarium est. A quo animo igitur quis-
 que suum mortis genus, suum diem mortis expe-
 ctet; nec auiditate vitæ, nec fastidio quod indocti
 ingrati omnes faciunt, de naturæ legibus quera-
 tur, aut litiget. *D. Modicum vixi. R. Nul-*
lus tamen vixit, ut non sibi modicam vixisse vide-
retur; & est planè modicum, quicquid hic viuatur:
itaque si diu viuere delectat, vitam illam querite,
vbi semper viuatur; quæ, etsi hic non sit, tamen hic
queritur. D. Vixi modicum. R. A. Quid si
diu vixisses, nunquid ideò, non vixisses modicum?
 Spacia vitæ huius imparia, & incerta sunt; vnum
 omnibus est commune; cuncta sunt breuia: vixit
 aliquis octuaginta annos, quid hic, quæso, plus ha-
 bet, quam qui octo; verte acriter te in te, nec te fal-
 lat vulgi furor. Qui plus, inquam, habet, qui diu-
 rius vixit, nisi forte curas, laboresque, & dolores,
 & tædia, ac peccata in lucro ponitis. Aut quid
 plus haberet, si vixisset octingentos. Est in expe-
 ctatione fateor, plusculum aliquid. At cum spa-
 cium vtrunq. trāsierit [mihi crede] nihil inuenies,
 quo plus vixisse felicius sit. *D. Morior, dum bene*
agere cogitabam. R. Quid agere cogitabas, nec a-
gebas? sic forsitan in perpetuum cogitasses. Sunt
qui bene agere semper cogitent, nunquam ta-
men incipiant. Quod si bene agere coeperas, ne

dubites , quanuis boni operis finem , mors præuertat : apud cœca hominum iudicia , fortasse aliquid , sed spernendum ; apud infallibilem rerum æstimatorem , nil tibi subtrahitur , integra merces tua est , non actuum modò , sed votorum.

D. In medio rerum apparatu morior. *R. A.* Hæc non mortis , sed morientium culpa est , qui breuissimam vitæ telam , tum maxime ordiuntur , dum præcidenda erat : quod nisi sic esset , non tam sæpè in expletis vitæ muneribus morte præuenirentur , seu expletis , ac transactis viuerent , qua profectò nulla dulcior vita est. Hanc tamen dulcedinem non tam vitæ breuitas , quàm viuentium torpor hominibus eripit , quibus nulla idèò longa est vita , quia quantumcunque sit temporis , nunquam viuunt , semper viuere meditantur , & iam senes inter noua vitæ consilia fluitantes , celeri fine , serum principium antecedunt.

D. Morior , dum magna pararem. *R. A.* Hoc multis magnis viris , ferèque omnibus accidit. Falluntur homines , cum in multis , tum in morte præcipuè , quam venturam nemo est , qui nesciat , dilaturam sperant , & abesse procul sینگunt sibi , quam vicinam semper , hinc vitæ breuitas , & fuga temporum facit : hinc fortunæ vis , & casuum humanorum circumfusa varietas. Et ò cœcitas mira , quòd quid vobis sit sperandum , in aliis saltem ali quando non discitis. Sed sic est , agrè ad amaras cogitationes animus redit , itaque dum sibi quisque longissimum vitæ spatium spondet , dùmque vel æuum Nestoris , vel [vt ait Cicero] Metelli fortunam sperat , denique dum se quisque prædictum naturæ filium credit , de primordiis agitanter , finis occupat , & multa deliberantes , improuisa repente mors aggreditur , mediosque intercipit ap-
para-

paratus. *D.* Viridi morior aetate. *R.A.* Ut nil in hoc aliud boni sit prouisum, tibi est saltem, senio ne marcescas. Senectus enim quamuis non sit grauis, ut apud Ciceronem ait Lælius, utque à nobis supra disputatum est; aufert tamen eam viriditatem, in qua quidem, ut Scipionem ille, sic tu nunc etiam & te fuisse commemoras; multis tu fortasse desiderio, nulli iam fastidio futurus sis, quod in longa aetate vitare, quantalibet virtute, subdificile est. *D.* Iuuenis morior. *R.* Nosti, quid in vita passus fueris. quid passurus ignoras, & mihi crede in hoc tam vario tamque immitti fortunæ regno. qui præmoriatur, comitem fallit. *D.* Morte præpedior, ne cœpta perficiam. *R.A.* Id iuste quidem: agitis enim semper, quæ peragisse pridem decuit, peractique nihil est: hoc maxime vobis grauem mortem, facit, ac miseram: & si quidem absque tua culpa, cœpta peragere nequiuisti, sufficiat voluisse: sin per ignauiam distulisti, displiceat neglexisse. Quod si fors hęc lamentis causa prætenditur, verè autem nihil aliud, quam vitæ prolixitas, & dilatio mortis optatur inanis, licet publici voti, tandem te, vel sero pudeat. Audite enim me mortales, usque adeo vitæ cupidi; quæro ex vobis, sequens firato virtutum exercitio, quid omnino aliud vita hęc, quàm segnis, & inutilis mora est? quæ, quantulacunque fuerit, nequit non esse breuissima. Dictum ergo placet illius, cuius Augustinus meminit, quem in extremis agentem, cum amici solarentur, ac dicerent, ex eo morbo minime periturum esse, Respondit, si nunquam, bene; at si aliquando, cur non modo? *D.* Interruptis rebus morior. *R.A.* Si ad mentem redeunt, aut rebus gestis, aut ingenio clariores, magna pars inexpl-

tis operibus obiere. paucis in hac breui vita contingit, vt concepta, seu iam incepta perficerent. Tu verò, quoniam communi hominum more, has te in angustias inpegisti, nec præterita retractari possunt, vnâ hanc emergendi viam arripe, non vt ad multa interrupta flebiliter, inutiliterque respicias, sed vt viriliter, quod vñum restat, expedias, bene mori.

De Morte Violenta. DIAL. CX XI.

*Vnicuique modum moriendi fata dederunt;
Et bene qui vixit, non male obire potest.*

D O L.

Sed violenta morte pereo. *R.* Si nolens moreris, violenta mors est: at si volens, nulla. *D.* Per vim morior. *R.* Si quidem vitæ vis affertur, quid interest, febris, an gladius, dum liberè egrediare? quid refert, an ergastuli tui fores sponte, pateant, an frangantur. *D.* Vi morior. *R.* Multæ sunt species mortis, sed mors vna, quæ an violenta sit, æ non, morientis arbitrium est; vim vis maior superat, consensus extinguit. Sapiens sic instructus est, vt quibus non potest obstare, consentiat: quid tu, inquires, Percussori meo, vt consentiam, iubes? quidam non consenserunt modò, sed gratias egerunt: inuentus est, qui percussorum suorum ignorantiam excusaret, & supremo illius anhelitu veniam precaretur. Neque ego te cruento consentire carnifici, iubeo, sed inuitæ sorti; cui, qui non sponte paruerit, vi parebit. *D.* Morior hostili manu. *R.* Quid tu igitur, amici manu mori posse, credideras? quando id tibi, nisi ab ignorante contingeret? *D.* Hostili dextra pereo. *R.* Hostiles euadis manus. Ille, dum iræ suæ obsequitur, libertati tuæ consulit, potestati

suas

sua detrahit, nilque amplius in te potest. Satius
 est sub iniusto hoste procumbere, quàm sub iusto
 rege. Illic enim occisoris est crimen, hic occisi.
 Hostili ferior manu. *R.* Quid tua magis inter-
 est, qua dextera, quàm quo gladio feriare? Non
 de manu, sed de vulnere quaeritur: quannus &
 Pompeius manu Caesaris ferri, pro mortis solatio
 videatur apud Lucanum, optare, & apud Statium,
 Capaneus Ipseum; apud Vergilium, Aeneas Lau-
 sum, Camilla Ornithum, quod illorum manu oc-
 cidantur, consolentur. *D.* Ferro morior. *R.* Com-
 munis tibi cum maximis fortuna, cùmque opti-
 mis viris: bona pars eorum, quos vel praesens vi-
 ta felicissimos habuit, vel aeterna sanctissimos ha-
 bet gladio perire; quos si numerem, non breuilo-
 qui monitori, sed longi opus erit historici. *DO.*
 Gladio pereor. *R.* Alij aliter, quidam laqueo, qui-
 dam lapsu, quidam vnguibus leonis, aut apri den-
 tibus, multis ferri copia defuit, dum optarent gla-
 dio perire. *D.* Ferro ferior. *R.* Quid scis, an maiori
 exitio subtraharis, quodque miserrimum censes,
 grauioris miseriae fuga sit? dixi supra, ut Ploti-
 num, alterum à Platone philosophiae decus, pe-
 stilens lepra percussit. Id non dixi, ut alterum ab
 Homero, poëticae Graiae lumen, Euripidem, canes
 moribus lacerarunt: Lucretius vestrorum vatum
 primo proximus, cui tam multa Vergilium aufer-
 re non puduit, amatorio poculo accepto, in mor-
 bum, rabiemque compulsus, gladio ad postre-
 mum pro remedio usus est. Herodes rex Iudae,
 tam foedo morborum agmine circumuentus, in-
 teriit: ut compendiosior ferrimors, inuidiosa si-
 bi esse potuerit, utque auguror, fuerit. Roma-
 nus princeps Adrianus morbitadio victus, impa-
 tientiam doloris, ferro abrumpere si licuisset, a-

prauit. Magnum quendam virum, hac ætate, vermes toto scatentes corpore; mures alium, exedisse narrantur. Inter tam multa ludibria humani corporis, si electio tribuatur, quis imbecillis adeò, vt non ferrum ambiat? *D.* Ignibus pereo. *R.* Quidam animæ vim, naturamque igneam æstimates id facillimum mortis genus opinati sunt. *D.* Flammis absumor. *R. A.* Vermibus ereptum corpusculum, non putrescet. *D.* Fluctibus obruor. *R.* Piscibus conuiuium, bustum tibi amplum, nobile nitidum. Et quid refert corpus terrenum, terræ reddas, an pelago? *D.* In freto morior. *R. A.* Non vbi, sed qualiter moriaris, ad rem pertinet; vbique bene mori licet, vbique male. Non in loco, sed in animo est, quod felicem mortem facit, aut miseram. *D.* In mari pereo. *R. A. T.* Persuasum multis scio, in mari miserum mori; quòd æthereus, atque ardens spiritus, suo contrario videatur opprimi. Sed, vt dixi, nihil locus ad miseriam, animus torum. Itaque de hac re, nauis nescio cuius responsionem probo; quem, cum quidam interrogasset, vbi nam pater eius obiisset, in mari, inquit. Cùmque idem ille de auo, & proauo, atque atauo nominatim quæsiuisset, ex ordine, responsumque ille idem de singulis accepisset, intulit: Et nunquid tu, inquit mare ingredi non times? Respondit, Nauta dissimulans; & vbi nam tuus obiit pater? Suo, ait, in lectulo; vbi auus, inquit? & is ait, & proauus, & maiores mei omnes, suis in lectulis obiere. Tunc nauta; Non tu, inquit, tuum non times in lectulum ascendere? Eleganter quidem, aliquantòque plus, quàm nauticè. De morte igitur, natura viderit, quæ mortales fecit; at de genere mortis, de loco, de tempore, viderit fortuna. *DOZ.* Veneno morior.

R. Cu-

ageretur, exposui. Regni quidem mors est gladius, sed venenum magis. Et ad summam, ridiculum valde est, vbi de morte decreueris, de instrumentis esse anxium.

De Morte Ignominiosa. DIAL. CXXII.

*Si meruit scelus infamie morte perire,
Aequo animo qui fers, sustine, saluus eris.*

D O L.

Sed ignominiosa mors est. *R.* Mortem ignominiosam facit, non genus, aut qualitas, sed causa supplicij. *D.* Ignominiosè morior. *R.* Nemo bonus male moritur; Nemo malus bene: honestam mortem, non funeralia, non ministri, non purpureę faciunt exuuię; non inuersi clipei, atque enses, & fletus dominum familia & vulgi clamor ac lamenta, & mœrore vxor insignis, & pietate filius, & deiecta ceruice, ante feretrum, nigro indutus; ac lachrymis grandibus humeris, & non postremò funereus laudator homo, & imagines aureę diuitis sepulchri, defunctique titulus, victurus in marmore, donec sua quoque [licet sera] lapidibus mors sit; sed virtus, & clarum meritis viri nomen, non vulgaris egens aurę, sed suapte eminens maiestate, quod non præceps, & cœcus fauor hominum, sed rerum series, & innocens vita pepererit, atque vsque ad mortem veritatis, & iustitię suscepta defensio. Interque medias mortis minas imperterritus, atque inflectus animus, ac generosa fiducia. Contra his decoribus honestam mortem, quis ignominia, quæso, locus est? aut quomodo turpiter mori potest, qui sic moritur? Seruilem in modum virgas adhibe, & tortores, & laqueos, & secures,

T. iij

fige cruces, & rotarum radios attolle, & quadri-
 gas in diuersum age. lacerata huc, & illuc membra
 rapturas; adde ignes, & craticulas prunis imposi-
 tas, atque oleo vasa feruentia, & ferarum dentes
 fame armatos, adde vncos, & garmonias ac tracta
 per vicos laniata cadauera, & quicquid iniuriæ,
 atque opprobrij, seu viuium, seu exanime corporu-
 sculum pati potest; dura mors fortasse videbitur,
 ignominiosa certè non fuerit. Imo verò non nun-
 quam eo clarior, quò durior. Itaque apparatus
 hic exterior, & tumultus, & tubæ, & carnificum
 truces vultus, & irati vox tyranni, nihil prorsus ad
 rem; intra te ipsum te reflecte, ibi te quære; atque
 excita. Omnibusque, quæ supersunt, animi virib.
 ad extremos casus accingere; aures ab inuiso stre-
 pitu, à supplicij pompa oculos auerte, tacitusque
 totam animam recollige, atque hortare, resque ip-
 sas examina, non umbras rerum. Tu, si mortem
 ipsam, rectis oculis, spectare audes, nec ferrum, pu-
 to, nec restim, nec liuentes calices, nec stillantes
 carnifices horrebis: vanum est enim, ipsum hostem
 eum contempseris, eius faleras, aut signa, merue-
 re. D. Ignominiosa morte damnatus sum. R. Sæpe
 actor, seu delator infamis, & obscœni testes, & ob-
 scurus iudex; reus autem ipse clarissimus: sæpe i-
 gnobilis vulgò mors, nobilis verò, gloriosusque,
 qui moritur. Iam, ut sileam reliquos, quòd & ni-
 mis multi, & multò impares sunt; quæ vsquam i-
 gnominiosior mors, quàm crucis? in qua pependit
 eximium illud, & prænitidum cœli decus, ac ter-
 rz; ne tale aliquid ignominiosum sibi censeat vlla
 sors hominis. Et quoniâ summo nihil est altius, in
 hoc desino. Omne genus mortis honestare potest
 virtus, virtutem nulla mors inquinat.

*Cum mortis genus, & metam nescimus, & horam,
Ad tempus mortis nos preparare decet.*

D O L.

AT repente nimis morior. *R.* Paulo ante, si recolo, sensuisse te dicebas. Miror quomodo repentina mors seni est; qui, nisi, non dicā, delirat, sed insanit; semper ante oculos mortem habet. Nāque cum omni xatari salubriter sit consultum, ut omnem diem sibi ultimum credat, hoc amplius rite consulitur senectuti, ut omnē horam sibi putet extremam, neque illud modò non audiat, quod est apud Tullium, nemo tam senex, qui se annum non putet vivere. Sed ne id quidē, quod Seneca ait, diem. *D.* Subitò morior. *R.* Quid hic dicam, nisi ut repetā, quod ille olim summus hominum, nec minor ingenio, quā fortuna, vno, ne integro quidem, ante suū obitum die, quati iā verum, experientie vicinitatem præsagens, dū de hoc ageret, repentinā, atque improvīsam mortem commodissimam iudicavit; quod iudicium ab ea videbitur religione dissentiens, quā ab hac morte liberari, flexis genibus, Deum orat: neq; ego hanc sententiam, ubi sit libertas, amplector; aliud tibi nempe cogitandum est; neque verò hanc optabilem, sed, ubi sit, tolerabilem mortem dico. Siquidem sapienti, quique eminens cuncta præviderit, inopinum nihil accidere posse, non ambigitur. Vnde fit, ut improvīsa mors non sit, cuius provida vita fuit. Nam quo pacto rerum maxima negligat, qui parva, qui minima etiam librare sit solitus? humanis autē in rebus, quid mihi maius morte monstraveris? quid par mortis? *D.* Velociss-

mè morior. *R.* Impræmeditata modò non sit mors, quò velocior, eò facilior: supplicium enim [si quod est] utique breue est, sensumque ipsum celeritate præueniens, & morti detrahitur, quod est in morte durissimum, metus mortis.

De Aegrotante extra patriam. DIAL. CXXIV.

*Sape solum natale miser felicius extra,
Aegrotat, quam si viveret in patria.*

D O L.

Aliena in patria ægroto. *R.* Quid refert, cuius sit patria; ægritudo utique tua est. *D.* Lu-
dis me; ego extra patriam ægroto. *R.* Qui
extra vnam patriam est, intra aliam sit, oportet;
extra omnem patriam nec ægrotare, nec sanus esse
quisquam potest. *D O.* Diuerticula verborum
quaris. Extra meam patriam ægroto. *R. A.* Vnum
hoc bonum huic inest malo. Nemo grabatulum
tuum premet. Non importuna vxor, aut filius. sui
uterque sollicitus, negligens tui. Quoties putas vi-
ro vxor, patri filius, fratri frater, in vltimis labo-
ranti, puluinar iniecerint, & mori adiuerint, quæ
alienigenæ vetuissent? Sæpè ibi maior est caritas,
vbi minor creditur. Certè nullus astantium mor-
bo tuo gaudebit. nullus tibi mortem optabit; quæ-
ris causam? Nullus hæreditatem tuam expectabit;
omne in facinus spes, & cupiditas impellant hæc
tranquillitas non facile tibi in patria contraxisset.
Multi stratum circumsisterent, sub officij specie fu-
neri inhiantes; quæ cogitatio, ægrotanti ægri-
tudo [nisi fallor] altera est. Obsessum hinc lupis,
hinc vulturibus se cernenti, iam cadauer mente
captatibus. *D.* Extra patriam ægroto. *R.* Quid scis,
forsitan nunc in patriam redis. *R. A.* Rectum, & bre-

ut iter in patriam est, mori. *D.* Extra patriam æger sum. *R.* O superuacuum semper, & inanes hominum querelæ. Quasi verò ardentior extra patriam febris aut durior sit podagra. Malum hoc omne, quod videtur, voluntarium est, atque in vestra positum potestate, ut pestes aliæ, quasunque falsæ animis inuexit opinio.

De Morte extra patriam. D I A L. C X X V.

*Sape solum natale mori felicius extra
Contigit ægroto, quam perisse domi.*

D O L.

M Orior extra patrios fines. *R.* An peregrino id accidit, an exuli? Iam, seu te in his terris visendi dicendisque studium, seu religiosa deuotio detinebat, & gaudendum quod honesto te mors reponit in actu; seu iusta sententia, & ferendum non modò fortiter, sed libenter. Nullo enim melius modo iniusti scelus hominis, quàm iusti supplicij spontanea ac tranquilla perpessio ne diluitur. Sin potentioris iniuria, neque id tamen ideò dolendum, sed satis [ut arbitror] de exilio disputatum est. *D.* Extra patriam morior. *R. A.* Dicebam modò, hoc est in patriam redire, nullus rectior trames erat, nullus breuior. Anti-bi Eudemus ille Cyprius, familiaris Aristotelis, è memoria lapsus est? de quo & Aristoteles idem scribit, & Cicero. Qui cum grauitè in Thessalia ægrotaret, vidit in somniis, se quamprimum ægritudine liberandum, & post quinquennium in patriam reuersurum. Tyrannum verò verbis illius, ubi tunc erat, Alexandrum Phæreum illico periturum. Cumque ipse paucis post dieb. insperatè redditus salutem, etià tyrannus à cognatis esset occisus, atque ita verè

per omnia visionem ratus, promisso tempore reditum in patriam expectaret, quinti anni ad finem, pugnans Syracusis, occubuit; eoque illum modo in patriam suam rediisse somniorum interpretes dixere, nequa penitus pars somnij falsa esset. Ego, quid de somniis sentirem, dixi alibi: De hoc in patriam reditu, quid occurrerit, modò dixerim. *D.* Extra patriam mori cogor. *R.* Dixi, dum de exilio loqueremur, & repeto: aut nemo extra patriam moritur, aut omnes. Doctis quidem viris placuit, omnem mundi plagam patriam esse, & præsertim forti animo, quem non huius, aut illius partis amor astrinxerit. Aliis enim tantum, ubi bene esset; contra, nullam hic esse homini patriam, quibusdam visum, illa communis, hæc altior philosophia est. *D.* Maior procul à patria, in qua natus sum. *R.* Vbi moreris, illa demum verior patria tua est. Illa te diutius possidebit, nec vagari sinet, & proprium, perpetuumque incolam, sinu amplexa, constringet: disce hanc terram pati, quæ te ortum alibi, transformabit in se. *D.* Procul à patria mors me manet, & sepulchrum. *R.* Et cælestes illi diuinique homines, ceteros vna ætas, & eadem media mundi parte genuerat, toto orbe dispersi sunt, mortibus, ac sepulchris. Illum Ephesus, illum Syria, illum Persis, illi habet Armenia, illum Æthiopes, illum Indi, illi Achaia, illos Roma, illum vltima seruat Hispania: quosdam tamen ex his, loco mortis, ablatos esse, nunc in Italicis urbibus fama est, qua terreni erant; pars quidem æthereæ pridem, haud dubiè cælum tenet. *D.* Extra patriam mori oportet. *R.* Quid secundi ordinis viros loquar? Illum Stridoni Bethleem prius, & post Roma; illum Gallia Pannonia, atque illum Athenis abstulit Parisius; hunc

Græciæ, atque nunc Hispaniæ rapuit Roma; hunc
Mediolanum Romæ viuum, hunc defunctum A-
fricæ Sardinia; mox Sardinia Ticinum, occiden-
tis duo lucida sydera, æqua meritis iuncta animis,
vicina corporibus; qui sunt, de quibus loquor,
intelligis; atque idè multa festinans transeo.
Sed nè tertij ordinis exemplum desit. Illum Pa-
lestina Cyprus tulit. Illum Nursiæ Campania,
hos Hispaniæ Italia, illum quidem Bononia hunc
Patauium. D. Intelligo planè singula. Sed adhuc
inuitus procul à patria morior. & A. Et ego planè
causam rei huius intelligo, quod scilicet sanctissi-
mis spiritibus, cæloque semper hærentibus, nulla
iam terrenæ patriæ cura esset, quæ nondum tibi
deposita [sed mihi crede] si cælo inhias, depo-
nenda est. Attingam tamen de hinc alios virtutis
amicos, cæli memores, nondum tamen cæli stu-
dio, terræ oblitos. Samij ossa Pythagoræ Meta-
pontus exit; Ciceronem Arpini ortum, Romæ
altum, Caietæ sinus exanimum vidit: Plinium,
quem infantem lauit Athēsis, grandæuum vese-
ui cinis extinxit: Vergilium mundo dedit Man-
tua, Brundisium [sine ut alij perhibent] Taren-
tum rapuit, nunc Neapolis tenet: Ovidium Sul-
mo compegit, Ponticum soluit exilium: Teren-
tium Comicum, ut fama est, Carthago genuit. Ro-
ma docuit, Archadia sepeliuit: Flaccum Horatiū
Apulia: Ennium Calabria: Statium provincia
Narbonensis: Ausonium Vasconia: tres Annos,
siue [ut alij volunt] quatuor, duos Seneca, vide-
licet, Gallionem & Lucanum, misit Corduba; &
hos oranes, & Plautum Arpinatem, & Lucilium
Aruncum, & Pacuvium Brundisium, & Iuvena-
lem Aquinatē, & Propertium Vmbrum, & Va-
lerium Antiatē, & Catullum Veronensē, &

Varum Cremonensem, & Gallum Forliuensem,
 & Actium Pisaurensem, & Cassium Parmensem,
 & Claudianum Florentinum, & Persium Volate-
 ranum & milles alios; Roma retinuit, ac magna
 ex parte humo condidit; Tito Livio Patauino vi-
 serum velut ad sepulturam, patriæ restituto; sicut
 ex diuerso, multos Roma eadem genuit, alibi mo-
 rituros. Orbis terræ, quasi domus angusta est, &
 ipse quadrangularis, cuius ab extremo ad extre-
 mum transitus. Et hic viuere, illic mori, non plu-
 ris est fortibus animis, quam pro vario vsu bal-
 neum triclinio, seu brumali, æstiuum thalamum
 mutare. Trita est omnibus, maximæque illustri-
 bus, alternatio hæc originis, & sepulchri. DO.
 Scio sic esse, extra patriam tamen mœstus mo-
 rior. RA. Nihil o latior in ea ipsa, quam tuam
 dicis patriam, moreris; sed indulgetis fletibus,
 tanquam sua illis insit delectatio. Quod si ani-
 mum vulgi erroribus circumuentum, sanctæ, do-
 ctæque simul, ac discretæ paupertatis exempla
 non adiuuant fortunatioribus agam, si quod do-
 les, Regibus, ac Cæsaribus accidisse monstraue-
 ro, ducumque clarissimis, maximorum ne homi-
 num fortunam sis recusaturus, videro. D. Quid
 dictura, quosve in medium prolatura sis, sentio.
 Sed quid opus est verbis, doleo extra patriam mo-
 ri, mortisque molestiam locus grauat. RAT.
 Medicam manum horres, video, pergam tamen,
 quam feliciter tu videto, mihi verum dixisse, ac
 fideliter monuisse sat fuerit. Alexandrum Pel-
 la genuit, Babylon peremit; Alexandria condi-
 toris sui nomen, ac cinerem custodiuit. Alterum
 Alexandrum Epiri Regia pauperat, Lucanus am-
 nis obruit. Cyrum Persis Regem tulerat, Scy-
 thia truncum tulit. Marcum Crassum, magnum-
 que

que Pompeium Roma, & Romanum imperium
 omne suspexerat, quæ viuorum magnitudinem
 tolerasset, vtrique mortuorum [si fors sine-
 ret] suffectura cineribus. Sed alterum trans Eu-
 phratem tellus pressit Assyria. Alterum Ægyptia-
 ci gurgitis vnda contorsit. Catoni huic vltimo
 Roma principium, ac nomen, finem, cognomen-
 que dedit Vtica. Cornelios Scipiones Roma pro-
 genuit nobilissima, & Reipubli. saluberrima ger-
 mina, quibus seruanda sæpè esset, & ornanda,
 hos sic sua fors distribuit, vt duo hi, qui dicuntur
 magni, Hispania tellure obruti, Superior Africa-
 nus Linterni, Nasica Pergami, Lentulus intra Si-
 ciliam, seiunctis habitent sepulchris. Soli ex hoc
 numero Asiaticus, atque Africanus minor Romæ
 iaceant, melius quolibet in exilio iacturi. Illo
 carcere multatus, hic morte. Sic persæpè, v-
 bique melius viuas, melius moriari, quàm in
 patria. Nusquam durius iaceas, quàm domi-
 tres Decij, etsi duos tantùm fama celebret, ex-
 tra patriam animosissimè ceciderunt: Cum La-
 tinis pugnans pater, cum Hetruscis filius, addi-
 dit Cicero, & cum Pyrrho nepos: quid nunc ex
 ordine occurrentes eximios duces sequar, om-
 nes Romæ genitos, sed extinctos alibi? Attilium
 Regulum, pro seruanda patria simul, atque hosti
 fide, quò crudelius, eò gloriosius morientem, vi-
 dit Africa, & sequenti bello, Gaium Flaminium
 Cortona, Æmilium Paulum Cumæ, Claudium
 Marcellum Venusia, Tiberium Gracchum Luca-
 nia procumbentem vidit. Nulli horum Romæ mo-
 ri contigit, duæ spes ingentes imperij Romani in
 ipso ætatis flore succisæ, Drusus, & Marcelli-
 nus. Et ambo in patriam reuersi, ambo tamen
 procul à patria, ille in Germania obiit, hic in

Baione. Quid nunc, tu ne Tarquinio superbior? tu
 ne potentior Sylla es? Atqui ille Cumis exul, hic
 dominus Puteolis expirauit. Quid minores lo-
 quor? Augustus Cæsar, pater patriæ, extra patriam
 obiit, apud Campaniæ Nolam. Tiberius dispar
 moribus, imperio par, apud Campaniæ Misenum.
 Vespasianus, ac Titus optimi principes, vt patrē,
 & filium decebat, vna & eadem villa, quamuis
 prope, extra urbem tamen obiere: at Traianus in
 Occidente natus in Oriente defunctus est. Septi-
 mius Seuerus in Africa humilem habuit originē,
 Romæ superbum imperium, Eboraci autem in
 Britannia sepulturam. Theodosium in Hispaniis
 ortum, defunctumque Mediolani, Constantino-
 polis accepit, quæ iam prius aliunde editum sui
 nominis possidebat authorem. Quid de aliis di-
 cam? Lycurgum Sparta profugum, Creta suscepit.
 Eadem Creta Saturnum regē, pulsum à filio ab-
 euntem vidit; Italis finibus abditum, humatum-
 que audiuit. Africæ lumen, Annibalem tegit vna
 Bithinica. Thesæa Themistoclem, ac Solonē, tres
 Athenienſiū coronas, sic fortuna disperſit, vt pri-
 ram Syria, secundum Persis, tertium Cyprus se-
 peliret. Imparia tātis cadaueribus sepulchra; dies
 modificiet singulis immorantem; neque historiis
 obruere proposui, sed monere. D. Teneo: sed hos
 omnes, & quoscunque alios potes, extra patriam
 defunctos, fateor, sed volentes nego, dolentēſque
 arbitror. R. Vnde hoc tibi, nisi quod stulti omnes,
 secundum se alios æstimant; neque quod sibi dif-
 ficile est, cuiquam possibile suspicari possunt? Et
 fortasse illi veteri potius prouerbio præbuiſti au-
 rem: Bonum est peregrè viuere, mori malum, cum
 vtrunque potius bonum sit, modò bene fiant lon-
 ganimites, atque honestè; malum vtrunque, si

male fificbiliter, atque ignauè dicam, quod mire-
ris, quodque prouerbio penitus fit aduersum: si
qua locorum querimonia iusta est, hanc ego faci-
lius viuenti permiserim, cuius utcūque forsan in-
ter sit, quàm morienti, cui omnis loci cura super-
uacua est, iam locis omnibus abituro. *D.* Tangis a-
nimum adhuc tamen in patria mori malle. *A.*
Voluntas humana, nisi virtus, ac sapientia illam
firmet, per se ipsam indomita, & effrenis est. Quid
si altius attendas, totum hoc ad te nihil pertinere
farebere: quando neque hic amplius esse potes, ne-
que ossibus tuis superesse sensus aliquis, quo dis-
cernant, vbi durius, aut mollius cubent: neque,
quò tendis, aliunde facilius peruenisses, aut bre-
uius. Eleganter Anaxagoras peregrè moriens, an
in patriam referri veller, amicis interrogantibus:
Nihil necesse est, inquit: & adiecit causam: Vndi-
que enim ad inferos, tantundem via est: quod re-
sponsum non minus conuenit ad cœlum ascensu-
ris quàm casuris ad inferos. *D.* Vtinam domi mo-
rerer. *R.* Si illic esses, forsan alibi esse optares: sic e-
nim habe, & quod viuens debueras, discere vel mo-
riens: perdifficile est vobis ô mortales, morum ge-
nere, delicati, & queruli, quibus, quod habetis, om-
ne vilissimum est semper, & solum id optatis, quo
caretis. *D.* O si domi morerer. *A.* Multa ibi forsitan
videres, quæ mortem tibi efficerent grauiorem: vn-
de ideo te se notum crede, vt reiectis cu-
ris omnibus, Deum solum, at-
que animam cogita-
res.

V j

*Hec male decedit, vitam qui crimine finit;
Orandus Deus est, dat bene posse mori.*

D O L.

M Orior in peccatis. R. Hæc iam nec natura,
nec fortuna, sed tua propria culpa est. D.
In peccatis morior. R. A. Primum peccare
quis te compulit; deinde quis veruit commissa di-
luere? Postremo, quis nunc etiam feram, licet, pœ-
nitentiam impedit? usque ad extremum spiritum
libere stamus. D. Peccata mea moriens mecum
fero. R. Caue, ne id facias: venenosum, mortiferum
que viaticum depone, dum vacat dumque est, qui
illud tollat, ac deleat, ut scriptum est: proiciatque
post tergum suum in profundum maris, & quan-
tum distat ortus, ab Occidente, longè faciat abs te,
hanc tu horam ne neglexeris, quæ semel elapsa, nō
rediit, quo licet horis omnibus sit commune, ut
eant semper, nunquam redeant. In vna tamen o-
missum hora, in altera forsitan restaurari datum sit.
At extremæ horæ negligentia prorsus irreparabi-
lis est. Itaque, quod in arcanis animæ disputatio-
nibus inuentum ferunt, vitæ huius errores, quasi
leues quidā lapsus, in plano sunt, vnde facile possis
assurgere. At peccatum mortis graui, & ex alto,
præruptoque sinistissimum est ruinæ, vnde facultas
nulla sit resurgendi: huic tanto discrimini, cui post
hæc nunquam succurrere valeas, nunc occurre,
dum vales, & memento, non modò quid vestri di-
cant, sed quid Cicero, qui de morientibus, in diui-
natione sua, disputans: Tu, vel maximè, inquit, lau-
di stude: eos namque qui secus, quàm de cuit, vixe-
runt, peccatorum suorum maximè pœnitet. Quid

à quoquam, quæso, religiosius, quid vtilius dici potest? Fiat modò, quod dicitur pœniteatque, vel serò: anceps, fateor, ac periculosa dilatio, & quæ plurimos fallit, qui purgatione animæ, quæ festina nimis esse non potest, scientes, volentesque procrastinant, & in finem trahunt, quo tempore circumuenti, & arctati, viciniaque mortis attoniti, nihil de conceptis expediunt. De quo, quoniam multa dicuntur à vestris, haud impertinens est audire, quid hic quoque Vergilius, & ipse testis externus, dicat; quibus verbis hanc desidiam, neglectamque confessionem notet, ex illius ore mirabile; vbi apud inferos iudicem illum facit iustitia, & æquitate notissimum, qui, ut ipse ait,

*Castigatque, auditque dolos, subigitque sateri,
Quæ quis apud superos furto latatus manu,
Distulit inferam commissa piacula mortem.*

Sed quamuis hoc periculosum adeò sit, nihil tamen desperatione periculosius, nihil peius vestræ salutis hostis inuenit. Cætera enim suis cuncta remediis leniuntur, hoc malorum maximum, atque vltimum, abeuntem vbi animam oppresserit; nullus iam remedio locus est; huic ergò, cum semper, tum in fine vehementius oblitendum est; quod & tunc virgere acrius solet, & iam nihil est reliqui, quo salutis consilia cunctando reicijas, neque verò rehinc metus arceat, nec te pudor, dolorque dilationis impediant: peius est nunquam, quàm ad vesperam expurgari; & omnino quicquid malè differtur, peius omittitur. *D. Morior absque vlla spe. R. A. Malè ais; immo verò spem proiectam recipe, & ad motam pectori, rotis animæ vlnis amplectere, stringe, conserua. D. Magnum est peccatum meum valde. R. A. Nullum*

ram magnum peccatum hominis esse potest, quin multo maior misericordia Dei sit. *D.* Quis poterit tot peccata dimittere? *R.* Et quis, putas, nisi ille, de quo sui hostes admirantes litigabant, & quærebant: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? *D.* Quis tantorum veniam merebitur peccatorum? *R.* Nullus fortasse merebitur, aut meritus fuit; multis tamen data est gratis, & dabitur, modò sit, qui illam fideliter, ac reuerenter imploret. Nullam quidem esse remissionem criminum ingentium, persuadere aliqui, vt perhibent. Constantino Principi voluerunt. At id falsum esse, non modò apud vestros constat, apud quos remissio peccatorum per baptismum, & per pœnitentiam nota est: sed apud paganos etiam fama fuit, falsa licet: quorum morbis ideò inefficax erat medicina, quòd eis nondum medicus celestis aduenerat. Proinde, nisi mundari à peccato animus, & deleri posset iniquitas, frustra id toties peccator ille primum maximus, postmodum vir sanctissimus precaretur. *D.* Peccati conscientia spem præcidit. *R.* Peccati memoria pœnitentiam, & dolorem animo afferre debet, non vtrique spem auferre. Sed vos omni ex parte fallimini in peccato, feruidi, post peccatum gelidi. Peccando, quidem exultatis, memorando autem desperatis. Multi passim peccant, sub spe veniæ. Contrà verò multi cum peccauerint, veniam desperant. Et vtrique errant. Nam & illis ab initio spem damnosam pellere; & his in finem salutiferam spem tenere, consilium erat. *D.* Grauem culpis mors præcipitat: quid agam? *R.* *A.* Quid, nisi quod egisse iam pridem decuit, vt infaustam sarcinam festinanter abiicias, qua leuatus, ibis planè, non præcipitare. Ibisq. non curuus, non titubans: sed erectus, certo, ac stabili vestigio, & spe bona. Age ergò ne

differas, neu diffidas: est, qui exoratus ab humeris illam tuis transferat, qui grauiora iam transtulit, cui nil graue, nil difficile est. Et quamuis pigra dilatio excusatione careat, laude tamen non caret emendatio, vel dilata: satius est serò, quàm nunquam resipiscere. Confortare, respira. Multos à limine tartari, paucè piz lachrymulæ reuocarunt. Stat dexter ad lectuli tui caput, qui non solum infecto illi, se mundare velle respondit, sed quadri-duano iam foetenti, vt surgeret, imperauit; teque etiam nunc expectat, vt mundari velis, ac surgere. Non minùs ipse hodie, quàm tunc pius: nec solito minus potens. Adhuc quo in statu mori velis in te est. Adhuc sine peccatis mori potes, non quòd peccata non fuerint, sed non erunt. Etsi enim in præteritis nullum ius, nisi obliuionis, habere Deum, Plinius Secundus existimet; habet tamen, quod ille vir curiosissimus non vidit, ius etiam abolitionis. Itaque facta licet infecta esse non possint, ex facto tamen oriens peccatum sic deleri potest, vt iam amplius non sit, ita, vt sicut scriptum est, quærat peccatum, & non inueniatur. non quòd se peccati vinctulis absolueret, potentiæ sit humanæ: sed quòd piz hominum voluntati, contritoque cordi, diuinum nunquam desit auxilium.

De Moriente sollicito, quid de patrimonio, ac liberis futurum sit. DIAL. CXXVII.

*Nil te sollicitent morientem commodaverum,
Nol, feret è mundo, qui nihil intulerit.*

D O L.

Quid de patrimonio sperem, quid de liberis? *Et patrimonium dominos inue-*
V li

niet, & liberis sua fors erit. *D.* Quid de tantis diuitiis fiet? *R. A.* Ne dubita, ne hæredi nimis videantur; nunquam tantæ erunt, quin aliquid defuit: de his tamen illa viderit, quæ res vestras, hæcque tam dilectas opes, huc illuc iaculatura, contorquet. *D.* Quid facient filij? *R. A.* A terreno patre desertos, in suam curam cælestis pater accipiet, non relicturus, ut tu, neque orphanos facturus: ille eos nutriet, & docebit à iuuentute eorum, modò dociles se præbeant, & usque in senectam, & senium, usque ad mortem, & sepulchrum non destituet. Spes nascentis hominis Deus est, non genitor, quamuis diues, quamuis ille Rex sit. Non est ædificandum in arena, sed in petra. Omnis spes de homine brevis, & caduca est. Filij igitur tua spe delusi, ponent in Deo spem suam, & cantabunt cum David: Pater meus, & mater mea dereliquerunt me: dominus autem assumpsit me. Multorum indolem filiorum, & virtutum semen mentibus insitum, parentum blanditiæ extinxerunt, sicut ex aduerso, molliciem sæpè discussit arbutas, ac paupertas. *D.* Quò deuenient opes? *R. A.* Vnde venerunt, reuertentur: hoc est, ad fortunæ manus. Inde rursus ad alios, atque alios abituræ, apud neminem diu mansuræ. Vagæ sunt enim: stare nesciunt. Neque sine mysterio, rotundam numi formam opinati sunt, quod volubilitatis indicium esse dixerunt quidam [facetè non inficior] sed non minus triangularis, aut quadra volubilis haberetur: quod attinet ad diuitiarum fluxum: quarum natura est labi assiduè, ac volui: odisse vnus seras arculæ, crebris, ac variis possessoribus delectari: siue ut rubiginem motu vitent, siue ut fallant circuitione, quàm plurimos, siue ut cum do-

minis suis de instabilitate contendant: hanc tu
 igitur moriens, vel viuenti, superuacuum curam
 pone: quin si locuples moreris, agnosce fortunæ
 fidem raram, utque ad exitum è vitâ, diuitiasque
 iam tibi non necessarias, aliis linque. At si pau-
 per, expeditus proficiscere: seu ingentes, seu exi-
 guæ, seu nullæ opes tibi fuerint, modicum ad te
 olim, post hac verò nil ad te pertinet, nisi quòd
 inopem vixisse securius, quando laboriosa hæ-
 vitæ vel præsidia, vel tormenta mortem quoque
 sollicitant. *DOL.* Quid erit de filiis? *RA.* Erit, v-
 bi viuat tuum nomen, si sint boni. Si qua ea con-
 solatio mortis est, non totus interiisse videberis:
 in illorum vultibus, inque actibus te sibi reddi-
 tum amici credent, & gaudebunt. At si mali est.
 cur cupidè deseras, quos corrigere nequiuisti,
 & corrigendos, ac domandos mundo tradas, ac
 fortunæ, neve illos moriens suspires, qui te mori
 segnius suspirant, & fors ocys mortuum suspira-
 bunt. *DOL.* Quid de opibus? *RA.* Times, ne à
 te dimissæ, non sint dominos reperiuntur? Expe-
 ctantur, optantur, æstimantur, neque tam de
 contemptu, quam de certamine metuendum:
 proinde iam nunc hæ diuitiæ suæ esse desinent;
 cuius autem sint futuræ, quid filios aspicias? scire
 autem non potest quidem, nec oportet; sat est
 scire tuas fuisse: si fuerint tuæ, & non potius
 illius rerum dominæ, transeuntium atque mor-
 talium, quæ fortuna dicitur; sed sic tuas dico,
 hoc est, tibi ad breue tempus obsecutas; iam ve-
 rò tempus est abeundi, cedendique aliis; sine
 illis parumper obsequantur, & vicissitudinem
 suam feruent: nisi ambitiosè mori [& quod stul-
 ti quidam fecere] tua tecum tumulto vis interri-

quandoque sepulchrorum effossoribus profuturam: denique iam terræ, metallique curam proice, cœlum, tandemque te ipsum cogita. *D.* Opes meæ fugiunt. *R.* Putabas te mansuras, cum fugeret vita, tum tu ipse continuè rapereris. *D.* Quid de opibus meis erit, postquam meæ esse desierint? *R.* Quid de eis erat, antequam tuæ esse inciperent? *D.* Opes tantas linquo, nudus abiens. *R.* Nudus intraisti, nudus egredere; non est, quod queraris; sed est, unde gratias agas. Alieni usus, medio tempore, tuus fuit, nil tuum tibi præripitur: sed expleto usu, repositur alienum: è vicinia migrantes adueniunt, ultro, si quis est pudor commodata vasa restituunt. *D.* Heu, nil tantis ex opibus mecum fero. *R.* Aufer, quantum attulisti, vel si mauis, quantum reges auferunt. *D.* Quid impuberes nati agent? *R.* Adolescenti, si vixerint, ac senescent, & ipsi suas agent vias, fortunamque suam, & labores vitæ obibunt, interim sub tutela Deierunt, & tu forsitan sine patre impubes vixisti.

De Moriente anxio, quid vxor, eo mortuo, sit actura.

DIALOG. CXXV III.

Ne queras post te, tua quid factura sit vxor:

Discessu namque est libera facta tuo.

DOL.

Quid dilecta vxor post me faciet? *R. A.* Nabet forsitan, quid ad te? *D.* Quid faciet chara vxor? *R.* Tuo iugo absoluta, vel subibit aliud, vel libera ceruice vagabitur, vel iam fessa subsistet, & quietem sola meditabitur. *DOL.* Quid ager vxor amantissima? *R. A.* Quid cum te euaserit, actura sit cogitas? cum tibi subiecta, quid egerit, nescias. Magna pars mortalium quid

quid domi suz fiat, nescia, quid in cælo agatur, quidve in terris sit agendum, quærit. Sanè, quid deinceps agat vxor ipsa eadem, vel maritus alter viderit, ad te amplius cura ista non pertinet. *D.* Vereor, ne, post meum obitum, nubat coniunx.

R.A. Quædam viuentibus viris nubunt. Fecit hoc apud Hebræos Herodias, apud Afros Sophonisba apud Romanos Martia, & Liuia, quamuis has duas virorum consensus, ac iussus excuset. Tuz, vni viro licet mortuo, nubere non licebit? Atqui paucæ viuus coniugibus fidem præstant, tu gelido etiam cineri fidem poscis? Si fida tibi vsque ad diem vitæ vltimum vxor fuit, quid nî totum cōiugalis fidei munus impleueris?

D. Ne secundo vxor nubat, metuo. *R.A.* Ne primò nuberet magis forsitan metuendum erat.

Id ad te pertinuit, hoc ad alterum pertinebit. Sic est autem, metuenda contemnitis, spernenda metuitis; nil in rebus iusto pretio æstimatis. Maritalis chori duellum securus intrasti, non cogitans, quid periculi adires. Id intrare alium times? *D.* Nollem fateor, vxorem alteri nubere.

R.A. Perfectæ quidem pudicitæ secundæ nuptiæ, quantum licet [fateor] vitandæ sunt; sed viranda magis periculosa viduitas. Est, vbi nubere non tantum permittitur, sed oportet. Difficile est formosam solam castè viuere. *D.* Dulcis alteri coniunx nuber.

R.A. Raræ sunt, earum etiam, quas honestas dicunt, quibus non super præsentem coniugem, alter iam animo desponsatus sit. Mortalis mihi inquit vir est, quid si hic obeat? Num ille mihi, aut ille erit aptissimus, quem virtus, quem forma conciliet. *D.* Vxor mea nuber alteri.

R.A. Tua quidem vxor minimè; ne tua enim sit

amplius, mors faciet; nec mirabere, si coniuges separaret, quæ corpus atque animæ vincula dissoluit. *D.* Nubet iterum vxor mea. *R.* Et Romanorum dum nupsere iterum vxores; for communem cum maioribus fortunam. *D.* Nubet vxor alteri. *R.* Et Romani duces, & principes viduas duxere. Et sanctissimus rex David viduas duas in coniugium duxit, quæ minorum fuerant vxores; & fortasse te maior aliquis tuam ducet: hanc tu illi tamen linque sollicitudinem, qui eò pergis, vbi non nubitur. *D.* Nubet alteri dulcis vxor. *R.* Si meliori nupsit, gratulare prosperitati eius, quam amasti. Sin peiori gaude saltem, quòd tu illi iam notior, cariorq; futurus sis. Multæ primos viros nosse, ac diligere, secundo demum matrimonio didicerunt.

De Moriente sollicito, quid post se patria euenturum sit.

DI A L O G. C X X I X.

*Fas patria casus peritura non moueante;
Inuense, aliam, sed sine morte, domum.*

D O L.

Quid post me de patria mea erit? *R.* Bonorum omnium patria vna est, & malorum altera: harum cui te ascribi in ciuem feceris, videto. Tertia enim patria nulla est, sed diuersorum transitus. *D.* Quid de patria mea erit? *R.* Patria illa, quam petis, vno semper in statu est. Ista, quam deseris [quod sæpe iam diximus] non patria, sed exilium tuum fuit. *D.* Quid patria post me agat? *R.* Regia cogitatio esse solet, quid post se regnis, atque vrbibus euenturum sit: qualem fuisse legis, aut magno illi regi Assyriæ, aut Romano illi principum maximo: priuatam for-

eunam hæc cura supereminet. Quando verò ad ul-
 timum sic affectus es, vt illam miseriam officinam,
 atq. illud hospitium doloris, vbi rapidum vitæ tē-
 pus, multis in laboribus, ne dicam gemitibus exe-
 gisti. patriam nunc etiam tuam voces, & vis scire,
 quid actura sit, dicam: faciet nempe, quod fecit. &
 quod faciunt alix: at quid, inquis? Tumultuabi-
 tur, dissidebit, nouarum rerum sectabitur, & par-
 tium simultates: mutabit dominos, innouabit le-
 ges. vtrumque sæpè in peius, in melius raro. Calca-
 bit præterea egregios ciues, attollet indignos, pel-
 let inmeritos, prædones & rarij colet, blandos dili-
 get, veridicos oderit, bonos spernet, venerabitur
 potentes, libertatis hostes adorabit, defensores
 Reipublicæ persequetur. flebit, ac ridebit inani-
 ter: aurum, gemmasque mirabitur, virtutes abii-
 ciet, amplexabitur voluptates: hi sunt mores vr-
 bium. Nemo tibi non certus horum vates fuerit, ni-
 si qui semper ruri vixerit, vel obtusis auribus, ac
 oculis vrbes intrauerit. *D.* Quid post me patriæ ac-
 cidet? *R.* Quid sollicitus, quidve anxius es, quic-
 quid patriæ acciderit, tua iam domus ab incen-
 diis, à furibus, à ruinis tuta erit. Nihil ad te pesti-
 lens annus, nihil annus exuberans, nihil æstus, ni-
 hil siccitas, nihil imbres ac grandines. niuesque, &
 glacies, & nimium gelu, nihil feræ, vel volucres,
 nihil brucus, aut locusta, nihil denique terræmo-
 tus, ac fremitus procellarum, nihil annonæ cari-
 tas, nihil hostium incursus, aut bella ciuilia. *D.* O
 quis patriæ status erit, seu quis demum finis? *R. A.*
 Quis, putas? nisi qui maximarum urbium fuit, qui
 que omnium erit. puluis, cinis, sparsi lapides, nu-
 dū nomen; possem id innumeris argumentis osten-
 dere, sed rē tenes. Ad summam, nihil ab homine sit
 æternum, nil humanum, præter animam, immo-

tale. Cœpta desinent, sita deficient, frustra ruunt: quid plus æquo angeris, quid æstuas? si in cœlo eris, & hoc ipsum, & mortalia cuncta despicias. Nā qui ad inferos descendunt, caritate amissa Deum, atque homines, Dei que opera simul, atque hominum odisse, credibile est.

De Studio Fama in morte. D I A L. CXXX.

*Sibene vis de te post mortem fama loquatur;
Illustre reddant te benefacta tua.*

D O L.

Quid de me, post fata, dicent homines? *R.* In-
tempestiva sollicitudo; nec à iuuentute
prouisum esse debuit. Qualis ferè homi-
num vita, talis est fama. *D.* Quid de me loquentur?
R. Quid respondeam, nisi illud doctissimi, atque
omnium eloquentissimi Ciceronis; Quid de te alij
loquantur, ipsi viderint: sed loquentur tamen.
Sermo autem omnis ille angustis cingitur his re-
gionum, quas vides, nec vnquam de vilo perennis
fuit, sed obruitur hominum interitu, & obliuione
posteritatis extinguitur. *D.* Quid de me dicent ho-
mines, qui post me nascentur? *R.* 1. Dicerem aliter
ista, quam Cicero, si melius dici posse crederem.
Quid autem, inquit interest ab his, qui postea na-
scentur, sermonem fore de te, cum ab his nullus
fuerit, qui ante te sunt nati? Vnum addidit, quod
tunc forsandubitabile, forsand falsum, nunc certis-
simum, & absque vlla prorsus hæitatione verissi-
mū est. Qui nec pauciores, inquit, & certè melio-
res fuerunt viri. Nā quis est [Oro]iā, qui dubitet,
nunquam quales fuerint, futuros homines; ita in-
peius inclinata omnia, ruinaque proxima. Cura
ergo mirabilis, ignotorum, atque imparium dicta
merito

metuere, cum excellentium, ac notorum opiniones. ac verba contempseris. *D.* Quz mihi fama erit extincto? *R.* Facile melior, quàm viuenti, cum siluerit liuor. Rarò enim vitz hominũ superstes inuidia est: vt autem virtus radix est gloriæ, sic deceptrix inuidia, vtque liuidus pollex præsens impedit, sic amotus verę laudis restituit incrementum: itaque multis busti limen, inuidię inaccessum, magnę glorię vestibulum fuit. *D.* Quantum me longa manet fama? *R.* Longa forsitan, vt vos longum dicitis: verè autem apud vos nihil est longum, vt vero non modò longa sint omnia, sed æterna, sola virtus efficere potens est. præcipueque iustitia, de qua scriptum est: In memoria æterna erit iustus: quod, vt potuit, Poëta noster expressit [vbi ait]

*Sed famam extendere fallis,
Hoc virtutis opus.*

D. Quali post obitum fama ero? *R. A.* Quid refert quale sit, quod mox vel nescies, vel contempnes: quid ad te hominum status, dum tu flatu cariturus sis? Spirantem vefci, delectari auris, non miror: at defunctum, stupeo. *D.* Quid de me post obitum dicetur? *R.* Et quid putas, nisi quod mereberis bonum, malum, multum, parum, nihil; in quibusdã mendax, sed in pluribus verax fama est alioqui lōga vtique non est: diuturnitatis fundamentum, veritas. Ruinosum atque imbecille, mendacium. *D.* Qualis mihi post exitum fama erit? *R.* Qualis ante exitum fuit vita, nec minus exitu. De hoc ergò tēpus omne præteritum, sed in primis præsens hora viderit. Sic enim habeto, quali quisque dignus sit fama, post mortem. nulla re meliùs, quàm morte censerì, quippe cum multos per omnem vitam in-

& obscuros, sola [dictu mirabile] mors illustret.

De Moriente sine filiis. D I A L. C X X X I.

● *Mors lenior multò sine natus, prole carentem
Natorum infidia, nec mala fama premet.*

D O L.

Sine filiis morior. *R.* Eò alacrior mori debes atque expeditior proficisci, nil post tergum linquens, quod te vellicet. Ille ingens morientium dolor cessat, ex commiseratione oriens descendæ prolis immaturæ præsertim, & paterno præsidio indigentis perque ætatem, inopiamque consilij, & iniuriis, & casibus multis expositæ. *D.* Nati, quos optabam, sperabamque superstites, præcesserunt. *R.* Habes ad quos ire cupias, non à quibus doleas abire, non exiguum solamen. *D.* Mors acerba filiorum, orbus ut moriar, cogit. *R.* Hoc si miserum censes, quid est, vel quod orbem mori cogat vel vixisse coëgerit? Cum, vnde tibi filios eligas, ingenuorum iuuenum tanta sit copia, eò fortassis obsequentiores, & tui amantiores habiturus, quàm, quos tuo de sanguine genuisses, quòd illos casu quodam, hos certo iudicio quæsiuisti. Filij illi antequam filij: itaque totum illi hoc naturæ, hi beneficio tuo imputent, quòd filij tui sint: vnde fit, ut sæpè hæc, fuerit facta successio, cui tutò, non mediocre tantum patrimonium, sed summum imperium crederetur. Nosti, ut Iulius Cæsar, prole carens, sibi Augustum; ille Tiberium, penè inuitus quidem: ut post Nerva Vlpium Traianum, ille Aeliū Adrianum, ut is rursus Antoninum piæ; ille Marcū Aurelium, sibi filium fecit, fecissetque ille
alium

alium quemcunque felicius, quàm Commodum
 genuisset, nulli commodum, cunctis incommodum.
 vnicum tanti patris infortunium, vnumq. ex
 paucis, Romani imperij probrum ingens, atq. a per-
 titiumum argumētum quantò adoptio sit felicio-
 ritura: quod cum primi ex ordine diu, ac felici-
 ter imperassent, hic tantorum vestigiis ducum
 spretis, iter deuium ingressus, breui, & turpi non
 imperio, sed tyrannide, cum Remp. scēdasset mise-
 ro quidem, sed se digno fine procubuit; publicūq.
 ludibrium in se vertit. Iam inde præterea ante hos,
 longè secundum illud fulmen belli Punici, mal-
 leumq. Carthaginis, Africani illius magni filius,
 in decus gentis assumpserat, hoc scilicet facto, vt
 quam urbem Auus concusserat, hanc nepos eius
 enerteret, vt Florus ait Historicus. Ex Ænilia in
 Corneliā familiā translatus, vtriusque decus
 vltimum, fateor, nō minimum. Ex his vides, quod
 nec tibi, nec principi deesse filius potest, quodque
 est optimum. Bonis bona non deest electio: quæ, si
 adsit, talem tibi fortasse filium dabit, qualem non
 dedisset vxor; & votium matrimonij effectum,
 coniugalibus expeditis vinclis, inuenies: sic na-
 turæ defectui lex prouidit. *D.* Quomodo nunc do-
 muī meæ disponam? orbus morior. *R.* Magnam ve-
 rò pietatis, magnam laudis oblatam tibi [ne re-
 spuas] materiam; & quod filiis forsā ingratis, ac
 vel male cumulaturis, vel quoniam vterque mos
 est in vsus pessimos versuris, breuique omnia pro-
 fusuris, conferre decreueras; confer honestius, con-
 fer vtilius, confer stabilius. Pergami quidem Rex
 Attalus populum Romanum, nec gentem certè,
 & Asiaticis profecto diuitiis corrupendum, te-
 stamento, sibi hæredem fecit. Ego tibi alium po-
 pulum, quem instruas ostendam. Hinc re ami-

eorum, hinc egentium turba circumstant, ex vtraque tibi filios adoptare permittetis; quorum alij te digressum dulci secum commemoratione detineant, alij te quò pergis, pia precum festinatione przueniant, utque hic erogaueris, illic centuplicata reperias, fœnus vberimum, certissimumque viaticum, iter istud acturis. *D.* Morienti mihi nullus est filius. *R.A.* Quid, si multi essent an ex his tibi, seu custodem domus, ac pecuniar, quæ tuæ certè amplius non erit, eligeres? seu in pralio mortis Athletam, ipsum quoque mortalem? seu denique comitem ad sepulchrum? vltra enim nec te tui quidem comitentur, nec Metellum sui, brevis à lectulo morris ad sepulchrum via est. Quid refert an hic solus iaceas, an ibi; frivola prorsus & ineptæ causæ filios optandi. Nam si in illis, ut vulgò dicitur, servari, ac perpetuari tuum nomen optabas, ipse quoque vulgariter fallebaris. Si quidem filiorum obscuritas profectò ereberrima, nec illustrare ipsa utique, nec servare paternum potest nomen. At perrara filiorum claritas, ut ipsos semper filios claros facit, sic parentes interdum vicinitate sua contegit, obscuratque, quasi minora Sol sydera; quod nusquam evidentius, quàm in Iulij Cæsaris patre cognoscitur, quem penè ignotum filij splendor fecit. Et ad summam; quisquis in filio sui nominis spem reponit, rem pertenuem, labilemque in vase fictili locat, ac ruinoso, quodque est inconsultius, non suo; rem maioris apud vulgus, quam apud doctos precij, neutris tamen contemnendam; sed cum honestius tum certius locandam in suis corruptibilibus vasis ac solidis, in virtute propria, in rebus gestis, in literis.

DOI. Sine natis morior. *R.A.* Non sunt, in quos tuæ sese spargant curæ, in te versæ omnes, quò

quò instructior, liberiorque digrediare, te vnum respiciens, te metiens, scis, quam miser, & quam felix moriari; nec incertus moreris an vel miserie sit addendum, vel felicitati detrahendum tua aliena seu turpitudine, seu fortuna. Et si enim aliis aliter videatur, in quorum ego sententiam sum pronior, ut magnis tamen scimus visum esse philosophis, filiorum euentibus imminuitur paterna felicitas. Imbecille bonum, quod in crastinum prominet, & penderet altero: quòd si opinionem hanc admittimus, quid hinc sit, intelligis: dubitari enim nequit, quin multi felicius obituri fuerint, si sine filiis obiiissent.

De Moriente, qui metuit insepultus abiici.

D I A L. C X X X I I.

Non sis sollicitus, quòtu condare sepulchro.

Cum ita sit tandem restituenda caro.

D O L.

IN sepultus abiiciar. *R. A.* Alitibus inuides, an feris, an piscibus? Nam si metuis tibi, baculum seu custodem iuxta te poni iube, quo à cadavere depellantur. *D O L.* Ludis in malis meis, nam profectò nil sentiam. *R.* Quid igitur times, quòd non sentias? Nam si sentias, probes: sentientem enim sepelire, necare est. *D.* Inhumanus iacebo. *R. A.* Tu, nisi te tellus presserit, illam premes; te nisi terra contexerit, cœlum teget. Notum est illud:

Cælo tegitur, qui non habet urnam.

Illud quoque notissimum.

Facilis iactura sepulchri;

facilis inquam sic, ut nulla facilior. *D.* Inhumatus ero, graue dictu. *R. A.* Dictu nescio; re autem profectò leuissimum; multoque tolerabi-

lius sepulchro exui, quàm domo, quàm lodice,
 quàm sagulò. *D.* Inhumatus ero, foedum visu. *R.*
 Foedum fortasse aliis, tibi autem nihil minùs. O-
 mnem quidem sepulturam non nisi viuorum cau-
 sa institutam esse, doctorum omnium authoritas,
 & res ipsa consentiunt. Idque sic esse sepulchro-
 rum species indicio est, quæ introrsus insulta, &
 horrida, rude incolis suis saxum obiiicit, exterius
 multa impensa, & artificum ingenio elaborata;
 marmoreas spectantibus, atque aureas prætendit
 imagines. *DOL.* Insepultus ero, turpe aspectu.
R. AT. Parùmne, oro, negotij tui habes, ni susci-
 pias alienum? profuideant, quos res tangit, hanc
 tu enim turpitudinem non videbis. *DOL.* Insepul-
 tus linquar, miserum, *R. AT.* Et magnus Pompeius
 tantus vir insepultus iacuit, imò nec iacuit, sed ia-
 ctatus est fluctibus, obrutusque. Neque adèò te
 delirum reor, ut opinione tua factus ille felicior
 sit sepulchro, sicut nec collega eius Marcus Craf-
 sus infeliciores, quòd, qui cum sepeliri iuberet, ne-
 mo affuit. In reliquis enim penè pares exitu fue-
 re, nisi quòd Crassi caput ut ditissimum, auarissi-
 mumque omnium decebat, auro grauius fuit ser-
 natum; tamen utrunque ludibrio, nisi fortè ter-
 tius horum collega feliciores, quòd altissimi, at-
 que pulcherrimi colessi situs in vestice ostendi-
 tur celsa etiam templa despectans: bello qui-
 dem, fortunatiorem fatear, busto negem. Sic,
 hoc saxum illo pulchrius, fateri oportet, non
 felicius. Quæ enim ista felicitas non sentientis,
 seu saxi, seu saxo abditæ? Alioqui si sepulchro
 felix sit, nemo feliciores Mausolo. *DOL.* Inhu-
 matus ero. *R. A.* Inhumati essent Paulus Æmi-
 lius, & Claudius, Marcellus, tales viri, nisi hostis
 illis

illos infestissimus sepelisset, admiratione virtutis
[nisi fallor] & verecundia victus, non pierate
vlla, quæ in illius viri præcordiis nulla fuit, vt se-
pulturam ego illam, penè inuisam futuram ipsi
arbitrer sepultis; & si eis optio data esset, inhu-
matos se iacere maluisse. Insepultus quoque Cyrus
iacuit, Persarum Rex, neque id sibi, neque
vter Scythicus infamix fuit, sed cruenti mo-
res, quibus acerrimam illam exprobrationem,
iniuriàmque promeruit. Quid verò nunc singu-
la nuda cadauera colligo, & vel Romanos princí-
pes, vel externos reges, non solum sepulchri vlti-
mo, & optato quidem, sed inani honore spolia-
tos? quin etiam iaceratos, discerptosque, & mem-
bratim sparsos, vt inuidiosum diceret, integro ca-
dauere iacuisse, cum obseruentur animis inhu-
matarum strages gentium, atque [vt ita dixe-
rim] insepultus orbis. Nempe, cum ipso, quem
dicebam, Cyro; ducenta Persarum millia, &
cum Crasso sexdecim florentissimæ legiones, &
ad Cannas Romanorum ciuium, ac fociorum
octuaginta quinque, eo ampliùs millia, quin-
quaginta sex millia Poenorum, Hispanorum,
Ligurum, & Gallorum, ad Metaurum amnem, i-
pso cum duce hostium; & ad Aquas sextias [id
est loco nomen] ducenta Theutonum haud pro-
cul ab alpibus, vtrobiq; duce Mario, centum quin-
quaginta vt quidam sunt authores, & qui minus
dicunt, sexaginta non ampliùs Cimbrorum mil-
lia insepulta iacuerunt. Apud Philippos verò re-
gum gentiumque omnium auxilia, & Italici san-
guinis flos, vigorque [sic placitum superis] hoc
sepulchro carentes Campos Emonios, feræque
& vultures impinguarunt. Quid ad Egates infa-

las delera Carthaginensium classis? Quid Massiliensium ante portus sui ostia, inque ipso fidelis patriæ prospectu? Quid [ne semper Italos labores loquar] classis Atheniensium ante urbem Syracusiam demersa, quale habuit sepulchrum? Sileo Salaminam, & Marathonem, trecentaque millia illic fusa Persarum, etsi alij duplo amplius dicant. Transeo Hebræorum confictationes, Scytharumque, & Amazonidum, Arabumque, & Parthorum prælia & Medorum. Prætereo Alexandri Macedonis in Oriente victorias, stragesque illas inermium populorum. Pestes taceo, tales sæpè, ut cadauer charum licet, abstraxisse parumper pietas fuerit. Incursus quoque serpentum, atque immanium belluarum, quarum impetu Dicearchus docet [ut ait Cicero] quædam hominum genera esse consumpta. Tempestates præterea & quotidiana naufragia. Nam qui flammis pereunt, non egentes busti dixeris. Omitto furores domesticos, intestinamque discordiam, de qua dictum est: Bellum civile sepulturam vix ducibus præstare potest, quod de externo veriùs etiam est Bello. Nec ruinas urbium sequor, Troiæ, Hierosolymæ, Carthaginis, Corinthi, Numantiæ, ac Sagunti, aliarumque multarum, ubi magna pars civium muris oppressa labentibus, & sic patriæ consepulta est. Mitto denique terræmotus, quibus multi sæpè mortales obruti, pro sepulchro totum terræ matris vterum habuerunt: quod cum olim nupèrque crebrum malum fuerit, diuersis in locis: nusquam tamen, quàm in Asia insignius, ubi duodecim urbes, vno die horrificis terræ hiatibus hausta memorantur: hic iam multa dixerim, ut ridiculum tibi metumeripiam qui morte magis damnum metuis sepulchri, atque illud huic vni corpusculo deesse,

fers grauitèr, quod tam multis hominum, & bellatorum, & quod fuit indignius, sanctorum insuper millibus defuisse, compertum est. *DOL.* Defuncto mihi terra negabitur, prædurum. *RAT.* Non id durum, sed tu mollis, qui nec sentiens, lædi queas. *DOL.* Mortuo mihi terra negabitur, indignum. *RAT.* Quid ita? illanc tibi igitur, an tu illi debitus? Atqui terra tibi fortasse negabitur, non tu terræ: poterit bustum tibi casus aliquis, vel iniuria hostilis eripere: tu è terra veniens, in terram redeas oportet: id tibi, domini tui ore prædictum, falsum esse non potest. *DOL.* Non me gremio tellus teget. *RA.* At tu illam reges nudo corpore, quid ad te plus hoc post mortem pertinebit, quàm nunc pertinet, vbi olim vnguim, aut crinium excrementa, vbi febris erutum sanguinem: vbi denique puerilistunicæ, seu fasciæ infantilis fragmenta dimiseris? An oblitus es Theodori, Cyrenæi, apud Tullium, elegans responsum, cui cum Lysimachus Rex mortem crucis [vt auguror] minaretur: Istis, quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis. Theodori quidem nihil interest, humine an sublimè putrescat. Te, nisi tellus sinu excipiat, at superficie sustinebit, hinc te gramina vestient, hinc ornabunt flores, lati hospite, hinc te imbres mædefacient, hinc Sol vret, hinc glacies stringet, hinc mouebunt auræ, & fortasse naturalius fuerit, vt compactum ex quatuor Elementis corpus, in totidem resoluatur. *DOL.* Inhumatus linquor, horridum auditu. *RA.* In opinione horror, non in re: quandoquidem apud alios horridum, terra tegi: pulchrum igne consumi, quod maioribus vestris visum scimus. Apud alios pulchrum à feris, aut canibus laniari; innumeri de hac re

sunt gentium ritus, quos curiosius à Crispo collectos strinxit Cicero. Tu nuda iacebis humo: & illum premit Lapis horridus, illum putres glebæ obruent, illummersum volent vndæ, illum ventri pendulum agitabunt: Grando feriet, lacerabunt corui. Demum pretiosissimè conditos ac velatos purpura, verines rodent. Quid verò habet amplius, qui marmore tegitur, atque auro, quàm qui Æns apud poetam ait:

Nunc me fluctus habet, versantque in littore venti.

Et si ille erroris publicæ morem sequens, iniici sibi terram oret, nisi forte nunc etiam fabulis acquiescis anilibus, centum annos errare animas insc-pultorum hominum, circa tartarei amnis ripam, quas sana utique ac religiosa mens respuit. *DOL.* Bustum mihi patrium eripitur. *R. A.* Patrius cespes si relinquitur, bene est; habes quod tibi Phocion, vir magnus, inuideat; quem ciuem, de se aliter meritum, ingrata Athenarum vrbs, defunctum quoque suis finibus expulit; inaudita crudelitas. *D.* Insepultus abiiciar. *R. A.* Age res tuas, curam hanc relinque viuentibus.



A

- A** Adolominus ex Edificando gloria quæ-
hortulano rex rentes 349
404 Aedium magnificentia
Achates gemma 150. in- 139
signis Achates Pyrrhi Agrotans extra patriam
ibid. 701. vsque ad 665
Adamas pretiosissimus Aelius Pertinax liberti-
gemmarum 147 ni filius 393
Adamantis lis cum ma- Aësiopus quidam histrio
gnete 304 120
Adolescens vnguētis de- Aetas florida 43. in ascen-
libutus coram Vespä- su 44. Indecerta 46
siano 104 Aetas omnis bona, & ma-
Adoptio filij 255. incer- la 576
ta 256. Adoptatio filio- Aetatis est maturitas
rum 721 582
Adrianus canibus busta Aetatem præteritam lu-
construxit 134 gent penè omnes 577
Adriani de Aelio Vero Aeterna vitæ spes 353
dictum 243 Affectus contrarij 550
Adriani mors 700 Affectus veri iudicij ho-
Adriani facti principis stes 452
verbū generosum 292. Africanus infamatus
& 296 448
Aduersa valetudo 377 Agricultura olim in præ-
Aduersa & prospera for- tio 207
tuna 37 Alcibiades tibiæ stitu-
Aduersitas abigit simu- dium abiicit 100
latorem 42 Alchimia quales exitus
Aedes lætæ nō meliores 113

I N D E X.

Alchimia ars , fallendi	instituit	100.
ars	332	Amethystus gemma 155
Alchimistarum qualia	Amicus fidelis rarus	296
promissa	331	Amici ficti 524
Alez ludus 114. alea ho-	Amici infideles	453
nesta	115	Amici veri qualis habent
Alexander conuiuuiis in-	da cura	298
dulfit	94	Amici vt diligendi, ex
Alexāder temulētus	89	Biantis præcepto 465
Alexander præceptori	Amici incogniti	193
offensus	481	Amici mors 503. 504
Alexander equo tumu-	Amicitia morte non tol-	
lum exexit	litur	504
Alexander de Homero	Amicitia & infidelitas	
449	non coëunt	453
Alexander impatiens ca-	Amicitia non placentes	
loris	601	diffuendæ 454
Alexander paternis lau-	Amicitia quomodo ex-	
dibus inuidens	486	tinguntur ibid.
Alexander Macedo spu-	Amicitia Regum	190
rius	390	Amicitia rarum bonum
Alexander Deus dici vo-	ibid. 191	
luit	266	Amicorum absentia 505
Altitudo humana	85	præsentia ibid.
Amanda ne sola quæ vi-	Amicorum abundantia	
dentur	236	109
Amantiū amentia, cantu	inter Amicos discordia	
se consolantium	237	359
Amare peccatum mise-	Amicū querere melius	
rum	ibid.	quàm hostem tollere
Amari volens, amet	191	307
Amatoria poëmata	237	Amicus quomodo pbe-
Amaturus sapiens	ibid.	tur 192. queratur 295
Ambiguus status	553	Amor Dei, virtutis 235
Augustinus vt caneretur	Amor fratru qualis	262

Amor

Amor & odium indiffe-	diuifus	552	
rentia	235	Animi arma quæ	659.
Amor eft morbus	587	660	
Amor amicitie quis	237	Animi difcordia labo-	
Amor facile perditur		rans	550
264		Animi fluctuatio	552
Amor populi	109.252	Animi pax fperata	354
Amor accenditur canen-		bellum animi potius	
do	239	ibid.	
Amoris remedia ibidem		Animi rumor nocet in-	
240		genio	481.
Amor nexus animorum		Animal nullum bello va-	
250		cat	355.357.359
Amor fœminæ incertus		Annibal vaguentis deli-	
292 fortiffimos viros		batus	105
emollit	235. ibid.	Antiochus magna regni	
Amores grati, gratæ in-		parte priuatus	562.
fidiz	232	Antipatri Philofophi re-	
Amphiteatri fpectacula		fponfum de oculis	621
106		Antonia murenam in	
Amphiteatri lapfus Fi-		auribus coluit	220
denz	129	Antonius Verus equo	
Anacreon	138	fuo qualem cultum	
Anchora bona fpei	227	exhibuit	131
Angufta domus	525	Apes induftrium animal	
Anima hominis facile e-		362	
ripitur	277	Apum bella domeftica	
Anima immortalis	688	306	
Animæ pulchritudo	43	Appius Claudius	244
Animus hominis indo-		Appius Claudius cæcus	
mitus	218	411	
Animus hominis fecum		Aranea Palladi infefta	
discors	575	56	
Animus neglectus	122	Aranearum infidiz	361
Animus in tres partes		Architas Tæferinus ita-	

• tus noluit villicum pu- nire	644	hæredes fecit	722
• Arces nō impediunt op- pugnationem 141. sunt		Attilius Regulus	4
inertiū latibula	142	Auaritia & luxuria im- peria evertunt	569
Archimedē inuentū ba- lista	303	Auaritia lucro crescit	518
• Arcium munitio	104	Auaritiæ vis	202
• Arcibus vt opus sit quid effecit	141	Auaritiæ stimuli	591
• Arcibus spoliatus	569	Auari opes faciunt ino- pem	143
arces compedes liber- tatis	570	Auaro nihil scelestius	642
• Arionis fabellæ	106	Auditus perditus	624.
• Aristippus naufragus	399	consolatio	626
• Aristophanis fabella	478	Auellanę radix genero- sum lignum ad pocula	158
• Armentorum abundan- tia 213. incertę diuitiæ ibid.		Aues loquaces	222
• Artium liberalium pro- fessio	183	Auium nocturnarū can- tus infestus	597
• Aruspex aruspiciē ridet	336	Auguriorum amētia	337
• Aruspicum promissa	333	Augustus Dominus dici vetuit	265
• Arx Prænestina	141	Augusti origo ambigua	387
• Arx vera quæ	142	Augustus corinthiis va- fis delectatus	166
• Arx tutissima sine muris	570. 571	Augustus imperium di- mittere voluit	290
• Athanasius canēdi vsum interdixit	107	Augustus, vt somnū re- dintegrare solitus	587
• Athenarum leges de ali- mentis parentibus à fi- liis præstandis	401	Augusti gemma sphinx dicta	159
• Attalus Rex Romanos		Augustus forlax habitus	813

Augu-

Augustus à moriente de-	Bene viuere, arx tutissi-	
lusus	524	ma
Augustus Cæsar scænis li-	Beneficentia	duo vene-
benter interfuit	126	na
Augustus equo sepul-	Beneficia in multos col-	
chrum instituit	131	lata
Auiaria	121	Beneficiorum exprobra-
Auorum sapia	84	tores
Aurei velleris fama	348	Bernardus quibus vsus
Aurelij Veri cana	294	præceptoribus
Aurelij Alexandri odiū	Bias	509
in fures	521	Bona animi
Auri desiderium crescit	Bona præcordiis hærent	
habendo	203	510
Auro animus probatur	Bona quæ, longa lis, inter	
236	homines	327
Aurifodina	202.	amb-
guus	203	Bubon Agrippæ finem mi-
	B	seria prædixit
Aiç atq. Puteoli pō	Bubonis cantus	597
te iuncti	292	C
Baliste primus in-		Æcitas
uentor	303	Cacerū multorū.
Bella animalium	355	insignium viro-
Belloerū iustorū finis	312	rum nomina
Bellum in anima	187	Cæcus, vno puero fit co-
Bellum ciuile	547	mitatior
Bellum inter Angelos	Cælius Senator iracun-	
366	dus	644
Belli metus	541.	reme-
dium	547	Cæsar captus à prædo-
Bello victus	547	nibus
Bene viuere, remedium	Cæsaris clementia	468
aduersus metum mor-	Caius Drusus cæcus	623
tis	676	Calculorum ludus

I N D E X.

Camelorum possessio	215	genuit	329
Camillus exul	534	Catonis mors voluntaria	684.608
Caninius	524	Catonis vxor	435
Canis erga hominem caritas.	355	Celebritas importuna	589.590.592.
Canibus gaudere	333	Certamen quod eligendum	724
Canis quidam Alexandro missus	355	Chaldæorum falsæ prædictiones	336
Canibus busta constructa	135	Choreæ veneris præludium	110
Canum quorundam ferocia	355	Chorearum studiū	109.110.
Canum latratus	595	Cibi ac potus elegantia	87.88.89
Cantu gaudens	107	Cicero natus obscuris parentibus	392
Cantus in Ecclesia	108	Cicero ab Antonio occisus	211
Carcer multis portus	271	Cicero de vxore	431
Carceris exitus	ibid.	Cicero filius	257
Carcerē clausus	526.527	Ciceronis dictū de morte spontanea	681
Casti quot machinis oppugnetur	244	Ciniger Atheniensis	556
Castitas filiarum, sollicita.	248	Circi delectatio sæua & inhumana	125
Castitatis commendatio	454	Circuitus in choreis	111
Castrum in agro Pisanae formicarum diluuii defertum	362	Cito moriens	691
Casus humanarum rerum	340	Ciuium virtus vrbes amplificat	378
Catilina	378	Clamores urbium	554
Cato diu obscurus	392	Claritas quæ laudabilis est. quomodo quæritur	84
Cato optimus agricola	207		
Cato vltimus	112		
Cato octogenarius filius			

Clarum variè dicitur	59	Conuiuia	66.90.91
Classẽẽ instruẽẽam habere	300. multa pericula	Copia rerum gustum herbat	507
Cleantes philosophus	402	Corinthia vasa	165.167.
Collega stultus & temerarius	543	Corinthus à Mummio capta.	365.168
Columbaria	217	Cornelii Africani filii ornamenta	410
Columbarum nidi	360	Corpus animum tegit ac detegit	109
Comeestatio à conuiuio differt	93	Corpus exiguum	373
Cõpetitor antepositus	475	Corporis totius languor	65.652. non esse malum
Confirmatio animi quid	661		610
Coniuges chari & alij erga alios sũui	299	Corporis ægritudo	145
Coniugium nobile	226	Corporis sui dominus nõ est homo	679. id Deo debet custodire
Coniugium natorum	251		682
Cõiugium obscenũ	231	Coruus publicè populũ salutans Romæ	222.
Coniugem amittẽs	439	publicis exequiis elatus	ibid.
Conscientia bonorum operum	259	Criminis alieni infamia	4.445.410
Conscientiæ testimoniũ	65	Crispus philosophus	502
Constantinus ex concubina genitus	317	Crytallina pocula	157.
Consul factus	185		ibid.
Cõtemptũ patiens	470	Crudelitas mala, sed sepe vtilis	476
Contuberniũ quale sit, multum refert	351	Cuculo omnes auicula insultant	356
Coniunctus bonorum	352	Cupiditas occupationũ mater	425
Conuiuiarum discordia, & censura	93	Cupiditas crescit q̃rent	
Conuiuere amicis	103		

I N D E X.

do	143	signis fuit	622
Cura supernacuz	33	Dies longa praxualidas	
Curas multas fequuntur		habet manus	349
fomnia	588	ante Diē nemo moritur	
Curculiones	362	690	
Curiofitas humana	276	Dies omnes boni	678. iu
Curionis theatrum	128	dicio hominum mali	
Cyrus	56	ibid.	
D		Diodorus Stoicus cecus	
Amones ex ho-	623		
minib. fieri	476	Dionysius Siracusius	114
Darius foetidas a-		Dionysius tyrannus	477
quas bibens	576	Diocletianus imperium	
Decore nil gratius	nec.	dimisit.	290
breuius	47	Discipul ^o indocilis	444
Dedecus aduēitū	445	contumax	482. 480
Deformitas corporis	371	Discipulum in signem na-	
Delectantia non omnia		tus	258
profunt	171	Discordia quanta. inter	
Delectatio inhonestari	8	res omnes à p. 354. ad	
Delectatio vera quē	306	358. qua mundus foue-	
Democritus oculos sibi		tur	ibid.
eruit	622	Ditescere cupientes	417
Dentium zgritudo	618	Dives cito fieri volens	
Dentes filij Prufiz.	617	415	
Dentium nitor	ibid.	Diuinatio ab omnibus	
Diadema, pannus curis		damnata.	335
plenus	296	Diuinationes auspicum	
Diagoras Rhodius	273	falfē	337
Diagoras Rhodius infi-		Diuinorum mentiendi	
gnis paleftrita	123	libertas	354
Dialectica verbosa	181	Diuitiarum copia	200.
Dianz templum arsit		vide Opes.	
510		Diuitias amare parua-	
Didimus cecus licet in-		nimi	417. 425

Dolor an intolerabilis	652.	Dos vxoris opima, super	
humano corpori	653.	biz stimulus	330. 231.
an possit non senti	654	Doris optimū genus	413
ri		Draconis cum Elephan-	
Dolor causa mortis ma-		te bellum	357
tribus	261	Drusus Augusti priui-	
Dolor corporis an ma-	654 657	gnus	340. & expecta-
lum.		tio eius	341. ibid.
Dolor virtute lenitur frā		Dulcia sępe nocua	271
giturq;	654. 655. 657	Duricies amica virtuti-	
Dolo. malo circumscri-		bus	405
ptus	522. 523	Duricies patris	483
Dominus bonus	264. v-	E	
nus dominus	265	Briorū lętitia	602
Dominus corporis hu-		Echeneis piscicu-	
mani Deus	678	lus	365
Dominus iniustus	476	Elephas quę horret ani-	
Dominus pauper esse vo-		malia	357
luit	403	Elephantū possessio	214
Dominus superbum no-		sępe exitio suis	214
men	266	Eloquentia	59
Dominus & bonus an		Eloquētię defectus	632. ib.
contraria	265	Epaminundas	56
Domini sępe serui	393	Epaminundas	78
Domitia vxor Domitia-		Epicurus	69
ni	439	Epicurus	480
Domitiani dictum	47	Epicurus tenuem victū	
Domus dignitas	139. 291	laudauit	90
plitudo	ibid.	Epicurus tenuem victū	
Domus Neronis	349	laudauit	407
Domus parua	524	Equi cuiusdam cura	132
Domus Neronis insignis		Equi tardiam	594
293		Equis sepulchra institui-	
Dormire se non posse		ta	331
querens	585	Equitare & vtile & pe-	

riculosum	132	Falli minus malum quā	
Equitantes etiam noctu		fallere	451
laborant	513	Fama mendax	339. mul-
Equorum delectatio	130	cet vt feriat	ibid.
Error vnus obstat multis		Fama flatus	447
452		Fama res delicatissima	
Errores ex magnis inge-		448	
niis	57	Famæ post obitum spes	
Euandri regia	524	346	
Eudemi Cypri somniū		Famæ studium in morte	
de reditu in patriam	718		
701		Fama sæpe nocuit	348
Exercitus ducere	297	Famæ bonus odor	102
Exercitus bellua multo-		Fama non legatur	445
rū capitum 300. Impe		Fama ob virtutem a-	
ratores interfecerunt		missa	450
ibid.		Famę studium	108
Exercitus magnitudo pe		Famæ studioſi artifices	
riculosa	300	588	
Exilio iniuſto pulſus	532	Famā præſentia minuit	
533. 534		279	
Exilia multorum ſponta		Familiaris amicus ambi	
nea	532	guus	562
Expectare magnus labor		Famulatus numerosus	
326		136	
Expectatio & tranquil-		Febres grauiffimæ	51
litas non ſimul habi-		Febribus æſtuans	649
tant	328	Felicitas nulla cum erro	
Expectatio filij vel ami-		re	134
ci 339. 340. aduentus		Felix quis	332. 134
principis	345	Felices duo è cūctis mor	
F		talibus habiti	134
Abius Maximus in-		Femilis plaga mollit vi-	
famatus	448	ros	518
Fauus	304. 205	Ferro moriens	695
		Fer-	

Fertilis ager	206.	bene	Filio data vxor	252
cultus	208.209	de	Filijs moriens sollici-	
Fertilitas sæpe sterilita-		tus		712.713
tis arra	209	sine	Filijs moriens	720
Fertilitas à Deo solo	316	Filij degeneres		590
Fidem frangere	454	Filius fortis		246
Filia viro locata	151	Flaminius Scipioni pr-		
Filia impudica	443. re-	latus		478
medium	444	Fœmina primiloci appe		
Filia formosa	244.246.	tens		252
casta	248	Fœmina mutabilis		432
Filix Augusti	443	Fœminci mores		ibid.
Filiz Mithridatis dentes		Fœneratores olim con-		
616		sortio hominum se-		
Filius contumax	487	gregati		205
Filij rebelles multis	ib.	Forma corporis, veloci-		
Filius, alienus inuentus		ter fugit		46.49
496		Forma multos strauit		
Filius à matre quadam	244-			
patridatus	497	Forma corporis virtuti		
Filij magnorum virorū		addita		50
degeneres	446	Forma filiorum	243. gau-	
Filij parentibus alimen-		dere illa seni vitiosum		
ta præstare tenentur	245			
401		Forma vxoris, superbiz		
Filij quàm multi varijs		stimulus		230
ex regibus	411	Formæ studium	48: ho-	
Filij seruitus	486	stis domesticus	ibid.	
Filius amissus	492. vt	Formæ gratia	371. nor a-	
stendus	493. & 494	manda		373
Filij diuitiz, requies pa-		Formicz	ibid. 362.	
rentum	409.	Formosa vxor	228. fœ-	
Filij nati	241	cūda	229. sacunda	229
Felicitas laboriosa, an-		Formosum esse		374.
xia	241.242	Eortipudo		455

Y. j

I N D E X.

Fortitudo filij, magis me tuenda	246	tz 153. vetus luxuria ibid.
Fortuna non mutat ge- nus	173	Gemma animos mol- liunt 147. carum vis
Fortuna quæ difficilior, prospera an aduersa	153-155	Gemmarum vanitas ma- xima 145. excellentia
39.36		unde fit ibid.
Fortunæ bellum 34. du- plex	36	Gener bonus 249
Fortuna magna	85	Germanici quanta e xpe- ctatio 342. dolor ex
Fragilitas humana	611.	eius morte ibid.
remedia	612.613	Gladio moriens 695
Frater amissus	499	Gloria magna 278. quo- modo quaeritur 279
Frater pius habens	262	Gloria vmbra virtutis
sæpe inuidet	ibid.	280
Fratres se amare debent	263	Gloria ex ædificijs 349.
Fratrum amor	262	350
Fratrum discordia	488	Gloria ex conuiuio 351
odium	489	Gloria nulla sine difficul- tatibus 510
Frugulitatis laus	419	Gratitudo ab omnib. lau- data 456
Fulminis metus	562	Graia delectatio 8
Furum & prædonum		Gregibus abundare 212.
collatio	512	incertæ diuitiæ 183
À Furibus infestatus	520	Gryphes aurum custo- dientes 357
remedium	ibid.	Gulæ inuenta 221. sup- plicia 222
Furore metus, vt vitan- dus	665	Gulæ deditus 247
G		Gula capax, iter vitis patens 406
Allinarû cura	217	
Gaudio plures quâ		
tristitia periere	274	
Gaudiû causa mortis	261	
Gemma ad pocula cau-		

H	minem premit	464
H Areditatis expe-	Homo hominem decipit	
ratio 328.incer	522	
ta 328.& 330	Homine nihil miserius	
Hānibal meretricio amo	terra nutrit	648
re subactus	234 Homini proprium nihil	
Hānibal frigoris ac calo	428	
ris patientissimus	609 Hominis dignitas	608.
Harenæ delectatio	125 611	
Hecuba	73 Hominis forma	615
Helena	244.& 439 Hominum vanitas	297.
Heliogabalus	402 298	
Hercules	53 Homini corda mansue-	
Herodis mors	695 fieri non possunt	299
Herodes Cæsari qua re	Honor molestus 589.591	
conciliatus	503 Horatius Coeles	554
Herodias viuite viro	Hortensius orator	217
alteri nupsit	715 Hortensius orator Mæ-	
Hieronymus secūdis nu-	nam mortuā liget	326
ptiis infensior	251 Hostem tollere	307
Histriones instar musca-	Hostili manu moriens	694
rum	121 Humana stultitia	430
Histrionum ioci & dele-	Humana natura dignitas	
ctatio	120.121 & excellentia	608 ad
Homerus cæcus fuisse di-	612	
citur	621 Humilitas	63
Homo & humana vol-	I	
untur	429	
Homo hominī maxima	I Actura turpissima	427
pars malorum	276 Ignobilem nasci & vi-	
Homo difficilis cognitu	uere	388
193	Ignobilib. parentib. orti	
	391	
Homo in hominem	366 Ignominiosè moriens	
Homo animal minimè	698.701.	
sociabile 463. homo he-	Iliacos dolores patiens	650

INDEX.

Imbecillus natura	375	Infamis crimine alieno	
Imitatio summorum vi-	445	Infans festiuus	244. gap-
rorum non semper tu		dendum quomodo ib.	
ta	111	Infantis casus	495
Impensa enormes Rom.		Ingenia natura distinxit	
Imper.	293		208
Imperare bene, nihil dif-		Ingenia puerilia negotiū	
ficilius	394	importunum	258
Imperatores ab exerciti		Ingenij velocitas	56. acu
bus cassi	719	men	ibid.
Imperatoris nomē	290.	Ingenij tarditas	629. re-
non adfert quietē	291	medium	630. ibid.
Imperij nomen pulchrū		Ingenijs loca non obstat	
difficile officium	196		378
Imperium indecore con-		Ingenium Romanū ho-	
sistit	289. magni labo-	die quale	297
res	291	Ingratior nullus homine	
Impudico patre natus			282.
	389.	Ingratitudinis causa tri-	
Incendio creptus	470	plex	282
Incendiū ubi maius	245	Ingratitudinis radix	472
Incendium causa letitiae		Ingratitudo	454. 456.
	509		457
Incommodum nullum		Ingratitudo in matrem	
sine remedio	599	maxima	261
Indignus laudatus	445	Inhumanitas homini cō-	
Induciae cognatę infidiis		traria	467
	318	Inimici morte letus	312.
Industria nil patitur pe-			313
rire	631	Inimicitiae	464
Inexpugnabilis nullus		Innocens damnatus	531
locus	141	Insepultus mortē metuēs	
Infamia	443		724
quæ sita bonis artibus		Inuidia laborans	641
laus	448		la-

Inuidia vix vllus carnit	tum	527
vnquam 469. remediū	Labor lēgus, vſus breuis	
aduerſus liuorē	470 273	
Inuidus	642 inter Laborē & delicias	
Ioannes equitauit ſe-	quid interſit	518
mel	514 Laborioſa fors	512
Ioannes rex Bohemius	Lactantius inops vixit	
623	403	
Ioseph tentatus	244 Lædi poſſe neminem, ni-	
Ira iuſta nulla eſt	467 ſi à ſe	558
Ira	642 Lælius Strabo auariorū	
Iracūdia vt leniēda	308 inuentor	228
Iracundus	643 Laodice Cappadocia re-	
Italia merallorū fertili-	gina	297
tate nulli cedit	203 Latrūcularius ludus	115
Itali cuiuſdam patris &	Laureæ decus	181
filij factum	422 Laus vera vnde capien-	
Iter durum 512. quid il-	da	81
lud molliat	515 Laus in populo, aut inter	
Iudex factus	185 doctus	67
Iudicio iniuſto damna-	Laus propria aut infa-	
tus	529 mia eſt	390
Iudiciū humanum	294 Laus indigno data	451.
Iulius Cæſar victus amo	452	
re	234 Lautus victus	86
Iulius Cæſar Pontifex	Lenitas	307
largitione factus	321 Leo in vrbibus non nu-	
Iulius Cæſar adoleſcens	triendus.	478
pauper	404 Liber quis	72. 74
Iuuenis morieus	663 Libertas 72. in ſeruitu-	
Iuuenta mobilis	44 tem muta	73. 74
L	Libertas vera	392
Labor materia vir-	Libido nulli parcit	440
tutis	99 Libidinum q̄ſus	646. re
Labor, area virtu-	medium	647

INDEX.

Librorum copia	169	Lucretij mors	694
Librorum vsus	170. 173	Lucrum ex ludo	116
Librorum multitudo no-		Lucilli viuaria	219
cua	174	Ludus, funesta delecta-	
Libros faciendi nullus		tio	118
finis 175. non omnium		Ludi mos	428
est	176	Ludorū studium immo-	
Librorum varietas fallit		dicum apud Rom.	125
174		Lustinia docilio	242
Librorū sex millia à quo		Lycurgus indotatas inf-	
dam scripta	177	sit nubere	230
Licinius, literas pestem		Lyfimachus	189
publicam dicebat	172		
Licinius Muræna	219	M	
Lingua, pessimum mem-		Achinæ brassæ	
brum	62	generis 301. v-	
Lingua inquietum ma-		fus quis ibid.	
lum	451	Magister militiæ incon-	
Lingua amissa	635	sultus 543. remedium	
Lingua an nocendū pro-		ibid.	
pta 636. quàm difficilis		Magisterio insignit ⁹	197
custodia ibid. secundū		Magnanimitas	247
Eitem omnia fieri	355	Magnetis vis, & lis cum	
Literarum notitia quan-		adamante	364
do utilis	177	Malos mores egre ferēs	
Literarum iactura	172	592	
Liuior est lippus	464	Manlius Torquatus	486
Locorum angustia ma-		Manlius Torquatus fi-	
gnis ingenijs non ob-		lium occidit	632
stant	379	Mantice Græcis, quæ La-	
Locus non beatos facit,		tinis diuinatio 335. ab	
sed animus	210. 211	omnibus damnata ibi-	
Loquela amissa	635	dem.	
Lucius Verus	94	Manus vulnere amissa	
Lucretia	244. 248	555	
		Manuum infectio in se	

voluntaria	676	Metus paritodum	578
Marcelli quanta expe-		Metus mortis, ipsam ex-	
ctatio	342	asperat	669. remediū
Marcus Aurelius	290	672.673	
Marc. Cato Censorius	56	Meum & tuum discor-	
Mare quàm ferox bellua		diarum materia	489
269. in Mari moriens		Militantium multage-	
696		nera	187
Mare blandum, prædo-		Militaris professio	186.
num blandiciæ	269	187	
Mariti officium	434	Militis cuiusdā Canena-	
Marius vir rusticus		sis factum	558
392		Militis præmia	188
Marius mercenarius a-		Milo	43
rator	404	Milo, bouem viuum ge-	
Masiniſſa Scipioni factus		ſtans	123.
amicus	194	Miseria vita triftitiam	
Mater amantiffima	261	pariens	608.
Mater amiffa	491	Miseriæ ſuæ homo ſibi	
Matres quos labores pro		cauſa	33.
ſilijs ſuſtineant	261	Miſericordia decet ho-	
Mathematicorum pro-		mines	306
miſſa	334	Morbo corporis ne mor-	
Maturnitas rerum omniū		bus animi accedat	637
581		Mores malos egre ferent	
Mediolanenſis ruinas	40	592	
Melancholiæ ſpecies	178	Mori metuens	683.689
Memoria infirma	631. re-	Moriendū quando	273
medium	ibid.	Moriendū neceſſitas	686
Memoria	57	Moriens	684.685
Menentus Agrippa pau-		Moriens in peccatis	708
per	101	Moriens extra patriam	
Mens hominis frangenda		701. uſque ad	707
129.		Moriens de patrimonio	
Merelli exitium	530	ſollicitus	712. de filiis

ibid. 712. de opibus	extra patriam	703
714. de vxore 714. pa-	Mortis genus optimum	
tria 716. fama	718	651
Mors	86 in Morte homines fallu	
Mors omnibus contigua	sur	692
340	Mortem quæ grauem fa-	
Mors laborum finis	581	10
Mors vitæ vicina	44	Mortis metus
Mors æquæ omnibus vi-		668
cina 580. omnes equat		Mors non metuenda
686	67. remediū	669
bona Mors initium vitæ		673. 673
689	Mortales punctum pun-	
Mors non metuēda	684	342
687	Mortuum flere	501
Morsignominioſa	697	Mulier duodecim filios
Mortem honeſtam quæ		esse ſpurios indicās
faciant	697	Mummius Corinthum
Mors non captanda	627	cepit
Mors ante diem	689	Murænarum viaaria
ad Mortem gradus	52	Mures thalamum infe-
Mors repentina	699	ſtantes
commodiſſima	ibid.	Muſca non ſine cauſa
Mortis vnum imperium		creata
691. varia genera	ibi.	Muſcarum tædio affe-
æquo animo expectan		ctus
da	691	Muſica ad ſtatum mo-
Morte hominis nemo be		rum pertinet
ne gaudet	313	Muſicæ dulcedo
Morte violenta moriens		Mutatio rerū humana-
694		rum 78. 703. 704. 705.
Mors vna, multæ ſpecies	706	
694		
Mortē ſibi cōſciſcēs	676	
Mors inagnorum virorū		

N

Naſci in alto 84
Natura difficul-
ter

argumentum	337	accidunt	330
Opalus gemma	145		P
Opera humana senio labuntur	149	Alestræ genus honestissimum	124
Opes accendunt desiderium	203	Palestrica gloria	123
Opes quæ quærendæ	400	qualis olim	123
Opes quo abeāt	712.713	Palestricorum ludorum	122
Opes relinquens	714	delectatio	122
Opes præreptæ	398	Parasiti	95
Opes, anceps felicitas	201.299	Parentes obscuri	390.ob-
Opes falsæ	417	scuris nati	ib.
Opinio virtutis	64.	Parentes sæpe amarescunt	297
biguz rei nomen	66	in filios	297
Opinio quantum possit	597	Parentibus inhonestis natus	389
Opinione quadam maiora quam re	671	Parentibus orti obscuris rusticis	391
Oppida maiora non iuvant plus quam minima	79	Parentum claritas sola non nobilitat	81
Opulentia nutrit vitiorum	304	Pater bonus	260
Orator verus	60	Pater durus	484.486
Orator, & eius proprium	182	Pater amissus	490
Oratorum stilus	449	Pater quidam & filius damnati, & decoqui iussi	599
Orestes matrem interfecit	297	Patres in filios saevierunt	297
Originis vilitas	611	Patris nomen congruit principibus	292
Originis scdque remedium	291	Paternus affectus	501
Origo vna omnium	83	Patientia in adversis remedium	592
inter Os & osium multa		Patientia dolorem opprimit	617.661.664
		Patria obsessa	578. ener-

sa	539.	ibid.	tas.	ibid. & 399
Patrię ignobilis	378. 379	Paupertas remediũ ad-		
Patria sola non nobilitat		uersus podagram	583	
78. 76		Paupertas crescit cupien-		
Patrię magni viri erepti		de	143	
302		Pax	465	
Patrię nobilitas 75. glo-		Pax bonũ bellũ ingens fi-		
ria	ibid.	perpetua & sincera	316	
Patria viri fortis	534	bello quandoque fune-		
Patria quę	702	stior	ibid. 317	
extra Patriam moriens		Pacis spes	314.	Pacis ho-
701. ibid. & 302		stes	ibid.	
Patrimonij diuisio dete-		Pacis comites	317	
git bonos fratres	263.	Pax tutior quã sperata		
coniugium proles	ibid.	Victoria	309.	
Patrimonij duplex	400	Pax animi sperata	354.	
de Patrimonio relinque-		bellum potius	355	
do sollicitus	712	in Peccata quod ius De-		
Paula Catonis Censorij		habeat	718	
vxor	435	Peccatum alterius poena		
Paulinus Nolanus prę-		457. in Peccatis moriens		
sul	394	708. Peccatorum post		
Paulus Amilius inops		mortem status	708.	
fuit	161	709		
Pauones quales aues	116.	Pecunia in senore posita.		
carnium nobilitas	217.	204		
quis primus pauonem		Pecunia magnum pen-		
Romę occiderit	ibid.	dus & graue	470.	
Pauper, liberior, expedi-		Pecuniz cõtempus	419.	
tior	404	Pecunia amissa	413.	
Pauper natus	408	Pecunia in summis ne-		
Pauper securus viuit		cessitatib. opem ferro		
667.		non potest	415. multis	
Paupertate pressus	396.	pestifera	ibid.	
tutior diuitiis pauper.		Pedes iter facies	513-514.	

Pernicitas	54	dele	488
Pertinax	290	Placere hominibus	66
Pestis scæuens 606.	pe-	Plantius vnguenti odore	
ffis metus ibid. &	607	proditus	104
Phidias vultum suum in		Plautus inops	302
Minervæ statua expref-		Plato Olympionices fuit	
fit	588		123
Philomelæ cantus	596	Plato de suis amoribus	
Philosophia vera	35	scripsit	238
Philosophus quis	180	Plato in seruitium dela-	
Philosophi quos nature		tus	395.
mechanicos fecerat		Plato cœlibem vitâ diu	
177		tenuit	455.
Philosophica à philoso		Plato Socrate maior	257
phis petenda	670	gratias agens quòd na-	
Philosophorum inter se		tus Athenis 77. iratus	
prælia	367	noluit seruum punire	
Phœnix	224		644
Picaloquax 223. discen-		Podagra laborans	582. re
di studiosa	223	medium	583
Pietas custodia religio-		Poëtarum stilius metuen-	
nis	72	dus	449
Phraates rex Parthorum		Poëtica laurea	181
297		Polycratis Samiorum ty-	
Pictarum tabularum de-		ranni gemma & casus	
lectatio 160. ars, varie-			150
tas	161	Pompa matura, non que	
Pilæ ludus	113	runtur	580
Pindarus	78	Pompeius Magnus mar-	
Pisces in piscinis inclusi		garitis diffiuit 147. eius	
219		demerit triumphus	148
Pisces tangi musicæ dul-		Pontificatū ambire Chri-	
cedine	106	stiano non licet	228
Piscinarum studium	218	Pontificatum adeprus	
Puumeffe aliquâdo cru-			318. 319

Pontificatū Cæsar emit	321	Psittacus	223	[170
Pontifices primi ad mar		Ptolomæi. bibliotheca		
tyrium, nunc ad deli-		Publicola domum suam		
cias vocantur	320	deposuit	141	
Populiamor	284	Pudicitia vxorem	430.	
Potētia magna 276. quæ		pudicitie & formæ rara		
vera & firma	277	concordia	437	
Potentia regum	291	Pudor gradus ad resipi-		
Præceptor indoctus	479	scientiam	432	
Præceptoris excellentia		Pulchritudo animæ	43	
256. quomodo utilis di		Pulchritudo animi	372	
scipulo.	257	à Pulicibus agitur	595	
à Prædonib. spolia	520	Punctum terra, homo pū		
Cæsar ab illis captus	521	ctum puncti	297	
Prælium infaustum	545.	Purpura non facit regē		
prælio victus	544	282		
Præses prouinciar	186	Pyrgoteles	159	
Principis aduentus expe		Pyrrhiachates gēma	150	
ctatio	345. 346			
Priuignus bonus	rarus			
256				
Procurator regis	184			
Proditi à suis	762			
Proditor sibi plus nocet				
563. nil scelestius	563.			
ab amicis	562			
Prolis sarcina	409. cura			
pro victu restituit	410			
Promissores magni	473			
Promissorum tarditas	472			
Promittendi nullus mō				
dus	329			
Prosperitas fallax	274			
Prouidentia diuina	430			

288. officium	ibid.	465	
Regni pulchrum nomē,	Romani ludorum nimis		
difficile officium	296	amantes	125
Regnum amissum	319. vi	Romani tādīu boni quā-	
tro dimittendum	559	diu pauperes	402
Religio	71. 72	Romanorum animi	545
Remedia aduersus amo-	Romulus		378
rem	239	Roscus histrio	128
Remissio peccatorū	710	Rugę corporis senilis	
Repētinā morte moriēs	574		
699. cōmodissima	ibid.	Rumores incerti	338
Repulsam, passus	473.	Rusticis parētib. orti	392
474. 479		Rutilij exilium	539
Resp. dominum iniustū			
patiens	476. 477		
Rex factus	288. officium		
ibid. & 289. 291			
Rex iustus ratum bonū			
267			
Rex apud Taprobānēses			
eligi solitus	557		
Rex apū sine aculeo	296		
Reges ex foru isoriūdi	83		
Regū successor semper			
optatur	289		
Regum aut imperatorū			
plerunq. exitus	287.		
290			
Robur optabile	375		
Rochus auis	365		
Roma de domina gen-			
tium, serua	76		
Romani pauperes, victo			
res	304		
Romani bellis occupati			

S

Abinarū pudicitia	
circumuenta	128
Sabinus seruorū sciē	
tia gloriatus	173
Samnitis senis patientia	
662	
Sanguinis claritas	81
Sapiens verē, qualis	67.
eius proprium	68
Sapiens solus liber, solus	
dines	397
Sapiens septem	69
Sapientia celeste donū	
68. eius cupiditas bona	
ibid.	
Sapientię opinio gradus	
ad stultitiā	67
Sapientię cognoscenda	
modus	69
Sapientiā verā qui a-	
ment 180. clāra	181

Sapiētum greges hodie	72	Autē responsum	578
ni		Senis cuiusdam historia	537
Sardonix gemma in-		Septimij Seueri podagri	
gnis Polycratis	150	ci dictum	583
Scabie laborans	584	Sepulti de publico	401
Scenici ludi	126	Serapion eremicola	394
Scaur' princeps infaniz		Sereni Sammonici bi-	
amphiteatrorum	117	bliotheca	170
Sceptrum & Diadema,		Serenitas actis	267
clara miseria	289	Serenitas utilis	268
Schola sola non nobili-		Sergius Orata	218
tat	78	Sermo intimus in dolo-	
Scipio tripudiare solitus		re quid	662
112		Seruitutis remediū	392
Scribendi officium om-		395.396	
nes sibi vsurpant	176	Seruimali 458.459. re-	
Scribere non datum om-		medium ibid.459.460	
nibus	175	Serui fugitiui	461.462
Scriptoribus claris quz		Seruus natus	396
habenda gratia	35	Seruos parere dominis	
Scriptorum inscitia &		vt oporteat	339
inertia	171	Seruorum multitudo	
Securitatis via	567	136.137	
Senectus	677	Seruum honestis artibus	
Senectus insidiosa	44	operam dare nihil im-	
Senectus 210. 211. suas		pedit	395
habet voluptates. ib.		Seruius Tullius, serua	
Senectus non defenda		matre natus	398
578.579		Signa gēmis expressa	159
Senex esse nemo vult	577	Simiz delectatio	215
Senex annum se putat vi		Simia latrūculis lusi	115
uere	699	Simulachra fugiēda	165
Senes adolescentiam re-		Sirenium cantus	106
uocant	575.577	Smaragdus	147
Senis pulchrum de sene-			

Socrates sapiens dictus	79	128	Spectaculis delectari	129
oraculo	79	128		
Socrates	78		Spectacula	126. fructus
Socrates innocens dam-			corum	126. 128
natus	531		Spectacula viros dede-	
Socrates mundanum se			cent	129
professus	334		Sperni & spernere	470
Socrates desugienda in-			remedium	472
uidia	470		Sperni quā Metui tutius	
Socrates fidibus operam				471
dedit	107		Spes bona	322. non fine
Solomon sapiens habi-			metu ib. quā sit	326
tus	69		Spes rerum fallacissima	
Solon	112	322		
Solon quotidie discens			Spes multiplex	352. 353
senescebat	631		vitz æternæ	355
Somniorum fallacia	328		Spes & absentis boni, &	
Somnijs inquietari me-			malis aliquid petitur.	
lius quam mulceri	587	325.		
Somniorū inquietudo	587		Sponsa erepta iudiciali	
remedium	588		sententia	428.
Somnolētia vitiosa	200		Spreti ab alijs multi	471
Somnus, mors dictus ib.			Statua regis Assyrii	164
Somnus & mors	586		Statuarū delectatio	262
Somnus mortis imago			vetus erroribus &	163
669			Statura brevis	373
Somnus amissus	585. re-		Stephanus Columenū	
medium	585.	142.		
Sopor materia vitij	99		Sterilis plaga	518
Sorores bonæ	264. diffici-		Sterilitas vxorum	442
lis custodia	ib.		Sterilitas annua	517
Sors alternares huma-			Stultus collega	542. re-
nas variat	490		medium	543
Spartana quædam de fi-			Sturnus sermonis docu-	
lia	492		lis	224

Succesores plerūq. à ma-	Taxillorum Indus ad-
iorū calle discedūt 557	uersus 423
Sammum bonum 454	Tempestatibus turba-
Sumptus immēsi Rom.	tus 601
Imp. 922	Tempus volubile 46
Superbia nūquam quie-	Tempus fugit 52
scit 257	Tempus nullū stat. 343
Superbia elatus 674	Tempus instabile 246
Superflua plura quā-	Tempus omnia immi-
necessaria 274	nuit 82
Suppellex pondus inuti-	ante Tempus nemo mo-
le 143	ritur 690
Syderum vis in homines	Tēporis amissio 425. tē-
337	pus non eripitur inui-
	to. ibid. & 426

T

T edium vitæ vt	Temporū meliorum ex-
propellēdū 626	pectatio 344
Tedium rerum va-	Terētius seruus fuit 395
riarum 594	Terra omnis punctus 58
Tedia ab ipsis hominib.	Terræ infertilitas à pec-
598	cato hominis 206
Tedia. delicatorem ac	Terræ non minora peri-
diuitum 159. 160	cula quā pelagi 243
Tedia. variarum rerum	Terræ motus 603
utilia 596. ad pag. 303	Terræ motum timēs 603
Talorum volubilitas 17	nullum remediū 604
Taprobano in sula Britā-	Terræ motus prædictus
niz. 557	603
Tarquinius in regia per-	Terræ motus variis locis
cussus. 140	604
Tarquinius patre nego-	Testamenta leuibus cau-
tiatore natus. 393	sis mutantur 329
Tastareus inuentor ta-	Themistocles 32. 49 & 80
xillarum. 119	Theologia 180
Taxillorum ludus. 116	Theauri Regū nō sunt

in impēsus inanes	295	Turdus sermones huma-	
Theſaurus in bella repo-		nos-imitatus	163 [287]
situs	303, metum poſi-	Tyrannis occupata	285.
dentia affert, audaciam		Tyrānides multę pro-	
hoſti.	304	pter vxorum iniurias	
Theſſalia Martis ſemi-		perierunt	563
narium Viſa	133	Tyrannis amiſſa aut de-	
Tuſcus adoleſcens vultū		poſita	563.564.568
deformauit.	372	Tyrannus	477. tyranni
Tiberius Cæſar, non me		Romani, Aſſyrij	ibid.
minit quid fuerit	297	& alij.	487
Tiberij vox ſerox	308	Tyrannorum plerunque	
Tibiarum ægriſtudo	617	exitus.	287
Timor peſſim⁹ angur	541	Tyrānorum crudelitas,	
Tinnor parit odium	570	ſuperbia aſtutia	566
Tituli multi ac varij	180	Tyrenſias vates cæcus	619
	183		622
Tornierua	603.683	Tyro Ciceronis ſeru⁹	395
Tormēta patiēs	527.528	V	
Torpor animi	645, reme-	Adimonio addi-	
dium.	ibid.	ctus	423
Tortus tormentis	527	Valeri⁹ Publicola	
Tranquillus ſtatus.	273	de publico ſepult⁹	401
volubilis	ibid.	Valerianus à prædonib.	
Tripudio abſtinendum		captus	522
III. 112		Valetudo	51
Triftis	607	Vatinius Catonis prz-	
Triftitia varia ex variis		latus	418
cauſis	608	Valetudo aduerſa	377
Tuberionis vaſa fiſtilia		infirmia	378
167.		Vaſa fiſtilia vtiliora Co-	
Tullus Hoſtilius iſtus		rinthiis.	167
fulmine in regia	140	Velocitas	54
Tullus Hoſtilius in ado-		venationiſtudium	335
leſcentia paſtor.	393	Venenum timens	666

I N D E X.

remedium	667	Vinum	602
Ventidius Bassus	386	Vino abstinendum	112
Verba doctorum pręgnantia sunt	663	Viperę	360
Verba corporibus non medentur	664	Vires corporis	92
Vespasianus vnguentis delibutum relictit	104	Vires corporis fenescunt.	
Vespasianus non clara stirpe ortus	386	375. vera vis nominis in animo	376
Vestales virgines	440	Vireta confita manu Medorum regum	211
Vestitus mundus	96	Virginia	244
Vestitus Cęsaris	96	Viri boni nomen vt obseruandum	66
Vestitus superbia	97	Viridaria 210. vireta non beatos faciunt sed animus 189. multis infelicia.	
Vicini importuni ibid.	462	Virtus 62. eius fundamentum	63
Victoriz spes in bello, fallax 309. tristis	310	Virtus nihil sibi arrogat.	
Victoriz comites cauēdi	311.	63. plena non est 64.	
Victoria sepe magno constat 312. Victoria plena	ibid.	Virtus quę. ibid.	
Virtus tenuis	90	Virtus amanda	450
Virtus tenuis à multis quaeritur 405 laudatus	407	Virtus vnum bonum 651	
Virtus tenuitas, quā vitilis	406	Virtus sola gloriola libera	373
Vigilia	100	Virtutem nulla mors inuincit	698
Vilitas originis	611	nulla Virtus non inuenit vituperatores	455
Vellicus insolens	518	Virtus vera	455
Vindicta	304	Virtutis illecebre	469
Vindicta vide vitio		Virtutis species, mirum si amorē paritura	645
Vindictę facultas pręcepta	466	Virtutis inopia desiderium 533. studio suauis	

INDEX.

Incumbendū	640.	Dei Vitę omnis hominum lis	
donum	ibid.	quædā à p. 323. ad p. 378	
Virtuti modicū sufficit.		Vitę spes diuturnioris o-	
698. nihil negat	ibid.	mnibus innata	295
Virtus animi cum forma		Vitium solum contem-	
corporis	50	ptibile	373
Virtus vna contra fortu-		Vitia vitiiis vincuntur	573
nam	399	Vitia aliena facile cer-	
Virtus non metuit seniū		nuntur	469
55		Vitia quidam occultant	
Virtutes quidā vitio cō-		452	
trario occultant	416	Vituariorum primus in-	
Virtutis ealle ad summos		stitutor	219
gradus peruenitur	351	Vlcisci an liceat	304
Vita hominum nihil fra-		Vitio non est regum	292
gilius	7	&	295
Vitę vigilia	72	Vitio. 306. illicita. ibid.	
Vitę breuitas	18	Vinguenta externa Ro-	
Vita omnis sapientibus		mæ prohibita	107
iucunda	655	Vinguenta quibusdam	
Vita non semper benefi-		periculo fuerunt	135
cium 642. miseriarum		Volucris. delectari	133
officina	426	Voluptas alata	ibid.
Vita non abruptēda in-		Voluptates	646
iussu Dei 586. 636. 638		Voluptatum animi &	
Vita mari simillima	241	corporis cōparatio	573
Vita humana instar na-		Vrbes ē liberis factę ser-	
uis	343	uæ	74
Vitę metam quis figat	18	Vrbis regimē difficile	185
Vitę spacia incerta	649	Vrbes magnę paruos ha-	
Vitę limen initium mor-		bent ciues	378
tis	626	Vrbes quid amplifcet. i-	
Vitę tedium 586. reme-		bid.	
dium	ibid.	Vrbib. sua sunt fata 536.	
Vitę tempus quale	17	539	

I N D E X.

Vtendum non fruēdum	98	Vxor sterilis	442.	de V-
rebus		xore moriens sollicitas		
Vtilitas non æstimanda	714			
impēdio dedecoris	330	Vxorem amiſſam lugēs.		
Vulguſ loquax	166	430. Vxor bona rarum		
Vulgi contentiones, ſtre-		animal	431. amiſſa lu-	
pitus	594	crum	432	
Vulgi prædicatio	64	Vxorem verberat qui nō		
Vulgi ſermo	449. 459	habet. 433. Vxor quo		
Vulnuſ vnicum mortale		amatior coniugis, cō		
554		magis ſuſpicioſa	219.	
Vulneribus cruciatus	553	450		
Vulneribus deformatuſ		Vxori & ſapientiz ſtu-		
556		dio dare operam nemo		
Vulpina fallacia	356	poſeſt	432	
Vxor nobiliſ. 225. formo		Vxores viuente marito		
ſa. ibid. & 228. coniu-		alteri nuptæ	715	
gem amans 227. vxor				
ſidelis rara 328. fecun-				
da 229. ſacunda. ibid.				
Vxor qualiſ. non quanta				
doſ, quærendum	232			
Vxor importuna	433. re-			
medium	434			
Vxor rapta. 436. impudi-				
ca 437. ibid. remedium				
aduerſuſ adulteram				
441				

X

X

Antippe Socratiſ
vxor 531

Z

Z

Enobia dentium
nitore celebris.
616

F I N I S.







